প্ৰাচ্য-শাসনাৱলী

১১২৭ শকৰপৰা ১৭৬৯ শকলৈকে প্ৰাচীন কামৰূপ, কোচবেহাৰ আৰু
সৌমাৰ আদিৰ ৰাজ-শাসন, অন্যান্য ফলি, পত্ৰ আদি

ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগ-সম্পাদিত

PRĀCHYA-S´ĀSANAVALĪ

An Anthology
of Royal Charters, etc., inscribed on stone, copper, etc.,
of Kāmarūpa, Asam (Saumāra), Koch-Behar, etc.,
from 1205 A.D. to 1847 A.D.

Compiled and Edited by
Dr MAHESWAR NEOG
JAWAHARLAL NEHRU PROFESSOR, GAUHATI UNIVERSITY

১৯৭৪
অসম প্ৰকাশন পৰিষদ

PRĀCHYA-ŚĀSANĀVALĪ, Old inscriptions and other documents in Sanskrit and Assamese of the old kingdoms of Kāmarūpa, Asam (Saumāra), Jayantīyāpur, etc., compiled and edited with Critical Introductions by Dr Maheswar Neog, Jawaharlal Nehru Professor of Assamese (Language, Literature and Culture), Gauhati University, and published by Chandraprasad Saikia, Secretary, Publication Board, Assam, edition 1, 1974

প্ৰকাশক :
অসম প্ৰকাশন পৰিষদ
গুৱাহাটী-৩, অসম

মূল্য : ২৫·০০

মুদ্ৰক :
শ্ৰীকালীচৰণ পাল
নৱজীৱন প্ৰেছ
৬৬ গ্ৰে ষ্ট্ৰীট
কলিকতা-৬

PREFACE

ARCHAEOLOGICAL evidences are of supreme importance in the writing of the history of the country's past. Within their whole scope epigraphy is found naturally to play the most dominant and pleasant rôle. It is at any rate direct first class historical evidence. So far as the long period of Assam history from the Brahmapāla dynasty and its immediate successors down to the advent of the British is concerned, no one has so far ventured either to take up a concerted and planned epigraphical study or even to string together the widely scattered texts already on the pages of the journals, etc. That credit now goes to Dr Maeswar Neog, Jawaharlal Nehru Professor at Gauhatì University, who has earlier published the cultural history of this Eastern Region in Śaṅkaradeva's times. And it is up to us, Publication Board, Assam, to have the proud privilege of being the promoters of that credit. We need not perhaps assess here how much of single-handed labour has gone into the making of *Prāchya-śāsanāvalī* or what broad light it throws on Assam's political, economic and cultural antiquity.

Gauhati 3, Assam
30 December 1973

C. P. SAIKIA
Secretary
Publication Board, Assam

বৈজ্ঞানিক ভিত্তিত
অসমৰ বুৰঞ্জীক
প্ৰতিষ্ঠা দিয়াসকলৰ মাজত
প্ৰধান পথিকৃৎ
অধ্যাপক ডক্টৰ সূৰ্যকুমাৰ ভুঞা
গুৰুদেৱৰ পবিত্ৰ স্মৃতিত

Inscribed in the memory of the late Professor Dr S. K. Bhuyan

সূচীপত্ৰ

CONTENTS OF FOOTNOTES TO TEXT AND NOTES IN THE INTRODUCTION

চিত্ৰ-ফলক-সূচী

PLATES

ফলক	মূলফলি	ফলিৰ নাম
৮	১২৫	বৰৰজা ফুলেশ্বৰীৰ কাঁহৰ বৰতোপ, ১৬৫১ শক
	৩৪	বৰফুকনৰ দৰবাৰৰ দক্ষিণৰ বিজয়-দ্বাৰৰ শিলৰ ফলি, ১৬৬০ শক
৯	সংযোজন পৃ০ ১৮৩	দীৰ্ঘেশ্বৰী-মন্দিৰৰ তামৰ ফলি, ১৬৬১ শক
	১৩৪	কৌৱৰভাগ-পূবপাৰৰ ব্ৰহ্মত্ৰ-ধৰ্মত্ৰৰ তামৰ ফলি, ১৬৬৩ শক
১০	১৩৫	বজালী পৰগনাৰ বিসিকুছিৰ তামৰ ফলি, ১৬৬৪ শক
	৫৪	কূৰ্ম-জনাৰ্দন ফল্গুৎসৱ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি, ১৬৭২ শক
১১	৫৫	নীলাচল ফল্গুৎসৱ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি, ১৬৭২ শক
	৬১	শিলপুখুৰীৰ শিলৰ ফলি, ১৬৭৫ শক
১২	১৩৭	দীপ্তেশ্বৰ-মন্দিৰৰ তামৰ ফলি, ১৬৭৬ শক
	সংযোজন পৃ০ ১৮৫	দীৰ্ঘেশ্বৰী-মন্দিৰৰ তামৰ ফলি, ১৬৭৯ শক
১৩	৬৯	নীলাচল কামাখ্যা ৰংঘৰৰ তামৰ ফলি, ১৬৮১ শক
	১৪৪	অদানী নাও আৰু মূদৈৰ তামৰ ফলি, ১৭০৫ শক
১৪	১৩৮	পূবপাৰ আদি পৰগনাৰ দেৱত্ৰৰ তামৰ ফলি, ১৬৮১ শক
	১৪০	বিশ্বনাথৰ থানৰ তামৰ ফলি, ১৬৯৬ শক
	১৪১	পশ্চিমপাৰ আদি পৰগনাৰ ব্ৰহ্মত্ৰৰ তামৰ ফলি, ১৭০১ শক
১৫	১৪২	কামাখ্যা দেৱীৰ লক্ষ বলিৰ তামৰ ফলি, ১৭০৪ শক
	১৪৬	বেলতলা-দেশৰ ব্ৰহ্মত্ৰৰ তামৰ ফলি, ১৭১০ শক
১৬	১৪৮	কটকী-নিয়োগৰ তামৰ ফলি, ১৭১৪ শক
	৯১	ভুবনেশ্বৰী-মন্দিৰৰ তামৰ ফলি, ১৭০০ শক

8	125	Queen Pramatheśvarī's Bell-metal Cannon, 1729
	34	Rock Inscription of Barphukan's Durbār's Vijaya-dvāra, 1738
9	Samyojana 183	Dīrgheśvarī Temple Copperplate, 1739
	134	Kowarbhāg-Pūbpār Brahmatra-cum-Dharmatra Copperplate, 1741
10	135	Bajali-pargana Bisikuchi Copperplate, 1742
	54	Kūrma-Janārdana Phalgūtsava Rock Inscription, 1750
11	55	Nīlāchala Phalgūtsava Rock Inscription, 1750
	61	Navagraha-puṣkariṇī Rock Inscription, 1753
12	137	Dīpteśvara Temple Copperplate, 1754
	Samyojana p. 185	Dīrgheśvarī Temple Copperplate, 1757
13	69	Nīlāchala Kāmākhyā Utsava-mandira Rock Inscription, 1759
	144	Copperplate of Tax-free Boats and Boatmen, 1783
14	138	Pūbpār, etc., parganā Devatra Copperplate, 1759
	140	Viśvanātha Temple Copperplate, 1774
	141	Paschimpār, etc.,—parganā's Brahmatra Copperplate, 1779
15	142	Blood-sacrifices of Kāmākhyā Copperplate, 1782
	146	Beltalā Brahmatra Copperplate, 1788
16	148	Appointment of Messengers Copperplate, 1792
	9	Bhuvaneśvari Temple Copperplate Inscription

ফলক	মূলফলি	ফলিৰ নাম
১৭	১৫০	পাইক-ক্ৰয় আৰু হয়গ্ৰীৱ-মাধৱলৈ দানৰ তাম্ৰৰ ফলি, ১৭২৭
	২৮	গুৱাহাটী মহানগৰৰ পশ্চিম-দ্বাৰৰ শিলৰ ফলি, ১৬৫৪ শক
১৮	১৫৪	বতাকুছীয়া দুৱৰীয়া-নিয়োগৰ তাম্ৰৰ ফলি, ১৭৪২ শক
	১৫৫	পশ্চিমপাৰ-পৰগনাৰ ব্ৰহ্মত্ৰৰ তাম্ৰৰ ফলি, ১৭৪৩ শক
	১৫৬	ভূমি-ক্ৰয়-বিক্ৰয়ৰ শিলালিপি
১৯	১১৫	উদয়াদিত্যসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ বৰতোপৰ গাৰ লেখা, ১৫৯৪ শক

সংযোজন পৃ°১৮৬ মৰঙিৰ দেৱীদৰৰ তাম্ৰৰ ফলি, ১৭০৫ শক

২০ ভূমিকা পৃ°১১৭ বিবি মোকামৰ তাম্ৰৰ ফলি, ১৬৮২ শক

17	150	Copperplate of Purchase of Paiks for Hayagrīva-Mādhava, 1805
	28	Gauhati City's Western Gateway Rock Inscription, 1732
18	154	Batākuchi Outpost-keepers' Copperplate, 1820
	155	Paśchimpār-parganā Brahmatra Copperplate, 1821
	156	Sale-and-purchase of Land Stone Inscription
19	115	Udayādityasiṁha's Cannon Inscription, 1672

Samyojana p 186 Marangi Devī Temple Copperplate Inscription, 1783

20 Bhumika p. 117 Copperplate Inscription of the Bibi-muqām, 1760

॥ ভূমিকা ॥

অসম সাহিত্য সভাৰ আঁচনিমতে 'পৱিত্ৰ অসম' গ্ৰন্থ-প্ৰণয়নৰ সময়ৰেপৰা মহামহোপাধ্যায় পদ্মনাথ ভট্টাচাৰ্য বিদ্যাবিনোদৰ 'কামৰূপ শাসনাৱলী'ৰ আৰ্হিৰে পুষ্যবৰ্মা, শালস্তম্ভ আৰু ধৰ্মপাল বংশৰ ৰজাসকলৰ ৰাজত্বৰ অৱসানৰ পিছৰ যুগৰ তাম্ৰশাসন, প্ৰস্তৰশাসন আৰু আন লেখসমূহ সংগ্ৰহ কৰি প্ৰকাশ কৰিবৰ অৰ্থে মানস কৰা হৈছিল। এই বিষয়ত সোণাৰাম চৌধুৰী, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, সূৰ্যকুমাৰ ভূঞা, সৰ্বেশ্বৰ শৰ্মা কটকী, সৰ্বেশ্বৰ বৰুৱা, হৰিনাৰায়ণ দত্ত বৰুৱা আদিয়ে বহুতো কাম কৰি থৈ গ'লেও সেই মহান তত্ত্বানুসন্ধানকাৰীসকলৰ সংগৃহীত শাসনৰ পাঠসমূহ বিবিধ আলোচনীত বিক্ষিপ্ত হৈ পৰি আছে। সেইখিনি সংগ্ৰহ কৰি এটি সংকলন-ৰূপে সম্পাদন কৰি প্ৰকাশ কৰিলেও এই পিছৰ যুগটোৰ ইতিহাসৰ বহুতোখিনি প্ৰথম শ্ৰেণীৰ প্ৰামাণ্যৰ এখনি লাগতিয়াল পুথি হয়। চৰকাৰৰ কাছাৰীবিলাকৰ মহাফেজখানাবোৰত অনেক শাসনৰ নকল সংগৃহীত আছে। এইবিলাকৰ ব্যৱহাৰ আজিও ৰাজস্ব-বিভাগে কৰি আছে। ইয়াৰ উপৰি ব্যক্তিগত জিম্মাত দুই এখনি ফলিৰ সন্ধান পোৱা যায়। দুই-এখনি ফলি আকৌ যোৱা কিছু দিনৰ ভিতৰত মাটিৰ তলৰপৰা ওলাইছে। ডিব্ৰুগড়ৰ ওচৰৰ লেপেটকটা বাগিচাৰ ভিতৰত মাটি খানোতে পোৱা ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনৰ ফলিখনিৰ কথা এই প্ৰসঙ্গত উল্লেখ কৰিব পাৰি। এনেভাৱে সিঁচৰতি হৈ পৰি থকা শাসন-সমূহৰ সংগ্ৰহ ঐতিহাসিক অধ্যয়নৰ বাবে নিতান্ত আৱশ্যকীয় হৈ আছে।

বৰ্তমান সংগ্ৰহে সময় আৰু স্থানৰ ফালৰপৰা এক বৃহৎ পৰিসৰ অধিকাৰ কৰি আছে। ইয়াৰ ভিতৰত ঐক্য প্ৰদান কৰা এটি মাথোন গুণ হ'ল—এই সকলো ফলি আৰু কাকতৰ লিপি অসমীয়া। ১১২৭ শকত মহম্মদ-ইবন-বখতিয়াৰৰ যৱন সৈন্য ধ্বংস হোৱাৰ কথাৰে উত্তৰ গুৱাহাটীৰ কানাই-বৰশী-বোৱা শিলৰপৰা চন্দ্ৰকান্তসিংহ স্বৰ্গদেৱে আইভেটিন-সত্ৰৰ বাবে ১৭৪৪ শকত দান কৰা ধৰ্মোত্তৰ-পত্ৰলৈকে এক বিশদ ইতিহাস। অসম, কামৰূপ, কোচবেহাৰ এই 'তিনি ৰাজ্য'ৰ উপৰি হেড়ম্ব, জয়ন্তীয়া আদিৰ শাসনাৱলী ইয়াত সন্নিবিষ্ট হৈছে। আহোম, কোচ, কছাৰী আদি বিভিন্ন ৰাজ-সম্প্ৰদায়ৰ শাসনৰ অন্তৰ ইঙ্গিত এই ফলিবোৰে দিব। ভাৰতৰ সমস্ত প্ৰাচ্যৰ ৰাজ্য-শাসন আৰু ৰাজনীতি, ন্যায়-বিচাৰ, ৰাজস্ব-শাসন, কৰাৰোপণ-ব্যৱস্থা, শাসকসকলৰ ধৰ্ম-সংক্ৰান্ত নীতি আৰু শাসন আদিৰ বিষয়ে এই ফলিবোৰে চমুকৈ হ'লেও অতি স্পষ্ট ইঙ্গিত দিব। অনেকখনি ফলি গড় আৰু খাৱৈ, দুৰ্গ আৰু পৰিখা, মন্দিৰ আদিৰ নিৰ্মাণৰ ইতিহাসৰ স্বৰূপ সাক্ষী হৈ থিয় হৈ আছে। ১১২৭, ১৫৩৮, ১৫৮৯ শক আদিৰ ফলিত যুদ্ধৰ শেষত বিজয়ী বীৰে

গৌৰহেৰে ৰণ-জয় ঘোষণা কৰিছে। এখনি কাকতে [৯৫] কমলেশ্বৰসিংহ ৰজাৰ দিনত মানুহ বেচা-কিনাৰ প্ৰমাণ দাঙি ধৰিছে। এক শিলৰ লেখা (ফলি ১৫৬) আহোম ৰজাৰ দিনৰ মাটি বেচা-কিনাৰ নথিৰ দৰে থিয় দিছে। শাক্ত, শৈৱ, বৈষ্ণৱ মন্দিৰ আৰু নৱবৈষ্ণৱ সত্ৰ, সৎসঙ্গী (সচঙ্গী) মঠ বা সত্ৰ, বৈষ্ণৱ মন্দিৰৰ দৌল আৰু অখণ্ড-প্ৰদীপৰ হৈ ভূমি-দান আৰু পাইকৰ নিবন্ধন বহুতোখিনি ফলিৰ দ্বাৰা কৰা হৈছে। ফলি ১৪২-এ স্ৰগ্ধৰা আৰু শাৰ্দূলবিক্ৰীড়িত ছন্দত কামাখ্যা দেৱীলৈ আগ বঢ়োৱা এক লাখ বলিৰ কাহিনী কৈছে।

বিশেষকৈ কামৰূপত অনেক সৎসঙ্গী মঠ বা সত্ৰৰ হকে তেনে অনুষ্ঠানৰ মেধিক মাটি-বৃত্তি দি হৰি-মন্দিৰ কৰি শ্ৰৱণ-কীৰ্তন ধৰ্ম প্ৰৱৰ্তাই তেল-বন্তি জলাই থাকিবলৈ দিয়া হৈছিল। বৰ্তমান সংগ্ৰহৰ ভিতৰত ফলি ১৭-ত শ্ৰৱণ-কীৰ্তনাদি প্ৰৱৰ্তক মেধি পাতি ব্ৰহ্মোত্তৰ দান কৰা হৈছে, আৰু ফলি ৪৫-তে আমি প্ৰথম সৎসঙ্গী সত্ৰৰ উল্লেখ পাওঁ। ফলি ৬২-ত সুন্দৰীখেল সত্ৰৰ জয়নাৰায়ণ মেধিৰ উল্লেখ আছে। ফলি ৭৩-ৰে 'দামোদৰি সৎসঙ্গিসত্ৰ'ৰ নামে ধৰ্মোত্তৰ-ব্ৰহ্মোত্তৰ দুয়োবিধ দান দিয়া হৈছে। ফলি ৭৬-ত কবিৰত্ন ভাগৱতীক মহাজন পাতি ভূমি মনুষ্য দিয়া হৈছে শ্ৰৱণ-কীৰ্তনাদি ধৰ্ম প্ৰৱৰ্তাবৰ অৰ্থে। ফলি ৮৭-ত বিদ্যাবিনোদ, কবিৰত্ন দুই ব্ৰাহ্মণক পূৰ্বতে হৰিদেৱী পন্থৰ মেধি পতাৰ কথা উল্লেখ কৰি পুনৰ ভূমি-মনুষ্য দিয়া হৈছে। ফলি ৬৮, ৭৯, ৮১-ত মঠ-ঘৰ নাম-ঘৰৰ বাবে দানৰ নিবন্ধ কৰা হৈছে। সৎসঙ্গী সত্ৰ বা সচঙ্গৰ বিষয়ে 'পৱিত্ৰ অসম' গ্ৰন্থৰ 'কামৰূপ' অধ্যায়ত কিছু কথা সন্নিৱিষ্ট হৈছে। সাধাৰণতে সত্ৰবিলাকক ধৰ্মোত্তৰ কৰি মাটি-বৃত্তি দিয়া হৈছিল। কেতিয়াবা সত্ৰৰ বিগ্ৰহৰ নামত দেৱোত্তৰ দিয়াও দেখা যায় (ফলি ৮২, ৯০)। ব্ৰাহ্মণক দিয়া কৰ-বিহীন ভূমি হ'ল ব্ৰহ্মোত্তৰ। এই 'ধৰ্মোত্তৰ', 'দেৱোত্তৰ', 'ব্ৰহ্মোত্তৰ', শব্দকেইটা বহলভাৱে ব্যৱহাৰ কৰা হয় আৰু সংস্কৃত ভাষাৰ ফলিৰ মাজতো পোৱা যায় যদিও, সিহঁত শুদ্ধ সংস্কৃত নহয়, 'ধৰ্মত্ৰ', 'দেৱত্ৰ', 'ব্ৰহ্মত্ৰ', এনেহে হ'ব লাগে। ফলি ৬২, ৭৯, ১০২-ত আমি 'ধৰ্মত্তৰ' ৰূপটি পাইছো। ফলি ১১-ত আমি ব্ৰহ্মোত্তৰ অৰ্থত 'ব্ৰাহ্মণবৃত্তি', ফলি ৯৭-ত 'দ্বিজবৃত্তি' আৰু ফলি ১৩২-ত 'বিপ্ৰোত্তৰ' শব্দ ব্যৱহৃত হৈছে। ফলি ২৪, ৪৩-ত 'ব্ৰহ্মত্তৰ', ফলি ৬৮-ত 'দেৱ-বৃত্তি' আছে। প্ৰতাপসিংহ বুঢ়া ৰজাৰ দিনৰ বৰ্ণনাত কাশীনাথ তামুলীফুকনৰ বুৰঞ্জীত আছে: 'এবং দেৱবৰ্গাও দেৱালয়ৰ দৌল কৰি মাটি মানুহ উচৰ্গ কৰি দিলে। সেই দিনৰেপৰা দেৱোত্তৰ ব্ৰহ্মত্তৰ চলে' (পিঠি ৩৩)। ফলি ৩৯, ৪৪, ৮১ আৰু ১০২-ত নানকাৰ বা কৰ-ৰহিত ভূমি দান কৰা হৈছে। ফলি ১০১-ত 'নৰবৃত্তি' শব্দটিৰ প্ৰয়োগ মন কৰিব লগীয়া। ফলি ৮৩-ৰ যোগে লক্ষ্মীসিংহ স্বৰ্গদেৱে গুৱাহাটীয়া আনোৱাৰ ফকিৰক মাটি আৰু কেইঘৰমান 'চেলা' দিছে আৰু তেওঁৰ বংশৰ নামে বাউসী পৰগণাৰ চাহ মদাৰ, বৰনগৰৰ চাহ ফকিৰ আৰু ক্ষেত্ৰিৰ পাঁচ পীৰৰ দৰগাহৰ উপৰিও হাজোৰ পোৱামক্কাৰ ভাগ নিবন্ধ কৰা হৈছে। ফলি ৬৩-ত ৰাজেশ্বৰসিংহই দুজন বেজক মাটি-বৃত্তি দিছে।

ফলি ১০৩-ৰ যোগে বেথাৰাম তামূলীফুকন ৰৰফুকনে চন্দ্ৰকান্তসিংহ, তেওঁৰ পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী পদ্মাৱতী আৰু তেওঁলোকৰ পুত্ৰৰ হৈ হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ ‘প্ৰাক্-প্ৰবৃত্ত-সভ্ৰোৎসৱ-স্থানীয়-হৰি-কীৰ্ত্তনোৎসৱাৰ্থং’ অৰ্থাৎ ‘মাঘ মাহত দশমি তিথিত পূৰ্বে দ্বাদশ যাত্ৰা আছিল সেয়ে লোপ পালত সম্প্ৰতি নবিনকৈ বৎসৰি সভাযাত্ৰা কৰিবৰ নিমিত্তে’ ব্যৱস্থা কৰি দিছে। ফলি ১৩০-ত ভাল বামুণৰ ল’ৰাৰ বিয়াত ৰজাই যৌতুক কৰি মাটি দিয়া কথাটি বৰ আহ্লাদদায়ক। ফলি ১০১ বাউসী পৰগণাৰ চৌধাৰী-পটোৱাৰী-নিয়োগৰ পত্ৰ। ফলি ১০৯ আৰু ১১০-ৰ দ্বাৰা মন্দিৰৰ বাবে পূজাৰি, চামৰ-ধৰোঁতা আৰু গীতা-পাঠক নিয়োগ কৰা হৈছে। ফলি ১০০-ত এখন বিচাৰৰ ৰায় লিপিবদ্ধ কৰা হৈছে। এইবিলাকৰ উপৰি ৰাজেশ্বৰসিংহ ৰজাই দীৰ্ঘেশ্বৰী মন্দিৰৰ দেৱীপীঠৰ বাবে দান কৰা ৰূপৰ জাপিৰ (ফলি ৬৬) ওপৰৰ লেখা, এজন বুঢ়াগোহাঁয়ে নবোৱা সত্ৰত দিয়া বৰকাঁহৰ (ফলি ৯২) লেখা, এজন ভক্তই সুন্দৰীদিয়া সত্ৰত দিয়া পিতলৰ ডুবাৰৰ (ফলি ১০৫) লেখা আদিয়ে পুৰণি লিপিৰ বিস্তৃতিৰ পৰিচয় দিব।

হাজোৰ হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ পূজা-অৰ্চনাৰ বাবে ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে ১৬৩৩ শকৰ চ’তত দিয়া ৰূপৰ সামগ্ৰীৰ ভিতৰত এটা ৰূপৰ কলহত ৰজাৰ নাম আৰু তাৰিখ খোদিত আছে (ধৰণীকান্ত দেৱ শৰ্মা, কামাখ্যা তীৰ্থ, পিঠি ৮১)। অলপতে বেণুধৰ শৰ্মাদেৱে উদ্ধাৰ কৰি ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত জমা দিয়া এখন ফলি হ’ল ভাগৱত পুথিৰ ৰাকচৰ ওপৰত লগোৱা নাম-পাত বা ‘লেবেল্’ মাথোন; তাৰ চাৰিটা চুকত গজাল মাৰিব পৰা বিন্ধা আছে। তাৰ পাঠ:

> ৺ বাজিগ্ৰীৱৰপুভৃতে ভগৱতে শ্ৰীমাধৱায়াদৰাৎ শ্ৰীমান্ শ্ৰীহৰি-
> দেৱ ইত্যভিহিতো গোৱিন্দ-সত্ৰাধিপঃ॥ শ্ৰীমদ্ভাগৱ-
> তং সটীকমদদাৎ সুন্নক্তিপীঠস্থিতং শাকে দিগ্ গজতৰ্ক-
> ষণ্মুখমুখৈণাঙ্কে ৰবৌ সিংহস্থে॥ হৰিদেৱনিযু-
> ক্তেন বিদ্যাবাগীশশৰ্ম্মণা। গৌৰৱাদিদমানীয় মা-
> ধৱাগ্ৰে সমৰ্পিতং॥ ১৬৬৮॥

দেখা যায় সটীক ভাগৱত শাস্ত্ৰখনি গোৱিন্দ-সত্ৰৰ সত্ৰাধিকাৰ শ্ৰীহৰিদেৱৰ হৈ বিদ্যাবাগীশ শৰ্মাই হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ মন্দিৰত অৰ্পণ কৰিছিলহি।

যদিও বৰ্তমান সংকলনৰ নামত বহলভাৱে ‘শাসন’ শব্দ প্ৰয়োগ কৰা হৈছে, ভিতৰত সন্নিৱিষ্ট সকলো ফলি আৰু লেখা শাসন নহয়। শাসন শব্দই ৰাজ-শাসন অৰ্থাৎ ৰজাই দিয়া ফলি বা তাম্ৰশাসন অৰ্থাৎ ৰজাই দিয়া তামৰ ফলি বুজায়। এনে ধৰণৰ ফলিৰ বাহিৰেও ইয়াত আন আন বিধৰ ফলি আৰু লেখা সামৰা হৈছে। এই সকলোবিলাকেই কামৰূপ-অসম-কোচবেহাৰৰ সমসাময়িক ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক বুৰঞ্জীৰ উৎকৃষ্ট সমল যোগায়। কোচ-আহোম ৰজাসকলৰ ফলিত ৰজাৰ প্ৰশংসা থাকিলেও অতিৰঞ্জিত

ধৰণৰ স্তুতি অতি কম। ভাওৰ ভাওৰ ৰাজ্যৰ ৰজাক বশ কৰি কৰতলীয়া কৰা হৈছে, এনে ধৰণৰ উক্তি নায়েই। ফলি ১২-ত গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে বঙ্গ, কলিঙ্গ, তৈলঙ্গ, সৌৰাষ্ট্ৰ, মগধ আদি অশেষ দেশত 'কুপ্যাকুপ্য-বিতৰণ'ৰ দ্বাৰা সন্তোষ লগোৱাৰ কথা আছে; আন কোনো ফলিতে বিদেশৰ উল্লেখ নাই।

ফলি-৭৫ অনুসৰি পূৰ্ব্বতে শাহজাহান বাদশাই কামৰূপত দিয়া মাটি-বৃত্তি ৰাজেশ্বৰসিংহ ৰজাৰ আদেশত পুনৰ বাহাল ৰখা হৈছে। 'বঙ্গালৰ দিনৰপৰা' অৰ্থাৎ কামৰূপ মোগলৰ অধীনত থকা সময়ৰপৰা বাউলী পৰগণাৰ চৌধাৰী বিষয়-বাব খোৱা বংশৰ লোকক চন্দ্ৰকান্তসিংহই পুনৰ চৌধাৰী-পটোৱাৰী দুই বাবত নিয়োগ কৰিছে (ফলি ১০১)। হাজোৰ হয়গ্ৰীৱ-মাধৱ, গুৱাহাটীৰ শুক্লেশ্বৰ-জনাৰ্দন আদি মন্দিৰৰ নামতো পূৰ্বতে মোগল সম্ৰাটে মাটি-বৃত্তি আদি দিছিল।

কেতিয়াবা পূৰ্বৰ ফলি নষ্ট হ'লে বা হেৰালে পূৰ্বৰ বৃত্তি উদ্ধাৰ কৰি পুনৰ তাম্ৰপট্ট কৰি দিয়া হয়। "কেতিয়াবা আগৰ কাগজত দিয়া 'পত্ৰ মোহৰ…চিৰস্থায়ী নেদেখি চিৰকাল থাকিবৰ নিমিত্তে পত্ৰ গুচাই তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিয়া' হয় (ফলি ৬৪)। কেতিয়াবা তেনে পত্ৰ-মোহৰ জীৰ্ণ হোৱা কাৰণেও তাম্ৰ-পত্ৰ কৰি দিয়া হৈছিল (ফলি ৮৫) বা 'পূৰ্ব্বৰ পত্ৰিকা জি আছিল সি গৃহদাহত দগ্ধ হৈলা কাৰণ' (ফলি ১২৯) বা পূৰ্বৰ 'তাম্ৰ-পত্ৰিকা…চৌৰাপহৃত হৈল কাৰণ'তো পুনৰ তাম্ৰপট্টক কৰি দিয়া হৈছিল (ফলি ৫২)। 'ভোজ ভাত খাই বাটা পিন্ধি' ধৰ্মোত্তৰ আদি পত্ৰ লেখি দিয়াৰ উল্লেখটি (১০২।২) চকুত লগা।

আহোম ৰজাৰ দিনত মাজে মাজে মাটি আৰু পাইকৰ পিয়ল হৈছিল। সেই পিয়ল অনুসৰি পেৰা-কাগজ বা পঞ্জী ৰখা হৈছিল আৰু মাটি আদিৰ বাবদ ধন ধাৰ্য কৰা হৈছিল। শিৱসিংহ ৰজাৰ দিনৰ পেৰা-কাগজ ব্ৰিটিঃশে দেশ লোৱা সময়লৈকে আছিল বুলি গেইটে লেখিছে। বৰ্তমান সংকলনৰ দুই-এখন ফলিত পেৰা আৰু পেৰাৰ ধনৰ উল্লেখ আছে (ফলি ৯০, ১০১, ১০৩)। কামৰূপত মোগল শাসনৰ সময়ত 'ফাৰ্চ্চিৰ মহজৰ' ৰেকৰ্ডৰূপে (ফলি ১০১) চলিছিল। মন কৰিব লগীয়া যে উৰিষ্যা অঞ্চলৰ ফলিবিলাকত ৰেকৰ্ড ৰাখোঁতাক পেটপাল, পেট্টপাল, পেড়াপাল আদি বোলা হৈছিল; এওঁলৈকে ওপৰৰ বিষয়া হ'ল পুস্তপাল বা পুস্তকপাল (D. C. Sircar, *Indian Epigraphy*, p. 99)। উল্লেখ কৰিব লগীয়া যে শঙ্কৰদেৱৰ লেখাত 'পেৰাপাত্ৰ'ৰ কথা আছে।

মাটি-বৃত্তি দিয়াৰ আগতে সকলো প্ৰাথমিক অনুসন্ধান আদি কৰা হৈছিল। ব্ৰহ্মচাৰী-সত্ৰৰ ব্ৰহ্মচাৰী বাপুক লক্ষ্মীসিংহই মাটি দিয়াৰ আগতে 'কুঁৱৈগঞা শ্ৰীৰাজমন্ত্ৰি পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঞি…ভাঙ্গৰীয়াই ধনবৰ বড়াৰ মুখে বুজি শ্ৰীশ্ৰী৺লৈ জনালত'হে তাম্ৰপত্ৰ কৰি মাটি-মানুহ দিয়া হৈছে (ফলি ৯৭)। চন্দ্ৰকান্তসিংহই অতিৰামক চৌধাৰী-পটোৱাৰী পতাৰ আগতে 'পূৰ্ব্বৰ ফাৰ্চ্চিৰ মহজৰ' চাই লোৱা হৈছিল (ফলি ১০১)। পত্ৰ ১০২-ত উল্লিখিত 'পাতনী জোখ' প্ৰাথমিক জৰিপ বুলি হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে অনুমান কৰিছে।

গেইট ছাহাবে লেখিছে যে গদাধৰসিংহ ৰজা হোৱাৰ আগতে নামনি অঞ্চলত লুকাই ফুৰোঁতে মুছলমানসকলৰ মাটি জৰিপ কৰা পদ্ধতি দেখি ৰজা হোৱাৰ পিছৰ যুদ্ধ-বিগ্ৰহৰ পিছত কোচবেহাৰ আৰু বঙ্গৰপৰা জৰিপ কৰা মানুহ অনাই শিৱসাগৰত জৰিপ আৰম্ভ কৰে, কিন্তু তেওঁৰ মৃত্যুৰ পিছলৈকে সেই কাম সম্পূৰ্ণ হোৱা নাছিল। গেইটে লেখিছে, 'The method of survey adopted is nowhere described, but it was probably the same as that which was in vogue when Assam was first occupied by the British, i. e., the area of each field was calculated by measuring the four sides with a *nal* or bamboo pole, 12 feet long, and multiplying the mean length by the mean breadth. The unit of area was the *purā*, which contained four standard Bengali *bighās* or 14,400 square feet' (pp. 170-71). পুৰাৰ হিচাপ অনেকখনি ফলিতে আছে ; তদুপৰি আমি সধয়াপুৰীৰ ফলি দুখনত (১০৬, ১০৭) 'পুটি' আৰু মাধৱদেৱৰ নীলাচল তাম্ৰশাসনত (১০৮) আৰু ৰুদ্ৰসিংহৰ কেশৱ-ৰাই মন্দিৰৰ হকে দানৰ ফলিত (১০৯) 'পুটক' শব্দ পাওঁ। জয়ন্তীয়াপুৰৰ ফলিত (৮৯, ৯৮, ৯৯) মাটিৰ পৰিমাণ হলৰ হিচাপত দিয়া হৈছে, কিন্তু এই হলৰ পৰিমাণ কিমান, স্পষ্টকৈ জনা নগ'ল। এই ফলিত আন এটা জোখ হ'ল 'কেদাৰ'। ফলি ৯৯-ত 'বস্থ-হস্ত-প্ৰমাণ-মানদণ্ড'ৰ উল্লেখ মন কৰিব লগীয়া। শিৱসিংহ ৰজাৰ চাৰিখন ফলিত (১৭, ১৮, ১২৮, ১২৯) 'সাৰ্দ্ধসপ্তহস্ত মানদণ্ড'ৰ কথা কোৱা হৈছে। বেলতলাৰ ফলিত (ফলি ১৪৬) 'ডণ্ড প্ৰমাণ ৭।৪ সাত হাত এক বিগত চাৰি আঙ্গুল' দিয়া হৈছে। আনফালে বৰদোৱা সত্ৰৰ বিবাদৰ সিদ্ধান্তৰ তামৰ ফলিত (১০০) 'মাটিৰ জোখ ৭ হতিয়া টাৰেৰে দীৰ্ঘে ১৯ বেং প্ৰস্থে ৯ দা আতে মাটি ১৫/১৬ ৮ পুং' হিচাপ দিয়া হৈছে আৰু ব্ৰহ্মচাৰী সত্ৰৰ ফলিত 'দীৰ্ঘে ৬২০ বেও প্ৰস্থে ৮০ আতে হয় মাটি ১২৪ পু°' আৰু 'দীৰ্ঘে ৮০ বেও প্ৰস্থে ৮০ আতে মাটি হই ১৬ পুৰা' হিচাপ আছে। সধয়াপুৰীশ্বৰৰ ফলিত (১০৬) '[দ্বি] কুণ্ডাবল-নৌ-স্থলী'ৰ উল্লেখ আছে ; এই 'কুণ্ডাবল' কি জোখ, বুজা নগ'ল। তদুপৰি, মাটিৰ পৰিমাণ বুজাওঁতে 'চলিত দৰে' (ফলি ৮১), 'তিনি গুণিৰ দৰে' (ফলি ৪৪, ৭৬, ৮৭), 'তৃগুণিকৈ' (ফলি ৭৯), 'দুনিৰ দৰে' (ফলি ৬২, ৮৫), 'দুই গুণিয়া দৰে' (ফলি ১৩২), 'দুনিৰকাতে' (? ফলি ৭৬, ১৪৫) এনে খণ্ডবাক্য ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে ; এইবোৰে কি বুজাইছে, বুজা নগ'ল।

মাটিৰ শ্ৰেণীবিভাগো এটি প্ৰণিধানযোগ্য বিষয়। মাধৱদেৱৰ তাম্ৰশাসনত বাটী বা বাস্তু-ভূ° (বাস্তু-ভূমি), পোখৰী-বাড়ী, মুণ্ডা-বাটী, চাষ-ভূমি, গোপ্ৰচাৰ-ভূ (ভূমি) (ধৰ্মপালৰ শুভঙ্কৰপাটক ফলি, শাৰী ৩৫ চাওক), শা-(শালি)ভূমি, তি-খা (?), দি-খা (?) আদি প্ৰকাৰ দেখা পোৱা যায়। শিৱসিংহৰ ফলি ৩৯-ত আমি 'ফৰিজতি চৌগুজি (?) মাটী ২৩ পুড়া বৰিমাটী ৭ পুড়া', ফলি ৪১-ত 'ফৰিজতি হাবি মাটি থাকা ১২ পুৰা খিলিক (?) জমি ১২ পুৰা···বাড়ি মাটি ৭ পুৰা', ফলি ৪৩-ত 'কপিত লজে (লাল ?)

১২ বাৰ পুৰা কঠিয়াতলী ৬ পুৰা…ফৰিঙ্গতী তিনি গুণিৰ দৰে (?) ৮ পুৰা', ফলি ৪৫-ত 'ভিঠি' আৰু 'উবাৰ'ৰ উল্লেখ পাওঁ। ৰাজেশ্বৰসিংহৰ দিনৰ ফলি ৬৩-ত ৰোৱাতি, বাড়ি, বেঙ্গেনাতলি, বাওতলি আৰু কঠিয়াতলি ; ৬৮-ত বড়ি, বাড়ি, বিল আৰু ওবাৰ হাবি মাটি ; ৭৫-ত হাবি মাটি, বাড়ি, বাওতলি, দলনি মাটি, জমি মাটি ; ৭৭-ত লাল, বাৰী ; লক্ষ্মীসিংহৰ দিনৰ ফলি ৭৯-ত ৰুপিত, ফৰিঙ্গতি, বাওতলি, বাৰি বৰি, হাবি দলনি মাটি ; ৮৩-ত লাল মাটি, বাৰী ; গৌৰীনাথসিংহৰ দিনৰ ফলি ৮৫-ত নীল মাটি, বাড়ী মাটি, দলনি মাটি ; ৮৭-ত ৰোপিত, বাৰি, জমি, বৰি, দলনি মাটি ; চন্দ্ৰকান্তসিংহৰ পত্ৰ ১০২-ত উবাৰ মাটি, বড়ি, উবাৰ বিল—এইবিলাক শ্ৰেণীৰ উল্লেখ আছে। ইয়াৰ উপৰি, ফলি ১৬-ত চাঙ্গনা ভূমি, ফলি ১৩০-ত বাকৰি মাটি, ফলি ১৩৩, ১৩৪, ১৫৫-ত অজজঙ্গলা, ১৩৬-ত হাচিলা জঙ্গলা, ১৩৩-ত বিহি জমি, এইবোৰ শ্ৰেণীৰ নাম পাওঁ। ফলি ৪১-ৰ 'মিন্নিক জমি' আৰু ফলি ১৩২-ৰ 'স্বমিল্লিক ৰোপিত জমি' কি ?

বৰ্তমান সংগ্ৰহৰ ভিতৰত ফলি ১৬-তে আমি প্ৰথম আহোম ৰাজ্যৰ কৰ-কাটলৰ নাম পাওঁ। তাৰ পিছত অনেকখনি ফলিত ৰজাঘৰীয়া কৰ আৰু বাববোৰৰ উল্লেখ আছে আৰু ৰজাই দান কৰা মাটি আৰু পাইকক সিবোৰৰপৰা অব্যাহতি দিয়া বুলি উল্লেখ কৰা হৈছে। ডক্টৰ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাৰ 'আহোমৰ দিন'(১৯১৮, পিঠি ৫১-৫২)-ৰপৰা কৰ-কাটল আদিৰ বিৱৰণ তলত তুলি দিয়া হ'ল।

কৰ—মাটি খোৱা বাবে ৰজাক দিব লগীয়া বস্তু বা ধন।

কাটল—পাইকে মাটি খোৱা বাবে ৰজাঘৰত খাটিব লাগিছিল; নোৱাৰিলে খাটনিৰ সলনি দিয়া ধন।

পদ—পাইকে বিষয় পালে দিব লগীয়া ধন।

পঞ্চক—বৰঙণি বা পঁচা।

বেঠ—ৰজাঘৰীয়া হাতী, ম'হ আদি জন্তুবোৰ ধৰা বাব।

বেগাৰ—ৰজাৰ প্ৰয়োজনমতে বন কৰি দিয়া বাব।

জলকৰ—নৈ, বিল আদিৰ মাছ ধৰা কৰ।

যৱক্ষাৰ—হিলৈৰ খাৰ তৈয়াৰ কৰাবৰ নিমিত্তে ঘৰে পতি যৱখাৰ দিব লগা বাব।

চোৰ—সৰু-সুৰা চুৰিৰ শাস্তি।

ছিনলা—ব্যভিচাৰ দোষৰ শাস্তি।

ধুমছি—নিৰ্বংশ মানুহৰ সম্পত্তি ৰজাই পোৱা বাব।

ঘামেশা—ছোৱালী বিয়া দিলে ৰজাৰ প্ৰাপ্যফেৰি।

দান—বেচিবলৈ অনা বস্তুৰ বাবে ৰজাক দিয়া কৰ; পাৰ হোৱা কৰ।

খুত—মাটিত বাজে আন বস্তুৰ ওপৰত লগোৱা ৰাজহ।

দণ্ড—জগৰৰ নিমিত্তে দিয়া পীড়ন।

বন্ধ—জগৰৰ নিমিত্তে বন্ধা।

হাট—নিৰূপিত সময়ত বা দিনত অনেক মানুহে গোট খাই কিনা-বেচা কৰা ঠাই; তাৰ কৰ।

চকী—ৰজাৰ নগৰৰ বা গড়ৰপৰা দিয়া ঠাই, তাৰ কৰ।

ফাট—নাৱেৰে বা বামে বেহা কৰা বেপাৰী একত্ৰ হোৱা আৰু ৰাজহ দিয়া ঠাই, তাৰ কৰ।

ইয়াৰ বাহিৰে লীলা গগৈয়ে এখন পুৰণি বুৰঞ্জীত পাই দিয়া তালিকাত মাৰেছা (মাৰেশা) হ'ল বিয়াত হোম দি পোৱা মাটিৰ বাবে দিব লগা কৰ। নাৱেৰে বেহা কৰোঁতাসকলে ৰজাঘৰক দান নামে কৰ দিব লাগিছিল; কেতিয়াবা কোনো নাৱৰ দান ৰহিত কৰি অদানী কৰা হৈছিল (ফলি ১৪৪)। কাশীনাথ তামুলীফুকনৰ বুৰঞ্জীত আছে, প্ৰতাপসিংহ বুঢ়া ৰজাৰ দিনত 'বৌমুৰিয়া গণক ভৱালি বৰুআই জনাই, হাট ফাটৰ দান পহাৰে পতি মাহে ৪ কৰা দৰে লগালে।' কোঁৱৰ, ডাঙৰীয়া, পুৰোহিত আৰু ওপৰ শ্ৰেণীৰ লোক আৰু সিসকলৰ বন্দীবোৰক এৰি দেশৰ সমস্ত প্ৰজাই ৰজা-ঘৰত খাটি দিব লাগিছিল। এই সকলো হ'ল পাইক। পাইকে খাটনিৰ বাবে দুপুৰা বোৱতী মাটি বিনাকৰে পাইছিল, কিন্তু ৰজাঘৰত খাটিব লগা নহ'লে তাৰ সলনি দুটকাকৈ ৰূপ কৰ হিচাপে দিব লাগিছিল। সকলো পাইকক খেল অনুসৰি ভাগ ভাগকৈ পতা হৈছিল। কুৰি পাইক এজন বৰাৰ অধীনত, শয়েক এজন শইকীয়াৰ অধীনত, হাজাৰ এজন হাজৰিকাৰ তলে, তিনি হাজাৰ এজন ৰাজখোৱা, আৰু ছহাজাৰ এজন ফুকনৰ তলে দিয়া হৈছিল। খেলবোৰ ডাঙৰীয়া-বিষয়াৰ অধীনত পৰিচালিত হৈছিল। মন্দিৰ, সত্ৰ, ব্ৰাহ্মণ আদিক বেলেগ বেলেগ খেল আৰু বিষয়াৰ অধীনৰপৰা আনি পাইক দিয়া হৈছিল। বেঙেনাআটি সত্ৰৰ ফলি (৮২) আৰু ব্ৰহ্মচাৰী সত্ৰৰ ফলি (৯৭) চালে এই কথা বুজা যাব। দ্বিতীয়খন ফলিত 'শুমুৱা-কাৰি' হ'ল উচ্চ থাপৰ আৰু তল থাপৰ চমুৱা আৰু কাঁড়ী।

আহোম ৰাজ্যৰ ভিতৰত হ'লেও কামৰূপ অঞ্চলক পৰগণা অনুসৰি ভাগ কৰি কৰ আদি তাত তোলাৰ নিয়ম আছিল। কামৰূপৰ ফলিবিলাকত বৰুৱা, বৰকায়স্থ, চৌধাৰী, পটোৱাৰী, তালুকদাৰ, ঠাকুৰীয়া—এইসকলক সম্বোধন কৰা হৈছে (ফলি ১৬, ১৭, ৮৭, ১০৪)। দৰং দেশৰ ফলিত আকৌ ৰজা, ৰাজপুত্ৰ, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা আৰু বুৰুক (ফলি ৫২) বা ৰজা, ৰাজপুত্ৰ, দুৱাৰদাৰ, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা আৰু বৰুৱাক (ফলি ৮৬) সম্বোধন কৰা পাওঁ। দৰঙৰ কৰ-প্ৰথা উজনি অঞ্চলৰপৰা অলপ পৃথক আছিল (Gait, p. 240)। বেলতলাৰ ফলিত 'দাতিয়লিয়া ৰজাপোৱালিহত'কো সামৰা হৈছে (১৪৬)।

ফলি ১৫০-ৰপৰা দেখা যাব যে সেই সময়ত (অষ্টাদশ-উনবিংশ শতিকা) আহোম ৰাজ্যত 'নাৰানি ৰূপ' (নাৰায়ণী ৰূপ) বা কোচবেহাৰৰ ৰাজকীয় মুদ্ৰাৰ চলতি আছিল। 'কথা-গুৰু-চৰিত'ৰপৰা আমি জানো, শঙ্কৰদেৱৰ দিনত 'নাৰেঙ্গি আধলি' (নাৰায়ণী

আধলি) আদি চলিছিল। সমস্ত পূব ভাৰতত ব্ৰিটিশৰ আগমনলৈকে কোচ ৰজাৰ মুদ্ৰা বহলভাৱে চলাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়।

বহুতো ফলিত কিছুমান শব্দৰ সংক্ষিপ্ত ৰূপ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। মাধৱদেৱৰ নীলাচল তাম্ৰশাসনত বিশেষকৈ এনে সংক্ষিপ্ত ৰূপ ভৰি আছে। *Journal of the University of Gauhati*-ত এই ফলি-বিষয়ক প্ৰবন্ধত আমি তাৰে কেইটামানৰ ব্যাখ্যা দিছিলো: লেঃ=লেখা; পু=পুটক (পুৰা), ভূ=ভূমি; শা (সা)-ভূ=শালি-ভূমি; বৃ=বৃক্ষ; স=সৰ্মা (শৰ্মা), সং=সম্বৎসৰ, সাং=সাকল্যেন। স্বা-ভূ, হি আদিৰ আমি অৰ্থ উলিয়াব পৰা নাছিলোঁ। ডক্টৰ দীনেশচন্দ্ৰ সৰকাৰে 'হি' মানে হিৰণ্য (সোণ, কৰ) আৰু 'সং' মানে সম্বন্ধ অৰ্থ দিছে *Indian Epigraphy*-ত। এই 'সং' ৰূপ সম্ভুক্ত, সম্ভোগ্য (শাৰী ১৩) সংলগ্ন (শাৰী ২৪), সংন্যস্ত, সমম্ আদিৰো সংক্ষেপ হ'ব পাৰে। তেওঁ *Journal of Ancient Indian History*-ত (Vol. II) প্ৰকাশিত মাধৱদেৱৰ শাসন-সম্পৰ্কীয় প্ৰবন্ধত কেইটামান সংক্ষিপ্ত ৰূপৰ কৌতূহলজনক ব্যাখ্যা দিছে: স্বা=স্বাভ্যাম্; প্ৰমা=প্ৰমাণেন, কা=কায়স্থ (কাকতী), সূত্ৰ=সূত্ৰধাৰ; ল-গু-বৃ=লম্ব-গুৱাক-বৃক্ষ; প্ৰ-বৃ-গং=প্ৰতি-বৃক্ষ-গণ্ডকানি। আমি ওপৰত মাটিৰ শ্ৰেণী বুলি সন্দেহ কৰা 'শি-থা' আৰু 'তি-থা' কি, সৰকাৰেও ধৰিব পৰা নাই। তেওঁ 'ৱাটী' শব্দটো 'ৱাস্ত-টীকৰ(টিক্কৰ)'ৰ সংক্ষিপ্ত ৰূপ (অৰ্থ ঘৰ-বাৰী সাজিব পৰা টিকা-মাটি) বুলি লৈছে; কিন্তু বাটী শব্দটো সংক্ষিপ্ত ৰূপ নহৈ পূৰা ৰূপো হ'ব পাৰে; তেতিয়া তাক Prakritism বুলি গণ্য কৰা হ'ব। ফলিখনৰ প্ৰথম শাৰীত (এই শাৰীটো কিন্তু আনবোৰ শাৰী কটাৰ পিছত লেখা যেনহে লাগে) থকা 'ন' ফুটা সৰকাৰে 'নি' বুলি লৈ 'নিবদ্ধ' (পঞ্জীবদ্ধ) বা 'নিৰীক্ষিত'ৰ (অনুমোদিত) সংক্ষেপ বুলি ধৰিব খুজিছে, কিন্তু এই 'ন' অতি স্পষ্ট, সি 'নৱীকৃত' বা তেনে আন শব্দৰ সংক্ষেপ হ'ব পাৰে, নতুবা সি মাথোন 'নমো নমঃ' বুজাব পাৰে।

আহোম শাসনৰ ফলিবিলাকৰ ভিতৰতো কেইবাখনতো শব্দৰ সংক্ষিপ্ত ৰূপ দেখা পোৱা যায়। ফলি ৩১: কমাং (কমাৰ ?), ৫১: ক (কলিতা, কমাৰ, কছাৰী ?), চৌ (চৌধাৰী ?), সাং (?), ৭৫: কিঃ (?), কোঃ (কোচ), কৈঃ (কৈৱৰ্ত), কঃ (কলিতা, কমাৰ, কছাৰী ?), গুঃ (?); ৭৬: কং (কলিতা), কোং (কোচ), গ্ৰাং (গ্ৰাম), তুং (তুৰুক=মুছলমান ?), কৈ (কৈৱৰ্ত); ৮০: কাঃ (কায়স্থ), পুং (পুত্ৰ), ভাঁ° (ভাই), ৮২: ভা° (ভাই), পু° (পুত্ৰ), পু (পুৰা); ৮৬: কং (কলিতা), কেং (কেওট), কা (কায়স্থ), জুং (?), ৮৭: কং, কোং, ব্ৰাঁং (কেয়োটা জাতি), ৯০; ক (কলিতা), কচা (কছাৰী); ৯৭: পু° (পুত্ৰ), ভা° (ভাই), কু° (কুৰি, কুমাৰ); ১০০: পু° (পুত্ৰ), ভা° (ভাই)।

ৰজাসকলে দান দিয়া ভূমি আৰু পাইকৰ ব্যৱস্থাৰ যাতে অন্যথা নহয়, সেই বিষয়ে দাতাসকলক সদায় সচেতন দেখা যায়। ৰুদ্ৰসিংহ ৰজাৰ দিনৰ বৰবৰুৱাই মাটিৰ দান-

বিধান কৰি কৈছে—'অতোঽস্মৎবংশজাঃ' (ফলি ১৫)। সেইদৰে বজাই জয়নাগৰৰ শিৱ আৰু বিষ্ণু-মন্দিৰত পূজাৰি, চামৰধৰোতা, গীতাপাঠক নিয়োগ কৰি কৈছে—"অত্ৰ যে কৰ্মণি যে ভূপা নিয়োজিষ্যন্তি, তেষাং কৰগ্ৰাহীষ্যন্তি, তে পাতকিনো ভবিষ্যন্তীতি।" (ফলি ১০৯-১০।) জয়ন্তীয়াপুৰৰ কালিকা-মঠৰ ফলিত এনে ধৰণেই কোৱা হৈছে—"এতৎ-দানজন্তং যোঽপহৰণকৰ্ত্তা স চণ্ডালো ভৱতি।" গদাধৰসিংহ আদি ৰজাসকলে ভৱিষ্যতৰ ৰজাসকলক দত্ত বৃত্তি-ৰক্ষাৰ অৰ্থে প্ৰাৰ্থনা জনাইছে (ফলি ১১, ৯৭, ১০০, ১০১, ইত্যাদি)। ৰুদ্ৰসিংহৰ ফলিত (১০৯-১০) 'উৎসৃজ্য আকল্পান্তম্' কথাটিয়ে ভাৰতৰ অন্যত্ৰ ফলিত থকা 'আচন্দ্ৰাদিত্য-কালীয়', 'আচন্দ্ৰাৰ্কাৰ্ণৱ-ক্ষিতি-সৰিৎ-পৰ্বত-সম-কালীন' আদি খণ্ডবাক্যৰ কথা সোঁৱৰায় (Sircar, *Indian Epigraphical Glossary*, p. 388)।

মন কৰিব লগীয়া যে এই সংকলনৰ ফলিবোৰত একমাত্ৰ শকাব্দ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। মাধোন মাধৱদেৱৰ নীলাচল তাম্ৰশাসনত 'সং ২৫', অৰ্থাৎ সম্ভৱতঃ ৰজা মাধৱৰ বা তেওঁৰ বংশৰ ৰাজত্বৰ ২৫ অব্দ লেখা আছে। গেইটে উল্লেখ কৰিছে যে চুহুংমুং দিহিঙীয়া ৰজাৰ দিনতে (১৪৯৭-১৫৩৯) আহোমসকলে লাক্‌নি ঠাইত শকাব্দ চলাবলৈ ধৰে। বৰ্ত্তমান সংগ্ৰহৰ ভিতৰত গদাধৰসিংহ ৰজাৰ দিনৰ ১৬১৬ শকৰ ফলিতে (১২) প্ৰথমে আহোম ৰজাৰ নামৰ আগত 'সৌমাৰেশ্বৰ' আখ্যাৰ প্ৰয়োগ হৈছে। সম্ভৱতঃ হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ মন্দিৰৰ পুনৰ্নিৰ্মাণৰ সময়ত ৰচিত 'যোগিনী-তন্ত্ৰ'ত্তে পোনতে আহোমসকলৰ আৰু আহোম ৰাজ্যক সৌমাৰ নাম দিয়া হয়। প্ৰতাপসিংহ বুঢ়া ৰজাৰ (১৬০৩-৪১) দিনত 'যোগিনী-তন্ত্ৰ'ৰ 'অষ্টকোণক সৌমাৰং যত্ৰ দিক্কৰবাসিনী' আদি কথা বিচাৰ কৰি 'স্বৰ্গদেও আঠ-চুকীয়া সৌমাৰৰ অধিপতি হৈছে' বুলি বুজি আঠচুকীয়া 'হিন্দু আখৰৰ মোহৰ' মাৰিবলৈ থিৰাং কৰা হয় (তামূলীফুকন, পিঠি ২৮-২৯)।

দ্বাদশ শতিকামানলৈকে কামৰূপত ৰাজত্ব কৰা হিন্দু ৰজাসকলৰ সকলো ফলিতে সংস্কৃত ভাষা ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল আৰু সেই ফলিবিলাকৰ লিপি হ'ল অসমীয়াৰ পূৰ্বৰূপ। সেই ৰজাসকলৰ ফলিৰ পিছৰপৰাই অসমীয়া লিপি স্পষ্ট হৈ ওলাইছে। কানাই-বৰশী-বোৱা শিলৰ ফলি ১১২৭ শক বা ১২০৫ চনৰ; তাৰ আখৰ সুন্দৰ অসমীয়া। অলপতে গুৱাহাটীৰ আমবাৰী বোলা ঠাইত টেক্সটাইল ইনষ্টিটিউটৰ ভেটি খানোতে মাটিৰ তলত পোৱা এটা শিল বৰ্তমান ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত ৰক্ষিত হৈছে। তাৰ অৱস্থা অতি জীৰ্ণ। সেই অৱস্থাৰপৰা ডক্টৰ প্ৰতাপচন্দ্ৰ চৌধুৰীয়ে তলত দিয়া ধৰণে সন্তহতে পাঠ উদ্ধাৰ কৰি *Journal of Indian History*-ত (Vol. XLVIII, pt. 1, April 1970) 'Significance of the stone inscriptions at the Assam State Museum, Gauhati' প্ৰবন্ধৰ মাজত প্ৰকাশ কৰিছিল :

আদিত্য-সম-শ্ৰীসমুদ্ৰপাল-
ৰাজ্যে। প্ৰবল-সবাসিক-
সত্ৰ সগুণ-কৃয়া সৰ্বাসীন

বোলে দান পুঞ্জন সজ্জ।
যোগীহাটী। সক ঈশ বাণ চক্ৰ
মূঢ় ভঁণতি ॥

সক ঈশ বাণ চক্ৰ=১১৫৪ শক, ১২৩২ ছন। ফলিৰ ভাষা মিহলি, কিন্তু অসমীয়া গঢ় সামান্য অলপ আছে।

এতিয়ালৈকে আৱিষ্কৃত শিলৰ ফলি, তামৰ ফলিৰ ভিতৰত ১৫৩৮ শকৰ চামধৰা গড়ৰ ফলিতে (৭) স্পষ্ট অসমীয়া ভাষা দেখা পোৱা যায়। বহুত দিনৰ আগতে ডক্টৰ বিৰিঞ্চিকুমাৰ বৰুৱাই নগাঁৱৰ গছতল বোলা ঠাইৰপৰা উদ্ধাৰ কৰি অনা এটা স্তম্ভৰ গাৰ লেখাই পণ্ডিতসকলক বিমোহিত পেলাই আছে। ৰাজমোহন নাথে 'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা'ত প্ৰকাশিত এটা প্ৰবন্ধত ফলিখন ১১৪৫ শকৰ আৰু বিশ্বসুন্দৰ নামে এজন ৰজাৰ বুলি ঠিক কৰিছিল। বৰ্তমান ডক্টৰ প্ৰতাপচন্দ্ৰ চৌধুৰীয়ে *Vishveshvaranand Indological Journal*-অত (March 1971, IX, i) ওলোৱা এটা প্ৰবন্ধত ফলিৰ পাঠ এইদৰে নিৰ্ণয় কৰিবলৈ বিচাৰিছে :

সীমা এৰিয়া যৱন ডবাকত গয়ত [শক] ১২৮(৪) ৱেদাষ্ট-ৰাশি-গণন
শ্ৰীবিষ্ণু ব্যাসধৰ শৈলকাৰ শকত ম্লেচ্ছ ইথান উয়াসা
দেখহু শতত্ৰিশ বৈৰ বঙ্গাল বহুকাৰ্য্য[ত] ইহাত ফগু
বহাখ জল তোসব সপ্তাত যাষ জলশ্ৰী পঞ্চ্যকাথ্য
বাত্তবোল জলসেনাই বৈৰীক ভাথি-জলান্তশেষ খেদাবি

এই পাঠৰ ভাষা স্পষ্ট অসমীয়া নহয়। কিন্তু ১২৮৪ শক বা ১৩৬২ ছন হ'ল চতুৰ্দশ শতিকাৰ শেষ ভাগ। তেতিয়া অসমীয়া ভাষা পুৰঠ হৈ ওলাইছিল, মাধৱ কন্দলি, হেম সৰস্বতী আদি কবিক কোনোৱে ইয়াতকৈ আগৰ বুলিও অনুমান কৰে। ফলিৰ ওপৰৰ পাঠ ঠিক হ'লে যৱন, ম্লেচ্ছ, বঙ্গাল শব্দ তিনিটা একে অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰাটো বুজা যাব। "বাঙ্গাল-পদাতীনাং ভূ-সীমা" কথাটো থকা মাধৱ ৰজাৰ নীলাচল তাম্ৰশাসন (ফলি ১০৮) ডক্টৰ দীনেশচন্দ্ৰ সৰকাৰে পঞ্চদশ শতিকাৰ বুলি ল'ব খোজে। ভাস্কৰবৰ্মা আদিৰ সংস্কৃত ফলিত অসংস্কৃত ৰূপ (Prakritism) থকাৰ দৰে এই নীলাচল ফলিতো বহুতো তেনে ৰূপ আছে : একঞ্চশিতি (=একবিংশতি), ৱাটী (=অ. বাড়ী ; বাৰী), চিৰ (=অ. চিৰা, চিটা), কোঞ্চী (=অ. কুছি), পোথৰী-ৱাড়ী (স. *পুষ্কৰী), ৱাট্টালি (স. ৱত্ম´+আলি), চাস (স. কৰ্ষ, অ. চাহ), চাসালি, মাঞ্চী (মাজি), চসাত (স. *কৰ্ষত), শুথ (শুষ্ক), মহাএৱ (মহাদেৱ)। আহোম ৰজাৰ দিনৰ সংস্কৃত ফলিত বা ফলিৰ সংস্কৃত অংশতো এনে ৰূপ পৰিলক্ষিত হয়। ছুৱাৰগঁৰিলাৰ শিলৰ ফলিত (ফলি ২৮) 'প্ৰাচীৰ' শব্দ ব্যৱহাৰ নকৰি বুৰঞ্জীবোৰত আমি সততে লগ পোৱা 'প্ৰাঞ্চী' শব্দ প্ৰয়োগ কৰা হৈছে। ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনৰ ৰৰবৰুৱাৰ ভূমি-দানৰ ফলিত (১৫)

'বাটী' (বাৰী, মাটি) পাওঁ। ফলি ১৬-১৭ আদিত 'শ্ৰীযুদম্বুজ' (শ্ৰীযুত+অম্বুজ) আন ফলিত 'শ্ৰীযুত্তৰুণ' (শ্ৰীযুত+তৰুণ) পাঠ দেখা পোৱা যায়। 'তুঙ্গাম্বুধিংহৰিসমুত্থিত' (ফলি ১৬) আদিৰ সন্ধি মন কৰিব লগীয়া। আনকালে 'শশভৃংশাকে' (ফলি ৩/২) আদিত 'ং' আৰু 'শ'ৰ সন্ধি স্থাপন নকৰি সহাৱস্থান মাত্ৰ কৰোৱা হৈছে। ভূমি অৰ্থত সংস্কৃততো (ফলি ১০৩), অসমীয়াতো (ফলি ৩০, ৫২) 'মৃত্তিকা' শব্দৰ প্ৰয়োগ চকুত লগা।

এই সকলোখিনি লৈও ক'ব লাগিব ৰজাদিনীয়া পণ্ডিতসকলে সংস্কৃত চৰ্চাৰ ঐতিহ্য সযতনে ৰক্ষা কৰিছিল। অনেক ফলিত ছন্দ আৰু গদ্য উভয়তে সংস্কৃত শৈলীৰ সৌন্দৰ্য প্ৰকাশ পাইছে। ছন্দৰ ভিতৰত শাদূলবিক্ৰীড়িতৰ প্ৰচুৰ প্ৰয়োগ দেখা পোৱা যায়। ইয়াৰ বাহিৰেও স্ৰগ্ধৰা, মালিনী আদিৰ সুবিনিয়োগো আমি দেখা পাওঁ।

ছপাশালৰ অসুবিধাৰ কাৰণে আমি অনেক ঠাইত মূল ফলিৰ জোঁটনি (বিশেষকৈ ৰেফৰ লগৰ দ্বিত্ব—ৰ্প্প, ৰ্ল্ল, ৰ্ম্ম ইত্যাদি) ৰাখিব পৰা নাই। 'ফুৰুন' শব্দত ণ, ন দুইটাৰ স্থানভেদে ব্যৱহাৰ আছে, আমি 'ন'কে ব্যৱহাৰ কৰিছো। আৰু এটি কথা পাঠকসকলে মন কৰিব যে শাৰী বা বাক্যৰ শেষৰ 'ম্' ফলিত সৰ্বত্ৰ অনুস্বাৰ কৰা হৈছে, ইয়াতো আমি তাক আহুকাল দিয়া নাই। পূব ভাৰতৰ শাসনবিলাকত আদিতে মাঙ্গলিক চিহ্নৰূপে চন্দ্ৰবিন্দু আৰু '৭' অঙ্কটোৰ নিচিনা এটা চিন দিয়া হয়, এই চিনটোক আঞ্জী বোলা হয়। কোনো কোনো পণ্ডিতে এই চিনক প্ৰণৱৰ (ওঁ) বিকৃতি বুলিও ভাবিছিল, কিন্তু আনসকলৰ মতে ই 'সৰ্পাকৃতি কুণ্ডলিনীৰ মধ্যমাভাবাপন্না চিত্ৰপ্ৰতিকৃতি।' পদ্মনাথ বিদ্যাবিনোদে তেওঁৰ 'কামৰূপ-শাসনাৱলী'ত (পিঠি ৫৫-৫৬) আৰু *Journal of Assam Research Society* (Vol I)ৰ এটি প্ৰবন্ধত এই বিষয়ে বহলাই আলোচনা কৰিছে।

আহোম ৰজাসকলৰ কোনো কোনো সংস্কৃত-অসমীয়া ফলিৰ আনটো লুটিত আহোম ভাষাত আহোম আখৰেৰে ফলিৰ কথাখিনিৰ সাৰমৰ্ম লেখা থাকে, আৰু এনে স্থলত অসমীয়া কথাখিনিৰ তলত 'এতদৰ্থ বিজ্ঞাপকমাচামাক্ষৰেণাপৰপৃষ্ঠে' (ফলি ৭৩), 'এতদৰ্থকমাসামাক্ষৰমেতদপৰপৃষ্ঠে' (ফলি ৮২, ১০০, ১৪৮) বা 'অস্যাৰ্থো অশমাক্ষৰে' (ফলি ১১০), 'এতদৰ্থকমাশামাক্ষৰে' (ফলি ১৫১) বুলি ইঙ্গিত দিয়া থাকে। ইয়াত আচামাক্ষৰ, আসামাক্ষৰ, অশমাক্ষৰ, আশামাক্ষৰ মানে অসমীয়া আখৰ নহয়, আহোম লিপিহে।

ফলিবোৰত আৰবী-ফাৰ্চী-তুৰ্কী-মূলীয় শব্দৰ ব্যৱহাৰ এটা মন কৰিব লগীয়া বিষয়। 'কতপা' ৯৫ (চাব) শব্দটো [আ. কতবঃ, লেখা] স্বয়ং শঙ্কৰদেৱেই ব্যৱহাৰ কৰিছিল: 'নাৰদে দিলন্ত তিনি কতপা।' বিশেষকৈ কামৰূপ অঞ্চলত মুছলমানী ৰাজস্ব-বিভাগীয় প্ৰশাসন প্ৰচলিত হোৱাত আৰু পিছত আহোমসকলেও সেই প্ৰথা গ্ৰহণ কৰাত সেই অঞ্চলৰ ফলিতে এই ধাৰাৰ শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা পোৱা যায়। 'গয়ৰহ,' 'ওগয়ৰহ' ৩১ (ইত্যাদি) [আ. ঘ্ৰগইৰহ] শব্দ গ্ৰহণ কৰাৰ আগতে 'আনোসকলে' (ফলি ১৬,

১৭) যি তাৰ অৰ্থ বুজুওৱা হৈছিল। 'চুকনী' ৬৪ (খন্দুৱা) [তু. চুকা, পৰিশোধ কৰ্], 'জংলা' ৪৫ [হি° জঙ্গল], মাটিৰ বিষয়ৰ এই শব্দ দুটা হিন্দুস্থানীৰপৰাই অসমীয়াত প্ৰৱেশ কৰিছে। 'জমা' ১০৩ [আ. জম্‌অ], 'জমি' ২৪ [ফা° জমীন] সোনকালেই অসমীয়াত সাধাৰণ শব্দ হৈ পৰিছিল। 'ডাগ' ৯৭ (মানুহৰ শ্ৰেণী, খেল) <ফা° দাগ (চিন)। তালুকদাৰ ১৬ [আ° তঅল্লুক + ফা° দাৰ] আদি বিষয়া পছিমীয়া ৰাজস্ব-শাসনেৰে সংশ্লিষ্ট। 'দপদৰ' ৬৪ শব্দ [আ° দফ্‌তৰ] গুৰুচৰিতবোৰত 'দোপদৰ' ৰূপত পাওঁ। মন কৰিব লগীয়া. 'দৰবাৰ' ৩৪ [ফা°] আৰু 'নানকাৰ' ৩৯ [ফা°] শব্দ দুটা ফলিৰ সংস্কৃত ভাষাতো ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। একেটি গৃহকে দৰবাৰ-মন্দিৰ, সভা-মন্দিৰ আৰু মন্ত্ৰ-ভৱন বোলা হৈছে তিনিখন সুকীয়া সুকীয়া ফলিত। 'দৰোবস্ত' ৪৫ (সমস্ত, যাৱতীয়)=ফা° দৰবস্ত। সাধাৰণ 'তোপ' (বৰতোপ, বন্দুক) শব্দ হিন্দুস্থানীৰ যোগে তুৰ্কী ভাষাৰপৰা আহিছে। 'পৰঙ্গনা' ১৬, 'পৰগণা' ২৪ আহিছে ফাৰ্চী 'পৰগনা', 'পৰগনহ্'ৰপৰা ; কিন্তু 'পৰগনহ' সংস্কৃত 'প্ৰগণঃ' শব্দৰ ফাৰ্চীকৰণ বুলিহে ডক্টৰ সুনীতিকুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ে কৈছে। 'পঞ্জা' ৭৫ [ফা° পঞ্জহ্]চহী বা মোহৰৰ সলনি হাতৰ তলুৱাৰ চাব। 'পাশ্বা' ৭৫ [ফা° বাদশাহ, উৰ্দু পাদশাহ্] মোগল সম্ৰাট। 'পিয়ল' ৪৫, ১৩৩ (census) ফাৰ্চী 'পিয়াল'ৰপৰা অহা বুলি অভিধানত দেখুওৱা হৈছে। 'পীৰ' ৮৩ ফাৰ্চী, 'ফকিৰ', 'ফকীৰ' ৮৩ আৰবী [ফকীৰ]। পীৰৰ থান 'মকাম' ৮৩ সেইদৰে আৰবী (তুলনীয় জতুৱা খণ্ডবাক্য 'চিন-মোকাম'), 'মহজৰ' ১০০ (লেখা ; নথি ; record) আৰবী (ঘোষণা-পত্ৰ)। 'লাল' (মাটিৰ প্ৰকাৰভেদ), [ফা° লআল (চুনি পাথৰ), লালী (ৰঙা, ৰং)], হদ ১৬ (সীমা) [আ. হদ্দ্] (চতুহদ ৬২ চাওক), হাজাৰ ৩২ [আ° হজাৰ], 'হাজী' ৮৩ [আ°], হিন্দুস্থানীৰপৰা অহা 'চেলা' ৮৩ (শিষ্য) আদি শব্দ এই ফলিবোৰতে প্ৰথম দেখা যায়।

ফলি সম্পৰ্কে এটি বিশেষ কৌতূহলৰ বস্তু হ'ল সংস্কৃতত বিশেষকৈ সংস্কৃতৰ শ্লোকত তাৰিখ দিওঁতে অঙ্কবোৰটা বিবিধ শব্দৰ সহায়েৰে প্ৰকাশ কৰাটো। এনেকৈ কৰাৰ কাৰণ ডক্টৰ সৰকাৰে এইদৰে নিৰ্দেশ কৰিছে : 'Since the repeated mention of a word in the same sense was regarded as a bad style of composition, and such a word would often not fit in the metre of a stanza, the authors required a large number of words for indicating the same number. A convention therefore gradually developed, according to which ordinary words that can somehow be associated with particular numbers were used to imply those numbers' (*The Indian Epigraphy*, p. 228). উদাহৰণ স্বৰূপে, সূৰ্যৰ ৰথৰ ঘোঁৰা হ'ল সাতোটা, গতিকে ঘোঁৰা বুজুওৱা শব্দবোৰে ৭ সংখ্যাটো বুজায়, যুগ্ম মানে হ'ল ২, আৰু ৰুদ্ৰ বা ঈশ্বৰ (শিৱ) হ'ল ১১জন, গতিকে 'ঈশ'ই বুজায় ১১। তদুপৰি 'অঙ্কানাং বামতো গতিঃ' নীতি এই বিষয়ত মনা হয়। সেই গতিকে কামাই-বৰনী-বোৱা ফলিৰ (ফলি ১) 'শাকে তুৰগ-যুগেশে'ৰ অৰ্থ হ'ল ১১২৭

শকত। অঙ্কৰ বামা গতিৰ নিয়মৰ কেতিয়াবা ব্যতিক্রমো দেখা যায়; উদাহৰণ স্বৰূপে ওপৰত উদ্ধৃত আমবাৰী ফলি। এটা কথা মন কৰিব লগীয়া যে ফলি ১০৬-ত ১৩১৪ শক বুজাবলৈ মাথোন '৪১৩১॥' লেখা হৈছে, যেন ইয়াতো 'অঙ্কানাং বামতো গতিঃ' হৈছে। তলত এই ফলিবিলাকত অঙ্ক বুজাবলৈ ব্যৱহৃত শব্দবোৰৰ এখন নির্ঘণ্ট কৰি দিয়া হ'ল।

০=অম্বৰ ১৯, ৩৬; আকাশ ৬৭, ১৪২; গগন ২৬, ৩৪, ৩৫, ৩৭; বিয়ৎ ৫; ব্যোমন্ ৬, ৬২; [শূন্য] ৮৯

১=অজ ৪৭; অর্ক (?) ৮৯; অৱনি ৫০; ইন্দু ৬, ২৫, ২৬, ৩৪, ৩৫, ৩৬, ৪৬, ৪৮, ৪৯, ৫১, ৫৩, ৫৭, ৫৮, ৬০, ৬১, ৬৪, ৬৭, ৬৯ ৭১, ৭২, ৭৪, ১৩৭; ইলা ২১; ক্ষমা (ক্ষ্মা) ১২, ক্ষিতি ৬৯, ক্ষোণি ৮২, চন্দ্র ১০, ১৩, ১৪, ৩০, ৩৩, ৭৮, ৮৯, ১০৬, ১০৯, ১১০; ত্রিনয়ন (?) ৫৬; দ্বিজৰাজ ১০৭; ধৰণী ৫৯, ১২৫; নিশাকৰ ২৭, ৯৪; ব্রহ্মন্ ৫৪, ভূ ১৩, ১৪, ৯২, ৯৪; ভূমি ৯৩; মহী ৩২; যামিনীপতি ১৯; ৰূপক ১০৬; বিধু ৯২, ৯৩; শশধৰ ২৮, ৪০; শশভৃৎ ২৩, শশাঙ্ক ১৯, ২৯, ৩৭, ৪০, ৯৩, ১০৩; শশী ২১, ৬৫; শুভ্রাংশু ১৫; সুধাংশু ৫০, হিমজ্যোতি ৮, ক্ষপাকৰ ১৪২

২=অক্ষি ১০৯, ১১০; কৰ ৫৪; [দ্বি] ৯৬; নেত্র ৫৫, ৯৩; পক্ষ ১৫, ৫৬; ভুজ ৯৩, ৯৪, ৯৬, ১০৯, ১১০; যুগ্ম ১

৩=অগ্নি ১৫; ঐশাক্ষি ১৫৫; ত্রিনয়ন-নয়ন ২৩; ৰাম ৫৭, ১০৭; বহ্নি ১০৭; বীতিহোত্র ১০৬; হুতাশ ১০৩

৪=অব্ধি ২০, ২৩, ২৫; ব্রহ্মমুখ ১৫৫; যুগ ২৭, ১০৩; বৰ্ণ ১৫২; বেদ ১৯, ২৮, ৫৯, ৬০, ১০৬; সেনা ৫৮

৫=মার্গণ ৫; বাণ ৫, ১০, ২৫, ২৭, ২৯, ৩০, ৩৩, ৬১, ১২৬; বিশিখ ২৮; শৰ ৬, ২৬, ৩২; হৰাস্য ২৯

৬=অলিপাদ ৫৯; ঋতু ৬, ২৯, ৩০, ৩২; গুণ ৩৪, ৪৭; গুহানৰ (?) ১৩৭; তর্ক ১২, ২৩, ৩৬, ৩৭, ৫০, ৭২, ৭৪; যুগ (? এইটো সন্দেহজনক; যুগৰ অর্থ ২ হ'ব পাৰে, তেতিয়া 'ৰসযুগ'=ছুটা ৰস=৬৬ হ'ব) ৪০; ৰস ১২, ১৩, ১৪, ১৯, ২০, ২৬, ২৭, ৩০, ৩৩, ৩৫, ৩৬, ৩৭, ৪০, ৪৬, ৪৮, ৪৯, ৫০, ৫১, ৫৩, ৫৪, ৫৫, ৫৬, ৫৭, ৫৮, ৬০, ৬১, ৬৪, ৬৫, ৬৭, ৭১, ৭২, ৭৪, ৭৮, ৮২, ১০৯, ১১০, ১৩৭; বেদাঙ্গ ২৮

৭=অদ্রি ১৩, ৬০, ৬১, ৯০; ঋষি ৫০; গিৰি ৬৫; গোত্র ৫৫; তুৰগ ১,৫১; তুৰঙ্গ ৫৮; তুৰঙ্গম ৯৩; নগ ৮; মুনি ৫৪, ৫৬, ৫৭, ৬৪, ৯৪, ১৩৭, ১৪২; বাৰ ৩২; বিধু (?) ৬৪; সিন্ধু ৫৩; স্বৰ ৬; হয় ৫৯, ৬৫; [সপ্ত] ৯২, ১০৩

৮=মুস্তাৱল ৬৭; নাগ ৩, ৮, ৭২, নিধি (?) ৭৮; ৰন্ধ্র ১০; বসু ৬৯, ৭১, ৭৪

৯=গ্রহ ১৪, ৩৩, ৭৮; নিধি ৭৮; মুনি ৩; ৰন্ধ্র ১০; বিৱৰ ৮২; [নৱ] ৮২

১১=ঈশ ১ ; ৰুদ্ৰ ৯০

১৫=তিথি ৫

১৬=ভূপ ২০ ; নৰেশ ১২৫

১৭=মৈত্ৰ ১৫৫ ; মৈত্ৰক ৯২, ৯৩, ৯৪, ৯৬

৬৪=কলা ২.১

১

কানাই-বৰশী-বোৱা শিলৰ তুৰুষ্ক-ক্ষয়ৰ ফলি

তাৰিখ—১১২৭ শক। স্থান—গুৱাহাটীৰ মণিকৰ্ণেশ্বৰ মন্দিৰৰ ওচৰত, অৰ্থাৎ ৰংমহলৰ পূব-দক্ষিণ কোণত।

অসমীয়া আখৰেৰে এইখন বৰ্তমানলৈকে আৱিষ্কৃত প্ৰথম ফলি। ফলিখনৰ আৱিষ্কাৰক সোণাৰাম চৌধুৰী। ১৯১৮ চনত এজন সন্ন্যাসীয়ে কানাই-বৰশী-বোৱা শিলৰ কাষত আশ্ৰম কৰিবৰ নিমিত্তে চাৰিও কাষৰ হাবি কটাই মুকলি কৰাত ফলিখনৰ শ্লোকটো ওলাই পৰে। চৌধুৰীয়ে ফলিখনৰ চাব এটা তুলি আনি অসম উপত্যকা-বিভাগৰ কমিছনাৰ কৰ্ণেল পি. আৰ. টি. গৰ্ডনক দিয়ে। গৰ্ডনে নিজে গৈ চৰ জমিনে ফলিখন চায় আৰু কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ ১৯১৯ চনৰ বছৰেকীয়া অধিৱেশনত এই সম্পৰ্কে 'A rock inscription' বুলি এটি প্ৰবন্ধ পঢ়ে (*The Work of Kamrup Anusandhan Samiti*, Gauhati, 1920, pp. 33-35)। তেওঁৰ শ্লোকটিৰ অনুবাদ—'On the 13th of Chaitra of the year 1127 Saka the Turusk (Musalmans) came to Kamarupa and were destroyed.' তেওঁ গেইটৰ বুৰঞ্জীৰপৰা অনুমান কৰে, ফলিত উল্লিখিত কামৰূপ আক্ৰমণ কৰা তুৰুষ্কসকল মুহম্মদ-ই-বখতিয়াৰ খিলিজিৰ তলে অহা মুছলমান সৈন্য। লিপিবদ্ধ নিদৰ্শন থকা প্ৰথম মুছলমানৰ অসম-আক্ৰমণ এই বখতিয়াৰৰ আক্ৰমণ। ইয়াৰ কিছু বৰ্ণনা মিনহাজ-উদ্-দিনৰ 'তবকত-ই-নসিৰী'ত পোৱা যায়।

পদ্মনাথ ভট্টাচাৰ্যই *Indian Historical Quarterly*-ত (December 1927) ফলিখনৰ বিষয়ে আলোচনা কৰে। তেওঁ 'কামৰূপ শাসনাৱলী'ৰ (সন ১৩৩৮ সাল) ভূমিকাৰ ৪৪-পিঠিত আৰু কনকলাল বৰুৱাই *An Early History of Kamarupa*-ৰ ২১১-১৩ পিঠিত এই লিপি আৰু এই আক্ৰমণৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছে। দুয়োজনে লগে লগে ফলিৰ প্ৰতিচ্ছবিও (facsimile) দিছে। ভট্টাচাৰ্যই উল্লেখ কৰিছে লিপিৰ দৈৰ্ঘ্য ৪৪ ইঞ্চি আৰু প্ৰতিটি আখৰ গড়ে ২½ ইঞ্চি।

চৌধুৰীয়ে 'ৰংমহল' প্ৰবন্ধত (আৱাহন ২.৫, ফাগুন ১৮৫২, পিঠি ৪৮৫) ১১২৭ শকৰ লিপি থকা শিলক কানাই বৰশী-বোৱা বোলা নাই। বৰং ১৪৮৯ শকৰ ৰণজয়ৰ ঘোষণা থকা শিলককে এই নামে বৰ্ণাই ১১২৭ শকৰ ফলি থকা শিলটোক 'ইয়াৰ ওচৰৰ

আন এখন শিল' বুলিছে। তেওঁ আৰু লিখিছে (৪৮৮ পিঠি), 'কানাই-বৰশী শিলৰ গাতো এই শ্লোকটো লিখিত থকাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়। এই শিলটো আজিকালিও প্ৰায় ২০ হাতমান ওখ আৰু ইয়াৰ বেড ১০০ হাতমান হ'ব। ইয়াৰ প্ৰায় ১৬ হাতমান ওখত এশাৰী খোলনি আছে। এই খোলনিবোৰত থাৰ ভৰাই কোনোজনে শিলটোৰ ভালেমান অংশ উৰুৱাই ভাঙি পেলায়। ভাগি ছিটিকি পৰা শিলৰ চটীয়াবোৰ এতিয়াও চাৰিওফালে সিঁচৰতি হৈ পৰি আছে। তাৰে এখণ্ডত শাকে তুৰগযুগ্মেশে···... এই শ্লোকাংশ দেখা যায়।'

সৰ্বেশ্বৰ কটকীয়ে 'মিলন'ত 'অসমৰ শিলৰ ফলি' প্ৰবন্ধত (মিলন ১. ২, আহাৰ ১৮৪৫, পিঠি ১৫১-পাদটীকা) চৌধুৰীয়ে উদ্ধাৰ কৰামতে ফলিংনৰ পাঠটি দিছিল।

২

চন্দ্ৰভাৰতিৰ মণ্ডপৰ শিলৰ ফলি

এইখনি ফলি উত্তৰ গুৱাহাটীত পোৱা গৈছিল। তাৰ লগত কোনো 'মণ্ডপ'ৰ অৱশেষ আদি দেখা পোৱা নগৈছিল। ছপাৰ 'ত্ৰৰলি' শব্দ 'তৰণি' হ'ব লাগে। ফলিৰ সময় জনা নাযায়, আখৰৰ গঢ় চাই পঞ্চদশ শতিকাৰ শেষ ভাগ বা ষোড়শ শতিকাৰ ফলি বুলি ক'ব লাগিব।

৩

নীলাচলৰ কামাখ্যা মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

দাতা ৰজা—নৰনাৰায়ণ। পাত্ৰ—শুক্লধ্বজ বা শুক্লদেৱ। বিগ্ৰহ—কামাখ্যা। তাৰিখ—১৪৮৭ শক। স্থান—গুৱাহাটী নগৰৰ পছিমলৈ, ভৰলু নৈৰো পছিমলৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰত।

কামাখ্যা দেৱীৰ মূল মন্দিৰলৈ সোমোৱা অন্তৰালৰ (চলন্ত-মূৰ্ত্তি-গৃহ) বেৰত দুখন শিলালিপি আছে। দুইখন একে তাৰিখৰ। কিন্তু দ্বিতীয়খন (আমাৰ সংকলনত তলৰখন) প্ৰথমখনতকৈ সামান্যভাৱে সৰু আখৰেৰে বেলেগ এচটা শিলত লিখা।

কামাখ্যা-মন্দিৰ কিবা কাৰণত (প্ৰৱাদমতে কালাপাহাৰ নামৰ ইছলাম ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰা জনৈক হিন্দুৰ আঘাতত) বিধ্বস্ত হোৱাত কোচবেহাৰৰ মহাৰজা নৰনাৰায়ণে শুক্লধ্বজৰ হতুৱাই তাক পুনৰ্নিৰ্মাণ কৰায়। মন্দিৰ সজা কাম পোনতে মহৎৰাম বৈশ্য নামে এজন কৰ্মচাৰীৰ ওপৰত ন্যস্ত হৈছিল; কিন্তু অৰ্থ-হৰণৰ অপৰাধত তেওঁ অভিযুক্ত হোৱাত মেঘামকদুম নামৰ সেনাপতিক সেই ভাৰ দিয়া হৈছিল। নিৰ্মাণ-কাৰ্য সম্পূৰ্ণ হোৱাত নৰনাৰায়ণে তেওঁৰ বিদুষী ৰাণী ভানুমতী (প্ৰতাপৰায় ভূঞাৰ কন্যা) আৰু

গুৰুধ্বজে তেওঁৰ বিদুষী পত্নী চন্দ্ৰপ্ৰভাৰে ("প্ৰতাপৰায়ৰ ভায়েক খেতধানৰ কন্যা) দেৱীৰ প্ৰথম মহাপূজাত যোগদান কৰেহি। নৰনাৰায়ণ আৰু চিলাৰায়ৰ শিলামূৰ্ত্তি মন্দিৰৰ চলন্ত-মূৰ্ত্তি-গৃহৰ-গাত কটা আছে।

খাঁ চৌধুৰী আমানতউল্লা আহমদৰ 'কোচবিহারের ইতিহাস'ত (প্ৰথম খণ্ড, পিঠি ১২৬-২৭) দুইখন ফলিৰ পাঠ দিয়া হৈছে। গেইট চাহাবে (*A History of Assam*, ed. 2, p. 57). এই দুইখন ফলি এখনৰ দৰে লৈ ইংৰাজী ভাঙনি দিছে। হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'বঙ্গীয় সাহিত্য পৰিষদ পত্ৰিকা'ত (১৩২৫, ৩।.২, পিঠি ৭৭-৮৩) 'কামাখ্যা মন্দির' নামে এটা প্ৰবন্ধ লিখিছিল। তাত নাট-মন্দিৰৰ প্ৰোথিত ফলিৰ নকল দিয়া হৈছিল। 'চেতনা'ৰ ৫ম বছৰ ৭ম সংখ্যাত (ফাগুন ১৮৪৫) 'কামৰূপত কোচ ৰজাৰ কীৰ্ত্তিচিন' নামৰ প্ৰবন্ধৰ লগত (৩৬৫ পিঠি) এই ফলিৰ পাঠ প্ৰকাশ পাইছিল। সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে লিখিছে, "সম্প্ৰতি শ্ৰীযুক্ত বাবু পূৰণচাঁদ নাহাৰ লিখিত 'আসামের কতিপয় হিন্দু নৰপতি' নামে প্ৰবন্ধত এই ফলিৰ চাব এটি যুৰি দিয়া পোৱা গৈছে।" ধৰণীকান্ত দেৱশৰ্মাৰ 'কামাখ্যা তীৰ্থ' পুথিত (১৩৫৭ বঙলা চন) ফলি দুখনিৰ পাঠ 'দেৱীৰ চলন্তা মন্দিৰত কোচৰজা নৰনাৰায়ণ আৰু চিলাৰায়ৰ শিলালিপিৰ প্ৰতিলিপি' শীৰ্ষেৰে দিয়া হৈছে।

৪

গণেশ্বৰ-পুষ্কৰিণীৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—হেড়ম্বাধিপতি দুহুন্নৰাই। স্থান—বেলতলা গণেশগুৰি। সময়—১৪৯৯ শক।

এই ফলিৰ কথা গেইট চাহাবে তেওঁৰ *Progress of Historical Research in Assam*-ত উল্লেখ কৰিছে। ডক্টৰ ভূঞাই লিখিছে,—'On the road to Basistha, in the village of Beltala, there is a few words inscribed on the Ganesha rock, which itself is a subject of worship to all the local people.'

ফলিখনৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰি সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে ১৭শ বছৰ ২য় সংখ্যা 'বাঁহী'ত (জেঠ ১৮৫০) 'কামৰূপৰ তিনিখন পুৰণি শিলৰ ফলি' প্ৰবন্ধত (পিঠি ৭৫) সম্পূৰ্ণ তুলি দিছিল। তাৰপৰা পাঠটি অনুসন্ধান সমিতিৰ টোকা-বহীত টুকি থোৱা হৈছিল।

ফলিৰ 'শ্ৰীশ্ৰীহেড়ম্বাধিপতি দুহুন্নৰাই'ৰ বিষয়ে বিশেষ একো জনা নগ'ল। দেখা যায় এওঁ শঙ্কৰদেৱৰ সমসাময়িক। এই সময়তে হেৰেমদ নামে এখন ৰাজ্য আছিল বুলি গুৰু-চৰিতৰপৰা জনা যায়; কিন্তু হেৰেমদৰ কোনো ৰজাৰ নামৰ উল্লেখ চৰিতবোৰত পোৱা নাযায়।

৫

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

দাতা ৰজা—ৰঘুদেৱনাৰায়ণ। বিগ্ৰহ—হয়াসুৰ-ৰিপু বা হয়গ্ৰীৱ-মাধৱ। তাৰিখ—১৫০৫ শক বা ১৫৮৩ খ্ৰীস্টাব্দ। স্থান—কামৰূপৰ হাজোৰ মণিকূট নামৰ টিলা।

কোচবেহাৰৰ নৰনাৰায়ণে ৰাজাই তেওঁৰ ভায়েক শুক্লধ্বজৰ মৃত্যুৰ পিছত শুক্লধ্বজৰ পুতেক ৰঘুদেৱনাৰায়ণক পুত্ৰৱৎ স্নেহ কৰি 'পাটকোঁৱৰ' নাম দি লৈছিল। সকলোৱে ভাবিছিল, নৰনাৰায়ণৰ পিছত ৰঘুদেৱেই কোচবেহাৰৰ ৰজা হ'ব, কাৰণ ৰজাৰ কোনো ল'ৰা নাছিল। কিন্তু শেষ বয়সত তেওঁৰ লক্ষ্মীনাৰায়ণ নামে পুত্ৰ হ'ল। ৰঘুদেৱে লাহে লাহে ৰাজপাটৰ আশা এৰি দিলে আৰু শেহত ফুকহা থাওঁ বুলি সপৰিবাৰে ৰাজধানী ত্যাগ কৰি মানাহ নৈৰ পাৰৰ বৰনগৰৰ ওচৰত দুৰ্গ নিৰ্মাণ কৰি ৰ'লহি আৰু নৰনাৰায়ণৰ প্ৰতি স্পষ্টকৈয়ে বিৰূপ ভাব প্ৰকাশ কৰিবলৈ ধৰিলে। অগত্যা ৰজাই ভতিজাকৰ লগত যুদ্ধ দিবলৈকে আগ বাঢ়ি আহিল, কিন্তু ৰণক্ষেত্ৰত ৰঘুদেৱৰ ছকুৰি মাইকে যুঁজাৰুৰ বেশত দেখা পাই লাজত তলমূৰ কৰিলে, আৰু সোণকোষ নৈক সীমা কৰি ৰাজ্যৰ পূব অংশ ৰঘুদেৱক এৰি দিলে; সেয়ে হ'ল নতুন কামৰূপ-ৰাজ্য। ৰঘুদেৱে 'ছোট ৰজা' উপাধিৰে কামৰূপ শাসন কৰিব, নৰনাৰায়ণক বছৰি কৰ দিব আৰু টকা কৰিলে নৰনাৰায়ণৰ নামো সংযোগ কৰিব—এয়ে সিদ্ধান্ত হ'ল।

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ মন্দিৰ কিবা কাৰণত (প্ৰৱাদমতে, কালাপাহাৰে ভঙাত) বিধ্বস্ত হোৱাত ৰঘুদেৱে ১৫০৫ শকত (১৫৮৩ খ্ৰীস্টাব্দ) তাক শ্ৰীধৰ নামৰ এজনৰ হতুৱাই পুনৰ্নিৰ্মাণ কৰায়। এই ফলিত ৰঘুদেৱে বিশ্বসিংহ, নৰনাৰায়ণ আৰু চিলাৰায়ৰ নাম লৈছে, কিন্তু নিজকে ভূপতি বুলি বৰ্ণাইছে। ১৫১০ শকত তেওঁ নিজৰ স্বাধীন নামত চাব মাৰিছিল।

গেইটে (*A History of Assam*, ed. 2, p. 63) এই শিলৰ ফলিখনৰ ইংৰাজী ভাঙনি দিছে। খাঁ চৌধুৰী আমানতউল্লা আহমদে তেওঁৰ কোচবিহাৰৰ ইতিহাসৰ ১২১-২২ পৃষ্ঠাৰ পাদটীকাত আৰু ধৰণীকান্ত শৰ্মা পাণ্ডাই 'কামাখ্যা তীৰ্থ'ত ফলিখনৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰিছে। 'চেতনা'ত (৪ৰ্থ বছৰ ৮ সংখ্যা, চ'ত ১৮৪৮ শক, পিঠি ২১৯ আৰু ৫ম বছৰ, ৭ম সংখ্যা, ফাগুন ১৮৪৫, পিঠি ৩৬৮) সোণাৰাম চৌধুৰীৰ 'হাজোৰ বিবৰণ' প্ৰবন্ধৰ অন্তৰ্গত ৰূপে (পিঠি ২১৯) ফলিৰ পাঠ উদ্ধৃত হৈছিল।

হন্তাপুণ্যজনস্য—আহমদৰ পাঠ 'হন্তা পুণ্যজনস্য' শ্ৰীমচ্ছুক্ল-—মূল পাঠ 'শ্ৰীমৎশুক্ল'-। প্ৰাপ্তবয়া —'চেতনা'ৰ পাঠ 'প্ৰাপ্তবয়াঃ'। কাকঃ—আহমদৰ পাঠ 'কাবাঃ'। শ্ৰীমচ্ছ্ৰীৰঘু—মূলত 'শ্ৰীমৎশ্ৰীৰঘু'।

৬

পাণ্ডুনাথ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—ৰঘুদেৱনাৰায়ণ। বিগ্ৰহ—পাণ্ডুনাথ হৰি। তাৰিখ—১৫০৬ শক বা ১৫৮৪ খ্ৰীস্টাব্দ। স্থান—নীলাচলৰ কামাখ্যা-মন্দিৰৰ পশ্চিমত অৱস্থিত পাণ্ডুনাথ পৰ্বত। পাণ্ডুনাথ মন্দিৰ কাল-ক্ৰমত ভাগি-ছিগি গৈছে।

খাঁ চৌধুৰী আমানতউল্লা আহমদে তেওঁৰ ইতিহাসৰ ১২২ পৃষ্ঠাৰ পাদটীকাত আৰু ধৰণীনাথ শৰ্মা পাণ্ডাই 'কামাখ্যা তীৰ্থ'ত এই ফলিখনৰ পাঠ তুলি দিছে।

এই ফলিৰ পাঠ ১৮৪৫ শকৰ ফাগুনৰ ৫ম বছৰ ৭ম সংখ্যা 'চেতনা'ৰ সোণাৰাম চৌধুৰীৰ 'কামৰূপত কোচ ৰজাৰ কীৰ্ত্তিচিন' প্ৰবন্ধৰ লগত (৩৬৯ পিঠি) ওলাইছিল।

ফলিৰ পাঠত ছন্দৰ ব্যতিক্ৰম ঘটিছে।

৭

চামধৰা গড়ৰ ৰণজয়ৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—চুচেংফা প্ৰতাপসিংহ (১৬০৩- ৬৪১)। তাৰিখ—১৫৩৮ শক।

এই ফলিৰ পাঠ হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'আলোচনী'ৰ (৭ম বছৰ ১২শ সংখ্যা, আহিন ১৮৩৮ শক, পিঠি ৫৭০-৭৯) 'চামধৰা গড়ৰ গন্থ' প্ৰবন্ধৰ অন্তৰ্গত কৰি প্ৰকাশ কৰিছিল। ফলিৰ পাঠ 'আলোচনী'ৰপৰা অনুসন্ধান সমিতিৰ টোকা-বহীত লোৱা আছিল। সমিতিৰ বহীৰপৰা মূল পাঠ লোৱা হৈছে।

'অৰুনোদই'ত উদ্ধৃত বুৰঞ্জীত (পুৰণি অসম বুৰঞ্জি, নং ১৭) আছে: 'লাকুনি ৰঙ্গমাও (৯) সঁকত কাতিত ৰজা দেৱে দেও পানিত গৰ বান্ধিলেগৈ। তাৰপৰা গৈ, মাঘৰ দিনত ৰজা দেৱে চামধৰাত গৰ বান্ধিলে' (পৃ. ২৭)। তামুলীফুকনৰ বুৰঞ্জীত আছে, প্ৰতাপসিংহৰ দিনত 'লুইতৰপৰা পৰ্ব্বতলৈকে দখিণ পাৰে চামধৰা গৰ বন্ধালে' (পিঠি ৩২)। ফলিত প্ৰতাপসিংহ বুঢ়া ৰজাক 'সমৰবিজয়িনঃ' বুলি কোৱা হৈছে যদিও কাৰ লগত তেওঁৰ কেতিয়া যুদ্ধ হৈছিল, তাৰ উল্লেখ নাই। পণ্ডিত গোস্বামীদেৱে দেখুৱাই দিয়ামতে এই ৰণ হ'ল চৈয়দ বাবাকৰৰ (গেইটৰ ১০৮ পিঠিত উল্লিখিত Saiad Aba Bakr) অধীনৰ মোগল সৈন্যৰ লগত ভৰলীমুখত হোৱা আহোমৰ যুদ্ধ। এই যুদ্ধত আহোমসকল বিজয়ী হয়। প্ৰতাপসিংহই ৰাজধানীত যুদ্ধ-জয়ৰ বিশ্বখ্যান উৎসৱ পাতেগৈ। যুদ্ধ হৈছিল ১৮৩৭ শকৰ পুহত, আৰু চামধৰা গড় বন্ধা হয় ১৮৩৮ শকৰ মাঘত।

ফলি দুখনৰ বিশেষ এটি মূল্য হ'ল যে এখনৰ আধা আৰু আনখন সম্পূৰ্ণ অসমীয়া ভাষাত লেখা। ইয়াৰ আগৰ শুদ্ধ অসমীয়া ভাষাত লেখা শিল, তাম আদিৰ কোনো ফলি

এতিয়াও পোৱা হোৱা নাই। গোস্বামীদেৱে আঙুলিয়াই দিয়ামতে এতিয়ালৈকে আৱিষ্কৃত আহোম ৰজাসকলৰ ফলিও এয়ে প্ৰথম।

এই ফলিখনত বৰফুকন বিষয়ৰ উল্লেখ আছে। প্ৰকৃততে বৰফুকন আৰু বৰবৰুৱা, এই দুয়োখন বিষয় প্ৰতাপসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনতে সৃষ্টি কৰা হয়। লাঙ্গি পানিসিয়া প্ৰথম বৰফুকন। কলিয়াবৰৰ পছিমলৈ নতুনকৈ জয় কৰা প্ৰদেশৰ শাসনৰ অধিকাৰ তেওঁক দিয়া হয়। কলিয়াবৰৰ পূৰ্বে বৰগোহাঁই আৰু বুঢ়াগোহাঁই শাসনৰ বাহিৰৰ অঞ্চলবোৰৰ অধিকাৰ নতুন বৰবৰুৱা বিষয়ৰ অধীন কৰা হয়। প্ৰথম বৰবৰুৱা মোমাই তামুলী, সম্বন্ধত ৰজাৰ মোমায়েক। 'পাচে ক্ৰমে এই জনা ৰজাৰ দিনত নেওগ ১, লানমাখুৰ হালধিঠেঙা ১, পিকচাই চেটিয়া ১, বুৰা গোহাঁই পৰিয়া সৰু চকুআ ১, আৰুও পিকচাই চেটিয়াই ১, ঐ লাঙ্গিএ সহিতে ৬ জনা বৰফুকন হল" (তামুলীফুকনৰ বুৰঞ্জী)।

এই ফলিৰ 'গোসাই' শব্দ পিছৰ কালত 'গোহাঁই' বা 'গোহাঞি' কৰি লেখা দস্তুৰ হ'ল।

সুকুমাৰ মহন্তৰ ঘৰত পোৱা 'অসম বুৰঞ্জী'ত (ছেদ ১১২) আছে, 'সেইবেলা মহাৰাজাদেৱে আপুনি চামধৰা গড বান্ধিলে। মূৰকৈ দিছিল ভণ্ডাৰী চেটিয়াক। লুইতৰপৰা দক্ষিণলৈ ভয়ৰাগুৰিলৈ, উত্তৰে লুইতৰপৰা চামধৰা পৰ্ব্বতত লগাই। সেই সকলোৰে মাজত ৰাজাদেৱৰ পুতেক আবাই বৰজনা গোহাঁই বোন্দা ৰোগ হৈ মৰিল।' অনুমান হয় ফলিৰ শ্ৰীভণ্ডাৰি গোসাই এই বুৰঞ্জীৰ ভণ্ডাৰী চেটিয়া আৰু নায়সলিয়াৱাই হ'ল আবাই বৰজনা গোহাঁই। লাঙ্গিৰ্পো গোসাই বৰফুকন লাঙ্গি বৰফুকন।

৮

কামতাপুৰৰ কামতেশ্বৰী গোসানীৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

দাতা—প্ৰাণনাৰায়ণ। বিগ্ৰহ—ভৱানী বা কামতেশ্বৰী গোসানী। তাৰিখ—১৫৮৭ শক। স্থান—কোচবেহাৰৰ গোসানীমাৰি।

কোচবেহাৰৰ ৰজা প্ৰাণনাৰায়ণ (১৬৩২-৬৫) অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ এগৰাকী পৃষ্ঠপোষক আছিল। মধুপুৰৰ বনমালীদেৱ গোসাঁই তেওঁৰ মন্ত্ৰদাতা গুৰু। তেওঁ মধুপুৰৰ চতুৰ্ভুজ, শ্ৰীৰামপুৰৰ মদনমোহন, কাকতকুটাৰ চতুৰ্ভুজ আদি বিগ্ৰহ থাপনা কৰে। এওঁৰ আজ্ঞামতেই শ্ৰীনাথ ব্ৰাহ্মণে অসমীয়া পদত আদি আৰু দ্ৰোণপৰ্ব মহাভাৰত আৰু 'দ্ৰৌপদীৰ স্বয়ম্বৰ' কাব্য আৰু সংস্কৃত 'বিশ্বসিংহচৰিত' ৰচনা কৰে। (কোচবিহারের ইতিহাস, ১, পিঠি ১৫৪—।)

১৫৮৭ শকত (১৬৬৫ খ্ৰীস্টাব্দত) প্ৰাণনাৰায়ণে কামতাপুৰৰ (গোসানীমাৰি) কামতেশ্বৰীৰ (ভৱানী) মন্দিৰ নিৰ্মাণ কৰায়। মন্দিৰৰ স্বাৰলিপি আমানতউল্লা আহম্মদৰ 'কোচবিহারের ইতিহাস' গ্ৰন্থত (পিঠি ১৬৬, পাদটীকা) উদ্ধৃত হৈছে।

মূলত দ্বিতীয় শাৰীৰ 'ভূমিপতেঃ' শব্দ 'ভূমপতেঃ' আছিল; সেয়ে ছন্দৰ ফালৰ-পৰাও বাঞ্ছনীয়।

৯

বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁইৰ ৰণ-জয়ৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—[চক্ৰধ্বজসিংহ ১৬৬৩-৬৯]। পাত্ৰ—আতন বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁই, নেওগ বৰফুকন, বাঁহগুটি গোহাঁই ফুকন, আদি। তাৰিখ—১৫৮৯ শক। স্থান—উত্তৰ গুৱাহাটীৰ মণিকৰ্ণেশ্বৰ দেৱালয়ৰ পিছফাল।

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'আলোচনী'ত (৮৩, পিঠি ১১২) 'শিলৰ ফলি' (কানাই বৰশী বোৱা শিলৰ গন্ধ) প্ৰবন্ধত প্ৰথমথন ফলিৰ পাঠ প্ৰকাশ কৰিছিল।

এই ফলি উত্তৰ গুৱাহাটীৰ মণিকৰ্ণেশ্বৰ মন্দিৰৰ পিছ ফালে থকা কানাই বৰশী বোৱা শিল নামৰ ডাঙৰ শিলটোত কটা আছে। 'ফলিখনৰ ওপৰ ভাগত এটা অতি সুন্দৰ গণেশৰ মূৰ্ত্তি কটা আছে তলৰ ফলিখনৰ চাৰিও কাষে ধুনীয়াকৈ এডাল লতা কটা আছে। উত্তৰ পাৰে ফুলুঙৰ গড় য'ত অন্ত হৈছে, তাতে এই ফলিখন কটা আছে' (আলোচনী ৮, ১১২ পিঠি)। গেইট ছাহাবে লেখিছিল (১৫৪ পিঠি), 'An inscription in Assamese on the Kanai Barasi rock near the Manikarneswar temple in Kamrup records the erection of an Ahom fort there in Saka 1589 (1667 A. D.) after the defeat and death of Sana and Saiad Firuz.' গোস্বামীদেৱে লেখিছে, এই ফলিত চানাৰ নামৰ উল্লেখ নাই। আচলতে দ্বিতীয়খন ফলিতহে সেই নামটো আছে। গেইটে সম্ভৱতঃ দ্বিতীয়খন ফলিৰ কথাহে লিখিছিল। সিখন ফলিত চানা আৰু পিৰোজ, দুইৰো নাম আছে।

সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'ৰংমহল' প্ৰবন্ধৰ লগত (আৱাহন, ২.৫, ফাগুন ১৮৫২, পৃ. ৪৮৯) দুইখন ফলিৰে পাঠ দিয়ে। তেওঁৰ মতে পাঠ—'শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ মহাৰাজাৰ মন্ত্ৰী বাঁহগড়ীয়া বুঢ়া গোহাঞী, বড়ফুকন, বৃদ্ধ গোসাই ফুকন, দিহিঙ্গীয়া সন্দিকৈ ফুকণ সমন্বিতে গড় নিৰ্ম্মিত শ্ৰাবণ মাস শাক ১৫৮৯।' এইখন ফলি কানাই-বৰশী শিলৰ দক্ষিণ মূৰত বুলি তেওঁ কৈছে, দ্বিতীয়খন শিলটোৰ পশ্চিম কাষে ৭ হাতমান ওখত লিখা। সম্ভৱতঃ প্ৰথমখনত উল্লেখযোগ্য কেয়োটা নাম নোসোমোৱাত কাৰাৰাৰ আপত্তি হোৱাত দ্বিতীয়খন কটাব লগীয়া হ'ল। দ্বিতীয়খন ফলিৰ 'ঔবৰ' শব্দটো সম্ভৱতঃ 'ও বৰ', এনে হ'ব লাগে।

সৰ্বেশ্বৰ শৰ্মা কটকী (আৱাহন, চতুৰ্থ বছৰ) আৰু সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে (আলোচনী, ৮ম বছৰ) কানাই-বৰশী-বোৱা শিলৰ লিপিৰ বিষয়ে লেখাৰ উল্লেখ পোৱা গৈছে; কিন্তু প্ৰবন্ধ দুটি নোপোৱাত সি কোনখন লিপিৰ বিষয়ে, ক'ব পৰা নগ'ল।

গেইটৰ বুৰঞ্জীৰ ১৫৩-৫৪ পিঠিত ১৫৮৯ শকৰ (১৬৬৭ চন) আহোম-মুছলমানৰ ৰণৰ বৰ্ণনা দিয়া হৈছে। গুৱাহাটীত মোগলৰ থানাদাৰ চৈয়দ ফিৰুজ খাঁই বাকী চৈ-পেচকচ বিচাৰি আহোম ৰজালৈ এখন টান চিঠি দিয়ে। সেই চিঠি পাই চক্ৰধ্বজসিংহই যুদ্ধ কৰাকে স্থিৰ কৰি বৰবৰুৱাৰ পুত্ৰ লাচিতক সেনাপতি কৰি আগুৱাই পঠিয়ায়। কাজলী আৰু বাঁহবাৰীত আহোমৰ জয় হয়, আৰু বৰনদীৰ পাৰত এটা গড মোগলে ল'লেও শেহলৈকে গুৱাহাটী আৰু পাণ্ডু আহোমৰ হাতলৈ আহে। মুছলমানে (আঘোণ ১৫৮৯) পুনৰ যুদ্ধ আৰম্ভ কৰাত তেওঁলোকক মানাহ নৈ পৰ্যন্ত খেদি নি যুদ্ধত সম্পূৰ্ণ ঘটুওৱা হয়। এই জয়-লাভৰ পিছতে গুৱাহাটীত বৰফুকনৰ দোপদৰ পতা হয় আৰু পাণ্ডু আৰু শৰাইঘাটত শকতকৈ গড়-প্ৰাকাৰ বন্ধা হয়।

এই ফলিত উল্লিখিত শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ হ'ল চুতামলা জয়ধ্বজসিংহ ; বুঢ়াগোহাঁই বাঁহগডীয়া আতন , বৰফুকনৰ নাম নেওগ (এওঁ লাঙ্গি পানীসিয়াৰ পিছত দ্বিতীয় বৰফুকন)।

গেইটে কানাই বৰশী বোৱা শিলৰ ৰণ-জয়ৰ ফলিৰ উল্লেখৰ লগতে লেখিছে, 'An old cannon at Silghat bears the following inscription in Sanskrit :— King Chakradhvaj Singh, having again destroyed the Muhammadans in battle in 1589 Sak, obtained this weapon, which proclaims his glory as the slayer of his enemies.' ডিকমতো একে ধৰণৰ লেখা থকা এটা বৰতোপ পোৱা গৈছিল ; তাৰ ফাৰ্চী ভাষাত আৰু একাষাৰ কথা আছে যে সেইটো হিলৈ অসম জয় কৰিবৰ কাৰণে চৈয়দ আহমদ আল হুছেইনক ১০৭৪ হিজৰীত (১৬৬৩) গতাই দিয়া হৈছিল। পৰিশিষ্ট খ চাওক।

১০

নামজানি বৰফুকনৰ ৰণ-জয়ৰ শিলৰ ফলি

[ৰজা—চক্ৰধ্বজসিংহ।] পাত্ৰ—মোমাই তামুলী বৰবৰুৱাৰ পুত্ৰ নামজানি বৰফুকন অৰ্থাৎ লাচিত। তাৰিখ—১৫৮৯ শক।

এই ফলিখন ৪১ ইঞ্চি ওখ, ৫৩½ ইঞ্চি পৰিধিৰ এটা শিলৰ খুঁটাত খোদিত আছিল। খুঁটাটো পোৱা গৈছিল গুৱাহাটীৰ দক্ষিণৰ ফটাশিল অঞ্চলত। তাৰপৰা আনি তাক পাণবজাৰ জুবিলী বাগিচাত (এতিয়া নতুন পানী-কলৰ ঠাই) ৰখা হৈছিল। তাৰপৰা ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়লৈ অনা হৈছে।

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'বৰফুকনৰ জয়স্তম্ভ' প্ৰবন্ধত (আলোচনী, ৭ম বছৰ, ১০ম সংখ্যা, শাওণ ১৮৩৮ শক, পিঠি ৪৮০-৮১) ফলিৰ সম্পূৰ্ণ পাঠ দিছিল। পণ্ডিত গোস্বামীদেৱে লেখিছে, 'ফলিখন কটাত বৰ্ণাশুদ্ধি দোষ আছে আৰু আখৰ আদি পৰি গৈছে।'

'-ভাস্তৰণ-' গোস্বামীৰ পাঠ '-ভাস্কৰণ'-। মূলৰ আন পাঠ : -কম্রনিয়-, -মৰ্য্যা-সৌৰ্য্যাৰ্জিৰ্য্য-, কুৰুন জিত্বা জবন-সংগ্ৰামং, শকাঁলভুতংগতৰৰসানী।

গোস্বামীৰ '-শক্কালযুতং ,গত বৰষাণি'—এই পাঠো সুখকৰ নহয়. '-শক-কাল-যুতে গতে বৰ্ষে' বা তেনে পাঠ হ'লেহে ভাল হলহেঁতেন, এতিয়া সি Prakritism-অৰ উদাহৰণ মাথোন হৈ ৰৈছে।

বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁই আদিৰ ৰণ-জয়ৰ ফলি (ফলি ৯) আৰু বৰ্তমান ফলিয়ে একে যুদ্ধ-জয়ৰ কথাকে সামৰিছে।

বিখ্যাত শৰাইঘাটৰ যুদ্ধ ইয়াৰ পিছৰ—১৫৯১ শকৰ (১৬৬৮ ছন)।

নামজানি-শ্ৰীবৃহৎফুক্কন—সুকুমাৰ মহন্তৰ ঘৰত পোৱা 'অসম বুৰঞ্জী'ত (১৫১ ছেদ) আছে, মোমাই-তামুলী বৰবৰুৱা কলিয়াবৰত থাকোঁতে কছাৰী ৰজা ইন্দ্ৰনাৰায়ণে 'বৰবৰুৱাৰ নাম গুচাই পত্ৰত নামজানী ৰাজা বুলি লিখিছিলে।... এই দিনৰ পৰাহে বৰফুকনৰ নাম নামজানী ৰাজা বোলে।'

১১

বিশ্বেশ্বৰ মন্দিৰৰ ফলি

ৰজা—গদাধৰসিংহ (১৬৮১-৯৬)। বিগ্ৰহ—বিশ্বেশ্বৰ। তাৰিখ—১৬০৫ শক। স্থান—কামৰূপ জিলা। গ্ৰহীতা—গোবিন্দ চক্ৰৱৰ্তী বিপ্ৰ।

এই ফলিখনিৰ নকল গুৱাহাটীৰ মহাফেজখানাৰ মহজৰ বহীত (সংখ্যা ১১৬) পোৱা গৈছিল। কিন্তু বিশ্বেশ্বৰ মন্দিৰ বা বিগ্ৰহ ক'ত, জানিব পৰা হোৱা নাই।

এতিয়ালৈকে আমি পোৱা পাইক আৰু ভূমি-দানৰ ফলিৰ ভিতৰত এইখনিতে সংস্কৃত আৰম্ভণিৰ পিছত অসমীয়াত দানৰ বিৱৰণ দি পুনৰ সংস্কৃতেৰে শাসনখন শেষ কৰা পদ্ধতি প্ৰথম দেখা পোৱা যায়।

১২

উমানন্দৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—গদাধৰসিংহ। পাত্ৰ—গড়গঞা সন্দিকৈ বৰফুকন। এওঁ গদাধৰসিংহ, ৰুদ্ৰসিংহ দুইজনৰ দিনতে বৰফুকন আছিল। বিগ্ৰহ—উমানন্দ শিৱ। স্থান—গুৱাহাটী কাছাৰী ঘৰৰ পোনে পোনে লুইতৰ মাজৰ ভস্মাচল।

সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে পণ্ডিত পদ্মনাথ বিদ্যাবিনোদৰো একেৰি সহায় লৈ ফলিৰ পাঠটি নিৰ্ণয় কৰি 'উমানন্দ দেৱালয়' প্ৰবন্ধত (মিলন, ৩.২, ফাগুন ১৮৪৬, ১০৬ পিঠি) সন্নিৱিষ্ট কৰিছিল। ফলিখন মন্দিৰৰ জগমোহনৰ বেৰত লগোৱা আছে। চৌধুৰীয়ে ফলিখনিৰ এটি অসমীয়া অনুবাদো প্ৰবন্ধটিৰ লগত দিছিল। ধৰণীকান্ত শৰ্মা পাণ্ডাই ফলিৰ পাঠ 'কামাখ্যা তীৰ্থ' পুথিত তুলি দিছে।

বঙ্গ, কলিঙ্গ, তৈলঙ্গ, সৌৰাষ্ট্ৰ, মগধ আদি অশেষ দেশৰ লোকক সৰু-ভাগুৰ দানেৰে গদাধৰসিংহই সন্তুষ্ট কৰা কথাটিৰ উল্লেখ মন কৰিব লগীয়া। দ্বিতীয়তে, ইয়াৰ পিছৰ ফলি

তুখনৰ দৰে (১৩,১৪) ইয়াত আহোম ৰজাক 'সৌমাৰেশ্বৰ' বোলা কথাটিও চকুত লগা বিধৰ। ষোড়শ শতিকাৰ শেহ ভাগত ৰচিত 'যোগিনীতন্ত্ৰ'তে পোনতে আহোম ৰাজ্যক সৌমাৰ বোলা হয়।

'সকল-বৃন্দাৰক-বৃন্দ-ৰাজ্যেশ্বৰ' ৰৰ স্পষ্ট পাঠ হোৱা নাই যেন লাগে।

গেইটে (পৃ. ১৭০) গদাধৰসিংহৰ প্ৰসঙ্গত লেখিছে, 'He was a patron of Sakta Hinduism. The temple of Umananda, on Peacock Island opposite Gauhati, was built under his auspices, and the earliest known copper-plates recording grants of land by Ahom kings to Brahmans or Hindu temples, date from his reign.'' তামুলীফুকনে ১৬০৬ শকত মঞ্জুৰখাঁ নবাবৰ লগত আহোমৰ যুদ্ধৰ বিষয়ে লেখিছে, 'সেই জুধতে নবাবক পৰাস্ত কৰি, ৰঙ্গামাটি পৰ্জন্তে বঙ্গালক খেদি থলেগৈ, এই অৱধি আহমেৰে বঙ্গালৰ ৰণ নহল। এই ৰণৰপৰা উলটি আহি মানহাকে পুনৰ ধৰ কৰি ৰাখিলেহি। পাচে উমানন্দৰ দল কৰালে।'

১৩

উমানন্দৰ মন্দিৰৰ ভূমি আৰু পাইক-দানৰ ফলি

ৰজা—গদাধৰসিংহ। বিগ্ৰহ—উমানন্দ শিৱ। তাৰিখ—১৬১৭ শক। স্থান—গুৱাহাটী কাছাৰীৰ পোনে পোনে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মাজৰ ভস্মাচল পৰ্বতৰ (যাক ইংৰাজসকলে Peacock Island নাম দিছিল) উমানন্দ দেৱালয়ৰ হৈ ক্ষেত্ৰি পৰগণাৰ ক্ষুদ্ৰ-চাংসাৰি গাঁৱত।

এই ফলিখনিৰ নকল গুৱাহাটীৰ মহাফেজখানাৰ মহজৰ বহীৰপৰা (সংখ্যা ২০৫) লোৱা হৈছে।

'সহিতে' শব্দটো 'সহিতং' হোৱা হ'লে ভাল আছিল। মহজৰ বহীত 'ষড়্' শব্দ 'সৰ'-ৰূপে আছে। 'অদ্ৰি' শব্দ বহীত 'অব্ধি' আছিল, সেই শব্দই ৪ সংখ্যা বুজায়, কেতিয়াবাহে সি ৭ বুজায়, গতিকে 'অদ্ৰি' পাঠ লোৱা হ'ল।

এই ফলি অনুসৰি দিয়া পাইকৰ সংখ্যা ২৬; কিন্তু মাটিৰ পৰিমাণৰ কোনো উল্লেখ ইয়াত নাই।

১৪

উমানন্দৰ মন্দিৰৰ ভূমি আৰু পাইক-দানৰ ফলি

ৰজা—ৰুদ্ৰসিংহ। বিগ্ৰহ—উমানন্দেশ্বৰ। তাৰিখ—১৬১৯ শক। স্থান—গুৱাহাটী কাছাৰীৰ পোনে পোনে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মাজৰ ভস্মাচল পৰ্বতৰ (যাক ইংৰাজসকলে Peacock Island নাম দিছিল) উমানন্দ দেৱালয়ৰ হৈ বংশৰ পৰগণাৰ চাংসাৰি গাঁৱত।

এই ফলিখনৰ নকল গুৱাহাটীৰ মহাফেজখানাৰ মহজৰ বহীত (সংখ্যা ২০৬) সন্নিৱিষ্ট আছে।

ৰুদ্ৰসিংহৰ জীৰ্ণ ফলিখন শিৱসিংহৰ ফলিৰ (১৬৪১ শক) লগত গৌৰীদত্ত মিশ্ৰই 'বাঁহী'ত (৫. ১২, কাতি ১৮৩৬) 'গুৱাহাটীৰ ৺শ্ৰীউমানন্দ দেৱালয়ৰ তামৰ ফলি' নামে প্ৰবন্ধত তুলি দিছিল। তাৰ পাঠত 'কমল-শ্ৰীল-মকৰন্দ'ৰ ঠাইত 'কমল-গলন্মকৰন্দ', 'বংসৰান্তৰ্গত'ত ঠাইত 'বঙ্গেশ্বৰান্তৰ্গত', আৰু 'চতুঃপঞ্চাশজ্জনাঃ'-অৰ ঠাইত 'চতুস্পঞ্চাসজ্জনাঃ' আছিল। মিশ্ৰৰ প্ৰবন্ধৰপৰা অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত পাঠ টুকি থোৱা হৈছিল। মহজৰ বহীত 'তুন্দিল'ৰ ঠাই 'তুণ্ডিল' আৰু 'চতুঃ'-অৰ ঠাই 'চতুৰ' আছে।

আগৰ ফলিখনৰ দৰে ইয়াতো পাইকৰ সংখ্যা দিয়া হৈছে, কিন্তু ভূমিৰ পৰিমাণৰ নিৰ্দেশ নাই।

১৫

ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনৰ ভূমি-দানৰ ফলি

ৰজা—ৰুদ্ৰসিংহ। পাত্ৰ—ওপৰ দিহিঙ্গীয়া বৰবৰুৱাৰ পুত্ৰ বৰবৰুৱা। গ্ৰহীতা—হৰি, কৃষ্ণ, বাসুদেৱ, ভৰত, ৰামহৰি, অবন্ধ নামে ছজন ব্ৰাহ্মণ। তাৰিখ—১৬২৩ শক। স্থান—ডিব্ৰুগড়ৰ লেপেটকটা বাগিচাৰ ওচৰৰ বৰবৰুৱা নামৰ ঠাই।

ডিব্ৰুগড়ৰ লেপেটকটা বাগিচাত কোৰ মাৰোঁতে ওলাই পৰা শিলৰ চেপেটা বাকচে সৈতে এই ফলিখনি বাগিচাৰ মেনেজাৰে অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়লৈ পঠিয়ায়। ফলিখন পাঠ-উদ্ধাৰৰ অৰ্থে সংগ্ৰহালয়াধ্যক্ষ প্ৰেমধৰ চৌধুৰীদেৱে আমালৈ পঠিয়ায়। ফলিৰ আখৰ এতিয়াও স্পষ্ট আৰু সুন্দৰ। ডিব্ৰুগড়ৰ ওচৰৰ বৰবৰুৱা অঞ্চলতে লেপেটকটা বাগিচা পৰে। লীলা গগৈয়ে জনাইছে, বৰবৰুৱা পুখুৰী লেপেটকটা বাগিচাৰ ওচৰত, বৰবৰুৱাৰ বাৰীও ওচৰৰে বৰ্তমান দুৰ্গাপুৰ বাগিচাৰ ওচৰত আছিল। আহোম ৰজাৰ দিনত এই অঞ্চলটোত ওপৰ-দিহিঙীয়া বৰবৰুৱাৰ আমোল আছিল। ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত সেই বিষয় থোৱা বৰবৰুৱাই এটা পুখুৰী খানি তাক উছৰ্গা কৰিবৰ সময়ত এই ফলি কৰি মহাৰাজৰ আজ্ঞাৰে পাইকে সৈতে কুৰি পুৰা বাৰী মাটি আৰু বাৰ পুৰা বোৱতী মাটি ব্ৰাহ্মণ ছজনক দান কৰে।

ফলিখনৰ '-সংজ্ঞকাঃ বড় ব্ৰাহ্মণা[ঃ]' কথাটি তাৰ পিছৰ 'তেভ্যো'ৰ দৰে চতুৰ্থী বিভক্তিৰে '-সংজ্ঞকেভ্যঃ বড় ব্ৰাহ্মণেভ্যঃ' হোৱা হ'ল ভাল হ'লহেঁতেন। 'অতোহন্যৈৰৱাস্তাঃ' —ফলিত 'অতোন্যৈৰব্যাস্তাঃ' আছিল। ইয়াৰ বহুবচনটিও মন কৰিব লগীয়া ; কাৰণ, আগতে আমি 'দত্তা ‥ৰাটী' আৰু 'ভূমী ‥দত্তা' মাথোন পালোঁ। 'অতোহন্যৈৰৱাস্তাঃ' মানে দান কৰা মাটি দান-গ্ৰহীতাসকলৰ বাহিৰে আনে ভোগ-দখল কৰা অনুচিত। 'অগ্নি' শব্দটো ফলিত 'অনি' হৈহে আছিল। মন কৰিব লগীয়া ফলিত সহিত[ঃ], হৰি, কৃষ্ণ, বাসুদেৱ, ভৰত, ৰামহৰি, অবন্ধ, শব্দকেইটাৰ পিছত একোডাল '।' চিনহে আছিল।

ৰৰবকৰা পুখুৰী নামৰ কেইখাটাও পুখুৰী বিখ্যাত। চুলিকফা ল'ৰা ৰজাৰ দিনৰ আলন বুঢ়া পানীদিহিঙীয়া ৰবৰকৰাই খাওৱাৰ দ'ল-পুখুৰী কৰায় (লীলা গগৈ, বুৰঞ্জীৰে পৰশা নগৰ, পৃ° ৭৫-৭৬); লেপেটকটাৰ ওচৰৰ ৰবৰকৰা পুখুৰী খনায় ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনৰ ওপৰদিহিঙীয়া ৰবৰকৰা ডেকাই। লক্ষ্মীসিংহ ৰজাৰ দিনৰ আদাবৰীয়া শিৱৰাম ৰবৰকৰাই 'তংচু আলিৰ মুৰত ৰবৰকৰা পুখুৰী খনালে, কুৰিহাতমান দ হ'ল, তথাপি তাত পানী নোলাল।' এইটোৱেই নাজিৰাৰ ৰবতলৰ পুখুৰী, 'হেকেৰা ৰবৰকৰাৰ পুখুৰী' নামে জনাজাত (তুংখুঙ্গীয়া বুৰঞ্জী, ১৯৬৩, পৃ° ৮৫)। গৌৰীনাথসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ ৰবৰকৰা নামতিয়াল সন্দিকৈৰ ভাগৱতীয়ে নামতি-দ'ল-পুখুৰী কৰায়।

ৰুদ্ৰসিংহ ৰজাৰ আন দুখনি ভূমি-দানৰ ফলি পৰিশিষ্টত (ফলি ১০৯, ১১০) সন্নিৱিষ্ট হৈছে। তিনিওখনি ফলিৰ পাঠে সৈতে তাৰ এটি আলোচনা 'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা'ৰ ৩১শ বছৰ ১ম সংখ্যাত প্ৰকাশিত আমাৰ 'ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ তিনিখন তামৰ ফলি' প্ৰবন্ধত সন্নিৱিষ্ট হৈছিল।

১৬

কামাখ্যা, পাণ্ডুনাথ আৰু উগ্ৰতাৰাৰ পূজক ব্ৰাহ্মণক ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ (১৭১৪-৪৪)। পাত্ৰ—বিজয় তৰুণ দুৱৰাৰ পুত্ৰ অনুজ (ডেকা) দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ ১৬৩৭ শক ২৮ ফাগুন। স্থান—কামৰূপ দেশৰ কৌৰবভাগ আৰু পাতিদৰং পৰগণা।

এই ফলিৰ নকল গুৱাহাটীৰ মহাফেজখানাৰ মহজৰ বহীত (সংখ্যা ১০৯) তোলা আছে। তাত 'যশো'ৰ ঠাইত 'যংশো', 'দিগন্তৰাশেষ'ৰ ঠাইত 'দিগন্তৰশেষ', 'শ্ৰীমদনুজ'ৰ ঠাইত 'শ্ৰীযুদনুজ' পাঠ আছে। 'নিৰাজিত' শব্দটো 'নীৰাজিত' বা 'বিৰাজিত' হোৱা হ'লে সুখকৰ হ'লহেঁতেন। 'দুগ্ধাম্বুধিহ্ধিসমুত্থিত'ত এক বিচিত্ৰ সন্ধিৰ ৰূপ দেখা যায়, কাৰণ, সাধাৰণমতে ই 'দুগ্ধাম্বুধ্যধিসমুত্থিত' হ'ব লাগিছিল।

শিৱসিংহ ৰজাৰ দিনত ভাটীত ক্ৰমে তিনিজন বৰফুকন হয়—তৰুণ দুৱৰাৰ বিজয়, দিহিঙীয়াৰ (ফলি ২৭,২৯-ত পানীদিহিঙীয়া বোলা হৈছে) ডেবেৰা, তৰুণ দুৱৰাৰ বিজয়ৰ পুতেক ডেকা দুৱৰা। 'ডেকা' শব্দৰ সংস্কৃত অনুবাদ কৰি ডেকা দুৱৰাৰ নামকে ফলিবোৰত অনুজ দুৱৰা কৰা হৈছে। বৰ্তমান সংকলনত ১৬ৰপৰা ৪৫ পৰ্যন্ত আৰু ১২৮ৰপৰা ১৩৬ সংখ্যাৰ ফলিবিলাক শিৱসিংহ ৰজাৰ দিনৰ। কিন্তু এই ফলিবোৰৰ যিখিনিত বৰফুকনৰ উল্লেখ আছে, তাত তিনিজনৰ নাম এটা ক্ৰমত পোৱা নাযায়। ফলি ২০ (১৬৪০ শক), ২২ (১৬৪২), ২৫ (১৬৪৫)-ত বিজয় নাম আছে আৰু ফলি ২১-ৰ 'বিদুচন' নামটো সম্ভৱতঃ বিজয়েই হ'ব লাগে। কিন্তু এইবোৰ ফলিৰ আগতে আৰু মাজত ফলি ১৬-১৯ (১৬৩৭, ১৬৩৯, ১৬৪০), ২৩ (১৬৪৩)-ত অনুজ দুৱৰা আছিছে। আকৌ ফলি ২৬-২৯ আৰু ৩২-ত

দিহিঙীয়াৰ ডেবেৰা ফুকনৰ নাম পোৱাৰ পাছত ফলি ৩৩-৩৫, ৩৮-৪৩-ত ডুৱৰা বা তৰুণ ডুৱৰা বুলি মাথোন বৰফুকনৰ উল্লেখ। ফলি ৪৪ আৰু ৪৫-ত কণ ডুৱৰা নাম পোৱা গ'লেও পাঠ-বিভ্ৰাটৰ হেতুকেহে 'তৰুণ' শব্দটোৱেই 'কণ' হোৱা যেন লাগে। এই প্ৰসঙ্গত ফলি ৪২ আৰু ৪৪-ৰ মিল মন কৰিব লগীয়া। গতিকে, সম্ভৱতঃ ফলি ৩৩-ৰপৰা (১৬৫৯ শক) ডেকা ডুৱৰাই হ'ল বৰফুকন। এওঁ প্ৰমত্তসিংহৰ দিনতো বৰফুকন আছিল। ফলি ৫০ আৰু ৫১-ত (প্ৰমত্তসিংহ ৰজাৰ দিনৰ) গদাধৰ তৰুণ ডুৱৰা ফুকন নামটি আছে। ফলি ৬৭-ত দশৰথ বৰফুকনে নিজকে গদাধৰ বৰফুকনৰ পুত্ৰ বুলি পৰিচয় দিছে। ফলি ৭২-ত আছে—'শ্ৰীমদনুজ-ডুৱৰা-বৃহৎফুকনাত্মজ-শ্ৰীমত্তৰুণ-ডুৱৰা-বৃহৎফুকন-তনুজ-শ্ৰীমদ্দশৰথাভিধেয়-সেনাধ্যক্ষো।' এই উল্লেখৰ প্ৰথম ডুৱৰাই বিজয়ক, তেওঁৰ পুত্ৰ তৰুণ ডুৱৰাই গদাধৰক আৰু তেওঁৰ পুত্ৰই দশৰথক বুজাইছে।

শিৱসিংহ ৰজাৰ আমোলৰ ৩৯খন ফলি এই সংকলনত সন্নিবিষ্ট হৈছে। গেইটে তেওঁৰ বুৰঞ্জীত (পিঠি ১৮৪-পাদটীকা) লেখিছে তেতিয়ালৈ পোৱা আহোম ৰজাৰ দিনৰ ৪৮খন ফলিৰ ভিতৰত ১৯খনেই শিৱসিংহই দিয়া। জ্যোতিষীসকলে শিৱসিংহৰ ছত্ৰভঙ্গ যোগ পৰিছে বুলি কোৱাত তেওঁ বৰকুঁৱৰী ফুলেশ্বৰী বা প্ৰমথেশ্বৰীক ৰাজছত্ৰ দিয়ে; ফুলেশ্বৰীৰ মৃত্যুত তেওঁৰ ভনীয়েক দ্ৰৌপদীক অম্বিকা নাম দি আৰু সেই কুঁৱৰীৰ মৃত্যুত সলাল গোহাঁইৰ জীয়েক অনাদৰীক সৰ্বেশ্বৰী নাম দি ৰাণী কৰিলে। গেইটে লেখিছে, ১৭২৪ চনলৈকে ৰজাৰ নিজৰ নামত, ১৭২৪-ৰপৰা ১৭৩১-লৈ ৰজা আৰু ফুলেশ্বৰীৰ নামত, ১৭৩২-ৰপৰা ১৭৩৮-লৈ ৰজা আৰু অম্বিকাৰ নামত, আৰু ১৭৩৯-ৰপৰা ১৭৪৪-লৈ ৰজা আৰু সৰ্বেশ্বৰীৰ নামত মোহৰ মৰা হয়, কিন্তু মাজতে ফুলেশ্বৰীৰ মৃত্যুৰ পিছত ১৭৩২ চনত আৰু অম্বিকা দেৱীৰ মৃত্যুৰ পিছত ১৭৩৮-৩৯ চনত কেৱল ৰজাৰ নামত মোহৰ মৰা হৈছিল।

তাম্ৰূলীফুকনৰ বুৰঞ্জীত আছে, পৰ্বতীয়া 'গোসাঁইৰ দ্বাৰা সাম্প্ৰাহুসাৰে গুৱাহাটিৰ সকলো দেৱতাৰ পূজাৰ বেৱস্থা বিধি উলিয়াই, দেৱালই সকল নিবন্ধ কৰিলে; এবং অশ্বক্ৰান্তত দল কৰালে, দিৰ্যেশ্বৰিতো দল কৰালে।' (পৃ° ৫০)

১৭

বৰপেটা-বাউসী পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—অনুজ (ডেকা) ডুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—বাসুদেৱ। গ্ৰহীতা—হৰি মিশ্ৰ, বলদেৱ আদি। স্থান—কামৰূপৰ বৰপেটা আৰু বাউসী পৰগণা। তাৰিখ—১৬৩৯ শক ২ ভাদ।

গুৱাহাটীৰ কাছাৰীৰ মহাফেজখানাৰ মহজৰ বহীত (সংখ্যা ২৪১) ফলিখনি নকল কৰি ৰখা হৈছে। তাত 'শুদ্ধান্তঃকৰণ'ৰ ঠাইত 'শুদ্ধান্তকৰণ', 'শ্ৰীমদনুজ'ৰ ঠাইত 'শ্ৰীযুদনুজ' পাঠ আছে। সেয়েহে মূল ফলিৰ পাঠ, এই কথা বুজিব পাৰি।

এই ফলিৰ মাটি ছজন ব্ৰাহ্মণক ব্ৰহ্মোত্তৰ ৰূপে দিয়া হয়, কিন্তু 'শ্ৰীৰঘুনন্দন চক্ৰবৰ্ত্তীক শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তনাদি ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তক মেধি' বুলি ইয়াত উল্লেখ কৰা আছে।

১৮

পাটবাউসী পৰগণাৰ দামোদৰীয়া সত্ৰৰ ধৰ্ম্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—অনুজ (ডেকা) দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৩৯ শক ১৬ ভাদ। স্থান—পাটবাউসী পৰগণাৰ দেৱদামোদৰৰ সত্ৰ। গ্ৰহীতা—বলোদেৱ মেধি।

গুৱাহাটীৰ মহাফেজখানাৰ মহজৰ বহীত (সংখ্যা ৭৩) এই ফলিখনি তোলা আছে। ইয়াত 'শ্ৰীমদনুজ'ৰ ঠাইত 'শ্ৰীযুদনুজ' আছে। ফলিৰ নকলৰ পোনতে 'দেৱ-দামোদৰৰ সত্ৰৰ' কথাষাৰ আছে। বুজিব পৰা নগ'ল, এই ফলিৰ জমি মানুহ দামোদৰ-দেৱৰ পাটবাউসী সত্ৰলৈকে দিয়া হৈছিল নে কি।

১৯

নীলাচলৰ কামেশ্বৰ শিৱৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—অনুজ (ডেকা) দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৪০ শক। স্থান—নীলাচল (গুৱাহাটী)।

এই ফলিৰ পাঠ সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে তেওঁৰ 'কামাখ্যাত আহোম কীৰ্ত্তি' প্ৰবন্ধৰ লগত (বাঁহী, ১৫.১২, চ'ত ১৮৪৭, পিঠি ৬৭৬) উদ্ধাৰ কৰি দিছিল। 'বাঁহী'ৰ পাতটি পূৰাকৈ নোপোৱাত বৰ্ত্তমান ফলিৰ পাঠ বিকল ৰ'ল। মন্দিৰলৈ গৈ ভিতৰত আৰু আশে-পাশে চাই ক'তো ফলি কটা শিলটি পোৱা নগ'ল। গতিকে চৌধুৰীদেৱে দিয়া ফলিখনৰ ভাঙনি তলত দিলো।—

'সকলো বেদ আৰু উপনিষদে যাক প্ৰমাণিত কৰিছে, নীলাচলত যাৰ অধিষ্ঠান, প্ৰসিদ্ধ নীলাচলত অধিষ্ঠিত যাৰ (মহেশ্বৰৰ) 'শ্ৰীকামেশ্বৰ' নাম প্ৰখ্যাত আৰু প্ৰিয়, সেই মহেশ্বৰৰ, কামান্তক শিৱৰ সুন্দৰ পদ-পঙ্কজৰ শ্ৰেষ্ঠ মধুকৰ প্ৰবল প্ৰতাপত তপন, (অতএব) অৰাতি-ৰূপ তিমিৰ-ধ্বংসকাৰী, মহাদ্ৰৱিন-দানৰ দ্বাৰা যিজনে জনসমূহৰ দৈন্যকে নিৰস্ত (দৰিদ্ৰতাক দূৰীভূত) কৰিছে, স্বৰ্গগঙ্গাৰ (পৱিত্ৰ আৰু নিৰ্ম্মল) নীৰ-সদৃশ পৱিত্ৰ আৰু নিৰ্ম্মল বিপুল কীৰ্ত্তি-নিকৰৰ দ্বাৰা যিজনে দশো দিশ ৰঞ্জিত (খচিত, শোভিত) কৰিছে, শক্ৰ-কুল-ভূষণ, সৌমাৰ-দেশাধিপতি শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-পৰনামা মহাৰাজাধিৰাজ শিৱসিংহে তেওঁৰ (বৰফুকনৰ) উপৰিপুৰুষৰপৰাই, তেওঁৰ (শিৱসিংহৰ) উপৰিপুৰুষৰ স্বৰ্গীয় ভূপসকলৰ চৰণ-কমলৰ (মধু পান-শীল) ভৃঙ্গ-স্বৰূপ, প্ৰসিদ্ধ দুৱৰা বংশত জাত, তেওঁৰ (শিৱসিংহৰ) চৰণ-নখ-স্বৰূপ চন্দ্ৰৰ (চন্দ্ৰিকা-পান-পৰায়ণ) চকোৰ-

স্বৰূপ মন্ত্ৰিবৰ শ্ৰীযুত অম্বুজ (তৰুণ ডেকা) বৰফুকনৰ দ্বাৰা অম্বৰ (০) বেদ (৪) ৰস (৬) শশাঙ্ক (১), অৰ্থাৎ ১৬৪০ শকাব্দত এই মন্দিৰ ভক্তিপুৰ্ব্বক নিৰ্ম্মাণ কৰালে।'

২০

নীলাচলৰ সিদ্ধেশ্বৰ মন্দিৰৰ লিপি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—বিজয় তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৪০ শক। স্থান—গুৱাহাটীৰ নীলাচল (কামাখ্যা)।

এই ফলিৰ পাঠ সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'কামাখ্যাত আহোম কীৰ্ত্তি' প্ৰবন্ধৰ লগত (বাঁহী, ১৫.১২, চ'ত ১৮৪৭, পিঠি ৬৭৭) প্ৰকাশ কৰিছিল। তেওঁ ফলিখনৰ মুলানুবাদ দিছে এইদৰে—

'শক্ৰ-বংশৰ ভূষণ (মহাৰাজাধিৰাজ) শিৱসিংহই কামদহনকাৰী শিৱৰ চৰণ-কমলৰ ভ্ৰমৰতুল্য আৰু বিপুবিলাকৰ সুন্দৰী ৰমণীসকলৰ অশ্ৰুপাতকাৰী ধুম। এওঁৰ কীৰ্ত্তি সূৰ্য্যতুল্য, অতি উজ্জ্বল আৰু দিগন্তব্যাপিনী, এই শ্ৰীমন্ত ৰজা অৰ্থীবিলাকৰ ওচৰত অমৰ তৰু (কল্পবৃক্ষ)-স্বৰূপ। ইন্দ্ৰবংশৰ প্ৰথম আৰম্ভৰেপৰাই যিবিলাক ভৃত্যান্বয় (ভৃত্য-বংশ) আপ্ত বা বিশ্বস্ত, সেইবোৰ বংশৰ ভিতৰত দুৱৰা-বংশজাত বৃহৎফুকন দেৱ-সেনাপতি স্কন্দৰ তুল্য, (গতিকে) তেওঁ জয়িষ্ণু বীৰ সেনাসমূহৰ অধিপতি ; (অতএৱ) এওঁ নৃপগণদ্বাৰা পূজিত। এওঁ শিৱসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞা শিৰোধাৰ্য্য কৰি ব্যোম (০) অব্ধি (৪) ভূপ (১৬) অৰ্থাৎ ১৬৪০ শকাব্দত ভূতপতি শিৱৰ প্ৰাকাৰ-শোভিত মনোহৰ মন্দিৰ নিৰ্ম্মাণ কৰালে।'

ইয়াত 'বিজয়-ভটপতি' কথাটোৰ অৰ্থ কৰা হৈছে 'জয়িষ্ণু বীৰ সেনাসমূহৰ অধিপতি' ; কিন্তু 'বিজয়' হ'ল বৰফুকনৰ নাম, 'ভটপতি' মানে সেনাপতি।

২১

উমানন্দৰ বিগ্ৰহ-লিপি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—বিচুচন (বিজয় ?) বৰফুকন। বিগ্ৰহ—উমানন্দ। স্থান—গুৱাহাটী কাছাৰীৰ সমুখৰ ভস্মাচল। তাৰিখ—১৬৪১ শক।

উমানন্দৰ বিগ্ৰহ-লিপি 'চেতনা'ত (২য় বছৰ, ১০ম সংখ্যা, জেঠ ১৮৪৩, 'সদিয়াৰ শিলৰ খুটা আৰু উমানন্দৰ বিগ্ৰহ-লিপি' প্ৰবন্ধ, পিঠি ৪৪৪-৪৬) সৰ্ব্বেশ্বৰ কটকীয়ে প্ৰকাশ কৰিছিল। সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'উমানন্দ দেৱালয়' প্ৰবন্ধত (মিলন ৩.২, ফাগুন ১৮৪৬, পিঠি ১০৬) সংশোধিত পাঠ প্ৰকাশ কৰে।

ইয়াৰ উপৰি লক্ষ্মীকান্ত মিশ্ৰৰ "শ্ৰীশ্ৰীউমানন্দৰ ফলি' (বাঁহী, ১৫শ বছৰ, পিঠি ২৭৫) প্ৰবন্ধ দ্ৰষ্টব্য আৰু সোণাৰাম চৌধুৰীৰ 'উমানন্দ' (মিলন, ২য় বছৰ, ৬৮ পিঠি) প্ৰবন্ধ দ্ৰষ্টব্য। ধৰণীকান্ত শৰ্ম্মা পাঠকে "কামাখ্যা তীৰ্থ" পুথিত ফলিৰ পাঠ তুলি দিছে।

সোণাৰাম চৌধুৰীৰ অনুবাদ: 'গৌৰীশ অৰ্থাৎ মহাদেৱৰ পাদপদ্মৰ ভ্ৰমৰ-স্বৰূপ ইন্দ্ৰবংশত জাত শ্ৰীমৎ শ্ৰীশিৱসিংহ ৰাজশ্ৰেষ্ঠৰ আদেশ সমস্ত মস্তকত ধাৰণ কৰি তুৰুৰা কুলত জাত, ন্যায়ত পটু বিষ্ণুচন নামে বৰফুকনে ইলা (১), কলা (৬৪), শশী (১) শকত ৰূপৰ এই শিৱমূৰ্ত্তিখনি বিস্তাৰ কৰিলে অৰ্থাৎ জনাজাতকৈ থাপনা কৰিলে। ১৬৪১।'

১৬৪০ শকৰ নীলাচলৰ সিদ্ধেশ্বৰ মন্দিৰৰ লিপিত (সংখ্যা ২০) আৰু ১৬৪২ শকৰ অশ্বক্লান্ত দেৱালয়ৰ শিলৰ ফলিত (২২) বৰফুকনৰ নাম বিজয় পোৱা গৈছে। ১৬৪১ শকৰ উমানন্দৰ বিগ্ৰহ-লিপিত সেই নাম 'বিষ্ণুচন' হ'লে এক অমিল উপস্থিত হয়। প্ৰকৃততে, বৰফুকনজনৰ নাম বিজয় বা বিজয়সেন। ছন্দৰ ফালৰপৰাও দেখা যায় তৃতীয় পাদটো ধৰ গণ্ডগোলীয়া। তদুপৰি, ছন্দৰ বিষয়ত চতুৰ্থ পাদৰ 'শাকে' শব্দটো 'শকে' হ'ব লাগে।

২২

অশ্বক্লান্ত দেৱালয়ৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—বিজয় তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—বিষ্ণু।

এই ফলিৰ পাঠ সোণাৰাম চৌধুৰীৰে 'বাঁহী'ত ('কেইখনমান নষ্ট হৈ যোৱা শিলৰ ফলিৰ পাঠ-সংগ্ৰহ', ১৪শ বছৰ, ১১শ সংখ্যা, ১৮৪৬ শক, পিঠি ৪১৮) প্ৰকাশ কৰিছিল। গেইটে এই ফলিৰ উল্লেখ কৰিছে (*Report on Historical Research*)। 'জয়ন্তী'ত (তৃতীয় বছৰ, পিঠি ৮৩৩) সোণাৰাম চৌধুৰীৰ 'অশ্বক্লান্ত দেৱালয়ৰ ফলি' প্ৰবন্ধ ওলাইছিল। ধৰণীকান্ত দেৱশৰ্মাই 'কামাখ্যা তীৰ্থ' পুথিত ফলিৰ পাঠ তুলি দিছে।

'অশ্বক্লান্ত দেৱালয়ৰ ভূমিদানৰ ফলি' চাওক (ফলি ৪১)।

অনুসন্ধান সমিতিৰ পুথিৰপৰা পাঠ লৈ সংশোধন কৰা হ'ল। সমিতিৰ পাঠবোৰ: সিদ্ধোঽভিষেকোৎসৱঃ—সমিতিৰ পাঠ, সিদ্ধাভিষেকোৎসৱঃ, বন্দাকৰ্ন্নিজদেৱ—বন্দাকৰ্ন্নিযাদৱ, তস্যাজ্ঞাম- —তস্যাম-, নৃত্যধন—নৃতঘন-, সাদৰং—সাদৰাৎ, -সেৱি— -সেৱী। দেখা যায়, তৃতীয় আৰু চতুৰ্থ পাদ ছন্দৰ ফালৰপৰা আহুকলীয়া। 'ভুভৃন্নীতি ··' পাদটিও তেনে। শেষৰ শাৰীৰ 'ৰেশ্মৈতম্নয়নাব্ধি-'ৰ ঠাইত 'ৰেশ্মৈতন্নয়নাব্ধি-' হ'লেহে ছন্দ ঠিক হয়, অৰ্থৰ ফালৰপৰা যদিও দুইটা পাঠেই হ'ব পাৰে, কাৰণ 'অয়ন' আৰু 'নয়ন' দুইটাই ২ অঙ্কটো বুজায়।

২৩

অশ্বক্লান্তৰ কূৰ্ম-জনাৰ্দনৰ কল্লুৎসৱৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—অনুজ (ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—কূৰ্ম-জনাৰ্দন। তাৰিখ—১৬৪৩ শক। স্থান—উত্তৰ গুৱাহাটীৰ অশ্বক্লান্তৰ অনন্তশায়ী নাৰায়ণৰ দেৱালয়ৰ তলত আৰু কূৰ্ম-জনাৰ্দনৰ দেৱালয়ৰ ওপৰত।

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'আলোচনী'ত (৮.৭, পিঠি ২৮৫-৮৬, 'শিলৰ ফলি : জনাৰ্দ্দনৰ ফল্গুৎসৱৰ মন্দিৰ : অশ্বক্ৰান্ত') এই ফলিৰ পাঠ দিছে। সৰ্বেশ্বৰ কটকীয়ে 'আৱাহন'ত (৮.৩, ফাগুন ১৮৫৮, ৩০৯ পিঠি : 'ওঠৰ শতাব্দীৰ শিলা-লিপিৰ প্ৰতিলিপি') একে পাঠেই দিছে ছবিৰে (facsimile), কিন্তু তেওঁ তাক 'গুৱাহাটীৰ অশ্বক্ৰান্ত দেৱালয়ৰ অন্তৰ্গত জনাৰ্দ্দন পৰ্ব্বতৰ ওপৰত শ্ৰীকৃষ্ণৰ ফল্গুৎসৱ উপলক্ষে নিৰ্ম্মাণ কৰোৱা' দৌলৰ ফলি বুলি ভুলতে উক্তি কৰিছে। এই কথা সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে নিম্নোক্ত প্ৰবন্ধত দেখুৱাইছে।

উত্তৰ গুৱাহাটীৰ অশ্বক্ৰান্তত দুটি দেৱালয় আছে—পৰ্বতৰ ওপৰত অনন্তশায়ী নাৰায়ণ বিগ্ৰহেৰে এক দেৱালয়, তলত পৰ্বতৰ নামনিত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ একেবাৰেই দাঁতিতে কূৰ্ম-জনাৰ্দনৰ দেৱালয়। দুই দেৱালয়ৰ মাজত, ওপৰৰ দেৱালয়ৰ খট্খটিৰ ওপৰতে দেউল বা কূৰ্ম-জনাৰ্দনৰ ফল্গুৎসৱ মন্দিৰ। বৰ্তমান ফলি সেই দেউলৰে। ওপৰৰ বিষ্ণু-'মন্দিৰৰ গাত থকা ফলিখনো ভুঁইকঁপত এনেভাৱে নষ্ট হৈছে যে, তাৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰা অতি কঠিন হৈ পৰিছে। এই ফলিখনৰ চাৰিওকাষে এডাল সুন্দৰ লতা কটা আছে আৰু ফলিৰ ওপৰতে বিষ্ণুৰ মূৰ্ত্তি এটা কটা আছে। ফলিখনৰ ১ম চাৰি শাৰীত ২/৪টা আখৰ আছে কিন্তু বাকীবোৰ তেনেই উঠি গৈছে।' (গোস্বামী, পৃ° ২৮৫)

ফল্গুৎসৱ মন্দিৰৰ ফলিৰ ভাঙনি গোস্বামীয়ে দিছে এইদৰে—

'দেৱতা-গন্ধৰ্ব্ববিলাকে যাক বন্দনা কৰে, যি গীত, নৃত্য, বাদ্য আদি শুনি আনন্দ লাভ কৰিবলৈ উৎসুক, যি মায়াক বিনাশ কৰে, তেনে শ্ৰীশ্ৰীজনাৰ্দ্দনদেৱৰ বিনোদবিলাহ দোলনৰ নিমিত্তে, মহাৰাজাধিৰাজ শ্ৰীশ্ৰীশিৱসিংহৰ আজ্ঞাত, জনাৰ্দ্দনৰ পদ-পঙ্কজত অনুৰক্ত শ্ৰীমত তনুজ দুৱৰা বৰফুকনৰ দ্বাৰাই জনাৰ্দ্দন পৰ্ব্বতত ত্ৰিনয়ন-নয়ন-অব্ধি-তৰ্ক-শশভৃৎ অৰ্থাৎ ১৬৪৩ শকত ফল্গুৎসৱৰ দৌল নিৰ্ম্মিত হ'ল।' (পৃ° ২৮৬)

গোস্বামীদেৱে 'তনুজ দুৱৰা' বুলি ইয়াত অৰ্থ ল'লেও আচলতে 'অনুজ দুৱৰা' অৰ্থাৎ ডেকা দুৱৰাহে হ'ব লাগে। এওঁ পূৰ্ববৰ্তী বিজয় তৰুণ দুৱৰাৰ পুত্ৰ। গোস্বামীয়ে এওঁৰ নাম গদাধৰ বুলি লেখিছে।

সোণাৰাম চৌধুৰীৰ 'জনাৰ্দ্দনৰ মূল মন্দিৰ আৰু ফল্গুৎসৱৰ মন্দিৰ' (আৱাহন, ৮.৫, পিঠি ৬৫০-৫২) লিখিছে, উপৰ্যুক্ত দেৱালয় দুটিক ওপৰ দেৱালয় আৰু নাম দেৱালয় বোলা হয়।

ইয়াত জনাৰ্দন দেৱতাক 'গীত-নৃত্য-বাদ্য-মঙ্গল-প্ৰীত্যুৎসুক' বোলা কথাটি মন কৰিব লগীয়া। ইয়াৰপৰা মন্দিৰত গীত, বাদ্য আৰু নৃত্যৰ উৎসৱ চলিছিল বুলি অনুমান কৰিব পাৰি।

২৪

সিদ্ধেশ্বৰ দেৱালয়ৰ ভূমি-দানৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—সিদ্ধেশ্বৰ শিৱ। তাৰিখ—১৬৪৫ শক। স্থান—গুৱালকুছিৰ সিদ্ধেশ্বৰ মন্দিৰৰ বাবে বৰবংশৰ পৰগণাত।

আগতে গদাধৰসিংহ আৰু বুঢ়াজনা ৰজাই (?) ১৬০১ শকত দিয়া ভূমি-দান-পত্ৰ নষ্ট হোৱাত শিৱসিংহ ৰজাই বৰ্তমান ফলিত পুনৰ মাটি পাইক দিছে।

'বাঁহী'ত (১৪শ বছৰ ১২শ সংখ্যা, চ'ত ১৮৪৬ শক) সৰ্বেশ্বৰ শৰ্মা কটকীৰ (?) 'অসম ৰজাই ভূমি-দান দিয়া তামৰ ফলি'ৰ লগত উদ্ধৃত। অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীৰপৰা লোৱা এই পাঠৰ সমস্ত সংস্কৃত অংশৰ বহুত বিভ্ৰাট ঘটিছে। সেইথিনি ঠিক কৰিব পৰা নগ'ল।

ওচৰৰ সত্ৰৰ গায়ন বায়নে শিৱ-মন্দিৰত গীত-বাদ্যাদি কৰিবলৈ দিয়া ৰাজ-আদেশ চকুত লগা।

২৫

মাণ্ডাকটা গড়ৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—কেন্দুগুৰীয়া পৰমানন্দ বৰপাত্ৰগোহাঁই আৰু বিজয়সেন ডুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৪৫ শক। স্থান—ৰংমহলৰ উত্তৰে চন্দ্ৰগিৰিৰ ওচৰ।

সোণাৰাম চৌধুৰীৰ 'কামৰূপৰ তিনিখন পুৰণি শিলৰ ফলি' প্ৰবন্ধত (বাঁহী, ১৭শ বছৰ, ২য় সংখ্যা, জেঠ ১৮৫০ শক, পিঠি ৭৬) ফলিখনিৰ পাঠ দিয়া হৈছিল।

চৌধুৰীয়ে 'ৰংমহল' প্ৰবন্ধত (আৱাহন, ২.৫, ফাগুন ১৮৫২, পিঠি ৪৯২) এই গড় 'তেতিয়াৰ বৰফুকনৰ ৰাজধানী গুৱাহাটীৰ সীমা-নিৰ্দ্দেশক গড' বুলি অনুমান কৰিছে।

তিন্দুমূলাগ্ৰ-গ্ৰামস্থ—কেন্দুগুৰি গাঁৱত থকা অৰ্থাৎ কেন্দুগুৰীয়া। এই বংশৰ বৰপাত্ৰ-সকলৰ স্থান বৰ্তমান শিৱসাগৰ মহকুমাৰ বেতবাৰী অঞ্চলৰ কেন্দুগুৰি আছিল। ১৬০৮ শকত 'যোগিনীতন্ত্ৰ'ৰ হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ বৰ্ণনাৰ অসমীয়া অনুবাদ কৰা ৰামচন্দ্ৰ বৰপাত্ৰই 'কেন্দুগুৰি নামে গ্ৰাম, শস্যে মৎস্যে অনুপাম, দিলীহৰ আতি অনুকূল' বুলি নিজৰ স্থানৰ পৰিচয় দিছে।

ফলিত এটা মন কৰিব লগীয়া কথা—গড নিৰ্ম্মাণ কৰা বিষয়া দুজনৰ নাম থকা সত্বেও বাক্যটোৰ শেষত 'বিধিজ্ঞঃ ··ব্যৰচয়ৎ' আছে একবচনত। আনফালে ১৬৩৩ শকৰ অশ্বক্ৰান্তৰ কূৰ্ম-জনাৰ্দনৰ ফলুৎসৱৰ মন্দিৰৰ ফলিতে (ফলি ২৩) আমি বিজয়সেন বৰডুৱৰা বৰফুকনৰ পুত্ৰ 'অনুজ ডুৱৰা' (ডেকা ডুৱৰা) বৰফুকনৰ নাম পাই আহিছো। গতিকে, এই কথাটো এটা সমস্যা হৈ ৰ'ল। ফলি ১৬-ৰ টোকা চাওক।

২৬

নীলাচলৰ কমলেশ্বৰৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা-ৰাণী—শিৱসিংহ, ফুলেশ্বৰী। পাত্ৰ—(ডেবেৰা) দিহিঙীয়া বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৫০ শক। বিগ্ৰহ—কমলেশ্বৰ শিৱলিঙ্গ। স্থান—গুৱাহাটীৰ নীলাচল (কামাখ্যা)।

ফলিৰ এই পাঠ সোণাৰাম চৌধুৰীৰ 'কামাখ্যাত আহোম কীৰ্ত্তি' প্ৰবন্ধৰ লগত (বাঁহী, ১৫.১২, চ'ত ১৮৪৭, পিঠি ৬৭৭) ওলাইছিল।

কমলেশ্বৰস্যাদেশাদিষ্টক-প্ৰাসাদম্—মূল 'কমলেশ্বৰস্য দৃশদিষ্টক-প্ৰাসাদম্' (কমলেশ্বৰ দেৱতাৰ শিলা আৰু ইটাৰে কৰা মন্দিৰ) পাঠৰ ঠাইত ডক্টৰ মুকুন্দমাধৱ শৰ্মাৰে আলোচনা কৰি বৰ্তমান পাঠ লোৱা হৈছিল যদিও মূল পাঠেই প্ৰশস্ত আছিল যেন লাগে। 'দৃশদ্' বা 'দৃষদ্' মানে শিল।

২৭

ৰংমহলৰ গড়খাৰৈৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—(ডেবেৰা) পানী-দিহিঙীয়া বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৫৪ শক। স্থান—উত্তৰ গুৱাহাটীৰ ৰংমহল গাঁও, চিলা পৰ্বতৰ পূব ফাললৈ।

'আলোচনী'ত (৭ম বছৰ ৮ম সংখ্যা, জেঠ ১৮৩৮, পিঠি ৩৫৪-৫৭) হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'চিলা পৰ্ব্বতৰ গন্থ শিলৰ ফলি' প্ৰবন্ধত ফলিৰ পাঠ দিছিল।

সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'ৰংমহল' প্ৰবন্ধত (আৱাহন, ২.৫, ফাগুন, ১৮৫২, পিঠি ৪৯২ পাদটীকা) এই ফলিৰ পাঠ আংশিকভাৱে তুলি দিছিল। তাত 'ৰাজাধিৰাজ'ৰ পৰিৱৰ্তে তেওঁ 'ৰাজৰ্ষিৰাজ' পঢ়িছে।

সমন্বিত—গোস্বামীৰ পাঠ 'সমিদ্ধ' (প্ৰজ্বলিত)। খেয়মচৌথনৎ—গোস্বামীৰ পাঠ 'খেয়মচিথনৎ'।

২৮

গুৱাহাটীৰ পশ্চিম দ্বাৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—(ডেবেৰা) দিহিঙীয়া বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৫৪ শক। স্থান—নীলাচলৰ কামাখ্যা মন্দিৰলৈ উঠি যোৱা মটৰ চলা বাটৰ এধানমান ভাটীলৈ দুৱাৰ-গঁৰিলাৰ পৰ্বতৰ চেপৰ ওচৰত আসিবাটৰ দাঁতিতে এই ফলি আছে। বৰফুকনৰ গুৱাহাটী নগৰৰ এই দুৱাৰকে পাঁড়ুৰ দুৱাৰ নামে জনা গৈছিল। আন কেইখন দুৱাৰ হ'ল পূবে জয়দুৱাৰ, উত্তৰে লতাশিল, দক্ষিণে ফটাশিল।

'আলোচনী'ত (৭ম বছৰ, ১০ম সংখ্যা, শাওণ ১৮৩৮) সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'প্ৰাগজ্যোতিষপুৰৰ সম্বন্ধে যৎকিঞ্চিৎ' প্ৰবন্ধত (?) এই ফলিৰ পাঠ দিছিল।

'আলোচনী'ৰ ৮ম বছৰ, ৩য় সংখ্যাত (পুহ ১৮৩৮) হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'শিলৰ ফলি দুৱাৰ-গঁৰিলাৰ গন্থ' (পিঠি ১০৯-১২) প্ৰবন্ধত শাৰী ভাঙি ভাঙি ফলিখনৰ পাঠ দিয়ে।

'বিলীনমান'—গোস্বামীৰ পাঠ 'বিলীনমানা', 'প্ৰৱৰস্য অৱনি-'—চৌধুৰীৰ পাঠ 'প্ৰৱৰ-মথ্যমান'। 'বনীয়ক'—গোস্বামী, 'বলীয়ক'। 'মুগ্ধ'—চৌধুৰী, 'শুভ্ৰ'। 'দিগন্তৰালেন' —গোস্বামী, 'দিগান্তৰালেন'। 'প্ৰাগ্‌জ্যোতিঃ'—চৌধুৰী, 'প্ৰাক্‌জ্যোতিঃ'। 'প্ৰভোল্যা'— গোস্বামী, 'পভোল্যা'। 'প্ৰাঞ্চী'—'আলোচনী'ৰ পাঠ 'পুৰী'। ফলিখনত সংস্কৃত 'প্ৰাচীৰ'

শব্দৰ ঠাইত 'প্ৰাঙ্কী' শব্দৰ (=গড়) ব্যৱহাৰ মন কৰিব লগীয়া ; ই Prakritism-অৰ উদাহৰণ। 'প্ৰতোলী' (>পদুলি) শব্দটিৰ অৰ্থ ঘাই বাট, পদুলি-বাট।

কামাখ্যা-নীলাচলৰ ধৰণীকান্ত শৰ্মা পাণ্ডাৰ 'কামাখ্যা তীৰ্থ' (প্ৰথম সংস্কৰণ) পুথিত এই ফলিৰ পাঠ দিয়া হৈছে এই শীৰ্ষেৰে 'শত্ৰুৰ গৰাহৰণৰা আহোমৰজা শিৱসিংহৰ দ্বাৰা ৰাজ্য ৰক্ষাৰ স্মৃতিচিহ্ন। কামাখ্যা পাহাৰৰ সংলগ্ন দক্ষিণে পাণ্ডু-গুৱাহাটী-ৰাজ আলিৰ কাষত কাটিং নামৰ ঠাইৰ শিলালিপিৰ প্ৰতিলিপি।'

২৯

গুৱাহাটীৰ দক্ষিণৰ বিজয়-দ্বাৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—(ডেবেৰা) পানী-দিহিঙীয়া বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৫৫ শক। স্থান—শবৰাচলৰ কাষৰি, ফটাশিল।

সোণাৰাম চৌধুৰীৰ 'কামৰূপৰ তিনিখন পুৰণি শিলৰ ফলি' (বাঁহী ১৭.২, জেঠ ১৮৫০ শক) প্ৰবন্ধৰ অন্তৰ্গত (পিঠি ৭৭) হে ফলিখনৰ পাঠ ছপা হৈছিল।

'কামৰূপৰ বুৰঞ্জী'ৰ পৰিশিষ্ট-ৰূপে সন্নিৱিষ্ট গুৱাহাটীৰ ক্ষেত্ৰ-পৰ্বতৰ তালিকাত শবৰাচলৰ নাম নাই। 'কালিকা-পুৰাণ' আৰু 'যোগিনীতন্ত্ৰ'তো এই নাম নাই। 'কালিকা-পুৰাণ'ত ভস্মাচলৰ দক্ষিণলৈ আৰু নীলাচলৰ দক্ষিণলৈ থকা এটা পৰ্বতৰ নাম দিয়া হৈছে কৰ্পট, ইয়াত যমৰ পূজা হয়। এই কৰ্পটাচলেই শবৰাচল হোৱাটো আচৰিত কথা নহ'ব।

৩০

দেৱগাঁৱৰ শিৱ-দ'লৰ তামৰ ফলি

দাতা ৰজা-ৰাণী—শিৱসিংহ আৰু অম্বিকাদেৱী। বিগ্ৰহ—উমা-মহেশ্বৰ। তাৰিখ—১৬৫৬ শক ফাগুন। গ্ৰহীতা—বাণেশ্বৰ ব্ৰাহ্মণ বৰুৱা। স্থান—বৰ্তমান দেৱগাঁৱৰ নেৰেৰীটিং নামৰ টিলাত অৱস্থিত শিৱ-মন্দিৰৰ বাবে ফুটুকাতলি, বেতিয়নি আদিত মাটি দান কৰা হৈছে।

এই ফলিৰ পাঠ গোপিকাবল্লভ গোস্বামীয়ে উদ্ধাৰ কৰি 'সুৰভি'ত (২.৬-৭, পিঠি ৩৭৮-৭৯) প্ৰকাশ কৰে।

ফলিখন কেইবাকাৰণৰ পৰা গুৰুত্বপূৰ্ণ। (১) ৰুদ্ৰসিংহ ৰজাৰ দিনতে ১৬২৬ শকত (১৭০৪ চন) দেৱগঁয়া (দেৱগ্ৰামীয়াচাৰ্য্য) ভূধৰ আগমাচাৰ্যক সদাশিৱৰ মন্দিৰ নিৰ্মাণ কৰাই মাটি-বৃত্তি দি নিয়োগ কৰা হয়। (২) শিৱসিংহই পুনৰ বাণেশ্বৰ ব্ৰাহ্মণক ১৬৪৬ শকত (১৭২৪ চন) জমি দিয়ে। এতিয়ালৈকে এইজনা ৰজাই স্বয়ং ৰাজ্য শাসন কৰিছিল, নিজ নামত মোহৰ মাৰিছিল। (৩) ১৬৪৭ শকত (১৭২৫ চন) বৰৰজাৰে

(শিৱসিংহৰ বৰকুঁৱৰী ফুলেশ্বৰীক এই নাম দি ৰাজছত্ৰ অৰ্পণ কৰিছিল) লগ লাগি তেওঁ বাণেশ্বৰ ব্ৰাহ্মণৰ বিয়া পাতি দিয়ে। এই সময়ৰপৰা আহোম মোহৰ শিৱসিংহ আৰু ফুলেশ্বৰী বা প্ৰমথেশ্বৰীৰ নামত মৰা হৈছিল। (৪) ১৬৫৩ শক (১৭৩১ ছন) প্ৰমথেশ্বৰী ৰৰজা ঢুকায়। এই বছৰেই তেওঁৰ ভনীয়েক দ্ৰৌপদী অম্বিকা নাম লৈ ৰাজপাটত উঠি বৰৰজা হয় আৰু এই সময়ৰপৰাই শিৱসিংহ আৰু অম্বিকাদেৱীৰ নামত মাইকী-পোৱালিত মোহৰ মৰা হয়। (৫) অম্বিকাদেৱী ১৭৩৮ ছনলৈকে জীয়াই আছিল; তাৰ চাৰি বছৰৰ আগতে এই তামৰ ফলিখনি কটা হয়।

Journal of Assam Research Society-ত (VIII.1, January 1941) বাণেশ্বৰ বৰুৱাৰ বংশৰ চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাই The Negriting temple নামে এটি প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ কৰিছিল। তাত কিন্তু এই ফলিৰ উল্লেখ নাই। বৰুৱাদেৱৰ মতে বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণ-সিংহই (১৬০৩-৪১) বৰ্তমানৰ নেঘেৰীটিং চাহ-বাগিচাৰ এমাইলমান পছিমলৈ ওথই দুহাতমান আৰু পৰিধিত দুহাতমান এক বাণলিঙ্গ পাই মন্দিৰ সজাই প্ৰতিষ্ঠা কৰাই ভূধৰ আগমাচাৰ্যক বৰঠাকুৰ নিয়োগ কৰে। আগমাচাৰ্যৰপৰা নৱম পীড়িৰ দুৰ্গেশ্বৰে সংস্কৃতত তেওঁলোকৰ এখন বংশাৱলী লিখে। এক প্ৰবাদমতে বাণেশ্বৰ এই বংশৰ প্ৰথম বৰুৱা আৰু তেওঁ ৰাজেশ্বৰসিংহৰ (১৭৫১-৬৯) সমসাময়িক। ই অসম্ভৱ নহয়। বাণেশ্বৰ বৰুৱাৰ নাম লোকগীততো পোৱা যায় আৰু এতিয়াও লোকে কয়, 'ৰজা ৰাজেশ্বৰ, বৰুৱা বাণেশ্বৰ।'

কাশীনাথৰ বুৰঞ্জীত আছে বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণে 'দেৱৰগাওঁ দেৱালয়ৰ দৌল কৰি মাটি মানুহ উচৰ্গ কৰি দিলে। সেই দিনৰেপৰা দেৱোত্তৰ ব্ৰহ্মোত্তৰ চলে।' আৰু 'দেৱৰগাঁৱৰ পুৰনি দল আদি কিছু গাঁও ব্ৰহ্মপুত্ৰে খহোৱাত নেঘেৰিটিঙ্গত ন দল' 'তৈয়াৰ হ'ল' ৰাজেশ্বৰসিংহৰ দিনত। গতিকে বৰ্তমান ফলিখন পুৰণি হ'ল থকা অৱস্থাত দিয়া হ'ব লাগিব।

ফলিৰ শেহৰ ফালে 'তিনিটা পাইকক খেলৰ কাকত কাটি হাতত আকি ঘৰ-বন্দিকৈ' দিয়া কথাটি বিশেষ মন কৰিব লগীয়া। আহোম ৰজাৰ দিনত বিশেষ বৃত্তিৰ লোক বুজাবলৈ হাতত, কপালত চিন দিয়াৰ প্ৰথা আছিল। ভূমি-জমি অৰ্থত 'বৃত্তিকা' শব্দৰ ব্যৱহাৰ চকুত লগা। ইয়াৰ পিছৰ দুই-এখন ফলিতো সেই ব্যৱহাৰ আছে।

৩১

বৰপেটা সত্ৰৰ তামৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ, অম্বিকাদেৱী। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ —১৬৫৭ শক ৪ আহাৰ। স্থান—বৰপেটাৰ (পোৱাভিটা) শঙ্কৰদেৱৰ স্থানৰ হৈ ৰাউনী বৰপেটাত মাটি আৰু পাইক দিয়া হৈছে।

ডক্টৰ কেশৱানন্দ দেৱ গোস্বামীৰ সহায়েৰে ফলিৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰা হ'ল।

ফলিৰ প্ৰথমৰ সংস্কৃত অংশৰ শেহৰ ফালে এশাৰীমান কথা স্পষ্ট নোহোৱাত বাদ পৰি গৈছে; তাত 'এই তাম্ৰপত্ৰিকা দিয়া হ'ল' এনে কথা থাকিব লাগিছিল। ফলিৰ শেহৰ বৰফুকনৰ চাবৰ ভিতৰত 'তমিদং' কথাটো 'তস্যেদং' হ'ব লাগে।

এইখনি ফলিৰ সংস্কৃত অংশৰ লগত সুন্দৰীদিয়া সত্ৰৰ তামৰ ফলি (ফলি ৩৭) মিলাই চাব লগীয়া।

ফলি ১৬-ৰ টোকা চাওক।

৩২

দীৰ্ঘেশ্বৰী মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—(ভেবেৰা) দিহিঙীয়া বৰফুকন। স্থান—উত্তৰ গুৱাহাটীৰ ৰংমহল অঞ্চল। সময়—১৬৫৭ শক।

দীৰ্ঘেশ্বৰী মন্দিৰৰ ১৬৫৭ আৰু ১৬৫৯ শকৰ দুইখন ফলি সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'দীৰ্ঘেশ্বৰী দেৱালয়' প্ৰবন্ধৰ মাজত (মিলন, ২.২, ফাগুন ১৮৪৫, পিঠি ৭০) প্ৰকাশ কৰিছে। তাৰপৰা বৰ্তমানে পাঠ লোৱা হ'ল। 'মিলন'ৰ সম্পাদকে চৌধুৰীৰ পাঠ 'পাশা-গাম্বু'ৰ (চৌধুৰীৰ অৰ্থ 'জৰী আৰু জল') পাঠান্তৰ 'পাষাণাম্বু' (শিল আৰু পানী) গ্ৰহণ কৰিছে। 'নৃপতেৰ্ব্বিভোৰ্নিদেশাৎ'—'মিলন'ৰ গৃহীত পাঠ 'নৃপতোৰ্ব্বিভুনিদেশাৎ গৃহীত্বা'।

১৬৫৭ আৰু ১৬৫৯ শকৰ দীৰ্ঘেশ্বৰী মন্দিৰৰ দুইখন ফলিৰ পাঠাংশ সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'ৰংমহল' প্ৰবন্ধৰ পাদটীকাত (আৱাহন ২.৫, ফাগুন ১৮৫২, পিঠি ৪৯৩) তুলি দিছে।

'মিলন'ৰ প্ৰবন্ধত সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে লিখিছে, 'কামৰূপৰ দীৰ্ঘেশ্বৰী এখন জাগ্ৰত দেৱালয়। ই গুৱাহাটীৰ ঈশান কোণত প্ৰায় চাৰি মাইলমান দূৰৈত উত্তৰ পাৰৰ এখন পৰ্ব্বতৰ ওপৰত। ইয়াৰ মন্দিৰ আজি-কালি গুৱাহাটীৰ উজনী ঘাটৰপৰা দেখা যায়। ৰংমহল গাঁৱৰ ইতিহাস-প্ৰসিদ্ধ ফুলুং গড়ৰপৰা ইয়ালৈ পুবমুৱাকৈ প্ৰায় এমাইলমান যাব লাগে। ...আগৰ দিনত দেৱালয়খন ব্যাঘ্ৰসঙ্কুল ঠাইত থকা দেখি ইয়াৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱী বা গোসানীৰ আন এটা নাম বাঘেশ্বৰী। ইয়াৰ দলৈ, পূজাৰি আদিয়ে বাঘক এই গোসানীৰ বাহন বুলি কয়।...

'ফুলুং গড়ৰ অলপ দূৰৈত থকা গাঁৱৰপৰা যিখন শিলনীয়া পৰ্ব্বত আগ বাঢ়ি গৈছে, তাৰে পুব মূৰত এই দেৱালয় স্থাপিত। মন্দিৰৰ গঢ় অতি সাধাৰণ ধৰণৰ। ইয়াৰ উচ্চতা ত্ৰিশ-পঁয়ত্ৰিশ ফিটৰ ভিতৰত হ'ব।

'দেৱালয় থকা পৰ্ব্বতখন আৰু তাৰ গাতে লাগি থকা পৰ্ব্বতক লেঠেৰি-লগা গুণে একে নামে অৰ্থাৎ দীৰ্ঘেশ্বৰী নামেই খ্যাত। ১৬৩৪ শকত ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে গুৱাহাটীৰ ক্ষেত্ৰপৰ্ব্বত বিচৰাই লিখোৱা এখন সাঁচিপতীয়া পুথিত এই পৰ্ব্বতৰ আন নাম সীতাপৰ্ব্বত বুলিছে।...

'কালিকা-পুৰাণত কামাখ্যাৰ অষ্ট যোগিনীৰ ভিতৰত দীৰ্ঘেশ্বৰীও এক যোগিনী বুলি লেখিছে। তদুপৰি সেই যোগিনীসকলৰো বেলেগ বেলেগ পীঠ আছে বুলি লেখিছে। আকৌ যোগিনী-তন্ত্ৰত কামনাথৰ পছিমে সাত ধনু অন্তৰত দীৰ্ঘেশ্বৰী আছে বুলি কৈছে।'

১৬৬১ শকত শিৱসিংহই আৰু ১৬৭৯ শকৰ ৰাজেশ্বৰসিংহই মাটি আদি দিয়া দুখন ফলিৰ উল্লেখ কৰি ভূঞাৰ্থনৰ কথা গেইটে *Historical Research in Assam*-অত লিখিছে।

৩৩

দীৰ্ঘেশ্বৰী মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। সময়—১৬৫৯ শক।

ওপৰৰ ফলি ৩২-ৰ টোকা চাওক।

মূলত 'শ্ৰীমত্তৰুণ'ৰ ঠাইত 'শ্ৰীযুত্তৰুণ', 'শ্ৰীদুৰ্গাদ্বাৰাণি'ৰ ঠাইত 'শ্ৰীদুৰ্গাৎদ্বাৰাণি' পাঠ আছে।

৩৪

গুৱাহাটীৰ বৰফুকনৰ দৰবাৰ-মন্দিৰৰ দক্ষিণৰ বিজয়-দ্বাৰৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৬০ শক। স্থান—গুৱাহাটী। এইখন ফলি বৰফুকনৰ দৰবাৰ ঘৰৰ দক্ষিণ দুৱাৰৰ। সেই দুৱাৰৰ নাম বিজয়দুৱাৰ।

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ 'বৰফুকনৰ দৰবাৰ মন্দিৰ' (আলোচনী, ৭ম বছৰ, ৯ম সংখ্যা, ১৮৩৮, পিঠি ৪০২-০৫) প্ৰবন্ধৰ লগত এই ফলিৰ নকল ছপা হৈছিল। ফলিৰ জোখ—৫৬"×২৭½"। ফলিখন বৰ্তমান অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত সংৰক্ষিত হৈছে। মূল ফলিত -কৈলাশ- (কৈলাস), -বংশাৱতংশ- (বংশাৱতংস), -মহেন্দ্ৰাণামাদেশ (-মহেন্দ্ৰানামাদেশ-) পাঠ আছে। ২৫ পিঠিৰ ২য় শাৰীৰ '-পদাম্বুজ'- হ'ব লাগে '-তদ্পদাম্বুজ-'।

এই ফলি আৰু উত্তৰৰ জয়-দ্বাৰৰ ফলিৰ বিষয়ে ডক্টৰ ভূঞাই লিখিছে: 'The council-chamber of the Barphukan at Gauhati was situated somewhere near the present site of the Sonaram Aided High School. Two finely chiselled rectangular blocks of stone have been found in different places at Gauhati, which were originally posted at the southern and northern gates of the council chamber'.

বিজয় দুৱাৰৰ প্ৰতিলিপি (fascimile) সৰ্বেশ্বৰ কটকীয়ে 'আৱাহন'ত (৩. ১০, শাওণ ১৮৫৪, ১১৭২ পৃ) প্ৰকাশ কৰিছিল।

এই ফলিখনিৰ ৰচনাত বিশেষ সাহিত্যশ্ৰী ফুটি উঠিছে। পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে প্ৰথমৰ শাৰীত আৰু 'হৰ-হাস-কৈলাস' ('সদাশিৱৰ অট্টহাসিবিলাক গোট মাৰি কৈলাস পৰ্ব্বতখন গঠিত হৈছে') কথাটোত 'কাদম্বৰী'ৰ প্ৰভাৱ লক্ষ্য কৰিছে। 'দৰবাৰ-মন্দিৰ'ৰ 'দৰবাৰ' শব্দটো ফাৰ্চী-মূলীয় আৰু 'মন্দিৰ'টো সংস্কৃত। এই 'দৰবাৰ-মন্দিৰ' কথাটোকে জয়-দ্বাৰৰ ফলিত (ফলি ৩৫) 'মন্ত্ৰ-ভৱন' বোলা হৈছে আৰু অজিত-দ্বাৰৰ ফলিত (ফলি ৫৮) 'সভা-মন্দিৰ' বোলা হৈছে।

৩৫

গুৱাহাটীৰ বৰফুকনৰ মন্ত্ৰ-ভৱনৰ উত্তৰৰ জয়-দ্বাৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৬০ শক। স্থান—সম্ভৱতঃ লতাশিল বা তাৰ ওচৰৰ কোনো অঞ্চলত এই শিল পোৱা গৈছিল।

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ 'মন্ত্ৰভৱন' প্ৰবন্ধৰ (আলোচনী, ৭ম বছৰ ১১শ সংখ্যা, ভাদ ১৮৩৮, পিঠি ৫২৩-২৫) অন্তৰ্গত-ৰূপে ফলিৰ পাঠ প্ৰকাশ পাইছিল। এই ফলিৰ ভাষা বৰফুকনৰ দৰবাৰৰ দক্ষিণৰ বিজয়-দ্বাৰৰ ফলিৰ (ফলি ৩৪) পাঠৰ লগত বৰকৈ মিলে।

'গুৱাহাটীৰ দক্ষিণৰ বিজয়-দ্বাৰৰ শিলৰ ফলি' (ফলি ২৯) চাওক।

গোস্বামীদেৱে লেখিছে যে এই ফলিখন গুৱাহাটীৰ জুবিলী-গাৰ্ডেনত (এতিয়াৰ নতুন পানী-কলৰ ঠাই) থিয়কৈ পুতি ৰখা অৱস্থাত পোৱা গৈছিল। ফলিখন বৰ্তমান অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত আছে। ফলিত 'নিলয়' শব্দটো স্পষ্ট নহয়; তাৰ 'ন'টো মৰি গৈছে আৰু 'ল'টো 'ন' যেনহে লাগে। '-প্ৰতাপানল-' আৰু '-জাল'-ৰ মাজত '-জ্বালা-' শব্দ আছে আৰু '-শ্ৰীমত্তৰুণ'-ৰ মূল পাঠ '-শ্ৰীযুক্তৰুণ-'।

গোস্বামীদেৱে 'জৰ্জ্জৰীকৃতাৰাতি'টো 'জৰ্জ্জৰিকৃতাৰাতি' ৰূপে লৈছে। তদুপৰি 'পাদুপ্ ত্ৰিম' শব্দটো তেওঁ 'পাদুপ্তিম' বুলি পঢ়িছে আৰু তাৰ অৰ্থ কৰিছে 'পদৰপৰা জাত'। 'পাদুপ্ ত্ৰিম' মানে হ'ল 'পাদুকাৰপৰা (পাদু) সিচৰতি হৈ পৰা (উপ্ ত্ৰিম)'।

৩৬

বালি-সত্ৰৰ কাঁহৰ ঘণ্টাৰ লেখা

দাতা—ফলাইক্ষ ৰাইডঙীয়া ফুকন। তাৰিখ—১৬৬০ শক। স্থান—নগাঁৱৰ বালি-সত্ৰত থকা এই ঘণ্টা পূৰ্বতে লখীমপুৰৰ বৰ্তমানৰ বাসুদেৱ থানত অৱস্থিত নবোৱা সত্ৰত দিয়া হৈছিল। এই ঘণ্টাৰ লগতে নবোৱাৰ আথৰ থকা বৰকাঁহ (ফলি ৯২) বালি-সত্ৰলৈ অনা হয়।

'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা'ত (১ম বছৰ, ২য় সংখ্যা, পিঠি ৭৬) লেখাৰ পাঠ প্ৰকাশ হৈছিল। ডক্টৰ কেশৱানন্দ দেৱ গোস্বামীয়ে অনা নকলৰপৰাও পাঠ মিলোৱা হ'ল। সত্ৰত নিজেও চাই অহা হৈছে। 'পত্ৰিকা'ৰ 'ফলাইক্ষ'ৰ ঠাইত গোস্বামীয়ে

পঢ়িব খোজে 'কলাখ্য'। 'ৰাইভঙ্গিয়া'—পত্ৰিকাত 'ৰাইটঙ্গিয়া', গোস্বামীয়ে 'ৰাইভঙ্গিয়া' পাঠ লৈছিল। 'প্ৰাদাৎ'—'পত্ৰিকা' আৰু গোস্বামীৰ পাঠ 'প্ৰাদাং'।

ৰাইডঙীয়া ফুকন হ'ল ৰাইডঙীয়া মেলৰ (ৰাইডঙীয়া কুঁৱৰীৰ, আনমতে বৰকুঁৱৰীৰ মেল) ফুকন।

৩৭

সুন্দৰীদিয়া সত্ৰৰ তাম্ৰৰ ফলি

দাতা ৰজা—শিৱসিংহ। তাৰিখ—১৬৬০ শক।

ফলিখনি 'প্ৰাচীন কামৰূপীয় কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত'ৰ ২৮৩-৮৫ পিঠিত উদ্ধৃত হৈছে। ১৯শ বছৰ 'বাঁহী'ত (পিঠি ১১৫-) ডিম্বেশ্বৰ নেওগৰ 'সুন্দৰীদিয়া সত্ৰৰ তাম্ৰৰ ফলি' প্ৰবন্ধ প্ৰকাশিত হয়। ১৯৬৯ শকৰ ফেব্ৰুৱাৰীত সুন্দৰীদিয়া সত্ৰলৈ যাওঁতে ফলিৰ নকল আনি পাঁঠ মিলোৱা হৈছিল।

সুন্দৰীদিয়া সত্ৰৰ অধিকাৰসকল চক্ৰপাণি শিকদাৰ আৰু তেওঁৰ পুত্ৰ আৰু 'জয়দ্ৰথ-বধ'ৰ কবি কবিৰত্ন সৰস্বতীৰ বংশৰ লোক। কবিৰত্নৰপৰা অধস্তন সপ্তম পীড়িত হ'ল গয়াপাণি (গয়াপাল); এওঁ শঙ্কৰদেৱৰ ওচৰত ভকত হৈ ৰামদাস নাম পাইছিল। এওঁৰপৰা মাধৱদেৱৰ ভনীয়েক উৰ্বশীৰ পুত্ৰ হ'ল ৰামচৰণ ঠাকুৰ। ৰামচৰণৰ তিনি পুত্ৰ —শঙ্কৰ মাধৱৰ চৰিত লেখা দৈত্যাৰি ঠাকুৰ, ত্ৰিপুৰাৰি আৰু নৰহৰি। ত্ৰিপুৰাৰি মাধৱদেৱৰ দিনৰে মূল সুন্দৰীদিয়াত ৰয়। এওঁৰ পুতেক সাৰঙ্গপাণিৰ দ্বিতীয় পুত্ৰ মণিৰাম মেধিক সুন্দৰীদিয়া সত্ৰৰ প্ৰথম অধিকাৰ বুলি ধৰা হৈছে; এৱেঁই সত্ৰখনি সংগঠন কৰে। এওঁৰ চতুৰ্থ পুত্ৰ কানুৰাম মেধি হ'ল সুন্দৰীদিয়াৰ দ্বিতীয় অধিকাৰ। কানুৰাম মেধিৰ দিনতে ১৬৬০ শকত শিৱসিংহ ৰজাৰ হৈ এজন তৰুণ দুৱৰা বৰফুকনে সত্ৰক ২০ পুৰা মাটি আৰু ডুখন বিল তাম্ৰৰ ফলি কৰি দান কৰে। (কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত, ২৬২, ২৭০, ২৮২ পিঠি চাওক)।

মন কৰিব লগীয়া, এই ফলিৰ সংস্কৃত অংশ বৰপেটা সত্ৰৰ তাম্ৰৰ ফলিৰ (ফলি ৩১) তেনে অংশৰ অনুৰূপ।

৩৮

ধাৰেশ্বৰ দেৱালয়ৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—ধাৰেশ্বৰ শিৱ। তাৰিখ—১৬৬০ শক। স্থান—গুৱাহাটীৰপৰা কুৰি মাইলমান দূৰৰ হাতীমূৰা পৰ্বত (পবিত্ৰ অসম)।

এই ফলিৰ নকল সৰ্বেশ্বৰ শৰ্মা কটকীয়ে 'বাঁহী'ত (১৪শ বছৰ, ১২শ সংখ্যা, চ'ত ১৮৪৬ শক) 'অসম ৰজাই ভূমিদান দিয়া তাম্ৰৰ ফলি' প্ৰবন্ধৰ লগত উলিয়াইছিল।

৩৯

ক্ষেত্রি পৰগণাৰ চেঙ্গাগ্ৰামৰ ফলি

দাতা ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। গ্ৰহীতা—মধুৰাম পাটোৱাৰী। তাৰিখ—১৬৬ শক। স্থান—কামৰূপৰ ক্ষেত্ৰি পৰগণাৰ চেঙা গাঁও।

হৰিনাৰায়ণ দত্তবৰুৱাই এই ফলিখনৰ পাঠ 'প্ৰাচীন কামৰূপীয় কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত' গ্ৰন্থৰ ৫৭৪ পিঠিত তুলি দিছিল। তেওঁ লেখিছে যে সংস্কৃত আৰু অসমীয়া অংশৰ অনেক ঠাইৰে আখৰবোৰ উঠি গৈছে। 'সমুত্তুঙ্গ'—দত্তবৰুৱাই ইয়াত 'সম্মৃত্তুঙ্গ' পঢ়িছিল। 'মুতে' শব্দটো নিশ্চয় 'মুঠে' হ'ব লাগিছিল।

দান-গ্ৰহীতা মধুৰাম পাটোৱাৰী চণ্ডীবৰ বৰভূঞাৰ সমসাময়িক শ্ৰীপতিদত্ত ভূঞাৰ বংশধৰ। এই বংশৰ নিৰঞ্জন হুছেন খাহৰ তলে জায়গিৰদাৰ আছিল; মোগলৰ আমোলত বংশৰ আন দুজনমানেও বিষয় খাইছিল। দত্তবৰুৱাই লেখিছে যে ১৭৩৯ খ্ৰীস্টাব্দত মধুৰামে শিৱসিংহ ৰজাক গুৱাহাটীত দেখা কৰি তেওঁ পতা এখনি সৎসঙ্গী সত্ৰ চলাবলৈ কিছু ভূমিদান লাভ কৰে। 'শিৱসিংহ ৰজাৰ দিনত কামৰূপ পিয়ল কৰিছিল; এই পিয়লৰ কামত মধুৰামে পাটোৱাৰী কাম কৰে। .... সৎসঙ্গী সত্ৰৰ কাম চলাবলৈ শিৱসিংহ মহীপে চৌধাৰী বংশৰ মধুৰাম মহন্তক ২৫ ঘৰ ব্ৰাহ্মণ, কায়স্থ, কলিতা, কেওট আৰু নাপিত আৰু এঘাৰ গোট তিনি পোৱা ভকত দিছিল' (পৃ° ৫৭৪)। এই বংশৰ বংশাৱলী পঢ়িলে কামৰূপৰ ভূমি-অধিকাৰ সম্পৰ্কে বহুত কথা জানিব পৰা যাব।

৪০

উমানন্দৰ প্ৰত্যহ পূজাৰ্থে দেৱোত্তৰৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—শশধৰ-ৰস-যুগ-শশাঙ্ক অৰ্থাৎ ১৬৬১ শক (ইয়াত 'ৰস-যুগ'ই দুই 'ৰস' অৰ্থাৎ ৬৬ অৰ্থ কৰিছে)। স্থান—গুৱাহাটীৰ উত্তৰৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ বুকৰ উমানন্দ বা ভস্মাচল পৰ্ব্বত।

লক্ষ্মীকান্ত মিশ্ৰ ভাগৱতীৰ 'মহাৰাজ শিৱসিংহৰ দেৱত্ৰ দান সম্বন্ধীয় তাম্ৰ-পত্ৰিকাৰ প্ৰতিলিপি' (ৰাঁহী, ১৫.৩, আহাৰ ১৮৪৭, পিঠি ১৫৮-৬০) প্ৰবন্ধত এই ফলিৰ পাঠটি উদ্ধৃত হৈছিল। লগতে গুহাৰ মুখত খোদিত দুটি শ্লোকো ভাগৱতীদেৱে উদ্ধাৰ কৰি দিছিল।—

শিৱাগম্যং শিৱাগম্যং শিৱযোগং শিৱাত্মকম্।
শিৱগোৰীসদাসেব্যং শিৱশিৱাশ্ৰয়ঃ শ্ৰয়ে॥
দেৱদেৱীস্তুতস্তেৎং শিৱগৌৰীসদাত্মনঃ।
অনেকাৰ্থমিদং বাক্যং সদাস্তাত্মস্থিতিঃ প্ৰস্তি ॥ ১৬৮৫ ॥

সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'উমানন্দ দেৱালয়' (মিলন, ৩.২, ফাগুন ১৮৪৬, পিঠি ১০৭) নামৰ প্ৰবন্ধও চাব লগীয়া।

'৺ৰ'=ঈশ্বৰ। প্ৰথম '৺ৰে' স্বৰ্গদেৱ বা স্বৰ্গনাৰায়ণদেৱক আৰু দ্বিতীয় '৺ৰে' উমানন্দ শিৱক বুজাইছে।

৪১

অশ্বক্ৰান্ত দেৱালয়ৰ ভূমিদানৰ তামৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। গ্ৰহীতা—শিৱ দেউৰী, বলোদেৱ ব্ৰাহ্মণ।' স্থান—বংশৰ পৰগণা। সময়—১৬৬১ শক।

এই ফলিৰ পাঠ সৰ্বেশ্বৰ শৰ্মা কটকীৰ 'অসম ৰজাই ভূমিদান দিয়া তামৰ ফলি' প্ৰবন্ধৰ লগত (বাঁহী, ১৪শ বছৰ, ১২শ সংখ্যা, চ'ত ১৮৪৬ শক) প্ৰকাশ পাইছিল। কটকীদেৱে মৌন (মৌলি), সেনানি-সম (সেনানী-ৱৰ), ৱিতিৰ্ন্না (ৱিতীৰ্ণা), ৺৺স্বন্যে (৺৺পুণ্যে), ৰাজড়ণ্ডাই (ৰাজদণ্ডাই) আদি পাঠ লৈছিল।

৪২

উমানন্দ দেৱালয়ৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। স্থান—গুৱাহাটী। তাৰিখ—১৬৬৩ শক।

উমানন্দ দেৱালয়ৰ ফলি (ফলি ১৪) আৰু তাৰ টোকা চাওক। 'বাঁহী'ত গৃহীত পাঠত 'কুশলিশ্বিণ্যুস্তাৰিণী' আৰু 'সাধ্বসাং' দুৰূহ পাঠ হৈছে। ফলি ৪২, ৪৪, ১৩১-৪৪ মিলাই চালে সেয়া 'কুশলিন্যস্তাৰিণী সাধ্বসাৎ' হ'ব লাগে বুলি বুজিব পাৰি। তদুপৰি 'বাঁহী'ত 'শ্ৰীতুৱৰাকুলাজ' কথাটোও 'শ্ৰীসুৰৰাকুলাজ' বুলি লোৱা হৈছিল। 'তাম্ৰফলী' শুদ্ধ সংস্কৃত নহয়। এই ফলিৰ দ্বাৰা ইতিপূৰ্বে ১৬৩৭ শকত দিয়া ভূমিদানৰ ফলিৰ দান পুনৰ বলবৎ কৰা হয়। এই ফলিৰ সংস্কৃত অংশৰ লগত ফলি ৪৪-ৰ মিল দেখা যায়। ফলিখনৰ দ্বাৰা দিয়া ব্ৰহ্মোত্তৰৰ স্থান আৰু পৰিমাণ বুজা নগ'ল।

৪৩

গুৱাহাটীৰ জনাৰ্দন দেৱালয়ৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। গ্ৰহীতা—দেউৰী নিত্যানন্দ শৰ্মা। তাৰিখ—১৬৬৪ শক ১৮ আহাৰ। স্থান—ছয়ানীয়া পৰগণাৰ বিভিন্ন গাঁও।

এই ফলিৰ নকল সৰ্বেশ্বৰ শৰ্মা কটকীৰ 'অসম ৰজাই ভূমিদান দিয়া তামৰ ফলি' প্ৰবন্ধৰ লগত। (বাঁহী, ১৪শ বছৰ, ১২শ সংখ্যা, চ'ত ১৮৪৬ শক) ওলাইছিল। জনাৰ্দনৰ মূল মন্দিৰৰ ফলি (ফলি ৪৬) আৰু টোকা চাওক। ফলিখনৰ নকল অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত টুকি থোৱা আছিল।

৪৪

কোমৰভাগ পুবপাৰ পৰগণাৰ মাড়ে আৰু কোকৰিয়া গাঁৱৰ তামৰ ফলি

দাতা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন (ডেকা)। গ্ৰহীতা--মোহনৰায় ভূঞা। তাৰিখ—১৬৬৪ শক ৪ জেঠ। স্থান—কামৰূপৰ পুবপাৰ পৰগণাৰ মাড়ে আৰু কোকৰিয়া গাঁও।

ফলিৰ নকল 'প্ৰাচীন কামৰূপীয় কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত'ৰ ৪৫৪ পিঠিত দিয়া হৈছে। ফলিৰ সমস্ত সংস্কৃত অংশ গলিতপাঠ। এই অংশৰ লগত ফলি ৪২-ৰ আৰু ১৩১ৰপৰা ১৪৬লৈ ফলিকেইখনৰ সংস্কৃত অংশ কিছু মিলে। দত্তবৰুৱাৰ পাঠত মৌলিনাং (মৌলীনাং), গণলাঙ্কিগৃগ্ৰী (গণলাঞ্ছিতাংঘ্ৰি), স্বৰ্গাধিপ জেস্তবৈঃ (স্বৰ্গাধিপস্য বৈ), এসা (এষা), তামফলি (তাম্ৰফলিকা), ইত্যাদি আছে। শেষৰ বাক্যটি বোধ হয় 'এষা তাম্ৰফলী বিচিত্ৰ-কুশলিন্যস্তাৰিণী সাধ্বসাং মন্ত্ৰি-শ্ৰীদুৱৰা-কুলাব্জ-তৰুণাদিত্যেন নানকাৰদা' —এনে হ'ব লাগে; তৰুণ-দুৱৰা-বংশ-পদ্মৰ সূৰ্য-স্বৰূপ বৰফুকনে নানকাৰ কৰি ফলিত মাটি দিছে। ফলি ১৬-ৰ আৰু ৬৪-ৰ টোকা চাওক বৰফুকনৰ নামৰ সম্পৰ্কত।

ঠাকুৰিয়া সকলে—দত্তবৰুৱাৰ পাঠ 'চাকৰিয়ালেসকলে', সম্ভৱতঃ 'ঠাকুৰিয়া আন সকলে', এনে হ'ব লাগে। শেহৰ 'সন' শব্দটোও মূলত 'সক' বা 'শক' থকাটো সম্ভৱ।

চণ্ডীবৰ বৰভূঞাৰ সমসাময়িক শ্ৰীধৰ ভূঞাৰ এজন উত্তৰ পুৰুষ মোহনৰায়ৰ বংশৰ লোক বৰ্তমান পকোৱা আদি ঠাইত আছে।

৪৫

খাতা পৰগণাৰ খাতাবাড়ী গোবিন্দপুৰ গ্ৰামৰ ফলি

দাতা ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। গ্ৰহীতা—ধ্বজনাৰায়ণ চৌধাৰী। তাৰিখ—১৬৬৪ শক ১১ আঘোণ।

ফলিৰ নকল হৰিনাৰায়ণ দত্তবৰুৱাৰ 'প্ৰাচীন কামৰূপীয় কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত'ৰ ৩১৫ পিঠিত তুলি দিয়া হৈছে। তাৰ সংস্কৃত অংশ এনেদৰে দিয়া হৈছিল—'স্বস্তি নিতি বিত্তা বিচাৰদা সাৰজিত শ্ৰীহৰিহৰ পদ পৰায়ণ পুৰন্দৰ সম শ্ৰীশ্ৰীশিৱসিংহতন্মন্ত্ৰি প্ৰধান নামাগুণাসাৰ শান্তিৰ্ম্মদাৰ শ্ৰীযুক্ত কন দুৱৰা বৃহৎ ফুকনেন দত্ত ধৰ্মোত্তৰ প্ৰমাণ পত্ৰিকেয়ং।' ইয়াৰ 'শ্ৰীযুক্ত কণ' ফলিত সম্ভৱতঃ 'শ্ৰীযুত্তৰুণ' আছিল আৰু প্ৰকৃততে হ'ব লাগিছিল 'শ্ৰীযুত-তৰুণ' অথবা 'শ্ৰীমত্তৰুণ'। ফলি ১৬-ৰ আৰু ৬৪-ৰ টোকা চাওক বৰফুকনৰ নামৰ সম্পৰ্কত।

ধ্বজনাৰাণ—ধ্বজনাৰায়ণ চণ্ডীবৰ বৰভূঞাৰ সমসাময়িক আৰু লগত কামৰূপলৈ অহা লোহাৰৰ ভূঞাৰ বংশৰ। দত্তবৰুৱাদেৱে লেখিছে, 'এওঁ আহোম ৰজাৰ দিনত খাতা পৰগণাৰ চৌধাৰী আছিল। এওঁৰ পূৰ্বপুৰুষসকল বড়িৰপৰা অহাৰ পিছৰেপৰা

এওঁৰ দিনলৈ মালীকুছিতে বসতি কৰি আছিল। পিছত এদিন এই গাঁৱৰ উত্তৰফালে থকা খাতাবাৰী গোবিন্দপুৰ গাঁৱৰ মাজেৰে তেওঁৰ পৰগণালৈ যাব ধৰাত তেওঁ দেখিলে যে এঠাইত এটা ভাঙৰ বামুণ ভেকোলাই এটি গোম সাপ খাব ধৰিছে। তাকে দেখি এই মাটিত বসতি কৰিলে ভাল হ'ব বুলি তেওঁ বিশ্বাস কৰি কথিত মালীকুছি গাঁৱৰপৰা এই গাঁৱলৈ উঠি আহি স্বৰ্গীয় শিৱসিংহ ৰজাৰপৰা ১৬৬৪ শকত এই গাঁওখন লাখেৰাজ ধৰ্ম্মোত্তৰ স্বৰূপে পাইছিল আৰু এই ধৰ্ম্মোত্তৰৰ ভিতৰত ৰাজ-আদেশমতে এখন সৎসঙ্গী সত্ৰ স্থাপন কৰিবলৈ ১৮০ সাত পোৰা ভকত পায় আৰু পদ্মনাভ নামে এটি বিগ্ৰহ স্থাপন কৰে। এৱেঁই এই সত্ৰৰ ১ম মেধিও।'

এই ফলিতো বৰফুকনৰ নাম 'শ্ৰীযুক্ত কণ দুৱৰা বৃহৎ ফুকন' গুচি 'শ্ৰীমত্তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎ-ফুকন'হে হ'ব লাগে।

৪৬

গুৱাহাটী জনাৰ্দনৰ মূল মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—প্ৰমত্তসিংহ (১৭৪৪-৫১)। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—জনাৰ্দন-বিষ্ণু। তাৰিখ—১৬৬৬ শক। স্থান—গুৱাহাটীৰ পাণবজাৰৰ একাষৰৰ ষ্ট্ৰেণ্ড ৰোডৰ দাঁতিৰ শুক্ৰেশ্বৰ মন্দিৰৰ ওচৰত।

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'আলোচনী'ত (৮.৫, ফাগুন ১৮৩৮, পিঠি ১২৪-২৫) 'শিলৰ ফলি' প্ৰবন্ধত এই ফলিৰ পাঠ দিছে। গোস্বামীদেৱে তমিশ্ৰ (তমিস্ৰ), নিশ্ৰম (নিঃশ্ৰম), ষাৎগুণ্য (ষাড্‌গুণ্য) আদি পাঠ গ্ৰহণ কৰিছিল। 'ৱিৱিধ-ধেনু-ৱিতৰণ'তকৈ 'ৱিৱিধ-ৱিত্ত-ৱিতৰণ' পাঠ বেছি ভাল হ'লহেঁতেন।

জনাৰ্দন মন্দিৰৰ নামনিত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ শিলাময় গৰাত এক ধ্যানী চতুৰ্ভুজ বিষ্ণু-মূৰ্ত্তি আছে, যাক লোকে বোধ-(বুদ্ধ)জনাৰ্দন বোলে।

'মানুহৰ মুখে শুনা যায় যে মানৰ দিনত মানহঁতে এই মন্দিৰৰ ভিতৰত গৰু কাটি খোৱা বাবে এই মন্দিৰত কোনো কাম-কাজ নচলা হয় আৰু এইদৰে ব্যৱহাৰ নোহোৱাকৈ থাকোঁতে মন্দিৰটো ভাগি-ছিগি যোৱাৰ নিচিনা হৈছে।' (আলোচনী, পৃ° ১১৫)।

বৰফুকন সম্পৰ্কে ফলি ১৬-ৰ আৰু ৬৪-ৰ টোকা চাওক। শিৱসিংহ ৰজাৰ দিনৰ বৰফুকন ডেকা তৰুণ দুৱৰাই প্ৰমত্তসিংহৰ দিনতো আছিল। ফলি ৫০ আৰু ৫১-ত এইজনা ফুকনৰ নামেই গদাধৰ তৰুণ ফুকন। আনবোৰ এওঁক ফলিত মাথোন তৰুণ দুৱৰা বুলি উল্লেখ কৰা হৈছে।

৪৭

নীলাচলৰ আম্ৰাতকেশ্বৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—প্ৰমত্তসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৬৬ শক। বিগ্ৰহ—আম্ৰাতকেশ্বৰ শিৱ। স্থান—গুৱাহাটীৰ নীলাচলৰ (কামাখ্যা) উত্তৰাংশৰ আমৰাজুৰি।

সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'কামাখ্যাত আহোম কীৰ্ত্তি' (বাঁহী, ১৫.১২, চ'ত ১৮৪৭, পিঠি ৬৭৮) প্ৰবন্ধৰ লগত ফলিৰ এই পাঠ দিছিল। শ্ৰীধৰণীকান্ত শৰ্মা পাণ্ডাৰ "কামাখ্যা তীৰ্থ" পুথিত ফলিখনিৰ পাঠ দিয়া হৈছে; কিন্তু পাঠ শুদ্ধ নহয়।

৪৮

শুক্ৰেশ্বৰ দেৱালয়ৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—প্ৰমত্তসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—শুক্ৰেশ্বৰ শিৱ। তাৰিখ—১৬৬৬ শক। স্থান—গুৱাহাটী পাণবজাৰ।

এই ফলিৰ পাঠ ১৮৩৮ শকৰ 'আলোচনী'ত ('শুক্ৰেশ্বৰ মন্দিৰ', আলোচনী, ৭ম বছৰ, ১০ম সংখ্যা, ৪৮১-৮২ পিঠি) হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে অতি অসম্পূৰ্ণভাৱে প্ৰকাশ কৰিছিল। তেওঁৰ পাঠ:

শ্ৰীৰাম—

১ ৭৺ স্বস্তি দুৰ্ব্বাৰসংসাৰবিস্তাৰকাৰাগাৰনিকাৰনিস্তাৰ-
২ চতুৰতৰশুক্ৰেশ্বৰমহেশ্বৰচৰণচাৰণপ্ৰধানপ * *
৩ মানন্দদানসন্তানকৰ্ণায় * নমানন * * ৰামধা-
৪ মমহোদ্ধ * সমগ্ৰসংগ্ৰ * মগ্ৰা * * মণগোজিতসুধা-
৫ ধামসম্বৰ্ত্তমাৰ্ত্তণ্ড * ঙ্গ * পু......
৬ প্ৰশস্ত-সমস্ত......
৭ মত্ স্বৰ্গ * * সং......
৮ স্পদলক্ষমৰক্ষণবি......
৯ ক্ষক্ষয়দক্ষতীক্ষ্ণ......
১০ নায়কসম......
১১ বধি স্বৰ্গন......
১২ বৃহৎফুক......
১৩ মহ.........
১৪ ....
১৫ ....

সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে ১৪শ বছৰৰ 'বাঁহী'ত (কেইখনমান নষ্ট হৈ যোৱা শিলৰ ফলিৰ পাঠ-সংগ্ৰহ, বাঁহী, ১৪.১১, ফাগুন ১৮৪৬, পিঠি ৪১৮-) পূৰ্ণতৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰি প্ৰকাশ কৰে। তাৰপৰাই বৰ্তমান পাঠ গৃহীত হৈছে।

'তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জী' (ছেদ ৮১), তামুলী ফুকনৰ বুৰঞ্জী (পৃঃ ৫৩) আদিত প্ৰমত্তসিংহৰ দিনত শুক্ৰেশ্বৰৰ দেৱালয় কৰোৱাৰ উল্লেখ আছে।

৪৯

নীলাচলৰ দুৰ্গা-সৰোবৰৰ (শিলৰ ?) ফলি

ৰজা—প্ৰমত্তসিংহ। মন্ত্ৰী—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৬৬ শক। স্থান—নীলাচল বা কামাখ্যা পৰ্বতলৈ উঠা বাটৰ তলত ট্ৰাঙ্ক ৰোডৰ দক্ষিণলৈ।

এই ফলিৰ পাঠ সোণাৰাম চৌধুৰীৰ 'কামাখ্যাত আহোম কীৰ্ত্তি' প্ৰবন্ধৰ লগত (বাঁহী, ১৫.১২, চ'ত ১৮৪৭, পিঠি ৬৭৮-৭৯) প্ৰকাশিত হৈছিল।

৫০

শিলঘাটৰ কামাখ্যা-মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—প্ৰমত্তসিংহ। পাত্ৰ—গদাধৰ (ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—কামাখ্যা। তাৰিখ—১৬৬৭ শক। স্থান—কলিয়াবৰ শিলঘাট।

গেইটে এই ফলিৰ উল্লেখ কৰিছে (*RHRA*)। ফলিখন মন্দিৰৰ গাত লাগি থকা।

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ 'শিলৰ ফলি'ত দিয়া (আলোচনী, ৮.৫, পিঠি ১৯৩) পাঠ লোৱা হ'ল। লক্ষ্মীকান্ত ভাগৱতীৰ 'শিলঘাটৰ লিপি' (বাঁহী, ১৫শ বছৰ, পিঠি ২৭৭) প্ৰবন্ধ দ্ৰষ্টব্য।

সৰ্বেশ্বৰ কটকীয়ে 'চেতনা'ত (ষষ্ঠ বছৰ, চতুৰ্থ সংখ্যা, আঘোণ ১৮৪৬ শক, পিঠি ২২৭-২৯) 'জীয়াজুৰি বাগিচাৰ ধ্বংসাৱশেষ আৰু শিলঘাটৰ শিলৰ ফলি আৰু বৰতোপ' প্ৰবন্ধত এই ফলিৰ পাঠ দিছিল।

লক্ষ্মীকান্ত মিশ্ৰ ভাগৱতীয়ে 'শিলঘাটৰ লিপি' প্ৰবন্ধত (বাঁহী, ১৫শ বছৰ, ৫ম সংখ্যা, ভাদ ১৮৪৭, পিঠি ২৭৫-৭৬) সংশোধন দিছে: কলিত—কলিত॥ প্ৰোদগত—প্ৰেষিত॥ ভৰ্গ—গৰ্ভ॥ ক্ষা—ক্ষ্মা॥ বিপ্ৰাণন—বিশ্ৰাণন॥ তুলিত—ক্ষিতি॥ তচ্চৰণ—তুঙ্গ ৰণ॥ -ৱৰোহা— -বিতাৰা॥ কচি-কচিৰ—কচিৰ-চিৰ॥ গিৰি—ঋষি। এইমতেই ভাগৱতীদেৱে অনুবাদ কৰি দিছিল অসমীয়ালৈ।

৫১

কলিয়াবৰৰ হাতীমূৰা পৰ্বতৰ দুৰ্গা-মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—প্ৰমত্তসিংহ। পাত্ৰ—গদাধৰ (ডকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—দুৰ্গা মহাদেৱী। তাৰিখ—১৬৬৭ শক। স্থান—কলিয়াবৰৰ হাতীমূৰা পৰ্বত।

'আলোচনী'ত (৮.৫, ফাগুন ১৮৩৮, ১৯২ পিঠি) হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'শিলৰ ফলি' প্ৰবন্ধত এই ফলিৰ পাঠ দিছে।

Journal of the Assam Research Society, II. ১-ত পত্ৰিকাৰ সম্পাদকৰ The Hatimuria temple in Nowgong প্ৰবন্ধ দ্ৰষ্টব্য।

৫২

দক্ষিণপাট সত্ৰৰ ভূমিদানৰ তামৰ ফলি

ৰজা—প্ৰমত্তসিংহ (জয়ধ্বজসিংহৰ দিনত দিয়া পত্ৰৰ উদ্ধাৰ)। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৭১ শক, ২১ মাঘ। স্থান—দৰং দেশ।

অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা ১ম বছৰ, ৪ৰ্থ সংখ্যা, পিঠি ২০৭-ত এই ফলিৰ পাঠ ওলাইছিল। কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীৰপৰা তাৰ পাঠ লোৱা হ'ল। তাত পয়োধি (পয়োধৌ), পদ্মব্ৰদ্ধভুত (পদ্মব্ৰদ্ভুত), -কৃতা তুষ্কৰ (কৃতাহস্কৰ), কম্নিয় (কমনীয়), কুলুম্ভৱ (কুলোদ্ভৱ) আদি পাঠ আছিল।

কামৰূপৰ মহাফেজখানাৰ মহজৰ বহীত এই ফলিৰ পাঠ (সংখ্যা ১৮৭) আছে। তাত সংস্কৃতত '-পয়োধি-পদ্ম-ৱমম্বত-' (-পয়োধি-পদ্ম-ব্ৰহ্ম-ভূত- ?), 'দ্বিজবড়দাম্মোদা-নবান থমা সমেতৎনা' (দ্বিজবৰায় অদান্-মুদা নবান্ ক্ষ্মা-সমেতান্ ?), '-দ্বিৰাজিত-'ৰ সলনি '-নিৰাজিত-', ইত্যাদি আছে। অসমীয়া অংশত দৰঙ্গ (দৰং), ৰাজা (ৰাজ), হাজোৰিকীয়া (হাজৰিকা), বড়া বৰুক (বড়া ও বৰুক), থড়া আলী (আলী), ছিম্ন (চিন), আনন্দা কং (আনন্দ কং), জিবনা কাং (জিবনা কচাৰি), মঙ্গলু (মঙ্গল), মুটত (মুঠ), ইত্যাদি।

এইখনি ফলিৰ বিষয়ে কেইবাটিও কথা মন কৰিব লগীয়া। প্ৰথমতে, ফলিৰ জমি দৰং দেশত হোৱা বাবে পোনতে 'দৰং দেশৰ ৰাজা ও ৰাজপুত্ৰ ও হাজৰিকা ও শইকীয়া ও বড়া বৰুক'ক সম্বোধন কৰা হৈছে—কামৰূপৰ জমি দিয়া ফলিত যেনেকৈ 'কামৰূপৰ বৰুৱা, বৰকায়স্থ, চৌধাৰী, পটোৱাৰী, তালুকদাৰ, ঠাকুঁৰীয়া'ক সম্বোধন কৰা যায়। দ্বিতীয় কথা, আদিতে এই ফলিৰ জমি জয়ধ্বজসিংহই বনমালীদেৱক দিয়া যেন বুজিব পাৰি। তৃতীয় কথা, এইখন 'জীৰ্ণোদ্ধাৰ প্ৰমাণ'ৰ পত্ৰ, কাৰণ আগৰ ফলি 'চোৰাপদ্ধত হৈল।' চতুৰ্থতে, 'তিনি প্ৰসঙ্গ শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন'ৰ উল্লেখো চকুত লগা।

ইয়াত 'মৃত্তিকা' শব্দ জমি অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। তকতৰ লেখ দিওঁতে বিষয়-ববীয়াৰ (খড়ি-খুটি কটা, ঘৰ থলা সড়া, চক গঢ়া হিবা) উল্লেখ আৰু জাতিবাচক উপাধিবোৰৰ সংক্ষিপ্ত ৰূপ মন কৰিব লগীয়া।

৫৩

ৰুদ্ৰেশ্বৰ দেৱালয়ৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—প্ৰমত্তসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—ৰুদ্ৰেশ্বৰ শিৱ। তাৰিখ ১৬৭১ শক। স্থান—উত্তৰ গুৱাহাটী।

মন্দিৰৰ গাত খোদিত ফলিৰ পাঠ হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'শিলৰ ফলি' প্ৰবন্ধত (আলোচনী, ৮.২, ১৮৩৮, পিঠি ৫১-৫৫) উলিয়াইছিল; কিন্তু সি অসম্পূৰ্ণ হৈ ৰৈছিল। পুনৰ সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'বাঁহী'ত (বাঁহী ১৪.১১, ফাগুন ১৮৪৬) পূৰ্ণ পাঠ প্ৰকাশ কৰে, যদিও গোস্বামীয়ে কৈছিল, "ফলিখনৰ মাজ ঠাইতে কেইবাশাৰী আখৰো আগেয়ে উল্লেখ কৰা ভূঁইকপত ভাগি নষ্ট হৈছে।" চৌধুৰীৰ এনে দক্ষতাৰ বিষয়ত 'ৰুদ্ৰেশ্বৰ দেৱালয়ৰ শিলৰ ফলি' চাওক। চৌধুৰীয়ে ৰংমহল প্ৰবন্ধত (আৱাহন ২.৫, ফাগুন ১৮৫২, পিঠি ৪৯৩ পাদটীকা) ফলিৰ পাঠাংশ দিয়ে।

'তীৰ্থে স্নান-দানানি'—পূৰ্বৰ গৃহীত পাঠ 'তীৰ্থ-স্নান-দানান্'।

"তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জী"ত (ছেদ ৪৫) আছে, "আৰু ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেও স্বৰ্গী হোৱা ঠাইত গুৱাহাটীৰ উত্তৰ পাৰত ১৬৭৩ শকে (?) দৌল কৰি ৰুদ্ৰেশ্বৰ নামে শিৱ স্থাপন কৰি দেৱালয় পাতি মাটি, পাইক দেৱত্তৰ কৰি দিলে। সেই কাৰণে ৰুদ্ৰেশ্বৰ-গ্ৰাম নাম হ'ল।" ৰুদ্ৰসিংহ মহাৰজা উত্তৰ গুৱাহাটীৰ ৰংমহলত বহুত দিন বাহৰ কৰি থকাতে ১৬৩৬ শকৰ ১৩ ভাদত তেওঁৰ মৃত্যু হয়। তাতেই শিৱসিংহক মন্ত্ৰীসকলে ৰজা বৰণ কৰে। ৰুদ্ৰসিংহৰ দ্বিতীয় পুত্ৰ প্ৰমত্তসিংহ ৰজা হৈ ১৬৭১ শকত "ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেও স্বৰ্গি হোৱা ঠাইতে দল কৰি, ৰুদ্ৰেশ্বৰ নামে শিৱস্থাপনা কৰি দেৱালই পাতিলে।" (তামূলী ফুকন)

৫৪

গুৱাহাটীৰ জনাৰ্দনৰ ফল্গুৎসৱ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—প্ৰমত্তসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৭২ শক। স্থান—গুৱাহাটী পাণ বজাৰৰ একাষৰৰ ষ্টেচ্ছ ৰোডৰ দাঁতিৰ শুক্ৰেশ্বৰ মন্দিৰৰ ওচৰ।

এই ফলিৰ পাঠ সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে উদ্ধাৰ কৰি 'আৱাহন'ত (৮.৫, ব'হাগ ১৮৫৯, পিঠি ৫৫০-৫২: 'জনাৰ্দনৰ মূল মন্দিৰ আৰু ফল্গুৎসৱৰ মন্দিৰ') প্ৰকাশ কৰিছিল।

ফল্গুৎসৱ (দৌল) মন্দিৰটিতে হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'আলোচনী'ত (৮.৫) পাঠ দিয়া জনার্দন মূল মন্দিৰৰ ফলিখনি ৰখা পাইছিল। পিছত সেই দৌল-মন্দিৰটি ভাগি চুৰমাৰ হৈ যায়। চৌধুৰীয়ে জনাইছে, ১৯৩১ শকমানত মূল মন্দিৰৰ জগমোহন নতুনকৈ সজোৱা হয় আৰু 'সেই সময়তে ফল্গুৎসৱ মন্দিৰৰ ভগ্নাৱশেষ ইটা, শিলৰ মাজৰপৰা মূল মন্দিৰৰ ফলিখন আনি সেই মূল মন্দিৰৰ জগমোহনৰ দেৱালয়ত লগোৱা হৈছে বুলি শুনা যায়।' আৰু, বৰ্তমান ফলিখনৰ 'ওপৰত এটি সুন্দৰ পদ্ম কটা আছে। এই ফলিখন ইয়াৰ (দৌলৰ) ভগ্নাৱশেষৰ কাষত ঘৰ বন্ধা বামুণ এঘৰৰ দুৱাৰ-মুখত ভালে বছৰ পৰি আছিল।' ১৮৫৬ শকমানত তাক কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিলৈ অনা হয়। বৰ্তমান ফলিখন অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত। মূল পাঠ: -ভূপাল- (ভূপতি), -শ্ৰীযুক্তৰুণ- ('-শ্ৰীমৎ-তৰুণ-)। চৌধুৰীয়ে আঙুলিয়াই দিছে, শেষ শাৰীৰ 'ব্ৰহ্মাণি' শব্দ 'ব্ৰহ্মণি' হ'ব লাগে।

মন কৰিব লগীয়া যে প্ৰমত্তসিংহৰ দিনত একেলগে একে বছৰতে ফলি ৫৪, ৫৫ আৰু ৫৬-ৰ তিনিওটি ফল্গুৎসৱ মন্দিৰ (দৌল) কৰা হয়। দ্বিতীয় কথা, জনার্দন-মন্দিৰ থকা পৰ্বতটিত এইখনি ফলিত 'মন্দৰাগৰি' বোলা হৈছে। 'যোগিনী-তন্ত্ৰ'ত (২.৯) চক্ৰতীৰ্থৰ ওচৰৰ বিষ্ণুৰ পূজাৰ স্থান মন্দৰ পৰ্বতৰ কথা আছে।

৫৫

নীলাচলৰ ফল্গুৎসৱৰ দৌলৰ ফলি

ৰজা—প্ৰমত্তসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৭২ শক। স্থান—নীলাচলৰ (কামাখ্যা পৰ্বত) সিদ্ধেশ্বৰ আৰু কামেশ্বৰৰ মঠৰ মাজ ঠাই।

ফলিৰ এই পাঠ সোণাৰাম চৌধুৰীৰ 'কামাখ্যাত আহোম কীৰ্ত্তি' প্ৰবন্ধত (বাঁহী, ১৫.১২, চ'ত ১৮৪৭, পিঠি ৬৭৯) সন্নিবিষ্ট হৈছিল।

এই ফলিখনি কিছু দিন মাটিৰ তলত পৰি আছিল; তাৰপৰা অলপতে উদ্ধাৰ কৰা হৈছে। মূল ফলিত পোনতে 'শ্ৰীৰাম' আৰু আঞ্জী চিন আছে, 'যোগিনী'ৰ ঠাইত 'যোগীনি', 'ৰাগাৰ্দি'ৰ ঠাইত 'বাদ্দিত', 'গাম্ভীৰ্য্য'ৰ ঠাইত 'গাম্ভিৰ্য্য', 'ৰসাৱনী' ঠাইত 'ৰসাৱনি' আছে। এই ফলিৰপৰা দেখা যায় দেৱীৰ দৌল সিদ্ধেশ্বৰ আৰু কামেশ্বৰ মন্দিৰৰ মাজ-ভাগতে আছিল।

৫৬

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ ফল্গুৎসৱৰ দৌলৰ শিলৰ লেখা

ৰজা—প্ৰমত্তসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৭২ শক। স্থান—হাজোৰ মণিকূট।

ফলিৰ পাঠ 'চেতনা'ত (সোণাৰাম চৌধুৰী, 'হাজোৰ বিৱৰণ', চেতনা, ৪.৮, চ'ত ১৮৪৪, পিঠি ২২২) প্ৰকাশ পাইছিল। 'চেতনা'ৰ পাঠ 'দধীচি'ৰ ঠাইত 'দধ্যঙ্কি' আৰু 'দৌলোঽয়মকাৰি'ৰ ঠাইত 'দোলায়মকাৰি'। শ্ৰীধৰণীকান্ত শৰ্মা পাওৱাৰ 'কামাখ্যা তীৰ্থ' পুথিতো ফলিখনিৰ পাঠ তুলি দিয়া হৈছে।

৫৭

নীলাচলৰ কেদাৰ-মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ (১৭৫১-৬৯)। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ-দুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—কেদাৰ-শিৱলিঙ্গ। তাৰিখ—১৬৭৩ শক।

'বাঁহী'ত (১৫.১১, ফাগুন ১৮৪৭) ডক্টৰ ভূঞাৰ 'মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ'ৰ দ্বাদশ আধ্যাৰ (স্বৰ্গদেৱৰ দিনৰ শিলৰ আৰু তামৰ ফলিৰ পাঠ) অন্তৰ্গতৰূপে ওলাইছিল (পিঠি ৬৫১)। ভূঞাদেৱে সোণাৰাম চৌধুৰীৰপৰা পাঠটি পাইছিল। কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ ফলিৰ পাঠৰ বহীত ফলিখনি নকল কৰা আছে। তাৰপৰা বৰ্তমান পাঠ লোৱা হৈছে। শ্ৰীধৰণীকান্ত দেৱ শৰ্মাৰ 'কামাখ্যা তীৰ্থ'ত এই ফলিৰ পাঠ দিয়া হৈছে।

ৰাজেশ্বৰসিংহৰ ৰাজত্বত "ঐ বিজই তৰুণ দুঅৰাৰ নাতি বহিথোৱা ১, এওঁৰ দদায়েক তামুলি জনা ১, এই দুই ক্ৰমে বৰফুকন হ'ল" (তামুলীফুকন, পৃ. ৫৩)। কিন্তু এইজনা ৰজাৰ দিনৰ প্ৰথম বৰফুকন হ'ল ডেকাজনা তৰুণ দুৱৰা বা গদাধৰ। ফলি ১৬-ৰ আৰু ৬৪-ৰ টোকা চাওক।

৫৮

গুৱাহাটীৰ বৰফুকনৰ সভা-মন্দিৰৰ পশ্চিমৰ অজিত-দ্বাৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৭৪ শক।

ডক্টৰ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাৰ দ্বাৰা 'বাঁহী'ত (১৫.১১, ফাগুন ১৮৪৭) 'মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ' প্ৰবন্ধৰ দ্বাদশ আধ্যাত (পিঠি ৬৫১) উদ্ধৃত। তেওঁ সোণাৰাম চৌধুৰীৰপৰা পাঠটি পাইছিল। পাদ-টীকাত গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ মতৰ উদ্ধৃতি দি ভূঞাদেৱে সোণাৰাম হাই স্কুল আৰু ভৰলুমুখ থকা ঠাইতে বৰফুকনৰ দোপদৰ (দফ্তৰ)

আছিল বুলি লিখিছে। ফলি ৩৪-ৰ টোকা চাওক। কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত থকাৰপৰা বৰ্তমান পাঠটি লোৱা হৈছে। তাত 'গুণিতাগুণ'ৰ ঠাইত 'গুণীতাগুণ', 'প্ৰতীয়মান'ৰ ঠাইত 'প্ৰত্যমান' পাঠ লোৱা হৈছিল। 'ৰাখিলস' শব্দটো 'ৰাধীণস' (গঁড়) হ'ব পাৰে। কালিকা-পুৰাণত (১৮০.১৭) এই শব্দটিৰ প্ৰয়োগ আছে এক পক্ষী অৰ্থত:

নীলগ্ৰীৱো ৰক্তশীৰ্ষঃ কৃষ্ণপাদঃ সিতচ্ছদঃ।
ৱাধীণসঃ স্যাৎ পক্ষী চ মম ৱিষ্ণোৰপি প্ৰিয়ঃ॥

সভা-মন্দিৰৰ দক্ষিণৰ বিজয়-দুৱাৰ আৰু উত্তৰৰ জয়-দুৱাৰৰ ফলি (ফলি ৩৪, ৩৫) এই ফলিৰ প্ৰসঙ্গতে চাব লগীয়া।

৫৯

রুদ্ৰেশ্বৰ-দেৱালয়ৰ গড়ৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—প্ৰমত্তসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৭৪ শক। স্থান—উত্তৰ গুৱাহাটীৰ ৰংমহলৰ রুদ্ৰেশ্বৰ মন্দিৰ।

এই ফলিৰ পাঠো হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ 'শিলৰ ফলি' প্ৰবন্ধৰ লগতে (আলোচনী, ৮.২, আঘোণ ১৮৩৮, পিঠি ৫৪) ওলাইছিল। গোস্বামীদেৱে 'কাকভিৰলং দ্বাৰেণ' ('দুৱাৰে সৈতে', এই অৰ্থ ধৰি) আৰু 'ধৰণ্যো'ৰ ঠাইত 'ধৰণৌ' পাঠ গ্ৰহণ কৰিছে। প্ৰকৃততে, 'ধৰণৌ' পাঠ হ'লে ছন্দৰ ফালৰপৰাও ভাল হয়। তদুপৰি, সন্দেহ-যুক্ত 'দীনৌষ্ঠ' নিশ্চয় 'দীনৌঘ' হ'ব লাগে।

সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'ৰংমহল' প্ৰবন্ধত (আৱাহন ২.৫, ফাগুন ১৮৫২, পিঠি ৪৩৩, পাদটীকা) ফলিৰ পাঠাংশ দিছে।

১৬৭৪ শক তাৰিখটো চকুত লগা, কাৰণ প্ৰমত্তসিংহৰ পিছৰ ৰাজেশ্বৰসিংহ ১৬৭৩ শকতে ৰজা হয়। যাই মন্দিৰ ১৬৭১ শকত কৰা হয় প্ৰমত্তসিংহৰ আদেশত। তাৰ তিনি বছৰৰ পিছত ৰাজেশ্বৰসিংহৰ আমোলত সি সম্পূৰ্ণ হ'লেও বোধ হয় প্ৰমত্তসিংহৰ দিনতে দ'লৰ চাৰিফালৰ গড়ৰ কাম আৰম্ভ হয়

৬০

চিত্ৰাচলৰ নৱৰত্ন-মন্দিৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—নৱগ্ৰহ। তাৰিখ—১৬৭৪ শক। স্থান—পূব গুৱাহাটীৰ নৱগ্ৰহ পৰ্বত নামে জনাজাত পাহাৰ।

এই ফলিৰ পাঠ 'চেতনা'ত (৭ম বছৰ, মহাপুৰুষ সংখ্যা, ভাদ ৪৭৭ শঙ্কৰাব্দ) ৰমধৰ শৰ্মাৰ 'নৱগ্ৰহ দেৱালয়ৰ সম্বন্ধে এটি কথা' প্ৰবন্ধৰ (পিঠি ৪০-৪৮) লগত ওলাইছিল।

তাৰপৰা ডক্টৰ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই 'মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ' প্ৰবন্ধৰ দ্বাদশ অধ্যাত (বাঁহী, ১৫.১১, ফাগুন ১৮৪৭, পিঠি ৬৫১) তুলি দিছিল। কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীৰপৰা বৰ্তমান পাঠ লোৱা গ'ল। শ্ৰীধৰণীকান্ত শৰ্মা পাওঁৰ 'কামাখ্যা তীৰ্থ' পুথিত ফলিখনিৰ পাঠ উদ্ধৃত হৈছে।

শিৰোপৰি (শিৰ+উপৰি)—সমিতিৰ বহীৰ পাঠ 'শিৰপোৰি' বোধ হয় লিপিকাৰ-প্ৰমাদবশতঃ।

তামূলী ফুকনৰ বুৰঞ্জীত ৰাজেশ্বৰসিংহৰ কথা আছে "সৰ্গদেৱে গুআহাটিৰ বশিষ্ঠাশ্ৰমত দল কৰালে, ও মণিকৰ্ণেশ্বৰ, চিত্ৰাচল, এই সকলতো দল কৰালে।" (পৃ° ৫৬)

৬১

নৱগ্ৰহ-পুষ্কৰিণীৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৭৫ শক। স্থান—পূব গুৱাহাটীৰ বৰ্তমান শিলপুখুৰী নামে জনাজাত পুখুৰী।

ডক্টৰ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাদেৱে 'মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ' প্ৰবন্ধৰ কোলাত (বাঁহী, ১৫.১১, পিঠি ৬৫১) ফলিখনিৰ পাঠ তুলি দিছিল। তেওঁ কৈছে, এই শিলপুখুৰীক নৱগ্ৰহ পুখুৰী নামেও জনা যায়; তাৰ নটা চুক। অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত ফলিৰ পাঠ আছে। ফলিৰ শিলটো (যিটোৰ বাবেই নৱগ্ৰহ-পুষ্কৰিণীৰ সৰ্বসাধাৰণে দিয়া নাম শিল-পুখুৰী) বৰ্তমান অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়লৈ স্থানান্তৰিত কৰা হৈছে। তাত পাঠ আৰম্ভ হৈছে আঙ্গী চিনেৰে, আৰু আন পাঠ: ভুখণ্ডাখণ্ডল (সুখণ্ডাখণ্ডল), গোত্ৰামন্দ (গোত্ৰানন্দ), বীৰ্জ্জ (ধাৰ্য্য), সেৱি (সেৱী), শ্ৰীযুক্তৰুণ (শ্ৰীমত্তৰুণ)।

৬২

পূবপাৰ পৰগণাৰ সুন্দৰীখেল সত্ৰৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১১ মাঘ ১৬৭৫ শক। গ্ৰহীতা—শঙ্খপাণি মেধি। স্থান—কামৰূপৰ পূবপাৰ পৰগণা।

ডক্টৰ ভূঞাই 'শঙ্খপাণি মেধিৰ ফলি' শীৰ্ষ দি এই ফলিখনিৰ পাঠ 'মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ' প্ৰবন্ধত (বাঁহী ১৫.১১, পিঠি ৬৫২) তুলি দিছিল। ফলিখনি তেতিয়াৰ সত্ৰৰ অধিকাৰ খৰ্গেশ্বৰ মহাজনৰ হাতত আছিল। অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত ফলিখনি লেখা আছে। তাত 'দোৰ্দ্দণ্ডাখণ্ডল' আছিল 'দোৰ্দ্দণ্ডখণ্ড-' ৰূপে।

৬৩

খাতা পৰগণাৰ শক্তিপাৰা গ্ৰামৰ তাম্ৰৰ ফলি

দাতা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। তাৰিখ—১৬৭৭ শক। গ্ৰহীতা—অগস্তি আৰু তেওঁৰ ভতিজা ৰাম বৈদ্য। স্থান—কামৰূপৰ খাতা পৰগণা, শক্তিপাৰা (সাক্তাপাৰা) গাঁও।

ফলিখনি 'প্ৰাচীন কামৰূপৰ কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত'ৰ ৪৩৫ পিঠিত উদ্ধৃত হৈছে। 'অহং', 'দদামীমাং', 'দাসাভ্যাং' উক্ত পুথিত 'অয়ং', 'দদামিমাং' আৰু 'দাসাথ্যাং' হৈ ওলাইছিল। ফলিৰ শেহৰ 'শন' শব্দটো দেখাতে 'শক' হ'ব পাৰে। প্ৰকৃততে, গুৱাহাটী কাছাৰীৰ মহজৰ বহীত (১৬,১৩৩) সেইদৰেই আছে আৰু তাৰ এটা নকলত (১৬) গাঁৱৰ নামো সাক্তাপাৰা বুলি আছে।

এই ফলিৰ যোগে মাটি ভোগ কৰিবলৈ পোৱা অগস্তি আৰু ৰামৰ বংশক শ্ৰীধৰ ভূঞাৰ বংশ বুলি লোকে কয়। দুয়োজন বৈদ্য আৰু তেওঁলোকৰ বংশাৱলীমতে দুয়ো ভাটীৰপৰা আহি বৈদ্য-বৃত্তি চৰ্চা কৰিছিল (কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত, পৃ° ৪৩৪)।

৬৪

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ প্ৰদীপ-নৈৱেদ্যৰ অৰ্থে কোঁৱৰভাগ আৰু পুবপাৰ পৰগণাৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—প্ৰমত্তসিংহ। পাত্ৰ—তৰুণ দুৱৰা (ডেকা) বৰফুকন। বিগ্ৰহ—হয়গ্ৰীৱ-মাধৱ। গ্ৰহীতা—মাধাদাস আঠপৰীয়া। স্থান—(হাজোৰ মন্দিৰৰ হৈ) কোঁৱৰভাগ পুবপাৰ পৰগণা। তাৰিখ—১৬৭৭ শক।

ফলিৰ নকল এটা (বঙলা 'ৰ'ৰে) অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত এঠা লগাই ৰখা হৈছে। তাৰ পাঠত ভাস্কৰ জিদাৰ কিৰ্ত্তি (ভাস্কৰজিদপাৰ-কীৰ্ত্তি), শ্ৰয় শ্ৰেয় সেবাটীকা (শ্ৰয়-শ্ৰেয়সে ৱাটিকা), ভূকৰন্নিত সধপ দিপ ধটকং (ভূকৰ-ৰহিত-সধূপ-দীপ-শতকং ?) স্বতৈজ সাধাৰং (সতৈজসাধাৰং), সটকঞ্চ (শতকঞ্চ), মুল্য (মুনি)।

ফলিৰ তাৰিখটোতো অলপ আহুকাল আছে। প্ৰমত্তসিংহৰ ৰাজত্বকাল ১৬৭৩ শকৰ আহিন পৰ্যন্ত মাথোন আছিল। 'মৃল্য' সম্ভৱতঃ 'মুনি' বা 'শৈল' হ'ব পাৰে। ফলিৰ অসমীয়া অংশত ১৬৭৭ শক স্পষ্ট দিয়া আছে।

ফলিখনত এটি কথা মন কৰিব লগীয়া যে আগৰ এজন বৰফুকনে যি ভূমি আগতে "মোহৰ কৰি দিছিল, সেই পত্ৰ চিৰস্থায়ী নেদেখি চিৰকাল থাকিবৰ নিমিত্তে পত্ৰ গুচাই তাম্ৰপত্ৰ কৰি" দিয়া হৈছে। ফলিৰ শেহৰ ফালে প্ৰদীপত লগা তেলৰ হিছাপটিও চকুত লগা; তদুপৰি, মুঠ আৱশ্যকীয় তেলৰ দামো হিছাপ কৰি দিয়া হৈছে।

এই ফলিৰ মাটি, প্ৰদীপ আদি আৰু যিসকলৰ কুশলৰ বাবে মাধৱ মহাপ্ৰভুলৈ আগ বঢ়োৱা হৈছে, তাৰ হিছাপ ল'লে ফলিখনৰ পাঠ কিছু স্পষ্ট আৰু শুদ্ধ কৰিব পৰা যায়।

যি ছজনৰ কুশলৰ বাবে ডুবৰা ফুকন অৰ্থাৎ গদাধৰ তৰুণ ডুবৰা বৰফুকনে প্ৰদীপ-নৈবেদ্যৰ বিধান কৰিছে, সেইসকল হ'ল:

(১) সৰুজনা ডুবৰা বৰফুকন, অৰ্থাৎ বৰ্তমানজনা বৰফুকনৰ পিতৃ বিজয় ওৰফে সৰুজনা ওৰফে অনুজ ডুবৰা বৰফুকন;

(২) ডেকাজনা ডুবৰা বৰফুকন, অৰ্থাৎ বৰ্তমানজনা বৰফুকন গদাধৰ ওৰফে ডেকাজনা ওৰফে তৰুণ ডুবৰা বৰফুকন;

(৩) বৰ্তমানজনা বৰফুকনৰ পুত্ৰ দশৰথ ওৰফে বহিখোৱা ওৰফে ডুবৰা বৰফুকন;

(৪) বৰ্তমানজনা বৰফুকনৰ পুত্ৰ (?) মিন্নাথ (মীননাথ) ফুকন ডেকা;

(৫-৬)˝ বৰ্তমানজনা বৰফুকনৰ মাতৃ আৰু সেই বৰফুকনৰে পত্নী।

গতিকে সংস্কৃত অংশৰ "বৃহৎফুক্কন-সুত্ৰ-মাত্ৰায়াং-সজায়া-সুত-দ্বয়-শ্ৰেয়সে", এই ভুল পাঠটো শুদ্ধ হৈ এইসকলৰ মঙ্গলৰ অৰ্থে বুলি বুজাব লাগিছিল। গতিকে সি "বৃহৎফুক্কনস্তন্-পিতৃ-মাত্ৰাত্ম-স্বজায়া-সুতদ্বয়-শ্ৰেয়সে" বা তেনে হ'লে কথাটো ওলালহেঁতেন। লগতে "দীপ-শতকং"টো স্পষ্টকৈয়ে "-দীপ-ষট্কং" হ'ব লাগে। লগতে "-নৈবেদ্য-শতকং" কথাটোও "নৈবেদ্য-ষট্কং" হ'ব। লগতে অসমীয়া পাঠত ৬গছ বত্তিৰ লেখত (সম্ভৱতঃ) ডেকাজন ডুবৰা ফুকনৰ পত্নীৰ নামে ৪ পৰ জলি থাকিব লগীয়া বত্তি এগছৰ কথা পৰি গৈছে; আৰু "১৬খন নৈবেদ্য"ৰ ঠাইত "৬খন নৈবেদ্য" হ'লে ভাল হ'ব। তদুপৰি "তন্ডল-বধ-তাণ্ডুলাভিঃ" কথাটো "তণ্ডুল-লৱণ-তাম্বুলাদিভিঃ" হ'ব পাৰে।

এতিয়া মাটি, তেল, নৈবেদ্যৰ হিছাপ।

ডেকাজনা বৰফুকনে দিয়া বৰিয়াজানি গাঁৱত কপিত জমি		২০ পুৰা
	আলতা গাঁৱত	১২ পুৰা
	কমাৰকুছি গাঁৱত	১২ পুৰা
সৰুজনা বৰফুকনে দিয়া অভয়পুৰ গাঁৱত কপিত জমি		৪ পুৰা
	বাৰী এখন	[১০] পুৰা
		মুঠ ৫৮ পুৰা

বাদ গা-মাটি	৪ পুৰা	
আঠপৰীয়াক দিয়া মান-মাটি	১ পুৰা	
	৫ পুৰা	৫ পুৰা
	থাকিল	৫৩ পুৰা

এপুৰাত ॥০ দৰে ৫৩ পুৰাত ˝চুকনি = ॥০ × ৫৩ = ২৬॥০ টকা

তেল :

বাতি-দিন থকা ৪ গছ বন্তিত মাহে ৩০ সেৰ [বছৰত ৩৬০ সেৰ]
চাৰিপৰলৈকে থকা ১ গছ বন্তিত মাহে ৩৮০ সেৰ বছৰত ৪৫ সেৰ
দুপৰলৈকে থকা ১ গছ বন্তিত মাহে ৩ সেৰ বছৰত ৩৬ সেৰ
মুঠ মাহে ৩৬ সেৰ [বছৰত ৪৪১ সেৰ]

মাটিৰ চুকনি ২৬॥০ এই তেলৰ খৰচ মুঠ ২১॥৶

নৈবেদ্যৰ বস্তু
(চাউল ১২ কঠা, মাহ ৬ কঠা, লোণ ১॥
তোলা, তামোল ৬ গণ্ডা, পাণ ১৭ গুচি) ৸৶
বাকী মৰগত লগাব ৪৲

২৬॥০ ২৬॥০

আমাৰ সংকলনত এইখনেই ডেকাজনা তৰুণ দুৱৰা বৰফুকনৰ শেষ ফলি। এই-খিনিতে তৰুণ দুৱৰা বংশৰ বৰফুকনকেইজনৰ বিষয়ে এটি টোকাৰ আৱশ্যক ; কাৰণ, ওপৰৰ ১৬ সংখ্যাৰপৰা আমাৰ টোকাবোৰত কিছু প্ৰমাদ ঘটিছে আৰু সেই প্ৰমাদ 'সংশোধন-সংযোজন'ত শুধৰাব লগীয়া হৈছে।

আমি এতিয়া নিশ্চিন্তভাৱে ক'ব পৰা হৈছোঁ যে ১৬ (১৬৩৭ শক), ১৭, ১৮, ১২৮ (১৬৩৯), ১৯, ২০ (১৬৪০), ২১ (১৬৪১), ২২ (১৬৪২), ২৩ (১৬৪৩), ২৪, ২৫ (১৬৪৫) আৰু ১২৯ (১৬৪৬) ফলিৰ বৰফুকন হ'ল সৰুজনা ওৰফে অনুজ ওৰফে বিজয়। সম্ভৱতঃ ১৬৪৮ শকমানলৈকে তেওঁ বৰফুকন আছিল। তেওঁৰ পিছত পানী-দিহিঙীয়া বৰফুকনৰ বংশৰপৰা ডেবেৰা বৰফুকন হয়। ২৬ (১৬৫০), ২৭, ২৮ (১৬৫৪), ২৯ (১৬৫৫) আৰু ৩২ (১৬৫৭) ফলিৰ বৰফুকন ডেবেৰা। বিজয় আৰু ডেবেৰা শিৱসিংহৰ দিনৰ বৰফুকন।

১৬৫৭ শকত সৰুজনা বা অনুজ বা বিজয় বৰফুকনৰ পুত্ৰ ডেকাজনা ওৰফে গদাধৰ তৰুণ দুৱৰা ফুকন বৰফুকন হয়। এওঁক প্ৰায়ে তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন বুলিয়ে উল্লেখ কৰা হৈছে। ৩১ (১৬৫৭ শক), ৩৩ (১৬৫৯), ৩৪, ৩৫, ৩৮, ১৩১ (১৬৬০), ৩৯-৪১ (১৬৬১), ৪২, ১৩২-১৩৪ (১৬৬৩), ৪৩-৪৫ (১৬৬৪), ১৩৬ (১৬৬৫), ৪৬-৪৯ (১৬৬৬), ৫০-৫১ (১৬৬৭), ৫২-৫৩ (১৬৭১), ৫৪-৫৬ (১৬৭২), ৫৭ (১৬৭৩), ৫৮-৬০ (১৬৭৪), ৬১ (১৬৭৫), ১৩৭ (১৬৭৬) আৰু ৬৪ (১৬৭৭) ফলি এইজনা বৰফুকনৰ। এইমতে দেখা যায় এওঁ ২১ বছৰ কাল বৰফুকন বিষয় খাইছিল শিৱসিংহ, প্ৰমত্তসিংহ আৰু ৰাজেশ্বৰসিংহৰ ৰাজত্বত।

১৬৭৭ শকত ডেকাজনা বা গদাধৰ বৰফুকনৰ পুত্ৰ বহিখোৱা ওৰফে দশৰথ বৰফুকন হয় ৰাজেশ্বৰসিংহৰ কালতে। এওঁক দুৱৰা ফুকন বা দুৱৰা বৰফুকন মাথোন

বুলিও উল্লেখ কৰা আছে। ৬৫ (১৬৭৭), ৬৭ (১৬৮০), ৬৯, ৭০ (১৬৮১), ৭১, ৭২ (১৬৮৬) আৰু ৭৭ (১৬৮৭) ফলিবোৰ এওঁ দিয়া। এওঁৰ পিছত এওঁৰ দদায়েক তামুলীজনা বৰফুকন হয় ৰাজেশ্বৰসিংহৰ দিনতে।

বিজয়, তেওঁৰ পুত্ৰ গদাধৰ, তেওঁৰ পুত্ৰ দশৰথ, তেওঁৰ দদায়েক তামুলী—এই চাৰিজনেই তৰুণ দুৱৰা বংশৰপৰা হোৱা বৰফুকন।

'কামৰূপৰ বুৰঞ্জী'ৰ পৰিশিষ্ট ক অনুসৰি এই বৰফুকন কেইজনৰ ভোগ-কাল: সৰুজনা দুৱৰা বৰফুকন ১৬৩৩ শকৰপৰা আৰম্ভ কৰি ১৩ বছৰ; দিহিঙীয়া ফুকনৰ ১৬৩৯ৰপৰা প্ৰকৃততে ১৬৪৮ৰপৰা) ৯ বছৰ; ডেকাজনা দুৱৰা-ফুকনৰ ১৬৫৭ৰপৰা ২০ বছৰ, পুতেক দুৱৰা ফুকনৰ ১৬৭৭ৰপৰা ১২ বছৰ, আৰু দদায়েক (বহিখোৱা) ফুকনৰ ১৬৮৯ৰপৰা দুবছৰ।

৬৫

মণিকৰ্ণেশ্বৰ দেৱালয়ৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—দশৰথ তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—মণীশ্বৰ (মণিকৰ্ণেশ্বৰ) মহেশ্বৰ। তাৰিখ—১৬৭৭ শক। স্থান—গুৱাহাটীৰ উত্তৰ পাৰৰ ৰংমহলৰ মণিকৰ্ণেশ্বৰ টিলা।

সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'বাঁহী'ত (১৪. ১১. ফাগুন ১৮৪৬) 'কেইখনমান নষ্ট হৈ যোৱা শিলৰ ফলিৰ পাঠ-সংগ্ৰহ' প্ৰবন্ধত এই ফলিৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰি দিছিল। তাৰ পাছত 'মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ' প্ৰবন্ধত (বাঁহী ১৫. ১১, ফাগুন ১৮৪৭, পিঠি ৬৫২) পাঠটি তুলি দিয়া হৈছিল। শ্ৰীধৰণীকান্ত দেৱশৰ্মাৰ 'কামাখ্যা তীৰ্থ' পুথিত ফলিৰ পাঠ দিয়া আছে। কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীৰপৰা পাঠ লোৱা হ'ল। ইয়াৰ 'প্ৰঞ্জাৰঞ্জাত' ফলি ৪৬ত থকা দৰে 'প্ৰজ্ঞাৰজ্ঞাত' হ'ব পাৰে; আৰু 'জনাগ্ৰহীত্তি' সম্ভৱতঃ 'জনগৃহীত' হ'ব লাগেনেকি? সমিতিৰ পাঠত 'ৰৰৱাৰণ' আছিল 'ৰৰবাধন'-ৰূপে।

তামুলী ফুকনৰ বুৰঞ্জীত ৰাজেশ্বৰসিংহই মণিকৰ্ণেশ্বৰ দেৱালয় কৰোৱা কথা আছে (পৃ° ৫৬)।

৬৬

দীৰ্ঘেশ্বৰী মন্দিৰৰ দেৱী-পীঠৰ ৰূপৰ জাপিৰ লিপি

দাতা ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। বিগ্ৰহ—দীৰ্ঘেশ্বৰী দেৱী। তাৰিখ—১৬৭৯ শক। স্থান—গুৱাহাটীৰ উত্তৰ পাৰে থকা দীৰ্ঘেশ্বৰী দেৱীৰ মন্দিৰ।

সৰ্বেশ্বৰ শৰ্মা কটকীয়ে "ৰৰদৈচিলা"ত (বহাগ ১৮৫৬ শক, ৭৮-৮০ পিঠি) "(১) পুৰণি পুথিত বিহু-উৎসৱ বৰ্ণনা আৰু (২) স্বৰ্গদেৱ ৰাজেশ্বৰসিংহৰ ৰূপৰ জাপি-দান"

প্ৰবন্ধৰ লগত লিপিৰ পাঠ দিছিল। সেই পাঠ ৰূপৰ জাপিটোৰ চাৰিও মেৰে খুৰণীয়াকৈ কটা হৈছিল। কটকীদেৱে মন্দিৰ-নিৰ্মাণৰ শিলৰ ফলিৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰি দিছিল—"শ্ৰীযুত-তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন শ্ৰীশ্ৰীদীৰ্ঘেশ্বৰী-দেব্যা মঠমিমং ব্যবচয়ৎ ১৬৭১ শাকে॥" তেওঁ লেখিছে, "মঠৰ ভিতৰত য'ত পূজা কৰা হয়, তাত দেৱীৰ অঙ্গ আচ্ছাদন কৰি থোৱা আছে বা ঢাকি থোৱা আছে।" কটকীদেৱে "শ্ৰীৰাজেশ্বৰ সিংহাস্তো" আৰু "সমাদিদং" (সমদাদিদং) পঢ়িছিল। ১৯৪৯ ছনত ৰূপৰ জাপি চোৰে নিয়ে।

এই মন্দিৰ ১৬৫৭ শকত শিৱসিংহই নিৰ্মাণ কৰায় (ফলি ৩২-৩৩ চাওক)।

কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰ মহজৰ বহীত থকা ফলিৰপৰা (১৪৩, ১৪৫) একে বছৰতে অৰ্থাৎ ১৬৭৯ শকৰ বহাগত মন্দিৰটিৰ নামত পাইক আৰু মাটি-বৃত্তি দিয়া দেখা যায়। ইয়াৰ পূৰ্বে ১৬৬১ শকত শিৱসিংহ ৰজাই এখন ফলিৰে (মহজৰ ১৪৪) দেৱোত্তৰ দান কৰিছিল। ১৪৩ আৰু ১৪৪-সংখ্যক নকলৰ মূল ফলি উত্তৰ গুৱাহাটীৰ শিলসাঁকোৰ শ্ৰীবলীন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যৰ জিম্মাত আছে।

৬৭

হাজোৰ কেদাৰ-মন্দিৰৰ ইটাৰ গড়ৰ দুৱাৰৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—গদাধৰ তৰুণ দুৱৰা বৰফুকনৰ পুত্ৰ দশৰথ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৮০। স্থান—হাজোৰ মদন পৰ্বত।

ডক্টৰ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই 'মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ' প্ৰবন্ধত (বাঁহী, ১৫. ১১, ফাগুন ১৮৪৭, পিঠি ৬৫২) ফলিখনিৰ পাঠ দিছে। পাঠটি তেওঁ সোণাৰাম চৌধুৰীৰপৰা পাইছিল। "উদাসীন সত্যশ্ৰৱাৰ ভ্ৰমণ"তো এই ফলিৰ কথা আছে বুলি কোৱা হৈছে। কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীৰপৰা পাঠটি লোৱা হ'ল। তাত "বেষ্টকামেষ্টকালয় প্ৰকাৰ দ্বাৰৌ" (বেষ্টকাৰিষ্টকালয়-প্ৰাকাৰ-দ্বাৰৌ) পাঠ লোৱা হৈছিল। শ্ৰীধৰণীকান্ত দেৱশৰ্মা পাণ্ডাৰ "কামাখ্যা তীৰ্থ" পুথিত ফলিখনিৰ পাঠ তুলি দিয়া হৈছে। ডক্টৰ ভূঞা-সম্পাদিত "কামৰূপৰ বুৰঞ্জী"ৰ প্ৰথম পৰিশিষ্ট 'গুৱাহাটীৰ ক্ষেত্ৰ-পৰ্ব্বত'ত আছে, "কেদাৰৰ পৰ্ব্বতৰ নাম মদনাচল।" মন কৰিব লগীয়া, ইয়াত ৰাজেশ্বৰসিংহক "কামৰূপ-সৌমাৰেশ্বৰ" বোলা হৈছে।

'কালিকা পুৰাণ'ত (৮২শ অধ্যায়) আছে :

ভস্মকূটস্য চৈশান্যাং মণিকূটো মহাগিৰিঃ।
মণিকৰ্ণো নাম হৰস্তত্ৰ তিষ্ঠতি লিঙ্গকম্॥
স সদ্যোজাত-ৰূপস্তু মণিকৰ্ণ ইতীৰিতঃ।
সদ্যোজাতস্য মন্ত্ৰেণ পূজিতব্যঃ সদাশিবঃ॥

এই মণিকূটৰ পূবলৈ সুমঙ্গলা অৰ্থাৎ বৰনদী।

৬৮

খাতা পৰগণাৰ ওৰাৰা তালুকৰ কালাকুছি গ্ৰামৰ মঠৰ ফলি

দাতা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। উপলক্ষ্য—কালাকুছি গাঁৱৰ মঠ-ঘৰ, অতিথিশালা। গ্ৰহীতা —হলিৰাম বৰকাকতী। স্থান—কালাকুছি, কামৰূপ।

"প্ৰাচীন কামৰূপীয় কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত"ৰ ৮০৫ পিঠিত উদ্ধৃত এই ফলিৰ পাঠ Commissioner on Special Duty, J. Mathie-এ কৰোৱা নকলৰপৰা (পিছত ৭।৩।১৬ তাৰিখে পুনৰ certified) লোৱা হৈছিল। অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত 'নং ২৪২ মহাফেজখানাৰপৰা পোৱা নকল' তোলা আছে। কিন্তু দুই ঠাইতে ফলিৰ সংস্কৃত অংশটি সম্পূৰ্ণ দুৰ্গত অৱস্থাৰপৰা উদ্ধাৰ কৰিব লগীয়া হৈছে। সমিতিৰ পাঠ—

"স্বস্তি শ্ৰীকন্দৰ্প দৰ্পনশ্চা গুণানয় শ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গনাৰায়ন নৃপঃ ক্ষিতিপতি কুল মৌংনি ভ্ৰাজ মানক্ষি পিঠঃ ছাতকৰৰ বঙ্গ শক্ৰ গোত্ৰানুবেন্দুঃ সৰধৰ হৰহিৰ ক্ষিতি ক্ষিতীয় কিৰ্ত্তী নিজ ভুজ জগ তেজো নিৰ্জ্জিতো বাতি ভ্ৰষ্ট ঃ অৱহৃতি দিয়তে কামৰূপ নিবাসিনে পত্ৰ সৎ পত্ৰীকা প্ৰাদাস্ত দেত বৃত্তি ৰক্ষিণি।"

'কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত'ৰ পাঠ—"স্বস্তি শ্ৰীকন্দৰ্প দৰ্পণক্ষা গুণালয় শ্ৰীশ্ৰীৰাজেশ্বৰ সিংহ সৰ্গ নাৰায়ণো নৃপঃ ক্ষিতিপতিকুল মৌনি ভ্ৰাজ মানাক্ষি পীঠ ঃ ছৰতকৰৰ বন্দা সক্ৰ গোত্ৰানবেন্দু ঃ সৰধৰ হৰহিৰ ক্ষিৰ হিস্তীয় কিৰ্ত্তি নিজভুজ জুগ তেজো নিজ্জিতো গতি ভ্ৰষ্ঠ ঃ অৱহৃতি দিয়ততে কামৰূপ নিৱ সিজে পত্ৰসৎ পত্ৰীকা প্ৰাদাস্ত দেব বৃত্তি ৰক্ষিণি—"

অসমীয়া অংশতো পাঠভেদ দেখা পোৱা যায়। ওৰাৰ (সমিতি)—ওপৰ (ইতিবৃত্ত)। মৰাণই (ইতিবৃত্ত)—মৰানদী (সমিতি)। ধান (সমিতি)—ধনে (ইতিবৃত্ত)। ২ ঘৰ ॥ পোৱা (ইতিবৃত্ত)—২ ঘৰ। পোৱা (সমিতি)। অথিতী (ইতিবৃত্ত)—অতিথী (সমিতি)।

মহজৰ বহীৰপৰা যি দেখা যায়, সংস্কৃত অংশৰ শেহৰ শাৰীটো এনে হ'ব পাৰে: অয়ং কৃতী দীয়তাং (?) কামৰূপ-নিৱাসিনে পত্ৰস্থ [তাম্ৰ-]পত্ৰিকাং প্ৰাদাস্তদেতদ্বৃত্তি-ৰক্ষিণীম্। অসমীয়া অংশত 'পশ্চিম ফলা'ৰ ঠাইত 'পশ্চিম কন্ধা' পাঠ সুথকৰ।

দানৰ গ্ৰহীতা হলিৰাম বৰকাকতীৰ পূৰ্বপুৰুষ চন্দ্ৰগিৰি ভূঞা কনৌজৰপৰা আহিছিল; এই বংশৰ ৰাজেন্দ্ৰ ভূঞা নৰনাৰায়ণৰ পাত্ৰ আছিল (দৰং-ৰাজবংশাৱলী, ৩৯১ পদ)। "কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত" চাওক।

৬৯

নীলাচলৰ কামাখ্যাৰ ৰংঘৰ বা নাটমন্দিৰৰ গাৰ তামৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—দশৰথ তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৮১ শক।

'বাঁহী'ত (১৫. ১২, চ'ত ১৮৪৭, ৬৮০ পিঠি) সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে 'কামাখ্যাত আহোম কীৰ্ত্তি' প্ৰবন্ধৰ মাজত এই ফলিৰ পাঠ আৰু তাৰ অনুবাদ প্ৰকাশ কৰিছিল। চৌধুৰীৰ পাঠ সুন্দৰ। মাথোন "বাঁহী"ত "ভূভৃন্নীতিল তৌগ্ৰ কোদন্দ..." আৰু "শ্ৰীযুদ্ধহৎফুকণঃ" আছে। লক্ষ্মীসিংহ স্বৰ্গদেৱে কৰোৱা এই মন্দিৰটি দুৱা-পিঠীয়া ভঁৰাল-ঘৰ আৰু কামাখ্যাৰ মূল মন্দিৰৰ লগত লগা আটাইতকৈ সমুখৰ ঘৰ।

৭০

শুক্ৰেশ্বৰ মন্দিৰৰ প্ৰত্যহ পূজাৰ অৰ্থে দত্ত অৰ্থাদিৰ তামৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—(দশৰথ) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ ১৬৮৩ শক ৪ কাতি। স্থান—গুৱাহাটীৰ নৰ্থব্ৰুক তোৰণৰ আৰু চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালাৰ আৱক্ষ মূৰ্ত্তি থকা ঠাইৰ ওচৰ।

এই ফলিৰ পাঠ সোণাৰাম চৌধুৰীৰপৰা পাই ডক্টৰ ভূঞাই 'মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰ-সিংহ স্বৰ্গদেৱ' প্ৰবন্ধত (বাঁহী, ১৫.১১, ফাগুন ১৮৪৭, পিঠি ৬৫২-৫৩) প্ৰকাশ কৰিছিল। কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত ফলিখনিৰ পাঠ নকল কৰা আছে। তাত পাঠ কেইটিমান হ'ল : খণ্ডি তোৰ্দ্দণ্ড (খণ্ডিত-দোৰ্দ্দণ্ড), তমিশ্ৰ (তমিস্ৰ), ভাৰাজ্জিত (ভাসাজ্জিত), প্ৰসাদোৰ্দ্দাম (প্ৰসাদোদ্দাম)। ফলিখনিৰ যোগেদি "অৰ্থাদি" বা ধন আদি দিয়া হৈছিল। 'দত্তামিমমৰ্থাদি-প্ৰমাণ-পত্ৰিকেয়ং' ভাল পাঠ হোৱা নাই।

৭১

সিদ্ধেশ্বৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—দশৰথ দুৱৰা বৰফুকন। বিগ্ৰহ—সিদ্ধেশ্বৰ মহেশ্বৰ। তাৰিখ—১৬৮৬ শক। স্থান—গুৱালকুছি।

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'শিলৰ ফলি' প্ৰবন্ধত (আলোচনী, ৮.২, আঘোণ ১৮৩৮ শক, পিঠি ৫১-৫৫) এই ফলিৰ পাঠ দিছিল। ১৮৯৭ চনৰ বৰভুঁইকঁপৰ ফলত সিদ্ধেশ্বৰ মন্দিৰ খহি পৰে আৰু শিলৰ ফলিখনো আংশিকভাৱে নষ্ট হয়। গতিকে পণ্ডিত গোস্বামীদেৱে তাৰ সম্পূৰ্ণ পাঠ উদ্ধাৰ কৰিব নোৱাৰিলে।

৭২

বশিষ্ঠাশ্ৰমৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—দশৰথ দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৬৮৬ শক। স্থান—বেলতলাৰ ওচৰৰ বশিষ্ঠাশ্ৰম।

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'বশিষ্ঠাশ্ৰমৰ শিলৰ ফলি' প্ৰবন্ধত (আলোচনী ৭.৬, চ'ত ১৮৩৭ শক, পিঠি ২৯৮-৩০০) এই ফলিৰ পাঠ দিছিল। ডক্টৰ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই 'মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ' প্ৰবন্ধত ফলিৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰি দিছিল। অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীতো পাঠৰ নকল তোলা আছে। শ্ৰীধৰণীকান্ত শৰ্মা পাঠাৰ 'কামাখ্যা তীৰ্থ'ত ফলিখন তুলি দিয়া হৈছে। গোস্বামীদেৱৰ 'শ্ৰীগোবিন্দপদাম্ভাবলম্ব' ('শ্ৰীগোবিন্দৰ পাদপদ্মৰ অৱলম্বন কৰোঁতা') পাঠতকৈ 'শ্ৰীগোবিন্দপদাব্জৰোলম্ব' (শ্ৰীগোবিন্দৰ পাদপদ্মৰ মধুকৰ) অধিক সুখকৰ।

তামূলী ফুকনৰ বুৰঞ্জীত ৰাজেশ্বৰসিংহৰ শাসনৰ বৰ্ণনাত (পৃ. ৫৬) আছে, "আৰু সৰ্গদেৱে গুআহাটিৰ বশিষ্ঠাশ্ৰমত দল কৰালে।"

৭৩

বৰপেটা জাঁয়াৰ সৎসঙ্গী সত্ৰৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। তাৰিখ—১৬৮৬ শক, জেঠ। স্থান—বৰপেটাৰ ওচৰৰ নৰ্গাঁৱৰ জাঁয়াৰ।

ফলিৰ পাঠ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই জাঁয়াৰ সত্ৰৰ মহীনাথদেৱ অধিকাৰীৰপৰা পাই তুলি দিছিল। নকল অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীতো ৰখা হৈছে। ফলিখনৰ ওলটা পিঠিৰ লেখাখিনি অধিকাৰীয়ে সাব্যস্ত কৰামতে ফাৰ্চী নহয়, আহোমহে হ'ব লাগে।

'সুৰ-তৰুৱৰ-বন্ধুঃ'—সমিতিৰ বহীৰ পাঠ 'সুৰতৰুবৰবুজঃ'।

গুৱাহাটীৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰ মহাফেজখানাৰ মহজৰ বহীত এই ফলিৰ নকল (৭৫) ৰখা হৈছে। তাত '-হীৰ-'ৰ ঠাইত '-হৰ-হীৰ-', 'প্ৰদেশৰ'ৰ ঠাইত 'দেশৰ', 'জমি ৰা'ৰ ঠাইত 'জমি পাবা' আদি পাঠ আছে।

৭৪

দক্ষিণপাটৰ বাসুদেৱ-মঠৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—ৰাজমন্ত্ৰীৰ পুত্ৰ 'শূলপুৰাধিকাৰী' চটাই-অলীয়া অনন্ত ৰাজমন্ত্ৰী। বিগ্ৰহ—বাসুদেৱ। তাৰিখ—১৬৮৬ শক। স্থান—মাজুলীৰ দক্ষিণপাট সত্ৰ।

'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা'ৰপৰা (১ম বছৰ, ৪ৰ্থ সংখ্যা, ২০৭ পিঠি) কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত এই ফলি দুখনি লেখি ৰখা হৈছিল। তাৰ পাঠত ক ফলিত

দেৱতায়ৈঃ (দেৱতায়ৈ), শ্ৰীশ্ৰীমন্বিজ (শ্ৰীশ্ৰীমন্নিজ), পৃথী (পৃথ্বী), ত্তদিনা বিৰস্ত (তুণ্ডিলাবিৰত), হুনি কৃত (গুণীকৃত), কৃতামুকলক (কৃতানুকূলক), পাশাস্তকাদিনা (পাষাণেষ্টকাদিনা), মঠেয়েমুতস্থষ্ট (মঠোঽয়মুদস্থষ্ট), আসীত (আসীৎ?)। বৰ্তমান গৃহীত পাঠো সৰ্বপ্ৰকাৰে সুথকৰ বুলি ক'ব নোৱাৰি।

খ ফলিৰ পাঠত দোৰ্দ্দন্দ (দোৰ্দ্দণ্ড), থমাপতি (ক্ষ্মাপতি), স্বাৰ্থ (সাৰ্থ—সমূহ অৰ্থত?) তামদত্যনন্তাখ্য (শ্ৰীমদনন্তাখ্য), স্থল (শূল), পাসানেস্ত কৰি নিৰ্ম্মিত মঠমিমঠম্ কৰিস্যত (পাষাণেষ্টক-বিনিৰ্ম্মিত-মঠমিমমকৰিষ্যত)। পাঠৰ শেহৰ '১৬৬৮' শক নিতান্তই ১৬৮৬ হোৱা উচিত। 'খ' ফলিৰ 'গণনীয়' শব্দৰ ঠাইত 'শ্ৰীমৎ কীৰ্তিচন্দ্ৰ বড়ুৱাহ্বয়ানুকূলক মন্ত্ৰিগণ[-াগ্ৰ]-গণনীয়' হ'ব লাগে। মন কৰিব লগীয়া যে ক, খ, দুইখন ফলিৰ পাঠৰ কথাখিনি প্ৰায় একে।

'শ্ৰীমদ্ৰাজমন্ত্ৰ্যাত্মজ চটায়ালী-গ্ৰাম-সমুদ্ভৱ শূলপুৰাধিকাৰী শ্ৰীমদনন্তাখ্য মহামন্ত্ৰী' সম্ভৱতঃ কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাৰ সমসাময়িক আৰু 'অনুকূল' ভুমলি বৰগোহাঁই; তেৱেঁই সম্ভৱতঃ বৰগোহাঁই হোৱাৰ আগতে শলাল গোহাঁই (শূলপুৰাধিকাৰী বা শলপুৰাধিকাৰী) আছিল। মোৰ ছাত্ৰ আৰু বন্ধু শ্ৰীলীলা গগৈয়ে (অধ্যাপক, ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়) এই সম্পৰ্কে এই টোকাটি পঠিয়াইছে:

'লাইথেপেনা বৰগোহাঁই ৰাজমন্ত্ৰীৰ ২৪জন পুতেক। তাৰে বাৰজনক মাচুৰিত বহুৱাইছিল; সেয়ে মাচুৰিয়াল। বাৰজনক চটাই আলিৰ কাষে কাষে বহুৱাইছিল; সেয়ে চটাইঅলীয়া। সোন্দৰ, তন্থাম, কলিয়াছন, লাংখুবান, (থাম-ছেং, থামপেং, ছংথাম বা দ'লবন্ধা) মোহন, লাংখুন, থামচং, নাংবাং, পূৰ্ণানন্দ, অভয়চৰণ, ভুমলি। ইয়াৰে থাম-ছেং দ'লবন্ধা আৰু ভুমলি ৰাজমন্ত্ৰী বৰগোহাঁই আছিল। লাইথেপেনাৰ পাছত পুতেক কমলাকান্ত (মাচুৰিয়াল, কোনোৰ মতে চটাইঅলীয়া) ৰাজমন্ত্ৰী আছিল। তেওঁৰ পুতেক বিশ্বনাথ শলাল গোহাঁই আছিল। কমলাকান্তৰ মৃত্যুৰ পাছত হৰিনাথ (ফুলেশ্বৰী কুঁৱৰীৰ ভায়েক), তাৰ পাছত ঠাসুনাথ (দিহিঙীয়া) বৰগোহাঁই হৈছিল। তাৰ পাছত থাম-ছেং দ'লবন্ধা (চটাইঅলীয়া) আৰু ভুমলি বৰগোহাঁই ৰাজমন্ত্ৰী হৈছিল। তাৰ পাছত মাচুৰিয়ালৰ বৰজনা (কং-থাম) বৰগোহাঁই হৈছিল। তাৰ পাছত চটাইঅলীয়া তনথামৰ পুত্ৰ বাইলুং বৰগোহাঁই ৰাজমন্ত্ৰী হৈছিল।

'অনন্ত লাইথেপেনাৰ কোনোবা এজন পুত্ৰ বা দ'লবন্ধা বা ভুমলি বৰগোহাঁইৰ আত্মজ (পুত্ৰ) হ'ব পাৰে।

'শূলপুৰাধিকাৰী শব্দৰ অৰ্থ মই শলা নগৰৰ অধিকাৰী শলাল গোহাঁই বুলি বুজিছোঁ। বৰগোহাঁই হোৱাৰ আগতে তেওঁ শলাল গোহাঁই আছিল, নতুবা ফলি দিয়াৰ সময়তো শলাল গোহাঁই আছিল।

'চটাই আলি উত্তৰে দৰিকাৰপৰা হাঁহচৰা-কুঁজীবালিৰ মাজেদি সৰকি দক্ষিণে ৰাজগড়ত লাগিছেগৈ।'

৭৫

বজালী পৰগণাৰ প্ৰাণপতি ব্ৰাহ্মণৰ ভূমিৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। গ্ৰহীতা—প্ৰাণপতি ব্ৰাহ্মণ। স্থান—খাতা তালুকে সৈতে বজালী পৰগণাৰ সৰিস গ্ৰাম। তাৰিখ—২০ বহাগ ১৬৮৭ শক।

এই ফলিৰ পাঠ অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত হৰেশ্বৰ দেৱ চৌধুৰীৰপৰা নকল পাই লিখি থোৱা আছে। তাৰ পাঠত 'ভুজযুগত্যজো (ভুজ-যুগ-তেজো-) আছিল।

শাজাহান বাদশাৰ (১৬২৮—১৬৫৮ ছন) আদেশৰ উল্লেখ চকুত লগা। ১৬৮১ ছনত গদাধৰসিংহ ৰজা হোৱাৰ পিছতে মোগলৰ অধিকাৰৰপৰা কামৰূপে নিষ্কৃতি পায়। এই ফলিৰ দ্বাৰা প্ৰাণপতি ব্ৰাহ্মণক বজালী পৰগণাৰ চৌধাৰী আৰু পটোৱাৰীৰূপে স্বীকৃতি দিয়া হৈছে আৰু তেওঁক ব্ৰহ্মোত্তৰ জমি দান কৰা হৈছে।

৭৬

বজালী পৰগণাৰ মহাজনৰ ভূমিৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। গ্ৰহীতা—কবিৰত্ন ভাগৱতী মহাজন। তাৰিখ—৩ বহাগ ১৬৮৭ শক। স্থান—বজালী অঞ্চল, কামৰূপ জিলা।

এই ফলিৰ (১৪$\frac{1}{2}$"×৮$\frac{1}{2}$") নকল ১৯২৬ ছনৰ ২৭ অক্টোবৰ তাৰিখে তেতিয়া কটন কলেজৰ প্ৰথম বাৰ্ষিকৰ ছাত্ৰ শ্ৰীহৰেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই (বৰ্তমান পাটাছাৰকুছি হাই স্কুলৰ শিক্ষকৰূপে অৱসৰ-প্ৰাপ্ত) পাটাছাৰকুছিৰ বামুণকুছি গাঁৱৰ কাশীনাথ শৰ্মাৰ ঘৰৰপৰা আনি কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিত দিছিল।

৭৭

পাতিদৰং পৰগণাৰ চণ্ডী-পাঠকৰ ভূমিৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। গ্ৰহীতা—চণ্ডী-পাঠক কবিৰত্ন চক্ৰৱৰ্তী শৰ্মা। তাৰিখ—২১ ফাগুন ১৬৮৭ শক। স্থান—পাতিদৰং পৰগণা।

সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই 'মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ' প্ৰবন্ধত (বাঁহী ১৫.১১, ফাগুন ১৮৪৮, পিঠি ৬৫৪) এই ফলিৰ পাঠ কামাখ্যাচৰণ ভট্টাচাৰ্যৰপৰা পাই প্ৰকাশ কৰিছিল। মূল ফলিখন আছিল কবিৰত্ন চক্ৰৱৰ্তীৰ বংশৰ শোৱালকুছিৰ মাটিপৰ্বত-নিৱাসী শ্ৰীবিজয়কান্ত শৰ্মাৰ হাতত। অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত পাঠৰ নকল এটি কৰা আছে।

'শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীকামাখ্যা গোঁসানীৰ সন্মুখে নিত্য চণ্ডী-পাঠ ও পূজা ইত্যাদি কৰাৰ নিমিত্তে' এই জমি দান কৰা হৈছিল বুলি কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীৰ পাঠৰ ওপৰত লেখা আছে।

৭৮

বিশ্বেশ্বৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—লক্ষ্মীসিংহ (১৭৬৯-৮০)। পাত্ৰ—লাহন বৰফুকন। বিগ্ৰহ—বিশ্বেশ্বৰ শিৱ। তাৰিখ—১৬৮৯ শক। স্থান—কামৰূপৰ বেলশৰ।

শ্ৰীদণ্ডীৰাম দত্তই বঙ্গৰ ২৪ পৰগণাৰ পৰ্যটক শ্ৰীবিজয়ভূষণ ঘোষ চৌধুৰী প্ৰাচ্য-তত্ত্বসাগৰৰ সহায়ত ফলিৰ জীৰ্ণ পাঠ আংশিকভাৱে উদ্ধাৰ কৰি 'চেতনা'ত (৬.৭, ফাগুন ১৮৪৬ শক) 'শ্ৰীশ্ৰীবিশ্বেশ্বৰ দেৱমন্দিৰৰ শিলৰ ফলি' প্ৰবন্ধৰ (৪২০ পিঠি) ভিতৰত প্ৰকাশ কৰিছিল। পাঠ অতি অসম্পূৰ্ণ। সেই পাঠমতে 'স্বস্তিৰ' ঠাইত 'ষষ্ঠী', 'শ্ৰীশ্ৰীমল্লাহন'ৰ ঠাইত 'শ্ৰীশ্ৰীমল্লাহল' আছে; প্ৰায় সকলো ঠাইতেই পাঠ-বিভ্ৰাট হৈ গৈছে। আমি সম্প্ৰতিকে এই দুটা শব্দ মাত্ৰ শুধৰালো। বাকী গোটেইখন ফলিতেই অশুদ্ধ পাঠ বহুতোখিনি হৈ গৈছে; গতিকে শেহৰ প্ৰশ্নবোধক চিহ্ন এই সকলো অশুদ্ধি লক্ষ্য কৰিয়ে ৰখা হৈছে। শ্ৰীদত্তই 'শ্ৰীশ্ৰীবিশ্বেশ্বৰৰ ইতিবৃত্ত' পুথিতো (১৯৫৯) ফলিৰ প্ৰায় একে পাঠকে দিছে।

তামুলী ফুকনৰ বুৰঞ্জীত আছে, লক্ষ্মীসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত "দিহিঙ্গীয়াৰ কাসি ১, লাহন ১, এই দুই ক্ৰমে বৰফুকন হল।" 'তুংখুঙ্গীয়া বুৰঞ্জী'ত (ছেদ ১৬৫) ১৬৯৬ শকৰ কথাত আছে "আত পাচে ৺দিহিঙ্গীয়াৰ কাশী বৰফুকনক ভাঙ্গি লাহনৰ ঘৰৰ ডেকাফুকনক বৰফুকন পাতিলে।" গতিকে ফলিৰ "গ্ৰহ-নিধিৰস-চন্দ্ৰ-গণিত-শাকে" ১৬৯৯ বুলি ধৰিলেহে বুৰঞ্জীৰ এই উক্তিৰ লগত তাৰিখ মিলিব। 'নিধি' শব্দই ৮,৯, দুইটা সংখ্যা বুজাব পাৰে। ১৬৯৫ শকৰ ফলি ৮১-ৰ 'দিহিংগতীৰোপৰাসি-ডেকা-বৰবৰুৱাত্মজ-শ্ৰীযুত-বৃহৎ-ফুকন'জন কাশী বৰফুকন হোৱাই সম্ভৱ।

৭৯

নামবৰভাগ পৰগণাৰ ক্ষুদ্ৰ মাখিবাহা গ্ৰামৰ মঠৰ তামৰ ফলি

দাতা-ৰজা—লক্ষ্মীসিংহ। গ্ৰহীতা—ভোগনাৰায়ণ চৌধাৰী। তাৰিখ—১৬৯২ শক আহিন। স্থান—কামৰূপৰ নামবৰভাগ পৰগণাৰ ক্ষুদ্ৰ মাখিবাহা গাঁও।

এই ফলিখনিৰ নকল হৰিনাৰায়ণ দত্ত-বৰুৱাৰ 'প্ৰাচীন কামৰূপীয় কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত'ৰ ২৫৪ পিঠিত তুলি দিয়া হৈছে। তাত মধুব্ৰত (মধুব্ৰতঃ), বিন্যস্ত দ্যুমনিস-মমলিঙ্গী (বিন্যস্ত-দ্যুমণি-সম-মণি-শ্ৰী-), সঙ্কাসমূৰ্ত্তিঃ (-সঙ্কাশ-মূৰ্ত্তিঃ), স্বনয় (সু-নয়-), সম্মাদস্তি কল্পদ্ৰু (-সমো দত্তি-কল্প-দ্ৰুম-), জমামদাৎ (সমদদাৎ) আদি পাঠ ধৰা হৈছিল।

কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ মহাফেজখানাৰ মজহৰ বহীৰ (সংখ্যা ৬৩) পাঠ : শস্ত-দ্যুমণি- (-দ্যুমণি-), -এম্লো (-উৎস-সমো), ভূমীমদদাৎ (সমদদাৎ), পৈতৃক (পেএক), দিপিস্তাত

(দিপিতাড়), টঙ্গানৈ (টঙ্গিলৈ), ঘহ (গৃহ), দেউ কং (দেউক), ছুলুবা কৈ° (ছুলু বাকো), চ° (ছং), তুৰা (তুবা)।

চণ্ডীবৰ শিৰোমণি বৰভূঞাৰ ভ্ৰাতৃ বুলি খ্যাত গদাধৰ বৰভূঞাৰপৰা বৰভেগীয়া (মাথিবাহা) চৌধাৰীৰ বংশ বাঢ়িছে। (ইতিবৃত্ত, পৃ° ১৯৮, ২৫০-৫৫) এই বংশৰ জয়নাৰায়ণ বা ভোগনাৰায়ণৰ দিনত কামৰূপ আহোমৰ হস্তগত হয় আৰু লক্ষ্মীসিংহ ৰজাই ভোগনাৰায়ণক বৰভাগৰ চৌধাৰী পাতি, ধৰ্মোত্তৰ জমি আৰু পাইক দিয়ে। বৰ্তমান ফলিৰ দ্বাৰা চৌধাৰীক মঠ-ঘৰ বান্ধি শ্ৰৱণ-কীৰ্তন প্ৰৱৰ্তাবৰ বাব দিয়া হৈছে।

৮০

পাটবাউসী সত্ৰৰ তামৰ ফলি

দাতা—লক্ষ্মীসিংহ। তাৰিখ—১৬৯৪ শক।

'বৰদোৱা সত্ৰৰ বিবাদৰ সিদ্ধান্তৰ তামৰ ফলি' (১৩০) চাওক। 'প্ৰাচীন কামৰূপীয় কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত'ত (পিঠি ২৩৯-৪০) এই ফলিৰ পাঠ উদ্ধৃত হৈছিল। কিন্তু নগাঁৱৰ বালি-সত্ৰৰ ভক্তৰ কেশৱানন্দ গোস্বামীৰ যোগে মূল ফলিৰ চাব আদি সংগ্ৰহ কৰি বৰ্তমান পাঠ গ্ৰহণ কৰা হৈছে। ফলিৰ শেহৰ ফালে সংস্কৃত অংশত 'ঋদ্ধ্যেকহেতুঃ'-ৰ ঠাইত ফলিত 'ঋদধেকহেতুঃ' আছে।

দত্ত-বৰুৱাৰ পাঠত ভৃঙ্গ ৰঙ্গিয় (-ভৃঙ্গোৰঙ্গীৰভৃঙ্গো), সমজঃনি (সমজনি), ধৈৰ্য্যাদিন (ধৈৰ্য্যাদিম), মহশ্চন্দ্ৰ (মহশ্চন্ন), সামন্ত (মন্ত), বিশান্ত (বিক্ৰান্ত), সন্ত (শন্ত), সমজনি (সম-মণি), শ্ৰীস্তোৰ (শ্ৰীস্মেৰ), অভাশ্চ তন্নুৰ পাপান্ত (অতনু-সুতনুৰম্যাপান্ত-) ইত্যাদি। শেষৰ সংস্কৃত অংশটোতো বিভ্ৰাট ঘটিছে। অৱশ্যে দত্ত-বৰুৱাদেৱে কৈছে, 'তামৰ ফলিখন পঢ়াত ঠায়ে ঠায়ে আমাৰ ভুল হব পাৰে।'

কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ মহজৰ বহীত (১০০) ফলিখনৰ পাঠ আছে : -নৃপো (ভূপো), -দ্যুমণি- (-দ্যুমণি-সম-মণি-), -ৰূপাপান্ত- (ৰম্যাপান্ত-), -নামধাৰ্য্য- (-নামধেয়-), ধৰ্ম্মত্তৰিয়া (ধৰ্ম্মোত্তৰিয়া), ঋদধে কহেতুঃ (ঋদ্ধ্যেকহেতুঃ), ৰক্ষাতং (ৰক্ষিতাৰং)। ১৬৯৩ শকৰ ১৮ মাঘত আন এখন ফলিত (মজহৰ ১৮৯) লক্ষ্মীসিংহই ৰামদেৱ মহাজনক বৰদোৱা সত্ৰ দিছিল।

মন কৰিব লগীয়া যে এই ফলিৰে শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ পাটবাউসী সত্ৰৰ অধিকাৰী-ৰূপে নৰোৱাৰ শ্ৰীৰামদেৱক ধৰ্মোত্তৰ জমি দিয়া হৈছে। ফলি ১০০-ৰ টোকা চাওক।

৮১

মামৰৰভাগ পৰগণাৰ পানীগাঁও তালুকৰ সজোলী গ্ৰামৰ নামঘৰৰ ফলি

দাতা—লক্ষ্মীসিংহ। পাত্ৰ—দিহিঙ্গীয়া ডেকা বৰবৰুৱাৰ পুত্ৰ বৰফুকন (কাশী ?)। গ্ৰহীতা—জয়নাৰায়ণ কাকতী। তাৰিখ—১৬৯৫ শক ২২ আহিন।

ফলিৰ পাঠ মহাফেজখানাৰ মহজৰ বহীৰপৰা (সংখ্যা ২৪০) হৰিনাৰায়ণ দত্তবৰুৱাৰ 'প্ৰাচীন কামৰূপীয় কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত'ত (পৃ° ৫১০) উদ্ধৃত হৈছিল। ফলিৰ পাঠৰ ওপৰত "নং ২৪০" আৰু তলত "মোঃ খোঃ দুৰ্গাদাস মহাপেচ" লেখা আছে। দেখাতে এয়া গুৱাহাটীৰ মহাফেজখানাৰ চিন। দত্তবৰুৱাৰ পুথিত ঋপু (ৰিপু) নৃপত পেদাম্বুজ (নৃপতেৰ্পদাম্বুজ-), বিবুধ (বিবিধ), দিহিংগ (দিহিংগ-তীৰোপৰাসি), সন্তকেন (-সংজ্ঞকেন) আদি পাঠ ধৃত হৈছে। ইয়াত 'ৰিপু-গণ-সহায়ন' অংশ 'ৰিপু-গণ-সংহৰণ' হ'ব পাৰেনেকি, চাব লগীয়া।

ৰৰফুকন সম্পৰ্কে ফলি ৭৮-ৰ টোকা চাওক।

দান-গ্ৰহীতা জয়নাৰায়ণ কাকতী বিশ্বসিংহৰ দিনৰ মজুমদাৰ কন্দৰ্প ভূঞাৰ বংশধৰ (কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত, পৃ. ৫১৪)।

৮২

বেঙেনাআটি সত্ৰৰ ভূমিদান আৰু পাইকৰ নিবন্ধনৰ তামৰ ফলি

ৰজা—লক্ষ্মীসিংহ। পাত্ৰ—আদাবৰীয়া সন্দিকৈৰ বংশৰ শিৱৰাম বৰবৰুৱা। বিগ্ৰহ—বাসুদেৱ, গোবিন্দ, বৈকুণ্ঠনাথ। তাৰিখ—১৬৯৯ শক। স্থান—মাজুলীৰ বেঙেনা-আটি সত্ৰৰ নামে বিভিন্ন ঠাইত।

ফলিৰ পাঠ 'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা'ত (১.৪, পিঠি ২০৮) প্ৰকাশ পাইছিল।

ফলিখনিৰ সংস্কৃত ভাগৰ ঠায়ে ঠায়ে পাঠ অতি দুৰূহ। 'পত্ৰিকা'ৰ উদ্ধৃত পাঠত 'ভ্ৰাজত-পদাৰবিন্দাঃ' (ভ্ৰাজৎ-পাদাৰবিন্দাঃ), সন্নি সন্নাঃ (সন্নিষন্নাঃ), প্ৰশদ্ধান (প্ৰশস্তা ন), ব্ৰতোমলমাতিঃ (-ব্ৰতোঽমলমতিঃ), দিঙ্গা বীকুচ সাত কুম্ভ কনসে ব্যাশক্ত মুক্তৱলীহাৰ ব্যাজ মৎ (দিঙ্নাৰী-কুচ-শাতকুম্ভ-কলশে-ব্যাসক্ত-মুক্তাৱলী-হাৰ-ব্যাজমতী), বিত তাষ্য কীৰ্ত্তিমানামনা (বিততা যৎকীৰ্ত্তিমালামলা), এভাগ (এতান্), ধৰনি নবচয়ান শ্ৰেয় সোদাজ্জননেস্তাত্ৰীয়ং (ধৰণি-নব-চয়ান্ শ্ৰেয়সেঽদাজ্জনন্যাস্তাত্ৰীয়ং), মত্তাৰাত্তি ভকুম্ভ, (মত্তাৰাতীভ-কুম্ভ-), দলনং বিৰ্গাত্ৰ ভিৰ্গাত্ৰ (দলন-বতিৰ্গোত্ৰভিদ্‌গোত্ৰ-), সুৰ কুলীয়ঃ কৃতিভিৰ্ভৰভ্ৰিৰ্ময়া (সুৰক্ষণীয়ঃ কৃতিভিৰ্ভৰভিৰ্ময়া), বিখ্যাতো জল (বিখ্যাতোজ্জল-), ৰৰস্ত সচিব (ৰৰসদ্‌সচিব-) ইত্থভূমৰ্থ ৰজা সাদন (ইতি ভূম্যৰ্থ-ৰাজ-সাদন), দুমীশ্বৰে নাম্মনা (ভুমীশ্বৰেণাত্মনা)।

এই ফলিখন আহোম যুগৰে এখন ডাঙৰ ফলি ; ওজন ⁄৩৷০ পোৱা, দীঘে ২ ফুট, পথালিয়ে ১৬৷৷০ ইঞ্চি। ঢেকিয়াল ফুকন, মজিন্দাৰ, কাকত কটা আদি বিষয়া আৰু হাজাৰ, শয়েক, কুৰি আদি পাইকৰ লেখৰ উল্লেখ মন কৰিব লগীয়া।

'সন্দিকৈ-কুল-গুৰু · বৰ্ব্বড়ুয়া-বৰ···শ্ৰীশিৱৰাম দাস' হ'ল আদাবৰীয়া সন্দিকৈ বংশৰ শিৱৰাম বৰবৰুৱা। গৌৰীনাথসিংহৰ দিনৰ এওঁৰ পদচ্যুতি সম্পৰ্কে "তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জী"ৰ ১৬৮ ছেদ চাওক। গৌৰীনাথসিংহৰ আমোলত পোনতে আদাবৰীয়া শিৱৰাম বৰবৰুৱাৰ আৰু বেঙেনাআটি সত্ৰৰ প্ৰতিপত্তি বিশেষ ধৰণে হৈছিল। "৺ও পিতৃ ৺ৰ দানসাগৰ মতে কৰ্ম্ম-ধৰ্ম্ম কৰিলে, দান-দক্ষিণাও কৰিলে। সকলো মহন্তসকল অনাই হৰি-কীৰ্ত্তন কৰালে। সেই সভাতহে বেঙেনাআটীয়া মহন্তক কুকুৱাবাহী নামে বহালে। সেই ঠাইত পূৰ্ব্বে বকতিয়ালজন বৰবৰুৱাই দিহিঙৰ মহন্তক বহুৱাইছিল। আত পাচে আদাবৰীয়া বুৰবৰুৱা ৺ত প্ৰধান হ'ল।" (তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জী, ছেদ ১৬৭)

ফলিত উল্লিখিত ঢেকিয়াল ফুকন কোন? 'তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জী'ত (ছেদ ১৪৪) আছে, লক্ষ্মীসিংহৰ দিনত "মোহনক ভাঙ্গি বৰগোহাঁইৰ পুতেকক ঢেকিয়াল ফুকন পাতিলে।"

৮৩

বনভাগ আদি পৰগণাৰ আনোৱাৰ ফকিৰৰ ফলি

দাতা ৰজা—লক্ষ্মীসিংহ। গ্ৰহীতা—গুৱাহাটীৰ ফাৰ্চী পঢ়া হাজী আনোৱাৰ ফকিৰ। স্থান—বনভাগ পৰগণাৰ সিন্দুৰীঘোপা। তাৰিখ—১৭২০ শক ১০ আহিন।

এই ফলিৰ নকল ১৮৫৫ শকৰ ১৩ মাঘৰ (২৭ জানুৱাৰী ১৯৩৪ চন) 'দৈনিক বাতৰি'ত (৯ পিঠি, ২য় স্তম্ভ) হাজো কেন্দ্ৰৰ অসম তাঞ্জিম সভাৰ সম্পাদক ছৈয়দ কেৰামত আলিয়ে (১৮।১।৩৪) দিছিল। ফলিৰ তেতিয়া স্বত্বাধিকাৰী যোৰহাটৰ বাহাৰ আলি ডাক্তৰ আৰু মহম্মদ ইয়াল আলি শাহ। 'বাতৰি'ৰপৰা নকলটি ডক্টৰ ভূঞাই ২৬ আগস্ট ১৯৩৪ তাৰিখে টুকি থৈছিল। সেই নকলৰপৰাই পাঠ লোৱা হ'ল। তাত অহং (স্বয়ং), প্ৰদাদিদং (প্ৰাদাদিদং), পত্ৰ (পত্ৰং), প্ৰীতস্তত (প্ৰীতস্সুতি-), দি (পদ), তেবা (মাৰেবা) আদি পাঠ আছে।

এইখনি ফলিত চাহ মদাৰ বৰমকাম, চাহ ফকিৰৰ মকাম, পাঁচ পীৰৰ মকাম, হাজোৰ বৰমকাম আদি মকাম বা ইছলামৰ পৱিত্ৰ স্থানৰ উল্লেখ বিশেষভাৱে মন কৰিব লগীয়া। এই দৰগাহ আদিৰ বিষয়ত আমাৰ সম্পাদিত "পৱিত্ৰ অসম" গ্ৰন্থ পাঠকসকলে চাব বুলি আশা কৰিলো। ডক্টৰ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই *Annals of the Delhi Badshahate* পুথিত (১৫ পিঠি) ফলিখনৰ উল্লেখ কৰিছে।

৮৪

গৌৰীবল্লভ দ'লৰ তাম্ৰৰ ফলি

দাতা-ৰজা—লক্ষ্মীসিংহ। গ্ৰহীতা—গঙ্গাবল্লভদেৱ বৰজনা পছমৰীয়া গোস্বামী। স্থান—ৰংপুৰ নগৰৰ গৌৰীবল্লভ দ'ল।

এইখনি তামৰ ফলি কৃষ্ণকান্ত ভট্টাচাৰ্যই "অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা"ত (৫ম বছৰ, পৃ. ৬) "৺লক্ষ্মীসিংহ ৰজাই ৺গঙ্গাবল্লভ দেৱ বড়জনা পছমৰীয়া গোস্বামীক দিয়া তামৰ ফলি" প্ৰবন্ধত প্ৰকাশ কৰিছিল। ফলিখন ভট্টাচাৰ্যদেৱে সূৰ্যবল্লভদেৱ পৰ (পছমৰীয়া) গোস্বামীৰপৰা পাইছিল। গোস্বামীদেৱৰ বৃদ্ধ-প্ৰপিতামহ গঙ্গাবল্লভদেৱ বৰজনা নৱ-গোস্বামীক লক্ষ্মীসিংহ ৰজাই ৰংপুৰ ৰাজধানীত গৌৰীবল্লভ দেৱালয় কৰাই জমি আৰু পাইক দিছিল। ভট্টাচাৰ্য ডাঙৰীয়াই ফলিৰ অসমীয়া অংশ প্ৰবন্ধত দিয়া নাই, মাথোন উল্লেখ কৰি কৈছে, ক'ত কিমান মাটি দিছিল তাৰ সীমা লেখা আছে আৰু দুঘৰ মুছলমান মানুহে সৈতে পাইকৰ উল্লেখ ফলিত আছে। তেওঁ সংস্কৃত শ্লোকখিনিৰ ভাবাৰ্থও অসমীয়া কৰি দিছিল। 'পত্ৰিকা'ৰ পাঠত দুই-এটি ছপাৰ ভুল সোমাইছিল। "শোকেন্দ্ৰ-কন্ঠীৰৱঃ" —ফলিত মূল পাঠ কি আছিল জানিব পৰা নগ'ল ; কিন্তু ভট্টাচাৰ্যই 'মত্তাৰাতি-মহেভ-কুম্ভ-দলনে শোকেন্দ্ৰ-কন্ঠীৰৱঃ' শাৰীটোৰ অৰ্থ কৰিছে—'হাতীৰ দৰে উন্মত্ত শত্ৰুবিলাকৰ মুণ্ডপাত কৰাত সিংহৰ নিচিনা বলী'। ভট্টাচাৰ্যই পুৰীভিতঃ (পুৰ্য্যভিতঃ) আৰু যশোভিৰাজলনিধিঃ (যশোভিৰা জলনিধেঃ) পাঠ লৈছিল।

কামৰূপ জিলাৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰ মহজৰ বহীত ১৬৯৬ শকত গঙ্গাবল্লভ পছমৰীয়া গোসাঁইক মাটি আৰু পাইক দিয়া দুখন ফলিৰ নকল আছে। প্ৰথমখন (সংখ্যা ২২১) গুৱাহাটীৰ ভস্মাচল বা উমানন্দ মাজুলীত সংস্থাপিত গৌৰীকান্ত (শিৱ) দেৱৰ পূজা-অৰ্চাৰ্থে আৰু দ্বিতীয়খন (সংখ্যা ২২২) মদনাচলত সংস্থাপিত গৌৰীকান্ত (শিৱ) আৰু দুৰ্গাৰ সেৱা পূজাৰ অৰ্থে দিয়া হৈছিল। এই দুয়োখন ফলিৰ প্ৰথমৰ শ্লোক দুটা আৰু তৃতীয় শ্লোকৰো অংশবিশেষ গৌৰীবল্লভ দ'লৰ ফলিৰ সেই সেই শ্লোকৰ লগত মিলে। সম্ভৱতঃ গুৱাহাটীৰ এই দুখন ফলিৰ লগতে একে ১৬৯৬ শকতে ৰংপুৰৰ গৌৰীবল্লভ দ'লৰ বৰ্তমান ফলিখনো কটা হৈছিল। গুৱাহাটীৰ ফলি দুখনৰ পাঠত আছে: -দম্ভাপহৰ-(-দম্ভাপহাৰি-), ২২১ -ভুজবভ্ৰাজমানো, ২২২ ভৃঙ্গৰঘাজমানো (-ভূৰ্ঙ্গ-বিভ্ৰাজমানো), ২২১ শ্ৰীশ্ব পৰ্ব্বাৰ্চ্চন-, ২২২ বিশ্ব-পৰ্ব্বাৰ্চ্চন- (-বিশ্ব-পৰ্ব্বাৰ্চ্চা-), ২২১-জন্মাঃ (-জন্মা), -ভকনি-(-ভকনী-), ২২২-বল্লি-, ২২১-বল্লি- (-বল্লী-), ২২১-ভ্ৰো- (-ক্ৰম-), ২২১ সোৎকণ্ঠৈকষ্ঠিৰবঃ, ২২২ সোৎকণ্টকষ্ঠিৰবঃ (শোকেন্দ্ৰ-কন্ঠীৰৱঃ), যশোৰাজলনিধি (যশোভিৰাজলনিধেঃ), ২২১ ক্ষিতিতলমখভুক্ (ক্ষিতিমখভুক্), ক্ষিতিমহুজমদদ্ (ক্ষিতিজ-মহুজমদৎ)। 'শোকেন্দ্ৰ-কন্ঠীৰৱঃ'-অৰ ঠাইত 'সোৎকণ্ঠ-কন্ঠীৰৱঃ' (ব্যগ্ৰ বা গুজৰি থকা সিংহ) পাঠহে হ'ব লাগে—এই কথা ইয়াত স্পষ্ট হৈ ওলায়।

কাশীনাথ তামূলী ফুকনৰ বুৰঞ্জীত আছে, ১৬৯১ শকত লক্ষ্মীসিংহ ৰজা হৈ “এই দেশি ৰমানন্দ আচাৰ্য্যত সিস্য হৈ ক্ৰমে অনেক ব্ৰিতি বিধান দি, পহু মৰিয়া গোসাঁই নাম দিলে ; এওঁৰ ঘৰবে ন গোসাঁই নামো চলিল।” (পৃ. ৫৭) “এবং ঐ আচাৰ্য্য পহুমৰিয়া গোসাঁইৰ পুত্ৰ ডেকা গোসাঁই ৰৰ জনাই দল পুখুৰি কৰি গৌৰীবলত দেৱালই কৰিলে।” (পৃ. ৫৯)

৮৫

ওপৰ-বৰভাগ, পছিমপাৰ আৰু দেহৰ পৰগণাৰ তামৰ ফলি

ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ (১৭৮০-৯৫)। পাত্ৰ—সেনাপতি (হৰনাথ) দুৱৰা বৰফুকন। তাৰিখ—১৭০৬ শক। স্থান—কামৰূপৰ ওপৰ-বৰভাগ পৰগণাৰ ভাঙৰিকুছি গাঁও আৰু পছিমপাৰ পৰগণাৰ সানৈ গাঁও আৰু দেহৰ পৰগণাৰ সানৈকুছি গাঁৱত। গ্ৰহীতা—ৰামকানু(ভঁৰালী)ৰ বংশ।

পূৰ্বতে এই জমি গৌৰীনাথসিংহৰ ককাইদেৱেকে (?) ৰামকানুক দিছিল।

এই ফলি ডক্টৰ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই ‘বাঁহী’ত (১৫শ বছৰ, ১১শ সংখ্যা, ফাগুন ১৮৪৭ শক) ‘মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ’ৰ ক্ৰমিক প্ৰকাশ দ্বাদশ অধ্যায়ত (‘স্বৰ্গদেৱৰ দিনৰ তামৰ আৰু শিলৰ ফলিৰ পাঠ’) উদ্ধাৰ কৰি দিছিল। ‘বাঁহী’ত গৃহীত পাঠ—নিস্সৃত (নিঃসৃত), মধুব্ৰতায় জন্ম (মধুব্ৰতাজন্ম, ? মধুব্ৰতায়মান), সত্তান (সন্তান), বিচাৰিতামৰুদ্ৰমাসৰ (বিচাৰিতামৰ ক্ৰমামৰ), প্ৰকটী খৃত (প্ৰকটীকৃত-) কৰ্ণপূৰিধৃত (কৰ্ণপূৰীকৃত), দ্বাবাম্বয়োদৰিৰজনিকৰ (দ্বাবাম্বয়োদধি-ৰজনীকৰ), ফুকন্নে প্ৰ্যদত্ত জীনোদ্ধাৰ (ফুকনেন প্ৰদত্ত-জীৰ্ণোদ্ধাৰ-), ইত্যাদি।

গৌৰীনাথসিংহৰ দিনত “দুঅৰাৰ সেনাপতি হৰনাথ, সন্দিকৈৰ গগৈ ১, এই দুই ক্ৰমে বৰফুকন হ’ল।” ১৭০৯ শকত পূৰ্বশত্ৰু মায়ামৰীয়াই পুনৰ ‘উজনিখনি দেস’ লোৱাৰ বেলা “গুআহাটিত গগৈ বৰ ফুকন পলাই গলত, দিহিঙ্গিয়াৰ মেধি ১, দুঅৰাৰ সিৱনাথ ১, বুৰা চেটিয়া ১, দুঅৰাৰে ঐ সেনাপতি হৰনাথ বৰফুকনৰ পুত্ৰ ঘিনাই বদনচন্দ্ৰ ১, ক্ৰমে এই চাৰি বৰ ফুকন হল।” (তামূলীফুকন, পৃ. ৬০, ৬১)

৮৬

দক্ষিণপাটৰ গোসাঁইৰ ভূমি আৰু পাইকৰ নিবন্ধনৰ তামৰ ফলি

ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ। পাত্ৰ—সন্দিকৈ (গগৈ সেনাপতি) বৰফুকন। তাৰিখ—১৫ মাঘ ১৭০৭ শক। স্থান—দৰং দেশত এথন গাঁও, ৰৰনদীৰ পাৰত।

প্ৰমত্তসিংহই সত্ৰৰ নামে ভূমিদান দিয়া ফলিৰ (১৬৭১ শক) লগত [ফলি ৫২] এই ফলি বিজাই চাব লগীয়া। দুৰ্য্যোধন দৰঙৰ ভূমি লৈ। ইয়াতো 'দৰং দেশৰ ৰাজা, ৰাজপুত্ৰ, দুৱাৰদাৰ, হাজৰিকা, শইকিয়া, বড়া, বৰুকক' সম্বোধন কৰা হৈছে।

ফলিখনৰ পাঠ 'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা'ত (?? প্ৰাচীন পুথি অনুসন্ধান মাজুলী অঞ্চল, পত্ৰিকা, ১.৪, ২০৭ পিঠি) ওলাইছিল। তাৰপৰা কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত টুকি ৰখা হৈছিল।

কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰ মহজৰ বহীত এই ফলিৰ পাঠ (সংখ্যা ১৭২, ১৮৮) আছে। তাত '-কৃষ্ণাকণ- চৰণ', (কৃষ্ণ-চৰণ-চাৰণ), -ব্ৰহ্মক্ষৰ (-এক্ষোত্তৰ), দৰঙ্গ (দৰং), বৰুক (বৰুৱা), লখী (লক্ষ্মী), কৈ° (কে°), ভূ (ভু), থাইন (মাইল), মাঘত (মাঘ) আছে।

৮৭

বজালী, নামবৰভাগ, বৰনগৰ আদি পৰগণাৰ হৰিদেৱী পন্থৰ মেধিৰ ভূমি আৰু পাইকৰ নিবন্ধনৰ তামৰ ফলি

ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ। গ্ৰহীতা—হৰিদেৱী পন্থৰ মেধি বিদ্যাবিনোদ আৰু কবিৰত্ন। তাৰিখ—১১মাঘ ১৭০৯ শক। স্থান—বজালী, নামবৰভাগ, বৰনগৰ, সৰুক্ষেত্ৰি, বাউলী, দেহৰ পৰগণাৰ গাঁও।

এই ফলি (১৯"×১৪½") বামুণকুছি গাঁৱৰ (পাটাচাৰকুছি পো. অ.) কাশীনাথ শৰ্মাৰ ঘৰত পাই অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত নকল কৰি থোৱা হৈছিল।

৮৮

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ অখণ্ড-প্ৰদীপৰ হে দেৱালয়ৰ জমিৰ তামৰ ফলি

ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ। গ্ৰহীতা—কৃষ্ণদাহ আঠপৰীয়া, আৰু মোলান ভৰাল-কাকতী। তাৰিখ—৯ কাতি ১৭১০ শক। স্থান—হাজো।

এই ফলিৰ নকল অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত তোলা আছে। কাৰপৰা বা ক'ৰপৰা পোৱা হৈছে, উল্লেখ নাই। দানৰ ৭২৭ পুৰা মাটি ক'ত আছে, তাৰ বিষয়ে নকলটোৰপৰা জানিব পৰা নাযায়।

৮৯

জয়ন্তীয়াপুৰৰ কালিকা-মঠৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা-ৰাণী—বৰগোসাঁইৰ (জয়ন্তীয়া ৰজা) মহাদেৱৰ লেখামতে বিজয়নাৰায়ণ ৰজা (১৭৮৬-৮৯)। বিগ্ৰহ—কালিকা দেৱী, শ্ৰীবিষ্ণু।

Journal of the Assam Research Society (I. i, April 1933) পত্ৰিকাত 'Jaintiapur copper-plate inscriptions of Mahadevi Kasavati' নামে এটি প্ৰবন্ধত ডক্টৰ কে. এম্. গুপ্তই কালিকামঠৰ লেখা তিনিওখিনিৰে (৮৯, ৯৮, ৯৯) পাঠ দিছিল। এই সম্পৰ্কে উল্লেখ পূৰ্বতে এডোৱাৰ্ড গেইট ছাহাবে লিখা *Progress of Historical Research in Assam* পুথিত (পৃ. ১৬) পোৱা যায়। ফলি তিনিখন বৰ্তমান সংকলনত তাৰিখমতে সজোৱা হ'ল।

সংশ্লিষ্ট কালৰ জয়ন্তীপুৰৰ ৰজাসকল হ'ল ; বৰগুশাই (বৰগোসাঁই, এওঁ ১৭৭০ ছনত সিংহাসন ত্যাগ কৰে), ছত্ৰসিংহ (১৭৭০-৮১), যাত্ৰানাৰায়ণ (১৭৮১-৮৬), বিজয়নাৰায়ণ (১৭৮৬-৮৯)।

প্ৰথমখনি ফলিৰ দ্বাৰা বৰগোসাঁইৰ মহাদেৱৰ লেখামতে কালিকা-মঠৰ পূজা-সেৱাৰ বাবে ৰজা বিজয়নাৰায়ণে ১৭১০ শকত (১৭৮৮ ছন) গোবিন্দপুৰ আদি গাঁৱত ভূমি আৰু পাইকৰ নিবন্ধন কৰে।

ইয়াৰ পিছত বৰগোসাঁইৰ মহাদে কাশাম্বিয়ে (কাশাসতি) ১৭২৪ শকৰ ২৫ আষোণত পুনৰ একে অৰ্থে ভূমি দান কৰে (ফলি ৯৮)।

পুনৰ ১৭২৫ শকত একেগৰাকী মহাদেৱে ৰাধা-কৃষ্ণৰ দোলৰ অৰ্থে ভূমি দান কৰে (ফলি ৯৯)।

ফলিখনিৰ কেয়োখণ্ডৰে পাঠ বিশুদ্ধ নহয়।

৯০

আউনীআটি সত্ৰৰ গোবিন্দ ঠাকুৰৰ অখণ্ড-প্ৰদীপৰ হৈ কছাৰীমহল পূৰপাৰ, সৰুক্ষেত্ৰি পৰগণাত ভূমিদান আৰু পাইকৰ নিবন্ধনৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ। বিগ্ৰহ—গোবিন্দ ঠাকুৰ। স্থান—মাজুলীৰ আউনীআটি সত্ৰৰ হৈ কামৰূপৰ কছাৰীমহল, পূৰপাৰ আৰু সৰুক্ষেত্ৰি পৰগণা।

এই ফলিৰ পাঠ 'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা'ত (১. ৪, পিঠি ২০৪) প্ৰকাশ পায়। তাৰপৰা অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত টুকি থোৱা নকলত বাশীক (বংসিক), গেহখণ্ড (গেহেংখণ্ড), শভুমিক (সভূমিক) পাঠ আছে।

কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ত মহজৰ বহীত এই ফলিৰ পাঠ আছে। তাত 'ঈশ্বৰ ঠাইত'ৰ সলনি "৺৺৺ ঠাইত", '৺দেৱোত্তৰ'ৰ ঠাইত '৺৺দেৱে ঘূতৰ', 'ধনৰ বাব দি জনে জমি আদি'ৰ সলনি 'ধনত বাব দি জমে জমি যে দিলে,' 'মাধ খাটনীয়াক'ৰ ঠাইত 'মাধ ঠাকুৰিয়াক।', 'মূঠ ৩।'ৰ ঠাইত 'মূঠত ৬।', 'নিমাই কলিতা।'ৰ ঠাইত 'নিমাই ক°। নিভে° না—।', আছে। তদুপৰি, পাইকৰ লেখত প্ৰথম দুটা স্তম্ভ একেলগে আৰু তৃতীয় স্তম্ভ সুকীয়াকৈ পঢ়িব লাগে। 'পদ পঞ্চক'ৰ পিছত 'বেধ বেগাৰ চোৰ চীনালা ধুমূচী মাৰেশা জলকৰ' হ'ব লাগিছিল।

৯১

নীলাচলৰ ভুৱনেশ্বৰী মন্দিৰৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি

ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ। স্থান—কামাখ্যা-নীলাচলৰ ভুৱনেশ্বৰী মন্দিৰৰ হৈ পুবপাৰ পৰগণাত। তাৰিখ—ফলিৰ তাৰিখ ক্ষয় গৈ মাত্ৰ '১৭' অংশ আছে। গ্ৰহীতা—বৰদেউৰী ৰমাপতি ব্ৰাহ্মণ।

১৮ জুন ১৯৬৬ তাৰিখে কামাখ্যা হাই স্কুলৰ প্ৰদৰ্শনীত এই ফলি পোৱা গৈছিল। তাৰ মালিক শ্ৰীমতী মৃণালিনী দেৱী (কামাখ্যা-নীলাচল)।

ফলিত 'সমদাদিমাং'-অৰ পৰিবৰ্তে 'সমদামীমাং' আছিল। ফলিখনৰ কিছু অংশৰ আখৰ নষ্ট হৈ গৈছে।

এই ফলি অনুসৰি দিয়া মাটি গৌৰীনাথসিংহ স্বৰ্গদেৱে "ভিতৰুৱাল ফুকনৰ বৰোৎসৰ্গত উৎসৰ্গ কৰাই" দিছিল। এই ভিতৰুৱাল ফুকন কোন? "তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জী"ৰ গৌৰীনাথসিংহৰ ৰাজত্বৰ বৰ্ণনাত ১৭১ আৰু ১৯৫ ছেদত "লান্‌মাথৰুৰ ভিতৰুৱাল ফুকন"ৰ উল্লেখ আছে। ১৯৫ ছেদৰ কথা ১৭০৯ শকৰ। ২৪৭ ছেদত লানমাথৰু ফুকন আৰু লানমাথৰুৰ থাৰঘৰীয়া ফুকন আৰু ২৫০ ছেদত লানমাথৰুৰ দিহিঙীয়া ফুকনৰ কথা আছে।

৯২

বালি-সত্ৰৰ বৰকাঁহৰ লেখা

পাত্ৰ—মহীধৰ বুঢ়াগোহাঁই (?)। স্থান—লখীমপুৰৰ ঢকুৱাখনা অঞ্চলৰ বৰ্তমানৰ বাসুদেৱ থানৰ ঠাইৰ নবোৱা সত্ৰ। তাৰিখ—১৭১৭ শক।

ডক্টৰ কেশৱানন্দ গোস্বামীৰ সাহায্যত পাঠ উদ্ধাৰ কৰা হৈছে।

চায়ুৰ বৃদ্ধয়ে—'চায়ুৰো (চায়ুঃ) বৃদ্ধয়ে' হ'ব লাগিছিল; সম্ভৱতঃ ছন্দ মিলাবলৈ 'চায়ুৰ' কৰা হৈছে। ছন্দ ৰাখি আৰু ব্যাকৰণো ঠিক ৰাখি 'চায়ুৰ্বিবৃদ্ধয়ে' পাঠ ল'ব পাৰি।

৪৮০ তোলা ওজনৰ বৰকাঁহখন এতিয়া নগাঁৱৰ বালি-সত্ৰত আছে। তাৰ লেখামতে মূলতে নবোৱা-সত্ৰই তাক দান-ৰূপে পাইছিল। কিন্তু ১৭১৭ শকত মহীধৰ নামে বুঢ়াগোহাঁই থকাৰ কথাটো এটা সমস্যা হৈ পৰে। ১৭০৫ শকৰ (?) আহাৰবপৰা এই সময়ত বুঢ়াগোহাঁই আছিল কুঁৱৈগঞা পূৰ্ণানন্দ। তেওঁৰ নামান্তৰ মহীধৰ আছিল, এনে কথাও ক'তো পোৱা নাযায়। আতন বুঢ়াগোহাঁইৰ কেইবাটাও নামৰ উল্লেখ পোৱা যায়; সেইদৰে পূৰ্ণানন্দৰো নামান্তৰৰ সম্ভাবনা আছেনেকি?

১৭০৭ শকত গৌৰীনাথসিংহ স্বৰ্গদেৱে গড়মূৰত মৃগয়া কৰি "লোহিত পাৰ হৈ নবোৱা মহন্তৰ সত্ৰলৈ গ'ল। সত্ৰৰ সমীপ পাওঁতে নবোৱা আতাই গায়ন-বায়ন স্ত্ৰী সহিত উৎসৱ কৰি আগ বঢ়িবলৈ আহিছিল" (তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জী, ছেদ ১৮২)। ইয়াকে লৈ স্বৰ্গদেৱে আতাক অলপ ভুল বুজিছিল। ১৭১৭ শকত গৌৰীনাথসিংহ স্বৰ্গী হয় আৰু দেখা যায় এই বছৰতে বৰকাঁহখন সত্ৰই দান-ৰূপে পায়।

নবোৱা-সত্ৰ সম্বন্ধে ১৭২৭ শকৰ বৰদোৱা সত্ৰৰ বিবাদৰ সিদ্ধান্তৰ তামৰ ফলিৰ (ফলি ১০০) টোকা চাওক। ১৭২৭ শকত পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁয়ে বামদেৱ অধিকাৰক বৰদোৱাত পাইছিল; যদি মহীধৰ আৰু পূৰ্ণানন্দ একেজন মানুহেই হয়, তেতিয়া হ'লে ১০ বছৰ পূৰ্বে তেওঁ একেজনা অধিকাৰক নবোৱাত থকাতে বৰকাঁহখন দিয়াটো প্ৰতিপন্ন হয়।

৯৩

ছত্ৰাচল দেৱী-আলয়ৰ শিলৰ ফলি

দাতা ৰজা—কমলেশ্বৰসিংহ (১৭৯৫-১৮১০)। পাত্ৰ—প্ৰতাপবল্লভ সন্দিকৈ বৰফুকন। বিগ্ৰহ—মঙ্গলচণ্ডিকা বা অম্বিকা। তাৰিখ—১৭২১ শক। স্থান—(ফলি-মতে) ছত্ৰাচল বা (লোক-জনশ্ৰুতিমতে) ছত্ৰাকাৰ টিলা, গুৱাহাটীৰ পুব মূৰে পানী-কলৰ ওচৰত জাহাজ-ঘাটৰ দক্ষিণত। সেই টিলাতে উত্তৰৰপৰা দক্ষিণলৈ শাৰীকৈ শিৱ, কৃষ্ণ আৰু মঙ্গলচণ্ডিকা মন্দিৰ ৩টি।

ছত্ৰাকাৰৰ ফলি দুখনিৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰি গোলোকচন্দ্ৰ বৰুৱা কাব্যবিনোদে 'আলোচনী'ত 'ছত্ৰাচল দেৱালয়' (৪.১১, ভাদ ১৮৩৫, পিঠি ৩৪৬-৪৮) নামৰ প্ৰবন্ধৰ অন্তৰ্গত কৰি প্ৰকাশ কৰিছিল। কাব্যবিনোদে ১৮২৮ শক অৰ্থাৎ ১৯০৬ চনত শিল দুচটাৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰা সময়ত প্ৰথমটো শিল 'একতীয়াকৈ থিয় কৰি পুতি থোৱা' আৰু দ্বিতীয়টো মাটিত পৰি আছিল। তেওঁ ফলি দুখনিৰ অনুবাদ লগে লগে দিছিল।

প্ৰতাপবল্লভ বৰফুকনৰ আচল নাম গেন্ধেলা সন্দিকৈ ৰাজখোৱা, তেওঁ ক'লা আছিল বাবে নাম হৈছিল কলীয়া-ভোমোৰা; আৰু হৰদত্ত-বীৰদত্তৰ 'দুন্দীয়া' দ্ৰোহ দমন কৰি কমলেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰপৰা (১৭৯৫-১৮১০) প্ৰতাপবল্লভ খিতাপ লাভ

কৰিছিল। ১৭২২ শকৰ এখন ফলিত হৰদত্তৰ বিদ্ৰোহ দমন কৰা যাবে গেজেলা বৰফুকনক প্ৰতাপবল্লভ নাম দি জমি-জমা দান কৰা হয়। কাশীনাথ তামুলী ফুকনৰ বুৰঞ্জীত আছে (ছেদ ৩৬)—'আৰু কলিয়া ভোমোৰা বৰফুকনে সৰ্গদেৱৰ আজ্ঞাপ্ৰমাণে গুৱাহাটিৰ কামাখ্যাত তামৰ ঘৰ কৰিলে, ও চত্ৰাকাৰত দেৱালই কৰিলে।'

মহাভাৰতৰ মূষল, মহাপ্ৰাস্থানিক আৰু স্বৰ্গাৰোহণ পৰ্বৰ পদ লেখা পৃথুৰাম দ্বিজে লেখিছে, প্ৰতাপবল্লভ বৰফুকন হয় 'মুনি চন্দ্ৰ সিদ্ধ চন্দ্ৰ' শকত। ইয়াত 'সিদ্ধ'ই ৭ বুজাব লাগিব (যদিও আমি 'নৱ সিদ্ধ'কেহে জানো); তেনেকৈ হ'লে ১৭১৭ শকত এইজনা বৰফুকন হোৱাটো বুজা যাব। ৩য় খণ্ড 'জোনাকী'ত 'ছত্ৰাকাৰ দেৱালয়' নামে প্ৰবন্ধ (পিঠি ২১) এটি প্ৰকাশ পাইছিল।

'আৱাহন'ত (১১.৮, শাওণ ১৮৬২, পিঠি ৭৭৮-৮০) সোণাৰাম চৌধুৰীৰ 'ছত্ৰাকাৰ দেৱালয়ৰ ফলি' নামৰ প্ৰবন্ধ ওলায়। তাত তেওঁ মঙ্গলচণ্ডী মন্দিৰৰ আৰু শিৱ আৰু কৃষ্ণ মন্দিৰৰ এখন ফলিৰ পাঠ সন্নিৱেশ কৰিছে। তেওঁ জনাইছে, 'দুয়োখন ফলি সম্প্ৰতি দেৱালয়লৈ সোমোৱা বাটৰ বেৰত লগাই ৰখা হৈছে।' মঙ্গলচণ্ডীৰ ফলিখন তেওঁৰ হাতেৰে দীঘে এহাত ১৭ আঙুল, পুতলে ২২ আঙুল (লেখা ঠাই ১ হাত ১০ আঙুল × ১৭ আঙুল) আৰু ইখন দীঘে এহাত ২০ আঙুল, পুতলে ১৯ আঙুল (লেখা ঠাই ১ হাত ১৫ আঙুল × ১৪ আঙুল)।

'আলোচনী'ৰ পাঠত আদিৰ '৮৭' আৰু শেষৰ "প্ৰতাপবল্লভ ··১৭২১" নাই। তদুপৰি আন পাঠ শীৰ্ষোল্লাসি (শীৰ্ষোল্লাসিত), বন্দ্য (স্পৃষ্ট), নৰপতি (নৰপতি-তিলক), বন্ধু (বংশ), বংশ (কমল), ভূভুজ (ভুজ), মৈত্ৰ (মৈত্ৰক)। ফলিৰ শেষৰ 'ফুকনস্যাদেশ'টো চৌধুৰীয়ে 'ফুকনয়াদেশ' কৰি পঢ়িছে।

৯৪

ছত্ৰাচলৰ বিষ্ণু আৰু শিৱ-মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ওপৰত ফলি ৯৩-ৰ টোকা চাওক। 'কুলাম্বুধৌ—কাব্যবিনোদে 'কুলাব্ধৌ' পাঠ লৈছে। 'ধ্যেয়ো ধৰিত্ৰীধৰঃ'—কাব্যবিনোদৰ পাঠ 'মন্ত্ৰীভূপাধিধৰঃ', চৌধুৰীৰ পাঠ 'ধেয়োৰিত্ৰীধৰঃ' ("ধেয়ঃ অৰ্থ গৃহীত, অবিত্ৰ অৰ্থ শুৱি-ব'ঠা, তাতে ধৰ শব্দৰ আগত অভূততদ্ভাৱাৰ্থে চ্বি প্ৰত্যয় কৰি অৱিত্ৰীধৰ হৈছে। এতেকে 'ধেয়োৰিত্ৰীধৰ' শব্দৰ অৰ্থ—'যি আগেয়ে দেশৰ শুৱি-ধৰোঁতা নাছিল, সেয়ে শুৱি-ধৰোঁতা বুলি গৃহীত বা গণ্য হৈছিল।") 'সুমতিনা'—চৌধুৰীৰ পাঠ 'সুমন্ত্ৰিণা'। বৰুৱাৰ 'মৈত্ৰকেহৱনিপতেৰ্' আৰু 'সাদৰম্' চৌধুৰীৰ 'মৈত্ৰকে বা নৃপতেৰ্' আৰু 'শাদৰম্' পাঠতকৈ ভাল বুলি ইয়াত গ্ৰহণ কৰা হৈছে। ফলি ৯৩-৯৪ দুইখনতে 'আদেশিত'টো 'আদিষ্ট' হ'লেই বেয়া নহ'লহেঁতেন।

৯৫

শলগুৰীয়া মহন্তৰ মনুষ্য-ক্ৰয়ৰ পত্ৰ

ৰজা—(কমলেশ্বৰসিংহ।)

এই 'মানুহ বেচা কাকত' "অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা"ত (৭৩ পৃ°, ১ম বছৰ, ২য় সংখ্যা) প্ৰকাশিত হৈছিল, আৰু তাৰপৰাই কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত নকল কৰি থোৱা হৈছিল। আহোম ৰাজ্যত মানুহ বেচা-কিনাৰ প্ৰমাণ-ৰূপে এই পত্ৰৰ বিশেষ মূল্য আছে। এডোৱাৰ্ড গেইটে তেওঁৰ বুৰঞ্জীত লেখিছে, আহোম বিষয়া-ভাঙৰীয়াসকলে যুদ্ধত ধৰি অনা মানুহ বা পৰ্বতীয়া জনজাতিৰপৰা কিনি অনা লোক আদি বন্দী (দাস) কৰি ৰাখিছিল, আৰু কৈছে, কেৱল বিষয়াসকলেইযে বন্দী ৰাখিব পাৰিছিল, তেনে নহয়। সম্ভ্ৰান্ত সকলো লোকেই এটা-দুটা মানুহ ৰাখিছিল, আৰু সিহঁতে ঘৰৰ সকলো লেতেৰা কামৰ জহ-জগৰ মাৰিছিল, খেতি-পথাৰো চলাইছিল। বন্দী বেচা-কিনা কাৰবাৰ দেখ্ দেখ্কৈ হৈছিল। 'ভাল জাত'ৰ একোটা মৰদৰ দাম প্ৰায় কুৰি টকামানলৈকে হ'ব পাৰে, আৰু আনফালে সেই দিনত 'বেয়া জাত' বুলি ধৰা এজনী ছোৱালীৰ দাম তিনি টকা হৈছিল (*A History of Assam*, পিঠি ২৪১-৪২)।

বৰ্তমান ফলিত ছটকা দি শলগুৰীয়া গোসাঁয়ে এক পূৰঠ মানুহ মোহনক কেইবাজনো গঞাৰপৰা কিনি লৈছে। ১৭২৭ শকত ১১ মাঘৰ কমলেশ্বৰসিংহৰ দিনৰ ফলিত দেখা যাব, প্ৰতাপবল্লভ ওৰফে গেন্ধেলা ওৰফে কলীয়া ভোমোৰাৰ বৰপত্নী সয়নী দেৱীয়ে গোৰীচন্দ্ৰ বুজৰুৱাৰপৰা এঘৰ মানুহ (৭টা মানুহ) সাত কুৰি টকাত কিনি লৈছে। অৱশ্যে তেওঁ এই মানুহ হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ মন্দিৰত দেৱলীয়া পাইক কৰি দিছে।

উত্তৰ গুৱাহাটীৰ শিলসাঁকোৰ শ্ৰীবলীন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যৰ ঘৰত পোৱা এটা সাঁচিপাতত আন কথাৰ মাজতে তলৰ মনুষ্য-ক্ৰয়-বিক্ৰয়ৰ পত্ৰথন নকল কৰা আছে :

৬৭ শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণ গদাধৰসিংহ মহাৰাজাৰ ৰাজ্যত : মনুষ্য ক্ৰয়বিক্ৰয় কৰে সন্ধিকৈ বডফুকনৰ দিনত : জহৰিএ ঘই/নিয়কক বিকে : কামাক্ষাৰ গ°গাৰাম ঠাকুৰে বেটি কিনে॥ ধন ৮ টকা আচুঁলি সা[ি]ৰ এখান॥ সাখি : ভাগৱত মিশ্ৰ ১ / সুনন্দ সোনাৰি ১ ভৱাই ১ ৰামকনাই ১ হৰিধন ১ কমললোচন ১ বডবামুন ১ লতা মিশ্ৰ ১ গঢচৰা ১ ৰঙাই ১ ৰামগতি ১ / বিকাই ১। ৰমা ওঝা কাকতি। সভাউডি এমহা/বেটিৰ নাও ফেচেৰি॥

সক ১৬০৭

আঙ্গুলিকতপা চেলেঙখান॥

বৰ্তমান পত্ৰখনৰ লগত ভূমি-ক্ৰয়-বিক্ৰয়ৰ শিলৰ ফলিৰ (সংখ্যা ১৫৩) পাঠ মিলাই চাব লগীয়া। তাৰ ফৰম একে ধৰণৰ। (১) পোনতেই "শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গমহাৰজাৰ ৰাজ্যত ভূমি ক্ৰয়-বিক্ৰয় কৰে॥" বুলি দিয়া হৈছে, বৰ্তমান দলিলত যেনেকৈ আছে "শ্ৰীশ্ৰীকমলেশ্বৰসিংহ মহাৰাজাৰ ৰাজ্যত মনুষ্যৰ ক্ৰয়-বিক্ৰয় কৰে।" তাৰ পিছত (২) কোনে বিকে আৰু কোনে কিনে, তেওঁলোকৰ নাম; (৩) ক্ৰয়-বিক্ৰয়ৰ মানুহ বা মাটিৰ নাম-ঠিকনা আৰু দাম; (৪) সাক্ষীসকলৰ নাম, (৫) সভাৰবি (কামৰূপত যাক বোলা হয় 'সভেৰি') বা মেলুৱৈসকলৰ দক্ষিণা, আৰু (৬) কাকতী অৰ্থাৎ দলিল লেখা মহৰীৰ নাম আৰু লেখাৰ বেচ, এই সকলোবে উল্লেখ থাকে।

৯৬

হাজোৰ দ্বিতীয় মাধৱৰ ভূমিদানৰ তামৰ ফলি

ৰজা—কমলেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই, প্ৰতাপবল্লভ সন্দিকৈ বৰফুকন। বিগ্ৰহ—[দ্বিতীয় মাধৱ]। তাৰিখ—১৭২২ শক। স্থান—হাজোৰ হয়গ্ৰীৱ-মাধৱ মন্দিৰৰ হৈ।

অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত 'বাহী' ৫.১২, কাতি ১৮৩৬-ৰ (পিঠি ৬৬৫) গৌৰীদত্ত মিশ্ৰৰ 'হাজো দেৱালয়ৰ দ্বিতীয় মাধৱৰ তামৰ ফলি'ৰ পাঠ তুলি থোৱা আছে। তাত থকা পাঠৰ ভিতৰত স্বাদ্বিং (স্বাৰ্দ্ধং), শক্র- (শক্ৰ-), বিগল্মাধ্বীক- (বিগলন্মাধ্বীক-) সাধৱা দাতং (সাধৱঃ দত্তং), প্ৰাদদৎ (প্ৰাদদাৎ), বিপ্ৰেভ্যো দদৎ (বিপ্ৰেভ্যোঽদদাৎ), ভুজাদিমৈত্ৰকে (ভুজ-দ্বি-মৈত্ৰকে) আছে। সমিতিৰ বহীত তলৰ শাৰী তিনিটাও তলত দিয়া ধৰণে তলৰ ফালে টোকা আছে:

শ্ৰীমন্মাধৱ-দেৱস্যহয়াস্য-দ্বিতীয়স্য * * *
যা সৰ্ব্বাণিত্য-পূজায়াত্ৰত্য-নিৰ্ম্ময়ং ছৱাবাম্বয়জঃ
শ্ৰীমান্তৰুণোবৰফুক্কণঃ—এৰ্ত্ত ৰস সোমেব্দে নিবদ্ধা এ পট্টকো॥

শ্ৰীধৰণীকান্ত দেৱশৰ্মা পাণ্ডাৰ "কামাখ্যা তীৰ্থ" পুথিত ফলিৰ যি পাঠ দিয়া হৈছে, সি সমিতিৰ বহীৰ পাঠৰ অনুৰূপ।

৯৭

ব্ৰহ্মচাৰী সত্ৰৰ তামৰ ফলি

ৰজা—কমলেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ৰাজমন্ত্ৰী। স্থান—নগাঁও পুৰণি-গুদাম অঞ্চলৰ কলংপাৰৰ ব্ৰহ্মচাৰী সত্ৰ। তাৰিখ—১৭২২ শক।

এই মূল ফলিখনি কলংপাৰ ব্ৰহ্মচাৰী সত্ৰৰ মুক্তিয়াৰ শ্ৰীমোহনচন্দ্ৰ শৰ্মাৰপৰা মোৰ পুৰণি ছাত্ৰী পুৰণিগুদামৰ কুমাৰী আফিয়া চুলতানাৰ যোগে পোৱা হৈছিল। শ্ৰীশৰ্মাৰপৰা কুমাৰী চুলতানাই সুধি এই টোকাটি লেখি দিয়েঃ "ব্ৰহ্মচাৰী গাঁওখন নগাঁৱৰপৰা দহ মাইল দূৰত অৱস্থিত। গাঁওখনৰ ঐতিহ্য পাঁচ শ-বছৰীয়া। এই গাঁওখনৰ অৱস্থিতি লৈ এটা কিম্বদন্তী আছে। ব্ৰহ্মচাৰী বিশ্বম্ভৰ বাপুৱে এই অঞ্চলৰে আমনি নামৰ গাঁৱত আশ্ৰম পাতি থাকোঁতে আহোম ৰজাই তেওঁৰ ভকতসকলক কাম কৰিবলৈ মতাত বাপুৱে বেয়া পালে আৰু তেওঁ ৰাজ-আদেশ অমান্য কৰি কলং সুঁতিক মাটি খোজাত বৰ্তমানৰ ব্ৰহ্মচাৰী গাঁওখনৰ মাটিখিনি কলঙে দিয়ে। বাপুৱে তেওঁৰ আশ্ৰমখন আনি তাতে নতুনকৈ পাতে। বিশ্বম্ভৰদেৱ ব্ৰহ্মচাৰী আছিল বাবে তেওঁ স্থাপন কৰা সত্ৰখনৰ নাম ব্ৰহ্মচাৰী সত্ৰ হ'ল আৰু গাঁওখনৰ নাম ব্ৰহ্মচাৰী গাঁও হ'ল। ই এখন ভাঙৰ সত্ৰ। এই সত্ৰৰ ২,০০০ বিঘা মাটি আছে।"

বৰ্তমানে ৰাষ্ট্ৰীয় ৰাজপথ ৩৭ পুৰণিগুদাম এৰাই পূবলৈ পোনাই গতি কৰোঁতে কলঙৰ এৰা সুঁতিৰ কাষৰৰ হয়বৰ, তেলীয়া, আমনি, পহুকটা, দক্ষিণপাট খাত আৰু ভেলেউগুৰি গাঁও পাৰ হৈ পুনৰ জীয়া কলঙৰ কাষৰি পায়গৈ। এই অঞ্চলটোৰ উত্তৰলৈ আৰু ধেনু-ভাঁজ দি বোৱা কলঙৰ দক্ষিণলৈ ব্ৰহ্মচাৰী সত্ৰৰ মাটি। কলঙৰ এই খণ্ড নতুন সুঁতিৰ উত্তৰে পশ্চিমৰপৰা ক্ৰমে মৰিয়া গাঁও, সুতাৰ গাঁও, খাতোৱাল গাঁও (ধৰলি সত্ৰ), হেমাৰবৰি, বৰভাতলি, নিজ খাতোৱাল আৰু হীৰা গাঁও; এই সকলোখিনি লগ হৈ খাতোৱাল মৌজা।

লক্ষ্মীসিংহ-নৃপ-প্ৰদত্তাং শ্মমুয়া-কাৰি-নামকান্ নৰান্—পূৰ্বতে লক্ষ্মীসিংহ ৰজাই দিয়া চমুৱা আৰু কাঁড়ী-পাইক।

'তুংখুঙ্গীয়া বুৰঞ্জী'ত (ছেদ ১১৯) ১৭০৫ শকৰ কথাৰ লগত আছে, "সেই সময়তে মহন্ত চতমিয়াল বাসুদেৱৰ পৰিনাতি ব্ৰহ্মচাৰীৰ ঘৰ নগাঁৱত, জয়সাগৰৰ পুখুৰীপাৰত আছিল। তেওঁ ৺ক দ্ৰোহ চিন্তিবলৈ মন কৰিলে। পাচে ৺এ এই কথা শুনি জয়সাগৰৰ পুখুৰীপাৰৰ বহাৰপৰা অনাই চক্ষু কাঢ়ি নগাঁৱৰ ঘৰলৈ খেদিলে। লগৰ মানুহ তিনটাক তেলত ভাজি মাৰিলে।" এয়া গৌৰীনাথসিংহ ৰজাৰ দিনৰ কথা। ইয়াৰ পূৰ্বতে লক্ষ্মীসিংহ স্বৰ্গদেৱে চতমিয়াল বাসুদেৱৰ সত্ৰৰ বাবে মাটি-মানুহ দিছিল। সেই মাটি-মানুহ লৈ আৰু বুৰঞ্জীত কোৱা কাৰণে খেলি-মেলি উপস্থিত হোৱাত ৰাজমন্ত্ৰী কুঁৱৈগঞা পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁয়ে অনুসন্ধান কৰি ব্ৰহ্মচাৰী বিশ্বম্ভৰ বাপুক পুনৰ মাটি-মানুহ দিয়ে।

৯৮-৯৯

জয়ন্তীয়াপুৰৰ কালিকা-মঠৰ তামৰ ফলি

পূৰ্বৰ টোকা (ফলি ৮৯) চাওক। ১৭১০ শকৰ ফলিৰ লগতে ১৭২৩ আৰু ১৭২৪ শকৰ পাঠ সংলগ্ন কৰা আছে।

১০০

বৰদোৱা সত্ৰৰ বিৱাদৰ সিদ্ধান্তৰ তামৰ ফলি

ৰজা—কমলেশ্বৰসিংহ। ন্যায় সোধা পাত্ৰ—পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই আৰু ভদ্ৰকান্ত (বা ভদবি) বৰবৰুৱা। বাদী-বিবাদী—শলগুৰীয়া ৰামচৰণ আতা আৰু নৰোৱাৰ ৰামদেৱ আতা। তাৰিখ—১৭২১ শক।

এই ফলি ইতিপূৰ্ব্বে 'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা'ত (প্ৰথম বছৰ, দ্বিতীয় সংখ্যা, পিঠি ৭৪) ওলাইছিল আৰু হৰিনাৰায়ণ দত্ত-বৰুৱাৰ 'প্ৰাচীন কামৰূপীয় কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত'তো (পিঠি ১৩০-৩১) তুলি দিয়া হৈছিল। অনুসন্ধান সমিতিৰ টোকা-বহীত 'পত্ৰিকা'ৰপৰা টুকি ৰখা হৈছিল। বৰ্তমান ফলিৰ পাঠ ডক্টৰ কেশৱানন্দ দেৱ গোস্বামীৰ সাহায্যত উদ্ধাৰ কৰা হ'ল। 'পত্ৰিকা'ৰ পাঠ কেইবাঠাইতো পৃথক দেখা পোৱা যায়—স্বস্তীশ (স্বস্তি শ্ৰী), লব্ধ (লুব্ধ), মৃত্ৰাম (সুত্ৰাম), কুম্বদাৱলি (কুমুদাৱলি), বিত্ৰানন (বিশ্ৰাণন), বিনন্দিত (বিনিন্দিত), সদ্ৰত্নতাম (সদ্ৰত্ন-দাম), বিসব (বিসৰ), স্বনয় (সুনয়), বটদ্ৰৱাভিধঃ (বটদ্ৰৱাভিধ), সলগুৰীয়াখ্য (শলগুৰীয়াখ্য), নবোয়াখ্য (নৰোয়াখ্য), হৃতী (কৃতী), হু হল স্বদ্ধ (কুৰ্ব্বন্ শুদ্ধ-), ইত্যাদি।

এই ফলিখনি আহোম ৰজাৰ দিনৰ বিৱাদৰ ন্যায়-বিচাৰৰ ৰায়ৰ নমুনা আৰু সত্ৰ-পৰিচালনাৰ অৰ্থে নিযুক্ত বিষয়-ববীয়া আৰু ভকতৰ লেখৰ নিদৰ্শন-ৰূপে গুৰুত্বপূৰ্ণ।

বিৱাদখন সংঘটিত হয় শঙ্কৰদেৱৰ 'জীউ ধৰা' সকলৰ সম্বন্ধ লৈ। মহাপুৰুষৰ নাতি পুৰুষোত্তম ঠাকুৰ আৰু চতুৰ্ভুজ ঠাকুৰৰ কোনো পুত্ৰ-সন্তান নাছিল। চতুৰ্ভুজ ঠাকুৰৰ বায়েক গোবিন্দপ্ৰিয়া আইৰ বিবাহ হয় গৌৰীকান্ত বৰুৱাৰ (বৰুৱা আতা) লগত। বৰুৱা আতাৰ বংশ এইদৰে বাঢ়ে—

গৌৰীকান্ত=গোবিন্দপ্ৰিয়া
- কনকপ্ৰিয়া
- দামোদৰ আতা
  - ৰমাকান্ত আতা
    - ৰামচন্দ্ৰ আতা
      - ৰামদেৱ আতা

চতুৰ্ভুজ ঠাকুৰৰ বিচক্ষণা প্ৰথমা ভাৰ্যা কনকলতা আইৰ তত্ত্বাৱধানত মহাপুৰুষৰ বংশৰ পো-জীয়ৰীৰ বংশৰ সকলো লোক কোচবেহাৰত তেওঁলোকৰ দুৰৱস্থাৰ হাত সাৰিবলৈ উজনিৰ আহোম ৰাজ্যলৈ অহাৰ সময়ত দামোদৰ আতাই জয়ধ্বজসিংহ ৰজাৰ অনুমতি বৰ্তমান উত্তৰ লখীমপুৰৰ ঢকুৱাখনাৰ ওচৰত নৰোৱা সত্ৰ (এতিয়া য'ত আছে বাসুদেৱৰ থান) প্ৰতিষ্ঠা কৰে। সেই বাবে তেওঁৰপৰা বঢ়াসকলক নৰোৱা বংশ নামে

অনা হয়। আঢ়ৈ বছৰমানৰ পিছত তেওঁ ভটীয়াই গৈ মহাপুৰুষৰ স্থান বৰদোৱা শ-বছৰীয়া হাবিৰ তলৰপৰা আৱিষ্কাৰ কৰি সত্ৰ-ঘৰ কৰি লয়। অনিৰুদ্ধৰ 'গুৰু-বৰ্ণনা'ৰ মতে ১৫৭৭ শকত দামোদৰ আতা বৈকুণ্ঠী হয়। তেতিয়া তেওঁৰ পুত্ৰ ৰমাকান্ত তেৰ-বছৰীয়া। সেই দেখি কনকলতা আয়ে নিজৰ বৰছোৱালী সুভদ্ৰা আইৰ পুতেক আঢ়ৈ-বছৰীয়া অনন্তৰায় বৰদোৱাৰ অধিকাৰী হ'ব লাগে বুলি দাবী কৰে। এই লৈ বিৱাদৰ সূত্ৰপাত হ'ল। সুভদ্ৰা আইৰ বিয়া হৈছিল ৰামদেৱ গাভৰুগিৰিৰ (যদু বৰুৱা) লগত। তেওঁলোকৰ বংশ ('কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত'ত দিয়ামতে):

ৰামদেৱ গাভৰুগিৰি=সুভদ্ৰা

দেৱহূতি=অনন্তৰায় আতা=জানকী

বিষ্ণুৰায় কেশৱৰায় মাধৱৰায় যাদৱৰায় ৰামৰায়··· হৰিৰায়

লক্ষ্মীকান্ত কল্যাণৰায় সুদৰ্শন শুভানু

ৰামচৰণ হৰিচৰণ গোপালচৰণ

অনন্তৰায় আতাই উজাই গৈ বুঢ়ী দিহিং নৈৰ পাৰৰ শলগুৰি (পোনতে গোবিন্দপুৰ নাম দি), বৰ্তমান শিৱসাগৰ মহকুমাৰ নামডাঙৰ পাৰৰ কোৱামৰাত আৰু আন ঠাইতো সত্ৰ পাতিছিল। পিছত কোৱামৰা সত্ৰ দিচাঙৰ পাৰলৈ নিয়া হয়।

অনন্তৰায়ে গদাধৰসিংহৰ মহন্ত-নিগ্ৰহ সহ্য কৰিব লগীয়া হৈছিল, ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনত সন্মান লাভ কৰিছিল, শিৱসিংহৰ দিনত কিছু দিন নজৰ-বন্দী হ'ব লগীয়া হৈছিল। এওঁৰ সাতটি পুত্ৰৰ এজন কেশৱৰায়ক মধুপুৰ বা শলগুৰি সত্ৰত থয়, ৰামৰায়ক বৰদোৱাত থয়। কিন্তু পিতৃ-বিয়োগৰ পিছত ৰামৰায় কোৱামৰাৰ অধিকাৰ হয় আৰু অনন্ত আতাৰ আন এজন পুত্ৰ হৰিৰায় (ভাগৱতী আতা) বৰদোৱালৈ যায়, এওঁক ৰাজেশ্বৰসিংহই 'ধৰ্ম্ম অৰ্থে মাটি' দান কৰিছিল। হৰিৰায়ৰ মৃত্যুত জ্যেষ্ঠতানুসৰি শলগুৰিৰ কেশৱৰায় বৰদোৱাৰ অধিকাৰ হয়। সেই বাবে এই ঠালৰ বৰদোৱাৰ গোসাঁইসকলক শলগুৰীয়া বোলা হয়।

কেশৱৰায় পিছত তেওঁৰ পুত্ৰ লক্ষ্মীকান্ত আৰু সুদৰ্শন ক্ৰমে বৰদোৱাৰ অধিকাৰ হয়। সুদৰ্শনৰ পিছত লক্ষ্মীকান্তৰ পুত্ৰ ৰামচৰণ বৰদোৱাৰ অধিকাৰ হয়।

১৫৭৭ শকত দামোদৰ আতা বৈকুণ্ঠী হোৱাৰ সময়ত বৰদোৱাৰ স্বত্ব লৈ বিৱাদৰ সূত্ৰপাত হোৱা সময়তে মীৰজুমলাৰ অসম-আক্ৰমণ হ'ল। ৰমাকান্ত উজাই আহি নৰোৱা সত্ৰত থাকিবলৈ লয়। কনকলতা আই বৈকুণ্ঠী হোৱাত জী-নাতি অনন্তৰায় কলিয়াবৰত

আছিল। চক্ৰধ্বজসিংহ ৰজাই (?) দুইজনক ৰাজধানীলৈ অনাই কথা-বাৰ্তা হৈছিল আৰু "দুয়ো ভাই একপ্ৰীতি হয়া আসিলন্ত॥" ইয়াৰ পিছত ৰমাকান্ত পুনৰ নৰোৱালৈ গ'ল। ৰজাৰ টংচু ফুকনে তেওঁত শৰণ লৈ বহুত সম্পত্তি দান কৰিছিল। ১৬৩৯ শকত ৰমাকান্ত বৈকুণ্ঠী হ'লত তেওঁৰ পুত্ৰ ৰামচন্দ্ৰ নৰোৱাৰ অধিকাৰ হয়। এওঁ শিৱসিংহৰ্ দ্বাৰা বিশেষ আদৰ-সমাদৰ পাইছিল। ১৬৬০ শকত ৰাইডঙীয়া ফুকনে সত্ৰত এটি ঘণ্টা দিয়ে (ফলি ৩৬)। ১৬৮৩ শকত এওঁ বৈকুণ্ঠী হোৱাত প্ৰথম পুত্ৰ ৰামদেৱ অধিকাৰ হয়। এওঁ সত্ৰৰ সম্পত্তিৰ ফালে বিশেষ চকু দিছিল; এৰেঁ লক্ষ্মীসিংহ ৰজাৰপৰা ১৬৯৪ শকত কামৰূপৰ পাটবাউসী সত্ৰৰ তামৰ ফলি (ফলি ৮০) লয়, আৰু বৰদোৱালৈ আহি বৰদোৱা-বালিসত্ৰৰ মাজত ৰামপুৰ সত্ৰ কৰি বৈ বালি, ৰামপুৰ আৰু বৰদোৱা সত্ৰবো ভূমিৰ এখন ফলি কৰায় লয়; আৰু শেষত বৰদোৱাত অধিকাৰ হৈ থকা শলগুৰীয়া বংশৰ ৰামচৰণ আতাৰ লগত এওঁৰ সংঘৰ্ষ উপস্থিত হয়। বৰ্তমান ফলিৰপৰা দেখা যায় ৰামদেৱ আতাই 'গাত বলেৰে' কিছু কৰ্ম কৰিছিল।

এই বিবাদ সম্ভৱতঃ বহুত দিন চলিছিল। শেহান্তৰত ১৭২৭ শকত কমলেশ্বৰসিংহৰ (১৭৯৫-১৮১০) আজ্ঞাৰে ৰাজমন্ত্ৰী পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই আৰু ন্যায়াধিকাৰ ভদ্ৰকান্ত বা ভদৰি বৰবৰুৱাই লগত বিহু (?) চাওডাং শইকীয়া আৰু হেমোদৰ চকৰধৰা বৰাক লগত লৈ বৰদোৱালৈ আহি চৰ-জমিনে বিচাৰ কৰি শলগুৰীয়া ৰামচৰণ আতাৰ কিছু সপক্ষে ৰায় দি এই তামৰ ফলি কৰি দিয়ে। আহোম ৰজাৰ দিনৰ এই বিচাৰৰ পদ্ধতি বিশেষ প্ৰণিধানযোগ্য।

এই সময়ৰপৰা বৰদোৱাৰ দ্বিধা-বিভক্তি স্থায়ী হ'ল। নৰোৱাৰ ভাগক বৰ-হিস্‌সা বা বৰ-ভাগ আৰু শলগুৰীয়া ফালক সৰু হিস্‌সা বা সৰু-ফাল বোলা হয়।

১০১

বাউসী পৰগণাৰ বন্দৰস্তিৰ তামৰ ফলি

ৰজা—চন্দ্ৰকান্তসিংহ (১৮১০-১৮, প্ৰথমবাৰ)। পাত্ৰ—(পূৰ্ণানন্দ) বুঢ়াগোহাঁই। তাৰিখ ১৭৩৮ ৭ ব'হাগ। গ্ৰহীতা—অতিৰাম চৌধাৰী। স্থান—কামৰূপৰ বাউসী এলেকা।

এই ফলিৰ পাঠ ডিম্বেশ্বৰ নেওগৰ 'বৰপেটাত এভুমুক' প্ৰবন্ধত (বাঁহী, ১৮.২, জেঠ ১৮৫১, পিঠি ৭৩-৭৪) সন্নিবিষ্ট হৈছিল। নেওগে ফলিখনি সুন্দৰীদিয়াৰ শ্ৰীকন্দৰ্পকুমাৰ বৰুৱাৰ ঘৰত পাইছিল। ফলিখিনিৰ 'দাঁতিত শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ শ্ৰীচন্দ্ৰকান্তসিংহ নৰেন্দ্ৰস্য বুলি লিখা এটি মোহৰ আৰু তলত এটি সিংহৰ দৰে জন্তুৰ ছবিৰে অঁকা আন এটি ধুনীয়া মোহৰ আছে।'

'বাঁহী'ৰ পাঠত সত্ৰক্তদাম (সত্ৰত্ন-দাম), বিশ্ৰাণনানিপ্ত (ৱিশ্ৰাণনালিপ্ত), পাল্যাত বেভিঃ (পাল্যা ভৱন্তিঃ), কৃত্তয়েওঃ (কৃতজ্ঞৈঃ) আছিল। এই ফলিৰ সংস্কৃত অংশ

চন্দ্ৰকান্তসিংহই ১৭৪২ শকত আউনীআটি সত্ৰৰ দুগছি অখণ্ড প্ৰদীপৰ হৈ দিয়া ফলিৰ (এই ফলি ১৯৬৯ চনত অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ে পুৰণি কমিছনাৰৰ অফিচৰপৰা সংগ্ৰহ কৰিছে) সংস্কৃত অংশেৰে মিলে:

স্বৰ্গীন্দ্ৰ-বংশোৎপল-পূৰ্ণচন্দ্ৰঃ। শ্ৰীকান্ত-পাদাম্বুজ-মত্ত-ভৃঙ্গঃ।
বিদূৰ-ভূমিৰ্ম্ম-ৰত্ন-ৱল্ল্যাঃ শ্ৰীচন্দ্ৰকান্তাদিক-সিংহ-নৃপঃ॥
নৃপ-নিকৰ-কিৰীটোদ্দীপ্ত-সদ্ৰত্ন-দাম-ভ্ৰমৰ-কুল-বিৰাজদ্ৰক্ত-পাদাৰবিন্দঃ।
সুৰ-তৰুবৰ-লক্ষ্মী-স্পৰ্দ্ধি-বিশ্ৰাণনালিস্তুহিন-কিৰণ-কীৰ্ত্তিঃ কামজিৎকায়কান্তিঃ॥

অসৌ মহীন্দ্ৰঃ সমযাচতেদং কৃতাঞ্জলিৰ্ভাবি-নৰেন্দ্ৰ-বৰ্গান্।
ময়া প্ৰদত্তা সুৰবৃত্তিৰেষা পাল্যা ভৱদ্ভিঃ কৃতিভিঃ কৃতজ্ঞৈঃ॥

বৰ্তমান ফলিখনৰ পাঠো অবিকল এনে হ'ব বুলিয়ে ভাব হয়।

১৭৩৮ শকতে বদনচন্দ্ৰ "বৰফুকনে ভাটিৰ পৰা মানৰ দেসলৈ গৈ ফৌজ সহিতে উজনিএ ওঁলালহি। কিছু দিনৰ পূৰ্বৰে পৰা ডাঙ্গৰিয়াৰ (বুঢ়াগোঁহাইৰ) নৰিয়া দেখি নিজে ৰণলৈ জাব নোআৰি, এই মানৰ ৰণলৈকে ফৌজ পঠায়েই ১৭৩৮ সঁকৰ চত্তত ডাঙ্গৰিয়াৰ ম্ৰিত্যু হল" (তামুলীফুকন, পৃ. ৬৫)। মন কৰিব লগীয়া, বৰ্তমানখনি ফলি ১৭৩৮ শকৰ একেবাৰেই আদিতে কৰা। ১৭৩৯ শকৰ ফাগুনত চন্দ্ৰকান্তসিংহক ৰজা ভাঙি পুৰন্দৰসিংহক ৰজা পতা হয়। ইয়াৰ লগে লগে চন্দ্ৰকান্তসিংহৰ প্ৰথম ৰাজভোগ (সাত বছৰ, এমাহ, পাঁচ দিন) শেষ হয়।

১০২

বৰবংশৰ পৰগণাৰ আলিপুৰ তালুকৰ নিজ আলিপুৰ গ্ৰামৰ আৰু বাইহাটা তালুকৰ লেখা

দাতা-ৰজা—চন্দ্ৰকান্তসিংহ (১৮১৯-২১, দ্বিতীয়বাৰ মানৰ তলত)। পাত্ৰ—লাম্মাখৰুৰ (বেথাৰাম) বৰফুকন। গ্ৰহীতা—ভথো বৰকায়স্থ। তাৰিখ—১৭৪৩ শক। স্থান—কামৰূপৰ বৰবংশৰ পৰগণাৰ নিজ আলিপুৰ গাঁও।

এই তুথন পত্ৰ, তামৰ ফলি নহয়।

'মিলন'ৰ ৩য় বছৰ ৩য় সংখ্যা (পৃ. ১৯০-৯২, জেঠ, ১৮৪১ শক) পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে 'পুৰণি কয়চলা' নামৰ প্ৰবন্ধৰ লগত পত্ৰ তুখন প্ৰকাশ কৰিছিল। গোস্বামীৰ পাঠত 'বিগলম্মাঙ্কিক' (বিগলম্মাখ্ৰীক), 'মৈত্ৰানন্দ' (মৈলিন্দ) আছিল। হৰিনাৰায়ণ দত্ত বৰুৱাৰ 'প্ৰাচীন কামৰূপীয় কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত'ৰ ৪৫৯-৬০ পিঠিত ধৰ্মোত্তৰ-পত্ৰ তুখনি তুলি দিয়া হৈছে। দ্বিতীয়খনিৰ 'ইচাদ' শব্দৰ পিছত ১৭ জন মানুহৰ নাম আছিল। গোস্বামী আৰু দত্ত-বৰুৱাই নামখিনি দিয়া নাই।

দান গ্ৰহীতা ভথো চৌধাৰীৰ আন নাম বিষ্ণুচৰণ। এওঁলোকক বৰকায়স্থৰ বংশ বা নাৰায়ণ গোমথাৰ বংশ বোলে। হৰিনাৰায়ণ দত্তবৰুৱাদেৱে লেখিছে, "আহোমৰাজ চন্দ্ৰকান্তসিংহৰ দিনত এওঁ বৰকায়স্থ হয়। বিষ্ণুচৰণে যদিও বৰকায়স্থ উপাধি পাইছিল, আচলতে কিন্তু তেওঁ সেই অঞ্চলৰ বুজৰবৰুৱাৰ কামহে কৰিছিল। এই সম্মান বোঞ্জ বৰফুকনৰ তলতে আছিল। সেই সময়ৰ কামৰূপৰ পূব অঞ্চলৰ সমস্ত বৰুৱা, বৰকাইথ, চৌধাৰী, পাটোৱাৰী আদি ভথৌ বৰকায়স্থৰ অধীনত আছিল। এওঁ শাসন কৰা ঠাইৰ সীমা উত্তৰে ভোট, দক্ষিণে গাৰোপাহাৰ, পূবে বৰনদী আৰু পশ্চিমে পাগলাদিয়া নদী আছিল বুলি কয়। বৰ্তমান বাইহাটা ষ্টেচনৰ পশ্চিমে থকা চেঁচা নদীৰ পাৰত তেওঁৰ থানা (সদৰ) আছিল, আজি-কালি এই ঠাইক মানুহে 'থানা পাতা ঘাট' বোলে।" (কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত, পৃ. ৪৫৮)।

চন্দ্ৰকান্তসিংহ মানৰ অনুগ্ৰহত দ্বিতীয়বাৰ ৰজা হয় ১৭৪০ শকৰ শেহত, আৰু ১৭৪২ শকৰ চ'তত মানৰ ভয়ত গুৱাহাটীলৈ যায়, তাতে মানে খেদি ৰণ কৰাত স্বৰ্গদেৱ গুৱাহাটীৰপৰাও ভাগি গ'ল দুবছৰ আঠদিন ৰাজভোগৰ পিছত। দেখা যায়, মানৰ দিনৰ ভীষণ অস্থিৰ অৱস্থাৰ মাজতে ৰজা আৰু বৰফুকনে ভথৌ চৌধাৰীক মাটি-মানুহ আদি দিয়ে।

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে দ্বিতীয়খন লেখাৰ 'পঞ্চ সভাসদ বিদ্যমানে' কথাটোৰ ওপৰত বিশেষ গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে। এই প্ৰসঙ্গত অসমৰ স্বাধীনতাৰ অৱসানৰ পিছত কোম্পানিৰ আমোলত সিদ্ধান্ত পত্ৰ আদিত কেনেকৈ পূৰ্বৰ লেখা-পদ্ধতি গ্ৰহণ কৰা হৈছিল আৰু 'পঞ্চ সভাসদে' কেনেকৈ বিচাৰ কৰি ৰায় দিছিল, তাক ১৭৪৮ শকৰ মোকাম গুৱাহাটীৰ আদালত পঞ্চায়তী চ'ৰাৰ সিদ্ধান্ত-পত্ৰৰ প্ৰথম অংশৰপৰা বুজিব পৰা যাব:

৺৭ স্বস্তি বিপক্ষ-পক্ষ-ক্ষয়-দক্ষ-সন্নয়-চয় - বশীকৃতাশেষ - দেশ - ইংলণ্ডা-ধীশ্বৰ - শ্ৰীশ্ৰী৺কোম্পানী - বাহাদুৰ - সেবক - কামৰূপাদি - দেশ - নায়ক - শ্ৰীল-শ্ৰীডেবিড-ইস্কাটাভিধান-সাহেব-কমিসনৰ মহামন্ত্ৰি-সুনীয়ৰাক্ষয়া (?)-সন্দিকৈ-কুলোদ্ভৱ-শ্ৰীযুত-ঘিনাই-মন্ত্ৰি-বৰফুকন-প্ৰধানৈঃ পঞ্চসথৈৰ্ব্বিবিচ্য বিজ্ঞপিতং সিদ্ধান্ত-পত্ৰমীদং। ব্যোম-বাণাদ্ৰি-চন্দ্ৰ শাকে।

১০৩

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ হৰি-কীৰ্তনাৰ্থে দেহৰ পৰগণাত ভূমি-কৰ-দানৰ তামৰ ফলি

দাতা-দাত্ৰী—চন্দ্ৰকান্তসিংহ আৰু পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী পদ্মাৱতী দেৱী। পাত্ৰ—লাম্যাখৰৰ বেথাৰাম বৰফুকন। স্থান—কামৰূপৰ দেহৰ পৰগণা। তাৰিখ—.৭৪৩ শক ১৩ চ'ত।

Copied from the certified copy issued by the Supdt., Commissioner's Office, A.V.D., on 5. 10. 25 বুলি ডক্টৰ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই এই ফলিৰ নকল কৰি ৰাখিছিল। ফলিখনৰ সংস্কৃত অংশৰ পাঠ গলিত আৰু দুৰূহ। মোহৰৰ অংশৰ 'তদ্বগত' শব্দটো 'তদনুগত' হোৱা সম্ভৱনেকি? ফলি ১০৪ চাওক।

আহোম ৰজাসকলৰ এইখনেই শেষ ফলিৰ এখন যেন লাগে। ১৭৪২ শকৰ ২ চ'তত চন্দ্ৰকান্তসিংহ গুৱাহাটীলৈ গ'ল। গুৱাহাটীলৈকে মান আগ বাঢ়ি যোৱাত ৰণত থাকিব নোৱাৰি স্বৰ্গদেৱ গুৱাহাটীৰপৰাও ভটীয়াই গ'ল। তামুলী ফুকনে লেখিছে, "পাচে মিঙ্গি মহা তিলোআই সৰ্গদেৱত নিৰাসা হৈ, ঐ বগা কোঁঅৰৰ পুতেক জোগেশ্বৰ সিংহক ১৭৪৩ সঁকৰ ১২ আঘোনত ৰাজ্য স্থিৰ হবৰ মনস্থেৰে লোক দৰ্সক ৰূপে ৰজা নাম দি, নিজে ৰাজত্ব কৰি আচিলে।" ইয়াৰ পিছত মান-আহোমৰ মহগৰৰ ৰণত চন্দ্ৰকান্তসিংহ থাকিব নোৱাৰি ১৭৪৪ শকৰ জেঠত ভটীয়াই পৰদেশ পালেগৈ। দেখা যায়, মানে যোগেশ্বৰসিংহক নামত ৰজা পাতি উজনিত দেশ চলোৱা সময়তে ভাটীত চন্দ্ৰকান্তসিংহই আৰু তেওঁৰ পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী পদ্মাৱতীয়ে কামৰূপত এই ফলি কৰাই জমি দিয়ে।

মন কৰিব লগীয়া যে এই ফলিৰ দ্বাৰা 'প্ৰাক্‌প্ৰবৃত্ত-সত্ৰোৎসৱ-স্থানীয়-হৰি-কীৰ্ত্তনোৎ-সৱাৰ্থং' অৰ্থাৎ 'মাঘ মাহত দশমি তিথিত পূৰ্ব্বে দ্বাদশ যাত্ৰা আছিল সেয়ে লোপ পালত সম্প্ৰতি নবিনকৈ বৎসৰি সভাযাত্ৰা কৰিবৰ নিমিত্তে' ভূমি-কৰ আছুতীয়াকৈ ৰখাৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। ৰামচন্দ্ৰ দাস বৰপাত্ৰই ১৬০৮ শক অৰ্থাৎ ১৬৮৬ ছনত ৰচনা কৰা 'যোগিনী-তন্ত্ৰ' (বা 'হয়গ্ৰীৱ-মাধৱ' বা 'মণিকূট') গ্ৰন্থৰপৰা দেখা যায় সেই তাৰিখৰ পূৰ্বতে সত্ৰৰ আৰ্হিত নাম-কীতন-প্ৰসঙ্গ প্ৰৱৰ্তন কৰা হৈছিল আৰু মন্দিৰৰ ভিতৰৰ পূজা-আৰতিৰ উপৰি ভাগৱত-পাঠ, নাম, গায়ন-বায়ন, বিয়াহৰ গীত আদি পুৱাৰপৰা ৰাতিলৈকে চলিছিল। ১৫০৬ শকত বা ১৫৮৪ ছনত অৰ্থাৎ শঙ্কৰদেৱৰ মৃত্যুৰো ১৬ বছৰৰ পিছত হাবি-তলৰপৰা সম্পূৰ্ণ বিধ্বস্ত অৱস্থাত উলিয়াই ৰঘুদেৱনাৰায়ণে হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ মন্দিৰ নিৰ্মাণ কৰা সময়তে মহাপুৰুষীয়া আৰ্হিৰ হৰি-নাম-কীৰ্তন, গায়ন-বায়ন প্ৰৱৰ্তিত হোৱাটো ধৰিব পাৰি। শঙ্কৰদেৱৰ সহচৰ, শিষ্য আৰু পুৰোহিত ৰামৰামৰ জোঁৱাই কণ্ঠভূষণ মন্দিৰৰ পূজাৰি নিযুক্ত হৈছিল। মন্দিৰত বিয়াহৰ ওজা-পালিও এই সময়ৰপৰাহে চলে। মন কৰিব লগীয়া যে লক্ষ্মীসিংহ ৰজাৰ দিনত বিয়াহৰ ওজা শাগৰক (সাগৰ) ক্ষেত্ৰি পৰগণাৰ মৰা গাঁও আদিত ৬১ পুৰা মাটি দিয়া হয়। *Journal of Oriental Research, Madras*(September 1952—June 1953)-অত ওলোৱা আমাৰ Hayagrīva worship in Assam প্ৰবন্ধত তাৰ বহল আলোচনা কৰা হৈছে।

ৰাণী পদ্মাৱতী দেৱী সম্পৰ্কে হৰকান্ত বৰুৱা সদৰামিনৰ "আসাম বুৰঞ্জী"ত (১৯৩০) আছে:

"এইজনা স্বৰ্গদেৱে বেঙ্গেনা আটীয়া সত্ৰৰ ভকতৰ জীয়ৰী পদ্মাৱতী নামক ছোৱালী

এটী চকুত লগা দেখি নাচনিয়াৰ কৰি ৰাখিলে। পৰে যুৱত হোৱাতে লিগিৰী কৰি চাঙত তুলিলে। পাচে স্বৰ্গদেৱে ভাল পাই কুঁৱৰী পাতিবৰ মনস্থ কৰিলে। ২৪২ ॥

"কিন্তু কুঁৱৰী পাতিবৰ হলে ডাঙৰীয়াসকলৰ সন্মতি লব লাগে। বুঢ়াগোঁহাঞি ডাঙৰীয়াত সোধাত ডাঙৰীয়াই এইমত কলে বোলে, স্বৰ্গদেও, কুঁৱৰী পাতিব লাগিলে গোঁহাঞিপৰীয়া আহোম অথবা চাৰি-ঘৰীয়া অথচ লাহন ও সন্দিকৈ ও দিহিঙীয়া ও দুৱৰা আহোমৰ ছোৱালী আনি কুঁৱৰী পতাৰ নিয়ম আছে। সেই অনুসাৰে তেওঁলোকৰ ঘৰৰ ছোৱালী আনি কুঁৱৰী পতা শ্ৰেয়স্। অতি সামান্য ভকতৰ জীয়ৰী, বিশেষ হিন্দুৰ জীয়ৰী, এতেকে বৰকুঁৱৰী ও পৰ্ব্বতীয়া কুঁৱৰী ও ৰাইভঙীয়া কুঁৱৰী পতা ভাল নহয়। তথাপি যদি স্বৰ্গদেৱে কুঁৱৰী পাতিবৰ মনস্থ কৰিছে চমুৱা কুঁৱৰীকে পাতক ; এই কথা কলে। পৰে স্বৰ্গদেৱে ডাঙৰীয়াৰ কথা মতে ন পৰ্ব্বতীয়া কুঁৱৰী পাতিলে। কিন্তু ডাঙৰীয়াই সেই কুঁৱৰীক সেৱা নকৰিলে। ২৪৩ ॥" (পৃ. ৮৫)

বৰ্তমান ফলিত পদ্মাৱতী পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী (ৰজাৰ দ্বিতীয় পৰ্য্যায়ৰ ৰাণী) আৰু তেওঁৰ পুত্ৰ কোঁৱৰসকলৰ মঙ্গলৰ অৰ্থে পেৰাৰ ধন অৰ্থাৎ ৰাজকোষলৈ যাব ৩/গা টকা পৱিত্ৰ উছৱৰ হকে বাৰ্ষিকৰূপে দান দিয়া হৈছে।

১০৪

আইভেটি ন সত্ৰৰ হৈ খাতা পৰগণাৰ খানা তালুকৰ কাকত

দাতা—চন্দ্ৰকান্তসিংহ। গ্ৰহীতা—আইভেটি ন সত্ৰৰ শশধৰ আতা। তাৰিখ—১৭৪৪ শক। স্থান—কামৰূপৰ খাতা পৰগণা খানা তালুক।

'প্ৰাচীন কামৰূপীয় কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত'ৰ ২৪৫ পিঠিৰপৰা পাঠ লোৱা হৈছে। তাত 'বিপন্ননাধ্বিৰ' (বিগলন্নাধ্বীক), 'মৈলান্দ' (মৈলিন্দ) পাঠ আছে। আৰম্ভৰ 'তদ্বৰ্গ' শব্দটো ফলি ১০৩-ৰ 'তদ্বগ্নত'ৰ দৰে 'তদনুগত' হোৱাৰ সম্ভাৱনা আছে।

বৰদোৱাৰ শলগুৰীয়া ৰামচৰণ আতা বৈকুণ্ঠী হোৱাত তেওঁৰ পুত্ৰ হৰিচৰণ আৰু গোপালচৰণ ক্ৰমে ছোট হিস্সাৰ অধিকাৰ হয়। হৰিচৰণৰ পুত্ৰ শশধৰে আইভেটি ন সত্ৰ পাতে। এওঁ চন্দ্ৰকান্তসিংহক শৰণ দিছিল বুলি চৰিতত পোৱা যায়। এইজনা ৰজাই শশধৰ আতাক কামৰূপৰ খাতা পৰগণাৰ খানা তালুকৰ ২৪০ পুৰা মাটি ধৰ্মোত্তৰ দান দিয়ে (কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত, পৃ. ২৪৫)।

'বৰদোৱা সত্ৰৰ বিবাদৰ সিদ্ধান্তৰ তামৰ ফলি' (ফলি ১০০) আৰু তাৰ টোকা চাওক। ইয়াৰ আগৰ ফলিখনৰ দৰে (ফলি ১০৩) এই কাকতৰ দানো চন্দ্ৰকান্তসিংহই মানৰ কবলৰপৰা আঁতৰি গৈ কামৰূপ অঞ্চলত থকা সময়তে দিছিল। ফলি নকৰি কাকত কৰাৰ সিও এটা কাৰণ হ'ব পাৰে।

সুন্দৰীদিয়া সত্ৰৰ পিতলৰ ডুৱাৰৰ ফলি

দাতা—শ্ৰীভক্তচৰণ আতৈ। স্থান—সুন্দৰীদিয়া সত্ৰ, বৰপেটা। সময়—১৭৬৯ শক মা(ঘ)।

১৯৬৯ ফেব্ৰুৱাৰীত সুন্দৰীদিয়া সত্ৰলৈ যাওঁতে লেখাথিনিৰ অসম্পূৰ্ণ নকল এটি কৰি অনা হৈছিল। ঠায়ে ঠায়ে কথাখিনি পঢ়িব পৰা নগ'ল। ১৭৬৯ শক অৰ্থাৎ ১৮৪৭ চনত পুৰণি আৰ্হিৰে দান কৰা বস্তুৰ ওপৰত দাতাই নাম কটাই দিয়াৰ চানেকি ৰূপে পিতলৰ ডুৱাৰখনৰ এটি বিশেষত্ব আছে। শিৱসাগৰ নগৰত এখনি পিতলৰ তামূলী-পীৰা দেখা পাইছিলো, তাত এনে ধৰণৰ কথা আছিল : 'এই পীৰাৰ মূল্য এক মাইকী-পোৱালি মহিষ।'

১০৬

সধয়াপুৰীশ্বৰ সত্যনাৰায়ণ-প্ৰত্যক্ষনাৰায়ণৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি

দাতা-ৰজা—শ্ৰীসত্যনাৰায়ণ আৰু যশ(যম)নাৰায়ণ (?)। গ্ৰহীতা—নাৰায়ণ দ্বিজৰ পুত্ৰ,…ভাৰ্গৱ দ্বিজৰ পুত্ৰ। স্থান—লুহুমিমাৰি, ব্যাঘ্ৰমাৰি। তাৰিখ—১৩১৪ শক ।

এইখনি ফলি আৰু ফলি ১০৭-ৰ পাঠ শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ বৰুৱাদেৱে উদ্ধাৰ কৰি "আৱাহন"ত (৬.৬, চ'ত ১৮৫৬) "চতুৰ্দ্দশ শতিকাৰ দুখন তামৰ ফলি" প্ৰবন্ধৰ লগত আৰু *Journal of the Assam Research Society*ত (III. 2, July 1935) "Some ancient relics found in North Lakhimpur" প্ৰবন্ধত প্ৰকাশ কৰিছিল। বৰ্তমানথন ফলি ঘিলামৰাৰ ওচৰৰ ধেনুখনাৰ এটা পুখুৰীত পোৱা গৈছিল আৰু ঘাৰমৰা সত্ৰই ফলিত উল্লিখিত দানৰ ভূমি নিজৰ বুলি দাবী কৰি চৰকাৰৰ ৰাজস্ব বিভাগৰ বিষয়াৰ হাতত এই ফলি দিয়ে। ফলিখন পাঠোদ্ধাৰৰ বাবে ডক্টৰ টি. ব্লথ, ৰাখালদাস বেনাৰ্জিৰ দৰে বিশেষজ্ঞসকলৰ হাতত দিয়া হয়, কিন্তু সিসকলে একো সহায় কৰিব নোৱৰাত মহামহোপাধ্যায় ধীৰেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্যৰ পৰামৰ্শমতে সিদিনাথন ৯৩ বছৰত ঢুকোৱা পণ্ডিত গৌৰীদত্ত মিশ্ৰ বিদ্যাভূষণক দিয়া হয়। মিশ্ৰ মহাশয়ে বহুত যত্ন কৰি ইমানকে মাথোন পায়—এজন স্বৰ্গনাৰায়ণ নামে ৰজাই নাৰায়ণ নামৰ বিপ্ৰক এশ ঘৰতকৈও সৰহ মানুহ থাই-বৈ থাকিব পৰাকৈ মাটি দান কৰে। ইয়াৰ পিছত বিদ্যাভূষণদেৱৰ পুত্ৰ শ্ৰীনলিনীকুমাৰ মিশ্ৰই এই কথাৰ ভিত্তিতে এই ফলিৰ যোগে ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে ৰামনাৰায়ণ বা কবিৰাজ চক্ৰৱৰ্তীক ভূমি দান কৰা বুলি "আৱাহন" (ৰুদ্ৰসিংহ ৰজা নিৰক্ষৰ আছিলনে? মাঘ ১৮৫৬) আৰু *Journal of the Assam Research Society*-ত (Vol. II, No. 4) দুটা প্ৰবন্ধ লিখে। শেহত উত্তৰ লখীমপুৰৰ সাহিত্যানুৰাগী, প্ৰত্নতত্ত্বানুৰাগী পুৰুষ শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ বৰুৱাদেৱে ঘাৰমৰা সত্ৰৰপুৰা ফলিখন আনি দুজন সংস্কৃত পণ্ডিতৰ সহায় লৈ ফলিখনৰ আখৰ অতি অস্পষ্ট হোৱা আৰু ঠায়ে ঠায়ে ফুটা হোৱা সত্বেও যথেষ্ট সন্তোষজনকভাৱে পাঠ উদ্ধাৰ কৰি ওপৰত উল্লিখিত

প্ৰবন্ধ দুটাৰ লগত প্ৰকাশ কৰে। এই ফলি আৰু ফলি ১০৭-এ অসমৰ ৰাজনৈতিক আৰু সাংস্কৃতিক বুৰঞ্জীৰ এটা ভাপ থাই থকা অত্যাৱশ্যকীয় পাত মুকলি কৰে। আমি বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ পাঠকে ইয়াত প্ৰায়ে গ্ৰহণ কৰিছো।

'পবিত্ৰ অসম'ৰ উত্তৰ লখীমপুৰৰ বিষয়ৰ অধ্যায়ত শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ বৰুৱাদেৱৰ লিখিত 'বাসুদেৱ-থান (নবোৱা সত্ৰ)' প্ৰবন্ধ আৰু *Journal of the University of Gauhati*-ত আমাৰ লিখিত A place of Vāsudeva worship in Assam প্ৰবন্ধ চাওক।

৩য় শাৰীত আমি বৰুৱাৰ 'স্বৰ্বন্দামম্বা'-ৰ ঠাইত 'স্বৰ্বন্দ্যামম্বা-', ষষ্ঠ শাৰীত 'নোৱাস্ব-'ৰ ঠাইত 'নো ৱা খে' পাঠ লৈছো। ৭ম শাৰীৰ 'প্ৰথ্যাত ' মূল 'ফলিত 'প্ৰক্ষাত' আছিল। ৮ম-৯ম শাৰীৰ পাঠ দুৰূহ। 'জনৌঘে'—মূল ফলিৰ পাঠ 'জনোঘৈ'। '১০ম শাৰীৰ 'দৈত্যানামাত্তমামামতিঃ'—ইয়াৰ অৰ্থ পোৱা নাযায়, বৰুৱাদেৱে 'দৈত্যকুলত জন্ম লৈ সেই কুলৰ সুমতি-স্বৰূপা' অৰ্থ অনুমান কৰি লৈছে। আমাৰ 'স্বকে'ৰ মূল পাঠ আছিল 'স্বধে'। ১১শ শাৰীৰ 'ৰিপু' মূলত 'শ্বপু' হৈ আছিল; বৰুৱাৰ 'ৱংশাংস'ৰ ঠাইত আমি লোৱা 'ৱংশাংশ' ঠিক পাঠ নহ'ল। ১২শ শাৰী, 'বাৰ্য্য'ৰ ঠাইত মূলত আছিল "বীৰ্জ্জ"। ১৩শ শাৰী, 'দিনেশঃ'—মূল ফলিত 'দিনেসঃ'। ১৪শ শাৰীৰ বৰুৱাৰ 'তৎসুহৃ-'ৰ ঠাইত আমি 'তৎসুনু'- পঢ়িছো। ১৬, বৰুৱাৰ 'ভূপতি'ৰ ঠাইত আমি লোৱা 'ভূপতিস্' ভুল পাঠ। ১৫, 'খ্যাতো'—মূল পাঠ 'খ্যাপো'। ১৭, 'স্বৰ্গ-' বৰুৱাৰ পাঠ 'সৰ্গ'। ১৮, 'নাম' শব্দৰ আগতে দুটামান আখৰ পঢ়িব নোৱাৰি বৰুৱাদেৱে এৰি গৈছে, কিন্তু অৰ্থ দিওঁতে 'আঙ্গুলি নামৰ জ্ঞানী * * * * সম্পৰ্ক-ৰহিত (বিষয়াই ?)' বুলি দিছে। ২১, '[দ]ণ্ডিকাবাৰস্'— মাধৱদেৱৰ নীলাচল ফলিৰ 'ৱাংসাবাৰঃ' (শাৰী ৪১) তুলনীয়। ২৪,২৫,২৬—বৰুৱাৰ 'শ্ৰুতঃ' শব্দৰ ঠাইত আমি 'শ্ৰুতাঃ' পঢিছো। ২৪, 'হাৰিতকা'—মূলত 'হাৰিতকো'। ২৬—'তাৰাপতিৰিতি'—বৰুৱা, 'তাৰাপতি ইতি।' ২৮, বৰুৱাদেৱে লেখিছে, "'জগতি'ৰ ঠাইত 'জগ ইতি' হোৱা বাবে ছন্দৰ দোষ ঘটিছে।" সেই দেখি 'জগতি' পাঠকে লোৱা হৈছে। ৩৫, 'ৱটবৃক্ষঃ'—বৰুৱাৰ 'ৱটবনঃ' পাঠৰ ঠাইত লোৱা হৈছে। সমস্ত ফলিখনিত এতিয়াও ব্যাখ্যা কৰিব নোৱৰা অনেক শব্দ ৰৈ গৈছে। তথাপি ফলিৰ অৱস্থা বিচাৰ কৰিলে বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ পাঠোদ্ধাৰ নিতান্ত প্ৰশংসনীয়।

ফলিখনত দুজন দাতা ৰজাৰ নাম দেখা যায়। ১৫-১৬ শাৰীত নাৰায়ণ দ্বিজক ভূপতি সত্যনাৰায়ণে ১৩১৪ শকত (ৱেদে চন্দ্ৰে চ ৰীতিহোত্ৰে সৰূপকে) ৬০০ পুটি (পুৰা) ভূমি দান কৰাৰ কথা আছে। আনফালে, ৩৩শ শাৰীত উল্লিখিত প্ৰত্যক্ষ-নাৰায়ণ ৰজাই আকৌ ৬০০ পুটি মাটি দিয়াৰ কথা পাওঁ। ইয়াৰ উপৰি তৃতীয় এজন দাতা ৰজাৰ নাম ৩৬-৩৭শ শাৰীত মচ থাই লুকাই আছে; বৰুৱাদেৱে নামটো যশনাৰায়ণ বা যমনাৰায়ণ বুলি ভাবিছে। এইজনা ৰজাই ২০০ পুটি মাটি ভাৰ্গৱাত্মজ বিপ্ৰক দিয়ে। সম্ভৱতঃ প্ৰত্যক্ষনাৰায়ণ আৰু যশ(যম)নাৰায়ণে আগৰ ফলিতে বা আগৰ ফলি পুনৰুদ্ধাৰ কৰি নতুনকৈ মাটি দান কৰে। বৰ্ত্তমান ফলিৰ 'নন্দি-নৃপ' বা 'নন্দিসৰ' হ'ল

ফলি ১০৭-ৰ 'নন্দীশ্বৰ'। বৰ্তমান ফলিৰ 'সধয়াপুৰী' আৰু ফলি ১০৭-ৰ 'স্বধয়াপুৰী' একে। নন্দি নৃপৰ পুত্ৰ সত্যনাৰায়ণ—এই কথা দুইখন ফলিতে আছে। দ্বিতীয়খনত সত্যনাৰায়ণৰ পুত্ৰ-ৰূপে লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ নাম পালো। কিন্তু বৰ্তমান ফলিৰ মাজত নাম অহা প্ৰত্যক্ষনাৰায়ণ আৰু যশ(যম)নাৰায়ণ নন্দি-নৃপৰ বংশলতাৰ কোনখিনিত পৰে আমি বুজাৰ উপায় নাই। কিন্তু লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ ফলি ১৩২৩ শকৰ হোৱাৰ্লৈ চাই এওঁলোক দুজন লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ পিছৰ বংশধৰ বুলি বুজিব লগীয়া হয়। গতিকে বৰ্তমান ফলিৰ অন্ততঃ পিছৰ অংশ ১৩২৩ অব্দৰ পিছৰ হ'ব লাগিব।

শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ বৰুৱা ডাঙৰীয়াই 'দেওধাই বুৰঞ্জী'ত সন্নিৱিষ্ট চুটিয়া ৰজাৰ আখ্যানৰ ফালে ইঙ্গিত কৰি "এইসকল যে চুটিয়া বংশৰে ৰজা আছিল আৰু সধয়াপুৰী যে যে সদিয়াই তাত সন্দেহৰ কাৰণ নাথাকে" বুলি দঢ়াই ক'হলৈ বিচাৰিছে। বৰুৱাদেৱে কিন্তু আৰু কৈছে সদিয়াত পাল শ দিয়াৰ "কিম্বদন্তী পিছৰ মানুহৰ মনে পতা কথাহে। সেইদৰেই দেওধাই বুৰঞ্জীৰ আৰু (ব্ৰাউনৰ) দেউৰী-চুটিয়া ব্যাকৰণৰ পৰিশিষ্টত থকা চুটিয়া ৰজাৰ তালিকাখনো শুদ্ধ নহয়। কিয়নো এই তালিকা এই তামৰ ফলি দুখনৰ ৰজাসকলৰ লগত নিমিলে।" আহোম বুৰঞ্জীমতে চুটিয়া ৰজা ধীৰনাৰায়ণ আৰু চন্দ্ৰনাৰায়ণ ১৪৪৪ শকত আহোমৰ ৰণত পৰাত চুটিয়া ৰাজ্য আহোমৰ হস্তগত হয়। একেবাৰেই থাতাং হ'ব নোৱাৰিলেও বৰ্তমানে বৰুৱাদেৱৰ অনুমানকে আমি গ্ৰহণ কৰিব পাৰোঁ।

বৰুৱাই ফলিৰ 'ধৱলিচ' উত্তৰ লখীমপুৰৰ ধল নৈ বুলি, 'গোটাপৰা' ধল নৈৰ মাছখোৱাৰ ওপৰেদি যোৱা সুঁতি ফাটি দুকাষেদি আগুৰি থোৱা ঠাই ঘটাপৰা বুলি, আৰু 'ব্যাঘ্ৰমাৰি' জালভাৰীৰ ওচৰৰ বাঘমুৰী নামৰ ঠাই বুলি দেখুৱাবৰ যত্ন কৰিছে। এই সমস্ত অঞ্চলটোত এতিয়াও অনেক ব্ৰাহ্মণৰ বসতি, আৰু এই অঞ্চলেই পূৰ্বৰ প্ৰখ্যাত হাবুং।

ফলিখনৰ পোনতে পঞ্চদেৱতাৰ চাৰিজনক স্মৰণ কৰা হৈছে—গণপতিক, দৈত্য-নিধনকাৰী বাসুদেৱক, প্ৰণতজনৰ প্ৰিয় ঈশানক, হিমালয়-কন্যা, স্বৰ্লোকৰ বন্দিতা, ত্ৰিপুৰাৰি-প্ৰিয়া অম্বাক। নন্দি এজন মহান নৃপ। ধৰা-ৰূপ অৰণ্যত বিপক্ষ-ৰূপ হস্তীৰ মানত তেওঁ সিংহ-ৰূপ ভয়ঙ্কৰ। স্বৰ্গতেই বা পৃথিৱীতেই লহিত্য (লৌহিত্য) যেন পুণ্যকৰ্মা ৰজা তেওঁৰ সদৃশ নাছিল। তেওঁ খ্যাত-কীৰ্তি, শত্ৰু-দৰ্পহাৰী সধয়াপুৰীশ্বৰ আছিল। তেওঁৰ ৰাণী (?) দৈৱকীৰ গৰ্ভত অসুৰ-বংশী, পৃথিৱীৰ ভাৰ হৰণ-কাৰী, শত্ৰু-দমনকাৰী শ্ৰীসত্যনাৰায়ণৰ জন্ম হয়। তেওঁ শ্ৰীসত্যনাৰায়ণ (দেৱতাৰ) তুল্য উগ্ৰবীৰ্য, সুকীৰ্ত্তিমান নৃপতি। কাশ্যপ-গোত্ৰীয় নাৰায়ণ দ্বিজৰ পুত্ৰক এই নৃপতিয়ে স্বৰ্গলাভ কামনাৰে ৬০০ পুটি মাটি ধৱলি নদীৰ তীৰত বৃত্তিকাৰ মানুহে সৈতে দান কৰে .৩১৪ শকত। এই দানৰ ভূমি লুহুমিমাৰি নামে ঠাইত। ইয়াৰ উপৰি, দুই কুণ্ডাৱল (?) জোখৰ নৌ স্থলীও দিয়া হৈছে। ফলিখনত কেইবাজনো ব্ৰাহ্মণৰ নাম-গোত্ৰ দিয়া হৈছে; এওঁলোক দানৰ মাটি ভোগ কৰোঁতা লোক বা সাক্ষী হ'ব পাৰে। দানৰ ৰক্ষাৰ অৰ্থে ৰাজবিষয়াক ৰজাই নিৰ্দেশ দিছে। মন কৰিব লগীয়া, ১৩১৪ শকটো অঙ্কত লেখোঁতেও

৪১৩১-ৰূপে পুনৰ দিয়া হৈছে, যদিও ওপৰৰ ১৮শ শাৰীত 'বেদে চন্দ্রে চ রীতিহোত্রে সৰূপকে' বুলি সেই শক দিয়া হৈছেই। ফলিৰ শেহত পুনৰ গ্রাম-শ্রেষ্ঠ গোটাপৰা আৰু দুই কুণ্ডাৱল নৌ-স্থলী দিয়া বুলি আৰু ৰাজ-আদেশত (?) প্রত্যক্ষনাৰায়ণৰ কথাই ত্রাম্রমাৰি নামে (ঠাই) দিছে বুলি কোৱা হৈছে। একেবাৰেই শেহত আকৌ ভাৰ্গৱৰ পুত্ৰক দুশ পুটি দিয়া বুলিও লেখা আছে।

১০৭

স্বধয়াপুৰীশ্বৰ লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি

দাতা ৰজা—লক্ষ্মীনাৰায়ণ। গ্ৰহীতা – ৰবিদেৱ। স্থান স্বৰ্ণদীৰ পুবৰ বথনা গ্ৰাম। তাৰিখ—.৩২৩ শক।

ফলি ১০৬-ৰ আলোচনা চাওক। ইয়াতো আমি শ্রীসৰ্বেশ্বৰ বৰুৱাদেৱৰ পাঠকে গ্ৰহণ কৰিছো। শাৰী ২, 'আসাত্বাশুভৱো' মূলত 'আশীতত্বাসুভবো'। ৩, 'পুৰ্য্যাং'—মূলত 'পুযাং'। ৭, 'ৱশীকৃতাঃ'—মূলত 'বদীকৃতাঃ', 'আসীৎ'—মূলত 'আশীৎ'। ১১, 'ৱিষুৱে'—মূলত 'বিশুবে'। ১২, 'সীমৌ'—মূলত 'শীমৌ'। ১৫, 'সীমা'—মূলত 'শীমা'। ১৭, 'ভৱদ্বাজাৎ' —মূলত 'ভৰদ্বাৎ'। ২০, 'উপাসদ্বাসুদেৱকাঃ—ইয়াৰ ঠাইত 'উপানসাৰ্হ্বসুদেবকঃ' পঢ়ক।

ফলিখন শ্রীসৰ্বেশ্বৰ বৰুৱাদেৱে ঢকুৱাখনাৰ শ্ৰীপদ্মনাথ বৰুৱাৰ সৌজন্যত ঘিলামৰাৰ শ্রীলৰাম বৰুৱাৰপৰা পাইছিল। ঘিলামৰাৰ ওচৰত নভাঙতী মাটিত কোৰ মাৰোঁতে এজন কছাৰীয়ে তাক পাইছিল। ফলিখন সৰু, ৭"×৫"। তিনিটা চুক আৰু প্ৰথম পিঠিত সোঁ হাতে দাঁতিকণ মাখোন ভাগিছে, আখৰখিনি স্পষ্ট হৈয়ে আছে। শ্রীসৰ্বেশ্বৰ বৰুৱাই ফলিৰ পাঠ "আৱাহন" আৰু *Journal of the Assam Research Society*-ত প্ৰকাশ কৰে। বৰুৱাদেৱে 'স্বৰ্ণদী'ক সোৱণশিৰি নৈ বুলি, 'বথনা-গ্ৰাম'ক সোৱণশিৰিৰ পশ্চিম পাৰৰ বথামুখ নামে ঠাই বুলি আৰু 'পোকামৰী'ক ওচৰৰে পকীমুৰী বিল বুলি চিনাক্ত কৰিছে। দুইখন ফলিতে উল্লিখিত "চম্পাৱতী গাঁও বা নগৰ হলে তাৰ চিন-চাব এতিয়া নাইকিয়াত পৰিছে। যদি নৈ আছিল তেন্তে ঘুণাসূতীও হ'ব পাৰে।"

ফলিখন বৰ্তমানে ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত, কিন্তু এজনে তাক নি স্বমুৱাই থোৱাত আমাৰ লভ্য নহ'ল।

১০৮

কামৰূপেশ্বৰ মাধৱদেৱৰ নীলাচল তাম্ৰশাসন

দাতা ৰজা—কামৰূপেশ্বৰ মাধৱদেৱ। গ্ৰহীতা—কামেশ্বৰ-মঠাধিপতি বিবোচন (৭ম শাৰীৰ 'শ্ৰীত্ৰিবোচন' নিশ্চয় ৫৩শ শাৰীত থকাৰ দৰে 'শ্ৰীবিবোচনে'ই হ'ব লাগে)।

এই তাম্ৰশাসন ১২৬৬ ছনৰ জুনত কামাখ্যা হাই স্কুলৰ প্ৰদৰ্শনীত আমাৰ দৃষ্টিগোচৰ হয়। তাৰ গৰাকী কামাখ্যা-নীলাচলৰ শ্ৰীবৰদাকান্ত শৰ্মা। গুৱাহাটী কলেজৰ অধ্যাপক

শ্ৰীমোহনচন্দ্ৰ শৰ্মাৰ যোগেদি আমি বস্তুটি ঘৰলৈ আনি গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সংস্কৃত বিভাগৰ ডক্টৰ মুকুন্দমাধৱ শৰ্মাৰ সহায় লৈ তাৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰি আমাৰ সম্পাদিত *Journal of the University of Gauhati* (Vol. XVI-XVII)-ত The Nīlācala grant of an unknown Kāmarūpa king প্ৰবন্ধৰ লগত প্ৰকাশ কৰোঁ, ফলিৰ চাৰিটা পিঠিৰ ছবিও সন্নিবিষ্ট কৰা হয়। কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰাচীন ভাৰতীয় ইতিহাস আৰু সংস্কৃতিৰ কাৰমাইকেল অধ্যাপক ডক্টৰ ডি. চি. সৰকাৰে সেই ছবিৰ ভিত্তিতে নতুন পাঠ গ্ৰহণ কৰি তেওঁৰ সম্পাদিত *Journal of Ancient Indian History* (Vol. II, pp. 66-83)-ত এটি দীঘলীয়া প্ৰবন্ধ লিখে। ডক্টৰ সৰকাৰৰ মতে লিপি-বিশেষজ্ঞৰ আলোচনাৰ পিছতো ফলিখনৰ সম্পূৰ্ণ ব্যাখ্যা সম্ভৱপৰ হোৱা নাই, কাৰণ ফলিখনৰ বহুত শব্দৰ সংক্ষিপ্ত ৰূপ (abbreviation) ভৰি আছে। আমাৰ পাঠত তৰা-চিন দি এই ৰূপবোৰ নিৰ্দেশ কৰা হৈছে। সৰকাৰে চিঠিত আমাক আমাৰ অসমীয়া ভাষাৰ জ্ঞানৰ সহায়ত তেওঁ অৰ্থ উলিয়াব নোৱৰা শব্দ আৰু সংক্ষিপ্ত ৰূপবোৰক ব্যাখ্যা দিয়াৰ যত্ন কৰিবলৈ লিখিছিল।

ফলিখনত তামৰ পাত তিনিটা। তাৰে ওপৰৰ আৰু তলৰখন মিলি এটা বাকচৰ নিচিনা হৈছে আৰু তাৰ ভিতৰত এই দুখনতকৈ ডাঠ মাজৰ পাতচটা (১৯.৯ × ১৩.৪ চেন্টিমিটাৰ) আছে। বাহিৰৰ দুখনৰ ভিতৰ ফালে আৰু মাজৰখনৰ দুইফালে শাসনখন লেখা হৈছে।

তাম্ৰশাসনখনৰ বৰ্তমান পাঠ নিৰূপণ কৰোঁতে অধ্যাপক সৰকাৰৰ প্ৰবন্ধৰপৰা প্ৰভূত সহায় পোৱা হৈছে। ফলিৰ লেখাৰ আৰম্ভতে বাওঁ কাষে এটি সুন্দৰ গণেশৰ মূৰ্তি কটা আছে। যদিও গণেশ সিদ্ধিদাতা-ৰূপে নানা ধৰণৰ ধৰ্মানুষ্ঠানৰ লগত জড়িত, তথাপি অনুমান হয় ইয়াত এই চিত্ৰ ৰাজচিহ্ন ৰূপে খোদিত হৈছে। তাৰপৰা আমি অনুমান কৰিছিলো যে দাতা ৰজাজন সম্ভৱতঃ গণেশ-বংশী বুলি নিজকে গণনা কৰা বাণীৰ ৰজাসকলৰ বংশৰ। এই ৰজাসকলৰ বংশাৱলীখনৰ নামেই "ৰাজবংশাৱলী জন্ম গণেশৰ"। এই প্ৰসঙ্গত হেড়ম্বাধিপতি দুহুন্দ্ৰবাইৰ গণেশ্বৰ-পুষ্কৰিণীৰ শিলৰ ফলিৰ (ফলি ৪) কথাও বিচাৰ কৰি চাব পাৰি। সিজনা ৰজাই 'গণেশ্বৰ-চিহ্নিত পুষ্কৰিণী' খনাইছিল।

ফলিৰ আৰম্ভৰ 'শ্ৰীমদ্দেৱপাদাঃ' শব্দটোৱে দাতা ৰজাৰ পূৰা নাম সূচায়। এই শব্দটো প্ৰাচীন কামৰূপৰ তাম্ৰশাসনবোৰত ৰজাৰ নামৰ লগত প্ৰায় সদায় দেখা যায়। ধৰ্মপাল ৰজাৰ শুভঙ্কৰপাটক ফলিৰ আৰম্ভণিত ৰজাৰ নামৰ লগৰ বিশেষণবোৰেৰে বৰ্তমান ফলিৰ আৰম্ভৰ ৰজাৰ নাম থাকিব লগীয়া অংশ তুলনা কৰিব পাৰি; ধৰ্মপালৰ ফলিত আছে; "শ্ৰীৱাৰাহ-পাৰমেশ্বৰ-পৰমভট্টাৰক-মহাৰাজাধিৰাজ শ্ৰীমদ্-হৰ্ষপালৱৰ্ম্মদেৱ-পাদানু-ধ্যাত-পৰমেশ্বৰ-পৰমভট্টাৰক-মহাৰাজাধিৰাজ-শ্ৰীমদ্-ধৰ্ম্মপাল-দেৱপাদাঃ কুশলিনঃ।" আমাৰ ফলিৰ আৰম্ভৰ অংশত থকা এই "শ্ৰীমদ্দেৱপাদাঃ"-অৰ মাজত ৰজাৰ নাম "মাধৱ" ফলি

কটা সময়ত পৰি গৈছে বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। ফলিখনৰ শেষাংশত সেই নাম ভালকৈ ওলাই আহিছে—"শ্ৰীমন্মাধৱদেৱপাদাঃ।"

ফলিত দানৰ তাৰিখ বৰ চমুকৈ দিয়া হৈছে "সং ২৫ অ[া]শ্বিনদ্দিনে ৩॥" "সং" হ'ল সংবৎসৰ, বছৰ। ২৫ সংখ্যাটোৱে ৰজা মাধৱৰ শাসনৰ বছৰ কিম্বা বিশেষ ৰাজবংশটোৰ শাসনৰ বছৰ নিৰ্দেশ কৰিব পাৰে। ইয়াতকৈ এই বিষয়ত বেছি নিৰূপিত কথা বৰ্তমানে জানিব পৰা নাযায়। কিন্তু এইটো কথা ঠিক যে এই ফলি কটাৰ পূৰ্বেই অসমীয়া লিপি সম্পূৰ্ণ স্বকীয় ৰূপ লৈ বিকশিত হৈছিল। কিন্তু, এই বিষয়তো কেইটামান কথা আমাৰ চকুত লাগে। ইয়াত "চ" আখৰটোৰ ত্ৰিকোণাকাৰ অংশ সোঁফালে নপৰি বাঁওফালে পৰিছে। ওপৰত মাত্ৰা নোহোৱা "ঠ" আখৰটো প্ৰাচীন শাসনবোৰত থকাৰ নিচিনাকৈ ডিম্বাকাৰ এটা বস্তু। "ৰ", "ব", "ৱ" বুজাবলৈ একে মাত্ৰা-যুক্ত "ব" ৰূপটো ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে; মাথোন "পৰমেশ্বৰ" শব্দৰ প্ৰথম "ৰ" টো লেখোঁতে "ব-"ৰ তলৰ কোণ এটাত এখুদমান বৃত্ত এটি বহুওৱা হৈছে। "ভ" আৰু "জ" আখৰ দুটাই অসমীয়া লিপিৰ বিৱৰ্তনৰ এক পুৰণি অৱস্থা সূচনা কৰা যেন লাগে। "ধ" আখৰটো মৈথিলী "ধ"ৰ লেখীয়া। ত্ৰয়োদশ শাৰীৰ "একঞশিতি"ৰ "ঞ" আখৰটো তাৰ পিছৰ হ্ৰস্ব ইকাৰ ডালে সৈতে ডক্টৰ সৰকাৰে "ঈ" বুলি লৈছে, আৰু তাৰপৰাই আৰু তেনে লিপিতাত্ত্বিক কাৰণত ক'বলৈ বিচাৰিছে, ফলিখন পঞ্চদশ শতিকাৰ পিছৰ হ'ব নেলাগে। কিন্তু বিশেষত্ব-যুক্ত "ঞ" আখৰটো ইয়াত স্পষ্ট। শব্দটো "একঞশিতি" বুলিয়ে লওঁ বা "একঈশতি" বুলিয়ে লওঁ, সি সংস্কৃত নহয়, Prakritism-অৰহে এক উদাহৰণ হ'ব। সম্ভৱতঃ তাৰে শুদ্ধ ৰূপ হ'ব 'একবিংশতি'।

তাৰিখৰ ফালৰপৰা ১৩-১ শ শাৰীৰ "ৱাঙ্গাল-পদাতীনাং" কথাটো বিশেষ মন্তব্য। বঙ্গ আৰু তাৰ পশ্চিমৰ মুছলমান আদি আক্ৰমণকাৰীক বুজাবলৈ পুৰণি বুৰঞ্জীবোৰত "বঙ্গাল" শব্দটো বহলভাৱে ব্যৱহৃত হৈছে। যদি ফলিৰ "বাঙ্গাল" শব্দটো একে পৰ্যায়ৰে হয়, তেতিয়া হ'লে আমি অনুমান কৰিব পাৰোঁ, এই ফলিখন আহোম-মুছলমান ৰণৰ যুগৰ। এনে অনুমান সঁচা হ'লে ফলিৰ তাৰিখ ষোড়শ-সপ্তদশ শতিমানলৈকো নামি আহিব পাৰে। মণিপুৰত আজিও মুছলমানসকলক পাঙ্গাল বা পাঙ্গান বোলা হয়।

এই ফলিৰ প্ৰথম শাৰীত উল্লিখিত ধৰ্ম্মাধিকৃত, পেটককায় আৰু আয়প্ৰৱিষ্টক আৰু ষষ্ঠ শাৰীৰ ভূমি-কৰণ-সং-কা (ভূমি-কৰণ-সম্বন্ধ-কায়স্থ), নৱম শাৰীৰ আয়নিবন্ধিক—সকলো ৰাজবিষয়া বুলি অনুমান কৰিব পাৰি; সিবোৰ শব্দৰ অৰ্থ ধৰ্ম্মাধিকাৰ, পেটক-পাল বা পেৰা-কাগজ(ৰেকৰ্ড)-সংৰক্ষক, ৰাজস্ব-পঞ্জীয়ক, ৰাজস্ব বিভাগৰ কাকতী আৰু ৰাজস্ব-নিৰূপক। ফলিখনৰ সংক্ষিপ্ত শব্দ-ৰূপ আৰু অসংস্কৃত ৰূপ (Prakritism) সম্পৰ্কে আমি ওপৰত আলোচনা কৰিছো।

দেখা যায় ফলিখনৰ বলত দিয়া মাটি "পাণ্ডৰী-মণ্ডল-প্ৰতিবদ্ধ-ডলুআ-গ্ৰাম"ত (শাৰী ৫)। ডক্টৰ সৰকাৰে লিখিছে (৭১ পিঠি) "It is interesting to note

that the same Pāṇḍarī seems to be mentioned as Paṇḍarī and as a locality of Mandi *viṣaya* (district) of the Uttarakūla Division (lying to the north of the Brahmaputra) in the Guakuchi plate of Indrapāla, which is supposed to be the same as modern Pāṇḍuri, the name of the area around the Rangiya railway station." গুৱাকুছি শাসনত উল্লিখিত পণ্ডৰী ভূভাগ পদ্মনাথ ভট্টাচাৰ্য বিদ্যাবিনোদে ৰঙিয়া স্টেশ্যনৰ অঞ্চলৰ মৌজা পাণ্ডুৰীৰে একে বুলি কৈছে, যদিও ফলিত এই ভূভাগৰ মহাগৌৰী কামেশ্বৰৰ স্বত্বাধিকৃত ভূমিৰ চিন-স্বৰূপে বৰ্ত্তমানে এই দুই দেৱতাৰ কোনো মন্দিৰ আদিৰ চিন ৰঙিয়া অঞ্চলত নাই। গতিকে পণ্ডৰী আৰু পাণ্ডুৰীৰ অভিন্নতা স্থাপন কৰা টান। আনফালে আমাৰ ফলিৰ পাণ্ডৰীৰ (পাণ্ডৰী ?) লগত ইন্দ্ৰপালৰ ফলিৰ পণ্ডৰীক একে বুলি ভাবিব পাৰিনে, ক'ব নোৱাৰি, যদিচ আমাৰ ফলিতো কামেশ্বৰৰ মঠৰ উল্লেখ পোৱা যায়। কামৰূপৰ ভিতৰৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰৰ চাৰিআলিত কামেশ্বৰ মন্দিৰ এটি আছে আৰু সেই অঞ্চলতে খৰালি শুকাই বাৰিষা পানীৰে ভৰি পৰা ডিমৌ নামৰ এটা ঠাই আছে। সেয়ে 'ডিমোয়ি' বা 'শুষ-ডিমোয়ি'নেকি ?

এই ফলিৰ যোগে মাধৱ ৰজাই এশ পুটক ভূমি দান কৰিছে। ফলিৰ ৮, ১১, ৫২ শাৰীত সেই কথা দোহৰা হৈছে। ইয়াৰ উপৰি শাৰীবোৰত মণি এধাৰৰ মাজৰ স্থতাডালৰ দৰে মাটিৰ পৰিমাণৰ হিচাপৰ এটা অঙ্ক উধৰপৰা মূধলৈকে লৰিব লাগিছে। ক'তোৱা 'ৱাটী' অৰ্থাৎ বাৰী কাৰ কেইথন আছে, তাক কোৱা হৈছে, তাৰ মূঠ কালি পৰিমাণো দিয়া হৈছে। তামোলৰ বাৰীত কিমানজোপা 'ল.গু.বৃ,' লগ্ন গুৱাক-বৃক্ষ অৰ্থাৎ পূৰঠ গুটি লগা তামোল-গছ আছে আৰু 'প্ৰ.গু.বৃ', প্ৰতি গুৱাক-বৃক্ষত ১০কৈ ধৰিলে কেইগণ্ডা তামোল ওলাব, তাৰপৰা কি 'হিৰণ্য' অৰ্থাৎ খাজনাৰ টকা উঠিব তাকো কোৱা হৈছে, ফলিৰ ৩২, ৫৩, ৩৯, ৪৫ শাৰীৰপৰা দেখা যাব ২৫ ভূমি=১ পুটক ; গতিকে ভূমি হ'ল মাটিৰ জোখৰ এটা একক। ভি.খা. একপ্ৰকাৰ পথৰুৱা জমি। শা.=শালি-ভূমি। গি.খা. একপ্ৰকাৰ গাঁৱৰ ভিতৰৰ জমি। এতিয়া ইয়াৰ অঙ্কটো লেখি উলিওৱা যাওক।

শাৰী	স্থান	বাটী-সংখ্যা	ল.গু.ৰু.	হিৰণ্য	শ্ৰেণী	কালি-পৰিমাণ পুটক		ভূমি	মন্তব্য
১২-১৩	ডলুৰাগ্ৰাম	...	...	...	...	...		২,১০০	পৰিহৃত
১৭-২৪	অৰ্ধবৰ্ধিত ডলুৰাগ্ৰাম	১৫+৫	...	...	বাস্তু	৮	} ১০	...	...
		...	৩২	১	...	২			
২৪-২৯	পুৰাতন ডলুৰাগ্ৰাম	৬+৮	...	...	বাস্তু	৮	} ১৩	...	...
		...	৮০	২½	...	৫			
২৯-৩০	পুৰাতন ডলুৰাগ্ৰাম ক্ষেত্ৰ	...	..	...	+তি.থা.	২৮	৪১	} ৪৭	.
৩০-৩১	পুৰাতন ডলুৰাগ্ৰাম	..	...	৩	+শি.থা.	৬			...
৩১-৩৩	অৰ্ধবৰ্ধিত ডলুৰাগ্ৰাম-ক্ষেত্ৰ	..	.	...	শা.+তি.থা.	৩৬=		৯০০	দত্ত
৩৩	„ দক্ষিণ	...	...	...	অৰ্ধবৰ্ধিত গোপ্ৰচাৰ	৪০=		১,০০০	...
৩৩-৪০	চহতলক্ষেত্ৰ								
	ছ্ছাউন-দিমোৱী-ক্ষেত্ৰ	...	...	...	...	৮	}	=৩৫০	...
	কতুৰ-দিমোৱী-দিক্পাটক	...	...	...	গোপ্ৰচাৰ	...			
		...	...	..	শা.+তি.থা.	১৪			
		...	...	...	বাস্তু+শা.	৬০			
৪০-৪৫	দুধৰকোঞ্চী ক্ষেত্ৰ	...	...	...	শা.	২০=		৫০০	দত্ত
৪৫-৪৮	মদিৰথলা ক্ষেত্ৰ	...	...	...		১২	..		পৰিহৃত
৪৮	ভতবট(?)	...	...	...	শা.	২	}		দত্ত
৪৮-৪৯	অজগৰা-ক্ষেত্ৰ	...	...	...	শা.	১২	১৪	...	দত্ত পদাতিৰ পৰিহৃত, দত্ত
৪৯	হাড়ম-ৱন	...	...	৩	অৰ্ধভগ্ন		৫	...	...

১০৯

ৰুদ্ৰসিংহৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি (জয়সাগৰৰ সদাশিৱ-মন্দিৰ)

দাতা—ৰুদ্ৰসিংহ। গ্ৰহীতা—বিদ্যানিধিক মুখ্য কৰি সুৰথ, দশৰথ, জগন্নাথ, বিনন্দ, এই ব্ৰাহ্মণ-ঘৰ। স্থান—পুৰণি ৰংপুৰ ৰাজধানীৰ মেটেকা গাঁও। সময়—১৬২২ শক।

এই ফলিখনি শিৱসাগৰ কলেজৰ সংগ্ৰহালয়ত ৰক্ষিত হৈছে। অধ্যক্ষ শ্ৰীপৰাগ চলিহাৰ সম্মতিৰে অধ্যাপক শ্ৰীনাহেন্দ্ৰ পাদুনে ফলিখনৰ দুটা চাব আৰু ভেঙৈ পঢ়িব

পৰামতে এটা নকল আমালৈ পঠিয়ায়। তাৰপৰা বৰ্তমান পাঠ লোৱা হৈছে। মূলৰ "হৃতমৰ্থীচিত্তঃ" আমাৰ পাঠত "হৃতমৰ্থিচিত্তম্"-ৰূপে লোৱা হৈছে। ছন্দৰ (বসন্ততিলক) আৰু ব্যাকৰণৰ কাৰণে। ফলিখনিৰ পাঠ আৰু তাৰ আলোচনাৰে আমাৰ "ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ তিনিখন তামৰ ফলি" প্ৰবন্ধ "অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকাৰ" ২৯শ বছৰ, ১ম সংখ্যাত (১৯৭২) প্ৰকাশ পাইছে।

তামূলী-ফুকনৰ বুৰঞ্জীত আছে, ৰুদ্ৰসিংহই "তেজিত গৰ বান্ধিলে, আৰু মেটেকাত ৰঙ্গপুৰ নগৰ, ও জই সাগৰৰ দল পুখুৰি, ও ৰঙ্গনাথৰ দল পুখুৰি, ও ফাকুআ দল" আদি কৰিলে। "তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জী"ত আছে, "১৬১৯ শকত আঘ্ৰায়ণত ৰংপুৰত ৪৫ দিনে পুখুৰী খানিলে, ফাগুনত উছৰ্গিলে সকলো মহাজনক আনি, নাম থলে জয়সাগৰ। ১৬২০ শকত ফাগুনত সেই পুখুৰীপাৰত তিনিও দ'ল বান্ধিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। আৰু পুখুৰীৰ উত্তৰ পাৰে বাহৰ কৰি ৰংপুৰ নাম থ'লে। ১৬২২ শকত মাঘত তিনিও দ'ল উছৰ্গিলে। ..শ্ৰীবিষ্ণুমূৰ্ত্তি শ্ৰীকেশৱৰায়, শ্ৰীশিৱ, শ্ৰীদুৰ্গা, শ্ৰীগণেশ, শ্ৰীসূৰ্য্য ইত্যাদি মূৰ্ত্তি সংস্থাপন কৰিলে। তৎপৎচাৎ ৮দেৱে নগৰো ললে, নাম দিলে ৰংপুৰ।" (ছেদ ৫৫।)

১১০

ৰুদ্ৰসিংহৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি (জয়সাগৰৰ কেশৱ-ৰাই মন্দিৰ)

দাতা—ৰুদ্ৰসিংহ। গ্ৰহীতা—মুকুন্দৰ ঘৰৰ কৃপাল, কৃষ্ণগতি, ৰাম সৰস্বতী, পৰশুৰাম, জয়ৰাম, জগন্নাথ, পদ্ম মিশ্ৰ আৰু গোবিন্দ মিশ্ৰ। স্থান—পুৰণি ৰংপুৰ ৰাজধানীৰ মেটেকা গাঁও। সময়—১৬৩২ শক।

এই ফলিৰ পাঠ শ্ৰীবেণুধৰ শৰ্মাই 'জয়দৌল পূজাৰীৰ তামৰ ফলি' নাম দি 'বাঁহী'ত (২৭শ বছৰ, কাতি) প্ৰকাশ কৰিছিল। শৰ্মাদেৱে লগৰ টোকাত লিখিছিল, "বৰ্ত্তমান ফলিখন অসম গবৰ্ণমেণ্টৰ হাতত। মুকুন্দৰ ঘৰৰ ৰামসৰস্বতীৰ ডালৰ বংশ শিলিখাৰ ঘৰত ফলিখন পোৱা হৈছে।" আমাৰ 'ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ তিনিখন তামৰ ফলি' প্ৰবন্ধত (অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা, ২৯শ বছৰ, ১ম সংখ্যা, ১৯৭২) এই ফলিৰ পাঠ দিয়া হৈছিল। 'বাঁহী'ৰ পাঠৰ (অধ্যাপক শ্ৰীলীলা গগৈয়ে সংগ্ৰহ কৰি দিছে) সংস্কৃত অংশ এনে :

"মধুৰিপু পদভক্তি ধৰস্ত নিঃশেষ পাপো হিমগিৰি নিভ কিৰ্ত্তি শ্ৰীযুতো ৰুদ্ৰসিংহ নৃপ মুকুটে কিৰিতিদয়ুত পাদাৰ বিন্দো ক্ষিতি শুত ৰিপ বেদান্ত শৰান্ ভক্তি ভাৰাত স্বত্তি কেশৱৰাই নামধেয় বিস্ত দেৱতায়ো শ্ৰীৰুদ্ৰসিংহ মহাৰাজো মূৰ্ত্তিং প্ৰতিস্থাপ্য মণ্ডিৰ সহিত মুপ্ৰেত্যা কল্পান্ত মক্ষি ভুজৰস চন্দ্ৰলোকে ·· ·· এতদৰ্থং শ্ৰীৰুদ্ৰ সিংহ নৃপতি কৃতাঞ্জলি ভুত্বা ভবিষ্য ভূপাল পাৰ্থয়েত খ্যঃ হে ভূপাঃ যূয়ং ধৰ্ম্মপথো লঙ্ঘনং মা কুৰুত, শাস্ত্ৰি জা যুক্তি মনুস্মৃত্যা প্যেত ন কৰ্ত্তব্যং, জত্ৰ শাস্ত্ৰং তত্ৰ ধৰ্ম্মং জত্ৰেহি ধৰ্ম্মঃ তত্ৰ হৰি যত্ৰহৰি সত্ৰৱ

ৰাজা যতো ৰাজ্ঞা বেদ লক্ষ্মনমহুচ্ছিত্তমিতি, অতস্থা নক্ষত্র কৰ্মণি তেষাং কৰণা গ্ৰহিষ্ক'ন্তি তে পাটকি নো ভবিষ্যন্তিতি, অপৰন্নত মুকুন্দ নামধেয় ব্ৰাহ্মণায় মেতেকা গ্ৰামে পঞ্চদশ শংক্ষ্যা পুটক ভূমিকা শৃত্তদত্তা যযশমাক্ষৰে। ইতি।

ইয়াৰ প্ৰথমৰ অংশৰ ছন্দ গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ অধ্যাপক শ্ৰীৰজনীকান্ত দেৱ শৰ্মাৰ সহায়ত দ্বিতীয় পাদৰ সূত্ৰ ধৰি মালিনী বুলি স্থিৰ কৰি শ্লোকৰ পাঠ ঠিক কৰা হ'ল। 'কিৰীট' শব্দটো শিখৰ অৰ্থত ধৰিব পাৰি। ফলিৰ বাকী অসমীয়া আৰু সংস্কৃত অংশ জয়সাগৰৰ সদাশিৱ মন্দিৰৰ ফলিৰ (ফলি ১১০) অনুৰূপ; গতিকে সেইফালে দৃষ্টি ৰাখি এই অংশৰ পাঠ গ্ৰহণ কৰা হ'ল। ফলিখনৰ আন পিঠিত আহোম ভাষাত একেখিনি কথাই আছিল বুলি শ্ৰীবেণুধৰ শৰ্মাদেৱে জনাইছে।

আমাৰ সংকলনৰ কাম শেষ কৰাৰ পিছত অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত নতুনকৈ সংগ্ৰহ কৰি সংৰক্ষণ কৰা ২০খন তামৰ ফলি দেখা পাওঁ। সেইখিনি সংগ্ৰহালয়ৰ তেতিয়াৰ অধ্যক্ষ শ্ৰীমুৰাৰিচৰণ দাসে ১৯৭০ চনত কামৰূপ জিলাৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰপৰা সংগ্ৰহ কৰিছিল। ফলিখিনিৰ পাঠ আমি পৰি শিষ্ট গ-ত সন্নিবেশ কৰিলো শ্ৰীদাসদেৱৰ সৌজন্যত। ফলিখিনিৰ সংখ্যা—১২৮-৩২, ৩৪-৩৬, ৩৮-৪১, ৪৩, ৪৫-৪৬, ৪৮-৪৯, ৫৩-৫৫। ফলি ১২৭, ৩৩, ৩৭, ৪৪, ৪৭, ৫০, ৫১, ৫২ সংগ্ৰহালয়ৰ ভঁৰালত থকাৰ সন্ধান পাই সেইখিনিও সামৰা হ'ল।

১২৭

ৰাণী ৰাজ্যৰ আল্লিবাৰী সত্ৰৰ ধৰ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

দাতা ৰজা—ৰাণী ৰাজ্যৰ ধৰ্মসিংহ (নৰসিংহ?)। গ্ৰহীতা—চৈতন্য-পন্থী নিত্যানন্দ আৰু চিন্তামণি গোসাঁই। স্থান—কামৰূপৰ দক্ষিণ পাৰৰ আল্লিবাৰী গাঁও। তাৰিখ—১৫৮৩ শক (?) ১৪ বহাগ। ১৯৫৩ চনৰপৰা ফলিখন ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত সংৰক্ষিত আছে।

এই ফলি বিশেষকৈ ইয়াৰ তাৰিখ সম্পৰ্কে সন্দেহ হোৱাত ফলিখনৰ সংস্কৃত অংশ পৰ্যন্ত সম্পাদন নকৰাকৈ যেনে পোৱা গৈছিল তেনেকৈয়ে ৰখা হৈছে। ইয়াৰ সংস্কৃত অংশৰ লগত বৰ্তমান সংকলনৰ ফলি ৪২, ৪৪, ১৩১-১৩৬-ৰ সংস্কৃত অংশ মিলাই চালে

পাঠকে আমাৰ সন্দেহৰ কাৰণ বুজি পাব। দেখা যায়, ৰাণীৰ ফলিৰ সংস্কৃত অংশটো আহোম ৰজাৰ ফলিৰ অনুৰূপ; বিশেষকৈ "কুলৰ্জ্ঞ তৰুণাদিতেন" কথাটি আহোম ৰজাৰ ফলিৰ "(শ্ৰীচুৰবা-কুলাব্জ-তৰুণাদিত্যেন)" কথাষাৰৰ স্পষ্ট প্ৰতিধ্বনি, কিন্তু আহোম ফলিৰ কথাষাৰেযে বিশেষ এজন বৰফুকনক বুজাইছে, সেইটি সংস্কৃত ভাষা নজনা কোনোবাজনে সম্ভৱতঃ ৰাণী ৰজাৰ ফলিৰ খচৰা কৰিছিল আৰু অৰ্থ নুবুজাকৈয়ে আহোম ৰজাৰ ফলিৰ অংশবিশেষ বহুৱাই দিছিল। গতিকে, আমাৰ অনুমান—ৰাণীৰ ফলিখন অন্ততঃ ফলি ১৩১-ৰ তাৰিখ ১৬৬০ শকৰ পিছৰ হ'ব। ফলিৰ আখৰৰ গঢ়ৰপৰা সেই অনুমান অযুক্তিকৰ নহ'ব যেন লাগে।

আল্লিবাৰী সত্ৰ সম্পৰ্কে "পবিত্ৰ অসম"ত আমি সেই সত্ৰৰ লোকৰ মুখৰপৰা শুনি লিখিছিলো, "চৈতন্যীয়া নিত্যানন্দৰ বংশধৰ ৰামদেৱে ধীৰা কুমাৰ কলিতাক ধৰ্ম্ম দি তেওঁৰ সহায়ত থান পাতি থৈ যায়। তেওঁলোকৰে বৈ-বংশ বাঢ়িছে। এই সত্ৰ দক্ষিণ পাৰত আছিল। ইয়াতে ৰাণীৰ ৰাজ্যেশ্বৰে পূবে কপাহঠেৰিয়া, পশ্চিমে থৰা আঁহত, উত্তৰে কায়স্থপাৰাৰ দক্ষিণ পাৰ, দখিণে কানীকহনি, এই চাৰি হদ্দৰ মাজত ধৰ্মোত্তৰ ভূমি দান কৰিছিল ১৫৮৩ শকৰ ১৪ বহাগত নিত্যানন্দ আৰু চিন্তামণি গোস্বামীৰ নামত। চিন্তামণিদেৱে উত্তৰ পাৰৰ বৌমাৰিতো আশ্ৰম পাতে। পিছত আল্লিবাৰী সত্ৰ ধৰ্ম্মপুৰ মৌজাৰ বেলশৰ আৰু গন্ধীয়া গাঁৱত ৰহেহি।"

ৰাজা উপেন্দ্ৰসিংহ আৰু মাধৱ দ্বিজে লেখা ৰাণীৰ ৰজাৰ বংশাৱলী এখনৰ বিৱৰণ পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে *Descriptive Catalogue of Assamese Manuscripts*-অত দিছে। এই বংশাৱলীমতে ধৰ্মৱন্তী নামৰ এগৰাকী মহিলাই নিজৰ জীয়েক ধনী ৰাণীৰ নাম অনুসৰি ৰাণী ৰাজ্য পাতে। ইয়াৰ পিছত ক্ৰমে ধনী-ৰাণীৰ পুত্ৰ মানসিংহ, তেওঁৰ পুত্ৰ জয়সিংহ, তেওঁৰ ভায়েক অনিৰুদ্ধ, তেওঁৰ পুতেক মঙ্গলসিংহ, তেওঁৰ পুত্ৰ ধ্বজসিংহ, তেওঁৰ পুত্ৰ মকৰধ্বজ (এওঁক আহোম বৰফুকনে বধ কৰে), তেওঁৰ পুত্ৰ সুন্দৰসিংহ, কামদেৱসিংহ, নৰসিংহ, দমন, ৰূপসিংহ, তেওঁৰ পুত্ৰ ৰামসিংহ, তেওঁৰ পুত্ৰ আৰু তেওঁৰ ককায়েক বীৰুসিংহ ৰাণীৰ ৰজা হৈছিল। ককায়েক থকাতে ধৰ্মসিংহ বলেৰে ৰজা হৈছিল; বীৰুসিংহই বৰফুকনৰ সহায় লৈ সৈন্য-বলে আগ বাঢ়ি অহাত ধৰ্মসিংহ গাৰো পৰ্বতলৈ পলাই যায়। এই ধৰ্মসিংহই বোধ হয় আমাৰ ফলিৰ ধৰ্মসিংহ। বংশাৱলীৰপৰা তেওঁৰ সময় বুজিব পৰা নাযায়। কিন্তু ফলিৰ '১৫৮৩ শক'টো ১৬৮৩- শক বুলি ধৰিলে বোধ হয় অসমীচীন নহ'ব। ফলিৰ 'নৰসিংহ-নাম-নৃপতি' কোন, সি এক সমস্যা হৈ থাকিল।

মন কৰিব লগীয়া যে ফলিত সৎসঙ্গী ভকতৰ নাম দিয়া হৈছে; নামবোৰ লেখাৰ ধৰণো আধুনিক। দ্বিতীয়তে, ফলিখনত আহোম ৰজাৰ ফলিৰ দৰে কৰ-কাটল আদি বাবৰ উল্লেখ মন কৰিব লগীয়া। 'ঢোল কোবাই' ধৰ্মোত্তৰ ঘোষণা কৰা কথাটিও চকুত লগা কথা।

১২৮

বংশৰ পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—অনুজ (ডেকা) দুৱৰা বৰফুকন। গ্ৰহীতা—কামাখ্যা গোসাঁনীৰ পূজাৰি বিদ্যাবাগীশ চক্ৰৱৰ্তী। স্থান—বংশৰ পৰগণাৰ গোটানগৰ গাঁও। তাৰিখ—১৬৩৯ শক। ফলিখন ১৯৭০ ছনত কামৰূপ জিলাৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰপৰা আনি ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত ৰখা হৈছে।

ফলিখনৰ দুই-এটা আখৰ খঁহনি খাই নষ্ট হৈছে। ইয়াৰ 'বাড়ি * পুৰা' সম্ভৱতঃ 'বাড়ি ৪ পুৰা' হ'ব পাৰে। 'শ্ৰীযুতানুজ' মূলত 'শ্ৰীযুতনুজ'-ৰূপে আছে। কাৰকুন হ'ল ৰাজস্ব বিভাগৰ এক শ্ৰেণীৰ বিষয়া। এই বিষয়াৰ সম্বন্ধে তলৰ কামৰূপৰ পৰগণাবন্দি-সম্পৰ্কীয় আলোচনা চাব লগীয়া।

ফলিৰ শেহৰ 'সাৰ্দ্ধ-সপ্ত-হস্ত-প্ৰমাণ দণ্ড' মন কৰিব লগীয়া। ফলি ১২৯তো এই উল্লেখ আছে। তদুপৰি, 'বাডি'ৰ 'ড'ৰ তলত ফুট নকটা কথাটোও মন কৰিব লগীয়া।

১২৯

গৰৈমাৰি সত্ৰৰ তামৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—অনুজ (ডেকা) দুৱৰা বৰফুকন। গ্ৰহীতা—গৰৈমাৰি সত্ৰৰ শ্ৰীৰামদেৱ মেধি। স্থান—দক্ষিণ কামৰূপৰ চামুড়িয়া (চমৰিয়া?) পৰগণা। তাৰিখ—.৬৪৬ শক ২৪ জেঠ। এই ফলিখনো ১৯৭০ ছনত কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰপৰা আনি ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত ৰখা হৈছে।

ফলিত 'সকলাচলাপাল' (সকলাচলপাল), 'নিৰ্জ্জীত' (নিৰ্জ্জিত), 'শুৰ্য্য' (সূৰ্য্য), 'বাশৱ-বংশাৱতংশ' (ৱাসৱ-বংশাৱতংস) আছে। 'সত্ৰঙ্গাৰ' কি, ধৰিব পৰা নগ'ল। 'পৰিত্যাগ' শব্দটোৰ 'গ'-টো পৰি গৈছিল, পিছত সৰুকৈ 'ত্যা'ৰ ওপৰতে লেখি থোৱা হৈছে। এই ফলিতো 'ড়'ৰ ফুটবোৰ নাই।

'সকলাচলপাল' কথাটোৱে দাঁতিয়লীয়া পৰ্বতীয়া ৰজাসকলক ইঙ্গিত কৰিছে। গৰৈমাৰি সত্ৰক পূৰ্বতে মাটি দিয়া হৈছিল, কিন্তু 'ধৰ্ম্মোত্তৰ পত্ৰিকা জি আছিল সি গৃহদাহত দগ্ধ হৈলা কাৰণ' বৰ্তমানখনি 'জীৰ্ণোদ্ধাৰপূৰ্ব্বক প্ৰমাণপট্ট' দিয়া হৈছে।

১৩০

যৌতুক-ৰূপে দত্ত ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

ৰজা ৰাণী—শিৱসিংহ আৰু ফুলেশ্বৰী বৰৰজা। গ্ৰহীতা—পঞ্চানন আচাৰ্যৰ পুত্ৰ বিদ্যাভট্ট ব্ৰাহ্মণ। স্থান—কামৰূপ (?)। তাৰিখ—১৬৪৮ শক ৪ বহাগ। ১৯৪০ ছনত কম্মিছনাৰ অফিচৰপৰা পোৱা এই ফলিখন ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত সংৰক্ষিত।

ফলিত 'কেসৰিণে' (কেশৰিণে) আছে। 'কলেৱৰানৱৰত-'ত 'অনৱৰত' অসমীয়া ৰূপ হ'ল, 'অৱিৰত' হ'লে ভাল হ'লহেঁতেন; কিন্তু এনে Prakritism অন্য ফলিতো দেখা পোৱা যায়।

ফলিখনত ৰাণী ফুলেশ্বৰীৰ নাম সন্নিৱিষ্ট হৈছে। ১৭২২ চনতে (১৬৪৪ শক) এইজনা ৰাণীয়ে ছত্ৰ লৈ বৰৰজা নাম লৈছিল। ফলিখনেৰে ব্ৰহ্মোত্তৰযে 'যৌতকত্বেন' দান কৰা হৈছে, ই চকুত লগা কথা। এই ফলিত বৰুৱা, বৰকায়স্থ, চৌধাৰী, পটোৱাৰী আদিক সম্বোধন কৰা হোৱা নাই আৰু কৰ-কাটল আদি ৰহিত কৰা সাধাৰণ ছেদটোও ইয়াত নাই।

১৩১

মদনমোহন পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। গ্ৰহীতা—কৃষ্ণানন্দ আৰু থানেশ্বৰ ব্ৰাহ্মণ। স্থান—কামৰূপৰ মদনমোহন পৰগণাৰ সোনেসৰ গাঁও। তাৰিখ—১৬৬০ শক ২৮ কাতি। ফলিখন ১৯৭০ চনত ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ে কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰপৰা পায়।

ফলিখনৰ সংস্কৃত অংশত নানা প্ৰমাদ আছিল—শ্ৰীসিৱসিহং- (শ্ৰীশিৱসিংহ-), পুণ্যাৰ্থে (পুণ্যাৰ্থ-), মৌলিনাং (মৌলীনাং), লাঞ্চিতাংঘ্ৰিজুগলে (-লাঞ্ছিতাংঘ্ৰি-যুগল), স্বৰ্গাধিৰাজচ (স্বৰ্গাধিৰাজস্য), কুসলি- (কুশলি-), সাৰ্দ্ধসা- (সাধ্বসাৎ)। 'ব্ৰহ্মত্তৰা' শব্দ আমি তেনেকৈয়ে ৰাখিলো। এই সংস্কৃত অংশৰ লগত ফলি ৪২, ৪৪, ১২৭ (ৰাণী), ১৩২-৩৬ৰ একে অংশৰ মিল।

১৩২

নামবৰভাগ পৰগণাৰ গীতা-পাঠকৰ ব্ৰহ্মোত্তৰ তামৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। গ্ৰহীতা—সৰ্বেশ্বৰ ব্ৰাহ্মণ। স্থান—নামবৰভাগ পৰগণাৰ বাঁঠৰ গাঁও। তাৰিখ—১৬৬৩ শক ১১ আঘোণ। ফলিখন ১৯৭০ চনত ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ে কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰপৰা পায়।

১৩৩

বংশৰ আদি পৰগণাৰ সৎসঙ্গী ভকতৰ ধৰ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। গ্ৰহীতা—শ্ৰীৰঘুদেৱ মেধি। স্থান—বংশৰ, বনভাগ, কৌৰবভাগ পৰগণা। তাৰিখ—১৬৬৩ শক কাতি। ১৯৪০ৰ-পৰা ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত ফলিখন সংৰক্ষিত হৈছে।

ফলিত 'গণনাঙ্কিতাংত্রি' (গণ-লাঞ্ছিতাংঘ্রি?) আছে।

ফলিখনিত জঙ্গলা আৰু অজ-জঙ্গলা ভূমি, ভূমিৰ পৰিমাণত বিহি, গ্ৰামৰ পিয়ল, চক্ৰ-জোগনিয়া পাইক, মাছ-জোগনিয়া পাইকৰ উল্লেখ মন কৰিব লগীয়া।

১৩৪

কৌঁৰৰভাগ-পূৰপাৰ পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰ-ধৰ্মোত্তৰৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। গ্ৰহীতা—লক্ষ্মীপতি ব্ৰাহ্মণ, ধৰ্মেশ্বৰ মেধি। স্থান—কৌঁৰৰভাগ-পূৰপাৰ পৰগণা। তাৰিখ—১৬৬৩ শক ৮ ফাগুন। ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ে ১৯৭০ চনত ফলিখন কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰপৰা সংগ্ৰহ কৰে।

ফলিত 'পুন্যাৰ্থ-' (পুণ্যাৰ্থ-), 'লাঙ্কিতাংত্রি-' (-লাঞ্ছিতাংঘ্রি-), '-কুশলী-' (-কুশলি-) আছিল।

একেখন ফলিতেই লক্ষ্মীপতি ব্ৰাহ্মণক ব্ৰহ্মোত্তৰ আৰু ধৰ্মেশ্বৰ মেধিক ধৰ্মোত্তৰ দিয়া হৈছে।

৬১/৪"×১১১/৪" জোখৰ এই ফলিখনৰ ওপৰ মূৰে সৰু এটুকুৰা তাম্ৰৰ শলা বা জৰী লগাই ফলিখন ওলমাই থ'ব পৰাকৈ জালি দিয়া আছে।

১৩৫

বজালী পৰগণাৰ বিসিকুছি গাঁৱৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। গ্ৰহীতা—শিৱ দেউৰী আৰু ৰত্নেশ্বৰ ব্ৰাহ্মণ। স্থান—বজালী পৰগণাৰ বিসিকুছি গাঁও। তাৰিখ—১৬৬৪ শক ১২ জেঠ। ফলিখন ১৯৭০ চনত ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ে কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰপৰা পাই থৈছে।

মূলত পাঠ 'শ্ৰীমত্ত-' ('শ্ৰীমৎ', একে ধৰণৰ ফলি ১৩১-৩৪-ত এই স্থানত 'মত্তা' আছে), 'পুন্যাৰ্থ-' (পুণ্যাৰ্থ-), 'মৌলিনাং' (মৌলীনাং), '-লাঙ্কিতা-' (-লাঞ্ছিতা-), 'তাম্ৰফলি' (তাম্ৰফলী)। 'ছপুড়া' শব্দটোৰ 'ছ'টো অলপ ঘঁহি লৈ ওপৰত "৮২" অঙ্কটো লিখিবৰ যত্ন দেখা পোৱা যায়।

ফলিখনৰ (৪৩/৪"×১০১/৪") ওপৰফালে মাজতে সৰু আয়তাকাৰ এটা অংশ বাঢ়ি গৈছে আৰু তাতে ওলমাবলৈ জৰী আদি লগাবৰ বাবে ফুটা এটা কৰা আছে।

১৩৬

বজালী পৰগণাৰ বিচনকুছি গাঁৱৰ ব্ৰহ্মোত্তৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। গ্ৰহীতা—শিৱ দেউৰী (ফলি ১৩৫ চাওক) আৰু হৰি মিশ্ৰ। স্থান—বজালীৰ খুদ্ৰভাৰা (?) গাঁও। তাৰিখ—১৬৬৫

মাঘ ২২। ১৯৪০বপৰা ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত ৰক্ষিত। মূল পাঠত 'পুন্যাৰ্থ-' (পুণ্যাৰ্থ-), -'লাক্ষিতাংগ্ৰি-যুগলং' (-লাঞ্ছিতাংঘ্ৰি যুগল-)। মাটিৰ শ্ৰেণী হিছাপে 'উবাৰ মাটি হাচিলা জঙ্গলা', 'কঠিয়াতলি' আৰু 'বাড়ি'-ৰ উল্লেখ চকুত লগা বিধৰ।

১৩৭

দীপ্তেশ্বৰ মন্দিৰৰ দেৱোত্তৰৰ তামৰ ফলি

ৰজা—শিৱসিংহ। পাত্ৰ—তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন। স্থান—পছিমপাৰ পৰগণাৰ দীপ্ত (?) গাঁও আদি। তাৰিখ—১৬৭৬ শক। ১৯৪০বপৰা ফলিখন ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত।

মূল পাঠ 'ক্ষুৰ-মকৰন্দ-' (ক্ষুৰন্মকৰন্দ-), 'শ্ৰীযুত্তৰুণ-' (শ্ৰীমত্তৰুণ-)।

'গৃহানিন' মুলত 'গৃহানব' আছিল।

এই দীপ্তেশ্বৰৰ মন্দিৰ বা থানৰ বৰ্তমান অৱস্থিতি সম্পৰ্কে বিশেষ পোৱা নগ'ল। কামৰূপৰৰ হাতীমূৰা পৰ্বতৰ ধাৰেশ্বৰ শিৱৰ স্থানৰ পূবলৈ এখনি দীপ্তেশ্বৰীৰ থানৰ উল্লেখ "কামৰূপৰ বুৰঞ্জী"ত আছে।

ফলিখনৰ 'ব্ৰাঁমুন বালিকুচি গা/ও কৃষ্ণনন্দনৰ পতি/ঘাৰ' কথাটি মূল অংশতকৈ পিছত লেখা যেন লাগে আৰু "ডিমেজানা গাওঁ/সতোদাহনথে গোৱালৰ ॥" (?) অংশ তাতোকৈ পিছৰ যেন বুলি অনুমান হয়।

১৩৭ক

চান্দকুছীয়া বৰুৱা সূৰ্যমল্ল-ৰত্নমল্লৰ তামৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। গ্ৰহীতা—কামৰূপৰ চান্দকুছিৰ বৰুৱা সূৰ্যমল্ল আৰু ৰত্নমল্ল। স্থান—বনভাগ, নামবৰভাগ আৰু বগৰিবাৰী পৰগণা। তাৰিখ—১৬৭৭ শক।

চান্দকুছীয়া বৰুৱা বংশৰ শ্ৰীযতীন্দ্ৰমল্ল বুজৰবৰুৱাৰপৰা ১৪½" × ৭½" জোখৰ এই ফলিখনি পাই তাৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰা হ'ল।

মূলৰ পাঠ '-ভ্ৰাজমানাদ্ৰি-' (-ভ্ৰাজমানাঙ্ঘ্ৰি-), '-গোত্ৰাৰ্ণাবন্দুঃ' (-গোত্ৰাৰ্ণৱেন্দুঃ), 'সসধৰহিৰক্ষিৰহিণ্ডিৰকিৰ্ত্তিনিজ-' (শশধৰ-হীৰ-ক্ষীৰ-হিণ্ডীৰ-কীৰ্ত্তিৰ্নিজ-), 'নিৰ্জ্জিতা-' (নিৰ্জ্জিতা-), '-ভুভৃন০' (-ভূভৃন্)।

চান্দকুছীয়া বৰুৱাৰ বংশৰ আদিপুৰুষ ভাস্কৰ গদাধৰসিংহৰ কোঁৱৰালি দিনত কনৌজৰপৰা অসমলৈ আহে আৰু গদাধৰ পাটত উঠিলত পাটগিৰি বিষয় পায়। তেওঁৰ পুত্ৰ শুকদেৱক গদাধৰসিংহই বৰুৱা পাতে। শুকদেৱৰ সাত পুত্ৰৰ ভিতৰৰ ছত্ৰপতিৰ পুত্ৰ হ'ল বুৰঞ্জী-খ্যাত বীৰ হৰদত্ত আৰু বীৰদত্ত। শুকদেৱৰ আন এজন পুত্ৰ কল্যাণমল্লৰ পুত্ৰ ৰত্নমল্ল ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনত মাধাপুৰত ছৰছৰ থাতা পৰগণাৰ চৌধুৰী হৈ

থকাৰ পিছত শিৱসিংহৰ কালত চান্দকুছিৰ বুজৰবৰুৱা হয় আৰু ১৬৪১-৭৩ শক কালছোৱাত সেই বিষয় খায়। এওঁৰ দিনৰ ৰজাঘৰীয়া ধৰ্মগ্ৰ আৰু নানকাৰৰ ফলি আদি বৰ্তমানে নোহোৱা হৈছে। এওঁৰ মৃত্যুত ক্ৰমে দ্বিতীয় পুত্ৰ সূৰ্যমল্ল (১৬৭৩-'৮), প্ৰথম পুত্ৰ চন্দ্ৰমল্ল (১৬৭৮-৮৫) বুজৰবৰুৱা হয়। মাজতে কিছু কাল বংশৰপৰা বিষয়টো আঁতৰি যায় আৰু হাজোৰ বৰুৱাবাৰীৰ সাগৰমুখী বৰুৱাই ৰাজেশ্বৰসিংহলৈ নিজৰ ভনীয়েকক বিয়া দি বিষয়টো লয় (১৬৮৫-৯২)। তাৰ পিছত চন্দ্ৰমল্ল পুনৰ বুজৰবৰুৱা হয় (১৬৯২-৯৩) লক্ষ্মীসিংহ ৰজাৰ দিনত। লক্ষ্মীসিংহৰ ৰাজত্বতে বড়িয়া অঞ্চলৰ জয়ন্তীপুৰৰ ব্ৰাহ্মণ বিদ্যানন্দ আৰু তৎপুত্ৰ কামেশ্বৰ বুজৰবৰুৱা হৈছিল (১৬৯৩-৯৬)। তাৰ পিছতহে বৰুমল্লৰ পুত্ৰ ৰত্নমল্ল বুজৰবৰুৱা হয় (১৬৯৬-১৭০৩)। ৰত্নমল্লৰ পুত্ৰ শত্ৰুমল্লই কিছু গীতৰ এখনি পুথি ৰচনা কৰিছিল। বিশ্বাস আছে, চন্দ্ৰমল্লৰ নাম অনুসৰিয়ে অঞ্চলটোৰ নাম চান্দকুছি হয়। বুজৰবৰুৱাসকলে দেৱীৰো উপাসনা কৰে। আনফালে, বৰুমল্লৰ আমোলত মাধাপুৰ আৰু মৰিকুছি (মৰুকুছি, এতিয়া চান্দকুছি) —এই দুখন লচঙ্গী সত্ৰ কৰিবৰ বাবে এওঁলোকে ৰজাৰপৰা হেজাৰ হেজাৰ পুৰা জমিও পাইছিল। সেই সত্ৰত হৰি-সেৱা, অতিথি-শুশ্ৰূষা হোৱাৰ নিয়ম আছিল।

বৰুমল্লৰ এখনি ফলিৰ নকল কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ মহাফেজখানাৰ মহজৰ বহীত (সংখ্যা ২০৪) ৰখা হৈছে।

১৩৮

পূবপাৰ আদি পৰগণাৰ ভূমি-দান আৰু পাইকৰ নিবন্ধনৰ তামৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। গ্ৰহীতা—কামাখ্যা গোসানীৰ (?) বৰদেউৰী যদুনাথ ব্ৰাহ্মণ। স্থান—পূবপাৰ, বৰবংশৰ আদি পৰগণা। তাৰিখ—১৬৮১ শক আহাৰ। ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ে ১৯৭০ চনত এই ফলি সংগ্ৰহ কৰে।

মূল পাঠ 'দ্বিজায়ে' (দ্বিজায়)। ৰেফৰ লগৰ সকলো দ্বিত্বৰ মাজত দ্বিত্ব-বিহীন "নিৰ্জ্জিত" চকুত লাগে।

এই ফলিত তলেকেইটা শব্দৰ সংক্ষিপ্ত ৰূপ ব্যৱহৃত হৈছে—ক° (কলিতা), কো° (কোচ), কৈ° (কৈবৰ্ত), পো° (পোৱা), ঘ° (ঘৰ), গ° (?)।

১৩৯

নামবৰভাগ পৰগণাৰ নানকাৰৰ তামৰ ফলি

ৰজা—ৰাজেশ্বৰসিংহ। গ্ৰহীতা—জগতানন্দ মজুমদাৰ। স্থান—নামবৰভাগ পৰগণাৰ কাৰি গাঁও। তাৰিখ—১৬৮৫ শক ১০ ব'হাগ। ১৯৭০ৰপৰা ফলিখনি ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত।

মূল পাঠ -'লসত-' (-লসৎ-), 'সূৰ্য্য' (সূৰ্য্যো), 'নিতি' (নীতি), 'সমুদ্‌ত্তি' (সম্যধৃত্তি)।

১৪০

বিশ্বনাথ গোসাঁইৰ ঠাকুৰ-নিয়োগৰ আৰু ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

ৰজা—লক্ষ্মীসিংহ। গ্ৰহীতা—সভ্ৰাতৃক দুৰ্গাৰাম বিপ্ৰ। স্থান—কাঠকটিয়া আৰু পানীভঁৰাল পথাৰ (দৰং?)। তাৰিখ—১৬৯৬ শক জেঠ। এই ফলিও ১৯৭০ ছনত সংগ্ৰহালয়ে উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰপৰা পাইছিল।

ফলিৰ পাঠত 'দুৰ্গাৰামাযায়' (দুৰ্গাৰামায়), '-মট্টিকাং' (পট্টিকাং)।

এই ফলিয়ে ভূতচতুৰ্দশীৰ পূজা আগ বঢ়াই সভ্ৰাতৃক দুৰ্গাৰামক ঠাকুৰ পাতিছে, দুটা লিকচৌ দিছে আৰু ৰাজমাওৰ শ্ৰাদ্ধত ২২ পুৰা মাটি আৰু আঢ়েটা পাইক দিছে।

কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ মহজৰ বহীত এই ফলিৰ পাঠ (সংখ্যা ২৩১) ৰক্ষিত হৈছে।

১৪১

পশ্চিমপাৰ খাতা আদি পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

ৰজা—লক্ষ্মীসিংহ। গ্ৰহীতা—শ্ৰীচন্দ্ৰমোহন ব্ৰাহ্মণ। স্থান—মদনমোহন, পশ্চিমপাৰ, খাতা, দেহৰ, কছাৰীমহল পৰগণা। তাৰিখ—১৭০১ শক ২০ জেঠ। এই ফলি ১৯৭০ ছনত কামৰূপ জিলাৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰপৰা সংগ্ৰহালয়ে পাইছে।

ফলিৰ পাঠত -'সস্ত-' (শস্ত); ৱ, ড়-বিলাকৰ তলৰ চিনবিলাক প্ৰায় দিয়া হোৱা নাই।

সংক্ষিপ্ত ৰূপৰ ভিতৰত তু°=তুৰা (তুৰুক, মুছলমান?) ক°=কলিতা, কু°=কুমাৰ, পো°=পোৱা (এটা মানুহ)।

কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ মহজৰ বহীত ১৭০৮ শকৰ ১১ জেঠৰ প্ৰায় একে ধৰণৰ এখনি ফলিৰ পাঠ (সংখ্যা ২৩৯) আছে।

১৪২

কামাখ্যা দেৱীৰ লক্ষ বলিৰ ফলি

ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ। পাত্ৰ—হৰনাথ ডুৱৰা সেনাপতি বৰফুকন। স্থান—নীলাচলৰ কামাখ্যা দেৱীৰ মূল মন্দিৰৰ সমুখত ইটাৰে সজোৱা নাটমন্দিৰত এই তামৰ ফলিখন দেৱালৰ গাত লগাই দিয়া আছে। তাৰিখ—১৭০৪ শক।

মূলত '-ক্ৰমকল্লো' (-ক্ৰ-কল্লো), 'পূৰ্ব্ব': (হপূৰ্ব্ব-), 'বাজ্ৰে' (বাজ্যে), শতভং (সততং), 'শুভেবহ্নি' (শুভেহহ্নি)। ফলিৰ প্ৰথম, চতুৰ্থ আৰু সপ্তম শ্লোক স্ৰগ্ধৰা ছন্দত আৰু বাকী কেইটা শাৰ্দূলবিক্ৰীড়িত ছন্দত ৰচিত। পঞ্চম শ্লোকৰ প্ৰথম শাৰীত আৰু ফলিৰ একেবাৰেই শেষৰ শাৰীত ছন্দ-পতন হোৱা দেখা যায়।

এই ফলিখনৰ সানুবাদ পাঠ এটা সোণাৰাম চৌধুৰীয়ে "বাহী"ৰ পঞ্চদশ বছৰ দ্বাদশ সংখ্যাত প্ৰকাশ কৰিছিল, কিন্তু সেই পাঠ পূৰাকৈ আমি নাপালো। সেই

পাঠত '-হোত্‌-' (-হেত্তি-), 'দাবানলৈঃ' (-দাবানলো), 'শ্বান্তা' (-শ্চণ্ডা-), '-বর্ধীতঃ' (বৰ্থৈঙঃ) আদি গ্ৰহণ কৰা হৈছে।

সমস্ত ফলিখন এটা বিৱৰণমূলক কবিতাৰ দৰে—কেনেকৈ প্ৰবল প্ৰতাপী গৌৰীনাথ-সিংহ স্বৰ্গদেৱে কামাখ্যালৈ লক্ষ বলি দিবৰ মানস কৰে আৰু ৰঙাচিলা ডুবৰা বংশৰ হৰনাথ বৰফুকনক তাৰ ভাৰ দিয়ে আৰু কেনেকৈ হৰনাথ গুৱাহাটীলৈ আহি ১৭০৫ শকত দিনৰ পিছত দিনকৈ ছাগলি, পাৰ আৰু ম'হ বলি দিয়াই লক্ষ সংখ্যা পূৰ কৰে।

১৪৩

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱ আৰু কেদাৰৰ চোঁৰৰ আৰু পিকদান ধৰোঁতাৰ তামৰ ফলি

ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ। পাত্ৰ—হৰনাথ সেনাপতি বৰফুকন। স্থান—হাজোৰ হয়গ্ৰীৱ-মাধৱ আৰু কেদাৰ মন্দিৰৰ নামবৰভাগ পৰগণাৰ মাটি। তাৰিখ—১৭০৫ শক ৯ আহিন। ফলিখন কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰপৰা সংগ্ৰহালয়ে ১৯৭০ চনত সংগ্ৰহ কৰে। ফলিৰ পাঠ বৰ সুন্দৰ।

মা৵৵=হয়গ্ৰীৱ-মাধৱ গোসাঁইত, মাং=মাটি। হৰনাথ বৰফুকনে ছতোলা সোণ খটোৱা আশী তোলা ৰূপৰ এটা পিকদান আৰু ছতোলা ৰূপৰ মুঠি লগোৱা এডাল চোঁৰৰ হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ মন্দিৰত আৰু তেনে এডাল চোঁৰৰ কেদাৰ-মন্দিৰত দিয়ে। সেইবোৰ ধাৰণ কৰিবৰ অৰ্থে মন্দিৰৰ আগৰ পাইকৰ লগতে তিনিটা গোট পাইক বঢ়াই দিয়া হয়; আৰু প্ৰতি গোট পাইকত ১৬ পুৰাকৈ মুঠ ৪৮ পুৰা মাটি দিয়া হয়। তদুপৰি, মাধৱৰ ওঠৰটি পৰ্বত পৰমান্ন লগাবৰ অৰ্থে বোৱতী মাটি ন পুৰা আৰু বড়ি-মাটিও ১২ পুৰা দুই গোসাঁইৰ নামত পাইকক দিয়া হয়।

১৪৪

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ দেৱালয়ৰ অৰ্থে নাও, মুদৈ, ধনৰ নিবন্ধনৰ তামৰ ফলি

ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ। পাত্ৰ—হৰনাথ সেনাপতি বৰফুকন। তাৰিখ—১৭০৫ শক ২৩ পুহ। ১৯৪০ৰপৰা এই ফলি সংগ্ৰহালয়ত সংৰক্ষিত আছে।

মন কৰিব লগীয়া, ফলিখনত সংস্কৃত ভাষাৰ কথা নাই। ফলিৰ 'শ্ৰীৰাম' শব্দটোৰ তলতে সৰুকৈ আয়তক্ষেত্ৰ এটা আঁকা আছে, কিন্তু তাৰ ভিতৰত কোনো কথা নাই। তাৰ পিছৰ দুশাৰীৰ তলত ঠাই এৰি তাৰ তলৰ দুশাৰী, আকৌ ঠাই এৰি তাৰ তলৰ দুশাৰী, আকৌ ঠাই এৰি ফলিখনৰ বাকী কথাখিনি লেখা হৈছে। ইয়াত কামৰূপৰ আনবোৰ ফলিৰ দৰে বৰুৱা, বৰকায়স্থ, পটোৱাৰী, ঠাকুৰীয়া আদিক সম্বোধন নকৰি বৰদুৱৰীয়া, দুৱৰীয়া (এইসকল পানীফাটৰ বিষয়া), ভূঞা, কাকতীকহে সম্বোধন কৰা হৈছে। কাৰণ, যি দুখন নাও অদানী অৰ্থাৎ দান বোলা কৰৰপৰা মুক্ত কৰি দিয়া

হৈছে, সেই নাও, তাৰ মুদৈ আৰু পাইকক ইয়াত নাম থকা বিষয়াসকলেহে পাব। নাও দুখনৰ মুদৈয়ে মাধৱৰ দেৱালয়ৰপৰা ধন (ধনৰ পৰিমাণটো দুৰ্ভাগ্যবশতঃ ধৰিব নোৱৰা হ'ল) লৈ তাৰে বেপাৰ কৰি লভ্যাংশ পুনৰ দেৱালয়ত দিয়াৰ দিহা কৰা হ'ল এই ফলিৰ দ্বাৰা।

১৪৫

পশ্চিমপাৰ পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ। স্থান—পশ্চিমপাৰ পৰগণা। গ্ৰহীতা—হৰিশ্চন্দ্ৰ, কৃষ্ণমোহন আৰু সূৰ্যমোহন ব্ৰাহ্মণ। তাৰিখ—১৭০৮ শক ১১ জেঠ। ১৯৪০-ত কমিছনাৰ আদিৰপৰা সংগ্ৰহালয়ে এই ফলি পায়।

সংকেতবোৰ: পু°—পুৰা ; পো°—পোৰা ; চ° (? চমাৰ, চঁড়াল)।

কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ মহজৰ বহীত এই ফলিৰ পাঠ (সংখ্যা ২৩৯) আছে।

১৪৬

বেলতলাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তাম্ৰৰ ফলি

দাতা ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ। গ্ৰহীতা—পূৰ্বে জমি ভোগ কৰোঁতা প্ৰাণবল্লভ ব্ৰাহ্মণৰ ভায়েক স্থৃক কটকী। স্থান—বেলতলাৰ অন্তৰ্গত সক সজাই। তাৰিখ ১৭১১ শক ৩ আহাৰ। ফলিখন ১৯৭০ চনত কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰপৰা সংগ্ৰহালয়ে আহৰণ কৰে।

ফলিৰ পাঠ: 'শ্ৰীকামাক্ষা' (শ্ৰীকামাখ্যা), '-শষ্ট'-('-শস্ত-), '-কিৰ্ত্তিঃ' (-কীৰ্ত্তিঃ), 'শাতি-' (দস্তি-)।

এইখনি জীৰ্ণোদ্ধাৰ-পত্ৰখন আগৰ পত্ৰ নষ্ট হোৱাত দিয়া হৈছে।

১৪৭

পূবথৰিয়াৰ নিৰাময় ৰৰাৰ তাম্ৰৰ ফলি

দাতা ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ। গ্ৰহীতা—থৰজিৰ (নগাঁও ?) নিৰাময় ৰৰা। স্থান—দৰঙী ৰাজ্যত বৰনদীৰ পূবলৈ। তাৰিখ—১৭১৪ শক ১০ মাঘ। ফলিখন ১৯৪০ চনত সংগ্ৰহালয়ে কমিছনাৰ অফিচৰপৰা পায়।

ফলিৰ পাঠ: 'নৰেশ্বৰানাং' (নৰেশ্বৰাণাং), 'শ্ৰীস-' (শ্ৰীশ-), 'কিৰ্ত্তিঃ' (-কীৰ্ত্তিঃ), '-জোগ্মা' (-যুগ্মো), 'সক্ৰ-' (শক্ৰ-)

দৰঙী ৰজা মহতনাৰায়ণ হ'ল 'ভাওৰ ৰজা' মোদনাৰায়ণৰ পুত্ৰ আৰু সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ পিতৃ। এই ফলিত মন কৰিব লগীয়া যে দৰঙী ৰাজ্যত স্বৰ্গদেৱসকলেও মাটি-বৃত্তি দান

কৰিছিল আৰু দৰঙী ৰজাসকলৰো তেনে ক্ষমতা আছিল। ফলিখন গৌৰীনাথসিংহই গুৱাহাটীৰ ওপৰ নাওশালি বাহৰত থাকি কৰাইছিল।

নিবাময় হ'ল (বৰ্ত্তমান নগাঁৱৰ) খৰঙি হাজাৰৰ অন্তৰ্গত পূবথৰিয়া শয়েকৰ কৃষ্ণীয়া বৰা। তেওঁক দৰঙীৰ মহতনাৰায়ণ ৰজাই দিয়া আৰু এতিয়া আকৌ দিয়া মাটি হ'ল বৰনদীৰ পূবপাৰে দৰঙী ৰাজ্যৰ ভিতৰত।

১৪৮

গুৱাহাটীত কটকী-নিয়োগৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ। নিযুক্ত লোক (গ্ৰহীতা)—পানীদিহিঙীয়া ডাগিৰ বলৰাম। তাৰিখ—১৭১৪ শক ৩১ শাওণ। ফলিখন ১৯৭০ চনত ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ে কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰপৰা পাইছিল।

এই ফলিখনো গৌৰীনাথসিংহ স্বৰ্গদেৱে গুৱাহাটীৰ নাওশালি বাহৰত থাকি কটাই দিছিল। আহোম ৰজাৰ দিনত খেলবিলাক কুৰি, শ আৰু হাজাৰৰ লেথ কৰি সংগঠন কৰা হৈছিল আৰু কুৰিৰ ওপৰত বৰা, শৰ ওপৰত শইকীয়া আৰু হাজাৰৰ ওপৰত হাজৰিকা বা হাজৰিকিয়া নামৰ কাৰ্যকৰ্ত্তা আছিল। ৰজাই কাঁড়ীৰ খেলৰ বলৰামক কামত ভাল পাই সেই খেলৰপৰা নাম কটাই বৰকটকী কৰিছে আৰু বংশৰ পাঁচটা মানুহ অৰ্থাৎ পাঁচপোৱা পাইককো সেইদৰে নাম কাটি আনি বলৰামৰ লগত দিছে আৰু মাটি-বৃত্তিও দিছে।

ফলিখনৰ বাঁওহাতে তাম্ৰেৰে কৰা ওলমাই ধৰিব পৰা যতন লগোৱা আছে আৰু বিপৰীত পিঠিত আহোম আখৰত আহোম ভাষাৰ ১০ শাৰী লেখা আছে।

১৪৯

গোবিন্দৰ সেৱাৰ তেল-ঘিউ শোধোৱাৰ গুৱাহাটীৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—গৌৰীনাথসিংহ। বিগ্ৰহ—এই ফলিৰ গোবিন্দদেৱ সম্ভৱতঃ মাজুলীৰ আউনীআটি সত্ৰৰ গোবিন্দ ঠাকুৰ। স্থান—বামচা পৰগণা (কামৰূপ)। তাৰিখ ১৭১৪ শকৰ আহিন।

ফলিখনৰ সংস্কৃত অংশৰ পাঠ বৰ পৰিষ্কাৰ নহয়। 'দান দিলে' অৰ্থত 'ব্যাদাৎ' আৰু 'দত্তা' অৰ্থত 'বিস্তীৰ্ণা' বৰ সুথকৰ নহয়; এই থলত 'প্ৰাদাৎ' আৰু 'ৱিতীৰ্ণা' হ'লেই ভাল হ'লহেঁতেন। 'অৱিৰুদ্ধ' শব্দটো পাইকৰ বাবৰপৰা মুকলিকৈ দিয়া অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। তদুপৰি, ফলিত 'দেবেন্দু-সসধৰ-সকে' (•বেদেন্দু-শশধৰ-শকে) আৰু 'যুম্মাভিঃ' (যুষ্মাভিঃ) আছিল।

এই ফলিখনো ৰজাই গুৱাহাটীৰ ওপৰ নাওশালি বাহৰত দিয়াইছিল। বৰফুকনক থণ্ডা শোধোৱা বাব থকা পাইক আঢ়ৈ পোৱা সেই বাবৰপৰা আনি গোবিন্দৰ সেৱাৰ তেল-ঘিউ শোধাওঁতা কৰি দিয়া হৈছে।

১৫০

প্ৰতাপবল্লভ বৰফুকনৰ বৰজনা গৃহিণীয়ে হয়গ্ৰীৱ-মাধৱলৈ দিয়া মাটি আৰু পাইকৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—কমলেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—প্ৰতাপবল্লভ বৰফুকন। প্ৰকৃত দান কৰোঁতা—বৰফুকনৰ বৰপত্নী শ্ৰীমতী সয়নী। স্থান—হাজোৰ হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ মন্দিৰ। তাৰিখ—১৭২৭ শকৰ ১১ মাঘ। ১৯৪০ চনত ফলিখন সংগ্ৰহালয়ে কমিছনাৰ অফিচৰপৰা পায়।

সংস্কৃত অংশৰ ফুট ফুট দিয়া অংশত পূৰ্বৰ লেখা কাটি এনেভাৱে লেখাৰ যত্ন কৰা হৈছিল যেন লাগে: অপৰং ৰজত তদ্ব্যাজপৰা প্ৰদাপকম্।

ফলিত সিংহচাব নাই, মোহৰটি হ'ল বৰফুকনৰ ফুল-চাবহে। বৰফুকননীয়ে গৌৰীচন্দ্ৰ বুজৰবৰুৱাৰ ঘৰৰ মানুহ এঘৰ সাত কুৰি ৰূপত কিনি পতি-পত্নীৰ কুশলৰ অৰ্থে মন্দিৰত নিতে অখণ্ড প্ৰদীপ জলাই আৰু বিশেষ পৰ্বত নৈবেদ্য দি থাকিবৰ নিমিত্তে উছৰ্গা কৰিছে। সেই পাইকৰ প্ৰবৰ্তনৰ অৰ্থে ১৬ পুৰা আৰু নৈবেদ্যৰ অৰ্থে ছপুৰা মাটি দিয়া হৈছে। তদুপৰি, পাইকৰ হাতত চাৰি কুৰি ৰূপ দিয়া গ'ল—তাৰ ব্যাজ অৰ্থাৎ সুদৰপৰা অখণ্ড প্ৰদীপ জলাবৰ অৰ্থে। প্ৰদীপৰ শিহাকানিৰ বাবেও সুকীয়াকৈ ধন দিয়া গ'ল। সুদ মেলিবলৈ দিয়া ৰূপ চাৰিকুৰি 'নাৰাণি' বা নাৰায়ণী অৰ্থাৎ কোচবেহাৰ ৰাজ্যৰ মোহৰ-ৰূপে দিয়া হৈছে। ফলিৰপৰা দেখা যায় বৰফুকনৰ পত্নীৰ দৰে বিষয়াৰ সহধৰ্মিণীয়েও মানুহ কিনি দেৱলীলা পাইক কৰি ফলি কটাই দিব পাৰিছিল। গতিকে, কেইবাফালৰোপৰা ফলিখনৰ বিষয়-বস্তু অৰ্থপূৰ্ণ। সেইদৰে মন কৰিব লগীয়া ফলিৰ তলৰ তপছিল।

কমলেশ্বৰসিংহৰ দিনত মানুহ বেচা-কিনা পত্ৰ (সংখ্যা ৯৫) আৰু সেই সম্পৰ্কে টোকা চাওক।

১৫১

মৰাণ-ভগনত হেৰোৱা ব্ৰহ্মোত্তৰৰ পুনৰুদ্ধাৰৰ তাম্ৰৰ ফলি

ৰজা—কমলেশ্বৰসিংহ। পাত্ৰ—পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ৰাজমন্ত্ৰী। গ্ৰহীতা—শ্ৰীথানোল-ব্ৰাহ্মণ। তাৰিখ—১৭২৭ শক। এই ফলিখন ১৯৪০ চনত কমিছনাৰৰ অফিচৰপৰা ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ে পায়। কিন্তু ফলিখন ভাগি টুকুৰা-টুকৰ হৈ আছে। তদুপৰি তাৰ চাৰিটা টুকুৰাহে পোৱা গৈছে। সিবোৰৰ গাৰ আখৰবোৰো সহজে পঢ়া টান। কিন্তু ফলিখন এটা কথাৰ কাৰণে বিশেষকৈ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ—মৰাণ-ভগন অৰ্থাৎ মায়ামৰীয়াৰ বিদ্ৰোহৰ সময়ত দেশ লণ্ডভণ্ড হোৱা কালত মানুহ কেনেকৈ কছাৰীৰ ৰাজ্যত সোমাইছিলগৈ, আৰু বিদ্ৰোহ শাম কটাত কেনেকৈ ভগনীয়াসকলক পুনঃসংস্থাপন কৰিব লগীয়া হৈছিল, তাৰ ইঙ্গিত ইয়াত আছে।

এই ফলিত মাটি দিয়া তুলিয়া গাঞ ক'ত বুজিব পৰা নগ'ল।

॥ এনে চিনে ফলিৰ ভগা টুকুৰাৰ ভগা ফালৰ নিৰ্দেশ দিব। ফলিৰ আনটো পিঠিত আহোম ভাষাত লেখা কথা আছিল।

১৫২

পছমৰীয়া সৰুজনা গোসাঁইৰ পাইকৰ তামৰ ফলি

ৰজা—চন্দ্ৰকান্তসিংহ। পাত্ৰ—পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই (এওঁৰ যোগে গোসাঁয়ে আবেদন জনাইছিল)। গ্ৰহীতা—পছমৰা গাঁৱৰ সৰুজনা গোসাঁই। স্থান—দৰঙী ৰাজ্য। তাৰিখ—১৭৩৮ শক। ফলিখন ১৯৪০ চনত ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ে কমিছনাৰৰ অফিচৰপৰা পায়।

ফলিৰ পাঠ: '-বংসোৎপল-' (-বংশোৎপল-), '-সন্নীন-' (-সংলীন-), '-কুল-' (-কুল-), '-শহশ্ৰা-' (-সহস্ৰ-)

পছমৰীয়া গোসাঁইকে লোকে ন গোসাঁয়ো বোলে। "চুলেউফা লক্ষ্মীসিংহৰ (১৬৯১-১৭০২ শক) গুৰু হ'বলৈ পৰ্বতীয়া গোসাঁই ৰাজী নোহোৱাত তেওঁ ৰমানন্দ ভট্টাচাৰ্য্য নামে সৰু কালৰ অধ্যাপকৰ ওচৰত শিৱ-মন্ত্ৰত দীক্ষিত হয়। ভট্টাচাৰ্য্যকে পছমৰীয়া বা গোসাঁই বুলি লোকে জানে।" (শ্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰদেৱ, ষষ্ঠ খণ্ড) ন গোঁসাইৰ বংশৰে তিনিটা ঠাল—বৰ, মাজু, সৰু। ফলিত 'দৰঙ্গি চয়ো হাজাৰৰ ভি°' (ভিতৰৰ) বোলোঁতে দৰঙী ৰাজ্য ছটা হাজাৰেই থকা যেন লাগে—গোহাঁই হাজাৰ, কাথৰ হাজাৰ, কলিতা হাজাৰ, থটৰ হাজাৰ, মহিমা হাজাৰ আৰু আঠিয়াবৰিয়া হাজাৰ। ফলি ১৫৩-তো একেকেইটা হাজাৰৰে উল্লেখ আছে। দৰঙী ৰজাৰ তলতীয়া প্ৰজা ইয়াৰ বাহিৰেও সুকীয়াকৈ আছিল। পাইকৰ নামখিনি ফলিত পাঁচটা সমান্তৰাল স্তম্ভ কৰি কটা হৈছে।

কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ মহজৰ বহীৰ ২০৯ আৰু ২১৪-সংখ্যক পাঠ চাওক।

১৫৩

আউনীটিৰ গোবিন্দ ঠাকুৰৰ অখণ্ড-প্ৰদীপৰ অৰ্থে তামৰ ফলি

ৰজা—চন্দ্ৰকান্তসিংহ। স্থান—মাজুলীৰ আউনীআটি সত্ৰৰ হৈ কামৰূপ আৰু দৰঙী ৰাজ্যত। তাৰিখ—১৭৪২ শক। ১৯৭০ চনৰপৰা ফলিখন সংগ্ৰহালয়ত আছে।

ফলিৰ পাঠ: 'পুণ্যাৰ্থমাম্মনো' (পুণ্যাৰ্থমাত্মনো)। 'জমি জমা সৈতে ৮ৰ' অংশটো আগৰ লেখা কাটি তাৰ ওপৰত কটা হৈছে। পাইকৰ লেখা আৰু মাটিৰ জোখা পাঁচটা স্তম্ভ কৰি কটা আছে।

সংকেতবোৰৰ ভিতৰত 'নি°'ৰ অৰ্থ বুজা নগ'ল; 'মৌ' মানে 'মৌজে' (ফলি ১৫৪ চাওক)।

১৫৪

বতাকুছীয়া ডুবৰীয়া-নিয়োগৰ তামৰ ফলি

ৰজা—চন্দ্ৰকান্তসিংহ। নিযুক্ত ডুবৰীয়া—দৰঙৰ আঠিয়াবৰিয়া হাজাৰৰ ভটুঙ্গ দাশ। বতাকুছি দুৱাৰ ক'ত আছিল আমি এতিয়াও পোৱা নাই। তাৰিখ—১৭৪২ শকৰ ২০ মাঘ। ফলিখন ১৯৭০ চনত সংগ্ৰহালয়ে সংগ্ৰহ কৰিছিল উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰপৰা।

ফলিত 'চিৰস্থাতুং' (চিৰং স্থাতুং) আছিল। দুৱাৰত থাকিব লগা পাইকৰ তালিকা প্ৰথম পিঠিত পাঁচটা স্তম্ভ কৰি কটা আছে আৰু ইপিঠিত ফলিৰ কথা বাঁও হাতে এটা স্তম্ভ কৰি নকৈ দিয়া এপোৱা পাইকৰ হিছাপটো লেখা হৈছে। '১১৫৮' অঙ্কটোৰ '১১৫'টো নকৈ কাটি লেখা।

'দৰঙীৰ ভগা ৰজা' প্ৰেমনাৰায়ণ ফলি ১৪৭-ত উল্লিখিত মহন্তনাৰায়ণৰ নাতি আৰু সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ পুত্ৰ। ভটুঙ্গ দাশ পূৰ্বতে প্ৰেমনাৰায়ণৰ তাম্ৰপত্ৰৰ তালিকাৰ ভিতৰৰ এপোৱা পাইক আছিল; এতিয়া সেই তালিকাৰপৰা নাম কাটি তেওঁক চমুৱাৰ শাৰীলৈ তুলি দুৱৰীয়া পতা হ'ল।

১৫৫

পছিমপাৰ পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

দাতা ৰজা—চন্দ্ৰকান্তসিংহ। গ্ৰহীতা—তৰ্কবাগীশ ভট্টাচাৰ্য। স্থান—কামৰূপৰ পছিমপাৰ পৰগণা। তাৰিখ—গৌৰীনাথসিংহৰ ১৭১১ শকৰ ফলি নষ্ট হোৱাত ১৭৪৩ এই জীৰ্ণোদ্ধাৰ-তাম্ৰপত্ৰ দিয়া হয়। ফলিখন ১৯৭০ চনত কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰ পৰা সংগ্ৰহালয়ে পায়।

ফলিখনৰ সংস্কৃত অংশত বহুত ভুল হৈ গৈছে; বিশেষকৈ স-শ-ষ পাৰ্থক্য আদি ৰখা হোৱা নাই। '-বংসোত্তম-' (-বংশোত্তম-), 'সন্নিল-' (সংলীন), '-লক্ষি-' (-লক্ষ্মী-), '-পৰ্যন্যো-' (-পৰ্জন্যো), '-বংসোত্তমো-' (-বংশোত্তমো-), 'মজ্জনৈঃ' (সজ্জনৈঃ), 'ঔসাক্ষি-' (ঐশাক্ষি-) আদি মূলত আছে।

১৫৬

ভূমি-ক্ৰয়-বিক্ৰয়ৰ শিলৰ ফলি

ৰজা—উল্লেখ নাই। সময়—১৭ সংখ্যাটো দশম শাৰীৰ সোঁ হাতে দেখা পোৱা যায়। সম্ভৱতঃ এই ফলি ১৭০০ শকৰ পিছৰ। ফলিখনৰ এটা দীঘল-চানেকীয়া মিহি শিলত কটা হৈছিল, কিন্তু শিলটোত সম্ভৱতঃ দা-কটাৰী ধৰাওঁতে বহুতবোৰ আখৰ নোহোৱা হৈছে। শিলটো শিৱসাগৰৰ প্ৰেমধৰ বৰগোহাঁইৰপৰা পাই ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত সংৰক্ষণ কৰা হৈছে। তাক শিৱসাগৰত পোৱা হৈছিল বুলি সংগ্ৰহালয়ৰ নাম-পাতত লিখি থোৱা আছে। ফলিত যি ঠাইৰ নাম আৰু ঠাই অনুসৰি নাম পোৱা গৈছে, তাৰপৰা মাটি বেচা-কিনাৰ ঠাই একেডোখৰ বুলি ক'ব নোৱাৰি। ফলিখনত তিনিটা বেচা-কিনাৰ কথা আছে; লগে লগে প্ৰত্যেকটোৰ বেচোঁতা আৰু কিনোঁতা, সাক্ষী আৰু সমাজৰ প্ৰাপ্যবো উল্লেখ কৰা হৈছে:

(১) বেচোঁতা লৰি গোহাঁই আৰু আন এজন গোহাঁই। কিনোঁতা তামুলি গোহাঁই। মাটি চাৰি পুৰা। দাম ষোল টকা। সভীৰ বেচ কাপোৰ দুযোৰ, লোণ এসেৰ, তেল

এখুৰি, হাঁহ দুটা, তামোল চাৰি পোণ, পাণ চাৰি মুঠা, ৰূপ দুটা, সভাউৰি (ফলি ৯৫ চাওক) এমহা।

(২) বেচোঁতা মেচাঘৰীয়া বেঙ্গধন গোহাঁই। কিনোতা মাদুৰিয়াল বৰগোহাঁইৰ বৰপুত্ৰ। মাটি ওকণিমৰাত। মাটিৰ পৰিমাণ আৰু দামৰ উল্লেখ নাই, মাখোন ধনৰ বাবদ 'ভূক্রিয়াঘাটে পোৱা' (?) বুলি কোৱা হৈছে। ইয়াৰ বাবেও সভাক তামোল-পাণ, কাপোৰ, লোণ-তেল, চাউল, হাঁহ আৰু কড়ি এমহা দিয়া হৈছে।

(৩) বেচোঁতা টেটা গোহাঁই আৰু চনথাম গোহাঁই। কিনোতা পেলন বৰগোহাঁইৰ পুত্ৰ তামুলি গোহাঁই। 'নদী-কাথৰত মাটি আদপোৱা এপুৰা।' দাম ৰূপ ছটকা। সভাৰ খৰচ বুলি লোণ এসেৰ, তেল এখুৰি, হাঁহ এটা, তামোল দুপোণ আদি দিয়া হৈছে।

ৰজাদিনত মাটি বেচা-কিনাৰ জমাবন্দিৰ চানেকি-ৰূপে ফলিখনৰ এটি ডাঙৰ মূল্য আছে। মন কৰিব লগীয়া আগৰ দিনত ক্রয়-বিক্রয় পত্ৰ লেখাৰ আৰ্হি বন্ধা আছিল। এই কথা বৰ্তমান ফলিৰ লগতে ৯৫-সংখ্যক পত্ৰ আৰু সেই পত্ৰৰ টোকাৰ লগত দিয়া গদাধৰসিংহৰ দিনৰ পত্ৰ মিলাই চালে বুজিব পৰা যাব।

বৰতোপৰ গাৰ ফলি

গেইটৰ *Report on the of Progress Historical Research in Assam* পুথিৰ ওপৰঞ্চিৰূপে বৰতোপৰ গাৰ কেইখনমান লিপিৰ উদ্ধৃতি দিয়া হৈছিল। সৰ্বেশ্বৰ কটকীয়ে এই বিষয়ে তিনিটা প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ কৰিছিল: 'অসমৰ পুৰণি বৰতোপ' (*The Work of the Kamrup Anusandhan Samiti*, 1920, pp. 88-93) 'অসমৰ পুৰণি বৰতোপ (দ্বিতীয় প্ৰবন্ধ)' (আৱাহন, ৩. ৫, ফাগুন ১৮৫৩, পিঠি ৫৭০) আৰু 'অসমৰ পুৰণি বৰতোপ' (চেতনা ১. ১, পিঠি ৪০)। কটকীৰ প্ৰথম প্ৰবন্ধটোত আছে—'অসমৰ ভূতপূৰ্ব Director of Ethnography মহামতি ই. এ. গেইট ছাহাবে তেখেতৰ বিপৰ্টত যি-কেইটা বৰতোপৰ কথা উল্লেখ কৰিছে আৰু পূজ্যপাদ অসমৰ প্ৰত্নতত্ত্ববিশাৰদ শ্ৰীযুত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী ডাঙৰীয়াৰপৰা উপকৰাকৈ যিকেইটা বৰতোপৰ কথা জানিব পাৰিছো, সেই সকলোবোৰকে আজিৰ প্ৰবন্ধত ঠাই দিয়া হৈছে।' (p. 88.) দ্বিতীয় প্ৰবন্ধত কটকীয়ে শিৱসাগৰৰ বৰপুখুৰী-পাৰৰ আঠোটা হিলৈৰ বৰ্ণনা আৰু লোহিতৰ বেবেংপানী নৈত পোৱা ১৬১৮ শকৰ হিলৈটোৰ কথা দিছে। ইয়াৰ উপৰি সদিয়াৰ পলিটিকেল অফিচাৰৰ বঙলাৰ তলত বাঘৰ আকৃতিৰ মুখেৰে এটা কাঁহৰ বৰতোপ থকা কথাও উল্লেখ কৰা হৈছে। *Journal of the Assam Research Society*-ত (III. 2, July 1935) শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ বৰুৱাই ১৬৩৪ শকৰ ৰুদ্ৰসিংহৰ হিলৈটিৰ গাৰ লেখাৰ পাঠ দিছিল। ইয়াৰ

উপৰি অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত কেইটিমান সংগৃহীত হিলৈ আছে। তাৰ ভিতৰত তিনিচুকীয়াৰ শিৱপুৰিয়াৰপৰা পোৱা এটা হিলৈত ফাৰ্চী ভাষাৰে লেখা আছে—বাদশাহ আলমগীৰৰ ৰাজত্বকালত আব্দুল কৰিমে ১০৭৮ হিজৰীত পবিত্ৰ মহৰম মাহত এই বৰতোপ সজাইছিল।

তুৰবক্‌ৰ যুদ্ধৰ সময়ৰপৰাই (১৫৩৩ খ্ৰীস্টাব্দ) আহোমসকলে হিলৈ ব্যৱহাৰ কৰা কথা পোৱা যায়। মীৰজুমলাৰ আক্ৰমণত অসমীয়া সৈন্যই বন্দুক মৰাৰ কথা বাদশাহনামাত আছে আৰু আন বিৱৰণতো পোৱা যায় (গেইট, পিঠি ১২২, ১৪৮)। গেইটে উদয়াদিত্য ৰজাৰ দিনৰ কথাত লেখিছে, তেতিয়াৰপৰা আহোমসকলে নিজাকৈ হিলৈ কৰিব পৰা হয়। আমি জয়ধ্বজসিংহ, চক্ৰধ্বজসিংহৰ দিনৰে লেখা থকা বৰহিলৈ পাইছো। সেইবোৰ যুদ্ধত শত্ৰুৰ হাতৰপৰা লাভ কৰা অস্ত্ৰ।

১১১

[১৫৮০] জয়ধ্বজসিংহ

বৰতোপটো কলিকতাৰ ডায়মণ্ড হাৰ্বাৰৰ ওচৰৰ False Point-অত পোৱা গৈছিল। তাত খোদিত ৮০ অঙ্কটোৰপৰা শকৰ নিৰূপণ ১৫৮০ বুলি গেইট চাহাবেই কৰি গৈছে।

১১২

[১৫৮৯] চক্ৰধ্বজসিংহ

অবিকল একে পাঠৰ বৰতোপ কটকীয়ে নগাঁৱৰ চাহ-খেতিয়ক উড্ চাহাবৰ হাতত (*The Work of the Kamrup Anusandhan Samiti*, p. 89) আৰু নগাঁৱৰ শিলঘাট চাহ-বাগিচাৰ মেনেজাৰৰ বঙলাৰ চোতালৰ ভিতৰত (চেতনা, ফাগুন ১৮৪৮, পিঠি ২২৯) আছে বুলি লেখিছে। এয়া একেটা বৰতোপৰে কথাইনে, বুজা নগ'ল। লক্ষ্মীকান্ত মিশ্ৰ ভাগৱতীয়ে 'শিলঘাটৰ লিপি' প্ৰবন্ধত (বাঁহী ১৫.৫, ভাদ ১৮৪৭) যিভাৱে কটকীৰ পাঠ সংশোধন কৰিছিল, সেইভাৱেই ইয়াত দিয়া গ'ল। কটকীৰ পাঠ : 'জয়লব্ধ' (জয়লব্ধ), 'জবনং ক্ষয়ে' (যৱন-ক্ষয়ে), 'যশবিহননম্' (যশোবিহননম্)।

১১৩

[১৫৯০] চক্ৰধ্বজসিংহ

এইটো বৰতোপ ভিকমত পোৱা গৈছিল। গেইটে তেওঁৰ বুৰঞ্জীৰ ১৫৪ পিঠিত ইয়াৰ উল্লেখ কৰিছে। কটকীয়ে তোপৰ গাৰ সংস্কৃত পাঠ নিদি 'ওপৰৰ বৰতোপটোৰ দৰে ইয়াৰ গাতো একেদৰেই সংস্কৃত লিখা আছে। কেৱলমাত্ৰ শক ১৫৯০ (শাকে ১৫৯০) বুলি বেলেগ আছে' বুলি লেখিছে। তোপটোত ফাৰ্চী কথা এআৰাৰ আছিল।

তাৰ পাঠ এনেৰূপে উদ্ধাৰ কৰা হৈছে—Az ba'bat i fath-i-Asham dar ihtimami—Sayyad Ahmad-al-Husain arzdala Shud dar Sin 1074 Hijri muwafik Sin. কটকীয়ে যোগাৰ কৰা অনুবাদ: 'এই বৰতোপটো আসাম জয় কৰিবৰ নিমিত্তে চয়দ আহ্মদ আল হুচেইনৰ জিম্মাত ৰখা গল। ১০৭৪ হিজৰী।' (*Works*, p. 89)।

১১৪

[১৫৯৩] উদয়াদিত্যসিংহ

এইটো ৰবহিলৈ শিৱসাগৰৰ কাছাৰী-ঘৰৰ সমুখত আ'ছ আন সাতোটাৰ লগতে (আৱাহন, ৩.৫, পিঠি ৫৭০)। কটকীৰ পাঠ 'শকে ১৬৯৩' প্ৰকৃততে হ'ব লগীয়া 'শাকে ১৫৯৩' কৰা হ'ল।

১১৫

[১৭৯৪] উদয়াদিত্যসিংহ

'এই বৰতোপটো আগেয়ে গুৱাহাটীৰ পূৰণি ডাকবঙলাত আছিল। এতিয়া কাৰ্জন হলৰ পূৱৰ ফালৰ দুৱাৰ-মুখৰ পিনে ইটাৰ থুমত আওজাই থোৱা আছে। ই দীঘলে ১০ ফুঃ ৬ ইঃ।' (*The Work*, p. 89)। ১৯৪০ চনৰ জানুৱাৰীত তোপটো ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়লৈ অনা হয়। কটকীয়ে অৰ্থ কৰিছে, 'শ্ৰীনিত্যানন্দ চোলাধৰা বৰুৱাৰ তত্ত্বাৱধানত চমুৰা কচুদলৈ, মুৰলী, চিদাম, পুনা, মথুৰা ৰামধন কৃষ্ণাই এই সাতোটা ওঝাই বৰতোপটো কৰিলে।' এইটো ঠিক নহয়। যদি তেওঁ 'এয়িমত ওঝা' (এয়িমত নামৰ ওজা) কথাটো 'এই সাত ওঝা' বুলি ল'ব খুজিছিল, সিও ঠিক নহ'ব।

১১৬

[১৫৯৯] চুডেফা

১৯১১ চনত গোৱালগু ঘাটত হোৱা এটা ধুমুহাৰ ফলত কেইবাখনো ফ্লেট ভাগি-ছিগি পানীৰ তললৈ যায়। ধুমুহাৰ পিছত জাহাজবোৰ পানীৰপৰা তোলোঁতে এখন জাহাজৰ তলিত এই কাঁহৰ বৰতোপটো পোৱা গ'ল। কৰ্নেল গৰ্ডনৰ যত্নত ষ্টিমাৰ কোম্পানীৰ হাতৰপৰা বৰতোপটো পূৰ্ববঙ্গ আৰু অসম চৰকাৰৰ হাতলৈ আহে। পোনতে তাক কাৰ্জন হলত আৰু পিছত কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিত ৰখা হয়। ইয়াৰ দীঘ ৩'৬", গাৰ বেৰ ১০", ভিতৰৰ চুঙাৰ বেৰ ৪"। দেখা যায়, ১৯২০ চনত কটকীয়ে প্ৰবন্ধ লেখা সময়লৈকে (*The Work*) "পাৰ্ব্বতনগৰোত্তৰ" শব্দৰ অৰ্থ কৰিব পৰা নগৈছিল। কিন্তু দেখা-দেখিকৈয়ে শব্দটোৱে পৰ্বতীয়া ফৈদৰ 'পৰ্বতীয়া ৰজা' চুডেফাক বুজাইছে।

১১৭

[১৬০৪] গদাধৰসিংহ

এই কাঁহৰ বৰতোপটো সদিয়াৰ বেবেংপানী নৈত মাছ মাৰোঁতে চৌখোৱা (চৌখাম? চৈখোৱা?) গাঁৱৰ খামটিসকলে পাইছিল। পিছত সদিয়াৰ পলিটিকেল অফিচাৰে হিলৈটো অনুসন্ধান সমিতিক দিয়ে। (আৱাহন, ফাগুন ১৮৫৩, পিঠি ৫৭০)।

১১৮

[১৬০৪] গদাধৰসিংহ

এইটো বৰতোপ লখীমপুৰ জিলাৰ উপায়ুক্তৰ (ডিব্ৰুগড়) আৱাসৰ টোলত আছিল। তোপত থকা ফাৰ্চী আখৰৰ পাঠ নিৰূপণ কৰা হৈছে এইদৰে: Sakht Abdul Karim top saz, wazan 29 mon 29 ser. Shaikh Fakhr-ud-din. অনুবাদ: 'হিলৈ কৰোঁতা আব্দুল কৰিমে এই বৰতোপটো কৰিলে। ইয়াৰ ওজন ২৯ মোন ২৯ সেৰ। ছেখ ফকিৰ উদ্দিনে এনে বুলি লিখিলে' (*The Work*, p. 91)। ইয়াত 'ফকিৰ উদ্দিন' নহৈ 'ফখ্ৰ্‌ উদ্দিন' হ'ব লাগিছিল।

১১৯

[১৬০৪] গদাধৰসিংহ

ইয়াৰ সংস্কৃত পাঠ ওপৰৰটোৰ দৰেই। ফাৰ্চী পাঠ কটকীয়ে এইদৰে থিৰাং কৰাই দিছে: dar ihti mam-i Mir Sayyad Ahmed Darogha Ars dāda shud Sakht Mahammad Zaman top saz, Waki Jahangir. অনুবাদ: 'বৰতোপটো মিৰ চয়দ আহ্মদ দাৰোগা আৰ্জৰ জিম্মাত ৰখা গ'ল। জাহাঙ্গীৰৰ ৰাজত্বকালত মহম্মদ জামান নামেৰে এটি হিলৈ কৰোঁতাই ইয়াক নিৰ্মাণ কৰিলে।' (*The Work*, p. 91)

১২০

[১০৬৪] গদাধৰসিংহ

সংস্কৃত অংশৰ পাঠ ওপৰৰ দুটাৰ দৰেই। ফাৰ্চী পাঠ উদ্ধাৰ কৰা হোৱা নাই। তোপটোৰ দীঘ ৩'১০", গাৰ বেৰ ১৫", ভিতৰৰ চুঙাৰ বেৰ ৬"।

দেখা যায়, গদাধৰসিংহই ১৬০৪ শকত মুছলমানসকলক পৰাস্ত কৰি কেইবাটাও কামান করায়ত্ত কৰে। গেইটে তেওঁৰ বুৰঞ্জীৰ ১৬৭ পিঠিত ডিকম, ইণ্ডিয়ান মিউজিয়াম্ আৰু লখীমপুৰৰ উপায়ুক্তৰ (ডিব্ৰুগড়) বঙলাৰ আগত থকা গদাধৰে যৱনক জয় কৰি ১৬০৪ শকত পোৱা লেখাৰে তিনিটা হিলৈৰ কথা লেখিছে। বৰ্তমানে এনে পাঠ থকা চাৰিটা হিলৈ অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত আছে। তাৰে দুটা মাৰ্ঘেৰিটাৰ বেঞ্চ্ অফিচাৰ এছ্.কে.দত্তবৰুৱা ১৯৩৭ চনত পোৱা, এটা ১৯২৯-ত কাৰ্জন হলৰপৰা আৰু আনটো একে চনত টি.ই.ফাৰ্জ, এম্.টি., আই.পি.-ৰপৰা সংগৃহীত। বৰ্তমান হিলৈটো বোধ হয় ১৯২৯ চনত কাৰ্জন হলৰপৰা অনাটোৱেই।

১২১

[১৬১৬] গদাধৰসিংহ

তোপটো শিৱসাগৰৰ কাছাৰী-ঘৰৰ সমুখত আছে আন সাতোটাৰ লগতে (আৱাহন ফাগুন ১৮৫৩, পিঠি ৫৭০)।

১২২

[১৬১৮] গদাধৰসিংহ

এইটোও শিৱসাগৰৰ কাছাৰী-ঘৰৰ সমুখত আছে।

১২৩

[১৬৩৪] ৰুদ্ৰসিংহ

Journal of the Assam Research Society-ত (III. 2, July 1935) প্ৰকাশিত এই লেখাৰ পাঠ শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ বৰুৱাদেৱে উদ্ধাৰ কৰিছিল। হিলৈটো উত্তৰ লখীমপুৰৰ ধৰ্মপুৰৰ ৩ মাইল আঁতৰৰ থৰাত এটা মাটিৰ গড় কাটোঁতে ওলাই পৰিছিল। সি ৩½′ দীঘল, গাৰ বেৰ ৮″ আৰু চুঙাৰ বেৰ ১″।

১২৪

[১৬৩২] পৰীক্ষিতনাৰায়ণ

কামৰূপৰ কোচ ৰজা পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ লেখা থকা এই হিলৈটি আপুৰুগীয়া এটি বস্তু। অসমত কোচ ৰজাসকলৰ দ্বিতীয় বৰতোপ আবিষ্কাৰ হোৱাৰ কথা আমি নাজানো। হিলৈটো ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত। খাঁ আমানতউল্লা চৌধুৰীয়ে কোচবেহাৰত পোৱা কেইবাটিও কামানৰ কথা লিখিছে।

১২৫

[১৬৫১] প্ৰমথেশ্বৰী

কাঁহৰ বৰতোপটো শিৱসাগৰৰ আমগুৰি গাঁৱৰপৰা পোৱা গৈছিল আৰু বৰ্তমান ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত সংৰক্ষিত হৈছে। মন কৰিব লগীয়া ইয়াত ফুলেশ্বৰী ৰাণী 'শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গ-নাৰায়ণী' আৰু 'বৃহৎৰাট্ট' (বৰৰজা)। লেখা আৰু এশাৰী আছিল, কিন্তু মোহাৰ থাই পঢ়িব নোৱৰা হ'ল।

১২৬

[১৬৬১] শিৱসিংহ

লোৰ এই বৰতোপটো টি.ই.ফাৰ্জ, আই.পি.-এ ডিব্ৰুগড়ৰ শুকানপুখুৰীৰপৰা সংগ্ৰহ কৰি ১৯৩৭-ত ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ক দিছিল।

কামৰূপত পৰগণাবন্দি, পিয়ল আৰু পেৰা-কাকত

বৰ্তমান সংকলনৰ অনেক ফলিত পৰগণা, তালুক, মৌজে, চৌধুৰী, পটোৱাৰী, তালুকদাৰ আদিৰ উল্লেখ আছে। আমি ইতিপূৰ্বে উল্লেখ কৰিছো যে কামৰূপত মোগলৰ ভূমি-শাসন নীতি প্ৰয়োগ কৰা হৈছিল। মোগলৰ আগতে কামৰূপত গাঁও আছিল আৰু কেইবাখনো গাঁও লগ লাগি এজন ভূঞাৰ অধীনে একো চাকলা হৈছিল।

ডক্টৰ ভূঞা-সংকলিত "কামৰূপৰ বুৰঞ্জী"ৰ পৰিশিষ্ট ক-ত সন্নিৱিষ্ট 'কামৰূপৰ পুৰাবৃত্ত'ত কামৰূপ-অঞ্চলৰ পৰগণাবন্দি বন্দবস্তিৰ কথা স্পষ্টকৈ দিয়া আছে (মূল "কামৰূপৰ বুৰঞ্জী"ৰ পঞ্চম অধ্যায়ত প্ৰায় একে কথাকে দিয়া হৈছে):

"তাৰ পিচে জাহাঙ্গীৰ পাংসাহে পৰীক্ষিত মৰিবৰ কথা (১৫৩৭ শক) শুনি কামৰূপৰ বন্দবস্ত কৰিবলৈ ছেখ্ বিৰাহিম (শেখ ইব্ৰাহিম কড়োৰী) নামেৰে এজন আমিন পঠিয়ালে। তেওঁ আহি আগৰ চকলাবন্দী গুচাই তপা আৰু পৰগণা কৰিলে।

"প্ৰথমে পৰীক্ষিতৰ অধীনৰ কামৰূপ দেশখনিক চাৰিভাগ কৰিলে। প্ৰথম ভাগ, চৰকাৰ কামৰূপ। দ্বিতীয় ভাগ, চৰকাৰ ঢেকেৰি। তৃতীয় ভাগ, চৰকাৰ দক্ষিণকূল। চতুৰ্থ ভাগ, চৰকাৰ বঙ্গালভূম। এই চাৰি চৰকাৰ বিলায়ত, কচবে হাজো হ'ল।

"১। চৰকাৰ কামৰূপৰ তলে—পৰগণা কোঁৱৰভাগ, পৰগণা বৰদৰং, পৰগণা পাতিদৰং, পৰগণা বনভাগ, পৰগণা ৰামচাহ, পৰগণা চৌৰাশিখাটা (চৌৰাহখাতা), পৰগণা দেহৰ, পৰগণা বৰভাগ, পৰগণা বজালী, পৰগণা বাঁহবাৰী, পৰগণা ক্ষেত্ৰিভাগ, পৰগণা বাহেৰখাতা, পৰগণা বাউসী, পৰগণা বৰনগৰ, পৰগণা পাটবাটা (পঞ্চম অধ্যায়ত পাতকটা), পৰগণা বৰপেটা, পৰগণা বেজনী (বেজিনী—বিজনী), পৰগণা ফুলগুৰি, পৰগণা কাচিমপুৰ, পৰগণা বাস্কা, পৰগণা সাতৰজীয়া। নদীসকলৰ কটল লৈছিলে তাৰ নাম—পৰগণা দিগজল, পৰগণা কচবে হাজো, পৰগণা কচবে গুৱাহাটী। বকোৰ মহলৰ নাম—পৰগণা পেছকছ, পৰগণা পানদৰিবাৰী, পৰগণা বৰগ মহল, পৰগণা কোকলাৰ মহল, গুদাৰা উমানন্দ, কামৰূপ, চৰকাৰ পাইনাম (পাইকান-মহল), এইসকল পৰগণা হ'ল।

"২। চৰকাৰ ঢেকেৰিৰ তলে—পৰগণা খুঁটাঘাট, পৰগণা গুমা, পৰগণা পৰ্বত-যোৱাৰ, পৰগণা কচবে ধুবুৰি, পৰগণা জামিৰা, পৰগণা টাৰিয়া, পৰগণা কচবে ঘিলা, পৰগণা চাপগড, পৰগণা কোটোয়ালি, পৰগণা দিমানি (ডিম্যালী) মহল, পৰগণা ৰেচমাদি (ৰেচমতাঁতী) মহল, পৰগণা ধুনহাত (চুলহট), পৰগণা দস্তক (দস্তক) মহল।

"৩। চৰকাৰ দক্ষিণকূলৰ তলে—পৰগণা সাম্ভোৰ ; এই সাম্ভোৰ পৰগণাৰ তলে—তপে বগৰিবাৰী, তপে চমৰিয়া (চামুৰীয়া), তপে বেকানি (বেকেলী), তপে হাগজান (হালজাল), তপে জাখেলি, তপে তিসিমপুৰ, এই ছয় তপা। পৰগণা পাণ্ডু ; ইয়াৰ তলে—তপে বঙ্গেশ্বৰ, তপে মজিআলি, তপে ছয়আলি (ছয়নীয়া), তপে বেলতলা, তপে ভকৱাকাটা, এই পাঁচ তপা। পৰগণা ভুমৰীয়া, পৰগণা মেচপাড়া, পৰগণা কালোমালোয়াপাড়া, পৰগণা কবৈবাৰী, পৰগণা পুষ্পামহল, পৰগণা গোৰকাটী।

"৪। চৰকাৰ বঙ্গালভূমৰ তলে—পৰগণা বাহেৰবন্দ, পৰগণা ভিতৰবন্দ, পৰগণা গয়াবাড়ী, পৰগণা চৌকী-বাৰৈতলা (চকীবৰেতলা), এই চাৰি পৰগণা। আৰু পৰগণা চেৰপুৰ, পৰগণা দহকাউনীয়া, এই দুই পৰগণা চুবে বাঙ্গালাত বন্ধ গল।...এইমতে ছেখ্ বিৰাহিমে কৰোৰি মলুকত তজবিজ কৰি পৰগণাবন্দি, আনো বন্দবস্ত কৰিলে।" (পঞ্চম অধ্যায়ত আছে, এই চাৰিও চৰকাৰ মিলি ৭৫ মোহল।)

বিখ্যাত 'বন্দোবস্ত' ৰাজস্ব-ৰীতি প্ৰৱৰ্তন কৰা ৰাজা টোডৰমল্ল গৌড়ৰ সুবাদাৰ নিযুক্ত হৈছিল। কিন্তু নানা কাৰণত তেওঁ গৌড় আহি নৌ পাওঁতেই বিহাৰৰপৰাই ঘূৰি যায়। বিহাৰতে বহি (১৫৮২ চন) তেওঁ বঙ্গ, বিহাৰ আৰু উড়িষ্যাৰ ৰাজস্ব-সম্পৰ্কীয় কাগজ 'আসল জমা তুমাৰ' তৈয়াৰ কৰে। তাত কোশী নৈৰ পূবৰ আৰু ঘোড়াঘাটৰ উত্তৰৰ কামতাৰ ভূমিখণ্ডক পূৰ্ণিয়া, তাজপুৰ, পাঞ্জড়া আৰু ঘোড়াঘাট সৰকাৰ কৰি দেখুওৱা হৈছিল। শাহজাদা মোহম্মদ সুজা বাঙ্গালাৰ সুবাদাৰ থকা কালত (১৬৪৯-৫৮) তেওঁৰ জমাবন্দি কাগজত কোচবেহাৰ বাঙ্গালভূম, ধুবুৰী (ঢেকৰী), দক্ষিণকূল আৰু উত্তৰকূল (কামৰূপ) সৰকাৰ সুবা বাঙ্গালাৰ অন্তৰ্ভুক্ত হয়। সুজাই হাজোৰ নাম সলাই সুজাআবাদ ৰাখিব খুজিছিল (কোচবিহারের ইতিহাস, খণ্ড ১)।

১৬০৫ শক বা ১৬৮৪ চনৰ গুৱাহাটীৰ ডাঙৰ ৰণত মোগল বাহিনী ঘাটিলত আহোমে মানাহা নদীক সীমা কৰি দেশ অধিকাৰ কৰিলে। গুৱাহাটীত গড়গঞা সন্দিকৈ বৰফুকন হ'ল বন্দৰ বৰফুকনৰ পিছত। 'কামৰূপৰ পুৰাবৃত্ত'ই এই সময়ত হোৱা ৰাজস্ব শাসনৰ পৰিৱৰ্তনৰ ইঙ্গিত দিছে: "আহোমে পূবে বৰনদী আৰু কলংনদী, পশ্চিমে নগৰবেৰাৰ পশ্চিমে শগুনবাহী গাঁৱৰ পশ্চিম সীমা আৰু মনাহ নদী, এইখনি কামৰূপত কামৰূপ চৰকাৰ নামটি ৰাখিলে। আৰু তপাবিলাকক পৰগণা নাম দিলে। আৰু একো পৰগণাৰ ভিতৰত পৰগণা বুজি ২/৩/৪/৫/৬খনকৈ তালুক। তালুকৰ ভিতৰত ২/৩/৪/৫/৬খনকৈ লাট। একো লাটৰ ভিতৰত ৩/৪/৫/৪খনকৈ গাঁও দিলে। আৰু আগৰ দৰে বুজৰবৰুৱা, বৰকায়ু, চৌধাৰী, পাটৱাৰী, তালুকত তালুকদাৰ, লাটত ঠাকুৰীয়া, তাৰ তলে কাকতী, সাৰা বা গাঁওবাৰিকা পাতিলে আৰু আগৰ দৰে চাৰিঘৰ গোমস্তা ৰাখিলে।...আৰু পাইক বান্ধিলে। এপোৱা পাইকৰ (খাটনিৰ বাবে) গাৱধন বছেৰেকত ৫৲ টকি ৰূপ। তাকে নগদ ৰূপ দিব নোৱাৰিলে পচৰা কাপোৰ দিলেও লৈছিলে। আৰু বাৰী-বস্তি মাটিৰ কটল নাইকিছিলে। আন আন খেতি কৰা মাটিৰ

কটল ১ পুৰা মাটিত বছেৰেকত পৰগণা বুজি ৷৹ অনা, ৶৹ অনা, ৺অনাকৈ আছিলে। আৰু জোখাৰ মাটি বিনে হাবি ভাঙ্গি খালে তাৰ কটল নাইকিছিলে।

"আৰু কামৰূপীয় কটলৰ ধন দিবৰ[১], দৰঙ্গী মানুহে ৰাজহৰ আৰু (বাবত?) ফুকন, বৰুৱা, আহোম বিষয়াইঁতৰ লগত থাটিবৰ ··নিয়ম কৰিছিলে। আৰু দুৱৰীয়া ৰজাইঁতেও ৰাজকৰ দিবৰ আৰু যুজাৰু পাইক ৰাখিবৰ নিয়ম কৰি দিছিলে।

"আৰু ভাল মানুহবোৰৰ আন একো কটল নাইকিছিলে। গিৰিজায়ৰ ভাল মানুহবোৰে নকৈ ৰজা হ'লে এটকা সোণ দিব লাগিছিল। তাকে দিলে ৰাজ-বঁটা কাৰুপাৰ এসাজ পাইছিলে। পৰাজায়ৰ ভাল মানুহবোৰে পাইকান মাটিৰ কটল দিব লাগিছিলে। আৰু ভাল মানুহবোৰক (প্ৰবৰ্ত্তিবলৈ) নিষ্কৰকৈ জমা মাটি দিছিলে।[২]

"আৰু ভগা-বিষয়াসকলক নিষ্কৰকৈ মান-মাটি দিছিলে। পতা-বিষয়াসকলে যাৰ যি নিয়ম সেইমতে মান-মাটি আৰু বণ কৰিবলৈ মানুহ পাইছিলে। তাত সেৱাই এতিয়াৰ নিচিনা ৰূপ নেপাইছিলে। আৰু পূৰ্ব্ব ৰজাসকলে যাক যি দেৱত্তৰ, ব্ৰহ্মত্তৰ, ধৰ্ম্মত্তৰ, নানকাৰ, মছলমানৰ পীৰ পাল কৰি মানুহ মাটি দিছিলে, তাক সেইমতে ৰাখিলে আৰু আহোম ৰজাসকলেও সেইমতে দিলে।"

গদাধৰসিংহ ৰজাৰ দিনত বংশবৰ গৰলদেহি তালুক ফালি দেশৰাণী নাম দি গাবো ৰজাৰ ৰাণী এগৰাকীক দিয়া হৈছিল। শিৱসিংহ-প্ৰমত্তসিংহৰ দিনত কায়েম ভঁৰালীবৰুৱাক পঠিয়াই কামৰূপত মানুহৰ পিয়ল কৰাই পাইকৰ নিবন্ধন কৰা হ'ল। "আৰু পৰগণাবোৰ নতুনকৈ বন্দবস্ত কৰিলে। তপে বংশবৰ সৰুবংশৰ ১, বৰবংশৰ ১, এই দুথন। গৰগণা খেত্ৰিভাগৰ সৰুখেত্ৰি ১, বৰখেত্ৰি ১, এই দুথন। পৰগণা বৰভাগৰ উপৰ-বৰভাগ, নাম-বৰভাগ, এই দুথন কৰিলে। আৰু আগৰ পৰগণা কেতবোৰ গুচালে।"

গদাধৰসিংহৰ দিনতে ১৬০৫ শকত মোগলৰ বিৰুদ্ধে জয়লাভৰ পিছত চৰকাৰ কামৰূপ নামটো ৰাখি আহোম শাসনে পৰগণাবন্দি চলায়। এইজনা ৰজাৰ ১৬১৭ শকৰ উমানন্দৰ ফলিত আমি 'ক্ষেত্ৰীভাগান্তৰ্গত-ক্ষুদ্ৰচাঙ্গসাৰি-গ্ৰাম' আৰু ৰুদ্ৰসিংহৰ ১৬১৯ শকৰ উমানন্দৰ ফলিত 'বৎসৰান্তৰ্গত-চাঙ্গসাৰি গ্ৰাম' পাওঁ। শিৱসিংহ আৰু পিছৰ ৰজাসকলে কামৰূপত মাটি দিয়া ফলিত উপৰ্যুক্ত কামৰূপ চৰকাৰ আৰু চৰকাৰ দক্ষিণকূলৰ পৰগণাবোৰৰ নাম ভালকৈয়ে পাওঁ। চৰকাৰ কামৰূপৰ কৌৰবভাগ, তাৰপৰা ফাটি হোৱা পুৱপাৰ আৰু পছিমপাৰ, পাত্তিদৰং, বনভাগ, দেহৰ, ওপৰ আৰু নাম বৰভাগ, বজালী, খাতা, বাহেৰখাতা,

---

১ "কামরূপে মৌজাওয়ারি রাজস্বের নিরূপণ আছে। উজান আসামে কেবল খেলে অর্থাৎ একদল লোক এক সংজ্ঞাতে গণিত হইত" (হলিৰাম ঢেকিয়াল ফুকন)। মুঠভাৱে ধৰিলে, উজনিত খেলোৱাৰি আৰু নামনিত পৰগণাবন্দি চলিছিল।

২ "বামুন ভালমানুহিয়া জমা অর্থাৎ ভদ্রলোকেরা রাজ নিকট হইতে কতক ২ জমা মাটিপ্রাপ্ত হইয়াছেন। তাহার বিশেষ এই যে উহার মাটির রাজস্বের যে নিরিখ তাহা হইতে ন্যূন নিরিখ লওয়া যায়" (হলিৰাম ঢেকিয়াল ফুকন)।

সৰু আৰু বৰ ক্ষেত্রি, বাউসী-পাটবাউসী, বৰনগৰ, বৰপেটা, কছাৰীমোহল পৰগণা। চৰকাৰ দক্ষিণকূল বা দখিণকোলৰ পৰগণা বগৰিবাৰি, চমৰিয়া, সৰু আৰু বৰ বংশৰ, ছয়নীয়া আৰু বাঢ়ন্তিমোহল। আমাৰ সংকলনত বৰদৰং নাই, কিন্তু দৰঙী ৰাজ্য কেইবাখনিও ফলিত আছে। ইয়াত উল্লিখিত পৰগণা, তালুক আৰু মৌজা বা গাঁৱৰ তালিকা এটি তলত দিয়া হ'ল।

চৰকাৰ কামৰূপ

পৰগণা	তালুক	গাঁও (মৌজা)
কোঁৱৰভাগ-পূবপাৰ-পছিমপাৰ[১৩৭]	—	—
কোঁৱৰভাগ-পূবপাৰ	—	মাড়ে, বোকৰিয়া (কুকুৰিয়া ?)[৪৪], বৰিয়াজানি, আলতা, কমাৰকুছি[৬৪], তুহবা, ইাহবা[১৩৪] (কোঠবা ?)
পূবপাৰ	—	দিয়াকপাৰ[৬২, ১৫৩], আলতা[৬২], বড়গাঁও, মুক্তাপুৰ, গুণামাটি[৯০], পাঠপাড়া, কৈলানকুছি, মৌকুছি, পানিতামা, তুলামাটি, লেচাকোনা, হাবৰিকুড়া, হাহড়া, জয়পুৰ, আঝৰা[১৩৭], বেঙেনাবাৰি[১৩৮], নেচাকোনা, মৈহাটি, মৈকুছি[১৫৩], দিগুনপাৰ[১৫৩, ১৫৪]
পছিমপাৰ	—	সানৈ, উত্তৰকুছি[৮৫], দিপ্ত, মানধাপাৰ, ৰ(ব)ঙ্গালি-কুছি বোবোকজুলি, মাটিআনি, দহৰা (দতৰা), বড়িগাগ, কুমাৰপাতা, ডিঙ্গৰা, গৰকা, মহথলি, কৰকুছি, বড়থলা, দুধলঙ্গ, বনিয়াকুছি, চিকনি-বাড়ি, ডিমেজানা, বালিকুছি[১৩৭], কনেহা-সুৰিমৌ[১৪১], ওকঞা [১৪৫], পচলি[১৫৫]
কোঁৱৰভাগ আৰু পাতিদৰং	—	খওনব্ব, পানড়া, বিহদিয়া, বেলকোনা, মুকুন্দপুৰ[১৬]
পাতিদৰং	—	সুতাৰ, সুদ্ধমন ননবা[৭৭], বেজাবা আনৱা, থড়িকটা, পাতানপুৰ[১৫৩] (সাহানপুৰ ?)
বনভাগ	—	সিন্দুবীঘোপা, চিলা[৮৩], কাঁচিমপুৰ, কেন্দুকুছি, চাটেবাবী, নিজ বনভাগ[১৩৭ক]
দেহৰ	—	সানৈকুছি[৮৫]
বিশ্বেশ্বৰ[৮৭]	—	

পৰগণা	তালুক	গাঁও (মৌজা)
	দখি	নিজ দখি, খুদ্র দখি, বড়গাঁও, ভুবিবাল (?), গেড়ুয়া, অভয়পুৰীয়া, আমচুবা (?)[১০৩]
	নামখলা	ভোমোনাহাটী[১৪১]
ওপৰ-বৰভাগ	—	ভাঙ্গৰিকুছি[৮৫]
	ডলাদি	সনিয়াদি, নথডি[১৫০]
নাম-বৰভাগ	—	সুৰাদি[৭৬], ক্ষুদ্র মাথিবাহা, দহকাওনিয়া, দিপিতাড, মথুৰাপুৰ, ভঞ্জৰা[৮০], পদ্মখনা, দোঘৰিয়া, নকুছি [৮৭], বাঁঠৰ[১৩২]
	পানীগাঁও	সন্ধেলী[৮১]
	সুৰাদি	[উবাৰ,] বকুয়া, [১৩৭ক], কাৰি[১৩৯]
	দীঘলী[৭৬]	—
বজালী	—	চকলা, বটাবাৰি [৭৫], সৰিস [৭৫], [৮৭], মহখলি, সৰিহ[৭৫], [৭৬], এড়া, পাতা, বৰবামাথাতা, পাৰাহকুছি, কুকুয়াবাহা, বাতাকৰি[৭৬], ধৰ্মতলা, সৰিসভালুকি, দেয়াদ্ধাপাৰা[৮৭], জালিখাতা, গুণৰি[৭৬], [৮৭], সাঠিশামুকা[৮৭], বিসিকুছি[১৩৫], বিচনকুছি, ক্ষুদ্রভাদ্বা[১৩৬]
	খাতা	সৰিস, সৰিহ, চকলা, বটাবাৰি[৭৫]
	পুবপাৰ	সাঠিশামুকা, পকাভালুকী, বালিহলাই[৭৬] পছিমপাৰ[৭৬] বৰবামাথাতা[১৫৪]
	বাহিৰ-খাতা	সেহৰ[৮৭], বাহজোন[১৫৪]
খাতা (৮৪ খাতা)	—	খাতাবাড়ি, গোবিন্দপুৰ, মালীকুছি সত্র[৪৫], শক্তিপাৰা, মহমৰা[৬৩], ঝাঞ্চাৰ[৭৩], চতাবড়[১৪১]
	ওৰাৰা	নিজ ওৰাৰা, কালাকুছি[৬৮]
	আৰাঙ্গমৌ	দিপলাঙ্গ[৬৮], চৰেয়া[১৩৭ক]
	খানা	নমাটি, ভোবোলাভিঠা[১০৫], ভতুয়াখানা বয়া[১৩৭ক]
	সোদ্ধা	দীঘলী[১৩৭ক]
ক্ষেত্রি	—	ক্ষুদ্র চাঙ্গসাৰি[১৩], চেঙ্গা-সুভা[৩৯]
	ভিতৰখলা	বড়গোগ[২৪]
সক-ক্ষেত্রি[৮৭]	—	পুৰ্ণা[৯০] (পোৰ্ণা)

পৰগণা	তালুক	গাঁও (মৌজা)
	উপাকন্দপাৰ[৭৬] (তপাকুণ্ডপাৰ)	—
বাউসী[৩১, ৩৭, ১০১] (পাটবাউসী[১৮])	—	তেমুৰা, সুচাৰবাৰি[১৭], সনকাহা[৭৬], পাৰাহ-কুছি, তপা, এড়া, গণকগাঁও, বৰবামাথাতা, গুনৰি, সুবন্ধৰ[৮৭]
বৰনগৰ[৮৩]	—	বৰহাটা[৩৭], শীতলপুৰ[৭৬, ৮৭], ককয়া[৭৭]
বৰপেটা	—	ইচাকুছি, মেছুৰাকুছি[১৭], উলহলুৰ[৭৩], খড়িগা[৭৩, ৮৭], বেজকুছি, সুবাদি[৮৭]
কছাৰীমহল	—	বড়গাঁও[৯০]
	দেহিযান	কন্নি[১৪১]
	হচঙ্গ	জাৰআনাগা[১৫৪]
	দেহান	টাড়িয়ানা, খুদ্ৰমহৰি, তিতাকুড়ি, নগাঞো, কুড়িগাঞো, মনিয়াড়ি[১৫৪]
	পছিমপাৰ	পলহাগাঁও
মদনমোহন	—	সোনেসৰ (সোনাইসৰ, সনেসৰ)[১৩২], পুৰাজ, তৰপুৰ, ডিমু[১৫১]

চৰকাৰ দক্ষিণকূল

পৰগণা	তালুক	গাঁও (মৌজা)
বগৰিবাৰী	—	বালিজলাই, জালিখাতা, ক্ষুদ্ৰখাতাবাৰি[৮৭], বৌমাৰি, ভকয়াকটা[১৩৭]
চমৰিয়া[১২৯]	—	জুগিপৰা, সিমলিবাৰি[১৩৮]
বংশৰ	—	চাঙ্গসাৰি[১৪], জয়পুৰ[৪১], গোটানগৰ[১২৮] নিজবংশৰ[১৩৩]
বৰ-বংশৰ	—	মনিহাৰি, নিজবংশৰ[১৩৮]
	মজালি (মজিয়ালি)	বঙ্গনগৰ[২৪]
	আলিপুৰ	আলিপুৰ[১০২]
	বাইহাটা	নিজবাইহাটা[১০২]
	মালবৈ (আলাবৈ)	সাতগাঁও[১০২]
	মনিয়াৰি	শৰাইঘাট[১০৪]
	স্বতন্ত্ৰ	আজিকুছি[১০২]

পৰগণা	তালুক	গাঁও (মৌজা)
সৰু-বংশৰ	—	সেঙ্গেৰা, ভডুৱাকটা, হাৰদ্বিয়া[১৩৮]
ছয়নীয়া	—	বামুনিজাৰ, জীয়াকুড়, মনিঅৰি[১৩৮]
	হালিগাঁওঁ	সলেসালা, সলাপুৰ, নিজা (হালিগাঁও)[৪৩]
বাড়ম্ভিমোহল	—	সত্ৰাপাৰা, কোকঝৰা[১৩৭]

'বঙ্গীয় শব্দকোষ'ত হৰিচৰণ বন্দোপাধ্যায় কৈছে, 'পূর্বে শত গ্রাম একজনের অধীন হইলে পরগনা হইত।' 'তপা' (যেনে—তপা-কুণ্ডপাৰ) মানে তৰপ (আৰবী, তৰফ), এজন গোমস্তাৰ অধীনৰ এলেকা। বাহমনী সাম্রাজ্যত তৰফদাৰ হ'ল প্ৰদেশ-বিশেষৰ শাসক। বঙলাত তৰফদাৰ উপাধিয়েই আছে। ডেকাজনা বৰফুকনৰ দিনৰ কিছু পেৰা-কাকত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ত আছে। তাত ওপৰৰ দুই চৰকাৰৰ পৰগণাৰ লেখৰ বাহিৰ ঢেকেৰি পৰগণাৰ চাপাগুৰি আৰু চমুৱা পৰগণাও ধৰা হৈছে। কচবে হাজোক দেবান হাজো বোলা হৈছে। কেইবাখনো ফলিত দৰঙী ৰাজ্যৰ ৬ হাজাৰ বা হাজাৰেকৰ উল্লেখ আছে—গোহাঞি হাজাৰ, কাথৰ হাজাৰ, কলিতা হাজাৰ, থটৰ হাজাৰ, মহিমা হাজাৰ, আৰু আঠিয়াবড়িয়া হাজাৰ। আহোম ৰাজ্যৰ অন্যত্ৰৰ দৰে ইয়াত প্ৰজাক হাজাৰ, শয়ক বা শয়েক আৰু কুৰি পাইকৰ নিবন্ধনে বন্ধা হৈছিল। দৰঙী ৰাজ্যত সেইদৰে পাইকে মাটিৰ কাটলৰ পৰিৱৰ্তে ফুকন, বৰুৱা আদি বিষয়াৰ লগত গা-খাটনি দিব লাগিছিল আৰু সেইমতে গা-মাটি পাইছিল। এই অঞ্চলত বৰফুকন বা থাপিত-সাঞ্চিত দৰঙী ৰজাই মাটি-বৃত্তি দান কৰিব পাৰিছিল।

পেৰা-কাকতবোৰৰপৰা দেখা যায় কামৰূপত পতা (ছেট্‌লমেণ্ট) অনুসৰি মাটিক নানা ভাগে ভগোৱা হৈছিল। দেৱতাৰ নামত দেৱত্ৰ (দেৱস্তৰ, দেৱোত্তৰ), সত্ৰ বা সৎসঙ্গী মঠৰ নামত ধৰ্মত্ৰ, বামুণ বুলি ব্ৰহ্মত্ৰ, ভট্টাচাৰ্য বুলি ভট্টাচাৰ্যৰ মাটি, মুছলমানৰ পৱিত্ৰ থানৰ বাবে 'মোকামি জমে-জমি', পীৰ ফকিৰসকলৰ পীৰপাল জমিৰ বাহিৰেও আনসকলে নানকাৰ (নানকৰ) আৰু 'গিৰিজায়'ৰ 'ভাল মানুহে' (=ভদ্রলোক ; কায়স্থ আৰু কলিতা) ভাল মানুহৰ মাটি, বিষয়াসকলে বাবৰ নামত আৰু ভগা বিষয়াসকলেও মানমাটি নামে নিৰুৰ ভূমি পাইছিল। গ্ৰামিক ভকত, বামুণ, দৈৱজ্ঞ, বদিয়া (?) বুলিও সম্ভৱতঃ চমুৱাৰ দৰে কাটলৰপৰা ৰেহাই পাইছিল। ভাল মানুহক গিৰিজায় (ঘৰমূৰি লেখ ?) আৰু পোৱাজায় (পোৱা পাইকৰ লেখ ?), এই দুভাগে ভাগ কৰা হৈছিল। বৰফুকনৰ আদেশত, কেতিয়াবা পোৱাজায়ক গিৰিজায় কৰা হৈছিল। পোৱাজায়ৰ ভাল মানুহে আৰু সাধাৰণ পাইকে পাইকান মাটি খাইছিল ; ভাল মানুহে তাৰ বাবে কাটল দিছিল আৰু পাইকে বিষয়াত গা-খাটনি দিব নোৱাৰিলে পোৱাই পতি পাঁচ টকাকৈ গা-ধন দিছিল বা তাৰ পৰিৱৰ্তে পচৰা কাপোৰ শোধাইছিল। কামৰূপত যথেষ্ট-সংখ্যক মুছলমান প্ৰজা আছিল আৰু তাৰ ভিতৰতে বহুতো ফকিৰ হৈছিল।

মো.ফ. বা মোকামি ফকিৰ, ম.ফ. বা 'মগনিয়া ফকিৰ' জ.ফ. বা 'জমিথা-ফকি', বা 'জমিখায়া ফকিৰ', চু.ফ. বা 'চুকানি ফকিৰ' বা 'চুকানি খায়া ফকিৰ', জি.ফ. (জিৰাতী বা জমি খোৱা ফকিৰ? জিকিৰী বা জিগিৰী বা গীত গোৱা ফকিৰ?), 'মাটি নাখায়া ফকিৰ', 'অথিতিক পাত খুটী খড়ি দিয়া ফকিৰ'—এইবোৰ স্বকীয়া স্বকীয়া শ্রেণীৰ যেন ফকিৰ। এইসকলে নানা পিৰাণ, ফকিৰান জমি ভোগ কৰিছিল। দোস্তপুৰ, আহ্মদবাড়ি আদি নামো এই প্ৰসঙ্গত মন কৰিব লগীয়া।

তলত মোৰ ছাত্ৰ শ্ৰীগোবৰ্ধন দাসৰপৰা পোৱা বিবি মোকামৰ (এই দৰগাহ ক'ত আছে বা আছিল আমি জানিব পৰা নাই) ফলিৰ নকল দিলো। মন কৰিব-লগীয়া ১৬৮২ শকৰ এই জীৰ্ণ-পত্ৰ-প্ৰমাণ তাম্ৰপট্টিকাৰ পূৰ্বতে এঘাৰঘৰ 'মগনিয়া ফকিৰ' পত্ৰ কৰি দিয়া হৈছিল। এতিয়া সম্ভৱতঃ একে এঘাৰ ঘৰ ফকিৰকে মোকামৰ পাইক কৰি দিয়া হ'ল; আৰু সম্ভৱতঃ সেইসকলক এতিয়া 'মোকামী ফকিৰ'ৰ শাৰীত ধৰিব লাগে।

শ্ৰীৰাম—

স্বস্তি হৰগৌৰীচৰণাৰবিন্দমধুব্ৰত/শ্ৰীশ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহমহীপাল-দুৰবা/কুলামল-কমলপ্ৰকাশৈকেক-দিনকৰ-মন্ত্ৰি/বৰশ্ৰীযুত-দুৰবাবৃহৎফুক্কণেন প্ৰাগদত্তজী/ৰ্ণপত্ৰ-প্ৰমাণ-তাম্ৰপট্টিকেয়ং বিতীৰ্ণা।

কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা বড়কায়স্থ ও চৌধাৰি/পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া আনোস/কলে সাবধানে জানিবেক বজালি পৰগণাৰ জা/ববিকুচি ৰামুন্দি গ্ৰামৰ মগনিয়া ফকিৰ ১১ আঘা/ৰ ঘৰ পত্ৰ কৰি দিচিল জীৰ্ণ হৈল কাৰণ এখন ৺পুণ্যে/বিবিৰ মোকামত তেলবস্তি লগাই থাকিবৰ নি/মিত্তে আজনা খন্দকাৰক তাম্ৰপট্ট কৰি দিয়া গৈল/ ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ/চিনানা ধুমুসি মাড়েসা জবক্ষাৰ দণ্ড / বন্ধ ও গয়ৰহ মাফ—ইতি শক ১৬৮২ তা° ২৪ আঘণ/

ফকিৰ	ঘৰ	পাইক	[ফকিৰ	ঘৰ	পাইক]
মানিকা তু°	১	॥	দোৰিয়া	১	॥
টুপাই	১	॥	ইনাই	১	॥
হামিদা	১	॥	মুৰাদ	১	॥
কুতুপা	১	৸	চেকতিয়া	১	॥
মহদি	১	।	মাদোৰি	১	।
মাহমুদ	১	।	মুঠত	১১	৫ পাঞ্চ পা°

পাইকৰ এই লেখৰ দ্বিতীয় স্তম্ভৰ শিতানটোত ফলিত আখৰৰ ওপৰতে আখৰ কটা হৈছে। ইয়াত আৰু এটি মন কৰিব লগীয়া সৰু কথা: পাইকসকলৰ কৰ-কাটল আদি ৰহিত কৰা নিৰ্দেশত আন ফলিৰ দৰে 'সৰ্ব্ববাব পৰিত্যাগ হৈল' বুলি নেলেখি মাথোন 'মাফ' শব্দটি লেখা গৈছে। ই দৰগাহৰ সাধাৰণ ভাষাৰ লগত মিলা শব্দ। অথচ আন ফলিৰ দৰে ইয়াতো পোনতে 'শ্ৰীৰাম'কে চিন্তা কৰা হৈছে আৰু ৰাজেশ্বৰসিংহ ৰজা ইয়াতো 'হৰ-গৌৰী-চৰণাৰবিন্দ-মধুব্ৰত।'

মান-মাটি যাক যাক দিয়া হৈছিল, সেই অনুসৰি তাৰ শ্ৰেণী-ভাগ হৈছিল— বৰুৱা-মান, চৌধাৰী-মান, পটোৱাৰী-মান, তালুকদাৰ-মান, ঠাকুৰীয়া-মান, সেই সেই ভগা-বিষয়াৰ মান (ভগা বিস. মান), জু. মান (?), হুজুৰি মান (?)।

জোখাৰ মাটি, জমা মাটি, উবাৰ—এই তিনি প্ৰকাৰৰ হিছাপো দেখা যায়। জৰিপ সম্পন্ন কৰা মাটি হ'ল জোখাৰ মাটি। জমা মাটি হ'ল ৰায়তৰ অধিকৃত ভূমি। বা.ভা. জমা কুলিও এটা উল্লেখ আছে। কাৰো অধিকৃত নহ'লে মাটিক বোলা হয় উবাৰ মাটি। পিয়লৰ কাকতবিলাকৰ তেৰিজা মাটি পতা কাকত, গিৰিজায়, পোৱাজায় আদি প্ৰকাৰ-ভেদ দেখা যায়। সংকলনৰ ১০২-সংখ্যক কাকতৰ 'পাতনী জোখ' মানে হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে ভবা দৰে প্ৰাথমিক জৰিপ সুবুজাই পাইক পতা অৰ্থাৎ জমিত পাইকৰ ছেট্‌লমেণ্ট বা বন্দবস্তি দিয়া জৰিপহে বুজাব পাৰে। পৰগণা, তৰপ, তালুক, মৌজা বা গাঁও—এইভাৱে জৰিপ কৰা হৈছিল, যেনে: 'প. ক্ষেতৃভাগ/তৰপ ৰামানাথ চৌ./তা. দেৱানা ক্ষেতৃ', মৌজে অমুক, ইত্যাদি।

কামৰূপত আহোম শাসনৰ বেলা খেখ ইব্ৰাহিম কৰোডীৰ প্ৰবৰ্ত্তিত নিয়মকে অলপ সাল-সলনি কৰি ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। টোডৰমলৰ জৰ্‌তী বা ছুবা বাঙ্গালাত মুৰ্শিদ কুলি খাঁৰ ইজাৰা বা মাল-জামিনী নিয়মৰপৰা ই বহুত সুকীয়া। আহোম ৰাজ্যৰ গা-খাটনি, গা-ধন, গা-মাটিৰ পদ্ধতি কামৰূপত সঞ্চালনীকৈ চলিছিল।[১] এই পদ্ধতিত ৰাজ্যৰ সকলো প্ৰজা ৰাষ্ট্ৰৰ সেৱাত সোমাই পাৰিছিল। এই প্ৰথাৰ সুকৰতা অৱশ্যে বহুত পৰিমাণে নিৰ্ভৰ কৰিছিল বৰা-শইকীয়া-হাজৰিকা-বৰুৱা-ফুকন বা ঠাকুৰীয়া-তালুকদাৰ-পটোৱাৰী-চৌধাৰী-বৰুৱা বিষয়াসকলৰ ওপৰত। তেওঁলোক উৎপতীয়া নহ'লে আৰু দয়ালু হ'লে প্ৰজাৰ শান্তি হৈছিল। অৱশ্যে সেই কালত বছৰেকত পোৱাই পতি পাঁচ টকা গা-ধন যথেষ্ট সৰহ আছিল। সেয়া এটা ভাল মুনিহৰ দাম। কেতিয়াবা বিষয়াৰ অত্যাচাৰ আৰু আকাল-মহামাৰিৰ সময়ত প্ৰজাৰ অৱস্থা নিশ্চয় কাহিল হৈছিল।

---

১ "কামরূপে পাইক লোকের গামাটী অর্থাৎ শারীরিক রাজস্ব দানের নিমিত্তে যে মৃত্তিকা তৎব্যতিবেকে তৎসংখ্যক স্থানে ২ সার্দ্ধভাগ জমা মাটি পায় অর্থাৎ পৃথক্ জমা গ্রহণ করিয়া মৃত্তিকা দেওয়া যায়। তদ্বহির্ভূত যে মৃত্তিকা তাহা উবার রূপে গণিত হয়। তাহার রাজস্বের নিয়মের ইতর বিশেষ আছে" (হলিরাম ঢেকিয়াল ফুকন)।

অৱশ্যে তলৰ বিষয়াৰ বিৰুদ্ধে প্ৰজাই আপত্তি কৰিলে ওপৰৰ বিষয়াই তাৰ বিচাৰ আৰু দণ্ডবিধান কৰিব পাৰিছিল। 'কামৰূপৰ পুৰাবৃত্ত'ই কোৱা দৰে যদি তেতিয়া 'প্ৰজাসকলো বৰ সুখে আছিল', তাৰ এটা কাৰণ হ'ব পাৰে যে মোগলৰ শাসন আৰু মোগল-আহোমৰ সংঘৰ্ষৰ অশান্তিৰপৰা আহোম শাসনে প্ৰজাক অব্যাহতি দিছিল। ওপৰৰ বিৱৰণৰপৰা দেখা যাব যে নিষ্কৰকৈ ভূমি উপভোগ কৰা ক্ষমতাৰ লোকৰ বহুত শ্ৰেণী আছিল আৰু যদি প্ৰজাৰ 'বৰ সুখ'ৰ মন্তব্য এই সুবিধাভোগীসকলৰ মাজৰপৰাইহে আহিছিল, ক'ব নোৱাৰি।

মোগল শাসনৰ ৰাজস্ব-বিভাগৰ কাৰ্যৰ বিষয়ে জানিলে কামৰূপৰ প্ৰশাসনৰ বহুত কথাই বুজা যাব। মোগলৰ ৰাজনৈতিক প্ৰশাসনৰ লগতে বা তাৰ সমান্তৰালভাৱে ৰাজস্ব-প্ৰশাসন চলিছিল আৰু সৈন্য-বিভাগৰ কামো তাতে সংশ্লিষ্ট হৈ পৰিছিল। সমস্ত সাম্ৰাজ্য কিছুমান ছুবাত (সুবা) বিভক্ত আছিল; যেনে বঙ্গদেশখন হ'ল মোগলৰ অধীনে সুবা বাঙ্গালা। ছুবাৰ ভিতৰৰ সৰু বিভাগবোৰ হ'ল ছৰকাৰ (সৰকাৰ)। ছৰকাৰৰ ভিতৰৰ ক্ষুদ্ৰতৰ বিভাগ হ'ল মহল বা পৰগণা। [কামৰূপত বাঢ়ন্তিমহল, পাইকানমহল, চৰকাৰ ঢেকেৰিৰ দন্তকমহল, দক্ষিণকূলৰ পুণ্যমহল আদি নামবোৰ মন কৰিব।] পৰগণাৰ ভিতৰৰ ৰাজ্যৰ ক্ষুদ্ৰতম অংশ হ'ল মৌজা, মানে গাঁও। একোটা ছৰকাৰৰ প্ৰধান শাসক হ'ল ফৌজদাৰ। ছৰকাৰৰ ভিতৰত ফৌজদাৰৰ তলে ৰাজস্ব-কৰ্মচাৰী আমিল বা অমলগুজাৰ, ন্যায়াধিকাৰ কটোৱাল, কাজী। কটোৱাল একোটা চৰকাৰৰ ভাৰপ্ৰাপ্ত ন্যায়দণ্ডাধিকাৰ আৰু তেওঁৰ অধীনে পৰগণাৰ বিচাৰক হ'ল ছিকদাৰ (শিকদাৰ)। [দুৰ্গাবৰ কায়স্থৰ পৃষ্ঠপোষক বাহুবল আৰু দৈত্যাৰি ঠাকুৰৰ পূৰ্বপুৰুষ চক্ৰপাণি দুয়োজন ছিকদাৰ।] ছিকদাৰে আমিলক ৰাজস্ব-সংগ্ৰহত পুলিচ শক্তি দি সহায় কৰিব লাগিছিল। পৰগণাৰ আন দুজন প্ৰধান বিষয়া হ'ল আমিল, কানুনগো। তেওঁলোকৰ ঘাইকৈ কাম হ'ল জমিৰ জৰিপ, খাজনা (খৰাজ) বন্ধা, আৰু খাজনা তোলা। এওঁলোকৰ কাৰ্য-নিৰ্বাহত সাহায্যৰ বাবে কেৰাণী (অমাল), খাজাঞ্চি, পটোৱাৰী, পিয়নৰ (হৰকাৰা, প্যাদা) দল। উইলছন ছাহাবৰ অভিধানৰপৰা ছাৰ যদুনাথ সৰকাৰে লেখা দৰে কানুনগোসকল হ'ল village revenue officers who recorded all circumstances within their sphere which concerned landed property and the realisation of revenue, keeping registers of the value, extent and transfers of lands, assisting in the measurement and survey of lands, reporting deaths and succesions of revenue-payers, and explaining, when required, local practices and public regulations; they were paid by rent-free lands and various allowances and perquisites. পৰগণাৰ ক্ষেত্ৰত কানুনগো যি, গাঁৱত পটোৱাৰী সেই। পটোৱাৰীৰ বহীত (বহি) এখন গাঁৱৰ জমিৰ সকলো বিৱৰণ (বেলেগ বেলেগ খেতিয়কৰ জমিৰ পৰিমাণ, শস্য, ছন পৰি থকা মাটিৰ পৰিমাণ, সকলো প্ৰকাৰ জমিৰ কৰ-কাটলৰ পৰিমাণ) পোৱা গৈছিল।

গাঁওখনৰ কৰ-নিৰূপণ সম্পূৰ্ণ হ'লে তাৰ চমু খতিয়ান তৈয়াৰ কৰা হয় আৰু তাক কাৰকুন আৰু পটোৱাৰীয়ে পৰীক্ষা কৰি প্ৰমাণ কৰাৰ পিছত আমিলে বাদশাহৰ ওচৰলৈ সপ্তাহে সপ্তাহে পঠিয়াব লাগে। কাৰকুন হ'ল a sort of camp clerk and accountant in one, both to the chief amil and the pargana amil and going round with them on their tours of assessment, kept a full record of the transactions which took place between the government servants and the cultivators at the time of assessment of the government (U. N. Day, *The Mughal Government A. D. 1556-1767*). বিভিন্ন স্তৰত আন বিষয়াৰ ভিতৰত হ'ল চৌধাৰি, তালুকদাৰ, মুকদ্দম, ইত্যাদি। কামৰূপত পৰগণাত বৰুৱা, বৰকাথ, কানুনগো, তালুকত তালুকদাৰ, গাঁও এলেকাত কাৰকুন (ফলি ১২৮), পটোৱাৰী, ঠাকুৰীয়া আদি বিষয়া আছিল। আহোম-পূৰ্ব কামৰূপত কটোৱাল, কাজী, ছিকদাৰ বিষয় দেখা পাওঁ। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণে দেশৰ লোক-সংখ্যা-গণনাৰ সুবিধাৰ বাবে পোৱা পাইকৰ লেখ উলিয়াইছিল আৰু প্ৰতি সৈনিকক বেতন-ৰূপে তিনি পুৰাকৈ মাটি জায়গিৰ দিছিল (কোচবিহাৰেৰ ইতিহাস, প্ৰথম খণ্ড, পৃ° ১২৫)।

জৰ্তী পদ্ধতিৰ গুৰি-কথা হ'ল যে পোনতে আবাদ হোৱা জমিৰ জৰিপ (জৰীব) কৰি কৰব (খৰাজ) নিৰিখ (ৰায়) বান্ধি মুঠ আনুমানিক জমা নিৰূপণ কৰা হয়। এই অনুমান অনুসৰি সংগৃহীত ৰাজস্ব হ'ল হাছিল (হাসিল)। জৰিপৰ অন্তত বেলেগ বেলেগ ফছল অনুসৰি একোটা অঞ্চলৰ দস্তুৰ-উল-অমল নিৰূপিত হয়। একেটা ছৰকাৰৰ ভিতৰতে সেই দেখি দস্তুৰ সুকীয়া সুকীয়া হ'ব পাৰে। আমাৰ সংগ্ৰহৰ ফলিৰ ভিতৰত আহোম শাসনৰ কামৰূপৰ 'পাতনী জোখ' অৰ্থাৎ জমি-পত্তনৰ বাবে কৰা জৰিপৰ কথা পাওঁ। এই জৰিপৰ অধীনৰ মাটি হ'ল 'জোখা' বা 'জমা'। তাৰ ভিতৰত নপৰা জমি হ'ল 'জোখাৰ উবাৰ' বা 'জমাৰ উবাৰ'। যি মাটিৰপৰা পত্তনৰ পিছত হাছিল (duty) আদায় কৰা হয়, সি হ'ল 'হাছিলা'। এনে জমিৰ ওপৰত 'আমোল দস্তৰ' (দস্তুৰ-উল-অমল) বৰ্তে, যদিহে ৰাজ-আদেশত সেই দস্তৰ বদ কৰা নহয়। জমাবন্দিমতে ৰাজস্ব আদায় নহ'লে শঙ্কৰদেৱৰ ভাষাত 'ওৱাছিল বাকী' (জমুআ ৱাসিল বাকী বা বকায়া, arrears) পৰে।

হলিৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ বঙলা 'আসাম বুৰঞ্জি'ত (১৮২৯) আছে, প্ৰমত্তসিংহ 'ৰাজা কামরূপ পিয়াল অর্থাৎ জরিব করিলেন ; কিন্তু রাজস্বের নির্দ্ধারিত করিতে পারিলেন না। পরে ১৬৭৮ শকে কামরূপ ২৬ পরগণা পৃথক ২ দাখিল খারিজ করিয়া রাজস্বের স্থৈর্য্য করা গেল। ঐ সকল কাগজকে পেড়া কাকত কহে। অদ্যাপি ঐ পেড়া কাকতে লোকের যে পর্য্যন্ত প্রত্যয় হয় এমত কোন সাক্ষী দ্বারা কিম্বা নির্ণয় পত্র দ্বারা গ্রাহ্য হয় না। পেড়া কাকত কহিলে বেদবাণীর ন্যায় মান্য করে। এইক্ষণ ইংলণ্ডীয়াধীন হওয়াতেও ঐ কাগজ অধিক উপকারক হইয়াছে। জমা জমী রাজস্ব বিষয় ঐ কাগজ দ্বারা নির্দ্ধারিত

হইতেছে। ইংলণ্ডীয়েরাও ঐ কাগজকে প্রামাণ্যরূপে গ্রাহ্য করেন। বরং আদালতের তাবৎ মোকদ্দমা প্রায় তদ্দ্বারাই শেষ হইতেছে। উভয় বিবাদী পেড়া কাকতের লিখিত কথার অন্যথা করিতে পারে না।'

ইংলেণ্ডীয়সকলে কেনেভাবে জমিৰ বিবাদৰ শোধ কৰিছিল, তাৰ এটি দৃষ্টান্ত লোৱা যাওক। ১৮৩৮ ছনৰ ১৫ অক্টোবৰ তাৰিখে আসামৰ কমিছনাৰ অব ৰেভিনিউ 'শ্ৰীশ্ৰীমেজর ফ্ৰান্সীষ জিনকীঞ্চ সাহিব'ৰ এজলাছৰপৰা 'নং ৬৮ আপীল'ৰ যি 'রোবকার' বা ৰায় দিয়া হৈছিল, সি হ'ল 'মকৰ্দ্দমা শীবসিংহ রাজার আজ্ঞানুসারে সরুজনা বরফুকনের দত্ত আপীলন্তীআনের মোরছের নামের ত্রিগুনীর হিসাবে ১২ পুড়া ধর্ম্মত্তর জমীর মধ্যে ৬ পুড়া বহাল রাখীয়া বাকী ৬ পুড়া বাজেআপ্ত করা বাবদ।' বড়পেটা পৰগণাৰ সৎসঙ্গী পাটবাউসী সত্ৰৰ বাসুদেৱ অধিকাৰী আদিয়ে এই আপিল দাখিল কৰিছিল 'স্পেসীওল সাহেবের হুকুমের সন ১৮৩৬ ইং ১৯ আক্তুবের লিখীত রোবকারে' ইত্যাদিৰ বিৰুদ্ধে। 'আপীলান্ট'ৰ মোক্তাৰ আছিল শিবচৰণ দে আৰু চৰকাৰী পক্ষৰ উকিল মাধবচন্দ্ৰ সেন। 'লাখেরাজ তহকীক'ৰপৰা জনা গ'ল যে 'আপীলন্তীআনের মৌছক বলদেব গোসামীকে সৎসঙ্গি সত্র বাবত শীবসীংহ রাজার আজ্ঞানুসারে সরুজনা ডুবরার ফুকুন পরগনে বড়পেটার কল্যাণকুছি মৌজায় ৬ পুড়া ও ভতরিয়া মৌজাএ ২ পুড়া ও কুমার কুছি মৌজায় ৪ পুড়া একুনে ১২ পুড়া জমী ত্রিগুনি নিরিখে ধর্ম্মত্তর দেওা ও তৎবধি পুরুসানু ক্রেমে ঐ জমী ভোগ তছরুপ করা ইত্যাদী বিবরণ লিখানেতে সাহেব মৌছক তহকীক আসলে পেড়া কাগজে কল্যানকুছি মোজাএ জমীর কোন নীছানাব নাথাকা বাবরে পেড়ার লিখীত মাটী বাহাল রাখীয়া বাকী মাটী বাজেআপ্ত করাতে বাসুদেব গোসামী আপীলণ্ট ঐ তজবেজ অসনমতি ক্রেমে এখানে আপীল করিয়াছে ...' কিন্তু তিনি মৌজাত (গাঁৱত) দিয়া মাটিৰ 'মহজর মজকুরা খোওা গীয়াছে' আৰু 'তথাকার আমলাগনে গোলমাল ক্রেমে কৈল্যানকুছি মৌজাকে ভতারিয়া মৌজা বলীয়া লিখাতে ভত্তরী মৌজার ধর্ম্মত্তর মাটীর নিছানা পেড়া কাগজে নাথাকা' বুজা গ'ল। 'অন্য কোন বিশেষ হেতু দেখা জাএনা'। 'কিন্তু আপীলণ্টীআন কোন দস্তাবিজ দ্বারায় ত্রিগুনীর প্রমাণ দীতে নাপারা এবং পেড়া কাগজেও ত্রিগুনীর কোন নিদৃষ্ট নাথাকাতে তাহা প্রমাণ বোধ হএনা'। তথাপি ভোগ-দখলৰ প্ৰমাণৰ ভেটিত ছাহাবে হুকুম দিয়ে যে 'কৈল্যাকুছি ও কৈল্যানকুছি ও কুমার কুছি এই তিনী মৌজার ১২ পুড়া...ধর্ম্মত্তর · আপীলণ্টীআনের দখলে বহাল রাখা জাএ'।

মন কৰিব লগীয়া যে সৰুজনা ডুবৰা ফুকনে ১৬৩১ শকৰ ভাদত পাটবাউসী পৰগণাৰ বলোদেৱ মেধিক ভকত ৮০ ঘৰ আৰু মাটি ৪৯ পুৰা তামৰ ফলিত (সংখ্যা ১৮) ধৰ্মোত্তৰ কৰি দিছিল। তাত মৌজাৰ (গাঁৱৰ) উল্লেখ নাই।

মাটিৰ গোচৰৰ শোধ আৰু জিতৰিপত্ৰ

সকলো ঠাইতে হোৱাৰ দৰে আহোম ৰাজ্যত কামৰূপত মাজে মাজে মাটি লৈ বিবাদ উপস্থিত হৈছিল। তেতিয়া তেনে বিবাদৰ বিচাৰ গুৱাহাটীত বৰফুকনে নিজে

কৰিছিল। সাধাৰণতে গুৱাহাটী দপদৰত (অফিচ) বা তামুলীচ'ৰাত বা চাংচ'ৰাত তেনে বিচাৰ হৈছিল। সেই বিচাৰৰ বিৱৰণ প্ৰথমতে কথা-জোগোৱা বৰাৰ যোগে গুচৰীয়াই পেছ কৰিছিল। বৰফুকনে পুৰণি পিয়লৰ পেৰা-কাকত চোৱাইছিল, গুচৰীয়া-পদকীয়াক সুধিছিল আৰু সাক্ষী লৈছিল। বিচাৰৰ শেহত জিকোঁতা পক্ষক সিদ্ধান্তৰ জিত-পত্ৰ বা জিতৰি-পত্ৰ লেখি দিয়া হৈছিল আৰু কাৰাবাক শাস্তি দিব লগীয়া হ'লে তেতিয়াই দিয়া হৈছিল। মিছা গোচৰ দিয়াকো তেনে শাস্তি দিয়া হৈছিল। উদাহৰণ-স্বৰূপে ১৬৮৯ শকৰ ১৫ কাতিৰ বিচাৰত বালিসত্ৰীয়া মাধৱ মেধিৰ বিৰুদ্ধে মিছা গোচৰ দিয়া বাবে দৈচপৰাৰ নিৰ্মলক একুৰি কোব মৰা হয়। কেতিয়াবা বৰফুকনে লগত টেকেলা দি বৰকাথক ৰাইজক সুধিবলৈও দিয়ে (মহজৰ ৯৮, গুৱাহাটী)। এনে থলত বৰকাথে 'পৰগনিয়াক চপাই তাম তুলসি গীতা ভাগৱত আগত থৈ সাথি সুধিছিল।' এনেকৈ শোধ কৰাই এবাৰ প্ৰতাপবল্লভ বৰফুকনে সিদ্ধান্ত দিছিল আৰু কেতিয়াবা নাওশলীয়া বৰুৱাক পঠিয়াই মাটিৰ সীমাৰ খুঁটা মৰাই দিয়াইছিল (ম° ২৬১, ২৬৬)। এবাৰ তেওঁ চাবুকধৰাক পঠাই এইদৰে ৰাইজক সোধাইছিল (ম° ২৬১)। বিবাদৰ এক বিচাৰৰ পিছত মিৰি সন্দিকৈ তৰুণ ফুকনে ৰজাৰ নামে ধৰ্মোত্তৰ-পত্ৰ কৰি দিয়াইছিল (ম° ২৬৭)। বৰফুকনে কেতিয়াবা আগৰ ৰেকৰ্ড হেৰোৱাৰ শোধো ল'ব লগীয়া হৈছিল। উদাহৰণ (ম° ২৫৮):

> সক ১৭৭২ সকৰ শ্ৰাবণৰ ১২ দিন জোয়াত শ্ৰীযুত বড়ফুকন-দেবত শ্ৰীশ্ৰীআউনিআটীৰ সতৰাম ৰাজমেধি বাপুএ জনালে দৰঙ্গৰ বেজভাগতি সত্ৰখান ৺৺৺ৰ গোবিন্দৰ ঠাইত শ্ৰীশ্ৰী৺-ৰ সিবসীংহ ৰাজা অখণ্ডপ্ৰদিপৰ ঘিউ ১০ সেৰ তেল ১০ সেৰ সোধাকৈ মহজৰ পত্ৰ কৰি দিছিল সেই মহজৰ দেষবিভ্ৰাটত নষ্ট পালে এই কাৰন জনাইচো পাছে এই কথাকে গ্ৰাহ্য কৰি অনেক ছাবুদ বুঝি মহজৰখন নষ্ট হোৱাত সাব্যস্ত বুজি সিধ্যাস্ত কৰি ঐ সিধ্যান্তানুৰূপে লেখী দিয়া গল

কেতিয়াবা দেৱলীয়া পাইকক বলেৰে নি কোনোৱে বেগাৰ খটায়। তেনে কথাও বৰফুকনে বিচাৰ কৰিব লগীয়া হয়। তলৰ মহজৰ (ম° ৬, ২৬৪) তাৰ এক উদাহৰণ।

শ্ৰীশ্ৰীবিশ্বেশ্বৰ গোশাঞী—

শ্ৰীযুতপ্ৰতাপবল্লভ বৃহত ফুকুকনেন বিবিচ্য

সদ্‌গুণ সভা সভ্তাসনৈঃ দত্ত সিদ্ধান্ত পত্ৰমিদং।

১৭৩০ শক মাহে আশাড়ৰ ১৩ দিন জাওাত বিযলি মেলত ·তাম্বুলি চৌৰাৰ টুপত ৺দেৱৰ বহাত কথা জোগোৱা বড়া বহু টেকেলা

খৰঙ্গিৰ বেথাৰাম গুচৰিয়া বেম্বেসৰিয়া ৰূপ দলৈকে মুক্ত কৰি তিথিকৰ তামৰধ্বজ ৰামপানি হলিৰাম দুৰ্গাৰাম সিবনাথ সহদেব এই ৬ চয়ে কয় আমি পিয়ল অবধি বেলেসৰ দেবালযতে খাটি আছো আতে বেলেসৰিয়া শুক্রেশ্বৰিয়া বড় খেত্ৰীষা তিনিএ গৰাকিয়ে মোৰ বুলি ডকা দিএ দেখি গোচৰ কৰাত সিবেলা ৺দেবে স্থধি পুছি পেড়া কাকত চোৱাই বেলেসৰ দেবালয়ৰ হেন জানী শুক্রেশ্বৰিয়াক একুৱাই ক্ষেত্ৰীয়াক দণ্ড কৰি বাড়ি বড়িত খুন্টা মাৰি বেলসৰ দেবালয়ৰ·তলে সিদ্ধান্ত পত্র কৰি দিলে এতিয়া ধনি ভণ্ডাৰী চৌধুৰী হৈ ক্ষেত্ৰীযা ৰাজ সহিত বলকৈ সেই খুটাক উভাৰি আমত ৰূপো ১০ দহ টকা লয় আতে সোধাত ক্ষেত্ৰীযা মিঠা খাটনিয়াৰ ফাগুনা ঠাকুৰিয়া এই দুএ ধৰ্ম হৈ কয বোলে আমাৰ জমা লগা গনক এইদৰে পেড়া কাকততো ওলাব এই মুখে কলত পুনচ্ছ ৺দেবে পেড়া কাকত চাবলৈ আজ্ঞা কৰিলে ৺দেবৰ সাখ্যাত পেড়া কাকত চোবাত গনকৰ গাত জমা নোলাল দেখি ৺দেবে মিঠা ফাগুনাক চাবুকৰ কোব ৪০ দুকুৰি মৰাই পুনচ্ছ সিদ্ধান্ত কৰিলে বোলে পুৰ্ব্ব খুটাতে খুটা মাৰি দেৱনিয়াক দিয়ক আৰ পৰণ পতনকো খেত্ৰীয়াত উলিয়াই দিয়ক সিদ্ধান্তানুৰূপে খেত্ৰিয়া ঘাটীল বেলেসৰিয়া জিকিল জানী জিতপত্র লেখি দিয়া গল ইতি

১৭৩৩ শকৰ ২৫ ফাগুনত সেনাপতি বৰফুকন আৰু কাপ্তান গোহাঁইদেৱ বিয়লা-মেলত চাংচ'ৰাত বহি, গুচৰীয়া বিষ্ণু অধিকাৰী, খাটনিয়াৰ ক'লীয়া মহাজন আৰু পদকীয়া পূৰ্ণদেৱ ভিতৰখেনিয়া মহাজনৰ ভিতৰখনা গাঁও লৈ হোৱা বিবাদৰ বিচাৰ কৰে। মেধিয়ে 'মহাৰাজক আসিৰ্ব্বাদ কৰি তিনি বিহুত নিৰ্মালি সোধাই আচো' বুলি দাবী কৰি ৰাজহৰ কাকত আৰু নিৰ্মালি শোধোৱা প্ৰমাণ দিম বুলি দহটা দিন লয়, কিন্তু প্ৰমাণ দিব নোৱাৰি উজনিলৈ পলাই যায়। মেধিক উজনিৰপৰা নামনিলৈ ধৰাই অনোৱা হ'ল আৰু ১৭৩৬ শকৰ ১৪ আঘোনত বিচাৰত মেধি ঘাটিল আৰু অধিকাৰী খাটনিয়াৰ জিকিল বুলি বৰফুকন আৰু কাপ্তান গোহাঁয়ে সিদ্ধান্ত দিলে (মু° ২৫৩)।

এই সংগ্ৰহত সন্নিবিষ্ট পত্ৰ, তাম্ৰপত্ৰ, শিলালেখ আদিৰ অধ্যয়নৰ বাবে যিমানখিনি সময় আৰু কষ্টৰ আৱশ্যক আছিল, আমি সিমানখিনি দিব পৰা নাই বুলিহে মনে ধৰে।

কিন্তু প্ৰকৃত কামটোৰ নিতান্ত আৱশ্যকতালৈ চকু ৰাখিয়ে আমি নিজৰ অপাৰগতা স্বীকাৰ কৰি লৈও এই কামলৈ এবাৰ যেতিয়া আগ বঢ়া হ'ল, সেই ধৃষ্টতাত আৰু পিছ-ভৰি কৰিবলৈ নহ'ল। পদ্মনাথ বিদ্যাবিনোদ, সোণাৰাম চৌধুৰী, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ বৰুৱা, ডক্টৰ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞা আদি পূৰ্বসূৰীসকলৰ কৰ্মৰ আদৰ্শ আৰু ডক্টৰ দীনেশচন্দ্ৰ সৰকাৰৰ লেখীয়া আধুনিক প্ৰত্নলেখতত্ত্ববিদ্ পণ্ডিতৰ উদগনিয়েই আমাক এই কামত সাহস দিছিল। আমাৰ সম্পাদিত আৰু অসম সাহিত্য সভাৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত "পবিত্ৰ অসম" গ্ৰন্থ অসম-নগাভূমিৰ উচ্চন্যায়ালয়তো প্ৰামাণ্যৰূপে গৃহীত হৈছে। আদালতৰ এনে জৰুৰতৰ বাহিৰেও ইতিহাস আৰু সাহিত্যৰ অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ ফালৰপৰা বৰ্তমান সংকলনৰ সময় উকলি যোৱাৰ নিচিনা অৱস্থা। তথাপি সময়ত আগটকনিত নোৱাৰিলেও পাছফালৰ খোপাত ধৰিয়ে এই কাম কৰা গ'ল। ইয়াত অনেকজনৰপৰাই সাগ্ৰহ আৰু অনাগ্ৰহ সহায় আদায় কৰা হৈছে। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ত মোৰ সম্মানিত সহকৰ্মী অধ্যাপক ডক্টৰ মুকুন্দমাধৱ শৰ্মা, শ্ৰীৰজনীকান্ত দেৱশৰ্মা, শ্ৰীপ্ৰিয়াংশুপ্ৰৱল উপাধ্যায়, শ্ৰীঅপূৰ্বকুমাৰ বৰঠাকুৰীয়া, শ্ৰীবাণীকান্ত শৰ্মা, শ্ৰীযোগেন্দ্ৰনাথ ফুকন আদিক সময়ে-অসময়ে নানা কথা, নানা লেঠাৰে আহকাল দিব লগীয়া হৈছিল। সিসকলেও মোৰ আথটি সহি থাকি ভালো পাইছিল, বেয়াও পাইছিল কেতিয়াবা চাগৈ। পি.এইচ্.ডি. গৱেষণাত মোৰ ছাত্ৰ ডক্টৰ সত্যনাৰায়ণ ৰথ আৰু শ্ৰীহেমন্তকুমাৰ শৰ্মাই ইংৰাজী-সংস্কৃতৰ Index আৰু অসমীয়া সূচী সংকলন কৰি দিছে। কানাই-বৰশী-বোৱা তুৰুষ্ক-ক্ষয়ৰ লিপি, আৰু নৰনাৰায়ণৰ মুদ্ৰা আৰু কামতেশ্বৰী গোসানীৰ মন্দিৰৰ ফলিৰ চিত্ৰ কনকলাল বৰুৱাৰ *Early History of Kāmarūpa*-ৰপৰা আৰু খাঁ আমানতুল্লা চৌধুৰীৰ 'কোচবিহারের ইতিহাস'ৰপৰা লোৱা হৈছে। কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ কৰ্তৃপক্ষই তামৰ ফলি, শিলৰ ফলি, পেৰা-কাকত আদিৰ নকল ৰখা বহীখন আৰু কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰ মহাফেজখানাৰ কৰ্মচাৰীসকলে মহজৰ বহীখন লাগ বুলিলেই ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ উলিয়াই দিছিল। অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয় কৰ্তৃপক্ষই ফলিৰ পাঠ আৰু চিত্ৰ লোৱাত অকুণ্ঠ সহায় দিছে। সৰ্বশেষত স্বীকাৰ্য যে অসম প্ৰকাশন পৰিষদৰ পূৰ্বৰ সভাপতি আৰু মোৰ কলেজীয়া কালৰ সতীৰ্থ জয়ভদ্ৰ হাগজেৰ আৰু সচিব শ্ৰীচন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া, তথা পৰিষদৰ পাৰিষদসকল ভাৰতৰ উত্তৰ-পূব সীমান্ত অঞ্চলৰ ৰজাকেইখনিৰ প্ৰত্নলেখৰ এই এডিটিঅ প্ৰিন্সেপ্স্, প্ৰাথমিক সম্পাদনটি পোহৰলৈ ওলোৱাৰ গুৰি। এইসকল সকলোকে মোৰ অন্তৰভৰা শলাগ জনাইছো।

এই সংকলনত সমীক্ষিত পাঠাধ্যয়নৰ পদ্ধতি গ্ৰহণ কৰা হৈছে। সি অৱশ্যে প্ৰাচীন সাহিত্য-কৃতি অধ্যয়নতো প্ৰয়োজনীয়, যদিও কালিৰাম মেধিক বাদ দিলে তাৰ আৱশ্যকতা উপলব্ধি কৰা পুৰণি পুথিৰ সম্পাদক আমাৰ প্ৰায় নায়েই, কাৰণ প্ৰায় সকলোৱেই পুথিত পোৱা পাঠ 'শুধবোৱা'টোহে পাণ্ডিত্য বুলি ভাবে। কিন্তু সেই পথ দুষ্ট পথ। ফলি আদিৰ পাঠ গ্ৰহণ কৰা বিষয়তো দুই-এক্কে তেনে 'শুধবোৱা' প্ৰবৃত্তি দেখুৱাইছে।

সেইদৰে 'শুধৰালে'ও মূলৰ 'ভুল পাঠ' কি আছিল, তাক নির্দেশ কৰাটো নিতান্ত আৱশ্যকীয়। কোনে ক'ব পাৰে, সেই 'ভুল পাঠ'টোৱেই কিজানি শুদ্ধ আছিল! ২৬-সংখ্যক ফলিৰ 'বৃহৎফুকনঃ কমলেশ্বৰস্ত দৃশদিষ্টকপ্রাসাদমচীকৰৎ' কথাটো ধৰিব নোৱাৰি 'বৃহৎফুকনঃ কমলেশ্বৰস্থাদেশাদিষ্টকপ্রাসাদমচীকৰৎ' পাঠ গ্রহণ কৰাৰ পিছতহে আমি বুজিব পাৰিছিলো, মূল পাঠেইহে ঠিক। এনে থলত মূলৰ পাঠ নিশ্চিহ্ন কৰি পেলালে জানো দোষ নহ'ব? সংস্কৃত অংশবোৰৰ সমাসৰ দ্বাৰা যুক্ত পদবোৰৰ মাজত আমি হাইফেন ব্যৱহাৰ কৰিছো যাতে শাৰীবোৰ চাই যাওঁতেই অর্থ বুজি যাব পাৰি। ফলিবোৰত একোটা বাক্যৰ শব্দবোৰ লেঠেৰি নিছিগাকৈ লেখা হয়। ইতিপূর্বে ছপা হোৱা তেনে ফলিৰ কোনো কোনো পাঠ কেতিয়াবা সেই লেঠেৰি ছিডি আৰু হাইফেনো ব্যৱহাৰ নকৰাকৈ উলিওৱা হৈছিল। শাৰীৰ শেষৰ সংস্কৃত শব্দৰ 'ম্'টো আমাৰ ৰাজ্যত 'ং' কৰি লেখাৰ নিয়মেই প্রায় সর্বত্র চলি আহিছে; আমিও তাক লৰ-চৰ কৰিবলৈ নহ'ল। আগতে ছপা হওঁতে বহুতোবোৰ ফলিৰ শাৰীবোৰ ফলিত থকা দৰে ভাঙি লেখা নহৈছিল, যদিও সেইটোহে বাঞ্ছনীয় আছিল। সমতা ৰাখিবৰ বাবে আমি বিশেষকৈ গদ্য অংশত এইদৰে শাৰী ভঙা নিয়ম এৰিব লগীয়া হৈছিল। পিছত পাই পৰিশিষ্ট গ-ত সন্নিবিষ্ট কৰা ফলিখিনিত কিন্তু শাৰীবোৰ থিয় ৰেখা দি দি দেখুওৱা হৈছে। আমাৰ পুথিৰ ঘাই অংশ ছপা হৈ যোৱাৰ বেলাতে অসম সাহিত্য সভাৰ 'হেমচন্দ্র গোস্বামী ৰচনাৱলী'ৰ প্রকাশ হৈছিল। গোস্বামীদেৱৰ ফলি আদিৰ পাঠ-সম্পর্কীয় প্রবন্ধ প্রায়-খিনিয়েই পুথিখনত সোমাইছে; কিন্তু তাত বিশেষকৈ সংস্কৃতৰ পাঠবোৰত বহুতো ভুল সোমাই পৰিছে। গতিকে আমি ভূমিকাত 'ৰচনাৱলী'ৰ পাঠ সম্পর্কে কোনো আলোচনা নকৰি পূর্বে আলোচনীবোৰত ওলোৱা গোস্বামীৰ গৃহীত পাঠতে দৃষ্টি নিবদ্ধ ৰাখিলো। অসমীয়া আখৰ পঢ়িবলৈ আহুকাল পোৱাসকলৰ কাৰণে ফলিবোৰৰ সংস্কৃত অংশ পাদটীকাত ইংৰাজী শিতানৰ লগতে নাগৰী আখৰত দিয়া হ'ল। অসমীয়া অংশবোৰ অৱশ্যে অসমীয়া আখৰতে পঢ়াটো বাঞ্ছনীয়। ইংৰাজী Introduction-অত তেনে অংশৰ বিষয়-বস্তুৰ চমু আভাস দিয়া হৈছে।

কামৰূপ জিলাৰ মহাফেজখানাৰ মহজৰ বহীত থকা মহজৰৰপৰা মাথোন গদাধৰ-সিংহৰ আৰু ৰুদ্রসিংহ ৰজাৰ দিনৰ ফলিৰ নকল পোনপটীয়াকৈ লোৱা হৈছে, কাৰণ তাৰ মাজত সেইকেইখনেই আটাইতকৈ পুৰণি আৰু গতিকে বিশেষ তাৎপর্যসম্পন্ন।' এই সঙ্কলনৰ বাকীবোৰ ফলি-লেখা হয় ইতিমধ্যে ক'ৰবাত এবাৰ বা দুবাৰ ওলাইছে, নহ'লেবা তাৰ মূল বস্তুটো আমাৰ হাতলৈ প্রথম আহিছে। দুই-এখন ফলি বহুত পলমকৈ আমাৰ দৃষ্টিলৈ আহে। অসম ৰাজ্যিক সংগ্রহালয়ত থকা ৰাউত্তকোঞ্চী ফলিৰ এটা তামৰ পাত পোৱাত তাৰ বিষয়ে ইংৰাজী Introduction-অত আলোচনা সন্নিবেশ কৰিলো। বিৰি মোকামৰ আজনা খন্দকাৰৰ তামৰ ফলিৰ আলোচনা ওপৰত ভূমিকাৰ অন্তর্গত কৰা হৈছে। মহজৰ বহীৰপৰা বিশ্বেশ্বৰ দেৱালয়ৰ'' পাইকৰ বিবাদৰ সিদ্ধান্তৰ জিত-পত্র এনে

পত্ৰৰ নিদৰ্শনৰূপে সম্পূৰ্ণৰূপে ওপৰত তুলি দিয়া হ'ল। এনেভাৱে পিছত পোৱা পত্ৰৰ ভিতৰত উত্তৰ গুৱাহাটীৰ শিলসাঁকোৰ শ্ৰীবলীন্দ্ৰচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যৰপৰা পোৱা গদাধৰসিংহ মহাৰাজৰ দিনৰ মানুহ বেচা-কিনাৰ পত্ৰৰ নকল বিশেষ গুৰুত্বপূৰ্ণ; তাক ৯৫-সংখ্যক পত্ৰৰ আলোচনাৰ মাজতে থোৱা হ'ল। শ্ৰীভট্টাচাৰ্যৰ ঘৰত থকা ১৬৬১ শক আৰু ১৬৭৯ শকৰ দীৰ্ঘেশ্বৰী দেৱালয়ৰ তামৰ ফলি দুখন সংযোজনতে সুমুওৱা গ'ল। দুইখনৰে নকল মহজৰ·বহীত আছে।

ভাৰতৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ ৰাজনৈতিক-সামাজিক-অৰ্থনৈতিক-সাংস্কৃতিক ইতিহাসৰ উপাদান আৰু প্ৰমাণ-ৰূপে এই লেখাবোৰৰ বিশেষ মূল্যলৈ দৃষ্টি ৰাখি সেই ইতিহাসৰ অধ্যয়ন কৰোঁতাসকললৈ 'প্ৰাচ্য-শাসনাৱলী' আগ বঢ়োৱা হ'ল।

মহেশ্বৰ নেওগ

INTRODUCTION

The present is the first attempt at the compilation of a Corpus of inscriptions—copperplate, rock or otherwise—of Eastern India of a period roughly covered by the reign of the Āhoms (1228-1826) in a part of it. Some of these inscriptions, at least in a sort of *editio princeps*, have come out in print in various Assamese journals and the *Journal of the Assam Research Society*. A great number of such epigraphs is being preserved in manuscript copy in the *muhāfezkhānās*, attached to the offices of Deputy Commissioners of different districts of Assam. Some local scholars like Sonaram Chaudhuri, Hemchandra Goswami, Suryyakumar Bhuyan, Harinarayan Datta-Barua and Sarveswar Kataki have brought many of them to light. But no one so far has tried to bring all this work together so that students of history and culture of the period might study them with profit and pleasure. I do not have any false claim to be called an epigraphist or palaeographist; but a general interest in the culture of this part of India has drawn me to this rather onerous undertaking. In 1960 I had an assignment from the literary association, Asam Sāhitya Sabhā, to compile a sort of cyclopaedia on the temples and other holy places of various denominations in the State. And this resulted in the publication of the Sabhā's *Pavitra Asam*. Some of my friends suggested that inscriptions connected with the history of the temples, etc., might be incorporated in that work; but the suggestion was not taken up as it was, simply because that would have landed me in a herculean enterprise, the end of which could not have perhaps been seen. But the useful friendly advice was not altogether forgotten. The desire to make a Corpus as herein was whetted by the discovery of a set of three copperplates at Nīlācala (Kamakhya), which presented somewhat peculiar characteristics. This is No. 106 in the present anthology. I made a preliminary reading of the text and published it in the *Journal of the University of Gauhati*, which I edit (Volumes XVI-XVII, No. 2 : Arts, pp. 209-14), in the form of a small paper, 'The Nīlācala grant of an unknown Kāmarūpa king.' The great doyen of Indian epigraphy, Professor D. C. Sircar, thereupon, wrote a learned paper, 'Nīlācala plates of King Mādhava of Kāmarūpa' in his *Journal of Ancient Indian History* (Vol. II, pts. 1-2, pp. 65-83). In sending me a copy of his paper Dr Sircar wrote to me : "I tried to improve upon your reading and interpretation of the epigraph in a paper that has recently appeared in our *Journal of Ancient Indian History* (Vol. II, pp. 65-83). I am sending you an offprint of my paper under separate cover. Please read it carefully and see if, with your knowledge

of Assamese, you can explain the words or abbreviations which I have failed to interpret." This kind suggestion sent me further into the field of Assam epigraphy, even though I could scarcely find any help there in interpreting the Nīlācala epigraph. I began by collecting inscriptions already published, and got much help from Dr Suryyakumar Bhuyan's publication, *Burañjīmūlak Prabandhāvalīr Tālikā* (Bibliography of Historical Writings), and a collection of epigraphic texts maintained in Kāmarūpa Anusandhān Samiti. It is, however, clearly to be stated here that the present Corpus is by no means exhaustive. I have not even taken in all the epigraphs copied out in the Mahzar Book at the Deputy Commissioner's office at Gauhati.

The inscriptions included here cover a long range of time—from 1127 Śaka/1205 A.D., when the army of Muhammad-ibn-Bakhtiyār was totally annihilated in Kāmarūpa on its way back from a filibustering expedition to Tibet, as recorded on the Kānāi-baraśī-bowā rock at North Gauhati, to 1750 Śaka/1828 A.D., when the last independent Āhom king, Chandrakāntasiṁha, made a *dharmatra* grant in favour of the temple, Āibheṭi-na-sattra. The largest body of these epigraphs were made by Āhom monarchs and ministers. The collection also represents the Koc kingdom of Koc-Behār, the Daraṅgī-rājya, the Jayantīyā and Heḍamba Kachāri Administrations and the small Rāṇī principality. Then again, we have two epigraphs reclaiming for us the knowledge of a line of kings ruling over Svadhayāpurī and the set of copperplates found at Nīlācala (the Kamakhya hill) issued by one Mādhava, claiming to be the lord of Kāmarūpa. There are besides a few documents which are of a personal nature.

One thing that bestows unity upon all these records is that they are all inscribed in a distinctively Assamese script (representing its history and variety). In the Kānāi-baraśī-bowā rock inscription of 1127 Śaka/1205 A.D. we get the full emergence of this script following upon a long period when in Kāmarūpa the proto-Assamese Kuṭila-lipi (which, however, would not be called Kuṭila by some scholars) had its existence. Recently a boulder was unearthed in a place called Āmbāri in Gauhati; and this contained an inscription, in a sort of semi-developed Assamese, which has been referred to the Śaka year 1154 (*śaka īśa vāṇa cakra*) and the reign of Samudrapāla (P. C. Chowdhury : 'Significance of the stone inscriptions at the Assam Museum, Gauhati', *Journal of Indian History*, (Vol. XLVIII, pt. 1, April 1970). A little more distinctly Assamese character in the language is perhaps to be found in another stone inscription originally discovered at Gachtal in the Nowgong district deciphered with much difficulty—may not be absolutely satisfactorily—by Dr P. C. Chowdhury as referring to the Śaka year 1284 (*Vishveshvaranand Indological Journal*, Vol. IX, No. i, March 1971). If these dates are correct, they would roughly coincide with the period ascribed to the earliest known Assamese poets like Mādhava Kandali, Hema Sarasvatī, etc. It is, how-

ever, to be noted that the Chāmadharā Rampart rock inscriptions, dated 1538 Śaka/1616 A.D., announcing the victory of the Āhoms that year over the invading Mughals, are the first epigraphs in clear and modern Assamese language. Almost all land grants later on were made through epigraphs in Assamese; but Sanskrit persisted at least as a sort of preamble till the last, if not as the only language of the epigraphs. In some of the copperplate inscriptions a summary of the writing in Assamese was given in the Āhom language in Āhom characters on the reverse. We have besides a few documents in the Persian language. These, however, refer themselves to the area now comprising the Kamrup district and to the Mughal occupation of the region. Reference might be made here to an epigraph of the reign of Aurangzeb, written in Persian on paper, on the 2nd day of the month of Safar in the 9th year of the Emperor's reign (October 1667), confirming the right of possession of two pieces of land in the Bangśhar-parganā in Pāṇḍu-sarkār of Dakhiṇkol by the pūjāri of the Umānanda temple of Gauhati (S. C. Goswami : 'Land grant to the temple of Umānanda at Gauhati by Badshah Ghazi Aurangzeb Salar Khan', *Journal of the Assam Research Society*, Vol. IX, Nos. 1-2, January, April 1942). There is a Persian inscription, ascribed to 1098 Hijri/1686 A.D., on a tablet now fixed to Farhād Khān's bridge near Sylhet, in Bangladesh, which announces the building of an earlier bridge in the place by Nizām Farhād Khān of the time of Ālamgir (Aurangzeb) ('The stone inscription of Farhād Khān's bridge at Sylhet', *Journal of the Assam Research Society*, Vol. VIII, No. 1, January 1941). It is to be noted that an epigraph of the reign of Rājeśvarasiṁha (No. 75) endorses an earlier land gift of Emperor Shāhjahān.

The Āhoms established themselves in Assam in 1228 A.D. under the leadership of an enterprising and brave warrior, Sukāphā. Very soon they were found to accept hinduization and the local culture and language, which was Assamese. It is, however, to be noted that the words, *Asam* (Assam) and *Asamīyā* (Assamese), derive themselves from the name of this ruling race. The Āhom kings defeated one local tribe or group of people after another and enlarged their territories till at last they extended from Sadiyā in the east to the river Mānāhā on the west. Susengphā Pratāpasiṁha (1603-41), who is the earliest Āhom monarch to have been represented in this Corpus, belongs to what Sir Edward Gait calls 'the period of the Muhammedan wars.' It was during his reign that the Governor of Bengal, Shekh Qāsim, sent a large army under Saiad Hākim and Saiad Āba Bakr, only to be defeated and largely killed by the Āhoms. It is this triumph of Pratāpasiṁha that is announced in the two Chāmadharā Rampart rock inscriptions. Sutāmlā Jayadhvajasiṁha (1658-63) took steps to win territories occupied by the Muhammedans under their Faujdārs of Kamrup and Hajo. As Delhi's wars of succession continued at this hour, Jayadhvaja soon found himself master of the whole of the Brahmaputra valley touching on the river Sonkosh. When Mir Jumlāh became Governor

of Bengal, he invaded Assam under Imperial orders and advanced as far as and occupied the capital, Gaḍgāo : but peace was concluded in 1663 when the Āhom monarch agreed to pay initial and recurring indemnities to Delhi. There was, however, a renewal of hostilities during the reign of the succeeding king, Chakradvajasiṁha (1663-69), over the question of full payment of the indemnity promised. Gauhati and Pandu were recaptured by the Āhoms, who inflicted further defeats on the Muhammedans. These victories are announced in the Kānāi-baraśī-bowā rock inscription of 1589 Śaka/1667 A.D. and some inscriptions on cannon captured from the Muhammedans. Aurangzeb sent a huge army under Rājā Rāmsingh of Amber, who was accompanied by Rashid Khān, sometime Mughal Thānādār of Gauhati. The Imperial army, however, met with a series of reverses and with final defeat at Sarāighāt (not very far from the Saraighat Bridge on the Brahmaputra) in 1671 at the hands of the Assamese army, headed by the 'Nāmjāni Barphukan', Lāchit. Chakradhvaja had already been succeeded by Udayādityasiṁha (1669-73). Hādirā, opposite Goālpārā, now became the frontier outpost of the Āhoms. Now followed a period which Gait calls the climacteric of Āhom rule. This really started with Gadādharasiṁha (1681-96), who ousted the Muhammedans from their Gauhati thānā for good in 1682. Several inscribed cannon stand testimony to this event. Gadādhara became a patron of Hinduism, and as Gait points out, 'the earliest known copper-plates, recording grants of land by Āhom kings to brāhmans or Hindu temples date from his reign.' In fact, numerous land grants were made by the kings of the Tuṅgkhuṅgīyā dynasty—Rudrasiṁha (1696-1714), Śivasiṁha (1714-44) and his consorts, Pramattasiṁha (1744-51), Rājeśvarasiṁha (1751-69), Lakṣhmīsiṁha (1769-80), Gaurīnāthasiṁha (1780-95), Kamaleśvarasiṁha (1795-1870) and Chandrakāntasiṁha (1810-18, 1819-24), and some of their ministers and officers. We have not so far come across any inscription of the reign of Purandarasiṁha (1818-19), even though some coins of his have been found and reported.

The Koc kingdom of Koc-Behār was founded by Viśvasiṁha (c. 1496-1540) with its capital at Kamatāpur, fourteen miles to the south-west of the present town of Cooch Behar. He was succeeded by his eldest son, Malladeva or Naranārāyaṇa (1540-1587), and his second son, Śukladhvaja, better known as Cilārāy because of his speedy movement in military operations, became commander-in-chief. Both of them were patrons of Śaṅkaradeva's Vaiṣṇava movement and of Assamese literature and culture. The 'Sāravatī' commentary of the *Gītagovinda* is ascribed to Śukladhvaja's authorship. Soon after his death in 1571, his son, Raghudevanārāyaṇa, revolted against Naranārāyaṇa, and the good old king divided his kingdom along the river Sonkosh in 1581. His son, Lakṣhmīnārāyaṇa was to succeed to his throne of Koc-Behār while the eastern part of the kingdom, comprising the present Mangaldai sub-division, the Kamrup and Goalpara districts and the eastern part of

Mymensingh, together called Kāmarūpa, became Raghudeva's domain. Raghudeva, however, agreed to put in the name of his uncle when striking coins or inscriptions, as will be seen from the inscription on the Hayagrīva-Mādhava temple (1583 A.D.). When Lakṣhmīnārāyaṇa ascended the throne of Koc-Behār, Raghudeva declared himself independent. Lakṣhmīnārāyaṇa was succeeded by Vīranārāyaṇa (1627-32), who was followed by Prāṇanārāyaṇa (1632-65).

There are references here to the Daraṅgī-rājya, which was brought into being when the Koc prince, Dharmanārāyaṇa, was installed by the Āhoms as a tributary rājā of the area, roughly coterminous with the present-day Mangaldai sub-division. But when Dharmanārāyaṇa died and his son, Sundaranārāyaṇa, was installed in his place, the latter was instructed to consult the Barphukan in all important matters, the line of Daraṅgī rajās thus being no better than the wardens of the marches appointed by the Āhoms.

In this Corpus, the line of Jayantīyā rajās, who are allied to the Khāsis as a race, is represented by a copperplate with three inscriptions of 1710, 1723 and 1725 Śaka recording the giving away of land by Kāsāsati-devī, the queen of the king Baḍagosāyi (1729-78), who abdicated in 1770 A.D. in favour of his son, Chatrasiṁha (1770-81), who was succeeded by his son, Yātrānārāyaṇa (1781-86), himself succeeded by Vijayanārāyaṇa (1786-89).

From the rock inscription of Gaṇeśvara-puṣkariṇī, discovered in Ganeshguri in the Beltalā Mauzā near Gauhati, we get the name of Dununtrarāya, who calls himself Heḍambādhipati. But he remains unidentified from any other source. We have references to a 'rajā of Heremda' in the *guru-caritas*, life of the Vaiṣṇava saints, Śaṅkaradeva, Mādhavadeva, etc. This rajā held his own in Dakhiṇkol, that is, South Kamrup, and we do not know if Dununtrarāya belonged to the line of Heremda rajās, or if he had any connections with the Rāṇī rajās. We have one inscription (No. 127), which appears to be spurious from the date contained, of a Rāṇī rajā.

The Nīlācala copperplates of King Mādhava-deva, styled as the Lord of Kāmarūpa, present difficulty in dating. Dr D. C. Sircar assigns the epigraph to the 15th century on paleographic grounds, while my surmise was that Mādhava was a Rāṇī chief of the 17th century.

The Āhom system of administration perhaps calls for at least a small notice here. The government was monarchial oligarchy, with the king as the supreme authority, acting at the advice of a council of three ministers, Burāgohāin, Bargohāin and Barpātragohāin. The head of the executive and judiciary was the Barbaruā. The Barphukan acted as viceroy, and administered the province west of Kaliyābar (in Nowgong now). There were several other frontier wardens—the Gohāins posted at Sadiyā, Maraṅgi, Salā, Jāgī and Kājalimukh. There were a limited number of princely families from which the king could be selected. Likewise, there

were several families, from which the three ministers, the Barbaruā and the Barphukan were recruited. The frontier wardens had to be from the families, from which the three members of the Cabinet could come. Estates (called *mel*) were granted to the sons, wives and other near relations of a reigning king.

"The adult population of Assam was divided into *khels* having to render specific services to the State, such as, arrow-making, boat-building, boat-plying, house-building, provision-supplying, fighting, writing, revenue collecting, superintendence of elephants, horses, hawks and forests, etc. Each *khel* was placed in charge of a Phukan, a Rajkhowā or a Baruā, who was assisted by a gradation of officers, Hājarikās, Saikiās and Barās. An adult male was called a *pāik*, and four *pāiks* constituted a *goṭ*. One man in a *goṭ* had to serve the State for three months in a year, and the remaining three *pāiks* looked after the cultivation and other domestic concerns of their absent comrade. In cases of emergency two and even three men were recruited from each *goṭ* for State purposes, or the *goṭ* maximum was reduced from four to three *pāiks*. The levy of one man from the *goṭ* was called the *mūl*, of two the *dewāl* and of three the *tewāl*. ... In cases of war or other public occasions the officers in charge of the various *khels* mobilised their respective quotas of men" (S. K. Bhuyan : intro. to *Tungkhungiya Buranji*, O.U.P., 1933, pp. xxix-xxx).

The western part of Assam was sometimes held by Mughal *thānādārs* and *faujdārs*; and when this part came under Āhom administration something of the Mughal type of administration was retained while Āhom rule and officers were foisted upon the territory. We thus get Baruās, Barkāyasthas, Chaudhārīs, Pāṭowārīs, Tālukdārs, Ṭhākurīyās, etc., in the epigraphs of the Āhoms in this region (Kamrup). We have thus an epigraph (No. 101), whereby King Chandrakāntasiṁha appointed as Chaudhārī-and-Pāṭowārī a person whose forefathers were Chaudhārīs of the Bāusi-parganā "from the days of the Baṅgāl", that is, the Mughal. The tributary Daraṅgi-rājya had its Hājarikās, Saikiyās, Barās and Buruks as up in the eastern parts, while the Rājā, Rājputras and Caharīyās constituted the superior authority there. Some of the small principalities within the Āhom State had their own gradation of authority—Rājā, Caharīyā, Majindār (Majumdār), Hājarikīyā, Ṭhakurīyā and Laskar. In Kamrup revenue was collected on the basis of paraganās, introduced earlier by the Muhammedans.

The taxation and punitive system of the Āhoms are reflected in a long list of taxes and punitive measures, from which gifts of land and *pāik* were exempted. These are :

kar—land revenue ;
kāṭal—tax to be paid by a *pāik* in case he cannot render personal service to the State ;
pad—tax to be paid on employment as an officer ;

pañcak—a contribution or subscription to be paid on particular occasions;
beth—the responsibility of catching wild elephants, buffaloes, etc., for the State;
begār—the responsibility of having to render physical labour on requision from the monarch;
jalkar—tax for fishing in rivers, lakes, etc;
yavakṣāra—the responsibility of supplying nitre for the preparation of gun-powder;
cor—punishment for theft and pilferage;
chinālā—punishment for adultery;
dhumuchi—the confiscation of property, which cannot be inherited by anybody, to the State;
mārechā—tax for using land for *homa* in a marriage;
dāna—sale-tax; tax for ferrying over rivers, etc.;
khut—revenue on articles other than landed property;
daṇḍa—punishment for crimes;
bandha—binding down on account of crimes;
hāṭ—tax on buying and selling in a market;
ghāṭ—tax on ferry crossing;
caki—tax on land given out of the capital city or a fort;
phāṭ—customs duty imposed on marketing places, especially on the bank of a river or lake (called *pāni-phāṭ*).

Generally speaking, the commonest subjects (*pāik*) of the Āhom rulers paid their land revenue through personal service, an exemption from which could be purchased. Gait writes: "As a reward for his services, each *pāik* was allowed two *purās* (nearly three acres) of the best rice land free of rent. If personal service was not required, he paid two rupees instead. He was given land for his house and garden, for which he paid a poll or house-tax of one rupee, except in Darrang, where a hearth-tax of the same amount was levied upon each family using a separate cooking-place. Anyone clearing land other than the above, was allowed to hold it on the payment of one to two rupees a *purā*, so long as it was not required, on a new census taking place, to provide the *pāiks* with their proper allotments.

"In the inundated parts of the country the land was cultivated chiefly by emigrating rāiyats or, as they are now called, *pām* cultivators, who paid a plough tax. The hill tribes, who grew cotton, paid a hoe tax. Artisans and others who did not cultivate land paid a higher rate of poll tax, amounting to five rupees per head for gold-washers and brass-workers, and three rupees in the case of oil-pressers and fishermen" (*A History of Assam*, Calcutta-Simla, 1926, p. 240).

Large estates (*khāt* or *bilāt*) were granted to the ministers and and these were cultivated by *pāiks* attached to them (*bilatiyā pāik*).

Where *brahmatra, devatra* and *dharmatra* lands were granted, these were cultivated by personal slaves or servants (*bandī, bandhā*) or *pāiks* granted along with the land. Very often the slaves were prisoners of war, or persons purchased by the nobles "from the hill tribes, and of their retainers, who were either hill men or manumitted slaves." These slaves were considered as *pāiks* having to render service to the State. Other respectable persons than the nobles also owned slaves. "They were bought and sold openly, the price ranging from about twenty rupees for an adult male of good caste to three rupees for a low-caste girl" (op. cit., pp. 241-f). We have the evidence in our collection of a document (No. 95) of 1721 Śaka/1799 A.D. of purchase of one man at six rupees by the Mahanta of the Śalaguri-sattra from twenty village people, the copy of a document of Gadādharasiṁha's reign of the sale of a woman by her own husband at eight rupees to a priest of Kāmākhyā (vide notes to No. 95), and a copperplate epigraph (No. 150), in which is recorded the purchase in 1727 Śaka/1805 A.D. of one whole household with seven adults by Sayanī, the first wife of the Barphukan, Pratāpavallabha, from Gaurichandra Bujarbaruwā, all seven to be endowed to the service of the Hayagrīva-Mādhava temple at Hājo. An *ubār paik* is one not attached to any *khel* or other services.

The rice lands were redistributed from time to time after censuses, while the nobles could buy and sell lands as private property among themselves; and we have the evidence of three such transactions, engraved on a single stone (No. 156), in all these three the persons involved being Gohāins. The gift lands, which could also be regarded as private property, were, however, not generally negotiable. It is very interesting to note the form of deed writing, mentioning the authority of royalty, the seller, the purchaser, particulars of the commodity, the price, the names of the witnesses, the fees paid to the witnesses, and the scribe. This form is the same whether the object of the deal is a man (No. 95) or a piece of land (No. 156).

Gait calls the commencement of a detailed survey of the country during the reign of Gadādharasiṁha a noteforthy measure. The king saw the land measurement system of the Muhammedans when as a fugitive prince he wandered in Kamrup; and when the wars with the Mughals in the initial years of his reign were over, he ordered the survey in Sibsagar. But that could be completed duly only after his death. It is said that he had some surveyors brought from Bengal and Koc-Behār for this purpose. "The method of survey adopted is nowhere described, but it was probably the same, as that which was in vogue when Assam was first occupied by the British, i.e., the area of each field was calculated by measuring the four sides with a *nal* or bamboo pole, 12 feet long, and multiplying the mean length by the mean breadth. The unit of area was the *purā*, which contained four standard Bengali *bighās* of 14,400 square

feet" (op. cit., pp. 170-f). We come across the count of *purās* in many of the epigraphs here, while in the two Sadhayāpurī inscriptions (Nos. 106, 107) there is the mention of *puṭi*, and in the Nīlācala plates of King Mādhava (No. 108), the Keśava-rāi Viṣṇu temple inscription of Rudrasiṁha (No. 109) and the Hayagrīva-Mādhava plate of Gadādhar Barphukan (No. 64) we get the word *puṭaka*, both of which (*puṭi* and *puṭaka*) appearing to be the same as *purā*. The measures *hala* and *kedāra* (modern, *keyār*) occurring in the Jayantīyāpur plate (Nos. 89, 98, 99) of Kāsāsatī-devī are peculiar to the southern parts of Assam and contiguous areas of Bangladesh. Epigraph No. 99 mentions *vasu-hasta-pramāṇa-māna-daṇḍa*, a measuring pole eight cubits in length. But we have the early reference to *sārdha-sapta-hasta-pramāṇa-daṇḍa*, a measuring rod of seven cubits and a half, in four copperplates (Nos. 17, 18, 128, 129) of King Śivasiṁha dated 1639 Śaka / 1717 A.D. and *7-hatīyā ṭār*, seven-cubit rod in the Bardowā-sattra dispute epigraph of Kamaleśvarasiṁha's reign (No. 100). In one of the two Sadhayā inscriptions (No. 106) *nau-sthalī* (place for the mooring of boats) is measured in *kuṇḍāvalās* (?).

The classification of land is an important aspect of revenue administration. In the Nīlācala grant of Mādhava (No. 108) we have *vāṭī* or *vāstubhū* (homestead land), *pokharī-bāḍī* (homestead land with tank), *muṇḍā-vāṭī* (barren homestead land), *cāsa-bhūmi* (arable land), *go-pracāra-bhū* (pasture or grazing field). (This occurs also in King Dharmapāla's Śubhaṅkarapāṭaka plates.—*Kāmarūpa-śāsanāvalī*, l. 35.), *sā(śāli)-bhūmi* (*śāli* rice growing land), ti-thā (?), *śi-thā*(?), etc. In the epigraphs of the Āhom kings we have the mention of different classes of land : *ropit*, *rupit* or *rowatī* (rice land, 63, 79, 87) ; *pharingati* (dry rice land, 39, 43, 79) ; *kaṭhīyātali* (land for raising *śāli* seedlings, 43, 63) ; *bāotali* (land for a variety of deep water paddy, 63, 76, 79), *beṅgenātali* (land for raising crops of brinjals, 63) ; *bāḍī* or *bārī* (elevated land with low land on sides, 39, 68, 79, 87) ; *bārī* or *bhiṭhi* (homestead land, 41, 45, 63, 68, 76, 79, 83, 85, 87) ; *hābi* (forest land, 41, 63, 76, 79) ; *dalani* (marshy land with *dal* grass, 68, 76, 79, 85, 87), *bākari* (open waste land, 130), *bil* (fishing waters, 68, 102), *aja-jaṅgalā* (? 133, 134, 135) ; *hācilā jaṅgalā* (? 136), *minnik* (? 41) ; *svaminnik ropit* (132) ; *bihi jami* (?, 133), *lāl* (reddish land ? 43, 77, 83) ; *nīl* (bluish land ? 85). The word *ubār* (45, 68, 102) refers to land not settled with anybody.

These epigraphs give clear hints at the history, political administration, judicial system, revenue, taxation, ecclesiastical affairs, etc., over centuries in the easternmost region of India. Some of them give us definite indications of the history of warefare, construction of ramparts and defensive excavations, Vaiṣṇava, Śākta and Śaiva temples and *maṭhs*.

In the few stone inscriptions of 1127, 1538 and 1589 Śaka victory over the enemy is gleefully announced. The Nīlācala copperplate inscription of 1604 Śaka gives the story of one lakh of blood sacrifices to the Devī, which makes rather lurid reading. *Dharmatra* and *devatra* grants were made to numerous Śankaradeva type of *maṭhs*, called *sattra*; and brāhmans had their large share of *brahmatra* land-gifts from different rulers. Many of them received free servitors. One brāhman boy did even gain lands as a form of dowry (*yautakatvena*) on the occasion of his marriage (No. 130). One *burañjī* (chronicle) records that the Āhom rulers' *brahmatra* and *dharmatra* gifts commence from the reign of Pratāpasiṁha. *Nānkār* lands were given to non-brāhmans. Epigraph No. 83 confers on a Muslim saintly person the gift of some land and share in the income of cccrtains *dargāhs* in Kamrup. No. 103 is the record of orders of the Barphukan granting the diversion of some revenue towards the Hayagrīva-Mādhava temple so that certain *sattra* type of prayer services could be managed. Some inscriptions are letters of appointment to different offices, whether of the State or in some temple (Nos. 101, 109, 110). No. 100 is a piece of very important document in that it records the final orders given by the Prime Minister (Pūrṇānanda Burāgohāin) and the Chief of the Judiciary (Bhadrachandra Barbaruwā) after the open trial of a dispute over the right of the Bardowā-sattra, originally founded by Śaṅkaradeva. We have the inscription on a silver umbrella given by an Āhom king for the awning over the *yoni-pīṭha* of Dīrgheśvarī-devī (No. 66). There is the inscription on a gong given by an Āhom minister to a *sattra* (No. 92) and another on a bell given earlier by a Phukan to the same temple (No. 36). A votary of the Sundarīdiyā-sattra made the gift of a brass door to the *sattra* during British régime but in the old style put his own name thereon (No. 105). A silver-made jar was donated by King Rudrasiṁha in Caitra 1633 Śaka to the shrine of Hayagrīva-Mādhava as the inscription on it declares. The Assam State Museum has recently acquired a small plate with six lines of writing dated 1668 Śaka, the plate itself appearing to be the label on a box, containing a copy of the *Bhāgavata-purāṇa*, furnished with a commentary, offered by Śrī-Harideva, the head of the Govinda-sattra to Hayagrīva-Mādhava. These epigraphs thus make very interesting records that provide a large peep into the country's past.

When an old epigraph was lost, damaged or burnt, a fresh one was issued by the orders of a reigning king as in the cases of Nos. 52, 64, 85 and 129. Whenever censuses were held, the assessments on land were recorded on paper, which was preserved in boxes (*perā*). The State papers were, therefore, called *perā-kākat* (Skt. *peṭa*, *peṭṭa*; Ar. *kāgad*). The revenue assessed is referred to as *perār dhan*. When a gift of land or of *pāiks* was to be made, proper investigations were made (No. 97) or earlier records, may be of a different Government, were examined (No. 101). One document (No. 102) refers to *pātani-jokh*, perhaps to be interpreted as

survey of land, and the writing of the *dharmatra* endowments 'after the enjoying of feasts and acceptance of gifts.' Many of the inscriptions contain injunctions to future rulers so that the endownment therein might be honoured and so that the land given might not be occupied or enjoyed by people other than of the line of the donee. A land gift was made for perpetuation till the end of the world (*ākalpāntam*, Nos. 109-10).

It is to be noted that the Śaka era alone is used in all these epigraphs. It is only in the case of the Nīlācala plates of Mādhava that this is not done and that the date is given as *saṁ 25*, which might possibly mean the 25th year of reign of the king or of his dynasty. The Āhoms reckoned years by a sixty-year Jovian cycle, called *lākni*; but from the time of Suhummung (1497-1539) they too adopted the Śaka era.

Sanskrit persisted as the language of inscriptions all through the period, even though Assamese came to be used the more and more in the operative part (*vivaraṇa*). Instances of Prakritism, however, are always to be expected as also grammatical and lexical irregularities, sometimes as a form of scribal aberration. In the Nīlācala plates of Mādhava we have *ekañaśiti* (Skt. *ekaviṁśati*), *vāṭī* (As. *bāḍī*, homestead land), *cira* (As. *cirā, ciṭā*, strip of land), *koñcī* (As. *kuchi*, a village), *pokharī-bāḍī* (Skt. **puṣkarī-bāṭikā*), *vāṭṭāli* (Skt. *vartma+āli*), *cāsa* (Skt. *karṣa-*, As. *cāh*), *cāsāli* (*cāsa+āli*), *mājhī* (boatman), *casāta* (Skt. *karṣata*), *śukha* (Skt. *śuṣka*), *mahāeva* (Skt. *mahādeva*), etc. In the Duwārgarilā stone inscriptions of Gauhati (No. 28) we come across the Assamese form, *prāñcī*, in place of its Sanskrit, *prācīra*. The words, *brahmottara, dharmottara*, etc., stand for *brahmatra, dharmatra*, etc. Persian words like *darbār, nānkār* are also found grafted even into Sanskrit passages. The use of the word *mṛttikā* in the sense of an area of land is peculiar. The expression of numbers in the mention of dates not by figures but by the symbolic use of names of objects and persons has been resorted to in many of these epigraphs as in other parts of the country. The principle of *aṅkānāṁ vāmato gatiḥ*, 'Numerals move to the left', has uniformaly been adopted in all such cases, except perhaps in the case of the Āmbārī inscription of 1154 Śaka (*śaka-īśa-vāṇa-cakra*), referred to above, while, strangely enough, in No. 106 the Śaka year of 1314 is placed as '4131'. We give below a list of words actually used to denote figures in the inscriptions embraced in this Corpus.

0 = *ambara, ākāśa, gagana, viyat, vyoman, śūnya*

1 = *abja, arka* (?), *avanī, indu, ilā, kṣapākara, kṣamā* (*kṣmā*), *kṣiti, kṣoṇi, candra, trinayana* (?), *dvijarāja, dharaṇī, niśākara, brahman, bhū, bhūmi, mahī, yāminīpati, rūpaka, vidhu, śaṣadhara, ṣaśabhṛt, śaṣāṅka, śaśī, sudhāṁśu, himajyoti*

2 = *akṣi, kara, dvi, netra, pakṣa, bhuja, yugma*

3 = *agni, aiśākṣi, trinayana-nayana, rāma, vahni, vītihotra, hutāśa*

4 = *abdhi, brahmamukha, yuga, varṇa, veda, senā*

5 = *mārgaṇa, vāṇa, viśikha, śara, harāsya,*

6 = *alipāda, ṛtu, guṇa, gūhānana, tarka, yuga* (?), *rasa, vedāṅga*
7 = *adri, ṛsi, giri, gotra, turaga, turaṅga, turaṅgama, nāga, muni, vāra, vidhu*(?), *sindhu, svara, haya, sapta*
8 = *dantāvala, nāga, nidhi* (?), *vajra, vasu*
9 = *graha, nidhi, muni, randhra, vivara, nava*
11 = *īśa, rudra*
15 = *tithi*
16 = *bhūpa, nareśa*
17 = *maitra, maitraka*
64 = *kalā*

These epigraphs stand testimony to the study of Sanskrit through the centuries in Assam. A literary flourish comes not unexpectedly in some of the compositions. Some of the poets of the epigraphs have used Sanskrit metres with much skill; *śārdūlavikrīḍita* seems to be many of them's forte, while *sragdharā* and *mālinī* are also sometimes employed. One thing that would readily attract notice is the use of the *anusvāra, ṁ,* in place of *m* at the end of verses, and this seems to have been a common practice. The commencement of an inscription with what has been called *āñji* (৫,৭), symbolising the tantric object of *kuṇḍalinī nāḍī,* is a thing specially to be taken note of. This is counted as auspicious.

Numerous are the copperplate inscriptions of the reign of Āhom kings, and it would take volumes to comprehend them all. Although there are the transcripts of quite a good number (as many as 269) even in the mahzar book in the Gauhati muhāfezkhānā (the original epigraphs being not available), we have included only a few of the early years as they are of much importance to history, leaving aside the rest. Then again, I would have very much liked to include a few other epigraphs of the earlier part of the period covered by this anthology. For example, I wished I could give the Rāuttakoñcī plates of King Puruṣottama-dāsa, dated 1251 Śaka/1329 A.D., which was noticed in the Assamese monthly, *Āsām Bāndhava* (Vol. VI, No. 5, Bhādra 1322 B.S.) and Nagendranath Vasu's *Social History of Kāmarūpa* (Vol, I, pp. 24-49). This epigraph bestowed the village Rāuttakoñcī (modern Rātkuchi very near Nalbari and six miles to the south of Baidar-gaḍ, taken to be the capital of King Vaidyadeva) on the brāhman Dharmakara, son of Nīlāmbara and grandson of Puruṣottama of the Sāvarṇi-gotra. I could not, however, get the pages of the *Āsām-bāndhava,* while only one (apparently the last) of the copperplates is preserved in the Assam State Museum. Vasu cites the following lines from the epigraph (which seem to form a middle plate) from the Assamese monthly as footnote to his page 248 :

प्राक् शाण्डिल्य[1]-गोत्रे [ऽ]भवदमर-गुरु-क्षमा-सुराच्चैक-चित्तः
नाम्नो[2] यो वासुदेवः सकल-गुण-सरित-स्वामि-सत्-शास्त्र-मुख्यः ।

नित्य सद्‌गच्छतो[3][ऽ]ग्रं[ऽ]नुचलति सहसा खड्ग-साहस्रमेदं[4]
भूपालस्यापसव्यः कर इव जयर्वे[5] स्वर्ग-संस्थान-शत्रुः ॥
जज्ञे यो जयदेव-दास इति सः ख्यातः ततः सद्गुणैः
तस्माद्यपतिरिच्यते[6] निज-कुलाम्भोजार्य्यमैश्वर्य्यवान् ।
वाच्यं तस्य किमस्य पुण्य-विभवो यन्मूर्ति-भाराद्भूत[7]
तस्मात् श्रीपुरुषोत्तमो निरुपमः क्ष्मा-लोक-कल्प-द्रुमः ॥
वीर्य्योपार्ज्जित-शौर्य्य-निर्ज्जित-भुजात्[8], प्रत्यर्थि-पृथ्वि-भुजः
यस्याग्रे चलतो[ऽ]नुसान्ति[9] महिमा तस्योपवर्णः[10] किम् ।
सत्-सम्वित्-सरणिः प्रताप-तरणिः श्रीकण्ठभूषामणिः
बाधाब्धेस्तरणिः स्यमन्तक-मणिः याच्ञासु चिन्तामणिः ॥

Vasu renders this passage like this :

"In the Śaṇḍilya *gotra*, there was born Vāsudeva, who resembled the preceptor of the gods, who was devoted to the Brāhmaṇas, was the ocean of all good qualities and the foremost of the noble Śūdras. A thousand swordmen always marched before him and he was the right hand of the king and his enemies had their residence in heaven. The famous Jayadeva-dāsa, who was the lotus of his own race and who possessed the characteristic qualities of the Āryas and was adorned with noble qualities, derived his being from him. What am I to say about the wealth of his virtue? From him was born the illustrious Purușottama, who, on account of his great wealth was matchless and was like the Kalpa tree on earth. By dint of the valour of his arms and heroism he had defeated the rival kings and obtained the glory of sovereignty. How am I to sing his glory? He was the path of sound intelligence and the boat of valour; he was like a boat in the sea of obstruction and the gem decorating the neck of the goddess Lakṣhmī and the gem Syamantaka, to the host of suitors he was the gem that yields every desired object."

Both the text and translation seem to be defective. Read 1. *śāṇḍilyasya* for *śaṇḍilya-*, 2. *nāmnā* for *nāmno*; 3. *nityaṁ* for *nitya; saṁgacchato* for *sadgacchato*; 4. *-ekaṁ* for *-edaṁ*; 5. *jayataḥ* for *jayarve*; 6. *tasmād-apyatir-* for *tasmādyapatir-*; 7. *bhārādbhutas* for *bhārādbhūta*; 8. *bhujaḥ* for *bhujāt*; 9. *-yānti* for *-sānti*; 10 : *-varṇyaḥ* for *-varṇaḥ*. We thus get clear Sragdharā in the first verse and Śārdūlavikrīḍita in the second and third. The meaning of *amara-guru-kṣmā-surārccaika-cittaḥ* is better taken as "solely devoted to gods, gurus and brāhmans." The second part of v. 1 is better rendered like this : "As he always moved in the front, one thousand swords (i.e., swordsmen) immediately followed him." *jayataḥ svarga-saṁsthāna-śatruḥ* : "He was one who, as he won (in the battlefield), rendered heavens the abode of his enemies" (i.e., killed them all). *nija-kulām-*

bhoja-aryyama-aiśvaryyavān : "He was verily the sun (*aryaman*) to the lotus of his race, and possessed great wealth."

The last plate, preserved in the Assam State Museum, makes the following reading.

तद्गोत्राः [स][1] दिवाकरः कविवरः तस्माद्गुणानुत्तरो वरः ।
नाम्ना धर्म्मकरः स्व-धर्म्म-चतुरः कातन्त्र-वागीश्वरः ॥
मोक्ष-द्वार-कपाट-पाटन-पटुर्यो[ऽ]द्वैत-बोधायुधः
तस्मै धर्म्मकराय धर्म्म-विदुषे माया-द्विज-श्री-भृते ।
प्रादात् श्रीपुरुषोत्तमो भु-शर[2]-मार्त्तण्डे शके[ऽ]न्यद्विजै-
र्नाम्ना निष्कर-शासनं[3] नरवरो राउत्तकोञ्चिन्मुदा ॥
पूर्व्वस्यामुत्तरस्याञ्च दक्षिणार्द्धं व्यवस्थितः
जयवैपत्ति-सीमैव द्विदेशार्द्धमुपाश्रिता[4] ।
तथोक्तौहतडीकस्य दक्षिणार्द्धं प्रतिष्ठिता
प्रतीच्यामाहडीकस्य चतुस्सीमा प्रकीर्त्तिता ॥
तन्मध्ये राउत्तकोञ्ची-ग्रामः क्षेत्रेण संयुतः
सार्द्ध-त्रितय-सहस्रस्य[5] धान्यस्य परिसंख्यया ॥
ये भूपाः सदसद्विवेक-सुधियः पास्यन्ति कीर्त्तिं त्विमां
तेभ्यो नो[ऽ]स्तु ससंपुटाञ्जलि-शिरः-पूर्व्वं नमो निर्भरं[6]
लुब्धा-मुग्ध-धियो[ऽ]नुबद्ध-कलुषाः पास्यन्ति नैतादृशीं
महासी-चरण-प्रहार-विशरास्तिष्ठन्तु तन्मूर्द्धनि ॥

With three Anuṣṭubh verses in the middle the lines of this plate are in Śardūlavikrīḍita with irregularity in the first, which is easily removed by the addition of 1. *sa* or *ca* after *tadgotrāḥ*. The plate, moreover, reads, 2. *bhuśara* for *bhu*-(=*bhū*, the short is needful for the sake of metre)*śara*, 3. *niskara-śāsanaṁ* for *niṣkara-śāsanaṁ*, 4. *dividesādva-* for *dvideśārdha-* and 5. *sahaśrasya* for *sahasrasya*. The letter *ṭ* in *kapāṭa-pāṭana-paṭu* and *puṭāñjali* presented a difficulty, looking as it does almost like a ন্ন (*nn*) or নু (*nu*).. That the donee, Dharmakara, was an expert in *svadharma* and a master of Kātantra or Kalāpa grammar and is described as armed with the weapon of *advaita-bodha*, having the ability to break down the portal to liberation of the soul and assuming *māyā-dvija-śrī* (the qualities of the twice-born classes only in an ideal, not real, state inasmuch as all *nāma* and *rūpa* are non-real) is very interesting. This shows that scholars of the fourteenth century Kāmarūpa were zealous adepts in Sanskrit grammar and Advaita philosophy. The injunction to future monarchs to honour

the endownment made by Puruṣottama is interesting inasmuch as a default of it is fraught with the danger of the violator's head being bruised and fractured with kicks from the donor's maidservant's feet ! We do not know what was the unit of measure when the whole Rāuttakoñci village is mentioned as yielding 3,500 such units of rice. Vasu considers Puruṣottama to be a petty landlord like the Bāra-bhūyāns while Nirod Bhushan Roy takes him to be a petty chief who flouted the authority of the Kāmarūpa king, Indranārāyaṇa (*History of Bengal*, II, Dacca, 1948, p. 110).

Abbreviations

Let us now take up the epigraphs in the anthology one by one for textual and historical study. The following abbreviations will now be used here all through :

ASSP—*Asam Sāhitya Sabhā Patrika*,
Bhuyan—Suryya Kumar Bhuyan : 'Mahārāj Rājeśvarasiṁha Svargadeva', pub. serially in the *Bāhī*,
Chaudhuri—Sonaram Chaudhuri,
Dutta-Baruah—Harinarayan Dutta-Baruah, *Prāchin Kāmarūpīya Kāyastha Samājar Itivṛtta*,
Gait—Edward A. Gait, *A History of Assam*,
Goswami—Hemchandra Goswami,
KAS MS—*Texts of Copper-plate Inscriptions, Rock Inscriptions, Pera-kākats, etc.*, Kāmarūpa Anusandhān Samitī, Gauhati,
Kataki—Sarveswar Sarma Kataki,
OR—original reading.

1. *Kānāi-baraśī-bowā Rock Inscription, 1127 Śaka/1205 A.D.*

P. R. T. Gurdon : 'A rock inscription', *The Work of Kāmrūp Anusandhān Samiti*, 1920, pp. 33-35. P. N. Bhattacharyya : *I.H.Q.*, December 1927, and *Kāmarūpa-śāsanāvalī*, intro., p. 44. K. L. Barua : *Early History of Kāmarūpa*, pp. 211-13. Chaudhuri : 'Raṅgmahal', *Āwāhan*, II. 5, p. 485. Kataki, *Milan*, I. 2, p. 151-n.

The rock is in North Gauhati, near the Manikarṇeśvara temple.

The annihilation wrought on the Turuṣka (Muslim) army has generally been considered as a reference to the disaster that fell on Muhammad-ibn-Bakhtiyār on his way back from his Tibetan expedition through Kāmarūpa. Reference may be made to Minhaj-ud-din(-i-Saraj)'s *Tabakat-i-Nasiri*, which gives an account of the expedition.

2 *Chandrabhārati's Rock Inscription, undated*

This constitutes a stray piece of stone found in North Gauhati. It probably dates back to the late 15th or the 16th century. We have an Assamese poet, Ananta Kandali *alias* Chandrabhārati, but he is not known to have resided in this area. Read *tarani* for *trarali*, which is a misreading.

3 *Rock Inscription of the Nīlāchala Kāmākhyā Temple, 1487 Śaka/1565 A.D.*

King Naranārāyaṇa. Śukladhvaja-deva.

Khan Chaudhuri Amanatullah Ahmed : *Kochbihārer Itihāsa*, I, pp. 126-27, Gait, p. 57 (tr.). Goswami : 'Kāmākhyā mandir', *Vaṅgīya Sāhitya Pariṣat Patrikā*, 1325 B.S., XXXV. 2, pp. 77-83. Chaudhuri : Kāmrūpat Koch rajār kīrti-chin', *Chetanā*, V. 7, p. 365. Dharanikanta Sarma : *Kāmākhyā-tīrtha*, 1387 B.S., p. 84.

In the *chalantā-mandira* or *antarāla*, entrance-chamber, leading to the main shrine of the Devī the two inscriptions are inscribed together on stones constituting the wall. King Naranārāyaṇa of Koc-Behār and his brother, Śukladhvaja *alias* Chilārāy, had the temple rebuilt over the basement, which dates much earlier, in 1565 A.D. on the Nīlāchala in Gauhati.

4 *Rock Inscriptions of Ganeśhvara-puṣkariṇī, 1419 Śaka/1497 A.D.*

King Dununtrarāi.

Gait : *Progress of Historical Research in Assam*. Chaudhuri : 'Kāmrūpar tinikhan puraṇi śilar phali', *Bāhī*, XVII. 2, p. 75. KAS MS.

This stone inscription was found in a place called Ganeśhguri in the Beltalā-mauza near Gauhati. It is very interesting as well as important a document as dating back as early as 1497 A.D. ; but we have no other account of the king, Dununtra-rāi, the Lord of Heḍamba, who had the tank with a Ganeśhvara dug. As mentioned earlier, in the biographies of the Assam Vaiṣhṇava saints, Śaṅkaradeva, Mādhavadeva, etc., we have the mention of rajās of Heremda, who later led to the line of the Rāṇī chiefs. We have, however, no evidence to connect Dunutra-rāi with the Heremda rajās. There is the mention of one king of Heḍamba who accep-

ted King Naranārāyaṇa's suzerainty in *Darang-rāja-vaṁśāvalī* (Calcutta, 1917, vv. 389-404).

5 *Rock Inscription of the Hayagrīva-Mādhava Temple, 1605 Śaka/1683 A.D.*

King Raghudevanārāyaṇa.

Gait : p. 69. Amanatullah Ahmed : op.cit., pp. 121-22. Chaudhuri : 'Hājor vivaraṇ', *Chetanā*, IV. 8, p. 219. Dharanikanta Sarma : *Kāmākhyā-tīrtha*, p. 91.

śrīmacchukla- —OR *śrīmat-śukla. hantāpuṇyajanasya*—Ahmed *hantā puṇyajanasya. prāptavayā*—Chaudhuri, *prāptavayāh. kāruḥ*—Ahmed, *kārāḥ. śrīmacchrīraghu-* —OR *śrīmat-śrīraghu-*.

King Naranārāyaṇa of Koc-Behar did not have a son till late in life. Raghudeva, son of Śukladhvaja, was, therefore, regarded as the heir to the throne. After Śukladhvaja's death, Raghudeva on seeing that he had no hope of succession removed himself to Bijaynagar and showed signs of revolt. The old king divided his kingdom along the river Soṇkoṣh, giving the eastern part, Kāmarūpa (Koch Hajo), to the nephew in 1581 A.D., who agreed to pay tribute to, and acknowledge, Naranārāyaṇa as his over-lord. That is why when Raghudeva rebuilt the temple of Hayagrīva-Mādhava, found in ruins under cover of a dense forest, on the Maṇikūṭa hillock in Hājo in 1583, he calls glory to Malladeva *alias* Naranārāyaṇa, even though he himself is 'Kāmarūpeśvara'. Gadādhara, mentioned in the epigraph, was the king's treasurer, acting for some time as regent, while Śrīdhara was the chief artisan. The code of worship of Hayagrīva-Mādhava is contained in the *Yoginī-tantra*, written about this time, and was modelled on the *pūjā-vidhi* of Jagannātha of Purī as found in the *Brahmapurāṇa*.

6 *Rock Inscription of the Pāṇḍunātha-Hari Temple, 1507 Śaka/1585 A.D.*

King Raghudevanārāyaṇa.

Amanatullah Ahmed, op. cit., p. 122-n. Chaudhuri, ib., *Chetanā*, V. 7, p. 369. Dharanikanta Sarma, op. cit., p. 91.

The Pāṇḍunātha temple, built by Raghudevanārāyaṇa in 1585 A.D. on the Pāṇḍunatha hill to the west of the Nīlāchala with its Kāmākhya temple, is now in ruins. It is to be noted that Gadādhara, found in the preceding epigraph, is here mentioned as an *amātya*, a minister, with affection for the monarch.

7. *Rock Inscription of Victory on the Chāmadharā Rampart, 1538 Śaka/1616 A.D.*

King Susengphā Pratāpasiṁha.

Goswami : 'Chāmadharā gaḍar gadya', *Ālochanī*, VII. 12, pp. 577-79. K.A.S. MS., 20.

This epigraph is of great importance, being the first one in a distinctively Assamese language. This is the first epigraph of the Āhoms so far discovered. However, see ante. It refers to the reign of the Āhom king, Susengphā *alias* Pratāpasiṁha (1603-41) known as Buddhi-svarga-nārāyaṇa, 'svarga-nārāyaṇa', as we shall presently see, being an epithet applied to all Āhom kings, as they were considered direct descendants of the king of gods, Leng-dan, identified in course of time with the Indian Indra.

The inscription refers to the Āhom-Muslim hostilities of 1615-16 A.D. A Muslim trader was killed at Kaliābar on suspicion of being a spy, and his boats also were looted. The governor of Bengal, Shekh Qāsim, sent a strong punitive expedition with more than 10,000 horsemen and foot soldiers and 400 large ships under an Imperial officer, Saiad Hākim, and Saiad Ābā Bakr. The Muslims had an initial victory on the mouth of the Bharalī. But the Āhoms "surprised the Muhammedans in a night attack, both by land and water, and totally defeated them. The fugitives were overtaken and surrounded, and Saiad Ābā Bakr and many other leaders were either killed in the battle or captured and put to death." According to the *Bāhāristān-i-Ghāibi* 5,000 were killed, 9,000 were captured and 3,000 fled from the field (Gait, pp. 107-f.). The battle took place in Pauṣa 1837 Śaka, and the rampart, extending from the Brahmaputra up to the mountains, was built in Mārgaśīrṣa 1838 Śaka. The Āhom officers named here are: Lāṅgi Panīsiyā, the first ever Barphukan posted at Kaliyābar; Ābāi, the king's son of the Nāośāli (royal dockyard); and Bhaṇḍārī Chetiyā Gohāin, who was in over-all charge of the construction.

8 *Rock Inscription of the Kāmateśvarī Temple, Kamatāpur, 1587 Śaka/1665 A.D.*

King Prāṇanārāyaṇa.

Amanatullah Ahmed : op. cit., p. 166-n.

Read *bhumīpateḥ* (as orig.) for *bhumipateḥ*.

The temple of Bhavānī, known as Kāmateśvarī, was raised by King Prāṇanārāyaṇa of Koc-Behār (1632-65) at a place called Gosānimāri, Kamatāpur (the capital). Prāṇanārāyaṇa was a patron of Assamese literature and culture. He took his *mantra* from the Vaiṣhṇava guru, Vanamālīdeva. It is under his patronage that the poet, Śrīnātha Brāhmaṇa, rendered the Droṇaparvan of the *Mahābhārata* into Assamese verses, wrote his *Draupadīr Svayamvara* in Assamese and *Viśvasiṁha-charita* in Sanskrit.

9 *Rock Inscription of the Victory of the Bāhgaḍīyā Buḍhāgohāi, 1589 Śaka/1667 A.D.*

[King Chakradhvajasiṁha.] Ātan Bāhgaḍīyā Buḍāgohāi Rāja-mantrin, etc.

Goswami : 'Śilar phali', *Ālochanī*, VIII. 3, p. 112. Chaudhuri : 'Raṅgmahal', *Āwāhan*. II. 5, p. 489.

These epigraphs are inscribed on the Kānāi-baraśī-bowā rock (See No. 1.) near the Manikarṇeśwara temple in North Gauhati.

When Mīr Jumlāh overran the Āhom kingdom and occupied the capital, Gaḍgāo, the Muslim army suffered great hardship during the rains and were compelled to conclude a treaty in January 1663, by which the Āhom king, Jayadhvajasiṁha (1648-63), agreed to pay a heavy initial and recurring indemnity and give up the territory to the west of the rivers Bharalī on the north and Kalaṅg on the south to the Emperor of Delhi. Early in 1667, after Chakradhvajasiṁha (1663-69) had succeeded to the throne, the Mughal thānādār at Gauhati, Saiad Firuz Khān, sent a strongly worded reminder to the king, demanding clearance of the outstanding indemnity. Chakradhvaja had already been preparing for a fight. In August 1667 the Āhom army started operations under the command of Lāchit, the newly appointed Barphukan, and won battle after battle. Gauhati and Pāṇḍu were sieged and wrested from the Muslims, who renewed conflicts in November but to be defeated again and to fall back on the Mānāh. There too they were surrounded and slain or taken prisoners (Gait, pp. 153-54). The inscription on the Kānāi-baraśī-bowā rock,

to which Gait refers (as he does also to two captured cannon, one found at Śilghāt and other at Dikam; see Appendix A), does not give the name of Lāchit Barphukan but names other commadants—Ātan Buḍhāgohāin of Bāhbārī; Neog, who was Barphukan (who is possibly the Barphukan of the second inscription also) formerly; Dihiṅgīyā Rājkhowā, etc. The epigraph No. 10 announces the victory of Lāchit in the same battle.

10 *Rock Inscription of the Victory of the Nāmjānī Barphukan, 1589 Śaka/1667 A.D.*

[King Chakradhvajasiṁha.] Lāchit Barphukan.

Goswami : 'Barphukanar jayastambha', *Ālochanī*, VII. 10, pp. 480-81.

Read *-vidyotitāntaskaraṇa-* (= *vidyotitāntaḥkaraṇa-*) for *-vidyotitāstaraṇa-*. Other original readings were *-kamaniya-*, *maryyāsauryyagāmbhiryya-*, *-phukkana jitvā javanasaṁgrāmaṁ*, *-śakkālajutaṁ gatabarasānī* (*śaka-kāla-yute gate varṣe*?)

The pillar, measuring 41 inches in height and 53½ inches in girth, was discovered at Phaṭāśil in the south of the Gauhati town, and is now in the Assam State Museum.

The inscription refers to the same Āhom-Muslim war as the preceding one (No. 9). The epithet *śrībaḍabaḍuvātmaja-nāmajānī śrībṛhatphukkana* means Lāchit Barphukan, son of Momāi-tāmulī Barbaruā, who was called *nāmjāni rajā* in a letter received from the Kachārī king, Indranārāyaṇa. In the *Asam Burañji*, edited by Dr S. K. Bhuyan (ed. 1, 1945, art. 151), it is held that the Barphukans were known by this name, which just meant 'ruler of the western part of the country.'

The famous war of Sarāighaṭ, in which Lāchit wreaked a signal defeat on the Mughal army under Rājā Rāmsingh of Amber, is an event of 1668 A.D.

11. *Viśveśvara Temple Inscription, 1605 Śaka/1683 A.D.*

King Gadādharasiṁha.

This epigraph is taken from the mahzar book in the Deputy Commissioner's office at Gauhati on account of its importance as a specimen of early inscriptions of the Āhoms and as an evidence of King

Gadādharasiṁha's 'Hindu proclivities.' In this, again, we find for the first time the method of having Sanskrit verses at the beginning and at the end. with lines in Assamese of details (*vivaraṇa*) of the gift intervening. As Gait points out, the earliest known copperplates recording grants of land by Āhom kings date from Gadādhara's reign. We could not locate the temple. Is it the Bilveśvara temple of Belsar?

12 *Rock Inscription of the Umānanda Temple 1616 Śaka/1694 A.D*

King Gadādharasiṁha. Gaḍgāyā Sandikai Barphukan.

Chaudhuri : 'Umānanda devālaya', *Milan*, III. 2, p. 106. Dharanikanta Sarma, *Kāmākhyā-tīrtha*, p. 88.

The Umānanda Śiva temple was built by Gadādhara on the Bhasmāchala or the Peacock Island on the Brahmaputra opposite Gauhati. It is to be noted that it is in the present epigraph among the ones so far discovered that we find the epithet 'Saumāreśvara' applied for the first time to an Āhom king. It has, as already noted, its origin in the *Yoginī-tantra*, which calls both the people and the kingdom Saumāra.

13-14 *Land and Servitor Grant Inscription of the Umānanda Temple, 1617 Śaka/1695 A.D. and 1619 Śaka/1697 A.D.*

King Rudrasiṁha.

The text is taken from the mahzar book in the Kamrup Deputy Commissioner's office, which reads *sara* for *ṣaḍ* and *abdhi* for *adri* in the first epigraph, *catura* for *catuḥ* in the second. Read *iti* for *havi* (?.) Gauridatta Mishra Vidyābhūṣaṇa gave the text of Rudrasiṁha's epigraph in the *Bāhī*, V. 12, reading *kamala-galan-makaranda* for *kamala-śrīla-makaranda*, *vaṅgeśvarāntargata* for *vaṁśarāntargata*, and *catus-pāñcāsaj-janāḥ* for *catuḥpañcāśajjanāḥ* (K.A.S. MS. No. 47).

15 *Land Grant Inscription of the Reign of Rudrasiṁha, 1623 Śaka/1701 A.D.*

King Rudrasiṁha. Opar-Dihingīyā Barbaruwā.

This copperplate inscription was discovered enclosed in a stone case in the Lepetkaṭā Tea Estate near Dibrugarh and is now preserved

in the Assam State Museum. The Curator of the Museum referred the epigraph to me for decipherment, and a reading was given along with my paper, 'Rudrasiṁha svargadevar tinikhan tāmar phali', in *Asam Sāhitya Sabhā Patrikā,* XXXIX. 1. The site of the tank, which was excavated and offered as a gift, is near the tea estate where the copperplate was found. The tank is known as Barbaruā-pukhuri. The area round about the place near the Dibrugarh town is now known as Barbaruā and was the place where the Opardihiṅgīyā Barbaruās of the Āhom régime lived and had their headquarters. The name of the Barbaruā of the epigraph appears to be Ḍekā Barbaruā. It is, however, to be noted that the particulars of the homestead and rice growing land given to the brāhman donees are not given in the epigraph.

The copperplate reads *-avāṣyāḥ* for *-avāsyāḥ, -ani- for -agni,* and *sahita* for *sahitaṁ. -saṁjñakāḥ ṣaḍ-brāhmaṇā* might have perhaps better been read as *-saṁjñakebhyaḥ ṣaḍ-brāhmaṇebhyaḥ.*

16 *Land Grant Inscription of Kāmākhyā, Pāṇḍunātha and Ugratārā Temples, 1637 Śaka/1715 A.D.*

King Śivasiṁha. Vijaya (Anuja or Sarujanā) Barphukan.

The epigraph of land grant in the name of the three temples of Gauhati and its suburbs is taken from the mahzar book (No. 109) in the office of the Deputy Commissioner, Kamrup. The text in the book reads *-yaṁśo-* for *-yaśo-, digāntaraśeṣa-* for *digantarāśeṣa, -śrīyudanuja-* for *-śrīmadanuja-. -nirājita-* might have read as *-nīrājita-* (See No. 128) or *-virājita-* as well.

Gait (p. 184-n) notes that out of 48 epigraphs of Āhom kings found till that time, as many as 19 belonged to the reign of Śivasiṁha (1714-44). In the present collection Nos. 16-45 and 128-136 are of this reign. In 1722 this king placed his chief queen Phuleśvarī or Pramatheśvarī on the throne as 'Bar-rajā', who was succeeded by another queen, Ambikā, and then by Sarveśvarī. Gait says that the inscriptions on coins "issued prior to 1724 bear his name only; those of 1724 to 1731, with one exception, are in his name and Phuleśvarī's; those of 1732 to 1736 in his name and Ambikā Devī's; and those of 1739 to 1744 in his name and Sarveśvarī's. Some coins were issued in Sib Singh's name alone in 1732 after Phuleśvarī's death, and in 1738 and 1739, after the death of Ambikā Devī and before Sarveśvarī became queen" (p. 183-n).

The Barphukans at Gauhati during Śivaśiṁha's reign were Vijaya *alias* Sarujanā *alias* Anuja of the Taruṇ Duvarā family (Nos. 16-25, 128-

29), then Deberā of the Pānīdihiṅgīyā family (Nos. 26-29, 32) and, third, Gadādhara *alias* Ḍekā Duwarā, son of Vijaya (Nos. 31, 33-35, 38-61, 64, 131-34, 136-37). Ḍekā continued as Barphukan till the reign of Pramattasiṁha. He was succeeded by his son Daśaratha *alias* Bahikhowā.

The present document endows 400 *purās* of land in two parganās on the priests of the three temples all living in the Gowālkuchi village. A long list of the brāhmans is also provided.

17 *Copperplate Inscription of Brahmottara Land Grant in the Barpeṭā and Bāusī-parganās, 1639 Śaka/1717, A.D.*

King Śivasiṁha. Vijaya (Anuja or Sarujanā) Barphukan.

This inscription is taken from the mahzar book (No. 241) in the office of the Deputy Commissioner, Kamrup. This book reads *-śuddhāntaskaraṇa-* for *-śuddhāntaḥkaraṇa-* and *-śrīyudanuja-* for *śrīmad-anuja-*.

The inscription makes a grant of 80½ *purās* of land on 6 brāhmans and adds at the end that one Raghunandana Chakravartī is appointed a *medhi* (pontiff) for the religion of *śravaṇa* and *kīrtana*.

18 *Copperplate Inscription of Dharmottara Land Grant for the Paṭbāusī-sattra, 1639 Śaka/1717 A.D.*

King Śivasiṁha. Vijaya (Anuja or Sarujanā) Barphukan.

This inscription is also taken from the mahzar book (No. 75) at the D.C.'s office, Gauhati, which reads *-śuddhāntaskaraṇa-* and *-śrīyudanuja-*.

The inscription renews the grant of land and *pāiks*, given earlier to the *sattra*.

19 *Rock Inscription of the Kāmeśvara Śiva Temple, Nīlāchala, 1640 Śaka/1718 A.D.*

King Śivasiṁha. Vijaya (Anuja or Sarujanā) Barphukan.
Chaudhuri : 'Kāmākhyāt Āhom kīrti', *Bāhī*, XV. 12, p. 376.

The full text of the epigraph could not be taken as the copy of the journal containing the reading by Chaudhuri was badly damaged and the stone on which the epigraph was inscribed is also missing from its original site. The part of it which could not be restored contained epithets of King Śivasiṁha, who built the temple, calling him "the belt of black-bees to the lotus of the feet of Śiva, propounded in the Vedas and Upaniṣads, whose abode is on the Nīlāchala, who is known and loved there by the name of Śrī-Kāmeśvara, and who is Maheśvara and killer of Kāmadeva; who (which king) is verily a sun in his great prowess; is a great destroyer of the darkness, that is, enemies; has rendered poverty among all people ineffective by his great gifts; has lighted up the directions by his fame, sacred and pure like the water of the divine Gaṅgā; is an embellishment to the race of Indra; is the Lord of the Saumāra country; and bears the epithet of Śrī-śrī-svarga-nārāyaṇa." This is seen from the Assamese rendering by Chaudhuri.

20 *Rock Inscription of the Siddheśvara Temple, Nīlāchala, 1640 Śaka/1718 A.D.*

King Śivasiṁha. Vijaya (Anuja or Sarujanā) Barphukan.

Chaudhuri : 'Kāmākhyāt Āhom kīrti', *Bāhī,* XV. 12, p. 677.

This inscription is not at present in the Siddheśvara temple and its precincts near the Kāmeśvara temple (No. 19). Both these shrines were erected in the same year.

21 *Inscription on the Umānanda-vigraha, 1641 Śaka/1719 A.D.*

King Śivasiṁha. Vijaya (Anuja or Sarujanā) Barphukan.

Kataki : 'Śadiyār śilar khuṭā āru Umānandar vigrahalipi', *Chetanā,* II. 10, pp. 444-46. Chaudhuri : 'Umānanda-devālaya', *Milan,* II. 2, p. 106. Dharanikanta Sarma, *Kāmākhyā-tīrtha,* p. 89.

Read *-śake* for *-sāke.* The third line is irregular in metre. Moreover, the name of the Barphukan as in it (Viduchana) appears to be confusing. It is not understood if it should read as Vijaya or Vijayasena.

22 *Rock Inscription of the Aśvakrānta Janārdana Temple, 1642 Śaka/1720 A.D.*

King Śivasiṁha. Vijaya (Anuja or Sarujanā) Barphukan.

Chaudhuri : 'Keikhanmān naṣṭa hai yowā śilar phalir pāṭha-saṁgraha', *Bāhī,* XIV. 11, p. 418. Dharanikanta Sarma, *Kāmākhya-tīrtha,* p. 89. K.A.S MS. 26.

The text is constructed on the basis of the K.A.S. MS, which reads *siddhābhiṣekotsavaḥ, vandārurnniyādeva-* (for *vandārur-nija-deva*), *-nṛtaghana-,* etc. Read *veśmaitan-nayanābdhi-* in the last line.

The Aśvakrānta temple is in North Gauhati on the Brahmaputra.

23 *Rock Inscription of Kūrma-Janārdana's Phalgūtsava Temple, Aśvakrānta, 1643 Śaka/1721 A.D.*

King Śivasiṁha. Vijaya (Anuja or Sarujanā) Barphukan.

Goswami : Śilar phali : janārdanar phalgutsavar mandir : aśvakrānta', *Ālochani,* VIII. 7, pp. 285-86. S. Kataki : 'Oṭhara śatābdīr śilā-lipir pratilipi', *Āwāhan,* VIII. 3, p. 309. Chaudhuri : 'Janārdanar mūl mandir āru phalgutsavar mandir', *Āwāhan,* VIII. 5, pp. 650-52.

Just above the Kūrma-Janārdana temple on the Brahmaputra and below the temple of Anantaśāyin Nārāyaṇa on a hillock in North Gauhati is the Phalgūtsava temple.

24 *Land Grant Copperplate Inscription of the Siddeśvara Temple, 1665 Śaka/1743 A.D.*

King Śivasiṁha. Vijaya (Anuja or Sarujanā) Barphukan.

Kataki (?) : 'Asam rajāi bhūmi dān diyā tāmar phali', *Bāhī,* XIV. 12. K.A.S. MS, 30. The text is much mutilated and could not be properly restored.

The mahzar book in the office of the Deputy Commissioner, Kamrup, contains a copy (No. 137) of this epigraph; but the Sanskrit there too is as precarious as we have it here. We may, however, take note of these readings there : *dattaitta-* (*datta-,* or *dattam etat*?) for *dāsya, śrī-dharmmapālaja-* for *śrī-vīryyapālaja-, śrī-siddeśvara-dhurjjaṭer*

for *śrī-śrī-siddheśvara-yuṭāte-* and *svarga-nṛpater ādeśato yajavana* (?) *mantrī śrī-taruṇa-duvarā-vaṁśyo bṛhatphukkanaḥ.*

The Siddheśvara temple is in a place known as Śuwālkuchi on the northern bank of the Brahmaputra a few miles to the west of Gauhati. This epigraph re-endorses a grant of land made by Gadādharasiṁha, as referred to in the Sanskrit, but the date given in the Assamese, 1601 Śaka/ 1679 A.D., and the name 'Buḍhājanā' (the old king) is confusing, unless we take it to mean Gadādhara, who became king in 1603 Śaka after Sulikphā La'rā-rajā (the Boy King) (1679-81 A.D).

25 *Rock Inscription of the Māndākaṭā Rampart, 1645 Śaka/1723 A.D.*

King Śivasiṁha. Paramānanda Barpātra-gohāin and Vijaya Barphukan.

Chaudhuri : 'Kāmrūpar tinikhan puraṇi śilar phali', *Bāhī,* XVII. 2 ; 'Raṅgmahal', *Āwāhan,* II. 5. K.A.S. MS, No. 40.

Two persons, Paramānanda Barpātragohāin Rājamantrin of the Tindumūlāgra (a clever translation of the Assamese 'Kenduguri') village (near Sibsāgar) and Vijayasena (?) Barphukan, are coupled in a long *samāsa*; but it is not known why *-vidhijñaḥ* and *vyaracayat* should persist in the singular. Is it that the Barphukan worked at the behests of the king, conveyed through the Rājamantrin? In that case *-pravarāpara-* might be read as *-pravarānumatyā* or something like that. Vijayasena is known elsewhere as Vijaya. See Nos. 16 and 64.

26 *Inscription of the Kamaleśvara Temple, Nīlāchala, 1650 Śaka/1728 A.D.*

King Śivasiṁha and Queen Phuleśvarī. (Ḍeberā) Pānīdihiṅgīya Barphukan.

Chaudhuri : 'Kāmākhyāt Āhom kīrti', *Bāhī,* XV. 12.

Correct and read *-kaladhauta-dhauta-* for *-kaladhauta-* and *kamaleśvarasya dṛśad-iṣṭaka-* for *kamaleśvara syādesād iṣṭaka.*

The temple of Kamaleśvara (Śiva) was constructed on the Nīlāchala by orders of the queen Phuleśvarī *alias* Pramatheśvarī, who was reigning as Bar-rajā.

27 *Rock Inscription of the Raṅgmahal Moat, 1654 Śaka/1732 A.D.*

King Śivasiṁha. (Ḍeberā) Pānīdihiṅgīyā Barphukan.

Goswami : 'Chilā parvatar gadya : śilar phali', *Ālochanī*, VII. 8, pp. 354-57. Chaudhuri : 'Raṅgmahal', *Āwāhan*, II. 5, p. 492-n). K.A.S. MS, 14.

Goswami reads *-samiddha-* for *-samanvita-*, *acikhanat* for *acīkhanat*, Chaudhuri *-rājarṣirāja-* for *-rājādhirāja-*.

The place of the moat is the Raṅgmahal area of North Gauhati to the east of the Chilā hill.

28 *Rock Inscription of the Western Gateway of the Gauhati City, 1654 Śaka/1732 A.D. A.D.*

King Śivasiṁha. (Ḍeberā) Pānīdihiṅgīyā Barphukan.

Chaudhuri, 'Prāgjyotiṣpurar sambandhe yatkiñcit', *Ālochanī*, VII. 10. Goswami : Śilar phali : Duwārgārilār gadya', *Ālochanī*, VIII. 3, pp. 109-12. K.A.S. MS, 15. Dharanikanta Sarma, *Kāmākhyā-tīrtha*, p. 87.

Goswami reads *-bilīnamānā-* fār *-vilīnamāna-*, *-balīyaka-* for *-vanīyaka-*, *-digantarālena* for *-digāntarālena*, *patolyā* for *pratolyā*. Chaudhuri *-pravara-mathyamāna-* for *pravarasya avani-*, *prākjjyotiḥ-* for *prāgjyotiḥ-*. The word *prāñcī* for the Skt. *prācīra* is Old Assamese (found in *burañjīs*), and is a piece of Prakritism here.

The rock on which the epigraph is inscribed lies on the Paṇḍu-Gauhati road very near its juncture with the newly constructed motorable road to the Kāmākhyā temple.

29 *Rock Inscription of the Southern Vijaya Gateway of the Gauhati City, 1656 Śaka/1733 A.D*

King Śivasiṁha. (Ḍeberā) Pānīdihiṅgīyā Barphukan.

Chaudhuri : 'Kāmrūpar tinikhan puraṇi śilar phali', *Bāhī*, XVII. 2, p. 77.

The southern gateway of the old city was situated somewhere in the Phaṭāsil area to the south of the present town. The Śabarāchala may be the same as the Karpaṭāchala, mentioned in the *Kālikā-purāṇa*, or the present-day Kālāpāhār.

30 *Copperplate Inscription of the Śiva Temple, Dergaon, 1656 Śaka/1734 A.D.*

King Śivasimha. Queen Ambikā Devī.

Gopikavallabh Goswami, *Surabhi,* II. 6-7, pp. 378-79.

The existing Śiva temple, built in the reign of Rājeśvarasiṁha, situated on a hillock called Negritting (Negherī-ṭiṅg) in Dergāon. The epigraph gives a little history of the earlier temple. In 1626 Śaka Rudrasiṁha had its *pratiṣṭhā* ceremony performed by (Bhūdhara) Āgamāchārya, giving the priest 36 *purās* of land and 6 families of servitors. In 1646 Śaka Śivasiṁha made a grant of 20 *purās* of land to the Āgamāchārya's son, Bāṇeśvara. In 1647 Śaka Śivasiṁha and the Barjanā Rajā, that is Queen Phuleśvarī, had the marriage of Bāṇesvara performed and dedicated to him 80 *purās* of land. When in 1653 (not 1663 as in print) Śaka Phuleśvarī died, 20 *purās* of land were given to Bāṇeśvara in course of the obsequies. The date 1660 Śaka, when Śivasiṁha is said to have given Bāṇeśvara some men to serve him, is confusing as the present epigraph was issued in 1656 Śaka (Phālguna) by the king and his second queen, Ambikā, appointing the brāhman to the worshipping of Śiva and the Devī.

31 *Copperplate Inscription of the Barpeṭā-sattra, 1657 Śaka/1735 A.D.*

King Śivasiṁha. Queen Ambikā-Devī. (Gadādhara or Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

The text of the epigraph along with an impression was obtained through Dr Kesavananda Deva Goswami of Dibrugarh University. The last line in the Sanskrit preamble could not be read, but it should have contained words meaning; This copperplate epigraph is given to . . . . The document was issued by Śivasiṁha and Ambikā-Devī conferring on the Porābhiṭhā-(Barpeṭā-) sattra 280 families of *pāiks* and a plot of specified land.

32-33 *Rock Inscription of the Dīrgheśvarī Temple, 1657 Śaka/1735 A.D. and 1659 Śaka/1737 A.D.*

King Sivasiṁha. (Ḍeberā) Pānīdihiṅgīyā and (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Chaudhuri : 'Dīrgheśvarī devālaya', *Milan*, II. 2, p. 70 ; Raṅgmahal', *Āwāhan*, II. 5, p. 493-n. It is the Editor of *Milan* who reads *pāśānāmbu-* for Chaudhuri's *pāśāgāmbu-* (interpreted as 'rope and water') in the first epigraph. The second epigraph reads *śrīyuttaruṇa* for *śrīmat-taruṇa*, and *śrīdurgāt dvārāṇi* for *śrīdurgādvārāṇī*. (*-durga-*?).

The small Dīrgheśvarī temple is situated on a longish hill also known as Dīrgheśvarī on the northern bank of the Brahmaputra and to the north-east of Gauhati.

Vide below, No. 66.

34 *Rock Inscription of the Southern Vijaya-dvāra of the Barphukan's Durbār House at Gauhati, 1660 Śaka / 1738 A.D.*

King Śivasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Goswami : 'Barphukanar darbār mandir', *Ālochanī*, VII. 9, pp. 402-05. Kataki, *Āwāhan*, III. 10, p. 1172. K.A.S. MS, 16

The stone on which the epigraph is inscribed is now preserved in the Assam State Museum. Before that it was seen on the Gauhati Circuit House grounds. Originally the stone was planted on the Southern gate of the Barphukan's *mantrabhavana* (See No. 35), *sabhā-mandira* (See No. 58) or *darbāra mandira* (council-chamber), which, according to Dr S. K. Bhuyan was situated somewhere near the present site of the Sonaram High School.

The original text reads *-kailāśa-* for *-kailāsa*, *-baṁśavataṁśa-* for *-vaṁśāvataṁsa*. Read *-tad-padāmbuja-* for *-padāmbuja*.

35 *Rock Inscription of the Northern Jaya-dvāra of the Barphukan's Mantra-bhavana (Durbār-mandir) at Gauhati, 1660 Śaka / 1738 A.D.*

King Śivasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvara Barphukan.

Goswami : 'Mantrabhavan', *Ālochanī*, VII. 11, pp. 523-25. K.A.S. MS, 19.

The stone with the inscription was formerly in the Jubilee Garden, the site of the present water-works, in Panbazar, Gauhati, and has been later transferred to the Assam State Museum. See ante, No. 34, for the original site of the *mantra-bhavana*.

The original text reads *-śrīyuttaruṇa-* for *-śrīmattaruṇa-*. The word *nilaya* is not clear there. Goswami reads *-pādūptima-*, interpreting it as 'born of the feet', for *-pādūptrima-*.

Read *-jvālā-* between *-pratāpānala-* and *-jālā-*.

36 *Inscription on the Bāli-sattra's Bell-metal Gong, 1660 Śaka/1738 A.D.*

Phalāikṣa Rāidaṅgīyā Phukan.

Asam Sāhitya Sabhā Patrikā, I. 2, p. 76. Dr Kesavananda Deva Goswami sent us a reading before we paid a visit to the *sattra* and saw the gong. The Patrikā and Goswami read *prādāṁ* for *prādāt*; Patrikā *rāitaṅgiyā*, Goswami *rāitaṅgiyā* for *rāiḍaṅgīyā.*

37 *Copperplate Inscription of the Sundrīdiyā-sattra Barpeṭā, Kamrup), 1660 Śaka/1738 A.D.*

King Śivasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Dimbeswar Neog : 'Sundarīriyā-sattrar tāmar phali', *Bāhī*, XIX, pp. 115-ff. Dutta-Baruah, *Prāchin Kāmarūpīya Kāyastha Samājar Itivṛitta*, pp. 283-85. We saw the epigraph in February 1969. Correct and read *-kirīṭaiḥ sevyamāno* for *-kirīṭair-niṣevyamāno.*

Śivasiṁha through his Barphukan at Gauhati makes a grant of 20 *purās* of land and three fishing lakes in the name of the pontiff, Kānurām Medhi, and the clerics, married and unmarried, of the *sattra* through this epigraph.

38 *Copperplate Inscription of the Dhāreśvara Temple (Hātīmūrā Hill, Kamrup), 1660 Śaka/1738 A.D.*

King Śivasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Kataki : 'Asam rajāi bhūmidān diyā tāmar phali', *Bāhī*, XIV. 12.

It is not known why Kataki leaves out the enumeration of many

of the functionaries and other details as seen in the Mahzar Book (No. 247), D.C.'s office, Kamrup.

The Dhāreśvara Śiva temple is at Hātīmūrā, on the northern bank of the Brahmaputra, about 20 miles away from Gauhati.

The epigraph gives the number of priests and *pāiks* with different duties in the temple assigned by the Barphukan.

39 *Copperplate Inscription of Nānkār Grant in the Cheṇgā Village in the Kṣheri-parganā, 1661 Śaka/1739 A.D.*

King Śivasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Dutta-Baruah, *Prāchīn Kayastha Samājar Itivṛtta*, p. 574. The text is said to have been very much mutilated when Dutta-Baruah saw it. He reads *sasmvattaṅga-* for *samuttuṅga-* ; *mahipa* may have really been *mahīpa*.

As Dutta-Baruah informs us, the donee, Madhurām Pāṭowarī's ancestor, Nirañjana, was a jāigirdār under Husain Shāh, and a few others of the family worked under the Mughal Administration in Kamrup. Madhurām met King Śivasiṁha at Gauhati in 1739 A.D. and obtained a land grant for his *satsaṅgī sattra* and some *pāiks*.

40 *Copperplate Inscription of Devottara Grant towards Daily Pūjā at the Umānanda Temple, 1661 Śaka/1739 A.D.*

King Śivasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Lakshmikanta Mishra Bhagavati : 'Mahārāj Śivasiṁhar devatra sambandhīya tāmra-patrikār pratilipi', *Bāhī*, XV. 3, pp. 158-60. See Chaudhuri : 'Umānanda devālaya', *Milan*, III. 2, p. 107.

The list of brāhman and other *sevāits*, as seen in the Mahzar Book (No. 208), Kamrup Deputy Commissioner's office, is left out.

ঔৰ = *Īśvara*. The first ঔৰ refers to the Svarganārāyaṇadeva, the Āhom monarch, and the second one to Lord Śiva, enshrined in the temple.

41 *Copperplate Inscription of Land Grant of the Aśvakrānta Temple, North Gauhati, 1611 Śaka/1719 A.D.*

King Śivasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Kataki : 'Asam rajāi bhūmidān diyā tāmar phali', *Bāhī*, XIV. 12,

reading *-mauna-* for *-mauli-*, *-senānisama-* for *-senānī-vara-*, *vitirṇṇā* for *vitīrṇā*. K.A.S. MS 29.

The epigraph makes a land grant of 31 *purās* of land in the Bangshar-parganā to the brāhmans, Śiva Deurī and Balodev.

42 *Copperplate Inscription of the Umānanda Temple, Gauhati, 1663 Śaka/1741 A.D.*

King Śivasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

See ante, No. 14.

The *Bāhī* reads *śrī-surarā-* for *-śrī-duvarā-*. Read *-kuśalinyuttāriṇī sādhvasāt* for *-kusalisviṇyuttāriṇī sādhvasāṁ* (?).

43 *Copperplate Inscription of Dharmottara Land Grant of the Janārdana Temple, Gauhati, 1664 Śaka/1742 A.D.*

King Śivasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Kataki : 'Asam rajāi bhūmidān diyā tāmar phali', *Bāhī*, XIV. 12, K.A.S., MS, No. 28.

The Barphukan makes a *brahmatra* grant of 26 *purās* of land to Nityānanad Śarmā, priest (*deurī*) of the temple, in the Chayaniyā-parganā.

44 *Copperplate Inscription of Nānkār Grant in the Māḍe and Kokariyā Villages in the Komarbhāg Pūbpār-parganā, Kamrup, 1664 Śaka/1742 A.D.*

King Śivasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Dutta-Baruah, p. 454.

The text of the Sanskrit portion is comparable to Nos. 42, 131-146. As given by Dutta-Baruah it is extremely corrupt, reading *gaṇalāñcigṛdhrī-* for *gaṇalāñcitāṁghri-*, *svargādhipa jesyabaiḥ* for *svargādhipasya vai*, *esā* for *eṣā*, etc. The second sentence should possibly stand like this : *eṣā tāmra-*

phalī vicitra-kuśaliny-uttāriṇī sādhvasāt mantri-śrī-duvarā-kulābja-taruṇāditvena nānakāradā.

The charter makes (renews?) a grant of *nānkār* gift to Mohanrāi in the Kõwarbhāg and Pūbpār parganās.

45 *Inscription of Dharmottara Grant in the Khatabari Govindapur Village in Khata-pargana, Kamrup, 1664 Śaka/1742 A.D.*

King Śivasiṁha. (Ḍekā) Tarun-Duvara Barphukan.

Dutta-Baruah, p. 315.

Dutta-Baruah reads the Sanskrit as : *svatti niti bidyā bicāradā sārajita śrī-hari-hara pada parāyaṇa purandara sama śrī-śivasiṁha-tan-mantri pradhāna nāmāguṇāsāra śāntirmmadāra śrī-yukta kana duvarā bṛhat phukanena datta dharmmottara pramāṇa patrikeyam.* Here *śrī-yukta kana* should definitely read as *śrīyukta/śrıyuta/śrīmat-taruṇa.* This refers to Ḍekā Barphukan of the Tarun-Duvarā family who issued the certificate of *dharmatra* in the name of King Śivasiṁha, giving land and men free of revenue and other encumbrances to Dhvajanārāyaṇa Chaudhārī towards the setting up of a *satsaṅgī sattra.*

46 *Rock Inscription of the Janārdana Temple, Gauhati, 1666 Śaka/1744 A.D.*

King Pramattasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Goswami, *Ālochanī*, VIII. 5. reading *-tamiśra-* for *-tamisra-*, *-niśrama-* for *-niḥśrama-*, *-ṣāṭguṇya-* for *-ṣāḍguṇya-*, etc.

Read *-vividha-vitarana-* for *-vividha-dhenu-vitarana.*

The Janārdana Vishṇu temple is situated between the Brahmaputra and the Strand Road in Gauhati very near the Northbrooke Gate. There is a Vishṇu engraved on the rocky bank of the Brahmaputra on the spot below the temple. This Vishṇu is popularly called *Bodh* (meaning perhaps *dhyānin*) *Janārdana.*

47 *Rock Inscription of the Āmrātakeśvara (Śiva) Temple on the Nīlāchala, Gauhati, 1666 Śaka/1744 A.D.*

King Pramattasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Chaudhuri : 'Kāmākhyāt Āhom Kīrti' *Bāhī*, XV. 12, p. 678. Sarma, *Kāmākhyā-tīrtha.*

This Śiva temple is at a spot called Āmarājuri on the north of the Nīlāchala or Kāmākhyā hill.

48 *Rock Inscription of the Śukreśvara Temple, Gauhati, 1666 Śaka/1744 A.D.*

King Pramattasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Goswami : 'Śukresvara-mandira', *Ālochanī*, VII. 10, pp. 481-82, Chaudhuri : 'Keikhanmān naṣṭa hai yowā śilar phalir pāṭha-saṁgraha', *Bāhī*, XIV. 11, pp. 418ff.

The rock of this inscription of the Śukreśvara Śiva temple of Gauhati (situated near the Janārdana Vishṇu temple (No. 46) is nowhere to be seen now. The present text is taken from Chaudhuri. Goswami, who read it six years before Chaudhuri, could decipher only the following :

1 ৭ও *svasti durvvāra-saṁsāra-vistāra-kārāgāra -nikāra-nistāra-.*
2 *caturatara-śukreśvara-maheśvara-caraṇa-cāraṇa-pradhāna-pa***
3 *m-ānanda-dāna-santāna-karṇāya* namānana * * rāmadhā-*
4 *ma-mahodda * samagra-saṁgra * magrā ** maṇago-jita-sudhā-*
5 *dhāma-sambbartta-mārttaṇḍa* ṅga* pu* ... ...
6 *praśasta-samasta* ... ...
7 *mat-svarga ** saṁ* ... ...
8 *spada-lakṣma-rakṣaṇa-vicakṣaṇa* ... ...
9 *ksa-kṣaya-dakṣa-tīkṣṇa* ... ...
10 *nāyaka-sama* ... ...
11 *vadhi svarga-na* ... ...
12 *bṛhatphukka* ... ...
13 *maha* ... ...
14 ... ...
15 ... ...

49 *Rock Inscription of Durgā-sarovara near the Nīlāchala, Gauhati, 1666 Śaka/1744 A.D.*

King Pramattasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Chaudhuri : 'Kāmākhyāt Āhom kīrti', *Bāhī*, XV. 12, pp. 678-79.

The tank called Durgā-sarovara, situated just below the road diverting from the Trunk Road towards the top of the Nīlāchala hill, has

now grown into a swamp, and the inscription is not available for examination.

50 *Rock Inscription of the Kāmākhyā Temple, Silghat, 1667 Śaka/1745 A.D.*

King Pramattasiṁha. Gadādhara Taruṇ-Duvarā Barphukan. .

Goswami : 'Śilar phali' *Ālochanī*, VIII. 5 p. 193. Lakshmikanta Bhagavati : 'Śilghāṭar lipi', *Bāhī*, XV. 5, p. 277. S. Kataki, *Chetanā*, VI. 4, pp. 227-29.

Buchanan-Hamilton refers to this temple as one of the three Kāmākhyā shrines in Assam, the other two being the Nilachala one at Gauhati and the Tāmreśvari temple near Sadiya.

51 *Rock Inscription of the Durgā Temple, Hātimūrā Hillock, Kaliābar, Nowgong District, 1667 Śaka/1745 A.D.*

King Pramattasiṁha. Gadādhara Taruṇ-Duvarā Barphukan

Goswami : 'Śilar phali', *Ālochanī*, VIII. 5, p. 192.

K. L. Barua published a note on this temple in the *Journal of the Assam Research Society*, II. i. He says : "This is a temple dedicated to the goddess, Mahiṣamardinī (Durgā). It was built by Gadādhar Taruṇ Duarā Barphukan under orders of King Pramattasiṁha in the year Śaka 1667 (turaga-rasa-rasendu). . . . If we ... assign the image to the 9th-10th centuries, it would seem that there was originally a stone temple, which was probably demolished by an earthquake, and that in the 18th century the Āhom king Pramattasiṁha built a brick temple, which still exists, though it is in a very dilapidated condition." A big sword was recovered from the temple; this is supposed to have once been used for human sacrifices.

52 *Copperplate Inscription of Land Grant to the Dakhiṇpāṭ-sattra, 1671 Śaka/1749 A.D.*

King Pramattasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvara Barphukan.

Asam Sāhitya Sabhā Patrikā, I. 4. K.A.S. MS.

The Patrikā reads *payodhi* for *payodhau*, *padmavadva-bhuta-* for *padmavad adbhuta-*, *kṛtā duṣkare* for *kṛtāhaskara*, *kamaniya-* for *-kamanīya-*, *-kuludbhava-* for *-kulodbhava-*.

A copy of the inscription is kept in the Mahzar Book (No. 187), Kamrup Deputy Commissioner's office. It reads *-payodhi-padma-vamadvata-* (*payodhi-padma-vradhna-bhūta* ?), *dvija-vaḍadān-moda-navāna-khamā-sametatnā* (*dvija-varāyādān mudā narān kṣmā-sametān* ?), and *-nirājita-* for *-virājita-*.

By this charter is renewed a gift made earlier by King Jayadhvaja-siṁha (1648-63 *A.D.*) of land falling in the Daraṅgī-rājya (now Mangaldai sub-division) to the Dakhiṇpāṭ-sattra in the modern Sibsagar district.

53 *Rock Inscription of the Rudreśvara Temple, Rangmahal, North Gauhati, 1671 Śaka/1749 A.D.*

King Pramattasiṁha. (Ḍekā) Tarun-Duvara Barphukan.

Goswami : 'Śilar phali', *Ālochanī*, VIII. 2, pp. 51-55. Chaudhuri, *Bāhī*, XIV. 11 ; Raṅgmahal', *Āvāhan*, II. 5, p. 493.

The Rudreśvara temple was built in the place at Raṅgmahal (North Gauhati) where King Rudrasiṁha died in 1714 A.D.

54 *Rock Inscription of Janārdana's Phalgūtsava Temple, Gauhati, 1672 Śaka/1750 A.D.*

King Pramattasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Chaudhuri : 'Janārdanar mūl-mandir āru phalgūtsavar mandir', *Āvāhan*, Vaiśākha 1859 Śaka, pp. 550-52.

The Phalgūtsava temple is no longer in existence. Chaudhuri reported that the stone, on which the charter was inscribed, was placed on the wall of the *antarāla* of the main temple of Janārdana. It was later taken to the Kāmarūpa Anusandhān Samiti's house and is now in the Assam State Museum. It reads *-bhūpāla-* for *-bhūpati-* and *-śrīyuttaruṇa-* for *-śrīmat-taruṇa.*

It is to be noted that three Phalgūtsava temples (Nos. 54, 55, 56) were built in the same year, 1672 Śaka. In the present inscription the hillock, on which the Janārdana temple is situated, is called Mandara.

The *Yoginī-tantra*, II. 9, mentions Mandara-parvata as a place of Vishṇu worship near Chakra-tīrtha.

55 *Rock Inscription of the Phalgūtsava Temple, Nīlāchala, Gauhati 1672 Śaka/1750 A.D.*

King Pramattasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Chaudhuri : 'Kāmākhyāt Āhom kīrti', *Bāhi*, XV 12, p. 679.

The temple is non-existent today, and the inscribed stone was under earth for some time. It has now been discovered and kept in the office of the temple management. It begins with the word *śrīrāma* and the *āñjī* mark, while reading *-yogīni-* for *-yoginī*, *-vādita-* for *-rāgādi-*, *-gāmbhiryya-* for *-gāmbhīryya-* and *-rasāvani-* for *-rasāvanī-*.

56 *Rock Inscription of Hayagrīva-Mādhava's Phalgūtsava Temple, Hajo, 1672 Śaka/1750 A.D.*

King Pramattasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Chaudhuri : 'Hājor vivaraṇ', *Chetanā*, IV. 8, p. 222.

The *Chetanā* reads *-dolāyamakāri* for *-daulo'yam akāri* and *-dadhyañci-* for *-dadhīci-*.

57 *Rock Inscription of the Kedāra Temple, Nīlāchala, Gauhati, 1673 Śaka/1751 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

S. K. Bhuyan : *Bāhī*, XV. 11, p. 651. K.A.S. MS. Sarma, *Kāmākhyā-tīrtha*.

Gait notes this about Rājeśvarasiṁha : "The king himself was a strict Hindu. He erected many temples and gave much land to the Brāhmans. Soon after his accession he paid a long visit to Gauhati to worship at the temples there" (*A History of Assam*, p. 189). It will have been

noted that many are the inscriptions in this collection which belong to his reign.

58 *Rock Inscription of the Western Ajita-dvāra of the Barphukan's Audience-hall, Gauhati, 1674 Śaka/1727 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

S. K. Bhuyan, loc. cit. K.A.S. MS.

The K.A.S. MS reads *-guṇītāguṇa-* for *-guṇitāguṇa-*, and *-pratyamāna-* for *-pratīyamāna-*. Could *-bākhilasa-* be read as *vādhīṇasa* (a bird loved by Vishṇu and the Devī, as mentioned in the *Kālika-purāṇa*, 180.17)?

Gauhati was long the seat of the headquarters of the Barphukan, the Āhom viceroy for the western part of the kingdom. According to Dr Bhuyan the Barphukan's office was on the mouth of the Bharalu river. The northern and southern gates of the Barphukan's audience-hall (*darbār-mandira, mantra-bhavana, sabhā-mandira*) are called Jaya-dvāra and Vijaya-dvāra respectively (vide Nos. 34, 35).

59 *Rock Inscription on the Wall around the Rudreśvara Temple, North Gauhati, 1674 Śaka/1752 A.D.*

King Pramattasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Goswami : 'Śilar phali', *Ālochanī*, VIII. 2, p. 54. Chaudhuri : 'Raṅgmahal', *Āvāhan*, II. 5, p. 433-n.

Goswami reads *kārubhir alaṁ dvāreṇa* for *kārubhir alaṁ-kāreṇa* and *dharaṇau* for *dharaṇyau*; and they seem to be the better readings. Read *dīnaugha-* for *dīnaudya-*.

The date in the inscription, 1674 Śaka, is particularly to be noted, as Rājeśvarasiṁha succeeded Pramattasiṁha, who had the wall made, in the previous year. It was under orders of Pramattasiṁha that the temple of Rudreśvara was built in 1671 Śaka (vide No. 53); and it is possibly at his behests that the raising of the wall was started even though it may have been completed after his death.

60 *Rock Inscription of the Navaratna Temple of Navagraha on the Chitrāchala (Navagraha Hill), Gauhati, 1674 Śaka/1752 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Rasadhar Sarma : 'Navagraha-devālaya sambandhe eṭi kathā', *Chetanā*, VII, pp. 47-48. S. K. Bhuyan, *Bāhī*, XVII, p. 651. Sarma, *Kāmākhyā-tīrtha.*

In the famous temple of Navagraha the nine planets are worshipped.

61 *Rock Inscription of the Navagraha-Puṣkariṇī, Gauhati, 1675 Śaka/1753 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

S. K. Bhuyan, *Bāhī*, XV. 11, p. 651. K.A.S. MS.

The original text starts with an *āñjī* sign and reads *-bhūkhaṇḍā-* for *-sukhaṇḍā-*. *-gotrāmanda-* for *-gotrānanda-*, *-bīrjja-* for *-dhārya-*, *-sevi-* for *-sevī* and *śrīyuttaruṇa* for *-śrīmat-taruṇa-*.

The Navagraha tank to the south of the Navagraha hill is popularly known as Śilpukhuri on account of the inscribed rock which has been now removed to the Assam State Museum.

62 *Copperplate Inscription of the Sundarī-khel-sattra of the Pūbpār-pargana, Kamrup, 1675 Śaka/1753 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha. (Ḍekā) Taruṇ-Duvarā Barphukan.

S. K. Bhuyan, *Bāhī*, XV. 11, p. 652. K.A.S. MS.

The K.A.S. MS reads *-dorddaṇḍākhaṇḍa-* for *-dorddaṇḍā-khaṇḍala-*.

Śaṅkhapāṇi Medhi of the Sundarīkhel-sattra is given *dharmatra* land in the Pūbpār-parganā. The boundary of the plot is given but not any measure of the area.

63 *Copperplate Inscription of the Śāktipārā Village, Khātā-parganā, 1677 Śaka/1755 A.D.*

King Rājesvarasiṁha.

Dutta-Baruah, p. 435.

Dutta-Baruah reads *ayam* for *aham*, *dadāmimāṁ* for *dadāmīmāṁ*, *-dūsākhyāṁ* for *-dāsābhyāṁ*.

The inscription is copied in two places (16, 103) in the Mahzar Book, D.C.'s office, Kamrup. The charter grants 20¾ *puras* of land in 2 plots of household land and one rupee to the two *vaidyas*, Agasti and Ram.

64 *Copperplate Inscription of the Kowarbhāg and Pūbpār-parganās towards the worship of Hayagrāva-Mādhava of Hajo, 1677 Śaka/ 1755 A.D.*

King Pramattasiṁha. Ḍekā Taruṇ-Duvarā Barphukan.

K.A.S. MS.

The Sanskrit part of the text given in the MS is extremely corrupt, reading *bhāskara jidvāra kirti-* (for *Bhāskara-jid-apāra-kīrti*), *sutra-matrāyāṃ sajāyāsuta dvaya śraya sebāṭikā* (? . . . *vāṭikā-*), *bhūkarannite sadhapa dipa dhaṭakaṃ* (*bhūkara-rahita-sadhūpa-dīpa-ṣaṭkaṃ*), *svataija sādhāram* (*sataijāsūdhāraṃ*), *saṭakañca* (*ṣaṭkañca*), *mūlya* (*muni*).

From the Assamese *vivaraṇa* that follows I would seek to read *-bṛhtā-phukkanas tad-pitṛ-mātrātma-sva-jāyā-suta-dvaya-śreyase* for *-bṛhat-phukkana-sūtra-mātrāyaṁ-sajāyā-suta-dvaya-śrayase* (?); *-dīpa-ṣaṭkam* for *-dīpa-śatakaṁ* (?); *taṇḍula-lavaṇa-tāmbūlādibhiḥ* for *taskalabadha-tāṇḍulābhiḥ* (?), and *-naivedya-ṣaṭkañca* for *-naivedya-śatakañca*. The money to accrue from the grant is to be spent on (i) oil for 6 lamps burning for the benefit of piety of 6 persons (the donor Gadādhara Dekā Barphukan, the donor's father Sarujanā *alias* Vijaya, mother, son Daśaratha Duvarā Phukan, wife and a second son Mīnanātha Ḍekā and (ii) rice, pulses, salt, arecanuts and betel-leaves required for 6 *naivedyas* (offerings to the deity) on the *saṁkrānti* or month-end days.

The Assamese portion gives the year of the endownment as 1677 Śaka so that chronogram *muni-vidhu-rasendu-śaka* should also stand for it. But Pramattasiṁha, whose orders are recorded in the inscription, was succeeded to the throne by Rājeśvarasiṁha in 1673 Śaka. Vide No. 59. It may also be noted that the gift was made by an earlier Barphukan, that is, the present officer's father, through a *patra* (an epistle on paper or bark), which being not a permanent thing, had now to be replaced with a *tāmrapatra* by the present Taruṇ-Duvarā Barphukan.

58 *purās* of land (given by Sarujanā and Dekājanā Barphukans of the Taruṇ Duvarā family) are made into an endowment. This land at the rate of half a rupee per *purā* will yield a revenue of Rs. 26 and annas 8 in a year. This money will be spent in buying oil for the burning of 6 lamps in the Hayagrīva-Mādhava temple and in offering *naivedyas* to

the deity. 4 of the lamps burning all through twenty-four hours each day, will require 30 seers of oil in a month and 360 seers in the year; 1 burning for four *praharas* each day will need 3¾ seers in a month and 45 seers in a year; and 1 burning for two *praharas* each day will consume 3 seers each month and 36 seers each year. The total oil to be consumed in a year will cost Rs. 21 and annas 9, and 6 *naivedyas* will cost 15 annas. Thus the total cost will be Rs. 22 and annas 8. The remaining Rs. 4 out of the total of Rs. 26 and annas 8 will be necessary when things become a bit more costly.

65 *Rock Inscription of the Maṇikarṇeśvara Temple, Raṅgmahal, North Gauhati, 1677 Śaka/1755 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha. Daśaratha Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Chaudhuri : 'Keikhanmān naṣṭa hai yowā śilar phalir pātha-saṁgraha', *Bāhī*, XIV. 11 S.K.Bhuyan, *Bāhī*, XV, 11. Sarma, *Kāmākhyā-tīrtha*. K.A.S. MS.

The K.A.S. MS reads *barabādhana* for *-vara-vāraṇa-*. *prañcāvañ-cāta-* should perhaps be *-prajñāvajñāta-* (as in No. 46); and *-janagrahītti-* may be *-janagṛhīta-*. Then again *-bṛhatphukkana-* should be read as *bṛhatphukkanas.*

66 *Inscription on the Silver Umbrella covering the Devī-pīṭha of the Dīrgheśvarī Temple, North Gauhati, 1679 Śaka/1757 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha.

Kataki, *Bardaichilā*, 1856 Śaka, pp. 78-80.

Kataki reads *śrīrājeśvara siṁhāsyo* for *śrī-rājesvara-siṁhākhyo*, and *samādidaṃ* for *samadād idaṃ*.

The Dīrgheśvarī temple was built in 1657 Śaka by King Śivasiṁha (vide Nos. 32-33). The silver-made umbrella was placed in 1757 over the *yoni-pīṭha* of the Devī inside.

Śivasiṁha made a liberal grant of *pāiks*, land, money and fishing waters to the temple in 1661 Śaka/1739 A.D. Vide copy (No. 144) in the Mahzar Book, Deputy Commissioner's office, Gauhati.

Rajeśvarasiṁha made two further gifts in 1679 Śaka/1757 A.D. (Mahzar Book Nos. 143, 145). These two plates are with Shri Balindra-

chandra Bhattacharyya of the family of priests of the temple (Silsako, North Gauhati). They are given here in the Assamese Addendum.

67 *Inscription of the Gateway on the Brick-Wall of the Kedāra Temple, Hajo, 1680 Śaka/1758 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha. Daśaratha Taruṇ-Duvarā Barphukan.

S. K. Bhuyan, *Bāhī*, XV. 11, p. 652. K.A.S. MS. *Udāsīna Satyaśvavār Bhramaṇa*. Sarma, *Kāmākhyā-tīrtha*.

The K.A.S. MS reads *bestakāmeṣṭakālaya prakāra* for *-veṣṭakāviṣṭakālaya-prākāra-*.

It is to be noted that the Āhom king is called here *Kāmarūpa-Saumāreśvara*.

68 *Inscription of the Maṭh at Kālākuchi Village, Orārā-tāluq, Khātā-parganā, Kamrup, 1682 Śaka/1760 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha.

Dutta-Baruah, *Kāyastha Samājar Itivṛtta*, p. 305. K.A.S. MS. Both taken from the Muhafezkhana, Gauhati (No. 242).

The text as in the above was very much corrupt. The K.A.S. MS, for example, reads : *svasti śrīkandarpa darpanaścā guṇānaya śrīrājesvarasiṁha svarganārāyana nṛpaḥ kṣitipati kula mauṁni bhrāja mānākṣi piṭha 4 chātarubara banga śatru gotrānubendu 4 saradhvara harahira kṣiti kṣitīya kirtī nija bhūja jaga tejo nirjjito bāti bhraṣṭa 4 abahṛti diyate kāmarūpa nibāsine patra sat patrīkā prādāntu deta vṛtti rakṣiṇi*. The Mahzar book tends to give the last line as *ayaṁ kṛtī dīyatāṁ kāmarūpa-nivāsine patrasya* [*tāmra-*] *patrikāṁ prādāt tad etadvṛtti-rakṣiṇīm*.

The charter gives 88½ *purās* of land to Halirām Kākati for a Vaishṇava *maṭh*.

69 *Rock Inscription of the Utsava-mandira, attached to the Kāmākhyā Shrine Nīlāchala, Gauhati, 1681 Śaka/1759 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha. Daśaratha Taruṇ-Duvarā Barphukan.

Chaudhuri : 'Kāmākhyat Āhom kīti', *Bāhī*, XV. 12, p. 680.

The original and Chaudhuri's reading has *śrīyudbṛhat-phukkaṇaḥ*.

The *utsava-mandira* (*nāṭ-mandir*, known popularly as *raṅg-ghar*) has a tortoise-like curved roof, which is remarkable from the architectural point of view.

70 *Copperplate Inscription of Grant towards Daily Worship at the Sukreśvara (Śiva) Temple, Gauhati, 1683 Śaka/1761 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha. Daśaratha Taruṇ-Duvarā Barphukan.
S. K. Bhuyan, *Bāhī*, XV. 11, pp. 652-53. K.A.S. MS.
The K.A.S. MS reads *khaṇḍi torddanda* for *-khaṇḍita-dorddanda*, *-tamiśra-* for *-tamisra-*, *-bhāṣājjita-* for *bhāsājitta*, *prasādorddāma* for *-prasādoddāma-*.

71 *Rock Inscription of the Siddheśvara Temple (Śuālkuchi, Kamrup), 1686 Śaka/1764 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha. Daśaratha Taruṇ-Duvarā Barphukan.
Goswami : 'Śilar phali', *Ālochanī*, VIII. 2, pp. 51-55.
The Siddeśvara (Śiva) temple was crushed down by the severe earth-quake of 1897, and the inscription was badly damaged, on account of which only a precarious reading of it was possible.

72 *Rock Inscription of the Vaśiṣṭhāśrama Temple near Beltalā, south of Gauhati, 1686 Śaka/1764 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha. Daśaratha Taruṇ-Duvarā Barphukan.
Goswami : 'Vaśiṣṭhāśramar śilar phali', *Ālochanī*, VII. 6, pp. 298-300. S. K. Bhuyan, *Bāhī*, XV. 11. K.A.S. MS. Sarma, *Kāmākhyā-tīrtha*.
Goswami reads *-padābjāvalamba-* for *-padābjarolamba*.

73 *Copperplate Inscription of the Satsaṅgī Jāyār-sattra, Barpeta 1686 Śaka/1764 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha.
S. K. Bhuyan, *Bāhī*, XV. II. K.A.S. MS.

The Mahzar Book (No. 75) in the Kamrup D.C.'s office reads- -*hara-hīra*- for *hīra*-.

As indicated at the end, there was an inscription in the Āhom language on the reverse of the plate.

The epigraph endorses the gift of *brahmatra* land made to the brāhman, Mahendra, by the king's father (Rudrasiṁha) and the gift of *brahmatra* land made to the brāhman's son, Viśārada, by the king's elder brother (Śivasiṁha or Pramattasiṁha) and recommends the appointment of Viśārada as the head of a *sattra.*

74 *Copperplate Inscriptions of the Vāsudeva-maṭh, Dakhiṇpāt-sattra, Majuli, Sibsagar District,1686 Śaka/1764 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha. Ananta of Chaṭāi-āli, the Rājamantrin.

Asam Sāhitya Sabhā Patrikā, I. 4, p. 207. K.A.S. MS.

The K.A.S. MS reads -*devatāyaiḥ* for -*devatāyai*, *śrī-śrī-manvija*- for *śrī-śrī-man-nija*; -*pṛtthī*- for -*pṛthvī*-, *ttadina biratta* for -*tuṇḍilāvirata, hani* for -*guṇī*-, -*kalaka*- for -*kūlaka*-, -*paśānyastakā*- for -*pāṣāṇeṣṭakā*-, *maṭheyemutasṛṣṭa* for *maṭho'yam udasṛṣṭa, dorddanda* for -*dorddaṇḍa*-, *khamāpati* for -*kṣmāpati*-, *tāmadatya*- for -*śrīmad-a*-, *sula* for -*śūla*-, *pāsānesta kabi nirmmita mathamitham karisyata* for *pāṣāṇeṣṭakā*, etc.

Should *āsīta* be *āsīt*? For -*mantri-svārtha*(?)-*gaṇanīya*- read -*mantri-sārtha* - (*agra*-)*gaṇanīya* - *śrīmat* - *kīrtticandra* - *baḍ-baḍu*(*wā*)*hvayānukūlaka-mantri-gaṇa*-(*āgra*-) *gaṇanīya*-. Read *1686* for *1668* at the very end.

Ananta, who built the *maṭh*, is probably to be identified with Numali Bargohāin Rājamantrin. He must have been a Salāl Gohāin (*śūlapurādhikārī*) as that office of the Warden of the Marches was the sole privilege of the Bargohāin clans. He was one of the twelve sons of Lāithepanā Bargohāin Rājamantrin of Māduri and younger brother of Khāmcheng Dalbandhā Bargohāin Rājamantrin of Chaṭāi-āli.

75 *Copperplate Inscription of Land Grant to Prāṇpati Brāhman of Bajālipargaṇā, Kamrup, 1687 Śaka/1765 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha.

K.A.S. MS.

The charter refers to an earlier grant made by Emperor Shāhjāhān (1628-58), and appoints Prāṇpati Brāhman as Chaudhārī and Patowārī of the Bajāli-parganā along with the Khātā-tāluq. It is to be noted that King Gadādharasiṁha cleared the Kamrup region of Mughal occupation as soon as he ascended the throne in 1681.

76 *Copperplate Inscription of Land Grant made to Kaviratna Bhāgavatī Mahājan, Bajāli-parganā, Kamrup, 1687 Śaka/1765 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha.

K.A.S. MS.

Kaviratna Bhāgavatī is appointed a Mahājan to propagate the religion of *śravaṇa* and *kīrtana* and is given 178 *purās* of land and 5¼ *goṭ pāiks.*

77 *Copperplate Inscription of Kaviratna Chakravartī, Chaṇḍīpāṭhaka, Pāṭidaraṅg, Bajāli and Barnagar, Kamrup, 1687 Śaka/1765 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha.

S. K. Bhuyan, *Bāhī*, XV. 11, p. 654. K.A.S. MS.

The K.A.S. MS records it that the land gift was made so that there could be daily reading of *Chaṇḍī* in front of Goddess Kāmākhyā.

78 *Rock Inscription of the Bilveśvara Temple, Belsar, Kamrup, 1689 Śaka/1767 A.D.*

King Lakṣhmīsiṁha. Lāhan Barphukan.

Dandiram Datta : 'Śrī-śrī-bilveśvara deva-mandirar śilar phali', *Chetanā*, VI. 7, p. 420, and *Śrī-śrī-bilveśvarar Itivṛitta*, 1959.

Datta, who deciphered the inscription with the help of Bijaybhusan Ghosh Chaudhuri, gave a corrupt version, and this persists so even as we provide it here. Even the name of the Barphukan, *Śrī-śrīmal-lāhana*, appeared as *Śrī-śrī-mal-lāhala* and the initial *svasti* as *saṣṭhī*. The stone

on which the charter was inscribed was reported to be in a bad condition even as Datta saw it some fifty years ago.

79 *Copperplate Inscription of the Maṭh or Kṣudra-Mākhibāhū village, Nāmbarbhāg-parganā, Kamrup, 1692 Śaka/1770 A.D.*

King Lakṣhmīsiṁha.

Dutta-Baruah, p. 254, reads *-madhuvrata* for *-madhuvrataḥ, rinyasta dyumani mamaliṅgī* for *-vinyasta-dyumaṇi-sama-maṇi-śrī-, saṅkāsamurtiḥ svanaya nicaya utsa sasmādantikalpadru kalpah* for *-saṁkāśa-mūrtiḥ su-naya-nicaya-utsa-sama-datti-kalpa-druma-kalpaḥ, jamādadāt* for *sama-dadāt*, etc.

The Mahzar Book in the Kamrup D.C.'s office (No. 63) reads *śasta-dyumaṇi-* for *dyumaṇi, -talpo* for *-utsa-samo, -dru-* for *-druma-, bhūmīm adat* for *samadadāt, -virtī* for *-bhūti-*.

Land was given through this charter to Bhognārāyaṇ Mākhibahīyā Chaudhārī for a *maṭh* for the propagation of the religion of *śravaṇa* and *kīrtana*.

80 *Copperplate Inscription of the Pāṭbāusi-sattra, Barpeta, Kamrup, 1694 Śaka/1772 A.D.*

King Lakṣhmīsiṁha.

Dutta-Baruah, pp. 239-40.

Dutta-Baruah's reading is defective. An impression of the copper-plate was obtained from Dr Kesavananda Deva Goswami (Dibrugarh University) of the Bāli-sattra, Nowgong, and the present reading has been fixed from it. The original reads *ṛddhaikahetuḥ* for *ṛddhyaikahetuḥ*. A copy of the epigraph is to be seen in the Kamrup D.C.'s Mahzar Book (No. 100), which reads *-nṛpo* for *-bhūpo, -dyumaṇi-* for *dyumaṇi-samamaṇi-, -nāmadhāryya-* for *nāmadheya-, khudadhekahetuḥ* for *ṛddyaikahetuḥ* and *raksātaṁ* for *rakṣitāraṁ*.

The inscription calls Śrī-Rāmadeva, Mahājana of Narowā (originally in the Lakhimpur district in the same place as is known as Vāsudeva-thān) the *adhikārin* of the Pātbāusī-sattra, which was set up by Śaṅkaradeva; and the *tāmrapatra* is given to this Mahanta, and the *dharmatra* is entailed on his race. Vide inscription No. 100 and our notes on it.

81 *Copperplate Inscription of the Sandheli Village Nāmghar, Pānigāon-tāluq, Nāmbarbhāg-parganā, Kamrup, 1695 Śaka/1773 A.D.*

King Lakṣhmīsiṁha. Kāśī Dihiṅgīyā Barphukan.

Dutta-Baruah, p. 518. Mahzar Book, Kamrup D. C.'s Office.

The inscription purports to bestow *nānkār* land on Jayanārāyaṇ Kākatī towards propagation of *śravaṇa-kīrtana* through a *nāmghar*.

82 *Land and Servitor Grant Inscription of the Beṅgenā-āṭi-sattra, Mājuli, Sibsagar District, 1695 Śaka/1773 A.D.*

King Lakṣhmīsiṁha. Śivarām Barbaruwā of Ādābarīyā Sandikai family (of which a modern scion is Professor Krishnakanta Handiqui).

Asam Sāhitya Sabhā Patrikā, 1. 4, pp. 208-ff. K.A.S. MS.

The Patrika reading is very much mutilated :

-bhrājata-padarvindāḥ for *-bhrājat-pādāravindāḥ*, *sanni sannāḥ* for *san-ni ṣannāḥ*, *praśaddhāna* for *praśastā na*, *vratomalamātih* for *-vrato'malamatiḥ*, *diṅnā bīkuca sāta kumbha kanase vyāśakta muktavalīhāra vyāja mat* for *diṅ-nārī-kuca-śātakumbha-kalaśe-vyāsakta-muktāvalī-hāra-vyājamatī*, *bita tayya kīrtimānā-manā* for *vitatā yat-kīrti-mālāmalā*, *ebhāga* for *etān*, *dharani nabacayāna śreya sodājjananestāmrīyaṃ* for *dharaṅi-nara-cayān śreyase'dājjananyās-tāmrīyaṁ*, *mattārābhi bhakumbha sthala dalanaṃ bhir-gotra* for *mattārātībha-kumbha-sthala-dalana-ratir gotrabhid-gotra-jātaḥ*, *vikhyāto jvala* for *vikhyātojjvala-* *varasya saciva* for *varas saciva-*, *idubhū-martha rajā sādana* for *iti bhūmyartha-rāja-sādana-*, *sama bhavadṛmīśvare nānmanā* for *samabhavad bhūmīśvareṇātmanā*.

Śivarām Barbaruwā was particularly attached to his *guru*, the *sattrādhikara* of the Beṅgenā-āṭi-sattra, and tried to promote the latter's cause in the ecclesiastical hierarchy. During the reign of Gaurīnāthasiṁha, he placed Beṅgenā-āṭi in the position occupied earlier by the Mahanta of the Dihing-sattra, who was the *guru* of Śivarām's predecessor, Kīrtichandra Barbaruwā.

The present inscription allows a peep into the organisation of the population (*pāik*) into thousands (*hājār*) and hundreds (*śayak*) of artisans, etc., under the superintendence of officers called Hājarikās and Śajkīyās.

83 *Inscription of Land Grant to Ānwār Faqir of Gauhati in the Banbhāg-parganā, etc., Kamrup, 1702 Śaka/1780 A.D.*

King Lakṣhmīhiṁha.

Kerāmat Ali, *Dainik Bātari*, 27 January 1934.

Dr S. K. Bhuyan refers to this charter in his *Annals of the Delhi Badshahate*, p. 15. The text is taken here from the copy Dr Bhuyan made from the newspaper, which reads *aham pradādidaṁ patra* for *svayam prādād idaṁ patram* and *prīta-stuta-* for *prītas stuti-*.

The faqir is granted land, disciples and share in the income of the four *maqāms* (holy places) of Shāh Madār in the Bāusī-parganā, of Shāh Faqir in the Barnagar-parganā, of five (*pāch*) Pīrs in the Kṣhetri-parganā and Bar Maqām of Hājo (known popularly as Powā-, or a quarter-Mecca). Vide *Pavitra Asam*, ed. by myself (Asam Sāhitya Sabhā).

84 *Copperplate Inscription of the Gaurīvallabha Temple, Raṅgpur Sibsagar, 1696 Śaka/1774 A.D.* (?)

Krishnakanta Bhattacharyya : 'Lakṣhmīsiṁha rajāi Gaṅgā-vallabha-deva Barjanā Pahumarīyā Gosvāmīk diyā tāmar phali', *Asam Sāhitya Sabhā Patrikā*, V, p. 6.

Bhattacharyya gives the Sanskrit text only as herein, and adds that the boundaries of the land grants as also the *pāiks* including two Musalmān families are indicated in the Assamese part of it. Bhattacharyya got the plate from Suryyavallabha Nava-(Pahumarīyā) Goswami, who is Gaurīvallabha Goswāmī's great-grand-son. It could not be traced now. Bhattacharyya provided an Assamese rendering of the Sanskrit, translating his reading of the line *mattārāti-mahebha-kumbha-dalane śokelka-kalvīravaḥ* as 'strong like the lion able to tear off the heads of the enemies who are like elephants.' Bhattacharyya reads *-purībhitaḥ* for *-puryyabhitaḥ* and *jalanidhiḥ* for *jalanidheḥ*.

It is interesting to note that in the Mahzar Book in the Kamrup Deputy Commissioner's office there is the copy of two epigraphs of King Lakṣhmīsiṁha, both dated 1696 Śaka/1774 A.D., giving land and *pāiks* to Gaṅgāvallabha Pahumarīyā Goswāmin for the administration of rituals (i) of the god, Gaurīkānta (Śiva), enshrined on the Bhasmāchala or Peacock Island on the Brahmaputra at Gauhati (No. 221), and (ii) of the deities Gaurīkānta (Śiva) and Durgā, enshrined on the Madanāchala also at Gauhati (No. 222). The first two ślokas and portions of the third in both these plates are near idential with the corresponding ślokas of the present

inscription. These should, therefore, help us in fixing our text. The Mahzar Book reads *-dambhāpahara-* (*dambhāpahāri-*), 221 *-bhujavadrājamāno*, 222 *-bhṛṅgaradvājamāno* (*r-bhṛnga-bibhrājamāno*), 221 *vvīsvaparvvārccana-*, 222 *visvaparvvārccana-* (*viśva-parvvāccā-*), 221 *-janmāḥ* (*janmā*), *-taruni-* (*-taruṇī*), 221 *-valvi*, 222 *-valli-* (*-vallī*), 221 *-dro-* (*-druma-*), 221 *sotkaṇthe kaṇthiravaḥ* 222 *sotkaṇṭhakaṇṭhivaraḥ* (*śokelka-kalvıravaḥ*) [This should definitely be *sotkaṇṭha-kaṇṭhīravaḥ*, 'the passionate or roaring lion'.], *yaśorājalanidhi* (*yaśobhir ā jalanidheḥ*), *kṣitī-tala-makhabhuk-* (*kṣiti-makhabhuk*), *ksiti-manujam adad* (*kṣitija-manujam adāt*). The date of the Gaurīvallabha temple plate should also be perhaps 1696 Śaka/1774 A.D.

King Lakṣhmsiṁha took one Ramānanda Āchārya as his *guru* and called him Pahumarīyā Gosāi, as he resided in the Pahumarā village (vide No. 152); but the family came to be known as Na-(Nava-)Gosāi also. Pratāpavallabha is Ramānanda's son (Kasinath Tamuli Phukan, *Asam Burañji*, pp. 57-59).

85 *Copperplate Inscription of Opar-barbhāg, etc., -parganās, Kamrup, 1706 Śaka/1784 A.D.*

King Gaurīnāthasiṁha (1780-95). Senāpatı *alias* Haranāth Duvarā Barphukan.

Bhuyan, *Bāhī*, XV. 11. K.A.S. MS.

The readings taken were : *-nisṛta-* for *-niḥsṛta-*, *-madhuvratāya janma-* for *-madhuvratājanma-*, or ? *madhuvratāyamāna-*, *-sattāna-* for *-santāna-*, *amarudramāsara-* for *-amara-drumāra-*, *-dhṛta-* for *-kṛta*, *-karna-puridhpuridhṛta-* for *-karnapurīkṛta-*, *-darirajanikara-* for *-dadhi-rajanīkara-*, *phukkanne pryadatta jīnoddhāra-* for *-phukkanena pradatta jīrṇoddhāra-*.

The charter renews the grant made earlier by the king's elder brother to one Rāmkānu through a *patra* (a write on paper or such other material).

86 *Inscription of Land and Servitor Grant to the Dakhinpāt-Gosāi of Mājuli (Sibsagar District) in Daraṅgī-rājya (Daraṅ), 1707 Śaka/1785 A.D.*

King Garīnāthasiṁha. Sandikai Barphukan.

Asam Sāhitya Sabhā Patrikā, I.4, p. 207. K.A.S. MS.

The Kamrup D.C. office Mahzar Book contains the text of this epi-

graph (No. 172, 188), reading *kṛṣṇāruṇa-caraṇa-* for *-kṛṣṇa-caraṇa- cāraṇa-* and *-brahmattara* for *-brahmottara-*. 26 families of *bhakats* with some land are given to the brāhman Medhi of the Sudarīkhel-sattra, and the Medhi is to pay the Sattrādhikāra of the Dakhiṇpāṭ-sattra proper tributes (*kar-bhār*).

87 *Inscription of Land and Servitor Grant to the Medhi of the Haridevī Sect in Bajāli, etc. -parganās, Kamrup 1709 Śaka/1737 A.D.*

King Gaurīnāthasiṁha.

K.A.S. MS.

The grant is made in favour of two brāhmans, Vidyāvinod and Kaviratna, Medhis of the Haridevī sect of Assam Vaishṇavas.

88 *Copperplate Inscription of Land Grant towards the lighting of Akhaṇḍa-pradīpa at the Hayagrīva-Mādhava Temple, Hajo, 1710 Śaka/1788 A.D.*

King Gaurīnāthasiṁha.

K.A.S. MS., which does not indicate the source.

The whereabouts of the 727 *purās* of land here given to two persons are not mentioned in the inscription.

89 *Copperplate Inscription of the Kālikā Temple, Jayantīyāpur, 1710 Śaka/1788 A.D.*

King Baḍagosāi's (?-1770) Chief Queen Kāśāsati-Devī, King Vijayanārāyaṇa (1786-89).

K. M. Gupta : 'Jaintiapur Copper-plate of Mahādevī Kāsāvatī', *J.A.R.S.*, I. i.

All the three inscriptions (the present one and Nos. 98-99) of the old queen, Kāsāvatī, are on the same plate ; they are divided and arranged here according to dates.

Of the line of Jayantīyāpur kings Baḍagosāi reigned till 1770, Chatrasiṁha from 1770 to 1781, Yātrānārāyaṇa from 1781 to 1786, and Vijayanārāyaṇa from 1786 to 1789.

90 *Copperplate Inscription of Devottara Land Grant in Kachārīmahal, etc, -parganās, Kamrup, towards Akhaṇḍa-pradīpa before Govinda-ṭhākur, Āuniāṭi-sattra, Mājuli (Sibsagar), 1711 Śaka/1789 A.D.*

King Gaurīnāthasiṁha.

Asam Sāhitya Sabhā Patrikā, I. 4, p. 204. K.A.S. MS.

The MS reads *-rāśika-* for *-rasika-*, *gehakhaṇḍa-* for *gehe'khaṇḍa-*, *-śabhumika-* for *-sabhūmika-*.

The Mahzar Book, Kamrup D.C.'s office, has a copy (No. 26) of this inscription.

The gift of *pāiks* with the land they enjoyed is made here in the three parganās, Kachārīmahal, Pūbpār and Saru-khetri. The *pāiks* are to make over the butter (ghee) to two persons, Bethārām and Gorā, collectors on behalf of the *sattra.*

91 *Copperplate Inscription of Brahmottara Land Grant in Pūbpār-parganā, Kamrup, to the Bhuvaneśvarī Temple, Nīlāchala, Kamrup, 17 . . Śaka/17 . . A.D.*

King Gaurīnāthasiṁha.

We obtained the plate from its owner, Srimati Mrinalini Devi. It reads *samadamīmāṁ* for *samadād imaṁ.* It is slightly damaged in places.

The land gift was part of the *varotsarga* ceremony of the Bhitaruwāl Phukan (of the Lānmākharu family ?).

92 *Inscription on the Bāli-sattra's (Nowgong, Assam) Bell-metal Gong. 1717 Śaka/1795 A.D.*

Mahīdhar Burāgahāin.

The bell-metal gong of 480 *tolās* of bell-metal was given to the Narowā-sattra (Lakhimpur District, vide Nos. 80, 100) and is now preserved in the Bāli-sattra, Nowgong, Assam. Dr Keshavananda Goswami of the latter *sattra* made the gong available to us for reading.

The name Mahīdhara of the donor Burāgohāin is confusing unless and until, of course, it is taken as another name of Pūrṇānanda, who became Burāgohāin and Rājamantrin since Āṣhāḍha, 1705 Śaka (?). It is recorded in the *Tungkhungiya Buranji* (tr. S. K. Bhuyan, O.U.P., art 182) that

Gaurīnāthasiṁha crossed the Lohit (Brahmaputra) and paid a visit to the Mahanta of Narowā-sattra. The king died in 1717 Śaka, the same year as in which the gong was given. Pūrnānanda was continuing to be Burāgohain till much later. That he had a slight illness that year, and had to take the blessings of a holy centre towards extension of the lease of life is not corroborated from any other source. It was the same Burāgohāin who four years later in 1721 Śaka went to Bardowā to settle a dispute between Rāmadeva, the Narowā Mahanta, and Rāmacharaṇa of Śalaguri over the Bardowā-thān (vide No. 100).

The text reads *āyuṣa* for *āyuṣo* for metre's sake.

93 *Rock Inscription of the Chatrāchala Devī Temple, Gauhati, 1721 Śaka/1799 A.D.*

King Kamaleśvarasiṁha (1795-1810). Pratāpavallabha Sandikai Barphukan.

Golokchandra Barua Kāvyavinod : 'Chatrāchala-devālaya' *Ālochanī*, IV. 11, pp. 364-68.' Chaudhuri : 'Chatrākār devālayar phali', *Āwāhan*, XI. 8, pp. 778-80.

The Kāvyavinod dropped ৺৭ at the beginning, *tilaka* in the middle after *narapati* and *pratāpavallabha* . . . *1721* at the end, and read *-śīrsollāsi-* for *-śirṣollāsita-*, *-vandya-* for *-spṛṣṭa-*, *-bandhu-* for *-vaṁśa-*, *-vaṁśa-* for *-kamala-*, *-bhūbhuja-* for *-bhuja-*, *-maitra-* for *-maitraka-*. Chaudhuri reads *-phukkanayādeśa-* for *-phukkanasyādeśa-*.

Pratāpavallabha's original name was Gendhelā Sandikai Rājkhowā. He was known popularly as Kalīyābhomorā, as his complexion was very dark, and on account of the prowess he exhibited in crushing down the rebellion of Haradatta and Vīradatta of Kamrup, the king, Kamaleśvara, gave him the name Pratāpavallabha.

The Devī enshrined in the temple is to be called Maṅgalachaṇḍī or Ambikā. The hillock on which the temple was built is known as Chakrākāra or Chatrāchala.

94 *Rock Inscription of the Chatrāchala Viṣhṇu and Śiva Temples, Gauhati, 1721 Śaka/1799 A.D.*

King Kamaleśvarasiṁha. Pratāpavallabha Sandikai Barphukan. Galokchandra Barua, loc.cit. Chaudhuri, loc.cit. See No. 93 above.

-kulāmbudhau — Barua, *-kulāndhadhau. dhyeo dharitrīdharah* — Barua, *mantrībhyūpādhidharaḥ*, Chaudhuri, *dheyoritrīdharaḥ. sumatina* — Chaudhuri, *sumantriṇā. -maitrake'vanipater* (Barua) — Chaudhuri, *-maitrake vā nṛpater. sādaram* — Chaudhuri, *śādaram.* In both Nos. 93 and 94, *ādeśita* might better have been *ādiṣṭa.*

The three temples of the Devī, Vishṇu and Śiva stand side by side on the Chatrākāra hillock.

95 *Document of the Purchase of a Slave by the Mahanta of Śalaguri-sattra (Nowgong), 1721 Śaka/1799 A.D.*

King Kamaleśvarasiṁha.

Asam Sāhitya Sabhā Patrikā, I. 2, p. 73. K.A.S. MS.

This is an important piece of evidence of the sale and purchase of household slaves in the Āhom régime. Sir Edward Gait mentions it that the Āhom nobles kept as slaves prisoners of war and persons bought out from among the hill tribes. He continues : "The owning of slaves, however, was by no means confined to the nobles, and all persons of a respectable position had one or more of them, by whom all the drudgery of the household and the labour of the fields were performed ... ... They were bought and sold openly, the price ranging from about twenty rupees for an adult male of good caste to three rupees for a low-caste girl" (*A History of Assam*, pp. 241-f). In the present case the Śalaguri-sattrādhikāra buys a man called Mohan at six rupees from twenty villagers including Lerelu Śaikiā and Siddhi Barā. A number of people stand witness to the transaction; and of them a few are named in the document. Thumb impressions (of Mohan?) are then taken. As fees (*sabhāari*) for the people who were present on the occasion, areca-nuts and betel-leaves are offered, and Rāmrath who acts as Kākatī (scribe) gets his fee in the form of areca-nuts, betel-leaves and a napkin. The form of writing may be compared to the stone inscription recording three transactions of sale and purchase of land (No. 156), while another transaction on men is to be found in No. 150. Very recently we have recovered from the possession of a gentleman, Balindra Bhattacharyya of Silśako, North Gauhati, the copy of a deed of the reign of Gadādharasiṁha of the purchase of a woman slave from her husband at the cost of eight rupees and an embroidered *sāri* by a priest of Kāmākhyā in 1607 Śaka/1685 A.D. The text of the deed in Assamese is reproduced here at page 72.

96 *Copperplate Inscription of Land Grant to Dvitīya-Mādhava in the Temple of Hayagrīva-Mādhava, Hajo, Kamrup, 1722 Śaka/1800 A.D.*

King Kamaleśvarasiṁha. Pūrnānanda Burāgohāin, and Pratāpavallabha Sandikai Barphukan.

Gauridatta Misra Vidyābhūṣaṇ : 'Hājo devālayar Dvitīya Mādhavar tāmar phali', *Bāhī*, V. 12. K.A.S. MS. Sarma, *Kāmākhyā-tīrtha.*

The MS copy reads *svāddhiṁ* for *svādvīṁ*, *śatru-* for *śakra-*, *-vigalmādhvīka-* for *-vigalan-mādhvīka-*, *sādhavā dātaṁ* for *sādhavāḥ dattaṁ*, *prādadat* for *prādadāt*, *dadat* for *-'daḍāt*, *-bhujādi-maitrake* for *-bhuja-dvi-maitrake*. The copy also has the following lines at the bottom :

श्रीमन्माधव देवस्यहयास्य-द्वितीयस्य ❀❀❀
या सर्व्वाणित्य पूजायाद्रव्य निर्न्नयं दुवारान्वयजः
श्रीमान्तरुणो वरफुकणः—एतुं रस सोमेब्दे. निब्बन्धा ए पटुको ।

This seems to be the corrupt remnant of a postscript recalling some earlier grant towards the supply of materials for the daily worship of Dvitīya Mādhava ordered by one of the Barphukans of the Taruṇ Duvarā family.

97 *Copperplate Inscription of Land and Servitor Grant to the Kalaṅgpār Bramachārī-sattra, Sāmaguri, Nowgong, Assam, 1722 Śaka/1800 A.D.*

King Kamaleśvarasiṁha. Pūrṇānanda Burāgohāin Rājamantrin.

The plate was obtained for reading through the good offices of Shri Mohanchandra Sarma, Muktiyār of the Brahmachārī-sattra, and my old student, Miss Afia Sultana. The Kamrup D.C. Office Mahzar Book (No. 133) contains a copy of this plate.

Vāsudeva was one of the brāhman disciples of Śaṅkaradeva's grandson, Puruṣhottama Ṭhākur (1561-1619). He set up the Chatamiyāl-sattra. Vāsudeva's grandson is Viśvambhara Brahmachārin of Nowgong, who came to the Āhom capital at Raṅgpur and stayed on the banks of the Jayasāgar tank there, and about 1783 got himself involved in an intrigue against the king, Gaurīnāthasiṁha. He was arrested and given punishment and sent back to his house in Nowgong (*Tungkhungiya Buranji*, art. 179). The evidence of the present charter is :

Earlier than this it was represented by Viśvambhra to King Lakṣhmīsiṁha that when Vāsudeva was removed to a place called Cheuni, as many as 60 of his *bhakats* (monks) were forced to take to the duties of *kāḍis* or *pāiks*. The king placed this matter for disposal with the Chief of the Judiciary, Śivarām Barbaruwā of the Ādābarṣyā Sandikai family, and (Kekeru) Kalitā Phukan. These officers after proper examination of the whole business ordered the cancellation of records in regard to 10 *gots*

of *pāiks* in Nowgong, and gave these men as *bhakats* and some land to Viśvambhara.

Viśvambhara now preferred an appeal to the Prime Minister, Pūrṇānanda Burāgohāin, so that the gifts might be recorded on a *tāmra-patra.* The Burāgohāin forwarded the matter to the king and, by his orders, sent Dhanbar Barā for an enquiry in Nowgong. The Barā held his trial among people of Telīyā and Khātowāl *khels* in Nowgong. These people gave their evidence in writing that Lakṣhmīsiṁha had given such and such men and land to the Brahmachārin. On the Barā's report the Prime Minister issued the present copperplate writ, bestowing on Viśvambhara Brahmachārin 9½ *goṭs* of *pāiks*, and 124 *purās* of paddy growing land and 16 *purās* of homestead land. This was to be counted as *brahmatra* (*dvija-vṛitti*).

Vide *śyamuvā* and *kāri* in the Glossary.

98-99 *Copperplate Inscriptions of the Kālikā Temple, Jayantīyāpur, 1724 and 1725 Śaka/1802 and 1803 A.D.*

Vide No. 89.

100 *Copperplate Inscription recording Settlement of a Dispute over the Bardowā-sattra, Nowgong, 1721 Śaka/1799 A.D.*

King Kamaleśvarasiṁha. Pūrṇānanda Burāgohāin Rājmantrin and Bhadrakānta Barbaruwā of the Sandikai family.

Asam Sāhitya Sabhā Patrikā, I. 2, p. 74. Dutta-Baruah, pp. 130-f. K.A.S. MS.

The Patrikā reads *svastīśa* for *svasti śrī-*, *-labdha-* for *-lubdha-*, *mṛdrāma-* for *sutrāma-*, *-kumbadārvali-* for *-kumudāvali-*, *vitrānana-* for *viśrāṇana*, *-vinandita-* for *vinindita-*, *sadralatāma-* for *-sadratna-dāma-*, *-visava-* for *-visara-*, *svanaya-* for *sunaya-*, *batadravābhidhaḥ* for *vatadra-vābhidha-*, *-salagurīyā-ṛ* for *-śalgurīyākhya-*, *naroyā-ṛ* for *naroyākhya-*, *hutī* for *kṛtī*, *hu hala svaddha* for *kurvan śuddha-*. The Sanskrit part still remains obscure.

The text was compared with an impression of the original through the courtesy of Dr Keshavananda Deva Goswami of the Bāli-sattra, where the plate is now preserved.

This document acquaints us with the form of enquiry held by the Āhom rāj into a major dispute among important personages and its settlement. In the present case the dispute was between Rāmacharaṇa of the Śalaguri-sattra and Rāmadeva of the Narowā-sattra, both of them

claiming right over the site of the *nāmghar* (temple) of the Bardowā-*thān*. This dispute has a long history behind it.

Śaṅkaradeva had three sons. The eldest and the youngest of them had a son each—Purushottama Ṭhākur and Chaturbhuja Ṭhākur respectively. Purushottama and Chaturbhuja, however, did not leave behind any sons. Chaturbhuja's elder sister, Govindapriyā, was married to Gaurīkānta Baruwā, who was called Gābharu-giri on account of his being recognised as a member of Śaṅkaradeva's lineage. From him we have the line :

Gaurīkānta Baruwā = Govindapriyā
|
Dāmodara Ātā
|
Ramākānta Ātā
|
Rāmachandra Ātā
|
Rāmadeva Ātā.

Chaturbhuja's daughter by his first wife, Kanakalatā Āi, was Subhadrā, who was married to Yadu Baruwā, better known as Rāmadeva Gābharu-giri. The line springing from this marriage ran as follows :

Rāmadeva *alias* Yadu Baruwā = Subhadrā
|
Anantarāya Ātā
|
Vishṇurāya — Keśhavarāya — Mādhavarāya
|
Lakshmīkānta
|
Rāmacharaṇa — Haricharaṇa — Gopālacharaṇa

After the death of the two Ṭhākurs (grandsons of Śaṅkaradeva), the resourceful Kanaklatā Āi finding herself and her kith and kin in uneviable circumstances, moved with all of them into the Āhom kingdom. Dāmōdara Ātā obtained the patronage of King Jayadhvajasiṁha (1648-63) to establish the Narowā-sattra (vide Nos. 80, 92) in the present-day Lakhimpur district. About two years and a half after this he came down to the present-day Nowgong district and after great difficulties discovered Bardowā, abandoned by Śaṅkaradeva about a century before this and now overgrown with a dense forest, and set up a *sattra* there. Dāmoḍara Ātā died in 1655, when his son, Ramākānta, was just thirteen years old. Kanaklatā Āi advanced the claims of two-years-and-a-half-old Anantarāya to the *guddy*. Thus was a dispute planted between the lines of Govinda-

priyā, called Narowā-vaṁśa, and the line of Subhadrā, which came to be known as Śalaguri-vaṁśa as Anantarāya later moved eastward to the banks of the Dihing river to bring the Śalaguri-sattra into being.

The two lines passed through various vicissitudes and alternately had disputes and compromises over claims on Bardowā. When Rāmadeva was installed pontiff of the Narowā-sattra in 1761, he was all up and doing with the management of the estates, took one *tāmrapatra* in 1772 giving him rights to Śaṅkaradeva's place at Pāṭbāusī (Kamrup, vide No. 80) and another *tāmrapatra* for lands in the name of Bāli, Rampur and Bardowā-sattras. He came finally into conflict with Rāmacharaṇa of the Śalaguri-vaṁśa, who was then functioning as the *adhikāra* of the Baroowā-thān.

Things thus developing could not be overlooked by the capital, as the *sattrādhikārs* had large followings and a conflict amongst them could lead to a conflagration in the State any moment. Therefore, no lesser personages than the Prime Minister of the country and the Barbaruwā, who was head of the States's Judiciary, had to be commissioned out by the Svargadeva with a view to settling the claims of the contending divines on Bardowā. The Prime Minister and the Chief Justice detailed the services of other officers and took with them a posse under a Chāudāng (police) centurion. They brought together from nearby places Mahantas, *bhakats* (monks) and others of the civil population (*chaharīyā*) and the married and unmarried clerics under the two Mahantas. Evidences were examined with great care and with reference to ancient usages (*prācīna-bhūpa-rāddhānta*). There were the findings that Narowā's and Śalaguri's rights were on par with each other and that the Narowā Ātā had unfortunately encroached a little upon the Śalaguri Ātā's land. Orders were passed that the Narowā Ātā's *nāmghar* built half on the Śalaguri Ātā's soil shall be demolished, that partition of land shall be properly demarcated with boundary posts so that each may build his own *nāmghar*, and that the *padaśilā* (a stone said to bear the imprint of Śaṅkaradeva's feet) also be equally divided between the two.

It appears that this settlement made the bifurcation of the Bardowā-thān a permanent *fait accompli.* The Narowā part came to be known as *bar-hissā* and the Śalaguri part as *choṭa-hissā.*

101 *Copperplate Inscription recording Settlement of Land in Bāusī-parganā, Kamrup, 1738 Śaka/1816 A.D.*

King Chandrakāntasiṁha (1810-18, first tenure). (Pūrṇānanda) Burāgohāin.

Dimbeswar Neog : 'Barpeṭāt ebhumuk', *Bāhī,* XVIII. 2, pp. 73-74.

Neog read *-sadrakta-* for *-sad-ratna, -viśrāṇanānipta-* for *-viśrāṇanā-lipta-*, *pālyāta bebhiḥ* for *pālyā bhavadbhiḥ, kṛtayeoauḥ* for *kṛtajñaiḥ.*

After having the Sanskrit text of No. 152 before us, we are inclined to read *-vaṁśotpala-* for *-vaṁśotpanna-*, *-bhūmir naya-ratna-vallyāḥ* for *-bhūmindhayaraktavalyāḥ*, *-kula-* for *-kūla* (?)-, *viśrāṇa-nālis-tuhina-* for *-viśrānana-lipta-hima-*, and *samayācatedaṃ kṛtāñjalir bhāvi-narendra-vargān* for *kṛtāñjalir bhāvi-narendra-vargān* (*prāthayate*).

It is to be noted that this charter was issued in the beginning (7 Vaiśākha) of 1730 of the Śaka era, a very critical year in the history of Assam, for towards the close of that year Badanchandra Barphukan, who had a quarrel with Pūrṇānanda Burāgohāin and fled to Burma, appeared in the eastern part of the kingdom with large Burmese hordes of marauders, The Burāgohāin was ill for sometime and having despatched an army to fight the invaders, he died (or committed suicide according to one opinion) in Chaitra, the same year. In the month of Phālguna 1739 Śaka Chandrakāntasiṁha was deposed, and another prince, Purandarasiṁha, was installed in the throne.

By this charter Atirām Chaudhārī is appointed both Chaudhārī and Paṭowārī of the Bāusī-parganā against an annual payment of Rs. 1,300. It was represented to the king through the channel of the Burāgohāin that the forefathers of Atirām were Chaudhārīs of the parganā since the occupation of the country by the Baṅgāls (Mughals) and that there were a few Chaudhārīs from other families in the meantime. Atirām produced proof of records (*mahẓar*) written in Persian to support his contention. The Svargadeva was satisfied that his was a genuine case and reinstated Atirām in the old inheritance.

102 *Documents of Dharmottara and Nānkār Land Grant in Bar-bangshar-parganā, Kamrup, 1743 Śaka/1821 A.D.*

King Chandrakāntasiṁha (1819-21, second tenure under Burmese tutelage). The Barphukan of the Lānmākharu family (Bethārām Tāmulī-Phukan).

Goswami : 'Puraṇi faychalā, *Milan,* III. 3, pp. 190-92. Dutta-Baruah, pp. 459-60.

Goswami reads *-māddhika-* for *-mādhvīka-*, *-maitrānanda-* for *-mailinda-*.

Chandrakāntasiṁha became king for the second time in the last part of 1740 Śaka, and on 2 Chaitra 1742 he left his capital at Jorhat and came down to Gauhati for fear of Burmese hostility. When the Burmese pursued him that far, he fled them and moved further west. This time his reign covered 2 years and 8 days only. It is during this period that the king and the Barphukan made these *dharmatra* grants to

Vişhņucharan *alias* Bhathau Chaudhārī, who maintained a *nāmghar* with a Gopāla icon.

103 *Copperplate Inscription of Dehar-parganā of Land Revenue Grant towards Hari-kīrtana in the Hayagrīva-Mādhava Temple, Hājo, Kamrup, 1743 Śaka/1821 A.D.*

King Chandrakāntasiṁha. Queen Padmāvatī-devī. Bethārām Tāmūli-Phukan Barphukan of the Lānmākharu family.

S. K. Bhuyan's Notes, 'copied from the certified copy issued by the Supdt., Commissioner's Office, A.V.D. on 5.10.25.'

When Chandrakāntasiṁha left Gauhatı at the approach of the Burmese from his eastern territories, the Burmese Commander, Mingimāhā Tilowā, made Jogeśvarasiṁha a king of course only in name, on 12 Agrahāyaṇa 1743 Śaka. Chandrakāntasiṁha's army clashed with the Burmese at Mahgar; and being unable to stand his grounds there, the poor king fled away in Jyaiṣṭha 1744 Śaka to Bengal. It appears that the king and his queen Padmāvatī, issued this document during this extremely disturbed period.

prāk-pravṛtta-sattrotsava-sthānīya-hari-kīrtana—It appears from the rendering of the *Yoginī-tantra* into Assamese verse (called *Hayagrīva-Mādhava* or *Maṇikūṭa*), done in 1686, that in addition to the tantric form of worship inside the Hayagrīva-Mādhava temple, *Bhāgavata*-pāṭha, *nāma* (prayer songs), *gāyana-vāyana* (orchestra music), *viyāhar gīta* (choral songs), etc., codified into a programme of services from morning till night in the style of neo-Vaishnava *sattras* were introduced, and that the epigraph refers to that peculiar form of worship (M. Neog : 'Hayagrīva worship in Assam', *Journal of Oriental Research, Madras*, September 1952—June 1953.)

The revenue accruing under certain heads was made available to the funds of the Haragrīva-Mādhava temple through a Chaudhārī and his descendants so that the holy festivals at the temple could be carried on; and the functionaries of the temple were charged with the duty of managing these festivals.

104 *Document of Dharmottara Land Grant to the Āibheti-Na-sattra, in the Khātā-parganā, Kamrup, 1744 Śaka/1822 A.D.*

King Chandrakāntasiṁha.
Dutta-Baruah, p. 245.

Dutta-Baruah reads *-bipasvanmādhviba-* for *-vigalan-mādhvīka-*, and *-mailanda-* for *-mailinda-*.

Śaśadhara, the donee of this grant, is grandson of Rāmacharaṇa of the Śalaguri-sattra (vide No. 100). He established the Āibheṭi-Na-sattra and is said to have been the guru of Chandrakāntasiṁha, who made a *dharmatra* grant of 240 purās of land by this charter, which is a *patra* and not a *tāmrapatra* as the king was living in Kamrup while the Burmese held his eastern territories.

105 *Inscription on the Brass Door of the Sundarīdiyā-sattra, Kamrup, 1769 Śaka/1847 A.D.*

This inscription of the British times in India shows that the old custom of recording a gift on metals continued as late as the middle of the 19th century A.D. The names of the donor (Bhaktacharan Ātai) and the brazier (Layan), who made the door, are inscribed.

106 *Dhenukhanā Copperplate Inscription of Satyanārāyaṇa and Pratyakṣanārāyaṇa, 1314 Śaka/1392 A.D.*

Kings Śrī-Satyanārāyaṇa, Pratyakṣanārāyaṇa and Yaśa(Yama)-nārāyaṇa.

Sarveswar Barua : 'Chaturdaśa śatikār dukhan tāmar phali', *Āvāhan*, VI. 6 ; 'Some ancient relics found in North Lakhimpur', *Journal of the Assam Research Society*, III. 2.

This charter was discovered in a tank in a place called Dhenukhanā near Ghilāmarā in the Lakhimpur district. The nearby Ghārmarā-sattra claimed some land as theirs on the strength of this epigraph, which they submitted to the Government. The charter was sent to Dr T. Bloch and Dr R. D. Banerji for decipherment, who returned it without any success. A pundit, Gauridatta Mishra Vidyābhuṣhaṇ, then tried to read it, and came to the finding that some king, called Svarganārāyaṇa, gave the brāhman, Nārāyaṇa, land sufficient to maintain more than a hundred families. Later on, however, Sarveswar Barua, with his remarkable literary zeal and critical acumen, succeeded in making a very satisfactory decipherment. Nos. 106 and 107, both read by Barua, opened up a new chapter in the history of North-Eastern India.

Barua reads *survvandyāmambā-* for *svarvandyām-ambā-* (1.3). *novāsva-* for *no vā khe* (1.6). OR *prakṣāta-* for *prakhyāta*, OR *janoghai* for

janaughe (1.9), *svadhe* for *svake* (1.10), *-ṛpu-* for *-ripu-* (1.11). OR *-vīrjjaḥ* for *-vīryyaḥ* (1.12), *-dinesaḥ* for *-dineśaḥ* (1.13). Barua *tatsunur* for *tatsūnur-* (1.14). OR *khyāpo* for *khyāto*. Barua *sarga-* for *svarga-* (1. 17), *śrutaḥ* for *śrutāḥ* (11. 24, 25, 26). OR *hāritako* for *hāritakā* (1. 24). Barua *tārāpati iti* for *tārāpatir iti*, (1.26), *jaga iti* for (OR) *jagati* (1.28), *vaṭavasaḥ* for *vaṭavṛkṣaḥ* (1.35).

Read *-vaṁśāṁsa-* for *-vaṁśāṁśa* (1.11), *-pati-* for *-patiḥ* (1.15), *vītihotre* for *vitihotre*, * * **nāma* for *nāma* (1.18).

There appear to have been two donor kings in the epigraph.. Lines 15-16 mention the giving of 600 *puṭis* of land to Nārāyaṇa-dvija by King Satyanārāyaṇa in 1314 Śaka. Line 33 presents King Pratyakṣanārāyaṇa as giving another 600 *puṭis*. Then again, a third donor's name seems to have been half effaced in lines 36-37. Barua takes this name to be Yasanārāyaṇa or Yamanārāyaṇa. This monarch gave a brāhman, the son of Bhārgava, 200 *puṭis* of land. 'Nandi-nṛipa' or 'Nandisara' of the present epigraph is 'Nandīśvara' in No. 107. The 'Sadhayāpurī' of this plate is 'Svadhayāpurī' of No. 107. That Satyanārāyaṇa was Nandi-nṛipa's son is evident from both the epigraphs. From the latter plate we get Lakṣhmīnārāyaṇa as Satyanārāyaṇa's son. But how can we place Pratyakṣanārāyaṇa and Yaśa(Yama)nārāyaṇa in the genealogy? As Lakṣhmīnārāyaṇa issued his charter in 1323 Śaka, these two may be princes who were junior to Lakṣhmīnārāyaṇa. My surmise, therefore, is that the present epigraph has two distinct parts—one of 1314 Śaka and the other of a date later than 1323 Śaka.

Barua sought to suggest that the names found in the two epigraphs would go to constitute a line of Chuṭiyā kings and that Sadhayā or Svadhayā is to be indentified with the present-day Sadiyā (Lohit district, NEFA). He further identifies Dhavali-ca (1.17) with the river Dhal, Goṭaparā (1.31) with Ghaṭāparā, Vyāghramāri (1.33) with Bāghmūrī, all in the same locality in Lakhimpur which was known in medieval times as Hābung, a principality ruled by brāhman chiefs.

Barua renders the Sanskrit into English thus:

'Hail to Gaṇapati, Salutations to * * * Vāsudeva, who * * * the tribe of Daityas, Śiva, according to the opinions of the noble-minded * * * *, Ambā, the daughter of the Snowy Mountain (Himālaya), adored by the gods * * *, offering to whom sweet to taste * * * who puts on arms for quelling the pride of the Daityas * * * I bow with unstinted devotion and capacity to her, who has a moon-like * * * and of whom (Śiva), the enemy of Tripura, is enamoured. * * * daughter * * * descended the great King Nandi, who was like a lion to his enemy, wantonly roaming in the world like a heated elephant in the forest. Neither in the heavens nor on earth was there a king of such virtuous deeds * * * like the Brahmaputra. With glory spread far and wide and having destroyed the pride of the enemies * * * he ruled at Sadhayāpurī. Expert in subduing

his enemies with the mace held by his arms, he was praised by the populace in the world as devoted to the gods and Brāhmans and accomplished in moral precepts. His (queen) * * * good sense among the Daityas Daivakī was always busy in performing virtuous deeds in the household. From her was born in the dynasty of Asuras, Satyanārāyaṇa, who defeated his enemies and relieved the earth of her burden, also became a powerful king and was like (God) Satyanārāyaṇa himself. He * * * combined the virtues of the lamp spreading effulgent glories and of the sun in dispelling darkness and protecting the earth. There was a Brāhmaṇ, named Sankarṣhan, descended from the Kāśhyapa-gotra. From him was begotten Umāpati, who was established (in life). His son Nārāyaṇa was a gifted and entirely virtuous Brāhmaṇ adored by the king. The king gave to the son of the said Nārāyaṇa Brāhmaṇ that land measuring over 600 *puṭis* (*purās*?) on the bank of the Dhavali river (during the current Manwantara?) with workers and artisans by a grant for the attainment of heaven (i.e., bliss in the next world). (It was) in the year 1314 (Śaka) * * * by name, learned, * * * famous, disinterested. By order of the king he gave by name Ludumimāri * * * two *kuṇḍūwalas* as reservation for boats, (bounded) on the east by the Saraṭaḥ Road, on the south * * *, * * * on the west, and by Daṇḍīkādwāra on the north. [Then follows a list of many Brāhmaṇs with their gotras, residents of the village, probably as tenants or witnesses.] In the world * * * known as * ** Katakikhā-Taila-Jaṭaka (probably, a particular office-bearer) shall protect this grant given by me. I have given this grant as a lord of land and men to one who remained folded-handed for three hours and this grant should be honoured by the officers of state in the same spirit, 4131 (=1314).

"The principal village of Goṭāparā with waters (*beels*) and two *kuṇḍūwalas* as reservation for boats was given as a substitute. By order of the king (?) King Pratyakṣhanārāyaṇa made a grant of 600 *puṭis* of land (in the field) named Vyāghramāri (bounded as follows:) on the east Galaṇḍā Road, on the south Barshāl tree, on the west Kusuma-Geru (?), and on the north Baṭabasha (rubber tree?) * * * in * * * gave 200 *puṭis* to the son of Bhārgava among Brāhmaṇs" (pp. 43-44).

107 *The Ghilāmarā Copperplate Inscription of King Lakṣhmīnārāyaṇa, 1323 Śaka/1401 A.D.*

S. Barua, loc. cit.

OR *āśītatvāsubhavo* for *āsit-tvāsu-bhavo*; *puyāṁ* for *puryyāṁ*; *vaśīkṛtāḥ* for *vaśīkṛtāḥ*; *āśit* for *āsīt*; *biśube* for *viṣuve*; *śimau* for *sīmau*, *śimā* for *sīmā*, *bharadvāt* for *bharadvājāt*.

Read *upānasūd vāsuḍevakaḥ* for *upāsad-vāsudevakāḥ*.

This plate is now in the possession of the Assam State Museum; but it was not available to us, being given out on loan.

This plate was discovered by a Kachari gentleman while trying to reclaim a piece of new land. Barua seeks to identify Svar-nadī (1.12) with the Subansiri, Bakhanāgrāma (1.12) with Bakhāmukh on the right bank of the Subansiri and Pokāmari (1.13) with the Pakīmūrī *beel*.

Barua's rendering of the plate is as follows :

"I hail Ganeśha, son or delight of Pārvatī and saluted by the gods and Asuras alike for success in their ventures. Nandīśwara, who having vanquished Vīravara was adored by him and soon became (known as) a hero, lived at Sadhayāpurī free from fears. His son, Satyanārāyaṇa, became a great king by conquering many kings and being eulogised by them. His son, Lakṣhmīnārāyaṇa, who, single-handed, defeated and conquered all the kings, also became paramount among kings. There was a virtuous and sinless Brāhmaṇ of the Śāṇḍilya-gotra, named Kamalanābha, who was truthful and a master of his senses. His son, Hari (by name), was a devotee of Vāsudeva. His son, known as Ravideva, also got his deserts from the people. King Lakṣhmīnārāyaṇa made this grant to the said Ravideva Brāhmaṇ on the sacred day of Viṣhuva (*saṅkrānti* of Chaitra), offering two hundred *puṭis* (*purās*) with the village Bakhanā, (bounded as follows :) on the east the Swarnadī (Subansiri), on the south Pokāmari, on the west peepul tree, and on the north Champāvatī, in the year 1323 Śaka * * *. The demarcator of the boundaries was * * * named Pakā. [Then follows a list of names mostly of Brāhmaṇs, with their gotras and mentioning also the name of the inscriber, Donaka.]".

108 *The Nīlāchala Copperplate Inscription of Mādhava-deva, King of Kāmarūpa, Sam. 25 (?)*

King Mādhavadeva.

Maheswar Neog : 'The Nīlācala grant of an unknown Kāmarūpa king', *Journal of the University of Gauhati*, Vol. XVI-XVII, pp. 209-14; D. C. Sircar : 'The Nīlācala plates of King Mādhava of Kāmarūpa', *Journal of Ancient Indian History*, Vol. II, pp. 66-83.

The inscription recovered in June 1966 from the late Shri Baradakanta Sarma of Nīlāchala (Kāmākhyā Hill, Gauhati), whose name (Varadā) is incised on the right-hand margin of lines 20-22 in modern characters, consists of three copper-plates, the first and the third forming a sort of box to contain the second, measuring 19.9 cm. × 13.4 cm. The writing is on the second page (that is, the inside) of the first plate, both sides of the second plate and the first page (that is, again, the inside) of the third

plate, the plates thus forming themselves into a containing box and its content, which constitutes a peculiarity, and which we have not seen elsewhere. Then again, the beautifully etched sketch of Gaṇeśa (Gaṇapati) at the beginning is another noteworthy feature of this inscription, and this would perhaps indicate some connection with the rulers of the Rāṇī principality, lying west of Gauhati. Gaṇeśa probably provided their royal insignia; their family history is also known as *Rājavaṁśāvalī Janma Gaṇeśar.*

There is a very large number of abbreviations, instances of Prakritism and local terms used in the plates; and this makes the plates interesting, but renders interpretation difficult. I published a notice of the plates in the *Journal of the University of Gauhati,* Vols. XVII-XVIII, in the form of a paper, 'The Nīlācala grant of an unknown Kāmarūpa king'. Professor Dr D. C. Sircar, the eminent epigraphist and Carmichael Professor of Ancient Indian History and Culture, Calcutta University, and Dr G. S. Gai, Chief Epigraphist, Government of India, wanted me to send the plates to them. But I could not get the plates from the owner once again. Professor Sircar published a paper 'The Nīlācala plates of King Mādhava of Kāmarūpa', in the *Journal of Ancient Indian History,* Vol. II, pp. 66-83, where he "tried to improve upon my reading and interpretation of the epigraph", and in sending an offprint of the paper asked me "to read it carefully and see if with my knowledge of Assamese I can explain the words and abbreviations which he has failed to understand."

The term, *śrīmaddevapādāḥ*, occurring at the beginning does not appear to be the name of the donor king, as this term most often comes as an honorific epithet for the kings in the early Kāmarūpa copper-plates, with which the present inscription strikes a note of community in the very beginning. Let us, for example, compare it to the initial lines in the Śubhaṅkarapāṭaka grant of King Dharmapāla : *śrīvārāha-pārameśvara-paramabhaṭṭāraka-mahārājādhirāja-śrīmad-harṣapālavarmadeva- pādānudhyāta-pārameśvara-paramabhaṭṭāraka-mahārājādhirāja-śrīmad -dharma- pāladeva-pādāḥ kuśalinaḥ.* We thus get confused with the name of the donor king, at the beginning; but we do find this name, *śrīman-mādhava-devapādāḥ*, coming in the two penultimate lines of the inscription. Professor Sircar was a bit careless when he said, "Prof. Neog supposed that the charter does not mention its donor." I was rather very explicit on this point : "We should not perhaps have much doubt about the name of the donor king as Mādhava as it comes out distinctly in the phrase, *śrīman-mādhavadeva-pādāḥ dattavantas*" (*JUG*, p. 20).

The date, however, of the grant is put in a cryptic manner as *saṁ 25 aśvina-dine 3*, which might only mean that it was issued on the 3rd day of the month of Āśvina of the 25th year of the reign of the particular king or, more probably, of the family of rulers to which he belongs.

The writing points to a period of time when the Assamese script had fully evolved. All the same, there are certain peculiarities which are

closely to be noted. For *c* the triangular part is not yet on the right of the upright bar as in distinctively Assamese-Bengali writings. The character *th* is still a simple zero-like thing with no *mātrā*. For *r*, *b* and *v* the same triangular formation with a *mātrā* is to be observed except in the word, *parameśvara*, where under the first *r* a small circle is placed just below the bottom angle of the triangle. The *bh* and *j* strike back to a much earlier period of evolution of the script. The *dh* would remind one of the Maithili character for this sound. The *ñ* as in *ekañaśiti* (1. 13) is peculiar; and the like of it is to be seen in a broken slab of brick, recovered from the Umānanda (Bhasmāchala) island of the Brahmaputra at Gauhati and preserved in the Department of Historical and Antiquarian Studies, Assam, giving serially the letters of the alphabet. Dr Sircar, however, takes this character to be *ī*, which is unwarranted, as *ñ* here is unmistakable in the face of the evidence provided by the said brick inscription. For the figures, on the other hand, I rely upon the learned Professor.

The phrase, *vāṅgālapadātīnām bhūsīmā*, meaning the boundary of the land held by some cantonment of Muslim foot-soldiers, would perhaps distinctly refer the document to the period of Assam-Muslim hostilities, the word, *vaṅgāla*, being invariably applied in the *burañjīs* (chronicles) in the Assamese and Āhom languages to the Muslims attacking Assam from across Bengal.

Earlier I wrote : "The first Muhammedan invasion recorded in the *burañjīs* took place in 1527. Hajo to the north of the Brahmaputra was the *thānā* of Mughal *fauzdārs* for quite a few decades from about 1616 A.D. The Muslims, who occupied Gauhati from 1662 A.D., were finally ousted from there in 1682 A.D. There were clashes of the Rāṇī Rajās, who generally supported the Āhoms, with the Muslims before and after this period. The only question here is whether the Rāṇī Rajās called themselves kings of Kāmarūpa. In their *Rājavaṁśāvalī* is described how Dharmapāla, a descendant of Narakāsura, had his capital at a place known as Dabāi-Śāsana, traditionally identified with the Dipar-bil to the south-west of the Gauhati University campus, which 'was submerged due to the sins of its inhabitants ;' how from the submerged tract three girls, Dharmayantī, Ayantī and Jayantī came out ; and how the family of Rāṇī Rajās sprang from Dharmayantī (H. C. Goswami, *Descriptive Catalogue of Assamese Manuscripts*, p. 183). This might perhaps go to explain the epithet, Kāmarūpeśvara, as appropriated by a Rāṇī Rajā." In thinking of the Rāṇī Rajās I was particularly led by the figure of Gaṇeśa, referred to above. The Rāṇī Rajās were powerful chiefs and were known as kings of Heremda in the *guru-charitas*, life of Śaṅkaradeva and other Vaiṣṇava saints. We have also the evidence of Gaṇeśvara-puṣkariṇī stone inscription of King Dununtra-rāi, "the king of Heḍamba", within Prāgjyotiṣapura, dated 1499 Śaka/ 1577 A.D. (No. 4). The early history of Dununtra-rāi's predecessors or of the Rāṇī Rajās is still not known. It is not known if some of these rulers claimed the epithet of Kāmarūpeśvara. The Assam-Muslim conflicts

too have a very long history, and the Kānāi-baraśī-bowā rock inscription (No. 1) of 1127 Śaka/1205 A.D. is a piece of very telling evidence.

Dr Sircar is very emphatic in his assertion that "the epigraph should be assigned, on palaeographic grounds, to the fifteenth century." He particularly refers to the forms of *ī* (which I would, however, read as *ñ*), *3, ṭ, ṭh,* and *ś* and holds that "it is difficult to assign the Nīlācala copper-plates to any date outside the fifteenth century A.D."

In the *JUG*, I gave the text of the inscription as it is, with its grammatical aberrations and scribal errors. It is not a matter of my "failing to interpret it". I now propose to give below a critical text with translation.

CRITICAL APPARATUS

Abbreviations :

P — the original plate's reading
N -- my uncritical text published in the *JUG*
S Dr Sircar's reading or emendation in the *JAH*

The original abbreviations in the epigraph are indicated in our text here with asterisks. I have accepted mostly Dr Sircar's reading of the figures, which are not registered below.

1 *na*.na*.*—S. *ni.ni.* The *anusvāra* at the end of *mataṁ* is in the style of all Assam epigraphs.

4 *-śrīmad-devapādāḥ*—S. writes, on what basis I could not tell, "In the original document later incised on the plates, the name of king Mādhava, the donor, seems to have been written at the top with a mark indicating its position between the words *śrīmat* and *deva-pādāḥ*" This could very legitimately be expected as the name of the king should have been here and might have just inadvertently been dropped at the time of engraving. But no correction is suggested in the plate.

5 *pāṇḍavī*—S. *pāṇḍarī.* S. writes, "It is interesting to note that the same Pāndarī seems to be mentioned as Paṇḍarī and as a locality of the Mandi *visaya* (district) of the Uttarakūla Division (lying to the north of the Brahmaputra) in the Guākuchi plate of Indrapāla, which is supposed to be the same as modern Pāṇḍurī, the name of the area around the Rangiā railway station."

6 *-karaṇa-* —N. *-karaśa-*.

7 *-dāśāṭṭa* —S. *-dāśādu-* (abbrev. for *-dāśād-upalabdha-*). But *aṭṭa* seems to be in irregular form for *aṭita* or a misspelling of *ātta*. *-tirocanasya* is definitely a scribal error for *-virocanasya*, which name occurs in l. 53.

8 *samutsakta-* (perhaps *samutsṛṣṭa-* is meant) S. *samutsarggaḥ*. *avallika-* —P. *avalnika-*. S. reads *avallika-*, which reminds him of *avallika-paṇḍita Halāyuddha* of the Vaṅgīya Sāhitya Pariṣhad plate of Viśvarupasena. It is not known if in any way it is a contraction of a form like

avani-vanīyaka, found in the rock inscription of the western gateway of the ancient Gauhati city at Duwārgārilā of 1654 Śaka (No. 28).

9 *śrī-lādhava*—S. *śrī-mādhava.*

10 *tyaktāṁśe jyaiṣṭhāṣṭame* is S.'s reading for N. *tvāchāṁśaktyaiṣṭāme. ni**—S. *li* (equated to *likhana-*)

11 *pāṇḍavī-* — S. *pāṇḍarī.*

12 *-ḍaṅgi-pāṭhā-* —S. *-uṅgi-pāge. -bodhena-* —S. *-rodhena-. parihṛta-* — S. *parikṛta-.*

danuvā- — S. *daluvā-. ekañaśiti-* —S. *ekāśati-. ni-* — S. *li-.* The letter *k* in *ekañaśiti* is underlined possibly to mean a correction.

14 *bhū-sīmā* — S. *bhū(ḥ)sīmā. pāñcola-* —S. *pāñcaula-* (S. reads thus as he adds the line below *k* in the previous line to the top of *ñco.*). *-śuṣka-* — P. *-śuska-.*

15 *-gopracāra(ḥ)*—S. *-gopracāra-.*

17 *mi-* —S. *-mau. karṇadhāra-* —P. *karṇṇadhāra-. 'rddhva-* —P. *-dhva-*; so also in lines 11, 31, 33.

18 *-ḍaṣosa-* — S. *-dapo-sa(ṁ). tavāḍi-* should probably be *bhavāḍi*, as there is the reference to a second Bhavāḍi in line 27.

19 *devy-* —N. *decna-* . *madeśavagaḍa-* —S. thinks it to be 'Maheśvara-gaḍa', Maheśvara's fortress.

20 *ghaḍāyānī-* —S. *ghaḍāyāgī-.*

21 *vanā-* —S. *raṇā. picchalī-* —N. *pichalī.*

22 *trābhīma-* —S. thinks this might be 'Śrī-bhīma.'

23 Read " १ " at the end of this line.

25 *-pokhari-* (S.)—N.,P., *poṣavī-.*

26 *vaṁkālo-* —S. *raṁkālo-.*

28 *-gu-* —N. *-nta-*

29 Read गं * १ for गं *. *grāma-* was dropped in print in N.

30 *samam* was misprinted as *sabham* in N. 28 — S. 21. *-sthita-* —N. *-slida-.*

31 *arddha-* —P. *adhva-.*

33 *'ddhva-* —P. *-dhva-.*

36 *ni-* —S. *li-.*

37 *'ṣṭa-* —*ṣaṭ-* ? *-bhūmiḥ* —P., N. *-bhūme,* S. *bhūmau.*

38 *-sthita-* —P., N. *-stita* . *vāṭṭāli-diśi* —P. *-vāṭṭālirddiśi.*

40 *caha-* —S. reads *catu-*, and says "Read *catus-*." But see lines 34, 38, where the word *caha* occurs as the name of a variety of tree, and that reading is accepted there by S.

41 *-dudhava-* —S. *-dudhara-.*

43 Read *śrī-sāgara-sarmmaṇaś-* for *śrī-sarmmaṇaś.*

44 *-devadatta-* —P. *-davadatta-.*

45 *-maṇḍale* —P. *-naṇḍale,* N. *naṇule* . *ksaṇṇā-* —The *kṣa* (S) is unclear. *-sthitārddha-* —P. *-stitārdhva-*

46 *-śikāśramīya-* (S)— N. *-sikaṇramīya-. -mājhī* (S)—N. *-mā jhī-. -brā* (S)—N. *-crā-.*

47 *-bodhena* —S. *-rodhena* . *-parihṛta-* —S. *-parikṛta-* . *-madirathalā-* (S) —N. *-madisathalā-* . *-kṣetrāṁśe* —N. *-kṣetrāṇo*, S *-ksetrāṇi-*. *ni* —S. *li.*

48 *'rddha-* —P. *-dhva-* . *ajagava* —S. *ajagara-* . *ni* —S. *li.*

49 *datta-* —S. seeks to read *dattaḥ* . *parihṛta-* —S. *parikṛta-*

50 *-arddha-* —P. *-adhva-*.

54 *-stad-etasminn-* —N. *-smastadeta/smann-*, S. *sma.sta(ta)d esasminn-*.

54-55 *sukham vasata* (S)— -N. *svathasvasata.*

55 *casāta ti** —S. *casātati.*

AN ENGLISH RENDERING

1 Renewed. Renewed. Approved by the Judicial Officer. Land Record Officer—approved by him. Approved by the Registrar of State Income.

2-6 Let good prevail. Śrī-deva-pāda (The king), the Lord of Kāmarūpa, the great King of Kings, the Supreme Lord, the Most Venerable, the Great Devotee of Maheśvara, the Lordly Son of the Feet of Kāmākhyā (or, the son of Śrīmat Kāmākhyācharaṇa), who is feared by the enemy kings as Garuḍa is feared by serpents, and who is like a dauntless lion, issues this order to the people, who are residents, including the prominent amongst them, of the Daluā (Daluvā) and other villages situated in the Pāṇḍavī-maṇḍala :

6-8 Be it known (or agreed) amongst you that by virtue of the grant of property (*ni*=*nibandha*), obtained from Śrī-Ananta-dāśa, the Bhūmikaraṇa-kāyastha (writer of the Land Settlement Department), one hundred *putakas* of land near (the shrine of the god) Śrīmat-Kāmeśvara, be released by the Lord (Śrīmadbhiḥ) to Śrī-Tirocana (Virocana), the Superintendent of the shrine of Venerable Śrīmat-Kāmeśvara.

8-11 The land to be given to the Avallika (?), being the son of Śrī-Lādhava-śarman (probably Śrī-Mādhava-), and Śrī-Sujāyika, the Āya-nibandhika (Assessor of State Income) by an order of the Śrīmat (the king), by a writ coming from the house of Śrī-Mahādeva (the king) as abandoned out of a grant of property (*nibandha*) on 8 Jyaiṣṭha, is 100 *puṭakas.*

11-13 Then again, by virtue of a *tocche* (agreement ?) of Gāṅgaeva, the Maṇḍala Kāyastha (the District Scribe), land to the extent of twenty-one hundred *bhūmis* within the jurisdiction of Danuvā village in the Pāṇḍavī-maṇḍala has been abandoned by Veñci, Āvala, Jaya, Ḍaṅgi, Pāṭhā, Paramā Ḍikā for apprehension of inundation by water, after having taken land elsewhere; and its boundary is demarcated (as under) :

13-16 On the east is the boundary of Vāṅgāla foot-soldiers' land. On the south the dried-up Dimoyi river lying to the north of the Pāñcola-

koñcī village and the pasture land to its west. On the west the boundary is a number of plots of homestead land enumerated and the southern bank of the bed of the dried-up Dimoyi river, including the seven western strips of land.

16-23 Within these boundaries, on the eastern part of the land, in the semi-developed village of Daluvā are 1 piece of homestead land of the son of Karṇadhāra (or the boatman), 1 piece of homestead land of Ḍaṣosa, son of Pātra, 1 piece of homestead land of Sujo, 1 piece of homestead land of Tavāḍiāno (Bhavāḍiāno), 1 piece of homestead land of the son of Bhāṭa, 1 piece of homestead land of Naupali, 1 piece of homestead land of Devu, 1 piece of homestead land of Madeśavagaḍa, 1 piece of homestead land of Vaḍadā, 1 piece of homestead land of Ghaḍāyānī, 1 piece of homestead land of Kālacakrapāṇi, 1 piece of homestead land of Vanā, 1 piece of homestead land of the son of Picchalī, 1 piece of homestead land of Vimalā, 1 piece of homestead land of Trābhīma. The pieces of homestead land thus come to 15. The again, bare (unoccupied or barren) pieces of homestead land are 5. On both these scores the pieces of homestead land are 20. All this homestead land measures 8 *putakas*.

23-24 Then again, of trees there are 32 standing mature arecanut palms, and counting 10 (*gaṇḍakas*) for each tree, we get 1 *hi* (*hiraṇya*, coin) of tax in a year. That accounts for 2 *puṭakas* of land. On both these scores (i.e., 8 *puṭakas* in the plots of homestead land and 2 *puṭakas* in the arecanut palm groves) the land measures 10 *puṭakas*.

24-28 Again, in the old Daluā village, contiguous to the east of this village, attached to the possession (*bhuktaka*) of others are 1 piece of homestead land with house and a tank, 1 piece of homestead land belonging to Lākha, 1 piece of homestead land of Kāpāvāgha, 1 piece of homestead land of Vaṅkālo, 1 piece of homestead land of Gaurackrapāṇi, 1 piece of homestead land of a second Bhavāḍi. The plots of homestead land thus are 6. The pieces of barren homestead land are 8. These two counts make 14. The plots of homestead land measure 8 *puṭakas*.

28-29 Also, wood and leaves apart, there are 80 mature arecanut palms; counting 10 (*gaṇḍakas*) for each tree, we get 25 *his* (coins) of tax. This accounts for 5 *puṭakas* of land. Taking both these scores, we get land measuring 13 *puṭakas*.

30-31 Also in the field, covering the eastern part of the village, the land with *ti thā* is 28 *puṭakas*. Thus all the land is 41 *puṭakas*. The royal treasury secures the annual revenue of 3 *his* (coins) on account of the *śi thā* in that very village. That accounts for 6 *puṭakas* of land. Counting both these (41 *puṭakas*+6 *puṭakas*), we get 47 *puṭakas* of land.

31-33 Taking account of the assessment to this (royal treasury), this (endowment or property) being newly created, also in the semideveloped Daluā-koñcī's western field the *śā*(*śāli*)-producing land donated with a little *ti thā* is 900 *bhū* (*bhūmis*). That means 36 *puṭakas* of land.

So also in the (village's) southern field the partially developed pasture is 1,000 *bhū* (*bhūmis*). This means 40 *puṭakas*.

33-40 Then in the area under the *caha* (tree) included in the Bhetā-grāma, which has been confused with the land holding (*bhuktaka*) of Ḍhaṅkita Sūtradhāra are 350 *bhū* (*bhūmis*) of *śā* (*śāli-bhūmi*) land, told with a little *ti thā*, situated bordered on the east by the western bank of the bed of the dried-up Dimoyi river, on the south by the *cchatravāḍī* attached to the house of Aṭauḍākaṇṭi, 8 *puṭakas* of land in the field about the canal of the Cchāuna-Dimoyi (branching off from) the Dimoyi river, (held) by dint of an order (*ni*) in favour of Sūtra, Pātra, Sujo, Mahāeva, Gavitaka and others, and the pasture on the highway (*vāṭṭāli*) to the west of the *caha* tree situated in the region (*dik-pāṭaka*) of the Katuva-Dimoyi canal. This land (of 350 *bhūmis*) makes 14 *putakas*. Thus the *śāli*-growing land donated along with homestead areas (*vāstu*) in the area under the *caha* tree in the Daluā village is 60 *puṭakas*.

40-45 Then in the southern portion of the Dudhava-koñcī field, lying within the possession (*bhuktaka*) of Ḍhankita Sūtradhāra is the *śāli*-growing land, measuring 500 *bhū* (*bhūmis*) donated for the purpose of cultivation (*cāsa-datta*), with this boundary : on the east Vāṁsāvarā; on the south Digāvāra of Khaḍiyā-grāma; and along the west the boundary of the southern field track (*cāsāli*) of the arable land of Śrī-Sāgara-Sarman lying within the holding (*bhuktaka*) of the (shrine of) Daśāvatāra (ten incarnations of Viṣṇu) on the western boundary of the canal of the Dimoyi. This (area of 500 *bhū*) makes 20 *puṭakas* of land.

45-49 In the Cchayanāva-*maṇḍala* as is evident from the charter, 12 *puṭakas* of land, situated in parts of the field of Madirathalā beyond the eastern limit of the Kacumoyiā village, being abandoned by Mājhī, Brā(hmaṇa), Sādhayika and others of the Ardha-pañcaśikā-āśrama lying within the *bhuktaka* of Kṣaṇṇā, Anupati and Jago, for fear of inundation by the water of Śrī-Dimoyi river. Then again, there is the *śāli*-growing land, measuring 2 *puṭakas*, donated by Ardha-bhatavaṭa. There is also the land, measuring 12 *puṭakas*, in he field of Ajagavā, donated by a charter. Both these make up 14 *puṭakas* of land, abandoned and donated by the foot-soldiers of Pañcaśikā.

49-52 In the same wise there is in semi-arable area of the forest called Hāḍama the land yielding the annual income (*sā hi*) of 3 coins, lying within these boundaries : on the east the limit being Nalajoḍā; on the south pasture; on the west the pasture near the (southern) pasture and the field track (*cāsāli*) boundary on its southern curve. That means 5 *puṭakas* of land.

52-54 Thus by way of he discharging of the gift King Śrīman-Mādhava issues this writ for 100 *puṭakas* of land to Śrī-Virocana, the Grand Priest of the Temple (*mahāmaṭhādhipati*) of the Worshipful Śrīmat-Kāmeśvara.

54-55 Therefore, in this (situation), being polite and paying what is payable (taxes), (you people) live happily and cultivate the *ti* land, where there are 100 *puṭakas* in all. Year 25, on the 3rd day of Āśvina.

GLOSSARIAL STUDY : *i*. ABBREVIATIONS

The present inscription is most remarkable for the numerous abbreviations, which come very often in the text and which require our special attention. Dr Sircar notices such uses of abbreviations in his *Indian Epigraphy*, p. 329. They are indexed below in the alphabetical order.

kā, 6, 11 = *kāyastha*. In line 6 the Kāyastha, Ananta-dāśa, is attached to the *bhūmi-karaṇa*, land settlement office. In line 11 the Kāyastha, Gāṅga(d)eva, is attached to the Pāṇḍavī-maṇḍala (district).

ti, 55—possibly the same as *ti thā* (q.v.)

ti thā, 29-30, 32, 39 = ? This is, clearly enough, a variety of land going with rice-fields. It may be seedling-growing or swampy soil.

dva, 31 = *dvābhyām*; on both the counts; taking the two together.

dvā, 22, 24, 28, 29 = *dvābhyām*.

na, 1 = *navīkṛtam*; renewed. This appears to be an order of renewal or approval under the authority of the Judicial Officer, the Land Records Officer, and the Registrar of State Revenues. Dr Sircar would, however, like to read *ni-* as an abbreviation of *nibaddham* or *nirīkṣitam*.

ni, 1—See *na*.

ni, 10, 13, 36, 47, 48 = *nibandha*; agreement; bond; grant of property, etc. Dr Sircar reads this in all the few places as *li* = *likhana*.

paṁ 43, 44 = *paṇḍita*. It may be = -*pātin*, lying in, particularly in line 43 *bhuktaka-pātin*, 'included in the land enjoyed by'.

pu, 11, 23, 24, 28-31, 33, 39, 40, 45, 48, 49, 52, 55 = *puṭakāni*; measures of land, possibly the same as modern *purā*.

pramā, 7, 10, 11, 13, 36, 48, is considered by Dr Sircar as a contraction of *pramāṇena*. But we have in the *brahmatra* plate of King Chandrakāntasiṁha of 1743 Śaka/1821 A.D. (No. 155) : *brahmottara-pramā-patrād jīrṇād uddhārya*.

pra vṛ gu, 23, 28-29 = *prati-vṛkṣa-gaṇḍakāni* (income per tree in *gaṇḍakas* or *gaṇḍās* (Sircar).

brā, 46 = *brāhmaṇa*.

bhū, 10, 23, 24, 28-31, 39, 45, 48, 49, 52, 55 = *bhūmi*

bhū, 32, 33, 44 = *bhūmyaḥ*. 25 *bhūmis* = 1 *puṭaka*, as in lines 13, 39 also. This is perhaps a revelation to us. A *bhūmi* was perhaps the smallest unit of measure of land.

la gu vṛ, 23, 28 = *lamba-guvāka-vṛkṣa* (i.e., mature and fruit-producing) areca-nut palms' (Sircar).

li—See *ni*.

leḥ, 15 = *lekhā*.

vāṭī, 17, 28—Sircar takes this to be a contraction for *vastu-ṭikkara* (*ṭikkara*) meaning 'a mound of homestead land.' I would, however, consider this to be the full form of a word, even if as a form of Prakritism, meaning a piece of homestead land inside an enclosure.

vṛ, 25 = *vṛkṣāṇām.*

śā, 39 = *śāli.*

śā bhū, 32, 40, 48, 49 = *śāli-bhūmayaḥ*, lands for growing *śāli* rice.

śi thā, 30, looks parallel to *ti thā* and is perhaps a variety of dry (unlike *ti thā*) land. Sircar takes it as *Śiva-thāna*, which does not appear to be likely.

saṁ, 6, 13, 18-27, 36, 47, 49 = *saṁbadha*, *saṁślista*, *saṁlagna* (See line 24), *sampādana*, or *sampādaka.*

saṁ, 55 = *saṁvatsara.*

sa hi, 23, 29 = '*saṁvatsara-hiraṇya*, annual revenue income in coins; also written *saṁ hi*' (Sircar).

sāṁ, 30, 55 = *sākalyena*. In line 30 Sircar takes this as *sāmvatsarika.*

sāṁ hi, 52 = *sāṁvatsarika hiraṇya*. See *sa hi* above.

sā bhū, 44 = *śā bhū* (q.v) = *śāli-bhūmi.*

hi, 23, 29, 30 = *hiraṇya*, tax to be paid in coints. Dr Sircar's explanation of the cryptic calculation in line 23 (*la gu vṛ ga 10 sa his*) is very interesting : 'It will be seen that 32 palms, at the rate of 10 *gaṇḍakas* (*gaṇḍās*) per palm, bring 32 × 10 = 320 *gaṇḍakas*; since 4 cowrie-shells make 1 *gaṇḍā*, 20 *gaṇḍās* make 1 *paṇa*, and 16 *paṇas* make one *kāhana* (*kārṣāpana* or *purāna*, we get correctly 320 × 4 = 1280 cowrie-shells = 1 *kārṣāpana* (*kāhana*) or *purāna*. It is also very interesting that one silver coin was regarded as the annual revenue of 2 *puṭakas* of land.'

ii. LAND MEASUREMENT, CLASSIFICATION, MANAGEMENT, ETC.

A *bhūmi* seems to be the basic measure of land. *puṭaka* (perhaps the same as modern purā) found here, and which is mentioned in the Lepeṭkaṭā grant of King Rudrasiṁha, 1623 Śaka/1701 A.D. (No. 15) is a bigger measure. From lines 32-33 (where 900 *bhūmis* is equated to 36 *puṭakas*, and 1,000 *bhūmis* to 40 *puṭakas*), 39 (where 350 *bhumis* = 14 *puṭakas*) and 45 (where 500 *bhū* = 20 *pu*), it is clear that 25 *bhūmis* = 1 *puṭaka*. No other measure of land is mentioned here.

Among varieties of land we have here *vāṭī* (enclosed homestead land), *muṇḍā-vāṭī* (barren homestead land), *pokhāri-vāṭī* (homestead land with a tank), *vāstu* (homestead land), *śā*, *sā* or *śāli-bhūmi* (wet paddy cultivation land) having in its midst another variety *ti thā* (= *ṭi-thā* = *ṭik-kara-sthāna*? or, *ti* = *tigma* or √*tim*, to wet? *tilvila*, fertile? Is it high seedling-growing land or a swampy place?), *cāsa-bhūmi* (<*karṣa*), (any cultivable soil). For once we have *śi thā* (which echoes *ti-thā*, and which is not in all likelihood *Śiva-sthāna* as supposed by Sircar), which is in the

midst of a village. Is *śi* a contraction of *śila*, or *śita* (white), or *śibira*, or *sikatā* (sand) ? We have also *go-pracāra*, pasture, which occurs earlier in Vanamālavarman's Nowgong grant (*Kāmarūpa-śāsanāvalī*, p. 78) and elsewhere. It is to be noted that the produce of arecanut palms was also assessed and taxed.

Among features of land we have *āli* (a row, perhaps <*āvalī* ; a small line of embankment or demarcating mound) ; *cāsāli* (perhaps <*karṣa-*, *karṣaṇa*), *bāttāli* or *vāṭṭāli* (*vartma+āli*), *jola* (trench), *śukha* or *śuska nadī-jola* (a long depression left by a dried up river). *cira* is perhaps a strip (As. *ciṭā*. *cirā* is used to denote a chip of a fruit) of land.

Among the State officers connected with the management of land we have the Dharmādhikṛta (Judicial Officer), Peṭakakāya (Land Records Officer, cf. *peṭapāla*, *peṭṭapāla*, *peṭakapāla*, Sircar, *Indian Epigraphical Glossary*, p. 249), and Āyapraviṣṭaka (the Registrar of Revenue), all of whom have to examine a deed of gift and endorse it. The office of Āyanibandhika (line 9) is comparable to Āyapraviṣṭakas. There are the Kāyastha attached the *bhūmi-karaṇa*, land settlement office (line 6) and the Kāyastha attached to the management of a *maṇḍala* or district (line 11). There are *bhuktakas* (one single man's land holdings ? = *bhoga* ?) and *maṇḍalas* (provinces or districts). There is the mention of Virocana, who was *maṭhapati*, the chief priest of the temple of Lord Kāmeśvara, recognised as such by the State.

iii. PRAKRITISM

We have already noted some terms, which appear to be local formations used with reference to land. We are noticing some of the peculiar words we have come across in the Sanskrit glossary. Such terms are arranged below alphabetically for study in a bunch.

ekañaśiti, 13 (S. *ekāisati*) = Skt. *ekaviṁśati* ; twenty-one.

kākhaḍi, 16 = As. *kākhari* (= Skt. *kakṣa-*).

koñcī, 17 = As. *kuchi* (village) (= Skt. *guccha*, cf. As. *kõcā*, a bundle ; *kūci*, a small bundle, a brush = Skt. *kūrcikā*).

gāṅgaeva, 42 = Skt. *Gāṅgadeva*.

casāta, 55 = Skt. *karṣa(ya)ta* ; Do cultivate.

caha, 34, 38, 40—a kind of tree (cf. *lahuca-vṛkṣa*, in Dharmapāla's Śubhaṅkarapāṭaka grant, *Kāmarūpa-śāsanāvalī*, p. 158).

cāsa (*cāsāli*, *cāsa-bhūmi*), 43, 44 = Skt. *karṣa-* (Bg. *cās* ; As. *cāh*).

cira, 15 = Skt. *cīra* (a long strip of garment), *As ciṭā*. (a long strip of land), *cirā* (a long strip of a fruit, a crevice).

chhatra(*-vāḍī*)—Sircar takes it = *sattra*.

chhāuṇa, 37—cf. As. *chāuni*, an army camp.

ti thā (abbrev.) a class of land.

tocche, 11, 'may be a local word meaning a kind of recommendation (Sircar).

pokharī, 25 = Skt.* *puṣkarī-*.

pota, 9— (Skt.) son. This need not be derived from *putra* as Dr Sircar does, as we have *paraṁ pota ivāste'dya sa hantavyaḥ kathaṁ prabho* (*Bhojaprabandha*).

bhatavaṭa = (prob.) *bhakta-vṛtti* (Sircar).

mahāeva, 36 = Skt. Mahādeva.

mājhi, 46 = (prob.) *madhyastha*, mediator (Sircar).

muṇḍā 22 = Skt. *munda-*, bare ; barren.

vāṭī, 15ff, *vāḍī*, 25 = Bg. *vāṭī* ; As *vārī*, *vāḍī*.

vattali 38 = Skt. *vartma+āli*.

śi thā, 31—a variety of land (?).

śukha = Skt. *śuṣka*.

The words, *vāṁsāvāra* and *digāvāra* in lines 41-42 may be compared to (*Da*)*ṇḍikāvāra* in the Dhenukhana plate of King Satyanārāyaṇa of 1314 Śaka (*J.A.R.S.* III. 2, July 1935).

THE ARITHMETIC OF IT

The endowment created by this deed is of 100 *puṭakas* of land. This is repeatedly asserted in lines 8, 11 and 52. There is, moreover, an account of the land affected by this endowment. *vāṭīs* or homestead plots are shown by the names of their owners, while the total area covered by such plots is also indicated. In two particular areas the number of standing fruit-yielding arecanut trees (*la. gu. vṛ*) is given, and counting 20 *gaṇḍakas* for each tree the epigraph states the State's income (*hiraṇya*) from these two arecanut groves. Lines 32, 33, 39 and 45 bring in a measure of land called *bhūmi*, 25 units of which make 1 *puṭaka*, so that 900 *bhūmis* = 36 *puṭakas* ; 1,000 *bhūmis* = 40 *puṭakas* ; 350 *bhūmis* = 14 *puṭakas* ; and 500 *bhūmis* = 20 *puṭakas*. Among the varieties of land we have *vāstu* (homestead land), which may have with it the variety called *śi thā* (abbrev.) ; *kṣetra* or *śāli bhūmi* (abbrev. to *śā bhū*, *śā* or *sā*), which may be interpersed with *ti thā*. (seedling-growing land ? or, a swamp ? ; *gopracāra* (pasture), and *ardha-bhagna vana* (jungle tract newly brought under plough or built upon). Let us now put in a tabular form the details of the land.

Lines	Site	*vāṭis*	*la.gu.vṛ.*	*hiraṇya*	Class	*puṭakas*
12-13	Danuāgrāma	...	...	...	...	45
17-24	New Daluā-grāma	15+5	...	...	*vāstu*	8
			32	1	...	2
24-29	Old Daluvā-grāma	6+8	...	..	*vāstu*	8
	-kṣetra	...	80	2½	...	5
29-30	Old Daluvā-grāma	...	...	...	*kṣetra+ti thā*	28
30-31	Old Daluvā-grāma	.	...	3	...	·6
31-33	Old Daluvā-grāma -kṣetra	...	...	. .	*śā+ti.thā*	36
33	Old Daluvā-grāma -dakṣiṇa	...	...	...	*gopracāra (ardhavardhita)*	40
33-40	Caha-tala-kṣetra					
	: Cchāuṇa-ḍimoyi -kṣetra	...	...	...	*kṣetra*	8
	: Katuva-ḍimoyi -dikpāṭaka	...	...	...	*gopracāra* *śā+ti.thā* *vāstu+śā*	14
40-45	Dudhavakoñcī-kṣetra	...	..	...	*śā*	20
45-48	Madirathalā-kṣetra	...	...	...	*kṣetra*	12
48					*śā*	2
48-49	Ajagavā-kṣetra		...	...	*śā*	12
49	Hāḍama-vana		...	3	*ardha-bhagna*	5

It is not clear which 100 *putakas* were made the gift.

In the earlier charters of Vanamāla and Indrapāla (*Kāmarūpa-śāsanāvalī*, pp. 63, 138) we find the mention of Kāmeśvara and Mahāgaurī. There is a Kāmeśvara (Śiva) temple on the Nīlācala (Kāmākhyā) hill very near the main shrine of Kāmākhyā (vide No. 19). There is another Kāmeśvara temple in a small place known as Chāriāli 20 kilometres to the north-east of the Nīlācala. The phrase, *śrī-daśāvatāra-caraṇānāṁ bhuktaka*, is perhaps to be construed as a reference to a *bhukti* enjoyed by some temple, where the ten incarnations of Viṣṇu were enshrined.

On the whole, the epigraph is full of interest to the student of cultural history in many directions. It is quite likely that King Mādhava, styling himself as Kāmarupeśvara, may belong to the 15th century as surmised by Professor Sircar on paleographic grounds. The land donated may have been located in the south-eastern part of the present-day Kamrup district in the region of the Dimau river, which dries up during the dry season. Dr Sircar's identification of Pāṇḍarī (his reading for Pāṇḍavī) with Paṇḍarī of the earlier inscription and the Pāṇḍurī mauzā in the Rangiyā circle may not perhaps be absolute but is not unlikely. On the other hand, the Pāṇḍavī-maṇḍala (as we read it) may perhaps have included the modern Pandu region to the south of the Brahmaputra and some areas

to the north of the great river, including the land through which the Dimau river passes even at present.

109 *Land Grant Copperplate Inscription of Jayasāgara Sadāśiva Temple, Sibsagar, 1622 Śaka/1700 A.D.*

King Rudrasiṁha.

Maheswar Neog : 'Rudrasiṁha Svargadevar tinikhan tāmar phali', *Asam Sāhitya Sabhā Patrikā*, XXIX. 1.

The plate is preserved in the Museum of Sibsagar College and is in excellent condition.

It reads *hṛtamarthīcittaḥ* for *hṛtamarthicittam.*

The big Jayāsagara tank was dug and completed under Rundrasimha's orders in Agrahāyaṇa 1619 Śaka and formally consecrated in Phālguna the same year. In the next Phālguna was started the work of construction of three temples on the bank of the Jayasāgara, and all the three were consecrated in the name of Viṣṇu, Śiva and the Devī in Phālguna 1622 Śaka. Vidyānidhi, who was appointed officiating priest for the Śiva temple, is given 20 *purās* of land in the Meṭekā village well within the capital, Raṅgpur, which was built and occupied the same year.

110 *Land Grant Copperplate Inscription of the Jayasāgara Keśhavarāi Viṣhṇu Temple, Sibsagar, 1622 Śaka/1700 A.D.*

King Rudrasiṁha.

Benudhar Sarma : 'Jaydaul-pujārir tāmar phali', *Bāhī*, XXVII, Kārttika. Maheswar Neog, loc. cit.

Sarma got the epigraph from 'the family of Śilikhā', descendants of Mukunda, to whose family the charge of officiating as priests to Viṣhṇu, enshrined in the temple, was given. He states that the plate is now with the Government.

Sarma reads the Sanskrit portions of the text like this : *madhuripu padabhakti dharaśu niḥśeṣa pāpo himagiri nibha kirtti śrīyuto rudrasiṁha nṛpa mukute kiritidaghṛśu pādāra bindo dviti śūta ripa bedādbha śvarān bhakti bhābāta svasti keśavarāi nāmadheya bistu devatāyo śrīrudrasiṁha mahārājo mūrtiṁ pratisthāpya maṇḍira sahita muśredyā kalpānta makṣi bhujarasa candraloke.*

etadarthaṁ śrīrudrasiṁha nṛpati kṛtāñjali bhutvā bhabiṣya bhupāla pārthayeta śvyah he bhūpāḥ yūyaṁ dharmmapatho laṅghanaṁ mā kuruta,

śāstri jā yukti manuśṛdyā pyeta na karttabyaṁ, jatra śāstraṁ tatra dharmmaṁ jatrehi dharmmaḥ tatra hari yaśvahari saeba rājā yato rājñā beda laṅghanamanuchittamiti, atasthā nanyatra karmmaṇi teṣāṃ karambā grahirśyanti te pāṭaki no bhaviṣyantiti, aparannatu mukunda nāmadheya brāhmaṇāya metekā grāme pañcadaśa śaṁkshyā puṭaka bhumikā śṛdyadattā yayaśamākṣare iti.

The verse was set by me with the help of Shri R. K. Dev Sarma of the Department of Assamese, Gauhati University, after some difficulty due to want of the plate. The prose in Sanskrit and Assamese. runs parallel to No. 109 and did not, therefore, present much hurdle to me.

By this document five brāhmans, belonging to the same family, of which Mukunda was the most prominent, were appointed to the task of offering worship to Vishṇu of the shrine. They were also charged with the duty of reciting the *Bhagavadgītā* and the waiving of *chāmara* besides doing the rituals in the temple. The duties and the property of land (15 *purās* in the Meṭekā village) to be enjoyed are made hereditary by this deed.

All the following epigraphs, Nos. 127-156, have been taken from the Assam State Museum and read by myself.

127 *Copperplate Inscription of Dharmottara for the Ᾱllibārī-sattra in the Rāṇī Principality, Kamrup, 1583 Śaka/1661 A.D.* (?)

King Dharamsiṁha (Narasiṁha) of the Rāṇī-rājya.

The plate is in the Assam State Museum, collected by them in 1953.

The utterly corrupt Sanskrit of the epigraph is, most evidently, a hopeless imitation of some such epigraphs as Nos. 42, 44, 131-36. The phrase *śrī-duvarā-kulābja-taruṇāadityena* (which refers to an officer of the Āhom State belonging to the Taruṇ-Duvarā family) is quite meaninglessly echoed in *kulabdā taruṇāditena*. It is evident, therefore, that the date of the epigraph cannot be 1583 Śaka, but must belong to the period of the epigraphs, Nos. 42, 44, 131-136. It may be 1683 Śaka, in which case 1583 can be a *bona fide* mistake. But Nityānanda Gosāi of the Chaitanya school of Vaishṇavism, who along with Chintāmaṇi Gosāi was given the *dharmatra* land gift by the Rāṇī chief, Dharmasiṁha, seems to have been a man of the late 16th century, in which case the whole document will fall under the shadow of doubt. Then again, the mention of different types of taxes and other liabilities, to which an ordinary subject of the Āhom State is liable, would show either that the Rāṇī principality

had the same taxation and penal system as the Āhom State or that the whole document is to be considered doubtful. The custom of announcing the gift with drum beats is, however, particularly to be noted.

128 *Copperplate Inscription of Brahmottara Grant in the Bangshar-parganā, Kamrup, 1639 Śaka 1717, A.D.*

King Śivasimha. Anuja (Sarujanā) Duvarā Barphukan.

The plate is in the Assam State Museum, and was received by them from the Deputy Commissioner, Kamrup.

OR *-śrīyutānuja-* for *-śrīyutānuja-*.

A land gift of 30 *purās* for wet paddy cultivation in the Goṭānagar village in the Bangeswar (Bangshar)-parganā is made to Śrī-vidyāvāgīśa Chakravartī, a priest of Kāmākhyā ?).

129 *Copperplate Inscription of the Garaimāri-sattra, Kamrup, 1646 Śaka/1724 A.D.*

King Śivasiṁha. Anuja (Sarujanā) Duvarā Barphukan.

The plate is in the Assam State Museum, and was received by them from the collection of the Deputy Commissioner, Kamrup, in 1970.

OR *-sakalācalāpāla-* for *-sakalācalapāla-*, *-nirjīta-* for *-nirjita-*, *-śuryya-* for *-sūryya-*, *-vāśava-vaṁśāvataṁśa-* for *-vāsava-vaṁsāvataṁsa-*.

The Garaimāri-sattra of Chāmuḍiyā (Chamariyā) to the south of the Brahmaputra enjoyed *dharmatra,* the document for which was burnt when their houses were gutted in fire. Śrī-rāmadeva Medhi of the *sattra,* therefore, is now given, by way of renewal, the present *tāmrapatra,* endowing 440 *purās* of land on the Medhi.

sakalācalapāla refers to the chiefs of hill tribes who owed allegiance to the Āhom monarch.

130 *Copperplate Inscription of Brahmottara, received as Dowry, in Kamrup (?), 1648 Śaka/1726 A.D.*

King Śivasiṁha. Queen Phulleśvarī (Pramatheśvarī).

The plate is in the Assam State Museum, and was received by them in 1940 from the Commissioner of Assam Valley Division.

OR -*kesariṇe* for *keśariṇe*. *anavarata* is a piece of clear Prakritism, being a genuine Assamese form. It might have read *avirata*.

The charter bestows 10 *purās* of land on the brāhman Vidyābhaṭṭa and his newly wed wife on the Māhmarā-jān (?). It is to be noted that Śivasiṁha is here called the beloved of Śrī-śrī-phulleśvarī, i.e., Phulleśvarī, who ascended the throne in 1644 Śaka/1722 A.D. and assumed the title of 'Bar-rajā' (Grand King) (Bṛhatrāṭṭa in No. 125) even as Śivasiṁha was living.

131 *Copperplate Inscription of Brahmottara in the Madanmohan-parganā, Kamrup, 1660 Śaka/1738 A.D.*

King Śivasiṁha. Taruṇ-Duvarā Barphukan.

The plate has been in the Assam Sate Museum since 1970.

OR *śrī-sivasihaṁ-* for *śrī-śivasiṁha-*, *puṇyārthe* for *puṇyārtham*, *maulinām* for *maulīnāṁ*, *-lāñcitāṁghri-jugale* for *-lāñchitāṁghri-yugala-*, *svaraggādhirājaca* for *svarggādhirājasya*, *kusali-* for *kuśali-*, *sārddhasā* for *sāddhvasāt*.

The Sanskrit preamble may be compared with that of Nos. 42, 44, 127, 132-36.

The king gave 17 *purās* of land to the two brāhmans, Kṛishṇānanda and Thāneśvara of the Sonesar village in the Madanmohan-parganā.

132 *Copperplate Inscription of Brahmottara given to a* Gītā-*pāṭhaka in the Nāmbarbhāg-parganā, Kamrup, 1663 Śaka/1741 A.D.*

King Śivasiṁha. Taruṇ Duvarā Barphukan.

The plate is in the Assam State Museum, collected there in 1970.

The gift of 23 *purās* of land is made to the brāhman, Sarveśvara, described as a *Gītā-pāṭhaka*.

133 *Copperplate Inscription of Dhamottara for Satsaṅgī Bhaktas in the Bangshar-parganā, Kamrup, 1663 Śaka/1741 A.D.*

King Śivasiṁha. Taruṇ Duvarā Barphukan.

The plate has been in the State Museum since 1940.

It mentions 37 families of *satsaṅgī bhaktas*, 2 families of *pāiks* supplying earthen basins, and 4 families of fish-supplying *pāiks*, who are given land freed from taxation and other liabilities.

134 *Copperplate Inscription of Brahmottara and Dharmottara in Kōwarbhāg and Pūbpār-parganās, Kamrup, 1663 Śaka/1741 A.D.*

King Śivasiṁha. Taruṇ Duvarā Barphukan.

The plate has been in the State Museum since 1970.

OR *punyārtham* for *puṇyārtham*, *-lāñcitāṁghri-* for *-lāñchitāṁghri-*, *-kuśalī-* for *-kuśali-*.

The same plate bestows 20 *purās* of land as *brahmatra* on the brāhman, Lakṣhmīpati, and 6 families of *satsaṅgī bhaktas*, whose names are listed, and 8 *purās* of land as *dharmatra* to Dharmeśvara Medhi.

135 *Copperplate Inscription of Brahmottara in the Bisikuchi village in the Bajāli-parganā, Kamrup, 1664 Śaka/1742 A.D.*

King Śivasiṁha.

The plate has been in the State Museum since 1940.

OR *śrīmatta-* for *śrīmat-* (It is *dattā* here in all the few other epigraphs with almost the same preamble, namely, Nos. 131-34.), *punyārtham* for *puṇyārtham*, *maulinām* for *maulīnām*, *-lāñcita-* for *-lāñchita-*, *tāmraphali* for *tāmraphalī*.

The brāhman, Ratneśvara, is given 29 *purās* of land as gift.

136 *Copperplate Inscription of Brahmottara in the Bichankuchi village in the Bajālī-parganā, Kamrup, 1665 Śaka/1743 A.D.*

King Śivasiṁha. Taruṇ Duvarā Barphukan.

The plate has been in the State Museum since 1940.

OR *punyārtham* for *puṇyārtham*, *-lāñcitaṁghri-yugalam* for *-lāñchitāṁghri-yugala-*.

The brahman, Harimishra Devari is given altogether 20 puras of land.

137 *Copperplate Inscription of Devottara for the Dīpteśvara Temple, Kamrup, 1676 Śaka/1744 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha. Taruṇ Duvarā Barphukan.

OR *sphura-makaranda-* for *sphuranmakaranda-*, *śrīyuttaruṇa-* for *śrīmattaruṇa-*.

The whereabouts of the Dīpteśvara shrine is not known, while the land and *pāiks* are given in the Pachimpār and Pūbpār-parganās.

137A *Copperplate Inscription of Sūryamalla and Ratnamalla Baruvās of Chāndkuchi, Kamrup, 1677 Śaka/1745 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha.

OR *-bhrājamānādi-* for *-bhrājamānāṁghri-*, *-gotrārṇāvanduḥ* for *-gotrārṇavenduḥ*, *-sasadhara-hira-kṣira-hiṇḍira-kitti-* for *-śaśadhara-hīra-kṣīra-hiṇḍīra-kīrttir-*, *nijjitā-* for *nirjjitā-*, *-bhūbhṛnaṁ* for *-bhūmṛn.*

Sūryamalla and Ratnamalla of the famous Bujarbaruvā family of Chāndkuchi are given 13 families of 6¼ *pāiks* and land in the Banbhāg, Nāmbarbhāg and Bagaribārī-parganās.

The Kamrup province rose in revolt against Āhom power under the leadership of Haradatta and Vīradatta of this Bujarbaruvā family.

138 *Copperplate Inscription of Land and Servitor Grant in Pūbpār, etc., -parganās, Kamrup, 1681 Śaka/1759 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha.

The plate is in the State Museum.

OR *dvijāye* for *dvijāya.*

The brāhman Yadunātha Bardeurī is given 92 *purās* of land in the Pūbpār, Bar-baṅgśhar and Saru-baṅgśhar-parganās and 12 families of 12 quarter-*pāiks* (i.e., 12 persons) in Bar-baṅgśhar, Saru-baṅgśhar, Chamariyā and Chayanīyā-parganās.

139 *Copperplate Inscription of Nānkār Grant in the Nāmbarbhāg-parganā, Kamrup, 1685 Śaka/1763 A.D.*

King Rājeśvarasiṁha.

The plate is in the State Museum.

OR *lasata-* for *-lasat-*, *sūryya* for *sūryyo*, *niti* for *nīti*, *samudvṛtti-* for *samyag-vṛtti-*.

The king gives Jagatānanda Majumdar 80 *purās* of land.

140 *Copperplate Inscription of the Appointment of Priests and of the Granting of Brahmottara in the name of God Viśvanātha* (*enshrined at Biśhvanāthghāt, Darrang?*), *1696 Śaka/1714 A.D.*

King Lakṣhmīsiṁha.

The king appoints the brāhman, Durgārāma, and his brothers as priests of Viśvanātha; and on the occasion of the *śrāddha* ceremony of the Queen-Mother they were given 22 *purās* of land with 2½ *pāiks* (10 men).

141 *Copperplate Inscription of Brahmottara in Pachimpār, etc., -parganās, Kamrup, 1710 Śaka/1779 A.D.*

King Lakṣhmīsiṁha.

The plate is in the State Museum.

OR *-sasta-* for *-śasta-*.

The brāhman, Śrī-Chandramohan, of Dopok is given 264 *purās* of land and 4¾ *pāiks* (19 persons').

142 *Copperplate Inscription recording 1 Lakh of Blood Sacrifices to Goddess Kāmākhyā, Nīlāchala, Gauhati 1704 Śaka/1782 A.D.*

King Gaurīnāthasiṁha. Haranātha Duvarā Barphukan.

This copperplate is pinned to the inner wall of the brickwork *nāṭa-mandira* of the Kāmākhyā temple.

Chaudhuri, *Bāhī*, XV. 12.

OR *-drumakalpo* for *-dru-kalpo*, *pūrvvaḥ* for *'pūrvva-*, *rājñe* for *rājye*, *śatataṁ* for *satataṁ*, *śubhe vahni* for *śubhe'hni*. There is a slight irregularity in the metre in the first line of the fifth verse and the last line of the epigraph. Chaudhuri, *-hotṛ-* for *-heti-*, *dāvānalaiḥ* for *dāvānalo*,

svāntā for *-scaṇḍā*, *-raṇītaḥ* for *-rakhaṇḍaiḥ*. I did not have Chaudhuri's text in full.

King Gaurīnāthasiṁha deputed the Barphukan at Gauhati, Haranātha of the Duvarā family of Barphukans, to the task of offering 1,00,000 blood sacrifices to Kāmākhyā.

143 *Copperplate Inscription of Land Grant to Bearers of Yak's Tails and Spittoons at the Hayagrīva-Mādhava and Kedāra Temples, Hajo, Kamrup, 1705 Śaka/1783 A.D.*

King Gaurīnāthasiṁha. (Haranātha) Duvarā Senāpati Barphukan.

Assam State Museum plate

Haranātha Duvarā Barphukan dedicated to the two temples a spittoon made of 80 *tolās* of silver and 6 *tolās* of gold and a yak's tail with a handle made of 6 *tolās* of silver to Hayagrīva-Mādhava, while he gave a like yak's tail to Kedāra (Śiva) in the respective temples at Hajo. 3 *pāiks* (12 persons) of the temple, who were not attached to any duty, were appointed to the task of the holding of the spittoon and the yak's tails. These *pāiks* are then given a total area of 69 *purās* of land. The pāiks also were to supply *paramānna* (rice boiled in milk) to the temples on 18 festive occasions of the year (12 *saṁkrāntis*, *janmāṣṭamī*, 3(*śayana* and *utthāyana* and *pārśva-parivarta*) *ekādaśīs*, *phāgu-yātrā* and *Madana-chaturdaśī*).

144 *Copperplate Inscription endowing Boats, Boatmen and Money on the Hayagrīva-Mādhava Temple, Hajo, 1704 Śaka/1782 A.D.*

King Gaurīnāthasiṁha.

Assam State Museum plate.

This order, addressed to the Barduvarīyā (Chief Customs Officer) and the Duvarīyās (Junior Customs Officers) of Betkuchiyā, Sunāl and Sonāpuriyā Duvārs (outposts), the Bhūyāns Kākatīs, etc., who deal with customs, announces that two ships, declared *adānī* or free from rent, 2 merchants and 10 *pāiks* attached to the boats are given some money (40 or 400 rupees) as investment on merchandise. The men shall pay the profits of their trade and render the accounts to the Hayagrīva-Mādhava temple authorities. Nobody shall, therefore, levy and tax (*dāna*) on them.

145 *Copperplate Inscription of Brahmottara ·in the Pachimpār-parganā, Kamrup, 1708 Śaka/1786 A.D.*

King Gaurīnāthasiṁha.
Assam State Museum plate.
The three brāhmans, Harischandra, Kuñjamohana and Sūryamohana of Dopok, are given 180 *purās* of land and 1¾ *pāiks* by this grant.

146 *Copperplate Inscription of Brahmottara in the Beltalā Principality in Kamrup 1711 Śaka/1789 A.D.*

King Gaurīnāthasiṁha.
Assam State Museum plate.
The epigraph is addressed to the *rajā*, princes, and the gradation of officials (Chahanīyā, Majindār, Hājarikīyā, Ṭhākunīyā and Laskar) of the Beltalā state, now subservient to the Āhom throne, and other princelings (*rajā-powāli*) or chiefs of small principalities, declaring that the brāhman, Prāṇavallabha, was given 26 *purās* of land some time back and that, the papers of the gift having now worn out, the brāhman's younger brother, Suka Kaṭakī, is given this *tāmrapatra*, giving him title to 26 *purās* of land in 3 plots, the boundaries of which are here clearly stated.

148 *Copperplate Inscription of the Appointment of Kaṭakīs (Messengers) at Gauhati, 1714 Śaka/1872 A.D....*

King Gaurīnāthasiṁha. The Barbaruvā. The Barphukan. Cholādharā Phukan.
Assam State Museum plate.
The donee is Nirāmaya, who is a Barā, an official in command over 20 *pāiks*, included in the register of hundred *pāiks* of Pūbthariyā, which unit again is a part of the thousand *pāiks* of Kharaṅgi. He was granted land by Rajā Mahatnārāyaṇa of the Daraṅgī-rājya in Daraṅg. Nirāmaya represented this matter to the Āhom king, then camping in the Oparnāośali, the royal dockyard (near Gauhati), in the presence of the Barbaruvā and the Barphukan through the Cholādharā Phukan (Officer in charge of the Royal Wardrobe). The king, thereon, order that a *tāmrapatra* be issued in Nirāmaya's favour.

148 *Copperplate Inscription of the Appointment of Kaṭakīs (Messengers) at Gauhati, 1718 Śaka/1896 A.D.*

King Gaurīnāthasiṁha. The Barbaruvā. The Barphukan. The Cholādharā Phukan.

Assam State Museum.

The royal announcement is made by the Cholādharā Phukan in the presence of the Barphukan and Barbaruvā in the royal camp at the dock-yard at Gauhati that the name of Balarāma, who has so long been a member in the *kāḍī khel* (the guild of commonest subjects), of the Keoṭ (caste) unit of twenty, in the Gaḍhowāl unit of hundred, included in the Kapaliyāl unit of thousand along with the names of his son, 3 brothers and 1¼ *pāiks* is cancelled from the papers of the *kāḍī-khel.*

Balarāma is appointed the chief Kaṭakı and his son and brothers are appointed subordinate Kaṭakīs. Moreover, 2 *pāiks* (i.e., 8 men) of the family will be attached to the chief Kaṭakī, who is further given 18 *purās* of land as free gift.

The substance of the order is rendered in the Āhom language on the reverse of the plate.

149 *Copperplate Inscription of Suppliers of Oil and Butter (ghee) at the Worship of the icon of Lord Govinda (Āuniaṭi-sattra, Mājuli, Sibsagar).1714 Śaka/1792 A.D.*

King Gaurīnāthasiṁha. The Barbaruvā. The Barphukan. The Tāmūlī Phukan.

Assam State Museum.

This *tāmrapatra* is also issued from the royal court in the camp at Opar-Nāośali of Gauhati; and by this 2½ *pāiks,* who were not properly attached to a guild (*ubār*), in the personal employ of the Barphukan were removed therefrom to the charge of supplying oil and ghee for the worship of the Govinda icon, perhaps of the Āuniāṭi-sattra on the river-island, Mājuli, Sibsagar district, or its branch at Gauhati.

150 *Copperplate Inscription of Endowment of Land and Servitors to the Hayagrīva-Mādhava Temple, Hājo, made by Sayanī, the First Wife of Pratāpavallabha Barphukan, 1727 Śaka/1805 A.D.*

King Kamaleśvarasiṁha. Pratāpavallabha Barphukan. Sayanī, the Barphukan's wife.

Sayani, wife of Pratāpavallabha Barphukan, makes the purchase of 1 family (1¾ *pāiks*) from the household of Gaurīchandra Bujarbaruvā and dedicates them charged with the duty of maintaining *akhaṇḍapradīpa* and offering *naivedya* to Mādhava on the occasion of five monthly festivities, and the three *ekādaśīs* of *śayana, utthāyana* and *pārśvaparivarta*. For their own maintenance the servitors are endowed with 22 *purās* of land. They are allowed to live in their own village homes. The men are, then, given Rs. 80 in *Nārāyaṇī* (Koch-Behār State) silver coins to be given out in loan, the interest on which will go to meet the expediture on the *akhaṇḍa-pradīpa*. They are further given Rs. 2 for buying wicks for the lamp. The epigraph furnishes details of materials necessary for *naivedya*.

Vide No. 95 and notes thereon.

151 *Copperplate Inscription rehabilitating Brahmottara Charter lost during the Māyāmarīyā Insurrection, 1727 Śaka/1805 A.D.*

King Kamaleśvarasiṁha. Pūrṇānanda Burāgohāin.

Assam State Museum plate. It is broken and severely damaged; only 4 pieces are available and these do not make the whole plate.

The brāhman, Śrī-Thānola ...(?), represented to the Prime Minister, Pūrṇānanda Burāgohāin, that during the Māyāmarīyā insurrections (1769-1805 A.D.) he had to take refuge in the Kachārī dominion and to lose his people, cattle and land. The Burāgohāin forwarded the matter to the king. The matter was enquired into and on there being sufficient evidence to corroborate the brāhman's plaint, orders were passed for giving the hapless brāhman land, a she-buffalo with calf, a cow, etc. The location of the land given and of the brāhman's place of residence could not be determined.

152 *Copperplate Inscription of Servitors for the Pahumarīyā Sarujanā Gosāi in the Daraṅgī-rājya, 1738 Śaka/1816 A.D.*

King Chandrakāntasiṁha. Rājamantrin Pūrṇānanda Burāgohain.

Assam State Museum plate.

OR -*vaṁsotpala-* for -*vaṁśotpala-*, -*sannūna-* for -*saṁlīna-*, -*kṛṇa-* for -*kūla-*, -*śahaśrā-* for -*sahasra-*.

The donee, Sarujanā (Junior) Gosāi of the Pahumarā village is descendant of Ramānanda Bhaṭṭāchārya, a Śākta, who was accepted as guru by King Lakṣhmīsiṁha and came to be known as Pahumarīyā or Na-

Gosāi. Ramānanda Gosāi's descendants branched off into three families known as Bar-, Māju- and Saru-pahumarīya or Na-Gosāis.

daranga-nāma-deśasya ṣaṭ-sahasra ... —The whole of Daraṅg-deśa under crown's control was broken up into 6 units, each called a *hājār* or *sahasra*, as it included 1,000 *pāiks*. Each *hājār* had 10 smaller units; each a *śa* or *śayek* (a hundred). The 6 Daraṅg-deśa *hājārs* are Gohāin-hājār, Kāth-hājār, Kalitā-hājār, Khaṭ-hājār, Mahimā-hājār and Āthiyā-baḍiyā-hājār, all of which are named in the present epigraph and in No. 153. 'I *goṭ* (4 persons) from each of these *hājārs* (6 *pāiks -manujān ṣaṇ*—in all) are apportioned to the service of Śrī-śrī-Pahumarīyā Sarujanā Gosāi, a devotee of Gaurī and Īśa, who made an appeal in that behalf to His Majesty through the Burāgogohāin Rājamantrin.

153 *Copperplate Inscription of Devottara and Pāiks towards the Akhaṇḍa-pradīpas in front of the Govinda Icon (Āuniāṭi-sattra, Mājuli, Sibsagar) 1742 Śaka/1820 A.D.*

King Chandrakāntasiṁha.

Assam State Museum plate.

OR *puṇyārthamānmano* for *puṇyārtham ātmano.*

60 *powā pāiks* (60 men) and some land are awarded in the name of the Govinda-ṭhākur of the sattra. These men belong to Kamrup and all the 6 *hājārs* of Daraṅg-deśa.

154 *Copperplate Inscription recording the Appointment of Outpost-keepers at Batākuchi, 1742 Śaka/1820 A.D.*

King Chandrakāntasiṁha.

Assam State Museum plate.

OR *cira-* for *ciraṁ.*

One Bhatuṅga-dāśa of the Pakābāṅgi family in the Hindughopali *śa* (hundred) of the Āthiyābariyā *hājār*, Daraṅg-deśa, along with three other persons forming a whole *pāik*, mentioned in the *tāmrapatra* of the deposed Daraṅgī-Rajā Premanārāyaṇa (son of Samudranārāyaṇa and grandson of Mahatnārāyaṇa, No. 147), are promoted to the grade of *chamuwā* (see Glossary). Bhatuṅga-dāśa is, moreover, appointed Duvarīyā of the Batākuchi-duvār (in Kamrup?). A list of *pāiks* to be on the duvār is then cited.

155 *Copperplate Inscription of Brahmottara in the Pachimpār-parganā, Kamrup, 1743 Śaka/1821 A.D.*

King Chandrakāntasiṁha.
Assam State Museum.

OR *vaṁsottama-* for *-vaṁśottama-*, *-sannila-* for *-saṁlīna-*, *-lakṣmi-* for *-lakṣmī-*, *-paryyanyo-* for *-parjjannyo-*, *majjanaiḥ* for *sajjanaiḥ*, *ausākṣi-* for *aiśākṣi-*.

In 1733 Gaurīnāthasiṁha issued a *mohar patra* (paper with royal insignia stamped on it) granting *brahmatra* land to one Tarkavāgīśa. That patra having worne out in the last ten years, a *brahmatra* recovery *tāmrapatra* is issued reaffirming the gift of 200 *purās* of land to the family of the brāhman.

156 *Stone Inscription recording Sales-and-Purchases of Land, 17. Śaka/(?) A.D.*

The fine stone, on which the record is engraved, was acquired by the Assam State Museum from Sibsagar. The name of the Āhom king (*Śrī-śrī-svarga-mahārājā*) is not mentioned. We would, however, assign it to the reign of Kamaleśvarasiṁha (1795-1810). The text is comparable to No. 95, which also records a sale-and-purchase transaction. The present epigraph is very interesting as a specimen of document of such transactions. The cases are engraved one after the other. In each the name of the seller, the name of the buyer, the area of the land, the price, the names of the witnesses, the fees offered to the assemblage present at the time of transaction, the name of the writer and, if necessary, a note of warrant against possible future disabilities being imposed on the purchaser,—this is the order in which the details are set forth. This is the order followed in No. 95 and the deed of transaction over a woman in the reign of Gadādharasiṁha, which I have incorporated in the notes on No. 95 in Assamese as well.

INSCRIPTIONS ON CANNON :

Sir Edward Gait published the inscriptions engraved on some cannon in his *Report on the Progress of Historical Research in Assam.* Sarveswar Kataki wrote two articles on the subject and published them in *The Work of Kamrup Anusandhan Samiti*, 1920, and the *Āvāhan*, III. 5, Phālguna 1853 Śaka. In the first article he included some of the cannon already noticed by Gait; and in the second he gives a study of 8 cannon now in front of

the Sub-Divisional Officer's office at Sibsagar one found in the Bereṅgpānī river in the Lohit Frontier District and a bell-metal cannon then kept in front of the bungalow of the Political Officer at Sadiyā. Kataki, moreover, published another piece of writing about cannon in the *Chetanā* (I. 1, p. 40). In he *Journal of the Assam Research Society,* III. 2, July 1953, Sarveswar Barua provided the text of the writing of the 1636 Śaka canon of Rudrasiṁha. There are a few more inscribed cannon in the Assam State Museum. One of them, found at Sirpuriyā (Tinsukia), has an inscription in Persian saying that it was made by Ābdul Karim in the sacred Muharram month of 1078 A.H. during the reign of Bādshāh Ālamgīr.

Referring to the conflict of the Āhoms with the Muhammedans under the command of Turbak and Husain Khān (1532-33 A.D.), Gait writes : "The use of firearms by the Āhoms dates from the close of this war. Up to this time their weapons had consisted of swords, spears and bows and arrows" (*A History of Assam,* pp. 94-95). In his footnote to this statement, based on Āhom historians, he refers to Tavernier's account, narrating the result of Mīr Jumlāh's expedition to Assam in 1663, where it is said : "'Tis thought that these (the Ahoms) were the people that formerly invented gunpowder; which spread itself from Asām to Pegu and from Pegu to China, from when the invention has been attributed to the Chinese." The *Pādishāhnāmāh* refers the use of matchlocks by Āhom soldiers of the period of Muhammadan wars (ib., pp. 121-22). Shihābuddin Tālish, who accompanied Mīr Jumlāh to Assam, also refers to matchlocks and guns and cannon. We have cannon with inscriptions of the reign of Jayadhvajasiṁha (1648-63) and Chakradhvajasiṁha (1663-69); but these were captured from the Muhammadans. Referring to the next monarch, Udayādityasiṁha (1669-73), Gait comments : "This reign was remarkable for the eviction of the Musalmans from Kāmrup, and the construction of strong fortifications at Gauhāti. By this time the Āhoms were able to make their own cannon, and there is one at Gauhāti, near the house of the Deputy Commissioner, which bears an inscription to the effect that it was made under the orders of the Solā Dharā Baruā in the reign of this king, in the year 1594 Sak, which corresponds to 1672 A.D." (p. 159). This is No. 115 in our collection here.

Gait again says (p. 167) : "Three cannon are still in existence, one at Dikom, one in the Indian Museum, and the third outside the house of the Deputy Commissioner of Lakhimpur, which bear the following inscription : 'King Gadādhar Singh, having vanquised the Musalmāns at Gauhāti, obtained this weapon in 1604 Sak (1682 A.D.).'' We have four cannon with this same inscription in the Assam State Museum. Two of them were collected from Margherita (Dibrugarh) in 1927, one in 1929 from the Curzon Hall (Nabinchandra Bardoloi Hall) at Gauhati, and the fourth the same year from T.E. Furge of the I.P.S.

111 *1580 Śaka/1658* A.D.

King Jayadhvajasiṁha.

The Work, etc., p. 88.

This was found at the False Point near the Diamond Harbour, Calcutta. The date 1580 Śaka was inferred by Gait from the figure 80 engraved on the cannon.

112 *1589 Śaka/1667 A.D.*

King Chakradhvajasiṁha.

The Work, etc., p. 89. Lakshmikanta Mishra Bhagawati : Śilghāṭar lipi', *Bāhī*, XV. 5.

Kataki reads *jayālabdhastu* for *jaya-labdhan-tu*, *jabanam* for *yavana-*, *yaśari-* for *yaśo'ri-*.

This was with Mr Wood of the Silghat T.E.

113 *1590 Śaka/1668 A.D.*

King Chakradhvajasiṁha.

The Work, etc., p. 89. Kataki does not give the text, which is, he says, identical with No. 112, except in the date.

The cannon was in Dikom. Gait refers to it in his history (see above). There is a line in Persian which says this cannon was kept in 1074 A.H. in the charge of Sayyad Ahmad-al-Husain for the purpose of conquering Assam. It is a pity that the instrument of victory had to be left behind by the invading army.

114 *1593 Śaka/1671 A.D.*

King Udayādityasiṁha.

Āvāhan, III. 5, p. 570, reading '1693' for '1593'.

This cannon is in front of the office of the Sub-Divisional Officer, Sibsagar.

115 *1594 Śaka/1672 A.D.*

King Udayādityasiṁha.
Kataki, *The Work*, etc., pp. 89-f.

This cannon was near the Gauhati dāk bungalow. It was then removed to the grounds of the Curzon (Nabinchandra Bardloi) Hall. It is now in the Assam State Museum. This is the cannon mentioned by Gait (p. 159); it was made under the supervision of Nityānanda Cholādharā Baruvā by a few artisans including one Eyimat Ojhā.

116 *1599 Śaka/1677 A.D.*

Sudaiphā Parvatīyā Rajā.
The Work, etc., p. 90.

This cannon was discovered at Goalanda steamer station as the result of a tremendous tempest, which destroyed some boats and washed the thing into a sunken boat in 1911. It was through the efforts of Col. P.R.T. Gurdon and the courtesy of the Chief Secretary to the Bengal Provincial Government that the thing was brought to Gauhati to be placed in front of the Curzon Hall. The cannon is wrought of bell-metal and has tiger-like jaws.

117 *1604 Śaka/1682 A.D.*

King Gadādharasiṁha.
Āvāhan, III. 5, p. 117.

Some Khāmti people found it in the bed of the Bereṅgpānī river in the Lohit Frontier District. The Political Officer at Sadiyā made a gift of it to the Kāmarūpa Anusandhān Samiti.

It is to be noted that the Sanskrit text of the inscription in the cases of Nos. 117-20 is the same. All these few canon were captured by the Assamese from the invading Mughals in 1682, when Gadādharasiṁha finally settled the accounts in favour of Assam with the invaders, who never since then turned their greedy eyes on Assam.

118 *1604 Śaka/1682 A.D.*

King Gadādharasiṁha.
The Work, etc., p. 91.

It was on the grounds of the house of the Deputy Commissioner, Lakhimpur (Dibrugarh). It has a piece of writing in Persian saying that the instrument, weighing 29 maunds and 29 seers, was made by the cannon-maker, Ābdul Karim. It then bears the signature of me Fakhr-ud-din.

119 *1604 Śaka/1682 A.D.*

King Gadādharasiṁha.
The Work, etc., p. 91.
It has the same Sanskrit writing as in Nos. 117, 119-20. The Persian writing says that the cannon, built by Mahammad Zāmān, was placed in the charge of a dārogāh, Mahammad Mir Sayyad. The instrument goes under the signature of Jahāngir.
It was in Dikom.

120 *1604 Śaka/1682 A.D.*

King Gadādharasiṁha.
The Work, etc., pp. 41-52.
It has the same Sanskrit text as Nos. 117, 118-19. It was on the grounds of the Curzon Hall and was then brought over to the Kāmarūpa Anusandhān Samiti, and is now in the Assam State Museum. The Persian writing on it has become illegible.

121 *1616 Śaka/1694 A.D.*

King Gadādharasiṁha.
Āvāhan, III. 5, p. 570.
It is in front of the office of the Sub-Divisional Officer, Sibsagar. In contrast with the captured cannon, Nos. 117-20, this and No. 122 of the reign of Gadādharasiṁha were made locally under orders of the Barphukan.

122 *1618 Śaka/1696 A.D.*

King Gadādharasiṁha.
Āvāhan, III. 5, p. 570.
It is in Sibsagar.

123 *1634 Śaka/1712 A.D.*

King Rudrasiṁha.
J.A.R.S., III. 2, p. 47.
Barua, *-mandiraḥ*, for *-mandira-*.
It was discovered in levelling an earthen embankment at Kharā about three miles off from Dharmapur in the present Lakhimpur district.

124 *1632 Śaka/1710 A.D.*

King Parīkṣhitanārāyaṇa.
Assam State Museum collection.
This is the only cannon of the Koch kings that, we know, is in Assam. Ahmed mentions the existence of 6 cannon of different sizes in the precincts of the Cooch Behar palace, with illegible Arabic writings on 3 of them. It is not known how these came there. One bears the date 1022 A.H. (1613 A.D.). There was discovered in 1932 one brass-made cannon, weighing 171 lbs. and measuring 6′ 8″ in length, and bearing the date 1533 Śaka/1611 A.D. in a line of inscription in Assamese characters : *Śrī-kṛṣṇa-pada - nakha-candra - prakāsa - mano-vilāsa - śrī-śrī- lakṣmīnārāyaṇa-bhūpa-nirmmitaṁ sa 1533* (*Koc-Bihārer Itihās*, Vol. I, pp. 33-n, 252-n).

125 *1651 Śaka/1729 A.D.*

King Śivasiṁha and Queen Pramatheśvarī.
Assam State Museum collection from Amguri in Sibsagar. The cannon is made of bell-metal.
When the priests and astrologers made the solemn declaration that King Śivasiṁha is to be confronted with the astral calamity of *chatra-bhaṅga-yoga*, he abdicted the throne in 1722 and declared his first queen, Phuleśvarī, to be the *Bar-rajā* or 'chief king' (perhaps in the sense that he remained a king but was to be in a subordinate position so that the brunt of astral fury could not attack him), and gave her the royal *chatra*. Phuleśvarī assumed the more dignified name of Pramatheśvarī. It is of particular interest that in the present inscription she is both *śrī-śrī-śrī-svar-ganārāyaṇī* as well as *bṛhatrāṭṭa* (an attempt at sanskritisation of the sobriquet, *bar-rajā*).

126 *1661 Śaka/1739 A.D.*

King Śivasiṁha.

Assam State Museum collection from T.E. Furge of the Indian Police Servive (1937).

It is interesting that the inscription has the name of Śivasiṁha alone. Phuleśvarī died in 1731 when Ambikā became the *Bar-rajā*; and when Ambikā died in 1738, Sarveśvarī succeeded her to the title. Gait notes that 'Some coins were issued in Sib Singh's name alone in 1732 after Phulesvari's death, and 1738 and 1739, after the death of Ambikā Devi and before Sarvesvari became queen' (p. 183-n).

A NOTE ON REVENEW ADMINISTRATION IN KAMRUP :

We have already referred to the administrative system of the Āhoms — their oligarchial rule, the *pāik* system, the administration of land revenue, taxation in general, slavery, etc. (pp. 131-34). Kāmrup or Kāmrūp-deśo, as it is called in many of the inscriptions in this collection, was ealier held by the Koches, whose dominions covered a large area extending far into Bengal on the west and to the present-day Darrang district on the east. The Koch kingdom began to break up even within the life-time of its greatest builder, Mahārāj Naranārāyaṇa, who constructed a road, Gohāi Kamalar Āli, along the northern bank of the Brahmaputra up to Nārāyaṇpur in the Lakhimpur district and came into conflict with Suklenmuṅg Gaḍgāyā Rajā, and obtained the submission of Manipur, Tripurā, Jayantiyā, Khairām (Khyriem), etc., and divided his own kingdom in 1581 along the river Sonkosh, giving the eastern part, now called Kamrup ('Koch Hajo' of the Muslim writers), to his brother Śukladhvaja's son, Raghudevanārāyaṇa, and retaining the Koch-Behār part for his own son, Lakṣhmīnārāyaṇa. Raghudeva soon lost the south-western part of his kingdom (the eastern part of Mymensingh up to Rangāmāti) to Isā Khān, the leader of the Afghans in Eastern Bengal, who was brought under subjection to Akbar when Rājā Mān-Singh was Governor of Bengal. When Lakṣmīnārāyaṇa ascended the throne of Koch-Behār, Raghudeva declared himself independent. Lakṣhmīnārāyaṇa accepted the vassabage of the Mughals and when on Raghudeva's death his son, Parīkṣhitanārāyaṇa, became king and quarrelled with Koch-Behār, the Nawāb of Bengal was only too glad to make war on him (Parīkṣhita), to decline his peace overtures, to capture him, and ultimately to annex his territories as far as the Barnadī. But the Muslims could hold Kamrup under their governors very doubtfully, for the Koch chiefs remained restive all the time, and the Āhoms also came into the business as Parīkṣhita's brother, Balināràyaṇa, fled to

Pratāpasiṁha for shelter, was installed as tributary Rajā of Darrang (Daraṅgīrājya), and was rechristened as Dharmanārāyaṇa, and there were now direct Āhom-Mughal conflicts.

When Parīkṣhita's dominions were annexed to the Mughal empire, the Bengal Nawāb's general Mukarram Khān's brother was left in charge of the Mughal garrison, stationed at Khelah (Ghilā ?). In 1616 Mukarram Khān himself was appointed governor with his headquarters at Hājo. 'Several Muhammedan notables were given estates in the conquered country, and 10,000 to 12,000 *pāiks* or soldiers, armed with shields and swords, were sent up from Bengal and provided with land in return for military service' (Gait, pp. 66-f.). Then there came the Āhom-Mughal wars, when the Muslim army, sent by the Nawāb, Shaikh Qāsim, fought under the command of Sayyad Abā Baqr and Sayyad Hākim and were signally defeated by the army of Pratāpasiṁha. Dharmanārāyaṇa of the Daraṅgī-rājya and a brave Koch fighter of Kamrup, Sanātana, invaded the Muslims in Kamrup but were beaten back. Shaikh Qāsim was replaced by Ibrāhim Khān as Governor of Bengal at this hour. Mirzā Sāhin, posted at Pāṇḍu, had to be fighting constantly against the Āhoms, the Daraṅgī-rajā and the Koch rebels, who were stirred up by the Muslim revenue collector, Shaikh Ibrāhim, seeking to become independent with the help of the Āhoms. Sāhin at last left for Delhi to support Shāh Jahān, rebelling against his father. There were dissentions among the Muslim rank in Kamrup, and it is only Hājo and few other strongholds that they could hold. Even Hājo fell into Āhom hands in 1635. But the Muslims brought fresh hostilities until at last in 1638 the country west of the Barnadī became Mughal territories. Dharmanārāyaṇa's son, Sundaranārāyaṇa, was installed by the Āhom monarch as Daraṅgī-rajā with his headquarters at Mangaldai. This region remained in full possession of the Muslims for the next twenty years, when the Muslim system of administration was introduced there (Gait, pp. 67-68, 109-18).

The war of succession in Delhi from 1658 onwards gave inspiration to fresh risings against the Mughals. Even Prāṇanārāyaṇa of Koch-Behār, whose father, Lakṣhmīnārāyaṇa, was all along supporting the Muslims, threw off the Delhi-and-Dacca yoke and fought successfully against the Faujdār of Hājo, Mir Lutfullāh Shirāji. The Āhom king Jayadhvajasiṁha's army occupied Gauhati, and the Āhom army fought against Prāṇanārāyaṇa's men and occupied the whole of Kamrup up to the Sonkosh. Then came the invasion of Mir Jumlāh, who not only occupied Kamrup but also overran the whole of the Āhom kingdom. When peace was concluded between the Āhoms and the Mughals in 1663, all the land west of the Bharalī river on the northern bank of the Brahmaputra and of the Kallang on the south had to be ceded to Delhi.

Lāchit Barphukan wreaked decisive defeats on the Mughals, who fought under Rajā Rām-Singh of Amber in the years 1667-71 in a series of battles, the final one being at Śarāighāṭ (opposite Gauhati), and the

Assam-Mughal boundary was pushed as far west as the Mānahā (Mānas) river, and the Āhom frontier outpost was placed at Hādirā (opposite Goālparā). There were skirmishes between the two powers during the reign of Sudaiphā (1677-79), when Lāluksolā Barphukan sold Gauhati for a song to Prince Muhammad Āzam in 1679 and withdrew as far back as Kaliyābar. Gadādharasiṁha (1681-96) had just child's play in re-taking Gauhati and ousting the Muslims beyond the Mānahā in 1682 A.D., after which the Mughals contemplated of no more conquests of Assam territories.

Even though Muslim reign prevailed in Kamrup only spasmodically, the Mughal system of administration seems to have been seriously applied, and it survived here till British times. The Koches, who held the country before the Muslims, had their own system. It is believed that the first Koch monarch of Koch-Behār, Viśvasiṁha, appointed twelve Qāzis (Kāryī), a Ṭhākurīyā over 20 persons, a Śayakiyā over a hundred, a Hājāri(kā) over a thousand, an Umrāh over three thousand people and a Nawāb over twelve Umrāhs, besides a number of Laskars, Bhuyāns and Baruwās. As revenue he collected the produces of the land from his subjects. Naranārāyaṇa allotted three *purās* of revenue-free land as *jāigir* to each soldier in place of cash pay, and fixed the count of each man as *powā pāik* in taking census of his kingdom (*Kochbihārer Itihās*, pp. 93-94, 125). In 1582 Rājā Todarmal was appointed Subāhdār of Subāh-Bānglā; but for certain reasons he could not proceed as far as Bengal and sat in Bihar to prepare his *Āsl Jamā Tumār* fixing revenues in Bengal, Bihar and Orissa. He included the area to the east of the Kośī and to the north of Ghorāghāṭ, comprising Kāmatā, in the four sarkārs of Purnea, Tājpur, Pānjarā and Ghorāghaṭ. His *jamābandi* papers also included Sarkār Sylhet. When Prince Sultān Muhammad Sujā became Governor of Bengal, he moderated Todarmal's *Āsl Jamā Tumār* and prepared new *jamābandi* papers. The Kochbihār, Bāṅgālbhum, Dhubri (Ḍhekari), Dakṣhiṇkūl and Uttarkūl sarkars were included among the 34 Bengal sarkars. Bāṅgālbhūm consisted of Bāhārband and Bhitarband parganās. The Dakṣhiṇkūl parganā comprised Karaibārī and two other parganās to the east of the Brahmaputra, and the Dhubri sarkār included two parganās to the north of Dakṣhiṇkūl up to Goālpārā on the east, while Uttarkūl was Kāmrup to the west of the Āhom kingdom and consisted of three parganās, showing a total *jamā* of Rs. 31,451 (pp. 247-48, 261-62).

In Chapter V of *Kāmrūpar Burañjī*, compiled and edited by Dr S. K. Bhuyan (Gauhati, 1930), are given details how Shaikh Ibrāhim Karodī (Sek-Birāhim, as he is there called) introduced the parganā system in Kāmrup : 'In the rêgimes of the (earlier) Rajās there were just villages and no parganās. Sek-Birahim effected *parganā-bandi*. In the first place he wrote Bilāyat Koch-Hājo; and then under it were placed four sarkārs—Sarkār Kāmrup, Sarkār Ḍhekeri, Sarkār Dakṣhiṇkūl and Sarkār Bāṅgālbhūm.' The *parganās* or *mohals* are then enumerated; of *mohals* the

total is stated to be 75 in all the four sarkārs. In Chapter V of the Appendix to the *burañjī* is stated : 'On hearing of the death of Parīkṣhit Rajā Jāhāngīr Pādshāh sent an *āmin*, named Shekh-Birāhim, to make *bandobast* in Kāmrup. He (the Shekh) came here and after doing away with the old *chāklā-bandi* brought about *parganā-bandi*.' Then again, the Appendix (Chapter VI) goes on to describe how after the final defeat of the Mughals in 1684, when Kāmrup was placed under Gaḍgāyā Sandikai Barphukan, the whole of this region was reorganised :

'The Āhoms retained the name of Kāmrup sarkār for Kāmrup, bounded by the Barnadī and Kalang rivers on the east and by the western boundary of the Śagunbāhī village to the west of Nagarberā and the Mānāh river on the west.

'And the *tupās* (*taraf*) were renamed as *parganās*. And 2, 3, 4, 5 or 6 *tāluqs* were placed under each *parganā*. And in each *tāluq* were fixed 2, 3, 4, 5 or 6 *lāts*. Under each *lāṭ* there were 3, 4, 5 or 6 *gāos*. And as before, Bujarbaruwās, Barkānus (Barkāth ?), Chaudhārīs, Paṭwārīs, Tāluqdārs in *tāluqs*, Ṭhākurīyās in *lāṭs*, Kākatīs, Sārās (peons) or Gāo-bārikās under them were appointed ; and as before, four families of Gomastās (Gumasthā) were retained. The Gomastās like the *āmlāhs* of to-day keep records of revenue affairs.

'And he made rules for the *pāiks*. Rs. 5 was fixed as *gā-dhan* (tax in lieu of physical service to the State) for each quarter *pāik*. If this could not be paid in cash, shawls (*pacharā*) could be accepted in its place. There was no *kāṭal* (revenue) for homestead and orchard land. In the case of cultivable land, the revenue for one *purā* for each year was 1½ or 2 or 3 annas in different *parganās*. If someone enjoyed forest land outside of the *jokhā* (=*jamā*, surveyed land), no revenue assessment was made on it.

'And there were orders for the Kāmrup people to pay *kāṭal* money, for the Daraṅgī people to pay *rājah* (*rājasva*) and render physical service under the Āhom officers like Phukans and Baruwās. There was also the rule for the Rajās of the *duwārs* (frontier outposts opening on the hills) to pay State revenue and to keep soldier *pāiks*.

'And the *bhāl mānuhs* (=*bhadralok*, recognised by the State as such) had not other *kāṭals* to pay. When there was a new king enthroned, the *girijāy bhāl-mānuhs* (those counted on the score of households ?) had to pay 1 *tolā* of gold, in return for which they received each a suit of dress as royal presents. The *powājāy bhāl-mānuhs* (those counted at the rate of quarter *pāiks* for each person ? had to pay the *kāṭal* of *pāikān* (*pāik's*) land they enjoyed. And the *bhāl mānuhs* were allowed *jamā* land free of revenue for their own maintenance.

'And the *bhagā-viṣayās* (retired officers) were given revenue-free *mān-māṭi* (land meant to signify honour). The *patā-viṣayās* (officers in active service) also got *mān-māṭi* according to their rank and could keep soldiers of their own. They did not get any money as pay like (the officers

of) today. The lands and servitors given as *devattar* (*devatra*), *brahmattar* (*brahmatra*), *dharmattar* (*dharmatra*), *nānkār* and *pīrpāl* for Muslims by earlier rulers were continued, while the Āhom kings also made such kinds of fresh grants.

'In the reign of King Śivasiṁha and King Pramattasiṁha Kāyem Bharāli-Baruwā was sent out to Kamrup to make a *piyal* (*jarib*, census) of people, to organise the *pāiks*, and to make new *bandobast* of the *parganās*. (The *piyālī kākat* or census papers of Kāmrup are now kept in the Gauhati kutchery of the English Mahārājā.)'

Haliram Dhekiyal Phukan in his Bengali *Āsām Burañjī* (Calcutta, 1829) says that King Pramattasiṁha had the *piyāl* or *jarib* of Kāmrup done, but could not settle the *rājasva* (the *rāy* of *kharāj*) and that it was later in 1678 that the *rājasva* was fixed by having independent *dākhil khārij* for the 26 *parganās* of Kāmrup. The *jamā kāgaz* is colled *perā kākat* in Assamese (*perā*=*peṭa*, *peṭṭa*, as in *peṭṭapāla* in Orissa; *kākat*=*kāgaz*). These States papers became the final deciding authority in all agrarian disputes not only during Āhom régime but during British times as well, as in the case of Appeal No. 68 of 15 October 1838 at the Court of Major Francis Jenkins, Commission of Revenue, Assam (cited above in the Assamese Introduction, where we have also cited several instances of such disputes over land and *pāik* settled by the Barphukan of Gauhati in Āhom times on the strength of *perā kākat*).

APOLOGIA :

Inspired by a feeling of great necessity as I was at the beginning, it is only late in the progress of the work of the present volume that I realised the stupendously onerous nature of the undertaking, demanding more time and intellectual labour than what I could really afford to give. But then, there was then no time to retrace my path; and I had, therefore, to stick to my gun. My primary idea was to make an anthology of epigraphical texts, already published (many of which seem to have been wrongly deciphered or emended without leaving any indication of the original readings, thus leading to difficulties, sometimes insurmountable), so that they could be readily available to the students of history. But as my work advanced, quite a good number of original inscriptions came into my hands, and my work became easier and also proper. I have included here a few epigraphs of Gadādharasiṁha (from whose reign only do we get copperplates) and Rudrasiṁha from the Mahzar Book at the Kamrup Deputy Commissioner's office as they are some of the earliest Āhom records; and all other texts have either been published earlier by some writer or other, or obtained by me in the original. In the Sanskrit portions of the plates I have used hyphens in between words jointed by

sandhi and samāsa. In almost all old texts the final *m* in the lines is made into an anusvāra (*ṁ*); and this characteristic is here retained. It is only in the plates in Appendix C that the original lines are indicated with vertical strokes (/). In fine, it is in the belief that these records will throw much light upon the political and economic, social and cultural history of the north-eastern region of India that this collection is placed before scholars.

GAUHATI UNIVERSITY
GAUHATI 14 (ASSAM) MAHESWAR NEOG
25 DECEMBER 1973

প্রাচ্য-শাসনাৱলী

PRĀCHYA-S´ĀSANĀVALĪ

প্ৰাচ্য-শাসনাৱলী

১ ১১২৭

কানাই-বৰশী-বোৱা শিলৰ তুৰুষ্ক-ক্ষয়ৰ ফলি

শাক ১১২৭

শাকে তুৰগ-যুগ্মেশে মধুমাস-ত্ৰয়োদশে।
কামৰূপং সমাগত্য তুৰুষ্কাঃ ক্ষয়মাযযুঃ ॥

২

চন্দ্ৰভাৰতিৰ মণ্ডপৰ শিলৰ ফলি

শীতে ত্ৰৰলি-তাপেন গ্ৰীষ্মে লৌহিত্য-ৰায়ুনা।
সুখদোঽখিল-লোকানাং মণ্ডপঃ চন্দ্ৰভাৰতেঃ ॥

---

1. Kānāi-barasī-bowā Rock Inscription, 1127 Śaka

शाक ११२७

शाके तुरग-युग्मेशे मधुमास-त्रयोदशे ।
कामरूपं समागत्य तुरुष्काः क्षयमाययुः ॥

2. Chandrabhārati's Rock Inscription, ?

शीते त्ररवि-तापेन ग्रीष्मे लौहित्य-वायुना ।
सुखदोऽखिल-लोकानां मण्डपः चन्द्रभारतेः ॥

১৪৮৭

নীলাচলৰ কামাখ্যা-মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

১

ওঁ লোকানুগ্ৰহ-কাৰকঃ করুণয়া পাৰ্থো ধনুৰ্ব্বিদ্যয়া
দানেনাপি দধীচি-কৰ্ণ-সদৃশো মৰ্য্যাদয়াম্ভোনিধিঃ।
নানা-শাস্ত্ৰ-বিচাৰ-চাৰু-চৰিতঃ কন্দৰ্প-ৰূপোজ্জ্বলঃ
কামাখ্যা-চৰণাৰ্চ্চকো বিজয়তে শ্ৰীমল্লদেৱো নৃপঃ॥
প্ৰাসাদমদ্ৰি-দুহিতুশ্চৰণাৰবিন্দ-
ভক্ত্যাকৰোত্তদনুজো বৰ-নীল-শৈলে।
শ্ৰীশুক্লদেৱ ইমমুল্লসিতোপলেন
শাকে তুৰঙ্গ-গজ-বেদ-শশাঙ্ক-সংখ্যে॥

২

তস্যৈৱ প্ৰিয়-সোদৰঃ পৃথুযশা বীৰেন্দ্ৰ-মৌলি-স্থলী-
মাণিক্যং ভজমান-কল্প-বিটপী নীলাচলে মঞ্জুলম্।
প্ৰাসাদং মুনি-নাগ-বেদ-শশভৃৎশাকে শিলা-ৰাজিভি-
ৰ্দ্দেৱী-ভক্তিমতাং ৱৰো ৰচিতৱান্ শ্ৰীশুক্ল-পূৰ্ব্ব-ধ্বজঃ॥

---

3. Rock Inscription of Nīlāchala Kāmākhya Temple, 1487 Śaka

१

ॐ लोकानुग्रह-कारकः करुणया पार्थो धनुर्व्विद्यया
दानेनापि दधीचि-कर्ण-सदृशो मर्य्यादयाम्भोनिधिः ।
नाना-शास्त्र-विचार-चारु-चरितः कन्दर्प-रूपोज्ज्वलः
कामाख्या-चरणार्च्चको विजयते श्रीमल्लदेवो नृपः ॥
प्रासादमद्रि-दुहितुश्चरणारविन्दभक्त्याकरोत्तदनुजो वर-नील-शैले ।
श्रीशुक्लदेव इममुल्लसितोपलेन शाके तुरङ्ग-गज-वेद-शशाङ्क-संख्ये ॥

२

तस्यैव प्रिय-सोदरः पृथुयशा वीरेन्द्र-मौलि-स्थली
माणिक्यं भजमान-कल्प-विटपी नीलाचले मञ्जुलम् ।
प्रासादं मुनि-नाग-वेद-शशभृच्छाके शिला-राजिभि-
र्द्देवी-भक्तिमतां वरो रचितवान् श्रीशुक्ल-पूर्व्व-ध्वजः ॥

৪ ১৪৯৯

গণেশ্বৰ-পুষ্কৰিণীৰ শিলৰ ফলি

স্বস্তি শ্ৰীহৰ-গৌৰী-পদাৰবিন্দ-মকৰন্দ-তুন্দিলানন্দ-সন্দোহান্দোলিত-বিতত-বিস্তীৰ্ণ-পূৰ্ণানন্দ-সানন্দ-সতত-বিদ্যা-বিদ্যোতিত-কীৰ্ত্তি-প্ৰকৰ-মহাদান-সন্তান-শ্ৰীশ্ৰীহেড়ম্বাধিপতি-ছুন্নুন্নৰাই-মহোগ্ৰ-প্ৰতাপ-চৰিত্ৰ-বিচিত্ৰেণ মহাবিদ্যা-ৱৰেণ প্ৰাগ্‌জ্যোতিষপুৰান্তৰ্গতপ্ৰাকাৰ-বেষ্টিত-সাৰ্থ-সামগ্ৰ-গণেশ্বৰ-চিহ্নিত-পুষ্কৰিণী বিপ্ৰাখানি চতুৰ্দ্দশ-শতাধিক-নৱনৱতি-শকাব্দে ॥ ১৪৯৯ ॥

৫ ১৬০৫

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীমদ্‌-বিশ্বসিংহঃ ক্ষিতিপতিৰভৱত্তৎ-সুতঃ খ্যাত-কীৰ্ত্তিঃ
শ্ৰীমৎ-শ্ৰীমল্লদেৱো নৃপতিৰতিমতিৰ্নিৰ্জ্জিতাৰাতি-জাতিঃ।
গাম্ভীৰ্য্যৌদাৰ্য্য-শৌৰ্য্য-প্ৰথিত-পৃথু-যশো-ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্মাৱদাতঃ
শ্ৰীমচ্ছুক্লধ্বজাখ্যো ব্যজনি তদনুজো যদ্‌-ৱশেঽশেষদেশঃ ॥
সাক্ষাদ্ৰাঘৱ-পুঙ্গৱো দিশি দিশি প্ৰখ্যাত-কীৰ্ত্তি-ব্ৰজো
হন্তাপুণ্যজনস্য যো বিধি-ৱশাদ্‌ যঃ কামৰূপেশ্বৰঃ।

---

4. Rock Inscription of Gaṇeśhvara-puṣkariṇī, 1419 Śaka

स्वस्ति श्रीहर-गौरी-पदारविन्द-मकरन्द-तुन्दिलानन्द-सन्दोहान्दोलित-वितत-विस्तीर्ण-पूर्णानन्द-सानन्द-सतत-विद्या-विद्योतित-कीर्त्ति-प्रकर-महादान-सन्तान-श्रीश्रीहेडम्बाधिपति-दुनुन्नराइ-महोग्र-प्रताप-चरित्र-विचित्रेण महाविद्यावरेण प्रागज्योतिषपुरान्तर्गत-प्राकार-वेष्टित-सार्थ-सामग्र-गणेश्वर-चिह्नित-पुष्करिणी विप्राखानि चतुर्दश-शताधिक-नवनवति-शकाब्दे ॥ १४९९ ॥

5. Rock Inscription of Hayagrīva-Mādhava Temple, 1605 Śaka

श्रीश्रीमद्‌-विश्वसिंहः क्षितिपतिरभवत्तत्‌-सुतः ख्यात-कीर्त्तिः
श्रीमत्‌-श्रीमल्लदेवो नृपतिरतिमतिर्निर्जितारातिजातिः ।
गाम्भीर्य्यौदार्य्य-शौर्य्य-प्रथित-पृथु-यशो-धर्म्म-कर्म्मावदातः
श्रीमच्छुक्लध्वजाख्यो व्यजनि तदनुजो यद्‌-वशेऽशेषदेशः ॥
साक्षाद्राघव-पुङ्गवो दिशि दिशि प्रख्यात-कीर्त्ति-व्रजो
हन्तापुण्यजनस्य यो विधि-वशाद्‌ यः कामरूपेश्वरः ।

যো যো ৱাখিল-লোক-শোক-দহন-জ্বালাৱলী-ৱাৰিদঃ
শ্ৰীমচ্ছ্ৰীৰঘুদেৱো ভূপতিৰভূৎ শুক্লধ্বজস্যৌৰসঃ ॥
তস্যাশেষজন-প্ৰসাদ-জনকঃ শ্ৰীকৃষ্ণ-পাদাৰ্চ্চকো
ভূপঃ প্ৰাপ্তৱয়া গদাধৰ-কৃত-প্ৰাসাদ-ৰত্নং ৱ্যধাৎ ।
মণ্যাখ্যানগিৰৌ হয়াসুৰ-ৰিপো ৰত্নাশ্মমানাস্পদং
শাকে ৱাণ-বিয়ত্তিথৌ গুণিৱৰঃ কাৰুঃ স্বয়ং শ্ৰীধৰঃ ॥
১৫০৫ শক ॥

৬ ১৫০৭

পাণ্ডুনাথ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

শ্ৰীমল্ল-নৃপানুজস্য কৃতিনঃ শুক্লধ্বজস্যাত্মজে
ৱীৰে শ্ৰীৰঘুদেৱ-ভূপতি-কুলোত্তংসে কালানাং নিধৌ ।
দুৰ্গাদত্তৱৰেণ শাসতি গুণগ্ৰামাভিৰামে মহীং
তস্যামাত্য-গদাধৰস্য বহুশঃ স্নেহানুকূল্যাদপি
শ্ৰীপাণ্ডুনাথস্য হৰেঃ শিলাভিঃ প্ৰাসাদমানিৰ্ম্মিতৱান্ মনোজ্ঞং
পয়োনিধিৰ্ৱিষ্ণুপদৈকতানঃ শাকে স্বৰ ব্যোম-শৰেন্দু-সংখ্যে ॥
১৫০৭ শক ॥

यो यो वाखिल-लोक-शोक-दहन-ज्वालावली-वारिदः
श्रीमच्छ्रीरघुदेवो भूपतिरभूत् शुक्लध्वजस्यौरसः ॥
तस्याशेषजन-प्रसाद-जनकः श्रीकृष्ण-पादार्च्चको
भूपः प्राप्तवया गदाधर-कृत-प्रासाद-रत्नं व्यधात् ।
मण्याख्यानगिरौ हयासुर-रिपो रत्नाश्ममानास्पदं
शाके बाण-वियत्तिथौ गुणिवरः कारुः स्वयं श्रीधरः ॥ १५०५ शक ॥

6. Rock Inscription of Pāṇḍunātha-Hari Temple, 1507 Śaka

श्रीमल्ल-नृपानुजस्य कृतिनः शुक्लध्वजस्यात्मजे
वीरे श्रीरघुदेव-भूपति-कुलोत्तंसे कालानां निधौ ।
दुर्गादत्तवरेण शासति गुणग्रामाभिरामे महीं
तस्यामात्य-गदाधरस्य बहुशः स्नेहानुकूल्यादपि
श्रीपाण्डुनाथस्य हरेः शिलाभिः प्रासादमानिर्म्मितवान् मनोज्ञं
पयोनिधिर्विष्णुपदैकतानः शाके स्वर-व्योम-शरेन्दु-संख्ये ॥ १५०७ शक ॥

৭ ১৫৩৮

চামধৰা গড়ৰ ৰণ-জয়ৰ শিলৰ ফলি

১

৺৭ স্বস্তি সমুত্তুঙ্গ-সকল-কলা-কলিত-কলেৱৰ-নানা-গুণ-গ্ৰাম-বিশ্ৰাম-ধাম-প্ৰচণ্ড-প্ৰতাপানল-তাপিত-ভূপ-চূড়ামণি-শেখৰ-শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-বিষম-সমৰ-বিজয়িনঃ।

শ্ৰীভণ্ডাৰি গোসাই। লাঙ্গিৰ্পো গোসাই। বড়ফুকন নায়সলিয়াৰাই। চামধৰা সিমা কৰি হাকণিদাকণিলৈ গড়। শক। ১৫৩৮॥

২

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ন জয় জয়। শ্ৰীফুলুঙ গোসাই। শ্ৰীকুলুতা গোসাই। শ্ৰীজহ্ন বৰুৱা জয় হল।

৮ ১৫৮৭

কামতাপুৰৰ কামতেশ্বৰী গোসানীৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ওঁ নমঃ শ্ৰীগণেশায় ॥

৺৭ সম্মত্যা দ্বিষদেকজিত্বৰভুজাদণ্ড-প্ৰতাপাৰ্য্যম-
ক্ৰীড়া-কন্দুক-বেশ-বৰ্দ্ধিত-দিশঃ শ্ৰীপ্ৰাণ-ভূমিপতেঃ।
শাকাব্দে নগ-নাগ-মাৰ্গণ-হিমজ্যোতিৰ্ম্মিতে নিৰ্ম্মিতঃ
শ্ৰীভাজা কবিমণ্ডলেন ভজতা ভব্যো ভবানীমঠঃ॥ ১৫৮৭॥

7. Rock Inscription of Victory on the Chāmadharā Rampart, 1538 Śaka

ॐ१ स्वस्ति समुत्तुङ्ग-सकल-कला-कलित-कलेवर-नाना-गुण-ग्राम-विश्राम-धाम-प्रचण्ड-प्रतापानल-तापित-भूप-चूडामणि-शेखर-श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-विषम-समर-विजयिनः ।

8. Rock Inscription of the Kāmateśvari Temple, Kāmatāpur, 1587 Śaka

ॐ नमः श्रीगणेशाय ॥

ॐ१ सम्मत्या द्विषदेकजित्वरभुजादण्डप्रतापार्य्यम-
क्रीडा-कन्दुक-वेश-वर्द्धित-दिशः श्रीप्राण-भूमिपतेः ।
शाकाब्दे नग-नाग-मार्गण-हिमज्योतिर्म्मिते निर्म्मितः
श्रीभाजा कविमण्डलेन भजता भव्यो भवानीमठः ॥ १५८७ ॥

৯ ১৫৮৯

বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁইৰ ৰণ-জয়ৰ শিলৰ ফলি

১

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেউ মহাৰাজাৰ মন্ত্ৰী বাহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঞি নেওগ বড়ফুকন॥ বাহগুতি গোহাঞি ফুকন॥ বুঢ়াগোহাঞি ফুকন॥ দিহিঙ্গীয়া ৰাজখোৱা॥ ঘুমলি ডেকা বৰুৱায় চৈদ্য পিৰোজক মাৰি গড় নিৰ্ম্মিলে॥ আঘণ মাহ॥ শক ১৫৮৯॥

২

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰয়ণদেৱ মহাৰাজাৰ মন্ত্ৰী বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঞী ঔৰৰ ফুকন বৃহৎ গোহাই ফুকন বৃহৎ ফুকন দিহিঙ্গীয়া সন্ধিকৈ ফুকন সমন্বিতে চৈয়দ চানা চৈয়দ পীৰোজক মাৰি গড় নিৰ্ম্মিতং আঘণ মাস শক ১৫৮৯।

১০ ১৫৮৯

নামজানি বৰফুকনৰ ৰণ-জয়ৰ শিলৰ ফলি

স্বস্তি সকল-কলাপালিঙ্গিত-কলেৱৰ-বিৱিধ-বিদ্যা-বিদ্যোতিতান্তৰণ-কলি-কলুষ-বিনিৰ্ম্মুক্ত-কমনীয়-গুণ-গ্ৰামাভিৰাম-প্ৰতাপোজ্জ্বল- গজ - ৱাজি - সেনাধিপঃ পৰম-ধৈৰ্য্য-মৰ্য্যাদা-শৌৰ্য্য-গাম্ভীৰ্য্য-পাৰাৱাৰঃ শ্ৰীবড়বড়ুৱাত্মজ-নামজানি-শ্ৰীবৃহৎ-ফুকনঃ জিত্বা যৱন-সংগ্ৰামং বিৱিধ-শস্ত্ৰাদি-গজ-ৱাজি-:সনাপতি-প্ৰাৰম্ভন্বিৰেজে ৰন্ধ্ৰ-ৱজ্ৰ-ৱাণ-চন্দ্ৰ-শকাব্দযুতং গত ৰৰষাণি (?)॥ ১৫৮৯॥

9. Rock Inscription of the Victory of Bāhgadiyā Budhāgohāi, 1587 Śaka

10. Rock Inscription of the Victory of the Nāmjāni Barphukan, 1589 Śaka

स्वस्ति सकल - कलापालिङ्गित - कलेवर - विविध - विद्या - विद्योतितान्तरण - कलि - कलुष-विनिर्म्मुक्त-कमनीय-गुण-ग्रामाभिराम-प्रतापोज्ज्वल-गज-वाजि-सेनाधिपः परम-धैर्य्य-मर्य्यादा-शौर्य्य-गाम्भीर्य्य-पारावारः श्रीबड़बड़ुवात्मज-नामजानि-श्रीबृहत्फुकनः जित्वा यवन-संग्रामं विविध-शस्त्रादि-गज-वाजि-सेनापति-प्रारम्भन्विरेजे रन्ध्र-वज्र-बाण-चन्द्र-शकाब्दयुतं गत वरषाणि (?) ॥ १५८९ ॥

১১ ১৬০৫

বিশ্বেশ্বৰ মন্দিৰৰ ফলি

স্বস্তি শ্ৰীমদ্বিশ্বেশ্বৰ-পদ-পঙ্কজ-মধুকৰ-শশধৰ-সোদাৰ-যশোৰাশি-পৰিপূৰিত-দিগন্তৰ-নিৰন্তৰ-বাসৱ-বংশাৱতংস-স্বৰ্গদেৱ-শ্ৰীগদাধৰ-সিংহ-নৰেন্দ্ৰেণ স্বৰ্ণ-মকৰ-কুণ্ডল-যজ্ঞোপৱীতাদিভিৰলংকৃত্য শ্ৰীবিশ্বেশ্বৰ-পূজন-কৰ্ম্মণি শ্ৰীগোবিন্দ-চক্ৰবৰ্ত্তিবিপ্ৰঃ নিযোজিতঃ আসীত্॥ এই ব্ৰাহ্মণক পোষণাৰ্থে দেৱালয়ৰে ৪ মানুহ নিবন্ধ কৈ দি আৰু বঙ্গাল মানুহ পৰিয়া ৩ ডোম ১ তেৰ্ভৈবিবিন (?) ১ সইবৰ পথাৰত চয়গু খবৰ (?) মাটী···উৎসৰ্গা কৈ দিলে ১৬০৫ ॥ মহীপতিঃ শ্ৰীগদাধৰসিংহনামা ভৱিষ্যতঃ প্ৰাৰ্থয়তে নৰেশান্ দত্তা ময়া ব্ৰাহ্মণবৃত্তিৰেষা সদা ভৱদ্ভিঃ পৰিপালনীয়া ॥

১২ ১৬১৬

উমানন্দৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

স্বস্তি প্ৰচণ্ড-দোৰ্দণ্ড-কলিত-দণ্ড-কোদণ্ড-নিক্ষিপ্ত-কাণ্ড-খণ্ডিতোদ্দণ্ড-বৈৰি-চয়-মুণ্ডাশেষ-সামন্ত-চক্ৰ-চূড়ামণি-মৰীচি-মঞ্জৰী-বিৰাজিত-চৰণ-কমল-হৰ-হাৰ-হিম-হীৰ-হিণ্ডিৰ-পিণ্ড-পাণ্ডুৰিত-যশোৰাশি-পৰিপূৰিতাঙ্গ-ৱঙ্গ-কলিঙ্গ-তৈলঙ্গ-সৌৰাষ্ট্ৰ-মগধাদ্যশেষ-দেশ-বিশেষ-কুপ্যাকুপ্য-বিতৰণ-সন্তোষিত-ভূশ-পৰ্ব্ব-সৌন্দৰ্য্য-গাম্ভীৰ্য্য-মৰ্য্যাদা-দয়া-নয়াকাৰ-বিচাৰ-দাক্ষিণ্য-দক্ষতাঢ্য-ক্ষমা-গুণ-গ্ৰামা-

---

11. Viśveśara Temple Inscription, 1605 Śaka

स्वस्ति श्रीमद्विश्वेश्वर-पद-पङ्कज-मधुकर-शशधर-सोदार-यशोराशि-परिपूरित-दिगन्तर-निरन्तर-वासववंशावतंस-स्वर्गदेव-श्रीगदाधर-सिंह-नरेन्द्रेण स्वर्ण-मकर-कुण्डल-यज्ञोपवीतादि-भिरलंकृत्य श्रीविश्वेश्वर-पूजन-कर्म्मणि श्रीगोविन्दचक्रवर्त्तिविप्रः नियोजितः आसीत् ॥

महीपतिः श्रीगदाधरसिंहनामा भविष्यतः प्रार्थयते नरेशान् दत्ता मया ब्राह्मणवृत्तिरेषा सदा भवद्भिः परिपालनीया ॥

12. Rock Inscription of the Umānanda Temple, 1616 Śaka

स्वस्ति प्रचण्ड-दोर्दण्ड-कलित-दण्ड-कोदण्ड-निक्षिप्त काण्ड-खण्डितोद्दण्ड-वैरि-चय-मुण्डाशेष - सामन्त - चक्र-चूडामणि - मरीचि - मञ्जरी-विराजित-चरण-कमल-हर-हार-हिम-हीर-हिण्डिर-पिण्ड-पाण्डुरित-यशोराशि-परिपूरिताङ्ग-वङ्ग-कलिङ्ग-तैलङ्ग-सौराष्ट्र-मगधाद्यशेष-देश-विशेष-कुप्याकुप्य-वितरण-सन्तोषित-भूशपर्व्व-सौन्दर्य-गाम्भीर्य्य-मर्य्यादा-दया-नयाकार-विचार-

ভিৰাম-শক্ৰ-বংশাৱতংসেশান-পদাৰবিন্দ-মকৰন্দ-মধুকৰ-সৌমাৰেশ্বৰ-শ্ৰীশ্ৰীমদ্-গদাধৰসিংহাজ্ঞয়া শ্ৰীগড়গঞা-সন্নিধৈ-বৃহৎফুকনঃ সকল-বৃন্দাৰক-বৃন্দ-ৰাজ্যেশ্বৰ-শ্ৰীমদুমানন্দোপৰি মঠমচীকৰৎ ৰস-ক্ষমা-তৰ্কেন্দু-সংখ্য-শাকে। ১৬১৬ ॥

১৩ ১৬১৭

উমানন্দৰ মন্দিৰৰ ভূমি আৰু পাইক-দানৰ কলি

ও৭ বেদান্ত-বেদ্য-বিবুধ-বৃন্দ-সেব্য-শ্ৰীমদুমানন্দেশ্বৰায় শ্ৰীশ্ৰীমৎ-স্বৰ্গনাৰায়ণ-দেৱ-সৌমাৰেশ্বৰ-গদাধৰসিংহেন দৌল-প্ৰতিষ্ঠায়াঃ ক্ষেত্ৰীভাগান্তৰ্গত-ক্ষুদ্ৰচাঙ্গ-সাৰি-গ্ৰামস্থ-ভূমি-সহিতে। ষড়্-বিংশতি-জনাঃ দত্তাঃ অগ্নি-ভূ-ৰস-[চন্দ্ৰ-]শাকে হৰি (?) ১৬১৭ শক।

১৪ ১৬১৯

উমানন্দৰ মন্দিৰৰ ভূমি আৰু পাইক-দানৰ কলি

স্বস্তি গীৰ্ব্বাণ-বৰ্গ-বন্দ্য-পাদ-দ্বন্দ্বাৰবিন্দ-শ্ৰীমদুমানন্দেশ্বৰ-চৰণ-যুগলামল-কমল-শ্ৰীল-মকৰন্দ-তুন্দিল-দ্বিৰেফ-শ্ৰীশ্ৰীমৎস্বৰ্গ-নাৰায়ণদেৱ-সৌমাৰেশ্বৰ-ৰুদ্ৰ-সিংহেন ভূমি-সমেত-বংসৰান্তৰ্গত-চাঙ্গসাৰি-গ্ৰামস্থ-চতুঃপঞ্চাশজ্জনাঃ দত্তাঃ শাকে গ্ৰহ-ভূ-ৰস-চন্দ্ৰে। ১৬১৯ শক।

दाक्षिण्य-दक्षताक्ष्य-क्षमा-गुण-ग्रामाभिराम-शक्र-वंशावतंसेशान-पदारविन्द-मकरन्द-मधुकर-सौमारेश्वर श्रीश्रीमद्गदाधरसिंहाज्ञया श्रीगड़गञा-सन्निधे-बृहत्फुकनः सकल-वृन्दारक-वृन्द-राज्येश्वर-श्रीमदुमानन्दोपरि मठमचीकरत् रस-क्षमा-तर्केन्दु-संख्य-शाके ॥ १६१६ ॥

13. Land and Servitor Grant Inscription of the Umānanda Temple, 1617 Śaka

ॐ१ वेदान्त-वेद्य-विबुध-वृन्द-सेव्य-श्रीमदुमानन्देश्वराय श्रीश्रीमत्स्वर्गनारायणदेव सौमारेश्वर-गदाधरसिंहेन दौल-प्रतिष्ठायाः क्षेत्रीभागान्तर्गत-क्षुद्रचाङ्गसारि-ग्रामस्थ-भूमि-सहिते। षड्-विंशति-जनाः दत्ताः अग्नि-भू-रस-[चन्द्र-]शाके हवि (?) १६१७ शक।

14 Land and Servitor Grant Inscription of the Umānanda Temple, 1619 Śaka

स्वस्ति गीर्व्वाणवर्गवन्द्य-पाद-द्वन्द्वारविन्द-श्रीमदुमानन्देश्वर-चरण-युगलामल-कमल-श्रील-मकरन्द-तुन्दिल-द्विरेफ-श्रीश्रीमत्स्वर्गनारायणदेव-सौमारेश्वर-रुद्रसिंहेन भूमि-समेत-वंसरान्तर्गत-चाङ्गसारि-ग्रामस्थ-चतुःपञ्चाशज्जनाः दत्ताः शाके ग्रह-भू-रस-चन्द्रे। १६१९ शक।

১৫ ১৬২৩

ৰুদ্ৰসিংহৰ ভূমি-দানৰ ফলি

পৰম-প্ৰচণ্ড-প্ৰতাপ - তপন - দলিত - প্ৰবল-ৰিপু-পটল-নিখিলাচল-পাল-মৌলি - মালা-বিলাসি-শাসন-সাগৰ-গম্ভীৰ-ধীৰ-সকল-লোক-মনোৰথ-পূৰণ-কল্প-পাদপ-হৰ-গৌৰী- পদাৰবিন্দ - মকৰন্দ - মধুকৰ - শৰদিন্দু - সুন্দৰ - কীৰ্ত্তি - নিকৰ-শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণ-মহাৰাজাধিৰাজ-ৰুদ্ৰসিংহদেৱং সম্প্ৰাৰ্থ্যাদায় শ্ৰীপৰমেশ্বৰ-চৰণ-পঙ্কজ-পৰায়ণ-গুণ-গণ-ভাজন-শ্ৰীমদ্দিহিঙ্গিয়া-বড়বড়ুৱাখ্যাত্মজ-বড়বড়ুৱা-সংজ্ঞকেন স্বনিৰ্ম্মিত-তড়াগ-পালন-তজ্জল-দানায় ধৰ্ম্মাৰ্থং সমুৎসৃজ্য পৰিকৰ-সহিতং হৰি-কৃষ্ণ-বাসুদেৱ-ভৰত-ৰামহৰি-অবদ্ধ-সংজ্ঞকাঃ ষড়্ব্ৰাহ্মণা দত্তা বিংশতি-পুটক-পৰিমিত-বাটী দ্বাদশ-পুটক-পৰিমিত-ৰোপণ ভূমী চ তেভ্যো দত্তা। অতোঽন্যৈৰ-বাচ্যাঃ॥ মহা-শুভক্ষণে পৌৰ্ণমাস্যাং গুৰোৰ্দ্দিনে। অগ্নি-পক্ষৰ্ত্তু-শুভ্ৰাংশু-শাকে কৰ্ম্মাকৰোদিদং।

১৬ ১৬৮৭

কামাখ্যা, পাণ্ডুনাথ আৰু উগ্ৰতাৰাৰ পূজক ব্ৰাহ্মণক ভূমি-দানৰ ফলি

শ্ৰীকামাখ্যা ও পাণ্ডুনাথ ও উগ্ৰতাৰা গোসানীৰ

স্বস্তি চণ্ডিকাচৰণ-চামীকৰাৰবিন্দ-মকৰন্দৈক-মধুকৰ-শৰদিন্দুসুন্দৰামন্দ-সোদৰ-মন্দৰাচল - ক্ষুব্ধ-দুগ্ধাম্বুধিঽধিসমুত্থিতামৃত - মলয়জামল - যশোনিকৰ-পৰিপূৰিত-দিগন্তৰাশেষ-সামন্ত-চূড়ামণি-মৰীচি-ৰাজি- নিৰাজিত - পাদ - পীঠাভিৰাম-

---

15. Land Grant Inscription of Rudrasimha, 1623 Śaka

परम-प्रचण्ड-प्रताप-तपन-दलित-प्रबल-रिपु-पटल-निखिलाचल-पाल-मौलि-माला-विलासि-शासन-सागर-गम्भीर-धीर-सकल-लोक-मनोरथ-पूरण-कल्प-पादप-हर-गौरी-पदारविन्द-मकरन्द-मधुकर-शरदिन्दु-सुन्दर-कीर्त्ति-निकर-श्रीश्रीस्वर्गनारायण-महाराजाधिराज-रुद्रसिंहदेवं सम्प्रार्थ्यादाय श्रीपरमेश्वर-चरण-पङ्कज-परायण-गुण-गण-भाजन-श्रीमद्दिहिङ्गिया-बड़बड़ुवाख्यात्मज-बड़बड़ुवा-संज्ञकेन स्वनिर्म्मित-तड़ाग-पालन-तज्जल-दानाय धर्म्मार्थं समुत्सृज्य परिकर-सहितं हरि-कृष्ण-वासुदेव-भरत-रामहरि-अवद्ध-संज्ञकाः षड्ब्राह्मणा दत्ता विंशति-पुटक-परिमित-बाटी द्वादश-पुटक-परिमित-रोपण-भूमी च तेभ्यो दत्ता। अतोऽन्यैरवाच्याः॥ महा-शुभ-क्षणे पौर्णमास्यां गुरोर्द्दिने। अग्नि-पक्षर्त्तु-शुभ्रांशु-शाके कर्म्माकरोदिदं।

16. Land Grand Inscription of Kāmākhyā, Pāṇḍunātha and Ugra-tārā Temples, 1687 Śaka

स्वस्ति चण्डिका-चरण-चामीकरारविन्द-मकरन्दैक-मधुकर-शरदिन्दुसुन्दरामन्दसोदर-मन्दराचलक्षुब्धदुग्धाम्बुधिऽधिसमुत्थितामृतमलयजामल - यशोनिकर-परिपूरित-दिगन्तराशेष-

গুণৈকধাম - শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ- মহাৰাজ-শিৱসিংহ-প্ৰবল-প্ৰতাপানাং পুণ্যাৰ্থ-স্তদীয়-সুচাৰু-চৰণ-নখ-চন্দ্ৰ-চকোৰ-ৱৰ-শ্ৰীমদনুজদুৱৰাবৃহৎফুকনেন দত্ত-ভ্ৰৰ্ম্মৰ-(?) ৰচিত-তাম্ৰপট্টক-পত্ৰমিদং ॥

কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা বড়কায়স্থ চৌধাৰী পাটোৱাৰী তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া এইসকলে জানিব কোঞৰভাগ ও পাতিদৰঙ্গ দুই পৰঙ্গনাৰ -খণ্ডনবৰ (?) পানড়া ও বিহুদিআ ও বেলকোনা ও মুকুন্দপুৰ এহি পাঞ্চ গ্ৰামৰ হদ পূৰ্ব্বে ঢোপ গাছ পশ্চিমে ধনুখন্দা ও বেজমৰাজান উত্তৰে বটগাছ দক্ষিণে ঐ গাছ এহি নিয়মে চাঙ্গনা ভূমি ৪০০ পুৰাৰ ৪৪৪ পূজক পাঠক গোৱালকুছি গ্ৰামৰ বিপ্ৰসকলক দিলো পৰম সুখে ভোগ্য কৰোক ইহাৰ কৰ কাটল পঁদ পঞ্চক জখাৰ জলকৰ চোৰ চিনালা ধুমচি মাড়েসা বেঠ বেগাৰ দণ্ড দান খুত সৰ্ব্ব বাৰ পৰিত্যাগ হৈল। এনয় ধৰ্ম্ম সেওক চোও নন্দা (?) কৰে সে গৰ্ব্বে তো ভ্ৰষ্ট হৈবেক ইতি শক ১৬৩৭ ফাল্গুণ তাৰিখ ২৮ ॥

শ্ৰীকামাখ্যা ও পাণ্ডুনাথ ও উগ্ৰতাৰা গোসানীৰ পূজক ব্ৰাহ্মণ

প্ৰাণনাথ	১	হৰিপৰাণ	১	মন্মথ	১
শ্ৰীপতি	১	তিত্তা	১	গৌৰীনাথ	১
জপদেৱ	১	বোনদেৱ	১	জগৎপতি	১
শিৱদেৱ	১		১৬	গদাধৰ	১
বলভদ্ৰ	১			কনা পঙ্ক	১
ৰঙ্গনাথ	১	চণ্ডী-পাঠক		হৰদত্ত	১
ৰামনাৰাণ	১	ৰামেশ্বৰ	১	ৰঘুনাথ	১
শ্ৰীকান্ত	১	গৌৰীপতি	১	হৰমোহন	১
ধৰ্ম্মেশ্বৰ	১	বিদ্যাৰন্ত	১	ভৱৰাম	১
বোনদেৱ	১	হৰিনাথ	১	মহীধৰ	১
চন্দ্ৰশেখৰ	১	হৰিমিশ্ৰ	১	শ্ৰীধৰ	১
কৃষ্ণপতি	১	ৰামনা	১	জীৱনাথ	১
ৰামদেৱ	১	ভৱদেৱ	১	গৌৰীপতি	১

सामन्त-चूडामणि-मरीचि-राजि-विराजित-पाद-पीठाभिराम-गुणैकधाम-श्रीश्रीस्वर्गनारायण-देव-महाराज-शिवसिंह-प्रबलप्रतापानां पुण्यार्थन्तदीय-सुचारु-चरण-नख-चन्द्र-चकोरवर-श्रीमदनुज-दुवराबृहत्फुक्कनेन दत्तभ्रम्भंव(?)रचित-ताम्रपट्टक-पत्रमिदं ॥

বিজয়ভাবথি	১	পদ্মপতি	১	বলভদ্ৰ	১
শম্ভু	১	মহীধৰ	১	বিষ্ণুদেৱ	১
শিৱৰাম	১	ৰাজেন্দ্ৰ	১		৫
লক্ষোণ	১	শ্ৰীনাথ	১		
শিৱদেৱ	১		৬	কবিভূষণ	১
শিৱানন্দ	১			পাঠকচন্দ্ৰ	১
ৰামভদ্ৰ	১	হৃষীকেশ	১	কৃষ্ণদেৱ	১
দেৱৰাজ	১	ৰমানাথ	১	...	১
ছত্ৰদেৱ	১	ৰামনাৰায়ণ	১	ৰামজীৱন	১
সত্যৱন্ত	১	দামদৰ মিশ্ৰ	১	ৰামনাৰায়ণ	১
ধৰণীধৰ	১	চন্দ্ৰচূড়	১		৬
হৰবল্লভ	১		৬		
কমলচৰণ	১			হৰিসেৱা-ধৰ্ম্ম	
	৩৩	চতুৰ্ভুজ	১	প্ৰবৰ্ত্তক মেধি	
জীউধন	১	ৰামদেৱ	১	ৰামনাৰায়ণ	১
শিৱৰাম	১	সৰ্ব্বেশ্বৰ	১		৭২

দত্ত ভূমিক ভাগৰ ভাগী এইসকল।

১৭ ১৬৩৯

বৰপেটা বাউসী পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীবাসুদেৱ গোসাঞিৰ

স্বস্তি নিৰৱধি-সমাধি-শুদ্ধান্তঃকৰণ-প্ৰতীয়মান-ৱাসুদেৱাংঘ্ৰি-যুগলাম্ভোজ-ভৃঙ্গায়িত-শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-মহাৰাজ-শিৱসিংহ-প্ৰচণ্ড-প্ৰতাপানাং পুণ্যাৰ্থঞ্চ হৰ-চৰণ-ছত্ৰচ্ছায়ানুসৰ-মন্ত্ৰিৱৰ-শ্ৰীমদনুজ-দুৱৰা-বৃহৎ-ফুকনেন দত্ত-ব্ৰহ্মোত্তৰ-ৰচিত তাম্ৰপট্টক-পত্ৰিকেয়ং ॥

---

17. Copperplate Inscription of Brahmottara Land Grant in the Barpeṭa Bausī-Parganā 1689 Śaka

स्वस्ति निरवधि-समाधि-शुद्धान्तःकरण-प्रतीयमान-वासुदेवाङ्घ्रि-युगलाम्भोज-भृङ्गायित श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-महाराज-शिवसिंह-प्रचण्ड-प्रतापानां पुण्यार्थञ्च हर-चरण-छत्रच्छायानुसर-मन्त्रिवर-श्रीमदनुज-दुवरा-बृहत्-फुकनेन दत्त-ब्रह्मोत्तर-रचित-ताम्रपट्टक-पत्रिकेयं ॥

কামৰূপ দেশৰ বড়ুয়া বৰকায়স্থ ও চৌধাৰী পটোৱাৰী ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া আনোসকলে জানিব বড়পেটা পৰগনাৰ ইচাকুছি গ্ৰামৰ মাটি ৩॥ পুৰা মেছুৰাকুছি গ্ৰামৰ ॥ পুৰা বাউসী পৰগণাৰ তেমুৰা গ্ৰামৰ ৩৪ পুৰা সুচাৰবৰি গ্ৰামৰ ৪২॥ পুৰা মুঠত ৮০॥ পুৰা ৺পূজাৰি হৰি মিশ্ৰ বলদেৱ ৰঘুনাথ সদাশিৱ জগন্নাথ খগেশ্বৰ এহি ছয় ঘৰ ব্ৰাহ্মণক ৺পুণ্যে ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি দিয়া গেল ইয়াৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক জলকৰ যৰক্ষাৰ চোৰ চিনালা ধুমুসি মাৰেসা বেঠ বেগাৰ দান খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইহাক কোন জনে অন্যায় কৰিবাক নাপায় ইতি শক ১৬৩৯ তাৰিখ ২ ভাদ্ৰ সাৰ্দ্ধ সপ্ত হস্ত মান দণ্ড আৰু ৺ পুণ্যে শ্ৰীৰঘুনন্দন চক্ৰবৰ্ত্তীক শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তনাদি ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তক মেধিক পৌন যোজত কৰা গেল।

১৮ ১৬৩৯

পাটবাউসীৰ দামোদৰী সত্ৰৰ ধৰ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

দেৱদামোদৰৰ সত্ৰৰ

স্বস্তি নিৰৱধি-সমাধি-শুদ্ধান্তঃকৰণ-প্ৰতীয়মান বাসুদেৱাংঘ্ৰি-যুগলাম্ভোজ-ভৃঙ্গায়িত-শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-মহাৰাজ-শিৱসিংহ-প্ৰচণ্ড-প্ৰতাপানাং পুণ্যাৰ্থং তচ্চৰণ-ছত্ৰ-ছায়ানুসৰ-মন্ত্ৰীৱৰ-শ্ৰীমদনুজ দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন ৰচিত-ধৰ্ম্মোত্তৰ-তাম্ৰপট্টকে পত্ৰিকেয়ং।

কামৰূপ দেশৰ বড়ুআ বড়কায়স্থ ও চৌধাৰী পটোৱাৰী ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া আনোসকলে জানিব পাটবাউসী পৰঙ্গণাৰ ৺বলোদেৱ মেধিক সত্ৰৰ ভকত ৮০ ঘৰ মাটি ৪৯ পুৰা ভাগতী ৪ জন জোগনীয়া ৰামধন কলতা ১ ঘৰ ৰামেশ্বৰ হিৰা ১ হৃদয় হিড়া ১ ভক্তা হিড়া ১ গতি হিড়া ১ দনু হিৰা ১ বগা হিড়া ১ বাযুয়া হিৰা ১ আনন্দ মচুআ ১ মুঠত ৯ ঘৰ থানৰ পুৰ্ব্বে মাটি ৬ পুৰা তাৰাৰে নিনড়া থানৰ ভকত হৰি ভাগৱতী ১ দয়াল পাঠক ১

---

18. Copperplate Inscription of Brahmottara Land Grant for the Dāmodarīyā Pāṭbāusī-sattra 1639 Śaka

স্বস্তি নিরবধি-সমাধি-শুদ্ধান্তঃকরণ-প্রতীয়মান বাসুদেবাঙ্ঘ্রি-যুগলাম্ভোজ-ভৃঙ্গায়িত-শ্রীশ্রীস্বর্গনারায়ণদেব-মহারাজ-শিবসিংহ-প্রচণ্ড-প্রতাপানাং পুণ্যার্থং তচ্চরণ-ছত্র-ছায়ানুসর-মন্ত্রিবর-শ্রীমদনুজ-দুবরা-বৃহৎফুকনেন রচিত-ধর্ম্মোত্তর-তাম্রপট্টকে পত্রিকেয়ং।

ঋপৰাএ ১ দিনমণি ১ নবহৰি ১ ডাহা স্বৰূধন ১ বন্ধুআ ১ বনমালী ১ জপড়া ১ হৰিনাথ ১ বহো ১ বৰিহনা ১ বাহকা ১ কেহো ১ জোগনীয়া শোনা হিৰা ১ মুঠত ১৫ ঘৰ মাটি ৩ পুৰা এইৰূপে পূৰ্ব্বেও আছে এখন আমিএ ৺পুণ্যে দিয়া গেল ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক জলকৰ যৰক্ষাৰ চোৰ চিনালা ধুমুসি মাড়েসা বেঠ বেগাৰ দান খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইহাক কোন জনে অন্যায় কৰিবাক নাপায় ইতি শক ১৬৩৯ তা° ১৬ ভাদ্ৰ মাস সাৰ্দ্ধং সপ্ত হস্ত প্ৰমাণ দণ্ড ॥

১৯ ১৬৪০

নীলাচলৰ কামেশ্বৰ শিৱৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

... ণ প্ৰতীয়মান নীলা-

... ৰস্য স্মৰহৰচৰণ-

... তপনপ্ৰধ্বং-

... শেষজনদৈন্য-

... স্থিতদিগন্ত-

... বংশাৱতংসশ্ৰীশ্ৰী-

... পৰিপুৰুষস্বৰ্গীয়-

ভূপপাদাম্বুজ-ভৃঙ্গায়িত-তদ্ভুৱৰান্বয়সম্ভৱ-তচ্চৰণনখ-

চন্দ্ৰ-চকোৰ-মন্ত্ৰিবৰ-শ্ৰীযুতাম্বুজ-বৃহৎফুকনেন প্ৰাসাদ-

মিমমাদৰাদচীকৰদম্বৰ-বেদ-ৰস-শশাঙ্ক-শাকে । ১৬৪০ ॥

---

19. Rock Inscription of the Kāmeśvara-Śiva Temple, Nīlāchala 1640 Śaka

... या प्रतीयमान नीला-

.. रस्य स्मरहरचरण-

... तपनप्रध्वं-

... शेषजनदैन्य-

... स्थितदिगन्त-

... वंशावतंसश्रीश्री-

.. परिपुरुषस्वर्गीय-

भूपपादाम्बुज-भृङ्गायित-तद्भुवरान्वयसम्भव-तच्चरणनख-

चन्द्र-चकोर-मन्त्रिवर-श्रीयुतानुज-बृहत्फुक्कनेन प्रासाद-

मिममादरादचीकरदम्बर-वेद-रस-शशाङ्क-शाके ॥ १६४० ॥

২০ ১৬৪০

নীলাচলৰ সিদ্ধেশ্বৰ মন্দিৰৰ লিপি

স্মৰ-হৰ-চৰণ-শ্ৰীপৰ্ণ-ৰোলম্ব-তুলো
ৰিপু-নিকৰ-মৃগাক্ষী-দৃক্পয়ঃপাত-ধূমঃ ।
কুমুদ-দমন-কীৰ্ত্তিঃ শ্ৰীযুতো যোঽৰ্থিসাৰ্থা-
মৰতৰু-শিৱসিংহঃ শক্ৰ-ৱংশাৱতংসঃ ॥ ১ ॥
তস্যাজ্ঞাং মূৰ্দ্ধ্নি বিভ্ৰন্নৃপগণসহিতঃ স্বৰ্গভূপালকস্য
স্বৰ্লোকাদাপ্তভৃত্যান্বয়ভৱদুৱৰাৱংশজঃ শুদ্ধবুদ্ধিঃ
শাকে ব্যোমাব্ধিভূপে ব্যৰচয়ত্ বৃহৎফুক্কনঃ স্কন্দকল্পো
ৰম্যং প্ৰাকাৰজুষ্টং বিজয়-ভটপতিৰ্ভূতভৰ্ত্তুৰ্নিকেতম্ ॥

২১ ১৬৪১

উমানন্দৰ বিগ্ৰহ-লিপি

গৌৰীশাংঘ্ৰি-সৰোজ-ভৃঙ্গ-মঘবদ্বংশাৱতংসায়িত-
শ্ৰীমৎ-শ্ৰীশিৱসিংহ-ৰাজমুকুটাদেশন্দধন্ মূৰ্দ্ধনি
সমন্ততঃ দুৱৰান্বয়েন নয়-পটুৰ্ব্বিদ্বচন-বৃহৎফুক্কনো-
ঽতানীন্মূৰ্ত্তিমিলা-কলা-শশি-শাকে শম্ভোৰিমাং ৰাজতীম্ ॥
শক ১৬৪১ ॥

---

20. Inscription of the Siddheśvara Temple, Nilachala, 1640 Śaka

स्मर-हर-चरण-श्रीपर्ण-रोलम्ब-तुलो
रिपु-निकर-मृगाक्षी-दृक्पयःपात-धूमः ।
कुमुद-दमन-कीर्त्तिः श्रीयुतो योऽर्थिसार्था-
मरतरु-शिवसिंहः शक्र-वंशावतंसः ॥ १ ॥
तस्याज्ञां मूर्द्ध्नि बिभ्रन्नृपगणसहितः स्वर्गभूपालकस्य
स्वर्लोकादाप्तभृत्यान्वयभवदुवरावंशजः शुद्धबुद्धिः
शाके व्योमाब्धिभूपे व्यरचयत् बृहत्फुक्कनः स्कन्दकल्पो
रम्यं प्राकारजुष्टं विजयभटपतिर्भूतभर्त्तुर्निकेतम् ॥

21. Inscription of the Umānanda-vigraha, 1641 Śaka

गौरीशांघ्रि-सरोज-भृङ्ग-मघवद्वंशावतंसायित-
श्रीमत्-श्रीशिवसिंह-राजमुकुटादेशन्दधन् मूर्द्धनि
समन्ततः दुवरान्वयेन नय-पटुर्व्विदुचन-बृहत्फुक्कनोऽ
तानीन्मूर्त्तिमिला-कला-शशि-शाके शम्भोरिमां राजतीम् ॥ शक १६४१ ॥

২২ ১৬৪২

অশ্বক্ৰান্ত দেৱালয়ৰ শিলৰ ফলি

অদ্রেৰস্য জনার্দ্দনস্য নিকটে সিদ্ধোঽভিষেকোৎসৱঃ।
শ্ৰীবিষ্ণোঃ কৃপয়া তদীয়-শিখৰে তৎসদ্ম-সম্পাদনে।
সানন্দো নৃপ-বৃন্দ-বন্দিত-পদাৰবিন্দ-সুধীর্দ্দেৱ-।
শ্ৰীশিৱসিংহ উৰ্জ্জিততৰাদিত্য-প্ৰতাপো নৃপঃ॥
ভূভৃন্নীতি-লতাতিনৃত্য-ঘন-কোদণ্ড-বিদ্যাৰ্জ্জুনো।
বন্দাৰুৰ্ব্বিজ-দেৱ-পাদ-কমলং ভূ-লোক-কল্পদ্ৰুমঃ॥
পাৰাৱাৰ-গভীৰ উজ্জ্বল-যশশ্চন্দ্ৰো মহেন্দ্ৰাশয়ো।
জাতো ভীম-পৰাক্ৰমো বিজয়তে ধন্যঃ শৰণ্যো নৃণাম্॥
তস্যাজ্ঞামভিধাৰ্য্য মূৰ্দ্ধ্নি বিজয়ো নাম্নোর্থতঃ (?) সাদৰম্।
শ্ৰীমান্ কেশৱ-পাদ-পদ্ম-মধুপঃ স্বৰ্গাৱতাৰাৱধি॥
শ্ৰীমৎস্বৰ্গ-নৰেন্দ্ৰ-সেৱি-হুৰৱা-[ৱংশী] বৃহৎসৈন্যপো।
ৱেশ্মৈতদয়নাব্ধি-তৰ্ক-শশভৃৎ-শাকেঽকৰোৎ শ্ৰীপতেঃ॥
১৬৪২॥

---

22. Rock Inscription of the Aśvakrānta Temple, 1642 Śaka

अद्रेरस्य जनार्द्दनस्य निकटे सिद्धोऽभिषेकोत्सवः।
श्रीविष्णोः कृपया तदीय-शिखरे तत्सद्म-सम्पादने॥
सानन्दो नृप-वृन्द-वन्दित-पदारविन्द-सुधीर्द्देव-।
श्रीशिवसिंह ऊर्जिततरादित्य-प्रतापो नृपः॥
भूभृन्नीति-लतातिनृत्य-घन-कोदण्ड-विद्यार्ज्जुनो।
वन्दारुर्व्विज-देव-पाद-कमलं भू-लोक-कल्पद्रुमः॥
पारावार-गभीर उज्ज्वल-यशश्चन्द्रो महेन्द्राशयो।
जातो भीम-पराक्रमो विजयते धन्यः शरण्यो नृणाम्॥
तस्याज्ञामभिधार्य्य मूर्द्ध्नि विजयो नाम्नोर्थतः (?) सादरम्।
श्रीमान् केशव-पाद-पद्म-मधुपः स्वर्गावतारावधि॥
श्रीमत्स्वर्ग-नरेन्द्र-सेवि-हुवरा-[वंशी] बृहत्सैन्यपो।
वेश्मैतदयनाब्धि-तर्क्क-शशभृत्-शाकेऽकरोत् श्रीपतेः॥
१६४२॥

২৩ ১৬৪৩

অশ্বক্ৰান্তৰ কূৰ্ম-জনাৰ্দনৰ ফল্গূৎসৱৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

৺৭ স্বস্তি শ্ৰীশ্ৰীসুৰ-গন্ধৰ্ব্ব-বৃন্দ-বন্দিত-গীত-নৃত্য-বাদ্য-মঙ্গল-প্ৰীত্যুৎসুক-মায়া-মৰ্দ্দন-জনাৰ্দ্দন-দেৱ-দোলান্দোলন-বিনোদ-বিলাসায় মহাৰাজাধিৰাজ-শ্ৰীশ্ৰীশিৱসিংহ-নৃপাজ্ঞয়া জনাৰ্দ্দন-পদ-পঙ্কজ-পৰায়ণ-শ্ৰীমদনুজ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন জনাৰ্দ্দন-গিৰৌ ফল্গূৎসৱ-দোলোঽয়মকাৰি ত্ৰিনয়ন-নয়নাব্ধি-তৰ্ক-শশভৃচ্ছাকে। ১৬৪৩।

২৪ ১৬৪৫

সিদ্ধেশ্বৰ দেৱালয়ৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীসিদ্ধেশ্বৰ

স্বস্তি শ্ৰীসিদ্ধেশ্বৰদেৱস্য দাস্যবৃত্তিতোষকঃ প্ৰমাদ-পালক-পাত্ৰসহৰাজ্য-নৰাধিপ * * * দদৌধং (?) শ্ৰীশ্ৰীবীৰ্য্য-পালজ-বংশজ-শ্ৰীগদাধৰ-সিংহস্য ভূপেশ্বৰস্য কৰভুজঃ শ্ৰীশ্ৰীসিদ্ধেশ্বৰপুটাতে(?)ৰহৰহঃ সেৱাদি-বৃত্তি-পালং তাম্ৰ-পত্ৰমিদং শিৱায় বিদধে প্ৰাগদত্তজীৰ্ণোদ্ধৃতং।

স্বস্তি শ্ৰীশিৱসিংহ-স্বৰ্গ-নৃপ-বিবাদেশক্তেয়জবন(?)মন্ত্ৰি-শ্ৰীতৰুণ··· দুৱৰা-বংশো বৃহৎফুকনঃ।

---

23. Rock Inscription of Kūrma-Janārdana's Phalgūtsava Temple, Aśvakrānta, 1643 Śaka

ॐ१ स्वस्ति श्रीश्रीसुर-गन्धर्व्व-वृन्द-वन्दित-गीत-नृत्य-वाद्य-मङ्गल-प्रीत्युत्सुक-माया-मर्द्दन-जनार्द्दन-देव-दोलान्दोलन-विनोद-विलासाय महाराजाधिराज-श्रीश्रीशिवसिंह-नृपाज्ञया जनार्द्दन-पद-पङ्कज-परायण-श्रीमदनुज-दुवरा-बृहत्फुक्कनेन जनार्द्दन-गिरौ फल्गूत्सव-दोलोऽयम-कारि त्रिनयन-नयनाब्धि-तर्क्क-शशभृच्छाके ॥ १६४३ ॥

24. Land Grant Copperplate Inscription of the Siddeśvara Temple, 1645 Śaka

स्वस्ति श्रीसिद्धेश्वरदेवस्य दास्यवृत्तितोषकः प्रमाद-पालक-पात्रसहराज्यनराधिप * * * ददौधं (?) श्रीश्रीवीर्य्य-पालज-वंशज-श्रीगदाधरसिंहस्य भूपेश्वरस्य करभुजः श्रीश्रीसिद्धेश्वरपुटाते(?)रहरहः सेवादि-वृत्ति-पालं ताम्रपत्रमिदं शिवाय विदधे प्रागदत्त-जीर्णोद्धृतं ।

स्वस्ति श्रीशिवसिंह-स्वर्ग-नृप-विवादेशक्तेयजवन (?) मन्त्रि-श्रीतरुण- · दुवरा-वंशो बृहत्फुक्कनः ।

কামৰূপ দেশৰ বড়ুয়া বড়কায়স্থ ও চৌধাৰি পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া সকলো সাবহিতে জানিব বড়বংগেশ্বৰ পৰগনাৰ মজালি তালুক বঙ্গনগৰ গ্ৰামৰ চতুহ্‌হ্‌দে সাৰশেষ জল জমি আদানি কৰি পূৰ্ব্বে ৺ৰ দেবপূজাৰ্থে ৺/ দিয়া ১৬০১ শকত বুড়াজনা ৺/ দিয়া মাটি ১৩০ পুৰা এই মাটি খেত্ৰিত ১৭ ভিতৰখলা তালুক বড়গোগ গ্ৰামত ৪৩ সীমানী নাপাইছিল কাৰণে এই মাটীৰ খল মুৰলী উবাৰ দলনি ৪০ বঙ্গেশ্বৰত ২০ মাজেৰদলত উবাৰ ১০ সং বঙ্গেশ্বৰত পাইক ২॥ পোৱা সহিতে দিছে। আৰু ৺/ চাৰি হদৰ ভিতৰত যি ব্ৰহ্মত্তৰ আছে বৎসৰি দৌলযাত্ৰাত নৈবেদ্য কাৰণ দিব জি সত্ৰ পাতি মেধি ভকত আছে তাৰাও তিথি পৰ্ব্বে গীত বাদ্যাদি কৰিব ৺ৰ নিৰ্ম্মালিৰ লৈ থাকিব। ছুয়োজনা ৺/ দিয়া এইৰূপ দত্ত প্ৰমাণপত্ৰ জিৰ্ণ হৈল কাৰণ এখন তাম্ৰপত্ৰ কৈ দিয়া গল পূৰ্ব্বৰতে ইহ সকলৰও চকি হাটৰ দান খুট কৰ কাটল পদ পঞ্চক চোৰ চিনলা ধুমুচি মাৰেচা যবক্ষাৰাদি সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ কৰি নিয়া গল ইহাত অন্যথা আচৰিলে সৰ্ব্বতো ভ্ৰষ্ট হৈবেক ইতি। শক ১৬৪৫ তাৰিখ ৯ চৈত্ৰ।

গ্ৰামৰ হদ

পূবে মাটী পৰ্ব্বত ধোবাৰ সত্ৰ

পশ্চিমে দিদিৰ পশ্চিম পাৰ

উত্তৰে বঙ্গেশ্বৰৰ সীমা

দক্ষিণে লৌহিত্যএৰে ভিতৰত দৌল

যাত্ৰাত লগাৰ

ছিসি বিলৰ	—	১ ৰূপ
বড় বিলৰ	—	১

২৫ ১৬৪৫

মাণ্ডাকটা গড়ৰ শিলৰ ফলি

স্বস্তি প্ৰতাপ-তপন-প্ৰধ্বংসিতাৰাতি-তিমিৰাশেষ-সামন্ত-মুকুট-মণি-ৰাজি-বিৰাজিত - চৰণ - শৰণাতপত্ৰ - পৰমোদাৰ - সদ্‌গুণ-গণাগাৰ-বিষম-সমৰ-জিদেক-

---

25. Rock Inscription of the Māṇḍākaṭā Rampart, 1645 Śaka

स्वस्ति प्रताप-तपन-प्रध्वंसितारातिमिराशेष-सामन्त-मुकुटमणि-राजि-विराजित-चरण - शरणागतपत्र - परमोदार-सद्गुण-गणागार-विषम-समर-जिदेक-सौमारेश्वर-राजाधिराज-

সৌমাৰেশ্বৰ-ৰাজাধিৰাজ-শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-শিৱসিংহাজ্ঞাং নিহিতোত্তমাঙ্গঃ শ্ৰীমন্মন্ত্ৰবিদাম্বৰ-ৰাজমন্ত্ৰী-তিন্দুমূলাগ্ৰ-গ্ৰামস্থ-পৰমানন্দ - পাত্ৰ - প্ৰৱৰাপৰ - প্ৰাগ্জ্যোতিঃপুৰ-প্ৰযোজিতাশেষ-সেনা-নায়ক-বড়-দুৱৰাম্বয়-সম্ভৱ-শ্ৰীমদ্বিজয়-সেন-বড়-ফুকন-সমৰ-জয়-বিধিজ্ঞঃ প্ৰাকাৰমিমম্ ব্যৰচয়ৎ ৱাণাব্ধি-ৰসেন্দু-শাকে ॥ ১৬৪৫ ॥

২৬ ১৬৫০

নীলাচলৰ কমলেশ্বৰৰ মন্দিৰৰ ফলি

স্বস্তি । নিৰ্দ্দম-নিজভুজ-বিক্ৰমাক্ৰান্ত-ভূমণ্ডল-বিপক্ষ-পক্ষ - কক্ষাৰ্জ্জিত - প্ৰতাপানল - কল - ধৌত - পাৰ্ব্বণ-শাৰদ-শৰ্ব্বৰী-সাৰ্ব্বভৌম-চন্দ্ৰিকোৎকৰ্ষ-কীৰ্ত্তি-নিৰ্ম্মলীকৃত-ভুৱনান্তৰাল-শাতকুম্ভ-প্ৰমুখ-বিতৰণোন্মাদিত-দিগ্‌বিদিগন্ত - গুণিগণ - শ্ৰীশ্ৰীশিৱসিংহস্তন্মহিষী শীলৌদাৰ্য্যাদি-গুণ-গ্ৰাম-ধৰ্ষিত-ৰত্নাকৰ-শ্ৰীশ্ৰীফুলেশ্বৰী তৎপদ - পুষ্কৰ - ৰসিক - মধুকৰ - চমূ - শূৰাৰ্চ্চিত - শ্ৰীদিহিঙ্গদেশাধ্যক্ষ -বৃহৎফুকনং কমলেশ্বৰস্যাদেশাদিষ্টক-প্ৰাসাদমচীকৰদ্ গগন-শৰ-ৰসেন্দু-শাকে ১৬৫০ ॥

২৭ ১৬৫৪

ৰংমহলৰ গড়খাৱৈৰ শিলৰ ফলি

স্বস্তি হিমকৰ-হৰ-হাৰ-হীৰ-হিণ্ডিৰ- পাণ্ডুৰ - যশোমণ্ডল - মণ্ডিত - ভূমণ্ডল-নিখিল-দুৰ্ব্বাৰ-বৈৰী-বীৰ-বাৰ-সমিন্ধন-সমন্বিত-প্ৰজ্জ্বলৎ-প্ৰতাপানল-ৰাজাধিৰাজ-

---

श्रीश्रीस्वर्गनारायण-देव-शिवसिंहाज्ञां निहितोत्तमाङ्गः श्रीमन्मन्त्रविदाम्वर-राजमन्त्री-तिन्दु-मूलाग्र-ग्रामस्थ-परमानन्द- पात्र - प्रवरापर - प्राग्ज्योतिःपुर - प्रयोजिताशेष-सेना-नायक - बड़-दुवरान्वय-सम्भव - श्रीमद्विजयसेन - बड़फुकन - समर - जय - विधिज्ञः प्राकारमिमम् व्यरचयत् बाणाब्धि-रसेन्दु-शाके ॥ १६४५ ॥

26. Inscription of Kamaleśvara Temple, Nīlāchala, 1650 Śaka

स्वस्ति । निर्दम-निजभुज-विक्रमाक्रान्त-भूमण्डल-विपक्ष-पक्ष-कक्षार्जित-प्रतापानल-कल-धौत-पार्व्वण-शारद-शर्व्वरी-सार्व्वभौम- चन्द्रिकोत्कर्षकीर्त्ति-निर्म्मलीकृत-भुवनान्तराल-शात-कुम्भ-प्रमुख-वितरणोन्मादित-दिग्विदिगन्त-गुणिगण-श्रीश्रीशिवसिंहस्तन्महिषी शीलौदार्य्यादि-गुणग्राम-धर्षित-रत्नाकर-श्रीश्रीफुलेश्वरी तत्पद-पुष्कर-रसिक-मधुकर-चमू-शूरार्चित-श्रीदिहिङ्गदेशा-ध्यक्ष-बृहत्फुक्कनः कमलेश्वरस्यादेशादिष्टक-प्रासादमचीकरद् गगन-शर-रसेन्दु-शाके १६५० ॥

27. Inscription of the Rańgmahal Moat, 1654 Śaka

स्वस्ति हिमकर-हर-हार-हीर-हिण्डिर-पाण्डुर-यशोमण्डल-मण्डित-भूमण्डल-निखिल-दुर्व्वार-वैरी-वीर-वार-समिन्धन-समन्वित-प्रज्वलद्-प्रतापानल-राजाधिराज-श्रीश्रीशिवसिंह-

শ্রীশ্রীশিৱসিংহ-ভূপালকস্য নিদেশাত্তদীয়-সমৰ-শিখৰি-শ্রীমদ্ভীম-পৰাক্রম-প্রচণ্ড-দোর্দ্দণ্ড-স্ফুৰণ-কোদণ্ড-প্রতাপ-প্রত্যাদিষ্ট-প্রত্যর্থিগণ-নিখিল-ৱাহিনী-নায়ক-পানীদিহিঙ্গীয়া-শ্রীবৃহৎফুকনশ্চিলাচল-পূর্ব্বতো দিশতোঽষ্টাবিংশত্যধিক-সহস্র-ধনু-মিতং ৰঙ্গমহল-নামিক-দেশীয়ং ৱিশিষ্ট-খেয়মচীখনৎ। যুগ-ৱাণ-ৰস-নিশাকৰ-শকাব্দে। ১৬৫৪ ॥

২৮ ১৬৫৪

গুৱাহাটীৰ পশ্চিম দ্বাৰৰ শিলৰ ফলি

ওঁ৭ স্বস্তি শ্রীহৰ-গৌৰী-পদাৰৱিন্দ-মকৰন্দ-সন্দোহ-ৱিলীনমান-মধুকৰ-প্রৱৰস্য অৱনি-ৱনীয়ক-পৰম-করুণা-ৱরুণালয়স্য শুভ-যশোৰাশি-মণ্ডিতাশেষ-মেদিনী-মণ্ডলস্য ৱাসৱ ৱংশাৱতংস-শ্রীশ্রীমৎশিৱসিংহ-ভূপালকস্য নিদেশতঃ তদীয়-সেনাপতি-ৱৰ-সকল-সংসাৰ-মঙ্গলাগাৰ-হৰ-কৈলাস-কাশ-কার্পাস-হিণ্ডিৰ-পিণ্ড-দুগ্ধ-মুগ্ধ-কীর্ত্তি-মণ্ডল-মণ্ডিতাশেষ-দিগ্-দিগন্তৰালেন শ্রীকেশৱ-পদ-পঙ্কজ-ভৃঙ্গ-ৱৰেণ শ্রীমদ্দিহিঙ্গীয়-বড়ফুকনেন প্রাগ্জ্যোতিঃপুৰ-প্রত্যগ্-দ্বাৰ-মৃদ্-শিলেষ্ট-কাদি-নির্ম্মিতয়া প্রতোল্যা দ্বি-পঞ্চাশদধিক-শত-ধনু-মিত-প্রাঞ্চী-দ্বিৱিংশত্যধিক-দ্বিশত-ধনু-মিত-পৰিখাদিভিৰলঙ্কৃতমাসীত্ ৱেদ-ৱিশিখ-ৱেদাঙ্গ-শশধৰ-শাকে ॥ ১৬৫৪ ॥

भूपालकस्य निदेशात्तदीय-समर-शिखरि-श्रीमद्भीम-पराक्रम-प्रचण्ड-दोर्दण्ड-स्फुरण-कोदण्ड-प्रताप-प्रत्यादिष्ट-प्रत्यर्थिगण-निखिल-वाहिनी-नायक-पानीदिहिङ्गीया-श्रीवृहत्फुक्कनशिलाचल-पूर्व्वतो दिशतोऽष्टाविंशत्यधिक-सहस्र-धनुमितं रङ्गमहल-नामिक-देशीयं विशिष्ट-खेयमचीखनत् । युग-बाण-रस-निशाकर-शकाब्दे ॥ १६५४ ॥

28. Rock Inscription of the Western Gateway of the Gauhati City, 1654 Śaka

ॐ१ स्वस्ति श्रीहर-गौरी-पदारविन्द-मकरन्द-सन्दोह-विलीनमान-मधुकर-प्रवरस्य अवनि-वनीयक-परम-करुणा-वरुणालयस्य शुभ-यशोराशि-मण्डिताशेष-मेदिनी-मण्डलस्य वासव-वंशावतंस-श्रीश्रीमत्शिवसिंह-भूपालकस्य निदेशतः तदीय-सेनापति-वर-सकल-संसार-मङ्गलागार-हर-कैलास-काश-कार्पास-हिण्डिर-पिण्ड-दुग्ध-मुग्ध-कीर्त्ति-मण्डल-मण्डिताशेष-दिग्-दिगन्तरालेन श्रीकेशव-पद-पङ्कजभृङ्ग-वरेण श्रीमद्दिहिङ्गीय-बड़फुक्कनेन प्राग्ज्योतिःपुर-प्रत्यग्-द्वार-मृद्-शिलेष्ट-कादि-निर्म्मितया प्रतोल्या द्वि-पञ्चाशदधिक-शत-धनु-मित-प्राञ्ची-द्विविंशत्यधिकद्विशत-धनु-मित-परिखादिभिरलङ्कृतमासीत् वेद-विशिख-वेदाङ्ग-शशधर-शाके ॥ १६५४ ॥

২৯ ১৬৫৫

গুৱাহাটীৰ দক্ষিণৰ বিজয়-দ্বাৰৰ শিলৰ ফলি

স্বস্তি শ্ৰীহৰ-গৌৰী-পদাৰবিন্দ-মকৰন্দ-বৃন্দ-ভৃঙ্গায়িতমান-সকল-দান-মান-সন্তান-সন্তোষিত-জন-গ্ৰাম-নিঃসীম-যশোমণ্ডল-মণ্ডিত-ভূমণ্ডল-মহেন্দ্ৰ-ৱংশাৱতংস মহাৰাজাধিৰাজ-শ্ৰীশ্ৰীমৎস্বৰ্গদেৱ-শিৱসিংহ-মহী-মহেন্দ্ৰানাং নিদেশতঃ তচ্চৰণ-ছত্ৰ-ছায়ানুসৰণ-মন্ত্ৰিৱৰ-পৱিত্ৰ-গুণ-গণ-গৰিম-গম্ভীৰ-সমুদ্ৰ-শ্ৰীযুত-পানীদিহিঙ্গীয়-বৃহৎফুক্কনেন শবৰাচলোপান্তে পঞ্চৱিংশত্যধিক-শতত্ৰয়-ধনু[-মিত-]পৰিখা-সহিত-বিজয়াখ্য-দ্বাৰং নিৰমায়ি শিলেষ্টকাদিভিঃ হৰাস্য-ৱাণৰ্ত্তু-শশাঙ্ক-শাকে ॥ ১৬৫৫ ॥

৩০ ১৬৫৬

দেৰগাঁৱৰ শিৱ-দ'লৰ তামৰ ফলি

স্বস্তি শ্ৰীহৰ-গৌৰী-পদাৰবিন্দ-মকৰন্দ-তুন্দিলেন্দিন্দিৰ-শৌৰ্য্য-বীৰ্য্য-গাম্ভীৰ্য্যাদি-গুণ-নিকৰ-ৰত্ন-ৰত্নাকৰ-ৰজত-মহাৰজতাদি-নানা-দান-সন্তান-সন্তুলি-তামৰ-মহীৰুহ-ৱাসৱ-ৱংশাৱতংস-সৌমাৰেশ্বৰ-স্বৰ্গনাৰায়ণ-ৱংশ-পাথোদি-শশাঙ্ক-সঙ্কাশ-শ্ৰীমৎ-শিৱসিংহ-মহাৰাজাধিৰাজেন তাদৃশ-নিঃসীম-গুণ-গণ-মন্দিৰ-শ্ৰীমদম্বিকা-মহিষী-সহিতেন দেৱগ্ৰামীয়াগমাচাৰ্য্যস্য প্ৰতিনিধিত্বেন তৎপুত্ৰ শ্ৰীৱাণেশ্বৰাভিধেয়ো ব্ৰাহ্মণঃ শ্ৰীমদুমামহেশ্বৰ-দেৱতয়োৰৰ্চ্চন-ৰূপাচাৰ্য্য-কৰ্ম্মণি নিযুক্ত (ঃ)!

---

29. Rock Inscription of the Southern Vijaya Gateway of the Gauhati City, 1655 Śaka

स्वस्ति श्रीहर-गौरी-पदारविन्द-मकरन्द-वृन्द-भृङ्गायितमान-सकल-दान-मान-सन्तान-सन्तोषित-जन-ग्राम-निःसीम-यशोमण्डल-मण्डित-भूमण्डल-महेन्द्र-वंशावतंस-महाराजाधिराज-श्रीश्रीमत्स्वर्गदेव-शिवसिंह-मही-महेन्द्राणां निदेशतः तच्चरण छत्र-छायानुसरण-मन्त्रिवर-पवित्र-गुण-गण-गरिम-गम्भीरे-समुद्र-श्रीयुत-पानी-दिहिङ्गीया-बृहत्फुक्कनेन शबराचलोपान्ते पञ्च-विंशत्यधिक-शत-त्रय-धनु[-मित-]परिखा-सहित-विजयाख्यद्वारं निरमायि शिलेष्टकादिभिः हरास्य-बाणार्तु-शशाङ्क-शाके ॥ १६५५ ॥

30. Copperplate Inscription of the Śiva Temple, Dergāon, 1656 Śaka

स्वस्ति श्रीहर-गौरी-पदारविन्द-मकरन्द-तुन्दिलेन्दिन्दिर-शौर्य्य-वीर्य्य गाम्भीर्य्यादि-गुण-निकर-रत्न-रत्नाकर-रजत-महारजतादि-नाना-दान-सन्तान-सन्तुलितामर-महीरुह-वासव-वंशा-वतंस-सौमारेश्वर-स्वर्गनारायण-वंश-पाथोधि-शशाङ्क-सङ्काश-श्रीमत्-शिवसिंह-महाराजाधिराजेन तादृश-निःसीम-गुण-गण-मन्दिर-श्रीमदम्बिका-महिषी-सहितेन देवग्रामीयागमाचार्य्यस्य प्रति-निधित्वेन तत्पुत्र-श्रीबाणेश्वराभिधेयो ब्राह्मणः श्रीमदुमामहेश्वर-देवतयोरर्च्चन-रूपाचार्य्य-कर्म्मणि

ৰস-ৱাণৰ্ত্তু-চন্দ্রে শাকে ১৬৫৬ ফাল্গুনে মাসি এতৎপুত্র-পৌত্রাদিভিৰপ্যস্মিন্ এৱ কৰ্ম্মণি প্রৱর্ত্তব্যং (।) তেষাম শৌচাদিপ্রতিষেধে সতি তৈৰেৱ পাত্রদ্বাৰা কাৰয়িতব্যমিদং ॥

শ্রীহৰ-গৌৰীৰ পদ-পদ্মত ভ্রমৰ-ভ্রমৰীৰ সদৃশ শ্রীশিৱসিংহ মহাৰাজা শ্রীমদম্বিকা মহিষী সহিতে দেৱগ্রামৰ আগমাচাৰ্য্যৰ প্রতিনিধি কৰি তাঞ্জিৱে পুত্র শ্রীবাণেশ্বৰ ব্রাহ্মণক উমা মহেশ্বৰ উভয় দেৱতাৰ পূজন-কৰ্ম্মত আচাৰ্য্য-ৰূপে নিয়োজন কৰি দিলে। এই ব্রাহ্মণৰ পুত্র-পৌত্রাদিক্রমে এই কৰ্ম্মতে থাকিব (।) এইসকলৰ অশৌচাদি ব্যৱধানত এইসকলে পাত্র দ্বাৰাই এই কৰ্ম্ম কৰাব ॥

আৰু শ্রীৰুদ্রসিংহ মহাৰাজাএ ১৬২৬ শকৰ মাঘ মাসত সদাশিৱৰ গৃহ-প্রতিষ্ঠাকৰ্ম্মৰ দক্ষিণা-ৰূপে আগমাচাৰ্য্য ব্রাহ্মণক প্রতি ফুটুকাতলি ক্ষেত্রত ৩৬ পুৰা ভূমি উৎসৰ্গি দিলে, সেই লগতে মানুহ ৬ ঘৰকো উৎসৰ্গি দিলে। তাৰে জাতিৰ নামৰ লিখা ব্রাহ্মণ চুটি। পুতেক হৰাম। ৰঘু। ভতিজাক বেটুৱা কোঁচ কেঁচা সাল। নাপিত জিবন। পুতেক ভেলাই। ধোবা সতুসন। চুটিয়া ৰামগতি। পুতেক ভদিয়া। থোলাই। মন্দিৰৰ পুতেক হৰিহৰ। খামচঙ্গ। কলিয়া। ডোম মাগন।

আৰু শ্রীশিৱসিংহ মহাৰাজাএ ১৬৪৬ শকৰ মাঘ মাসত শান্তিকৰ্ম্ম কৰাই বাণেশ্বৰ ব্রাহ্মণক প্রতি বেতিয়নি ক্ষেত্রত ২০ পুৰা ভূমি উৎসৰ্গি দিলে।

আৰু ১৬৪৭ শকৰ আষাঢ়ৎ শ্রীশিৱসিংহ মহাৰাজাএ ৰবজনা ৰাজা সহিতে বাণেশ্বৰ ব্রাহ্মণক বিবাহ দিলে। সেই লগতে লাহন-বচাৎ ৮০ পুৰা ভূমিকো উৎসৰ্গি দিলে।

আৰু ১৬৬৩ শকত ৰবজনা ৰাজাৰ কৰ্ম্মত উৎসৰ্গা মাটিৰ ২০ পুৰা মাটি বেতিয়নি ক্ষেত্রত বাণেশ্বৰ ব্রাহ্মণক দিলে আৰু ১৬৬০ শকৰ আষাৰ মাসত শ্রীশিৱসিংহ মহাৰাজায়ে দেৱগ্রামৰ বিজয়সাগৰ পুখুৰিৰ অকুলিন পাইক দুটাক পানি দিবলৈ অযোগ্য দেখি তাৰে সলনি পানি দিয়াকৈ ব্রাহ্মণ পাইক দুটা পুখুৰিৎ দি আৰু দিহা খাতৰ খাতোৱাল ভদিয়া বড়াৰ কুড়িৰ ডোম পাইক দোপোৱা আৰু মৈদমিয়াৰ কেওট পাইক এপোৱা এই তিনিটা

नियुक्त (:)। रस-बाणर्त्तु-चन्द्रे शाके १६५६ फाल्गुने मासि एतत्पुत्र-पौत्रादिभिरप्यस्मिन् एवं कर्म्मणि प्रवर्त्तव्यं (।) तेषामशौचादिप्रतिषेधे सति तैरेव पात्रद्वारा कारयितव्यमिदं ॥

हे हे क्षितीशा भवतो भविष्यतो विनीय याचे नय-धर्म्म-पालकाः ।
संस्थापितैवावनिदेव-वृत्तिः पाल्या भवद्भिः सततं महात्मभिः ॥

পাইকক খেলৰ কাকত কাটি হাতত আকি ঘৰবন্দিকৈ দেৱগ্ৰামৰ বড়ুৱা বাণেশ্বৰ ব্ৰাহ্মণক প্ৰতি দিলে। আৰু নামকঢ়া পুখুৰিৰ চুটিয়া বেঙেনা কলিয়াৰ পুতেক আঘণা নাতিয়েক ডমাই লৰা জুগি (।) ভকতৰ পুতেক মুকুণ্ড। তাৰে পুতেক হৰিজয় হৰিমন লৰা নাতিয়েক হৰিনাথ। কুৰাবৰিয়া হৰিচৰণ পুতেক মনাই। ততিজাক ধঞ্জয়। জিউধন লৰা। দিহা খাতোৱাল ডোম কলিয়াৰ পুতেক মুকুতা। চিৰাম। নাতিয়েক জয়ৰাম লৰা মৈদমিয়া কেওট ফৰিঙ্গ। ৬টা লৰা ৬টি। এই মনুষ্য মৃত্তিকা উপভোগ কৰি ব্ৰাহ্মণে পুত্ৰ-পৌত্ৰাদি-ক্ৰমে উভয় দেৱতাৰ আচাৰ্য্যীয় কৰ্ম্মত থাকিব (।) এই ধৰ্ম্মকৃত্যত কোনোজনে অন্যথা নকৰিব।

এতদৰ্থে ভৱিষ্যন্ত মহাৰাজাসকলক প্ৰতি প্ৰাৰ্থনা॥

হে হে ক্ষিতীশা ভৱতো ভৱিষ্যতো ৱিনীয় যাচে নয়-ধৰ্ম্মপালকাঃ।
সংস্থাপিতৈষাৱনিদেৱবৃত্তিঃ পাল্যা ভৱদ্ভিঃ সততং মহাত্মভিঃ॥

৩১ ১৬৫৭

বৰপেটা সত্ৰৰ তামৰ ফলি

স্বস্তি শিৱসিংহ-ভূপ-বীৰাগ্ৰগণ্যঃ সুৰশাখিকল্পঃ। সৌমাৰ-পীঠস্য পুৰন্দৰঃ শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণ-দেৱবৰ্য্যঃ॥ নৃপ-নিকৰ-কিৰীটৈঃ সেব্যমানো মৰুত্বৎ-কুল-কমল-দিনেশো নীতিৰত্নৈকসিন্ধুঃ॥ হিমকৰ-হৰ-হাৰ-স্ফাৰ-বিস্তাৰ-কীৰ্ত্তিঃ। প্ৰলয়-সময়-ভাস্বৎ-কাণ্ড-চণ্ড-প্ৰতাপঃ। শচীৱ সুৰৰাজস্য কমনীয়া নৰেশ্বৰী। ৰোহিণীৱ ৰতিৰূপাদম্বিকা নৃপৱল্লভা॥ বিষ্ণুপ্ৰীতিং সমুদ্দিশ্য ভক্তানাং ভয়হাৰিণীং।

কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা ও বড়কায়স্থ ও চৌধাৰী ও পাটোৱাৰী ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰীয়া ও গয়ৰহ সকলো সাৱধানে জানিবা শ্ৰীশ্ৰীকৃষ্ণদেৱ-পদাৰবিন্দ-মকৰন্দ-মধুব্ৰত শ্ৰীশঙ্কৰ মাধৱদেৱৰ পোড়াভিঠাৰ স্বতন্ত্ৰ স্থানৰ ভকত ২৮০ ঘৰ পাইক ১৭ ঘৰ এইসকলৰ লগতে বাউসী বড়পেটাৰ যি মাটি আছিল তাকো স্থানলৈকে দিলে। এই মাটিৰ সীমা পূবে বড়পেটা বিলৰ

---

31. Copperplate Inscription of the Barpeṭā-sattra, 1657 Śaka

स्वस्ति शिवसिंह-भूप-वीराग्रगण्यः सुरशाखिकल्पः। सौमारपीठस्य पुरन्दरः श्रीश्रीस्वर्गनारायण-देववर्य्यः॥ नृप-निकर-किरीटैः सेव्यमानो मरुत्वत्-कुल-कमल-दिनेशो नीतिरत्नैकसिन्धुः॥ हिमकर-हर-हार-स्फार-विस्तार-कीर्त्तिः। प्रलय-समय-भास्वत्काण्डचण्ड-प्रतापः। शचीव सुरराजस्य कमनीया नरेश्वरी। रोहिणीव रतिरूपादम्बिका नृपवल्लभा॥ विष्णुप्रीतिं समुद्दिश्य भक्तानां भयहारिणीं।

পূৰ্ব্ব পাৰ, পশ্চিমে গলয়া বিল, দক্ষিণে হাবি জান, উত্তৰে শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ নিবাস কৰা চুণপোড়াৰ বড়ি ৰদ। এই চতুৰ সীমা কৰি দুজনা দেৱতাএ পৰমেশ্বৰ দেৱতা সুপ্ৰীতিৰ নিমিত্তে মহাপ্ৰভুলৈ দিয়া গল।......পুত্ৰ-পৌত্ৰাদি-ক্ৰমে ভোগ কৰি শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন ধৰ্ম্মত থাকি দুজনা দেৱতাক আশীৰ্ব্বাদ কৰি ঈশ্বৰসেৱা কৰি থাকিব। ইয়াৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ জলকৰ চোৰ চিনালা ধুমচি মাৰেচা দান খুত দণ্ড বন্ধ ৰাজদণ্ডাৰ্হ ব্যতিৰেকে সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হইল। ইহাত কোনজনে দেৱোত্তৰ ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি নাপাই। যদি অন্যথা কৰে দণ্ডাৰ্হ হবেক।

ভকত গিৰি জায়—ব্ৰাহ্মণ—০, সতৰিয়া—০, ডেকা সতৰিয়া—০, ভাগতি—১, পূজাৰি—৫, ভকত—১২, কায়স্থ—৭, কলিতা—৯৬, কেওট—৫৯, সালৈ—২০, গণক—১, কুমাৰ—৭, কোচ—৮, নাপিত—৫, সূঢ়ি—৬, চমাৰ—৯, ধোবা—৮, যুগী—২৪, হাৰী—১৪, চণ্ডাল—৪, মুঠ=২৮০

পাইক গিৰি জায়—কেওট—১ (ৰামবাই কমাং), কুমাৰ—১ (ধৰাধৰ), নাপিত—১, চণ্ডাল—১৪

শিৱসিংহ-নৃপামাত্যস্তৰুণো বৰফুকন-দুৰৱা-বংশ-সম্ভুতস্তমিদং পত্ৰচিহ্নকং। (চাব)

এই স্থানৰ তলে সত্ৰ বাৰাদি ১খন, দিগিৰপাৰ ১খন, যতি ১খন, খাবলাগাএ ১খন দিয়া গল। ইয়াৰো তথা সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হইল। শক ১৬৫৭ মাস আষাৰ তাং ৪

৩২ ১৬৫৭

দীৰ্ঘেশ্বৰী মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

শ্ৰীদুৰ্গা—

শ্ৰীমৎশ্ৰীশিৱসিংহ-নাম-নৃপতের্ব্বিভোৰ্নিদেশাৎ মহান্ গাম্ভীৰ্য্যেন মহোদধেঃ সুযশঃ শ্ৰীমানবৃহৎফুকনঃ পাষাণাম্বু-মৃদিষ্টকাদিভিৰিদং দীৰ্ঘেশ্বৰীমন্দিৰং ৱাৰ-শৰৰ্ত্তু-মহী-শাকে ৱ্যৰচয়ৎ দিহিঙ্গীয়-ৱংশোদ্ভৱঃ। ১৬৫৭॥

---

32. Rock Inscription of the Dīrgheśwarī Temple, 1657 Śaka

श्रीमत्श्रीशिवसिंह-नाम-नृपतेर्विभोर्निदेशात् महान् गाम्भीर्य्येन महोदधेः सुयशः श्रीमान्बृहत्फुक्कनः पाषाणाम्बुमृदिष्टकादिभिरिदं दीर्घेश्वरीमन्दिरं बार-शरर्तु-मही-शाके व्यरचयत् दिहिङ्गीय-वंशोद्भवः ॥ १६५७ ॥

৩৩ ১৬৫৯

দীৰ্ঘেশ্বৰী মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

শ্ৰীদুৰ্গা ।

৺স্বস্তি শ্ৰী-ইন্দ্ৰবংশাৱতংস-সৌমাৰেশ্বৰ-মহাৰাজাধিৰাজ-শ্ৰীশ্ৰীশিৱসিংহ-নৰেন্দ্ৰস্যাজ্ঞয়া তন্মন্ত্ৰিৱৰ-প্ৰৱৰাগ্ৰগণ্য-শ্ৰীমত্তৰুণ-শ্ৰীদুৱৰা-বৃহৎফুক্কনেন শ্ৰীশ্ৰী-দীৰ্ঘেশ্বৰী-দেৱ্যা মঠ-প্ৰতিষ্ঠাং কৃত্বা শ্ৰীদুৰ্গাদ্বাৰাণি নিৰ্ম্মিতানি। গ্ৰহ-ৱাণ-ৰস-চন্দ্ৰ-শাকে। ১৬৫৯ শাকে ॥

৩৪ ১৬৬০

গুৱাহাটীৰ বৰফুকনৰ দৰবাৰ মন্দিৰৰ দক্ষিণৰ বিজয়-দ্বাৰৰ ফলি

৭ ৺স্বস্তি শ্ৰীৰাম ॥ সমস্ত-সামন্ত-চক্ৰ-চূড়ামণি-মৰীচি-মঞ্জৰী-ৰাজি-ৰাজিত-পদ-পল্লৱ-কন্দৰ্প-দৰ্প-দলন-কলেৱৰ-দিগ্‌দন্তাৱলাৱলী-কৰ্ণ-তালাস্ফাল-মকৰ্ম্মস্তিত-প্ৰৱল - প্ৰতাপানল - ৱিৱিধ-দান - সন্তান - ৱিনিন্দিত-কল্প-পাদপ-জ্যা-ঘোষ-ঘোৰ-জনিত-শৰ-কুলিশ-সম্পাত-জৰ্জ্জৰিতাৰি-ৱৰ-কলেৱৰ-হৰ-হাস - কৈলাস - কাশ-সঙ্কাশ - পৰিপাণ্ডুৰাখণ্ডযশঃ-শ্ৰীখণ্ড-মণ্ডিত-ব্ৰহ্মাণ্ড-ভাণ্ড-গাম্ভীৰ্য্যোদাৰ্য্য-মৰ্য্যাদা-দয়া-নয়-নিচয়-ৰত্ন-ৰত্নাকৰ-শক্ৰ- ৱংশাৱতংস-সৌমাৰেশ্বৰ - স্বৰ্গদেৱ - শ্ৰীশ্ৰীমৎশিৱ-সিংহ - মহী - মহেন্দ্ৰানামাদেশ - মালান্দধানস্তদীয় - পদ - দ্বন্দ্বাৰৱিন্দ - মন্দ - মকৰন্দ-

---

33. Rock Inscription of the Dīrgheśwarī Temple, 1659 Śaka

ॐस्वस्ति श्री-इन्द्रवंशावतंस-सौमारेश्वर-महाराजाधिराज-श्रीश्रीशिवसिंह-नरेन्द्रस्याज्ञया तन्मन्त्रिवर प्रवराग्रगण्य-श्रीमत्तरुण-श्रीदुवरा-वृहत्फुक्कनेन श्रीश्रीदीर्घेश्वरी-देव्या मठ-प्रतिष्ठां कृत्वा श्रीदुर्गाद्वाराणि निर्म्मितानि। ग्रह-वाण-रस-चन्द्र-शाके। १६५९-शाके ॥

•34, Rock Inscription of the Southern Vijaya-dvāra of the Barphukan's Durbār House at Gauhati, 1660 Śaka

१ ॐ स्वस्ति श्रीराम ॥ समस्त-सामन्त-चक्र-चूडामणि-मरीचि-मञ्जरी-राजि-राजित-पद-पल्लव-कन्दर्प-दर्प-दलन-कलेवर-दिग्दन्तावलावली-कर्णा-तालास्फाल-मकर्ष्पित-प्रवल-प्रतापानल-विविध-दान-सन्तान-विनिन्दित-कल्प-पादप-ज्या-घोष-घोर-जनित-शर-कुलिश-सम्पात-जर्ज्जरि-तारि-वर-कलेवर-हर-हास-कैलास-काश-सङ्काश-परिपाण्डुराखण्ड-यशः-श्रीखण्ड-मण्डित-ब्रह्माण्ड-भाण्ड-गाम्भीर्य्यौदार्य्य-मर्य्यादा-दया-नय-निचय-रत्न-रत्नाकर-शक्र-वंशावतंस-सौमारेश्वर-स्वर्गदेव-श्रीश्रीमच्छिवसिंह-मही-महेन्द्रानामादेश-मालान्दधानस्तदीय-पद-द्वन्द्वारविन्द-मन्द-मकरन्द-

তুন্দিল-মধুব্ৰত-মন্ত্ৰিগণ-গণনাগ্ৰ-গণিত-দুৰ্ব্বাৰ-বৈৰী-ৱাৰণ - দাৰণ - পঞ্চানন - মহা-সেন- সমানস্তদীয়াদি-পুৰুষাণাং স্বৰ্গাৱতৰণ-সময়-গৃহীত-পদাম্বুজ-সমাগত-দুৱৰা-কুল-কমল - দিনকৰ - শ্ৰীমত্তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনো দেৱসভাকাৰ-দুৰ্গম-প্ৰাকাৰ-বেষ্টিত-বিচিত্ৰ-দৰবাৰ-মন্দিৰ - বিজয় - নাম - দক্ষিণ - দ্বাৰমিদমিষ্টকাদিভিৰচীকৰদ্ গগন-গুণ-গুণেন্দু-শাকে । ১৬৬০ ॥

৩৫ ১৬৬০

গুৱাহাটীৰ বৰফুকনৰ মন্ত্ৰ-ভৱনৰ উত্তৰৰ জয়-দ্বাৰৰ শিলৰ ফলি

শ্ৰীৰাম

৺৭ স্বস্তি। নিখিল-ক্ষ্মাপাল-কিৰীট-কোটি-নিঘৃষ্ট-বিশিষ্ট-পাদ-পীঠ-হৰ-গৌৰী-চাৰু-চৰণ-চাৰণামন্দানন্দ-সন্দোহান্দোলিত-হৃদয়-নিলয়- নিচয় - পাৰাবাৰ-মহোদাৰ-বিমল-যশঃ-প্ৰাৱাৰ-পৰিবৃত-দিগঙ্গনাগণাস্ফাল-কালানল-সমুজ্জ্বল-প্ৰবল-প্ৰতাপানল - জ্বাল- জটাল-মহী-মণ্ডল-বিতন্যমান-মহাদান-সন্তান-বিনিন্দিত-কল্প-পাদপ-কৰ-কলিত-শৰাসন-প্ৰসাৰিত-প্ৰখৰতৰ-শৰ-নিকৰ -জৰ্জ্জৰীকৃতাৰাতি - বৰ-কলেৱৰ - গাম্ভীৰ্য্যাদি-গুণ-গ্ৰাম-বিশ্ৰাম-ধাম- কন্দৰ্প- দৰ্প- দলন-কলেৱৰ - পুৰন্দৰ-কুল-কুমুদ-শশধৰ-সৌমাৰেশ্বৰ - শ্ৰীমৎ - স্বৰ্গনাৰায়ণ - শিৱসিংহ - মহেন্দ্ৰাণাং পাদুপ্ত্ৰিম - মধু - মধুকৰ - মহামন্ত্ৰি - প্ৰৱৰস্তদীয়াদি-পুৰুষাণাং স্বৰ্গাৱতাৰ-সময়-ধৃত-পদাম্বুজ-সমাগত-দুৱৰা-কুল-কমল- দিনকৰস্তদীয় - চৰণাদেশ - মালাধাৰ - বিপক্ষ-

---

तुन्दिल-मधुव्रत-मन्त्रिगण-गणनाग्र-गणित-दुर्व्वार-वैरी-वारण-दारण-पञ्चानन-महासेन-समानस्त-दीयादि-पुरुषाणां स्वर्गावतरण-समय-गृहीत-पदाम्बुज-समागत-दुवरा-कुल-कमल-दिनकर-श्रीमत्तरुण-दुवरा-बृहत्फुक्कनो देवसभाकार-दुर्गम-प्राकार-वेष्टित-विचित्र-दरबार-मन्दिर-विजय-नाम-दक्षिण-द्वारमिदमिष्टकादिभिरचीकरद्गगन-गुण-गुणेन्दु-शाके । १६६० ॥

35. Rock Inscription of the Northern Jaya-dvāra of the Barphukan's Mantra-bhavana at Gauhati, 1660 Śaka

७१ स्वस्ति । निखिल-क्ष्मापाल-किरीट-कोटि-निघृष्ट-विशिष्ट-पाद-पीठ-हर-गौरी-चारु-चरण-चारणामन्दानन्द-सन्दोहान्दोलित-हृदय-निलय-निचय-पारावार-महोदार-विमल-यशः प्रावार-परिवृत-दिगङ्गना-गणास्फाल-कालानल-समुज्ज्वल-प्रबल-प्रतापानल-ज्वाल-जटाल-मही-मण्डल-वितन्यमान-महादान-सन्तान-विनिन्दित-कल्प-पादप-कर-कलित-शरासन-प्रसारित-प्रखर-तर-शर-निकर-जर्ज्जरीकृताराति-वर-कलेवर-गाम्भीर्य्यादि-गुणग्राम-विश्राम-धाम-कन्दर्प-दर्प-दलन-कलेवर-पुरन्दर-कुल-कुमुद-शशधर-सौमारेश्वर-श्रीमत्-स्वर्गनारायण-शिवसिंह-मही-महेन्द्राणां पादुप्त्रिम्-मधु-मधुकर-महामन्त्रि-प्रवरस्तदीयादि-पुरुषाणां स्वर्गावतार-समय-धृत-पदाम्बुज-समा-

পক্ষ-ক্ষয় - দক্ষ-মঞ্জুল - শ্ৰীমত্তৰুণ - দুৱৰা-বৃহৎফুকনো ৰুচিৰ-মন্ত্ৰ-ভৱন-বেষ্টিত-প্ৰ-প্ৰবৰ-জয়-নামধেয়োত্তৰ-দ্বাৰমিদং পাষাণেষ্টকাদিভিঃ ব্যৰচয়দ্ গগন-ৰস-ৰসেন্দু-শাকে। ১৬৬০ ॥

৩৬ ১৬৬০

বালি-সত্ৰৰ কাঁহৰ ঘণ্টাৰ লেখা

শ্ৰীগোবিন্দ - পদাৰবিন্দ - মকৰন্দ - মধুব্ৰত - ফলাইক্ষ-ৰাইডঙ্গিয়া - ফুকনো বৈকুণ্ঠনাথায় প্ৰাদাৎ ঘণ্টামম্বৰ-ৰস-তৰ্কেন্দু-শাকে ॥

৩৭ ১৬৬০

সুন্দৰীদিয়া সত্ৰৰ তামৰ ফলি

স্বস্তি স্মৰ। শ্ৰীশিৱসিংহ-নৃপো বীৰাগ্ৰগণ্যঃ সুৰশাখি-কল্পঃ। সৌমাৰ-পীঠস্য পুৰন্দৰঃ শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণ-দেৱ-বৰ্য্যঃ। নৃপ-নিকৰ-কিৰীটৈৰ্নিষেব্যমানো মৰুত্বৎ-কুল-কমল-দিনেশো নীতিৰত্নৈকসিন্ধুঃ। হিমকৰ-হৰ-হাৰ-স্ফাৰ-বিস্তাৰ-কীৰ্ত্তিঃ প্ৰলয়-সময়-ভাস্বৎকাণ্ড-চণ্ড-প্ৰতাপঃ ॥ অসৌ ধৰ্ম্মৰতঃ সম্যক্ সমদাৎ পত্ৰিকামিমাং। ভক্তেভ্যঃ কামৰূপেঽস্মিন্ ভক্তানাং ভয়হাৰিণীং। গগন-তৰ্ক-ৰস-শশাঙ্ক-শাকে ১৬৬০ ॥

কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা ও বড়কায়স্থ ও চৌধাৰী পাটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰীয়া ও গয়ৰহ সকলে সাৱধানে জানিব বাউসি পৰগণাৰ

गत-दुवरा-कुल-कमल-दिनकरस्तदीय-चरणादेश-माजाधार-विपक्ष-पक्ष-क्षय-दक्ष-मञ्जुल-श्रीमत्त-रुणा-दुवरा-बृहत्फुक्कनो रुचिर-मन्त्र-भवन-वेष्टित-प्र-प्रवर-जय-नामधेयोत्तर-द्वारमिदं पाषाणेष्टका-दिभिः व्यरचयद् गगन-रस-रसेन्दु-शाके ॥ १६६० ॥

36. Inscription on the Bāli-sattra's Bell-metal Gong, 1660 Śaka

श्रीगोविन्द-पदारविन्द-मकरन्द-मधुव्रत-फलाइक्ष-राइडङ्गिया-फुक्कनो वैकुण्ठनाथाय प्रादात् घण्टामम्बर-रस-तर्केन्दु-शाके ॥

37. Copperplate Inscription of the Sundarīdiyā-sattra, 1660 Śaka

स्वस्ति स्मर। श्रीशिवसिंह-नृपो वीराग्रगण्यः सुरशाखि-कल्पः। सौमारपीठस्य पुरन्दरः श्रीश्रीस्वर्गनारायण-देव-वर्य्यः। नृप-निकर-किरीटैर्निषेव्यमाणो मरुत्वत्-कुल-कमल-दिनेशो नीतिरत्नैकसिन्धुः। हिमकर-हर-हार-स्फार-विस्तार-कीर्त्तिः प्रलय-समय-भास्वत्काण्ड-चण्ड-प्रतापः ॥ असौ धर्म्मरतः सम्यक् समदात् पत्रिकामिमां। भक्तेभ्यः कामरूपेऽस्मिन् भक्तानां भयहारिणीं। गगन-तर्क-रस-शशाङ्क-शाके १६६० ॥

শ্ৰী৺ৰ সুন্দৰীদিয়া সত্ৰৰ ভকত কেবলিয়া যি আছে ও গৃহবাসী সকলো পুত্ৰ-পৌত্ৰাদি-ক্ৰমে সুখে সত্ৰত থাকি যথাযোগ্য শ্ৰবণ কীৰ্ত্তনাদি ধৰ্ম্ম কৰি ৺ৰ কুশল চিন্তি থাকিব। এই সত্ৰৰ তলে পূৰ্ব্বে বড়বিলা উত্তৰে কলয়া হদ কৰি ফৰিঙ্গতি মাটি পকা ২০ পুৰা আৰু বিল ববৰিলা ১ এক কলয়া ১ এক শুকুৰা ১ এক এই বিল তিনি ৺ৰ পুণ্যাৰ্থে দিয়া গল। ইহাৰ ৰাজহৰ পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ জলকৰ জখাৰ চোৰ চিনালা ধুমুচি মাৰেচা দান খুত ৰাজদণ্ডাৰ্হ ব্যতিৰেকে সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইহা যদি কোনোজনে অন্যথা কৰে দণ্ডাৰ্হ হবেক॥

শিৱসিংহ-নৃপামাত্যস্তকণো ববফুকনঃ।
হুববা-বংশ-সম্ভূতস্তস্যেয়ং পত্ৰিকা পৰা॥

ভকতৰ জ্ঞায়

কায়স্থ	গিৰি	পো ভাই	মঙ্গলা	১	।
কানুৰাম মেধি	১		নৰহৰি	১	॥
ব্ৰাহ্মণ			ৰামবলভ	১	॥
ভাগৱতী			হৰিবলভ	১॥	॥
কাহাপানি	১	১	মণি	১	১
দেউৰী			দহা	১	৸
হৰিদেউ	১	৸	কলিতা	গিৰি	পো ভাই
গঙ্গাধৰ	১	॥	ৰামজিউ	১	৸
ৰামজয়	১	॥	চামৰাই	১	০
করুণাময়	১	৸	জাত্ৰা	১	১
কাহিমা	১	৸	ৰামগতি	১	১।
চিৰিয়া	১	॥	তিতা	১	৸
গুবিন্দা	১	২	ৰামজয়	১	১
নিৰ্ম্মল	১	২	করুণা	১	।
মণিৰাম	১	৸	ৰামকানু	১	।
অভয়চৰণ	১	।	পুৰুষোত্তম	১	৸

শিৱসিংহ-নৃপামাত্যস্তস্যো বৰফুক্কনঃ।
হুবৰা-বংশ-সম্ভূতস্তস্যেয়ং পত্ৰিকা পৰা॥

নৰহৰি	১	৸
গুণনিধি	১	৸
পৰকুৰা	১	॥
হৰিনাথ	১	॥
হৰিগতি	১	॥
নেহলা	১	॥
হৰিধন	১	॥
হৰিচৰণ	১	॥
কহকা	১	১॥
কালাকানু	১	১
ৰাওলা	১	১॥
গতিকা	১	১।
অন্তা	১	।
ৰামতিয়া	১	৸
ধনঞ্জয়	১	৸
ৰামজিউ	১	১।
পবাহু	১	।

কমাৰ—

হৰিগতি	১	১॥
ৰামকানু	১	৸

নাপিত

অভয়	১	১।
মেঘৰাই	১	॥
ৰামবল্লভ	১	।
মাধচৰণ	১	১

হিড়া

ৰাওলা	১	॥
হৰিচৰণ	১	৸
ধঞ্জয়	১	২
লাখিয়া	১	১।
ভকতচৰণ	১	১।
কালাকানু	১	
জয়ানন্দ	১	১
নিৰ্ম্মল	১	॥
অনন্তৰাম	১	০

৩৮ ১৬৬০

ধাৰেশ্বৰ দেৱালয়ৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীৰাম

১৬৬০

শ্ৰীশ্ৰীধাৰেশ্বৰ-শিৱ-পূজা-নিয়মাৰ্থং

স্বস্তি মহামহেন্দ্ৰ-শ্ৰীশ্ৰীশিৱসিংহ-নৃপতি-প্ৰৱৰ-শ্ৰীযুত-তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎ-ফুকনেন ৺দত্ত-তাম্ৰপত্ৰিকেয়ং।

৺শ্ৰীসেবাইত ব্ৰাহ্মণ—	২
ৰৰদেউৰী—	১
শূদ্ৰ পাইক—	৪৫৩
আঠপৰিয়া—	২
চামৰধৰা—	২
চত্ৰধৰা—	১
দণ্ডধৰা—	২
ত্ৰিশূল ধৰা—	১
ধুলিআ দগৰিয়া—	২
কালিয়া—	১
পালি—	৬
দুঅৰি থলশাৰা—	১
গৰথীআ—	১
বাৰিচোআ খৰিচোআ—	১
ভণ্ডাৰ কাইথ—	১
মুদিআৰ—	১
মালিআ শাৰা—	১
ওঝা—	১
চাউলকৰা পানিঅনা—	১
	৩২৮

---

38. Copperplate Inscription of the Dhāreśvara Temple, 1660 Śaka

श्रीश्रीधारेश्वर-शिव-पूजा-नियमार्थं

स्वस्ति महामहेन्द्र-श्रीश्रीशिवसिंह-नृपति-प्रवर-श्रीयुत-तरुण-दुवरा-बृहत्फुक्कनेन ৺दत्तताम्रपत्रिकेयं।

৩৯ ১৬৬১

ক্ষেত্ৰি পৰগণাৰ চেঙ্গাগ্ৰামৰ ফলি

স্বস্তি সমুত্তুঙ্গমঙ্গলং···

ৰশিন্তৰমণ্ড···

স্বৰ্গনাৰায়ণ··· শ্ৰীপূৰ্ণম্···

দুৱৰাবৃহৎফুকনদত্তং··· শ্ৰীশ্ৰীশিৱসিংহ···

নানকাৰপত্ৰিকাম··· মহিপ···

কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা বড়কায়স্থ ও চৌধাৰী ও পটোৱাৰী ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰীয়া ও গয়ৰহ আনোসকলে সাৱধানে জানিবা। ক্ষেত্ৰিৰ পৰগণাৰ চেঁঙ্গাগ্ৰামৰ ফৰিঙ্গতি চৌগুঙ্গিমাটী ২৩ পুড়া ৰবিমাটী ৭ পুড়া মুতে ৩০ পুড়া মাটী ৺৺ (অৰ্থে) পুণ্যে মধুৰাম পাটয়াৰীক নানকাৰ স্বত্ব কৰি দিয়া হৈল।

শালমাৰা লাহাকাড়া ৰৰক্ষেত্ৰি এহি তিনি······নানকাৰ······দিয়া গ··· ···কৰ কাটাল······বেঠ বে······চোৰ চিনলা ও ধুমসী মাড়েসা জলকৰ যৰখাৰ অত্ৰ দণ্ড বন্ধ দান খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ কৰা হৈল। ইতি শক ১৬৬১···

৪০ ১৬৬১

উমানন্দৰ প্ৰত্যহ পূজাৰ্থে দেৱোত্তৰৰ তামৰ ফলি

স্বস্তি সমৰসীমনিঃসীম-ভীম-পৰাক্ৰম-শ্ৰীশ্ৰীমদুমানন্দ-পাদাব্জ-মধুকৰ-শ্ৰীশ্ৰীশিৱসিংহ-নৃপাজ্ঞামুত্তমাঙ্গে নিধায় তৎপ্ৰেমাধান-বিধান-প্ৰধান-সেনাপতি-তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন ৺ৰ-পুণ্যাৰ্থং ৺ৰ-প্ৰত্যহ-পূজাৰ্থং শশধৰ-ৰস-যুগ-শশাঙ্ক-শাকে দেৱোত্তৰ-তাম্ৰপত্ৰিকেয়ং বিতীৰ্ণা ॥

---

39. Copperplate Inscription of Nānkār Grant in the Chengā Village in Kshetri-parganā, 1661 Śaka

स्वस्ति समुत्तुङ्गमङ्गलं···रविशिन्तरमण्ड···स्वर्गनारायण···श्रीपूर्णम्···दुवराबृहत्फुक्कन-दत्तं···श्रीश्रीशिवसिंह · नानकारपत्रिकाम···महिप··· ।

40. Copperplate Inscription of Devottara Grant towards Daily Pūjā at the Umānanda Temple, 1668 Śaka

स्वस्ति समरसीमनिःसीम-भीम-पराक्रम-श्रीश्रीमदुमानन्द-पादाब्ज-मधुकर-श्रीश्रीशिव-सिंह-नृपाज्ञामुत्तमाङ्गे निधाय तत्प्रेमाधान-विधान-प्रधान-सेनापति-तरुण-दुवरा-बृहत्फुक्कनेन ৺र-पुण्यार्थं ৺र-प्रत्यह-पूजार्थं शशधर-रस-युग-शशाङ्क-शाके देवोत्तर-ताम्रपत्रिकेयं वितीर्णा ॥

৪১ ১৬৬১

অশ্বক্রান্ত দেৱালয়ৰ ভূমিদানৰ তামৰ ফলি

শ্রীশ্রীঅশ্বক্রান্ত

স্বস্তি সকল-ভূ-মণ্ডল-ভূপ-মৌলি-মালালোলিত-পদাব্জ-শ্রীশ্রীশিৱসিংহ-ভূপাল-মন্ত্রিবৰ-সেনানী-বৰ-শ্রীমত্তৰুণ-তুৰবা-বৃহৎফুকনেন দত্ত-ব্রহ্মোত্তৰ-প্রমাণ-পট্টিকেয়ং বিতীর্ণা।

কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা বড়কায়স্থ ও চৌধাৰি পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া আনো সকলে সাবধানে জানিব বঙ্গেশ্বৰ পৰগণাৰ জয়পুৰ গ্রামৰ ফৰিঙ্গতি হাবি মাট্টি ধাকা ১২ পুৰা মিম্নিক (?) জমি ১২ পুৰা মুঠত ২৪ পুৰা বাড়ি মাটি ৭ পুৰা ৶পুণ্যে ৺শিৱ দেউৰি বলোদেৱ ব্রাহ্মণক ব্রহ্মোত্তৰ কৰি দিয়া গেল ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনালা ধুমসি মাৰেসা জলকৰ জবাব্দৰ দান খুত চকি হাট ঘাট ৰাজদণ্ডাৰ্হ ব্যতিৰেক সৰ্ব্ব বাৰ পৰিত্যাগ হৈল। ইতি শক ১৬৬১ তাং ১০ পোৰ।

৪২ ১৬৬৩

উমানন্দ দেৱালয়ৰ ফলি

শ্রীশ্রীৰুদ্রসিংহ

দত্তা শ্রীশিৱসিংহ-নৃপতেঃ পুণ্যার্থমুর্ব্বীভুজাং মৌলীনাং গণ-লাঞ্ছিতাংঘ্রি-যুগল-স্বর্গাধিৰাজস্য বৈ। এষা তাম্রফলী বিচিত্র-কুশলিস্বিণ্যুত্তাৰিণী (?) সাধ্বসাং (?) ধীৰ-শ্রীতুৰবাকুলাব্জ-তৰুণাদিত্যেন ব্রহ্মোত্তৰা॥

জীৰ্ণ পত্রৰ শক ১৬৩৭।

শক ১৬৬৩

---

41. Copperplate Inscription of Land Grant of the Aśvakrānta Temple, 1661 Śaka

स्वस्ति सकल-भू-मण्डल-भूप-मौलि-मालालोलितपदाब्ज श्रीश्रीशिवसिंह-भूपाल-मन्त्रि-वर-सेनानी-वर-श्रीमत्तरुण-तुवरा-बृहत्फुकनेन दत्त-ब्रह्मोत्तर-प्रमाण-पट्टिकेयं वितीर्णा।

42. Copperplate Inscription of the Umānanda Temple, 1663 Śaka

श्रीश्रीरुद्रसिंह

दत्ता श्रीशिवसिंह-नृपतेः पुण्यार्थमुर्व्वीभुजां मौलीनां गण-लाञ्छिताङ्घ्रि-युगल-स्वर्गाधिराजस्य वै। एषा ताम्रफली विचित्र-कुशलिस्विण्युत्तारिणी (?) साध्वसां (?) धीर-श्रीतुवराकुलाब्ज-तरुणादित्येन ब्रह्मोत्तरा॥

৪৩ ১৬৬৪

গুৱাহাটীৰ জনাৰ্দন দেৱালয়ৰ ভূমিদানৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীৰামঃ

শ্ৰীশ্ৰীজনাৰ্দ্দন গোসাঞী

শ্ৰীশ্ৰীমদ্ভৱানী-চৰণ-চক্ৰৱৰ্ত্তি-শ্ৰীমৎ-স্বৰ্গ-মহাৰাজাধিৰাজ-শিৱসিংহ-নৃপস্য প্ৰিয়-সেৱক-প্ৰৱৰ-শ্ৰীমত্তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন তৎ-পুণ্যাৰ্থং শ্ৰীশ্ৰীমদ্‌জনাৰ্দ্দন-সেৱি-বিপ্ৰেভ্যো দত্ত-ব্ৰহ্মোত্তৰ-প্ৰমাণ-তাম্ৰ-পত্ৰমিদং।

৺৭ কামৰূপৰ বড়ুৱা ও ৰৰকায়স্থ ও পটোৱাৰী ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া আনো সকলো সাৱধানে জানিবেক ছয়ানীয়ঃ পৰগণাৰ হালিগাঁ তালুকৰ সন্সেসালাত কল্পিত ললে ১২ৰাৰ পুৰা কঠিয়াতলী৬ পুৰা সলাপুৰত ফৰিঙ্গতী তিনি গুণিৰ দৰে ৮ পুৰা মুঠত ২৬ পুৰা নিজা গ্ৰামত বাড়ীৰ হদ পূৱে দক্ষীণে প্ৰাণনাথ ব্ৰাহ্মণৰ সীমা উত্তৰে মদনা পশ্চিমে কালবোন এহি চতুৰ হদে ৺৺ৰ নাম দেওৰি নিত্যানন্দ শৰ্ম্মা ৺ৰ পুণ্যে ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি দিয়া গল। পুত্ৰ পৌত্ৰাদিক্ৰমে পৰম সুখে ভোগ্য কৰহ ইয়াৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমুসী মাৰেষা জলকৰ জবক্ষাৰ চকি হাট ঘাট ফাট দান খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইহাৰ কোনোজনে বিৰোদ্ধ নাচৰিব ইতি শক ১৬৬৪, তাৰিক্ষ ১৮ আসাঢ়।

৪৪ ১৬৬৪

কোমৰভাগ পূৱপাৰ পৰগণাৰ মাড়ে গাঁৱৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীহৰি

দত্তা শ্ৰীশিৱসিংহ-নাম-নৃপতেঃ পুণ্যাৰ্থমুৰ্ব্বীভুজাং মৌলীনাং গণলাঞ্ছিতাংঘ্ৰি যুগল-স্বৰ্গাধিপস্য বৈ। এষা তাম্ৰফলিকা বিচিত্ৰ-কুশলিনা তাৰিণী (?) সদ্বেষতে(?) মন্ত্ৰি-শ্ৰীদুৱৰা-কুলজাকণাদিত্যেন নাজগেৰয়া (?) ॥

---

43. Copperplate Inscription of Dharmottara Land Grant of the Janārḍana Temple, Gauhati, 1664 Śaka

श्रीश्रीमद्भवान्यो-चरण-चक्रवर्ति-श्रीमत्-स्वर्ग-महाराजाधिराज-शिवसिंह-नृपस्य प्रिय-सेवक-प्रवर-श्रीमत्तरुण-दुवरा-बृहत्फुक्कनेन तत्-पुण्यार्थं श्रीश्रीमद्-जनार्द्दन-सेवि-विप्रेभ्यो दत्त-ब्रह्मोत्तर-प्रमाण-ताम्र-पत्रमिदं ।

44. Copperplate Inscription of Nānkār Grant in the Māḍe Village in Komarbhāg Pūbpār-parganā, 1664 Śaka

दत्ता श्रीशिवसिंह-नाम-नृपतेः पुण्यार्थमुर्व्वीभुजां मौलीनां गणलाञ्छितांघ्रि-युगल-स्वर्गाधिपस्य वै । एषा ताम्रफलिका विचित्र-कुशलिना तारिणी (?) सद्वेशते (?) मन्त्रि-श्रीदुवरा-कुलजातकणादित्येन नाजगेरया (?) ॥

কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা ৰৰকায়স্থ ও চৌধাৰী পট্টোৱাৰী ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া সকলে সাবধানে জানিব কোমৰভাগ পুৰপাৰ পৰগণাৰ মাড়ে গাওঁত ১০ কোকৰিয়াত লাল ৭ মাড়ে গায়ত ৩ ইঠঞ্জ ৰঃ পুৰা মাটী মোহনৰাইক নানকাৰ ফলি কৰি দিয়া গল ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমসি মাড়েসা জলকৰ জবক্ষাৰ সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হইল। সন ১৬৬৪ জেঠ তাং ৪

৪৫ ১৬৬৪

খাতা পৰগণাৰ খাতাবাড়ী গোবিন্দপুৰ গ্ৰামৰ ফলি

স্বস্তি নীতি-ৱিদ্যা-বিশাৰদ-সাৰজিত-শ্ৰীহৰি-হৰ-পদ-পৰায়ণ-পুৰন্দৰ-সম-শ্ৰীশ্ৰীশিৱসিংহস্তন্মন্ত্ৰি-প্ৰধান-নানা-গুণাগাৰ-শান্তিৰ্ম্মদাৰ-(?)শ্ৰীযুক্ত-কণ-ছুৱৰা-বৃহৎফুকনেন দত্ত-ধৰ্ম্মোত্তৰ-প্ৰমাণ-পত্ৰিকেয়ং

৵কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা কায়স্থ ও চৌধাৰী ও পাতোৱাৰী ও টালুকদাৰ ঠাকুৰীয়া আনা সকলে সাৱহিতে জানিব

খাটা গৰগণাৰ খাতাবাড়ি গবিন্দপুৰ গ্ৰামেৰ নদিৰ দক্ষিণ পুবে হাশিলা জংলা জমি বড়ি বাড়ি দবোবস্ত পিয়লৰ কাকটত বাব পুৰা মালিকুচিৰ সংসঙ্গী সত্ৰৰ ভকট তিনি ঘৰ বাড়ি ভিঠি সমেত উবাৰ ৰামজিউ ফকিৰ এক ঘৰ এহি মাটি মানুহ ৵৵ৰ পুণ্যে হ্ৰুজনাৰাণক ধৰ্ম্মোত্তৰ পত্ৰ কৰি দিয়া গল। ৵৵ৰ কুশল চিন্তি পৰম সুখে ভোগ্য কৰহ ভাই ভাগি ভাগ লব নাপাই ইহাৰ ভকটৰ পদ পঞ্চক বেথ বেগাৰ চোৰ চিনালা ধুমুসি মাৰেসা জলকৰ জবেক্ষৰ দণ্ড বন্ধ দান ফুট চকি হাট ঘাট সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হইল। ইতি—শক ১৬৬৪ তাং ১১ আঘোন।

ভকতৰ চহী (?)	গিৰি	পোৱা
শিব আটৈ	১	৸০
অভয় কলিতা	১	॥০
চৈতানা কৈবৰ্ত্ত	১	॥০
	৩	১৸০

45. Inscription of Dharmottara Grant in the Khātābāḍī Govindapur Village in Khatā-pargaṇa, 1664 Śaka

स्वस्ति नीति-विद्या-विशारद-सारजित-श्रीहरि-हर-पद-परायण-पुरन्दर-सम-श्रीश्रीशिव-सिंहस्तन्मन्त्रि-प्रधान-नाना-गुणागार-शान्तिर्म्मदार-(?)श्रीयुक्त-कण-दुवरा बृहत्फुक्कनेन दत्त-धर्म्मोत्तर-प्रमाण-पत्रिकेयं ।

৪৬ ১৬৬৬

গুৱাহাটীৰ জনাৰ্দনৰ মূল মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

ওঁশ্ৰী স্বস্তি সমস্ত-লোকাস্তোক-শোক-ৰোক-বিমোক-নিপুণ-জনাৰ্দ্দন-চৰণ-চাৰণ-চতুৰ-চতুৰুদধি-মেখল-মহী-মণ্ডলাখণ্ডল - প্ৰচণ্ডাখণ্ড প্ৰতাপ - মাৰ্ত্তণ্ড-খণ্ডিত-প্ৰচণ্ডাৰি-তমিস্ৰ-মণ্ডল-পাণ্ডুৰাখণ্ডযশঃ শ্ৰী-খণ্ড-মণ্ডিত-জগদন্ত-বিবিধ-ধেনু-বিতৰণ-বিড়ম্বিতামৰ-দ্ৰুম-প্ৰজ্ঞাৱজ্ঞাত-ৱাক্‌পতি-নীতি-ক্ৰম-ৱাসৱামল-কুল-কমলাৰ্ক-শ্ৰীশ্ৰীমৎস্বৰ্গদেৱ-প্ৰমত্তসিংহ-নৃপেন্দ্ৰ-পাদ-পদ্ম-ষট্‌পদায়মান -মান - ধন -ৱিপক্ষ-পক্ষ-ক্ষয়-দক্ষ-তীক্ষ্ণ-কৌক্ষেয়ক-সায়ক-মহামহিমামাত্য-নায়ক -সমৰ -সীম-নিস্‌সীম-ভীম-বিক্ৰমনিঃশ্ৰম-দুৰ্দ্দম-দমন-যম-ষাড্‌গুণ্য-ষণ্মুখোপমঃ স্বৰ্গাৱৰোহাৱধি স্বৰ্গ-নৰেশ-সেৱি-ৱংশাৱতংস-শ্ৰীমত্তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনস্তম্ভৰেন্দ্ৰ-নিদেশতঃ শ্ৰীশ্ৰী-জনাৰ্দ্দন-দেৱস্য শোভন-ভৱনমিদমৰচয়ৎ ॥ ৰস-ৰস-ৰসেন্দু-শাকে ১৬৬৬ ।

৪৭ ১৬৬৬

নীলাচলৰ আম্ৰাতকেশ্বৰৰ শিলৰ ফলি

স্বস্তি নৃপ-বৃন্দ-ৱন্দিত-পদ-দ্বন্দ্বাৰবিন্দাস্ত-বিপক্ষ-পক্ষ-তীক্ষ্ণ-নানায়ুধ-বৃন্দ-দিগঙ্গণাগণ -ঘন-স্তন -হাৰাস্ফাৰ-যশোমণ্ডল-প্ৰলয়-কোদণ্ড-প্ৰবলানৰ্ত্তন-প্ৰতাপা-খণ্ডল-নিৰন্তৰ-বিত্ত-বিতৰণ-বিড়ম্বিত-গীৰ্ব্বাণ-দ্ৰুম-কলা - কলাপ - কৰম্বিত - নয়ন-

---

46. Rock Inscription of the Janārdana Temple, Gauhati, 1666 Śaka

ॐश्री स्वस्ति समस्त-लोकालोक-शोक-रोक-विमोक-निपुण-जनार्द्दन-चरण-चारण-चतुर-चतुरुदधि-मेखल-मही-मण्डलाखण्डल-प्रचण्डाखण्ड-प्रताप-मार्त्तण्ड-खण्डित-प्रचण्डारि-तमिस्र-मण्डल-पाण्डुराखण्डयशः श्री-खण्ड-मण्डित-जगदन्त-विविध-धेनु-वितरण-विडम्बितामर-द्रुम-प्रज्ञावज्ञात-वाक्पति-नीति-क्रम-वासवामल-कुल-कमलार्क्क-श्रीश्रीमत्स्वर्गदेव-प्रमत्तसिंह-नृपेन्द्र-पाद-पद्म-षट्पदायमान-मान-धन-विपक्ष-पक्ष-क्षय-दक्ष-तीक्ष्ण-कौक्षेयक-सायक-महामहिमा-मात्य-नायक-समर-सीम-निस्सीम-भीम-विक्रम-निःश्रम-दुर्द्दम-दमन-यम-षाड्गुण्य-षण्मुखोपमः स्वर्गावरोहावधि स्वर्ग-नरेश-सेवि-वंशावतंस-श्रीमत्तरुण-दुवरा-बृहत्फुक्कनस्तम्भरेन्द्र-निदेशतः श्रीश्रीजनार्द्दन-देवस्य शोभन-भवनमिदमरचयत् ॥ रस-रस-रसेन्दु-शाके १६६६ ।

47. Rock Inscription of the Āmrātakeśvara Temple on the Nīlāchala, 1666 Śaka

स्वस्ति नृप-वृन्द-वन्दित-पद-द्वन्द्वारविन्दास्त-विपक्ष-पक्ष-तीक्ष्ण-नानायुध-वृन्द-दिगङ्गणा-गण-घन-स्तन-हारास्फार-यशोमण्डल-प्रलय-कोदण्ड-प्रबलानर्त्तन-प्रतापाखण्डल-निरन्तर-वित्त-वितरण-विडम्बित-गीर्व्वाण-द्रुम-कला-कलाप-करम्बित-नयन-जय-न्यक्कृत-वाक्पति-नीतिक्रम-

চয়-স্বকৃত - ৰাকৃপতি - নীতিক্রম-ভূচক্র-শক্র-ৰংশাৱতংস-সেৱমান-জনগণ-মানস-ৰাজহংস - শ্রীশ্রীমৎস্বর্গদেৱ - প্রমত্তসিংহ - নৃপেন্দ্রাণাং চাৰু-চৰণ-সৰোৰুহালম্ব-গুণ-গ্রামাভিৰাম-নীতি-তিৰস্কৃত-মহামন্ত্রিকদম্ব-স্বর্গাৱতৰণাৱধি স্বর্গৰাজ-সেৱি-কুল-কানন-পঞ্চানন-শ্রীযুতস্তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনস্তন্নৰেন্দ্রাজ্ঞয়া শ্রীশ্রীআম্রাতকেশ্বৰস্য মঠমিমৰচয়ৎ গুণ-গুণ-গুণাব্জ-শাকে ॥ ১৬৬৬ ॥

৪৮ ১৬৬৬

শুক্রেশ্বৰ দেৱালয়ৰ শিলৰ ফলি

৭৺শ্রীস্বস্তি দুর্ব্বাৰ-সংসাৰ-ৱিস্তাৰ-কাৰাগাৰ-নিকাৰ-নিস্তাৰ-
চতুৰতৰ-মহেশ্বৰ-চৰণ-চাৰণ-প্রধান-প্রতন্যমান-
মহাদান-সন্তান-কর্ণায়মান-মান-নয়নাভিৰাম-ধাম-
মহোদ্দাম-সমস্ত-সংগ্রাম-ধাম-যশোজিত-[ৱ]সুধা-ধাম-
সম্বর্ত্ত-মার্ত্তণ্ড-দীপ্ত-মণ্ডল-প্রতত-প্রতাপ-প্রকৰ-প্রধ্বস্ত-
প্রশস্ত-সমস্তাৰাতি-তিমিৰ······
ৱাসৱ-বংশাৱতংস-শ্রীশ্রীমৎ-স্বর্গদেৱ-প্রমত্তসিংহ-নৰেন্দ্র-
পাদ-পদ্ম-ষট্পদ-নিজাস্পদ-লক্ষ্ম-ৰক্ষণ-বিচক্ষণ-
নায়ক-সমৰ-সীম-নিঃসীম···

भुचक्र-शक्र-वंशावतंस-सेवमान-जनगण-मानस-राजहंस-श्रीश्रीमत्स्वर्गदेव-प्रमत्तसिंह-नृपेन्द्राणां चारु-चरण-सरोरुहालम्ब-गुण-ग्रामाभिराम-नीति-तिरस्कृत-महामन्त्रिकदम्ब-स्वर्गावतरणावधि स्वर्गराज-सेवि-कुल-कानन-पञ्चानन-श्रीयुतस्तरुण-दुवरा-बृहत्फुकनस्तन्नरेन्द्राज्ञया श्रीश्रीआम्रात-केश्वरस्य मठमिमरचयत् गुण-गुण-गुणाब्ज-शाके ॥ १६६६ ॥

48. Rock Inscription of the Śukreśvara Temple, 1666 Śaka

१७श्रीस्वस्ति दुर्व्वार-संसार-विस्तार-कारागार-निकार-निस्तार-
चतुरतर-महेश्वर-चरण-चारण-प्रधान-प्रतन्यमान
महादान-सन्तान-कर्णायमान-मान-नयनाभिराम-धाम-
महोद्दाम-समस्त-संग्राम-धाम-यशो-जित-[व]सुधा-धाम-
सम्वर्त्त-मार्त्तण्ड-दीप्त-मण्डल-प्रतत-प्रताप-प्रकर-प्रध्वस्त-
प्रशस्त-समस्तारति-तिमिर······
वासव-वंशावतंस-श्रीश्रीमत्-स्वर्गदेव-प्रमत्तसिंह-नरेन्द्र-
पाद-पद्म-षट्पद-निजास्पद-लक्ष्म-रक्षण-विचक्षण-
नायक-समर-सीम-निःसीम···

ভীম-ৱিক্ৰম···

···স্বৰ্গাৱতাৰাৱধি

স্বৰ্গ-নৰেশ-সেৱি-ৱংশাৱতংস শ্ৰীমত্তৰুণ-দুৱৰা-

বৃহৎফুকনস্তন্নৰেন্দ্ৰ-নিদেশতঃ শ্ৰীশ্ৰীশুক্ৰেশ্বৰ-

শিৰোপৰি মঠমিমমিষ্টকাদিভিৰ্ব্যৰচয়ৎ

ৰস-ৰস-ৰসেন্দু-শাকে ॥ ১৬৬৬ ॥

৪৯ ১৬৬৬

নীলাচলৰ দুৰ্গাসৰোৱৰৰ (শিলৰ ?) ফলি

স্বস্তি স্মৰ-হৰ-চৰণ-স্মৰণ-ৱলিত-প্ৰাজ্ঞ-(?)ৰাজ্যলক্ষ্মী-ৰক্ষণ-ৱিচক্ষণ-দক্ষিণ - দোৰ্দ্দণ্ড - খলাখণ্ড - প্ৰতাপানল - কৱলিত- ৱলিতাৰাতি-তিমিৰ-নীতি-ৰত্ন-ৰত্নাকৰ-নৃপ-নিকৰ-কিৰীট-কোটি-কৰম্বিত-পাদ-পীঠ-প্ৰৱৰ - যশোজ্জিত - সুধাকৰ-পুৰন্দৰ-কুলামল-কমল-দিনকৰ-স্বৰ্গদেৱ - শ্ৰীশ্ৰীমৎপ্ৰমত্তসিংহ-মহী-মহেন্দ্ৰাদেশত-স্তদীয়-চৰণ-স্বৰ্ণ-শ্ৰীপৰ্ণ-ভৃঙ্গায়মান - প্ৰধান - প্ৰধন-সীম - নিস্‌সীম-ভীম-ৱিক্ৰম-গাম্ভীৰ্য্যৌদাৰ্য্য-মৰ্য্যাদাদি-গুণগণগৰিম-মহামহিমামাত্য-মহিত-নীতিক্ৰম-স্বৰ্গাদাগমনাৱধি স্বৰ্গদেৱ-সেৱি-ৱংশ-ৱিভূষণ-শ্ৰীযুতস্তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন দুৰ্গাসৰোৱৰমিদমখানি ৰস-ৰস-ৰসেন্দু-শাকে ॥ ১৬৬৬ ॥

भीम-विक्रम···

स्वर्गावतारावधि स्वर्ग-नरेश-सेवि-वंशावतंस श्रीमत्तरुण-दुवरा-

वृहत्फुक्कनस्तन्नरेन्द्र-निदेशतः श्रीश्रीशुक्रेश्वर-

शिरोपरि मठमिममिष्टकादिभिर्व्यरचयत्

रस-रस-रसेन्दु-शाके ॥ १६६६ ॥

49. Rock (?) Inscription of the Durgā-sarovara near the Nīlāchala, 1666 Śaka

स्वस्ति स्मर-हर-चरण-स्मरण-वलित-प्राज्ञ(?)-राज्यलक्ष्मी-रक्षण-विचक्षण-दक्षिण-दोर्दण्ड-खलाखण्ड-प्रतापानल-कवलित-वलितारातिे-तिमिर-नीति-रत्न-रत्नाकर-नृप-निकर-किरीट-कोटि - करम्बित -पाद - पीठ - प्रवर-यशोजित-सुधाकर-पुरन्दर-कुलामल-कमल-दिनकर-स्वर्गदेव-श्रीश्रीमत्प्रमत्तसिंह-मही-महेन्द्रादेशतस्तदीय-चरण-स्वर्ण-श्रीपर्ण-भृङ्गायमान-प्रधान-प्रधन-सीम-निस्सीम-भीम-विक्रम-गाम्भीर्य्यौदार्य्य-मर्य्यादादि-गुण-गण-गरिम-महामहिमामात्य-महित-नीतिक्रम-स्वर्गादागमनावधि स्वर्गदेव-सेवि-वंश-विभूषण - श्रीयुतस्तरुण - दुवरा - वृहत्फुक्कनेन दुर्गासरोवरमिदमखानि रस-रस-रसेन्दु-शाके ॥ १६६६ ॥

৫০ ১৬৬৭

শিলঘাটৰ কামাখ্যা-মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

শ্ৰীৰাম

৺৭ স্বস্তি কৰ-কলিত-কঠোৰ-কোদণ্ড-খণ্ড-ক্ষিপ্ত-কাণ্ড-বিদীৰ্ণ-বিপক্ষ-পক্ষ-বক্ষঃ-প্ৰকট-কপাট-প্ৰোদগত-ৰুধিৰ-ধাৰা-দিগ্ধ-ভূ-ভাগ-ভৰ্গ-ভদ্ৰকালী-চৰণ-সমৰ্চ্চনৈধিত-তেজঃ পুণ্য-কীৰ্ত্তি-নীতি-বিদগ্ধ-ধৈৰ্য্য-সাৰ-মাৰ-মনোৰম-মূৰ্ত্তি-নিখিল-ক্ষ্মা-পাল-কিৰীট-কোটি-জুষ্ট-পাদ-পীঠ-বিবিধ-বিত্ত-বিশ্ৰাণন-তুলিত-দেৱ-দ্ৰুম-শ্ৰীশ্ৰীমৎস্বৰ্গদেৱ-প্ৰমত্তসিংহ-সৌমাৰ-পীঠ-পুৰন্দৰানামাদেশতস্তচ্চৰণ-নলিন-পৰাগ-ৰাশি-স্বৰ্গাৱৰোহাৱধি-স্বৰ্গ-নৰেন্দ্ৰ-চৰণ-সেৱা-ৰুচি-ৰুচিৰ-দুৱৰান্বয়-কমল-তৰণি-তৰুণ-শ্ৰীযুত-গদাধৰ-বৃহৎফুকনেন-শ্ৰীশ্ৰীকামাখ্যা-মহাদেব্যাঃ পাষাণাদি-ময়-মঠোঽয়ং [ং] নিৰমায়ি ঋষি-ৰস-তৰ্ক-সুধাংশু-শাকে। ১৬৬৭॥

৫১ ১৬৬৭

কলিয়াবৰৰ হাতীমূৰা পৰ্বতৰ দুৰ্গা-মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

৺ * * * * * * পুষ্কৰ-মধুক * * * * ৰঙ্গীকৃত-ভূৰি-নৃপ * * * * সুধাকৰ-কৰ-কলিত-কা * * * * ৰৎ-শৰ-জৰ্জ্জৰিতাৰি-ৱৰ-ৱাসৱ-ৱংশাৰ্ণৱ-শশধৰ-ধৰণী-মণ্ডলাখণ্ডলাখণ্ড-প্ৰতাপ-ৰাজাধি-

---

50. Rock Inscription of the Kāmākhyā Temple, Silghat, 1667 Śaka

ॐ१ स्वस्ति कर-कलित-कठोर-कोदण्ड-खण्ड-क्षिप्त-काण्ड-विदीर्ण-विपक्ष-पक्ष-वक्षः-प्रकट-कपाट-प्रोद्गत-रुधिर-धारा-दिग्ध-भू-भाग-भर्ग-भद्रकाली-चरण-समर्च्चनैधित-तेजः पुण्य-कीर्त्ति-नीति-विदग्ध-धैर्य्य-सार-मार-मनोरम-मूर्त्ति-निखिल-क्ष्मा-पाल-किरीट-कोटि-जुष्ट-पाद-पीठ-विविध-वित्त-विश्राणन-तुलित-देव-द्रुम-श्रीश्रीमत्स्वर्गदेव-प्रमत्तसिंह-सौमार-पीठ-पुरन्दराना-मादेशतस्तच्चरणनलिन-पराग-राशि-स्वर्गावरोहावधि स्वर्ग-नरेन्द्र-चरण-सेवा-रुचि-रुचिर-दुवरा-न्वय-कमल-तरणि-तरुण-श्रीयुत-गदाधर-बृहत्फुक्कनेन श्रीश्रीकामाख्या-महादेव्याः पाषाणादि-मय-मठोऽयं [ं] निरमायि ऋषि-रस-तर्क्क-सुधांशु-शाके। १६६७॥

51. Rock Inscription of the Durgā Temple, Hatimura Hillock, Kaliabar, 1667 Śaka

• ॐ * * * * * * पुष्कर-मधुक * * * * रङ्गीकृत-भूरि-नृप * * * * सुधाकर-कर-कलित-का * * * * रत्-शर-जर्ज्जरितारि-वर-वासव-वंशार्णव-शशधर-धरणी-मण्डलाख-

ৰাজ-শ্ৰীশ্ৰীমৎপ্ৰমত্তসিংহ-স্বৰ্গদেৱানামাজ্ঞয়া তদীয়-পদ-পয়োজ-মধুকৰ-প্ৰতাপ-দিনকৰ-স্বৰ্গাৱতাৰাৱধি স্বৰ্গৰাজ-সেৱি-ৱংশাৱতংস-শ্ৰীযুত-গদাধৰ-তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনঃ শ্ৰীশ্ৰীদুৰ্গা-মহাদেৱ্যা মঠমিমমচীকৰৎ তুৰগ-ৰস-ৰসেন্দু-শাকে। ১৬৬৭॥

৫২ 　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　১৬৭১

দক্ষিণপাট সত্ৰৰ ভূমিদানৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীবনমালী গোসাঞিদেৱক দিয়া

মঘৱৎ-কুল-পয়োধৌ পদ্মৱদদ্ভুত-শ্ৰী-নৃপতি-গুণ-সুগন্ধৈৰ্ম্মোহিত-মত্ত-ভৃঙ্গ-নিজ-জন-পৰিপালো স্বৰ্গদেৱো নৰেশো দ্বিজৱৰ-দায়োদানবাণখ্যা-সমেতান (?)॥

স্বস্তি শ্ৰীমৎ-পুৰন্দৰোদাৰ-কুল-কমলালংকৃতাহস্কৰ-শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণ-প্ৰমত্তসিংহ-নৰেশ্বৰ-ৱৰ-গুণ-নিকৰ-ৱিৰাজিত-স্বৰ্গ-কান্ত-কমনীয়-দুৱৰা-কুলোদ্ভৱ-বৃহস্তামু-শ্ৰীমৎ[ত]ৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন ধৰ্ম্মোত্তৰ-জীৰ্ণোদ্ধাৰ-প্ৰমাণ-তাম্ৰপট্টক-পত্ৰিকেয়ং।

দৰং দেশৰ ৰাজ ও ৰাজপুত্ৰ ও হাজৰিকা ও শইকিয়া ও বড়া ও বৰুৱ সমেৎ সাৱহিতে জানিব পূৰ্ব্বে জয়ধ্বজ ৺দেৱে পোষ্কৰ পৰগনাৰ ১৫ ঘৰ ভকত অনাই দৰং দেশৰ পূবে দুহুঁৰিয়া নদীৰ পূব পাৰ পশ্চিমে বড়নদী উত্তৰে সিঙ্গিমাৰিৰ উত্তৰ নেজা দক্ষিণে আলী এহি চতুৰ্হদ্দাৰ চিন জমি বাড়ি বড়ি মৃত্তিকা সমেৎ ৺ৰক তাম্ৰপত্ৰিকা কৰি দিচিল ইদানীক সেই পত্ৰ চৌৰাপহৃত হৈল কাৰণ ৺ৰ দেৱৰ আজ্ঞায়ে তদনুসাৰে ৺দেৱৰ পুণ্যে ধৰ্ম্মোত্তৰ তাম্ৰপটক

यवलाखवद-प्रताप-राजाधिराज-श्रीश्रीमत्प्रमत्तसिंह-स्वर्गदेवानामाज्ञया तदीय-पद-पयोज-मधुकर-प्रताप-दिनकर-स्वर्गावतारावधि स्वर्गराज-सेवि-वंशावतंस-श्रीयुत-गदाधर-तरुण-दुवरा-बृहत्फुकनः श्रीश्रीदुर्गा-महादेव्या मठमिममचीकरत् तुरग-रस-रसेन्दु-शाके। १६६७॥

52. Copperplate Inscription of Land Grant to the Dakhinpāṭ-sattra, 1671 Śaka

मघवत्-कुल-पयोधौ पद्मवदद्भुत-श्री-नृपति-गुण-सुगन्धैर्म्मोहित-मत्त-भृङ्ग-निज-जन-परिपालो स्वर्गदेवो नरेशो द्विजवर-दायोदानबानख्या-समेतान (?)॥

स्वस्ति श्रीमत्-पुरन्दरोदार-कुल-कमलालंकृताहस्कर-श्रीश्रीस्वर्गनारायण-प्रमत्तसिंह-नरेश्वर-वर-गुण-निकर-विराजित-स्वर्ग-कान्त-कमनीय-दुवरा-कुलोद्भव-बृहस्तामु-श्रीमत [त] रुण-दुवरा-बृहत्फुकनेन धर्म्मोत्तर-जीर्णोद्धार-प्रमाण-ताम्रपट्टक-पत्रिकेयं।

কৰি দিয়া গল। তিনি প্ৰসঙ্গ শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন কৰি ৺ৰ দেৱক আশীৰ্ব্বাদ কৰি পুত্ৰ-পৌত্ৰাদিক্ৰমে ভোগ কৰি থাকিবেক। ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমুচি মাৰেচা জলকৰ জবঙ্কাৰ দণ্ড বন্ধ দান খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হইল॥ ইহাত কোনোজনে অন্যথা নাচৰিবেক। ইতি শক ১৬৭১ তাং ২১ মাঘ।

আৰু ভকতৰ গিৰি জাই আনন্দ কং ১ ঘৰ তিতা কং ১ ঘৰ পদ্মো সাং ১ ঘৰ বাজয় গং ১ ঘৰ আনন্দ কং ১ ঘৰ বাগৰ দিয়া কং ১ ঘৰ কপিলা কং ১ ঘৰ কহা কং ১ ঘৰ কানাই কং ১ ঘৰ হৰিধুলি কং ১ ঘৰ কামৰাতি কং ১ ঘৰ জিবনা কচাৰি ১ ঘৰ খড়ি-খুটি কটা মঙ্গল চৌং ১ ঘৰ খলা সড়া গোপাল চৌং ১ ঘৰ চক গঢ়া জিবন হিৰা ১ ঘৰ মুঠ ১৫ ঘৰ॥

৫৩ ১৬৭১

ৰুদ্ৰেশ্বৰ দেৱালয়ৰ শিলৰ ফলি

শ্ৰীৰাম

৺৭ স্বস্তি শ্ৰীকোদণ্ড-খণ্ডাস্ফালন-ধ্বনি-পূৰিত-দিগ্-ভয়-ৱিকম্পমান-বৈৰি-বীৰবৰ-শক্ৰ-ৱংশাৱতংস-শ্ৰীৰুদ্ৰ-চৰণাৰ্চ্চক-শ্ৰীৰুদ্ৰসিংহ-মহাৰাজাধিৰাজঃ শ্ৰীমাধৱ-কামাখ্যোমানন্দাদি-দেৱানৰ্চ্চয়িত্বাশ্বক্ৰান্তাদি-তীৰ্থে স্নান-দানানি ৱিধায় কাল-ৱশাৎ সুৰ-ভৱনঙ্গতোঽত্ৰ তস্মিন্ তৎপুত্ৰঃ নৃপ-গণ-গণনাগ্ৰ-গণ্য-বৈৰি-ৱাৰণ-ৱিদাৰণ-পঞ্চানন-শ্ৰীপ্ৰমত্তসিংহ-নৃপাজ্ঞয়া তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন শ্ৰীশ্ৰীৰুদ্ৰেশ্বৰ-শিৱং সংস্থাপ্য তদুপৰি মঠোঽয়মকাৰি ইন্দু-সিন্ধু-ৰসাত্মনি শাকে ১৬৭১॥

53. Rock Inscription of the Rudreśvara Temple, 1671 Śaka

ॐ१ स्वस्ति श्री-कोदण्ड-खण्डास्फालन-ध्वनि-पूरित-दिग्-भय-विकम्पमान-वैरि-वीरवर-शक्र-वंशावतंस-श्रीरुद्र-चरणार्च्चक-श्रीरुद्रसिंह-महाराजाधिराजः श्रीमाधव-कामाख्योमानन्दादि-देवानर्च्चयित्वाश्वक्रान्तादि-तीर्थे स्नान-दानानि विधाय काल-वशात् सुर-भवनङ्गतोऽत्र तस्मिन् तत्पुत्रः नृप-गण-गणनाग्र-गण्य-वैरि-वारण-विदारण-पञ्चानन-श्रीप्रमत्तसिंह-नृपाज्ञया तरुण-दुवरा-बृहत्फुकनेन श्रीश्रीरुद्रेश्वरशिवं संस्थाप्य तदुपरि मठोऽयमकारि इन्दु-सिन्धु-रसात्मनि शाके । १६७१ ॥

৫৪ ১৬৭২

গুৱাহাটীৰ জনাৰ্দনৰ ফল্গুৎসৱৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

৺৭ শ্ৰীস্বস্তি শ্ৰীদেৱাধিদেৱ-মুনি-বৃন্দ-বন্দিত-পাদ-পঙ্কজ-মায়া-মৰ্দ্দন-পৰমানন্দ-সন্দোহোৎসুক-শ্ৰীশ্ৰীজনাৰ্দ্দন-দোলনাদি-বিবিধ-বিহাৰ-বিনোদ-বিলাসায় সমৰ-বিজয়-ভূপতি-নিকৰ-চূড়ামণি-মহাৰাজাধিৰাজ-শ্ৰীশ্ৰীপ্ৰমত্তসিংহ-নৃপাজ্ঞয়া শ্ৰীশ্ৰীজনাৰ্দ্দন-চৰণাৰ্চ্চন-শ্ৰীমৎ-তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন মন্দৰ-গিৰি-পৰিসৰে ফল্গুৎসৱ-দৌলোঽয়মকাৰি কৰ-মুনি-ৰস-ব্ৰহ্মাণি শাকে। ১৬৭২ ॥

৫৫ ১৬৭২

নীলাচলৰ ফল্গুৎসৱৰ দৌলৰ শিলৰ ফলি

স্বস্তি শ্ৰীসুৰাসুৰ-বন্দিত-মহিষাসুৰ-মৰ্দ্দিত-পীত-ৰুধিৰোন্মত্ত-যোগিনী-গণাবৃত-গীত-ৰাগাদি-নৰ্ত্তিত-শ্ৰীশ্ৰীকামাখ্যাদেৱী-দোলনাদি-বিনোদ-বিলাসায় ধৈৰ্য্য-গাম্ভীৰ্য্য-বীৰ্য্য-বিবিধ-দান-বিতৰণ-কল্পদ্ৰুম-সম-ভূপাল-চূড়ামণি-কামাখ্যা-চৰণ-পৰায়ণ-স্বৰ্গেশ-বংশাৱতংস-শ্ৰীশ্ৰীপ্ৰমত্তসিংহ-মহাৰাজাধিৰাজাজ্ঞয়া শ্ৰীতৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন নীলগিৰৌ সিদ্ধ-কামেশ-মধ্যে কেদাৰ-ক্ষেত্ৰে ফল্গুৎসৱ-দৌলোঽয়মকাৰি নেত্ৰ-গোত্ৰ-ৰসাৱনী-শাকে। ১৬৭২।

---

54. Rock Inscription of Janārdana's Phalgūtsava Temple, Gauhati, 1672 Śaka

ॐ१ स्वस्ति श्रीदेवाधिदेव-मुनि-वृन्द-वन्दित-पाद-पङ्कज-माया-मर्द्दन-परमानन्द-सन्दोहोत्सुक-श्रीश्रीजनार्द्दन-दोलनादि-विविध-विहार-विनोद-विलासाय समर-विजय-भूपति-निकर-चूडामणि-महाराजाधिराज-श्रीश्रीप्रमत्तसिंह-नृपाज्ञया श्रीश्रीजनार्द्दन-चरणार्च्चन-श्रीमत्-तरुण-दुवरा-वृहत्फुक्कनेन मन्दर-गिरि-परिसरे फल्गूत्सव-दोलोऽयमकारि कर-मुनि-रस-ब्रह्माणि शाके । १६७२ ॥

55. Rock Inscription of the Phalgūtsava Temple, Nīlāchala, 1672 Śaka

स्वस्ति श्रीसुरासुरवन्दित-महिषासुर-मर्द्दित-पीत-रुधिरोन्मत्त-योगिनी-गणावृत-गीत-रागादि-नर्त्तित-श्रीश्रीकामाख्यादेवी-दोलनादि-विनोद-विलासाय धैर्य्य-गाम्भीर्य्य-वीर्य्य-विविध-दान-वितरण-कल्पद्रुम-सम-भूपाल-चूडामणि-कामाख्या-चरण-परायण-स्वर्गेश-वंशावतंस-श्रीश्रीप्रमत्तसिंह-महाराजाधिराजाज्ञया श्रीतरुण-दुवरा-वृहत्फुक्कनेन नीलगिरौ सिद्ध-कामेश-मध्ये केदार-क्षेत्रे फल्गूत्सव-दोलोऽयमकारि नेत्र-गोत्र-रसावनी-शाके । १६७२ ॥

৫৬ ১৬৭২

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ ফল্গু্ৎসৱৰ দৌলৰ শিলৰ ফলি

ওঁ স্বস্তি শ্ৰীদেৱাধিদেৱ-সুৰাসুৰ-ৱন্দিত-চৰণ-হয়াসুৰামঙ্গল-মৰ্দ্দন-নানা-গীত-বাদ্য-মঙ্গল-প্ৰীত্যুৎসৱানন্দ-শ্ৰীশ্ৰীহয়গ্ৰীৱ-মাধৱ-দোলনান্দোলন-ৱিনোদ-ৱিলাসায় দান-ৱিতৰণ-দধীচি-কৰ্ণোপম-সমৰ-ৱিজয়ী-নৃপ নিকৰ-চূড়ামণি-স্বৰ্গেশ-ৱংশাৱতংস শ্ৰীশ্ৰীপ্ৰমত্তসিংহ-মহাৰাজাধিৰাজাজ্ঞয়া শ্ৰীমাধৱ-চৰণ-পৰায়ণ-শ্ৰীতৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন মণিকূট-গিৰৌ ফল্গু্ৎসৱ-দৌলোঽয়মকাৰি পক্ষ-মুনি-ৰস-ত্ৰিনয়ন শাকে। ১৬৭২ ॥

৫৭ ১৬৭৩

নীলাচলৰ কেদাৰ-মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

স্বস্তি শ্ৰীশ্ৰীসৌমাৰেশ্বৰ-ৰাজেশ্বৰসিংহ-নৃপাজ্ঞয়া তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন শ্ৰীকেদাৰ-লিঙ্গোপৰি মঠোঽয়মকাৰি ৰাম-মুনি-ৰসেন্দু-শাকে ॥ ১৬৭৩ ॥

৫৮ ১৬৭৪

গুৱাহাটীৰ বৰফুকনৰ সভা-মন্দিৰৰ পশ্চিমৰ অজিত দ্বাৰৰ ফলি

স্বস্তি নিকাম-সমুদ্দাম-গুণ-গ্ৰাম-ৱিশ্ৰাম-ধাম-কামাভিৰাম-যশোজিত-ৱসুধাধাম-ধামাধিপ-গুণিতাগুণ-প্ৰতত-প্ৰতাপ-প্ৰতীয়মান-দান-সন্তান-কৰ্ণায়মান-

---

56. Rock Inscription of Hayagrīva-Mādhava's Phalgūtsava Temple, Hajo, 1672 Śaka

ॐ स्वस्ति श्रीदेवाधिदेव-सुरासुर-वन्दित-चरण-हयासुरामङ्गल-मर्द्दन-नाना-गीत-वाद्य-मङ्गल-प्रीत्युत्सवानन्द-श्रीश्रीहयग्रीव-माधव-दोलनान्दोलन-विनोद-विलासाय दान-वितरण-दधीचि-कर्णोपम-समर-विजयी-नृप-निकर-चूडामणि-स्वर्गेश-वंशावतंस-श्रीश्रीप्रमत्तसिंह-महाराजाधिराजाज्ञया श्रीमाधव-चरण-परायण-श्री-तरुण-दुवरा-बृहत्फुक्कनेन मणिकूट-गिरौ फल्गूत्सव-दौलोऽयमकारि पक्ष-मुनि-रस-त्रिनयन शाके। १६७२ ॥

57. Rock Inscription of the Kedāra Temple, Nīlāchala, 1673 Śaka

स्वस्ति श्रीश्रीसौमारेश्वर-राजेश्वरसिंह-नृपाज्ञया तरुण-दुवरा-बृहत्फुक्कनेन श्रीकेदार-लिङ्गोपरि मठोऽयमकारि राम-मुनि-रसेन्दु-शाके ॥ १६७३ ॥

58. Rock Inscription of the Western Ajita-dvāra of the Barphukan's Audience-hall, Gauhati, 1674 Śaka

स्वस्ति निकाम-समुद्दाम-गुण-ग्राम-विश्राम-धाम-कामाभिराम-यशोजित-वसुधा-धाम-धामाधिप-गुणितागुण-प्रतत-प्रताप-प्रतीयमान-दान-सन्तान-कर्णायमान-श्रीश्रीमत्-स्वर्गनारायण-

শ্ৰীশ্ৰীমৎ-স্বৰ্গনাৰায়ণ-ৰাজেশ্বৰাণাং চৰণ-চাৰণ-দাৰুণ-ৰণ-কোবিদ-কৈলাস-কাশ-সংকাশ-যশোনিৱাস-বাখিলস (?)-সুৰপুৰাৱতাৰাৱধি-স্বৰ্গ-নৰেশ-সেৱী-ৱংশ-ভূষণ-শ্ৰীমৎ-তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুক্কনোঽতিসুন্দৰ-সভা-মন্দিৰস্যাজিতাখ্য-পশ্চিম-দ্বাৰমিদং চাককাৰুভিৰকাৰয়ৎ সেনা-তুৰঙ্গ-ৰসেন্দু-শাকে ॥

৫৯ ১৬৭৪

ৰুদ্ৰেশ্বৰ-দেৱালয়ৰ গড়ৰ শিলৰ ফলি

৺৭ শ্ৰীগৌৰীশ-পদাৰৱিন্দ-মধুপো ৰূপেণ কামোপমো নীতৌ ৱাক্‌পতিৰোজসা সুৰপতিৰ্ভূ-লোক-কল্প-দ্ৰুমঃ ইন্দু-প্ৰায়-যশা বভূৱ ভুৱনে ভূপাল-চূড়ামণিৰ্দ্ধীৰো ৱীৰগণাগ্ৰণীৰ্গুণমণিঃ শ্ৰীৰুদ্ৰসিংহো নৃপঃ॥ তৎপুত্ৰঃ প্ৰতত-প্ৰতাপ-তপনো দীনৌঘ(?)মীনোদধিঃ পুণ্যাব্ধিৰ্নৃপ-বৃন্দ-ৱন্দিত-পদ-দ্বন্দ্বাৰৱিন্দঃ সুধীঃ কীৰ্ত্ত্যা নিন্দিত-শাৰদেন্দুৰভৱৎ কন্দৰ্প-দৰ্পাপহো ৰূপেণেহ প্ৰমত্তসিংহনৃপতিৰ্ভূমণ্ডলাখণ্ডলঃ॥ তস্যাদেশ-ৱশাৎ সুধাংশু-যশসা মৰ্য্যাদয়া সিন্ধুনা ৱীৰ-শ্ৰী-তৰুণাদি-শব্দ-দুৱৰা-নাম্না মহামন্ত্ৰিণা প্ৰাকাৰোঽয়মকাৰি কাৰুভিৰলংকাৰেণ সাকং জনৈঃ শাকে ৱেদ-হয়ালিপাদ-ধৰণ্যো ৰুদ্ৰেশ্বৰস্যালয়ে ॥ ১৬৭৪ ॥

राजेश्वराणां चरण-चारण-दारुण-रण-कोविद-कैलास-काश-संकाश-यशोनिवास-वाखिलस (?)-सुरपुरावतारावधि-स्वर्ग-नरेश-सेवी-वंश-भूषण-श्रीमत्-तरुण-दुवरा-बृहत्फुक्कनोऽतिसुन्दर-सभा-मन्दिरस्याजिताख्य-पश्चिम-द्वारमिदं चारु-कारुभिरकारयत् सेना-तुरङ्ग-रसेन्दु-शाके ॥ १६७४ ॥

59. Rock Inscription on the Wall around the Rudreśvara Temple, 1674 Śaka

ॐ१ श्री-गौरीश-पदारविन्द-मधुपो रूपेण कामोपमो नीतौ वाक्पतिरोजसा सुरपतिर्भूलोक-कल्प-द्रुमः। इन्दु-प्राय-यशा बभूव भुवने भूपाल-चूडामणिर्धीरो वीरगणाग्रणी-र्गुणमणिः श्रीरुद्रसिंहो नृपः॥ तत्पुत्रः प्रतत-प्रताप-तपनो दीनौघ(?)-मीनोदधिः पुण्याब्धिर्नृप-वृन्द-वन्दित-पदद्वन्द्वारविन्दः सुधीः कीर्त्त्या निन्दित-शारदेन्दुरभवत् कन्दर्प-दर्पापहो रूपेणेह प्रमत्तसिंह-नृपतिर्भूमण्डलाखण्डलः॥ तस्यादेश-वशात् सुधांशु-यशसा मर्य्यादया सिन्धुना वीर-श्री-तरुणादि-शब्द-दुवरा-नाम्ना महामन्त्रिणा। प्राकारोऽयमकारि कारुभिरलंकारेण साकं जनैः। शाके वेद-हयालिपाद-धरणौ रुद्रेश्वरस्यालये ॥ १६७४ ॥

৬০ ১৬৭৪

চিত্ৰাচলৰ নৱৰত্ন-মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

স্বস্তি স্মৰ-হৰ-চৰণ-চাৰণ-বৈৰি-ৱাৰণ-দাৰণ-পঞ্চানন-প্ৰতাপ - তপন - নৃপ-নিকৰ - শিৰোৰত্ন - নীতি - ৰত্ন - ৰত্নাকৰ-শশধৰ-প্ৰৱৰ-যশোধৰ-ৱাসৱ-ৱংশাৱতংস-শ্ৰীশ্ৰীমৎ-স্বৰ্গনাৰায়ণ-ৰাজেশ্বৰসিংহ-নৰেশ্বৰাণামাদেশতস্তন্মন্ত্ৰি-প্ৰৱৰ-প্ৰাগ্‌জ্যোতিষ-পুৰাশেষ-সেনা-নায়ক-যশোজিত - সুধাকৰাৰাতি - তিমিৰ - মিহিৰ -স্বৰ্গাৱতাৰাৱধি স্বৰ্গ-নৰেশ-সেৱি-ৱংশ-ৱিভূষণ-শ্ৰীমত্তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনো ৱিচিত্ৰ-চিত্ৰাচলালয়-নৱগ্ৰহাত্মক-শিৰোপৰি নৱৰত্নাখ্য-মঠমিমমচীকৰদ্বেদাদ্ৰি-ৰসেন্দু-শাকে ॥ ১৬৭৪ ॥

৬১ ১৬৭৫

নৱগ্ৰহ-পুষ্কৰিণীৰ শিলৰ ফলি

স্বস্তি প্ৰচণ্ড-কোদণ্ড-কাণ্ড-যমদণ্ড-দণ্ডিত-প্ৰকাণ্ডাৰি-মুণ্ড -মণ্ডলী-মণ্ডিত-সুখণ্ডাখণ্ডল-প্ৰবল-যশোজিত-সুধা-ধাম-কামাভিৰাম-ধামাধিপাধিক-ধাম-সুত্ৰাম-গোত্ৰানন্দ - সিন্ধু - শশধৰ -নৃপ- নিকৰ-শিৰোদাম-শ্ৰীশ্ৰীমৎস্বৰ্গদেৱ-ৰাজেশ্বৰসিংহ-নৰেশ্বৰাণাং চৰণ-পুষ্কৰ-মধুকৰ-মন্ত্ৰি-প্ৰৱৰ-যশোজিত-শাৰদ-শশধৰ-নিজ-বীৰ্য্য-

---

60. Rock Inscription of the Navaratna Temple of Navagraha on Chitrāchala, Gauhati, 1674 Śaka

स्वस्ति स्मर-हर-चरण-चारण-वैरि-वारण-दारण-पञ्चानन-प्रताप-तपन-नृप-निकर-शिरोरत्न-नीति-रत्न-रत्नाकर-शशधर-प्रवर-यशोधर-वासव-वंशावतंस-श्रीश्रीमत् - स्वर्गनारायण -राजेश्वरसिंह-नरेश्वराणामादेशतस्तन्मन्त्रि - प्रवर - प्रागज्योतिषपुराशेष -सेना-नायक-यशोजित-सुधाकराराति-तिमिर-मिहिर-स्वर्गावतारावधि स्वर्ग -नरेश-सेवि-वंश- विभूषण-श्रीमत्तरुण-दुवरा-बृहत्फुकनो विचित्र - चित्राचलालय - नवग्रहात्मक - शिरोपरि नवरत्नाख्य - मठमिममचीकरद्वेदाद्रि - रसेन्दु-शाके ॥ १६७४ ॥

61. Rock Inscription of the Navagraha-Puskariṇī, Gauhati, 1675 Śaka

स्वस्ति प्रचण्ड - कोदण्ड - काण्ड - यमदण्ड - दण्डित -प्रकाण्डारि-मुण्ड-मण्डली-मण्डित-सुखण्डाखण्डल-प्रबल-यशोजित-सुधा-धाम-कामाभिराम-धामाधिपाधिक-धाम- सुत्राम- गोत्रा-नन्द-सिन्धु-शशधर-नृप-निकर-शिरोदाम-श्रीश्रीमत्स्वर्गदेव-राजेश्वरसिंह-नरेश्वराणां चरण-पुष्कर-मधुकर-मन्त्रि-प्रवर-यशोजित-शारद-शशधर-निज-वीर्य्य-निर्जित-रिपु-निकर-स्वर्ग-नृप-वर्ग-सेवी-वंश-

নিৰ্জ্জিত-ৰিপু-নিকৰ-স্বৰ্গ-নৃপ-ৱৰ্গ-সেৱী-ৱংশ-বিভূষণ-শ্ৰীমত্তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন নৱগ্ৰহাশয়াখ্য-পুষ্কৰিণীয়মখানি বাণাদ্ৰি-ৰসেন্দু-শাকে ॥ ১৬৭৫ ॥

৬২ ১৬৭৫

পূবপাৰ পৰগণাৰ সুন্দৰীখেল সত্ৰৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীৰাম

স্বস্তি প্ৰচণ্ড-প্ৰতাপ-মণ্ডল-দোৰ্দ্দণ্ডাখণ্ডল-ৱংশাৱতংস-শ্ৰীশ্ৰীমৎ-স্বৰ্গনাৰায়ণ-ৰাজেশ্বৰসিংহ-মহীপালস্য প্ৰিয়তম-মন্ত্ৰি-প্ৰৱৰ-শ্ৰীশ্ৰীদামোদৰ-চৰণ-শ্ৰীপৰ্ণ-বিনম্ৰ-শ্ৰীমত্তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন তৎপুণ্যাৰ্থং তাম্ৰপত্ৰং ধৰ্ম্মস্য বৃত্তিৰক্ষণং

৺৭ কামৰূপ দেশৰ বৰুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰী ও পটোৱাৰী ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া আনোসকলে সাৱধানে জানিব পূবপাৰ পৰগণাৰ দিয়া কপাৰ আলতা দুই গ্ৰামৰ মধ্যত উবাৰ দলনি মাটিৰ পকা ৮ পুৰা ছুলিৰ দৰে আৰে হদ পূবে য়ালতাৰ জোৰ পশ্চিমে জইনাৰাণ মেধিৰ সিমা উত্তৰে দিঘলা পিট দখিনে দৰ্প্পাৰ সীমা আৰু সুন্দৰিখেল দখিনে সিঙ্গৰা দুই গ্ৰামৰ মধ্যত পূবে কনাৰ পুখুৰী পশ্চিমে বামুন ডোবা উত্তৰে চকচকি বিল দক্ষিণে খেৰকটা বৰি এই চতুহদে উবাৰ দলনি মাটি বেচিমৰা বিল সহিতে ৺৺ৰ পুণ্যে সুন্দৰিখেল সত্ৰৰ শঙ্খপাণি মেধিক ধৰ্ম্মত্তৰ কৰি দিয়া গল। হৰিমন্দিৰত তৈলবন্তি জলাই শ্ৰৱণ কিৰ্ত্তন কৈ ৺৺ক আশিৰ্ব্বাদ কৰি পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে ভোগ্য কৰি থাকিব। ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমুচি মাৰেসা জলকৰ জৰখাৰ চৌকি হাট ঘাট দান খুট দণ্ড বন্ধ সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল। ইহাত কোনোজনে বিৰুদ্ধে নাচৰিব। ইতি শক ১৬৭৫, তাৰিক্ষ ১১ মাঘ॥

विभूषणा-श्रीमत्तरुणा-दुवरा-बृहत्फुक्कनेन नवग्रहाशयाख्य-पुष्करिणीयमखानि बाणाद्रि-रसेन्दु-शाके ॥ १६७५ ॥

62. Copperplate Inscription of the Sundarī-khel-sattra of the Pūb-pār-parganā, 1675 Śaka

स्वस्ति प्रचण्ड-प्रताप-मण्डल-दोर्दण्डाखण्डल-वंशावतंस-श्रीश्रीमत्स्वर्गनारायण-राजेश्वर-सिंह-महीपालस्य प्रियतम-मन्त्रि-प्रवर-श्रीश्रीदामोदर-चरण -श्रीपर्ण-विनम्र-श्रीमत्तरुण-दुवरा-बृहत्फुक्कनेन तत्पुण्यार्थं ताम्रपत्रं धर्म्मस्य वृत्तिरक्षणं ।

৬৩ ১৬৭৭

খাতা পৰগণাৰ শক্তিপাৰা গ্ৰামৰ তামৰ ফলি

৺স্বস্তি শ্ৰীজিত-কন্দৰ্প-ভীম-ভীষণ-বিক্ৰমঃ শ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহ-শ্ৰীস্বৰ্গ-নাৰায়ণ-নৃপঃ ॥ অহং পুণ্যমনাঃ পত্ৰীং কামৰূপে দদামীমাং অগস্তি-ৰাম-দাসাভ্যাং তদেতদ্বৃত্তিৰক্ষিণীং ॥

কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰী ও পাটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া ও গয়ৰহ সকলো সাৱধানে জানিব খাতা পৰগণাৰ শক্তিপাৰা গ্ৰাম ও পূৰ্ব্বে দেৱৰ বজালি দক্ষিণে জুলিৰ পাৰ পশ্চিমে ৺কহাৰ সীমা উত্তৰে মৰনৈ এই চতুৰ্হদ মধ্যত ৰোৱাতি মাটি ৯ পুৰা বাড়ি এখন আৰু পূৰ্ব্বে বেঙ্গেনাতলি দক্ষিণে জান পশ্চিমে শ্ৰীৰামৰ সীমা উত্তৰে কেন্দু গছ এই চতুৰ্হদৰ মধ্যত ১০ পুৰা বাজে বাড়ি ১ খান আৰু মঁহমৰাত বাওতলি ২ পুৰাই ঝাঁপে ১ পুৰা আৰু কঠিয়াতলি ৮০ দোন মুঠতে মাটি ২০৮০ পুৰা বাড়ি ২ খন আৰো ৰূপ ১ টকা এৰি বেজ অগস্তি ভতিজাক ৰাম এই দুইক দিলে ॥ ইহাৰ কৰ কাঁটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ জলকৰ জৰক্ষাৰ চোৰ চিনলা ধুমুচি মাড়েৰা দণ্ড বন্ধ দান খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হল। এই মাটি বাড়ি বৈদ্যৰ পুত্ৰ-পৌত্ৰাদিক্ৰমে উপভোগ কৰি থাকিব। ইহাত কোনোজনে অন্যথা নকৰিব। ইতি শন ১৬৭৭ ॥

৬৪ ১৬৭৭

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ প্ৰদীপ-নৈবেদ্যৰ অৰ্থে কৌৰৱভাগ পূবপাৰ পৰগণাৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীহয়গ্ৰীৱ-মাধৱায়

স্বস্তি প্ৰৱৰ-নৃপ-নিকৰ-শিৰো-দাম-সুত্ৰাম-গোত্ৰামল-কমল-ভাস্কৰজিদ-পাৰ-কীৰ্ত্তি-প্ৰকৰ-প্ৰতত-প্ৰতাপাৱলিতাৰাতি-তমো-জাতি-শ্ৰীশ্ৰীমৎ-স্বৰ্গদেৱ-

---

63. Copperplate Inscription of the Śaktipāra Village, Khātā-parganā, 1677 Śaka

ॐ स्वस्ति श्रीजित-कन्दर्प-भीम-भीषण-विक्रमः श्रीराजेश्वरसिंह-श्रीस्वर्गनारायण-नृपः ॥ अहं पुण्यमनाः पत्रीं कामरूपे ददामीमां अगस्ति-राम-दासाभ्यां तदेतद्वृत्तिरक्षिणीं ॥

64. Copperplate Inscription of the Kōwarbhāg-Pūbpār-parganā, 1677 Śaka

स्वस्ति प्रवर-नृप-निकर-शिरो-दाम-सुत्राम-गोत्रामल-कमल-भास्करजिदपार-कीर्त्ति-प्रकर-प्रतत-प्रतापावलितारराति-तमो-जाति-श्रीश्रीमत्-स्वर्गदेव-प्रमत्तसिंह-नृपाज्ञया तत्पदारविन्द-

প্ৰমত্তসিংহ-নৃপাজ্ঞয়া তৎপদাৰৱিন্দ-ৰোলম্ব-মন্ত্ৰিৱৰ-ৱিৱিধ-গুণাকৰ-শ্ৰীমৎ-তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকন-সুত্ৰ-মাত্ৰায়াং-সজায়াসুত-দ্বয়-শ্ৰেয়সে (?) ৱাটিকা-সহিত-অষ্টাদশাধিক-ৱিংশতি-দ্বয়-পুটক-মিত-ভূকৰ-ৰহিত সধূপ-দীপ-শতকং (?) সতৈজসাধাৰং তস্কৰ-বধ-তাম্বুলাভিঃ (?) প্ৰতি-সংক্ৰান্তীয়-নৈৱেদ্য-শতকঞ্চ প্ৰাদাৎ মুনি-ৱিধু-ৰসেন্দু-শাকে ॥

৵কামৰূপ দেশৰ ৰুয়া বড়কায়স্থ ও চৌধাৰী ও পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰীয়া হাজো নিবাসী ও দলৈ ৰাজখোৱা মেনা মেতেৰি আনোসকলে সাবহিতে জানিব ৵৵ৰ আজ্ঞাৱে ছলাব কলিয়া কটকীয়ে দপদৰত সভা বিদ্যমানে কৈ দিছে নৈবেদ্য প্ৰদীপৰ নিমিত্তে ডেকাজনা দুৱৰা বৰফুকনক কোঞঁৰভাগ পূবপাৰ পৰগণাৰ বৰিয়াজানি গ্ৰামৰ ৰূপিত জমি ২০ পুৰা আলতা গ্ৰামৰ ১২ পুৰা কমাৰকছি গ্ৰামত ১২ পুৰা আৰু পূৰ্ব্বে পিতৃ সৰুজনা দুৱৰা ফুকনে দিয়া দেহৰ পৰগণাৰ অভাইপুৰ গ্ৰামৰ ৰূপিত জমি ৪ পুৰা পতন সহিতে কৰি এখন মুঠ মাটী ৫৮ পুৰা এই মাটীৰে নিয়মকৈ দিয়া যায় মানুহৰ গামাটী ৪ পুৰা বস্তি লগোৱা মাধৱদাস আঠপৰীয়াৰ মাটী ১ পুৰা এই ৫ পুৰা থাকিল মাটী ৫৩ পুৰা বৎসৰি চুকনী পুৰাত ॥৹ আনা দৰে হলে ২৬৷৷৹ আৰে তেল কিনি দিনে ৰাতি থকাকৈ দিব পূৰ্ব্বে পিতৃ সৰুজনা দুৱৰা ফুকনৰ নামে আছে বস্তি ১ গছ এতিয়া দিয়া ডেকাজন দুৱৰা ফুকনৰ নামে ১ গছ পুত্ৰ দুৱৰা ফুকনৰ নামে ১ গছ মিন্নাথ ডেকাৰ নামে ১ গছ মাতৃৰ নিমিত্তে দিনৰ এক পৰ ৰাত্ৰি এক পৰ থকালৈ বস্তি ১ গছ এই ৬ গছ প্ৰদীপ প্ৰতিদিনে ৵৵৵ঠাইত ৬জনৰ কুশলৰ অৰ্থে লগাব আৰু প্ৰতি সংক্ৰান্তিয়ে ৬জনৰ নিমিত্তে ১৬খন নৈবেদ্য আৰে চাউল ১২ কঠা মাহ ৬ কঠা লোণ ১৷৷ তোলা তামোল ৬ গণ্ডা পাণ ১৭ গুছি আদা ৬ তোলা পাঠৰ উপহাৰ যি হয় দিব এই নৈবেদ্যৰ ডেকাজনা দুৱৰা ফুকনে পত্ৰ মোহৰ কৰি দিছিল সেই পত্ৰ চিৰস্থায়ী নেদেখি চিৰকাল থাকিবৰ নিমিত্তে পত্ৰ গুচাই তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিলে প্ৰদীপৰ দ্ৰব্য নিজৰ ৰামচৰণ বলো মানিকায়ে দিব মাটী প্ৰদীপৰ নৈবেদ্যৰ শ্ৰীযুত ডেকাজনা

रोलम्ब-मन्त्रिवर-विविध-गुणाकर-श्रीमत्-तरुण-दुवरा-बृहत्फुकन-सूत्र-मात्रायां-सजायासुत-द्वय-श्रेयसे (?) वाटिका-सहित-अष्टादशाधिक-विंशति - द्वय - पुटक - मित - भूकर - रहित-सधूप- दीप-शतकं (?) सतैजसाधारं तस्कर-वध-ताम्बुलाभिः (?) प्रति-संक्रान्तीय-नैवेद्य-शतकञ्च प्रादात् मुनि-विधु-रसेन्दु-शाके ॥

বড়ফুকনে পত্ৰ মোহৰ কৰি দিছিল সেই পত্ৰ চিৰস্থায়ী নেদেখি চিৰকাল থাকিবৰ নিমিত্তে পত্ৰ গুচাই তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিলে ইহাৰ কৰ কাটল পদ্দ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমুচি মাৰেছা দণ্ড বন্ধ দান খুত ও গয়ৰহ্ সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হল ইয়াত কোনোজনে অন্যথা নাচৰিবেক আচৰিলে সৰ্ব্বত্ৰ ভ্ৰষ্ট হৈবেক আৰু মাধাদাস আঠপৰীয়া পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে এই প্ৰদিপ নৈবেদ্য লগাব যদি অন্যথা আচৰে পঞ্চম মহাপাতকে পাব দলৈ সেৱা-চলোৱা চেষ্টা কৰি চলোয়াব যদি শ্ৰেষ্টা নকৰে পঞ্চম মহাপাতকে পাব ইতি সক ১৬৭৭ তাং ২২ মাঘ বৎসৰি জমিৰ ৰূপ ২৬৷৷৹ ৰাত্ৰি দিনে থকা বন্তি ৪ গছত লাগে তেল মাহেকত ৩৹ সেৰ ১ গছ ৪ পৰলৈকে থকা মাহেকত লাগে তেল ৩৸৹ বচৰত লাগে ৪৫ সেৰ এক গছ দুপৰলৈ থকা মাহেকত লাগে তেল ৩ সেৰ বচৰত লাগে ৩৬ সেৰ মুঠত মাহেকত তেল ৩৬ সেৰ এই তেল কিনাত ৰূপ ২১৷৷৴ ৬খন নৈবেদ্যৰ বস্তু ৰূপ ৸৶ থাকল ৪ ৰূপ মৰগত লগাব।

৬৫ ১৬৭৭

মণিকর্ণেশ্বৰ দেৱালয়ৰ শিলৰ ফলি

স্বস্তি সমস্ত-সংসাৰী-সংসাৰ-পাৰাৱাৰ-যাতনা-ৱাৰ-নিৱাৰণ-চতুৰতৰ-সুৰ-ৱৰ-শিৰোমণি-মণীশ্বৰ-মহেশ্বৰ-চৰণ-ছায়ানুসৰণ-পৰায়ণ-প্ৰণমদৱনীশ-গণ-মৌলি-মালা-প্ৰভা-ৰাজি-ৱিৰাজিত-পাদ-পীঠ-তল-সকল-ভূ-মণ্ডল-পুৰন্দৰ-কুল-কুমুদ-বান্ধৱ-সম-সমৰ-সীম-নিঃসীম-ভীম-ৱিক্ৰম-প্ৰজ্ঞাৱজ্ঞাত-(?)গীষ্পতি-নীতি-ক্ৰম-মহা-মহিম-শ্ৰীশ্ৰীমদ্ৰাজেশ্বৰসিংহ-নৃপ-সিংহ-প্ৰিয়তম-সেনাপতি-প্ৰধান-ধন্য-ব্ৰহ্মণ্য-জনাগ্ৰহীত্তি(?)-পিণ্ড-পাণ্ডুৰ-সুন্দৰ-কীৰ্ত্তি-নিকৰ-কৰ-দুৰ্জ্জয়-বৈৰী-ৱৰ-ৱাৰণ-বিদা-

---

65. Rock Inscription of the Manikarṇeśvara Temple, Rangmahal, 1677 Śaka

स्वस्ति समस्त-संसारी-संसार-पारावार-यातना-वार-निवारण-चतुरतर-सुर-वर-शिरोमणि-मणीश्वर-महेश्वर-चरण-छायानुसरण-परायण-प्रणमदवनीश-गण-मौलि-माला-प्रभा-राजि-विराजित-पाद-पीठ-तल-सकल-भू-मण्डल-पुरन्दर-कुल-कुमुद-बान्धव-सम-समर-सीम-निःसीम-भीम-विक्रम-प्रज्ञावज्ञात (?)गीष्पति-नीति-क्रम-महा-महिम-श्रीश्रीमद्राजेश्वरसिंह-नृप-सिंह-प्रियतम-सेनापति-प्रधान-धन्य-ब्रह्मण्य-जनाग्रहीत्ति(?)-पिण्ड-पाण्डुर-सुन्दर-कीर्त्ति-निकर-कर-दुर्ज्जय-

ৰণ-পঞ্চানন-মহিত-মহাশয়-স্বৰ্গাৱৰোহাৱধি স্বৰ্গেশ-ৱংশ-নৃপেশ-সেৱী-ৱংশাৱতংস-শ্ৰীতৰুণ-বৃহৎফুকন-তনয়-শ্ৰীমদ্দশৰথ-ডুৱৰা-বৃহৎফুকন-তন্নৃপসিংহাজ্ঞয়া-মণি-গিৰি-ৱৰে শ্ৰীশ্ৰীমণীশ্বৰ-মহেশ্বৰস্য ৰুচিৰ-মঠমিমমৰচয়দ্ধয়-গিৰি-ৰস-শশী-শাকে॥ ১৬৭৭॥

৬৬ ১৬৭৯

দীৰ্ঘেশ্বৰী মন্দিৰৰ দেৱী-পীঠৰ ৰূপৰ জাপিৰ লিপি

দীৰ্ঘেশ্বৰ্য্যৈ মহাদেৱ্যৈ পীঠাচ্ছাদানকং নৃপঃ শ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহাখ্যো ৰাজতম্ সমদাদদং মিতমস্য ২১৬ টকা। শাকে ১৬৭৯

৬৭ ১৬৮০

হাজোৰ কেদাৰ-মন্দিৰৰ ইটাৰ গড়ৰ দুৱাৰৰ ফলি

স্বস্তি সমস্ত-সুৰাসুৰ-শিৰোমণিয়মণি(?)-শ্ৰীশ্ৰীহৰি-হৰ-গৌৰী - চৰণ - নখ-চন্দ্ৰ - চকোৰ-ৱাসৱ-ৱংশ-সৰোৰুহ-মণিকৰ(?)-দিনকৰ-কামৰূপ-সৌমাৰেশ্বৰ-ধৰ্ম্ম-ধাৰ্ম্মিক-পালন-পৰায়ণ-শ্ৰীশ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহ-ধৰাধিনাথস্তৎপদাৰৱিন্দ-মধুকৰ-ডুৱৰা-ন্বয়-সম্ভূত - শ্ৰীযুত-তৰুণ-গদাধৰ-বৃহৎফুকনাত্মজ-সকল-গুণ-নিধান-ৰত্নাকৰ-শ্ৰীদশৰথ-ডুৱৰা-বৃহৎফুকনেন মদন-গিৰিৱৰে কেদাৰাখ্য-শিৱ-মন্দিৰ-ৱেষ্টকাৱিষ্টকালয়-প্ৰাকাৰ-দ্বাৰৌ নিৰ্ম্মিতৌ আকাশ-দন্তাৱল-ৰসেন্দু-শাকে ॥ ১৬৮০ ॥

वैरी-वर-वारण-विदारण-पञ्चानन-महित-महाशय-स्वर्गावरोहावधि स्वर्गेश-वंश-नृपेश-सेवी-वंशावतंस-श्रीतरुण-बृहत्फुक्कन-तनय-श्रीमद्दशरथ-दुवरा-बृहत्फुक्कन-तन्नृपसिंहाज्ञया मणि-गिरि-वरे श्रीश्रीमणीश्वर-महेश्वरस्य रुचिर-मठमिममरचयद्धय-गिरि-रस-शशी-शाके ॥ १६७७ ॥

66. Inscription on the Silver Umbrella covering the Devī-pīṭha of the Dīrgheśvarī Temple, 1679 Śaka

दीर्घेश्वर्य्यै महादेव्यै पीठाच्छादनकं नृपः श्रीराजेश्वरसिंहाख्यो राजतम् समदादिदं मितमस्य २१६ टका। शाके १६७९

67. Inscription of the Gateway on the Brick Wall of the Kedāra Temple, Hājo, 1680 Śaka

स्वस्ति समस्त-सुरासुर-शिरोमणियमणि(?)श्रीश्रीहरि-हर-गौरी-चरण-नख-चन्द्र-चकोर-वासव-वंश-सरोरुह-मणिकर(?)-दिनकर-कामरूप-सौमारेश्वर-धर्म्म-धार्म्मिक-पालन-परायण-श्रीश्री-राजेश्वरसिंह-धराधिनाथस्तत्पदारविन्द-मधुकर-दुवरान्वय-सम्भूत-श्रीयुत-तरुण-गदाधर-बृहत्फुक्कनात्मज-सकल-गुण-निधान-रत्नाकर-श्रीदशरथ-दुवरा-बृहत्फुक्कनेन मदन-गिरिवरे केदाराख्य-शिव-मन्दिर-वेष्टकाविष्टकालय-प्राकार-द्वारौ निर्म्मितौ आकाश-दन्तावल-रसेन्दु-शाके ॥१६८०॥

৬৮ ১৬৮১

খাতা পৰগণাৰ ওৰাৰা তালুকৰ কালাকুছি গ্ৰামৰ মঠৰ ফলি

স্বস্তি শ্ৰীকন্দৰ্প-দৰ্পানল্প-গুণালয়-শ্ৰীশ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহ-স্বৰ্গনাৰায়ণো নৃপঃ ক্ষিতি-পতি-কুল-মৌলি-ভ্ৰাজমানাঙ্ঘ্ৰি-পীঠঃ সুৰ-তৰু-বৰ-বন্দ্য-শক্ৰ-গোত্ৰাৰ্ণবেন্দুঃ শশধৰ-হৰ-হীৰ-ক্ষীৰ-হিণ্ডীৰ-কীৰ্ত্তি-নিজ-ভুজ-যুগ-তেজো-নিৰ্জ্জিতাৰাতি-জুষ্টঃ অৱহ্ৰতিদীয়তকামৰূপ-নিজসিজে (?) পত্ৰ সৎ (?) পত্ৰিকাং প্ৰাদাৎ দেৱ-বৃত্তি-ৰক্ষিণীম্ ॥

কামৰূপ দেশৰ বৰুৱা ও বড়কায়স্থ ও চৌধাৰী ও পটোৱাৰী ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া আনোসকলে সাবধানে জানিব খাতা পৰগণাৰ ওৰাৰা তালুকৰ কালাকুছি গ্ৰামৰ পাইকৰ ওবাৰ হাবি মাটিৰ হদ পূবে মৰানই পশ্চিমে বিলৰ পশ্চিম ফলা দক্ষিণে মৰানৈ উত্তৰে কালাকুছিয়া পাইকৰ নিজা সিমা এই চতুৰ হদৰ মধ্যতে জমি ৪৭ পুৰা বড়ি ৯ পুৰা মুঠত ৫৬ পুৰা বিল ১ খান বালিকৰিয়া গ্ৰামৰ জমি মাটি ১৮॥০ পুৰা বড়ি বাড়ি ১॥০ পুৰা মুঠত ২০ পুৰা নন্দগ্ৰামৰ সোনা ভকতে খোয়া বাবদ জমি ৯ পুৰা বড়ি বাড়ি ২ পুৰা মুঠতে ১১ পুৰা ধান পাইকে খোয়া বাড়ি এটাত ২ পুৰা মুঠতে জমি ৭৪ পুৰা বাড়ি ১৪॥০ পুৰা এই পৰগনাৰ ভকতৰ আৰাঙ্গমৌ তালুকৰ দিপলাঙ্গ গ্ৰামৰ গ্ৰামিক ভকত ডোমনা কলিতা ১ ঘৰ। পোয়া ওৰাৰা তালুকৰ নিজ ওৰাৰা গ্ৰামৰ গ্ৰামিক ভকত চাওধন কোছ ১ ঘৰ। পোয়া চেকিনিয়া ভাগীন মুঠত মানুহ ২ ঘৰ॥ পোয়া এই মাটি মানুহক ৵৶ৰ পুণ্যাৰ্থে মঠ ঘৰ বান্ধি তেল বস্তি জলাই অথিতী শুশ্ৰূষা কৰি থাকিবৰ নিমিত্তে হালিৰাম কাকতিক দিয়া গল পুত্ৰ পৌত্ৰাদি ক্ৰমে পৰম সুখে ভোগ্য কৰি থাকিবেক ইহ মাটী মানুহৰ কৰ কাটাল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনালা ধুমচি মাৰেছা জলকৰ জবঙ্কাৰ হাট ঘাট দান খুত ৰাজদণ্ড বিতিৰেক সৰ্ব্ববাব পৰিত্যাগ হৈল ইহাতে কোনোজনে অন্যথা নাচৰিবেক। ইতি শক ১৬৮১ তাৰিখ ১১

---

68. Inscription of the Maṭh at Kālākuchi Village, Orārā-tāluq, Khātā-parganā, 1681 Śaka

स्वस्ति श्रीकन्दर्प-दर्पानल्प-गुणालय-श्रीश्रीराजेश्वरसिंह-स्वर्गनारायणो नृपः क्षिति-पति-कुल-मौलि-भ्राजमानाङ्घ्रि-पीठः सुर-तरु-वर-वन्द्य-शक्र-गोत्रार्णवेन्दुः शशधर-हर-हीर-क्षीर-हिण्डीर-कीर्त्ति-निज-भुज-युग-तेजो-निर्जितारातिजुष्टः अवह्रतिदीयतकामरूप-निजसिजे (?) पत्र-सत् (?) पत्रिकां प्रादात् देव-वृत्ति-रक्षिणीं ॥

৬৯ ১৬৮১

নীলাচলৰ কামাখ্যাৰ ৰংঘৰ বা নাটমন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

কামাখ্যা-চৰণাম্বুজাৰ্চ্চনপৰো ধৰ্ম্মেণ ধৰ্ম্মোপমো
ৰূপেণাল্লিত-পঞ্চশায়ক-মদঃ স্বৰ্গেশ-বংশোদ্ভৱঃ ।
দিক্চক্ৰাক্ৰমণ-প্ৰৱীণ-ৱিকসৎ-কুন্দোল্লসৎ-সদ্যশাঃ
শ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহ-ভূপতি-ৱৰো ভূ-লোক-কল্প-দ্ৰুমঃ ॥ ১
যো ভূপানত-মৌলি-ৰত্ন-ৱিলসৎ-পাদাৰৱিন্দ-দ্বয়ো
ভূভৃন্নীতি-লতৌঘ-নূতন-ঘনঃ কোদণ্ড-ৱিদ্যাৰ্জ্জুনঃ ।
পাৰাৱাৰ-গভীৰ উৰ্জ্জিততৰাদিত্য-প্ৰতাপো মহান্
দোৰ্দ্দণ্ডাতি-প্ৰচণ্ড-বৈৰি-নিৱহ-প্ৰোদ্দাম-দাৱানলঃ ॥ ২
তস্যাজ্ঞাং দধদাদৰেণ শিৰসি স্বৰ্গাৱৰোহাৱধি
স্বৰ্গেশান্বয়-ভূপ-সেৱি-তুৱৰা-বংশোঽত্ৰ নীলাচলে ।
কামাখ্যাঙ্ঘ্ৰি-পৰায়ণো দশৰথঃ শ্ৰীমদ্বৃহৎফুকণঃ
কামাখ্যোৎসৱমন্দিৰং ক্ষিতি-ৱসু-স্বাদেন্দু-শাকেঽকৰোৎ ॥ ৩

১৬৮১ শক ॥

---

69. Rock Inscription of the Utsava-mandira attached to the Kāmākhyā Shrine, Nīlāchala, 1681 Śaka

कामाख्या-चरणाम्बुजार्च्चनपरो धर्म्मेण धर्म्मोपमो
रूपेणालिप्त-पञ्चशायक-मदः स्वर्गेश-वंशोद्भवः ।
दिक्चक्राक्रमण-प्रवीण-विकसत्-कुन्दोल्लसत्-सद्यशाः
श्रीराजेश्वरसिंह-भूपति-वरो भू-लोक-कल्प-द्रुमः ॥ १
यो भूपानत-मौलि-रत्न-विलसत्-पादारविन्दद्वयो
भूभृन्नीति-लतौघ-नूतन-घनः कोदण्ड-विद्यार्ज्जुनः ।
पारावार-गभीर ऊर्ज्जिततरादित्य-प्रतापो महान्
दोर्द्दण्डाति-प्रचण्ड-वैरि-निवह-प्रोद्दाम-दावानलः ॥ २
तस्याज्ञां दधदादरेण शिरसि स्वर्गावरोहावधि
स्वर्गेशान्वय-भूप-सेवि-तुवरा-वंशोऽत्र नीलाचले ।
कामाख्याङ्घ्रि-परायणो दशरथः श्रीयुद्बृहत्फुकणः
कामाख्योत्सवमन्दिरं क्षिति-वसु-स्वादेन्दु-शाकेऽकरोत् ॥ ३

१६८१ शाक ॥

৭০ ১৬৮১

শুক্রেশ্বৰ মন্দিৰৰ প্ৰত্যহ পূজাৰ অৰ্থে দত্ত ভূমিৰ তামৰ ফলি

স্বস্তি দুৰ্ব্বাৰ-সংসাৰ-নিকাৰ-নিস্তাৰ-চতুৰতৰ-শুক্রেশ্বৰ-মহেশ্বৰ-চৰণ-কিঙ্কৰ-বাসৱ-ৱংশাৱতীৰ্ণ-প্ৰতাপ-মাৰ্ত্তণ্ড-খণ্ডিত-দোৰ্দ্দণ্ড-ৱৈৰি-ধৰিত্ৰী-পাল-চণ্ড-তমিস্ৰ-দুৰ্গম-মদন-সংহনন-মহা-দান-সন্তান-সন্তোষিতাশেষ-স্বদেশ-ৱিদেশ-সম্ভৱ-ৱিদ্বদ্বৰ-শ্ৰীশ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহ-মহামহিম-মহীপাল-তদীয়-পৰম-সেৱক-মন্ত্ৰি-নায়ক-হিণ্ডীৰ-সংকাশ-ৱিকাশ-ভাসাঞ্জিত-দিগন্তৰাল-শ্ৰীকৃষ্ণচৰণাৰ্চ্চন-প্ৰসাদোদ্দাম-ধাম-পৰি-পূৰ্ণ-কাম-মদনাভিৰাম-গম্ভীৰ-পাৰাৱাৰ-পৰম-কাৰুণিক-মহা-ধাৰ্ম্মিক-তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনাত্মজ-শ্ৰীদুৱৰা-বৃহৎফুকনেন ৺৺পুণ্যাৰ্থং প্ৰত্যহং পূজাৰ্থং ৺৺দত্তামিমমৰ্থাদি-প্ৰমাণ-পত্ৰিকেয়ম্। শক ১৬৮৩ তাং ৪ কাৰ্ত্তিক ॥

৭১ ১৬৮৬

সিদ্ধেশ্বৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

শ্ৰীৰাম

৺৭ স্বস্তি··· ... ... কাৰ

... ... চৰণ-চাৰণ

... ... জিত্বৰ-প্ৰতুল-

---

70. Copperplate Inscription of Land Grant towards Daily Worship at the Śukreśvara Temple, 1683 Śaka

स्वस्ति दुर्व्वार-संसार-निकार-निस्तार-चतुरतर-शुक्रेश्वर-महेश्वर-चरण-किङ्कर-वासव-वंशावतीर्ण-प्रताप-मार्त्तण्ड-खण्डित-दोर्द्दण्ड-वैरि-धरित्री-पाल-चण्ड-तमिस्र-दुर्गम-मदन-संहनन-महा-दान-सन्तान-सन्तोषिताशेष-स्वदेश-विदेश-सम्भव-विद्वद्वर-श्रीश्रीराजेश्वरसिंह-महामहिम-महीपाल-तदीय-परम-सेवक-मन्त्रि-नायक-हिण्डीर-संकाश-विकाश-भासाञ्जित-दिगन्तराल-श्रीकृष्णचरणार्च्चन-प्रसादोद्दाम-धाम-परिपूर्ण-काम-मदनाभिराम-गम्भीर-पारावार-परम-कारुणिक-महा-धार्म्मिक-तरुण-दुवरा-बृहत्फुकनात्मज-श्री-दुवरा-बृहत्फुकनेन ৺৺पुण्यार्थं प्रत्यहं पूजार्थं ৺৺दत्तामिममर्थादि-प्रमाण-पत्रिकेयम् । शक १६८३ तां ४ कार्त्तिक ॥

71. Rock Inscription of the Sidheśvara Temple, Suālkuchi, 1686 Śaka

৺७ स्वस्ति··· ... ... कार

... ... चरण-चारण

... ... जित्वर-प्रतुल-

… … … … তিমিৰ-ৱাসৱ-বং-
শাৱতংস শ্ৰীশ্ৰীমৎ … ৰসিংহ-নৰেন্দ্ৰ-পাদ-ষট্-
পদ-ৱিপক্ষ-ক্ষয়- … … তীক্ষ্ণ-কাক্ষেয় … মহা-
মহিম … … নিস্‌সীম-ভীম-ৱিক্ৰম-স্বৰ্গাৱতাৰা-
ৱধি … … বংশাৱতংস শ্ৰীমদনুজ দুৱৰা-বৃ-
হৎফুকন … … তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকন-তনয়-
শ্ৰীমদ্দশৰথ-বৃহৎ-ফুকনস্তন্নিদেশতঃ শ্ৰীসিদ্ধেশ্ব-
ৰ-মহেশ্বৰস্য প্ৰাসাদমিমমৰচয়দ্ৰস-বসু-ৰসেন্দু-শাকে । ১৬৮৬ ॥

৭২ ১৬৮৬

বশিষ্ঠাশ্ৰমৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

শ্ৰীৰাম

৺৭ স্বস্তি নিস্‌সীম-ভীম-পৰাক্ৰম-প্ৰবল-বৈৰি-বন-প্ৰলয়-কালানল-সম্পূৰ্ণ-গুণ-গণৈকধাম-ভৱ-ভৱানী-পদাৰৱিন্দ-মকৰন্দ-মধুকৰ-শক্ৰ-কুল-কুমুদেন্দু-শ্ৰীশ্ৰীমদ্ৰাজৰাজেশ্বৰসিংহনিদেশেন্দ্ৰনীলাৱলম্বি-মৌলি-তদীয়-চৰণ-চাৰণ-চক্ৰৱৰ্ত্তী-কুন্দাৱদাত-কীৰ্ত্তি-সমৰ-ৱীৰ-পাৰাৱাৰ-গম্ভীৰ-ৱিদ্যাৱিদ্যোতিতান্তস্কৰণ-শ্ৰীগোৱিন্দ-পদা-

---

… … … … तिमिर-वासव-वं-
शावतंस श्रीश्रीमद् … रसिंह-नरेन्द्र-पाद-पद्म-षट्-
पद-विपक्ष-क्षय- … … तीक्ष्ण-काक्षेय … महा-
महिम …. … निस्सीम-भीम-विक्रम-स्वर्गावतारा-
वधि … … वंशावतंस श्रीमदनुज-दुवरा-बृ-
हत्फुकन … … तरुण-दुवरा-बृहत्फुकन-तनय-
श्रीमद्दशरथ-बृहत्फुकनस्तन्निदेशतः श्रीसिद्धेश्व-
र-महेश्वरस्य प्रासादमिममरचयद्रस-वसु-रसेन्दु-शाके । १६८६ ॥

72. Rock Inscription of the Vaśisthāśrama Temple near Beltalā, 1686 Śaka

७१ स्वस्ति निस्सीम-भीम-पराक्रम-प्रबल-वैरि-वन-प्रलय-कालानल-सम्पूर्ण-गुण-गणैकधाम-भव-भवानी-पदारविन्द-मकरन्द-मधुकर-शक्र-कुल-कुमुदेन्दु-श्रीश्रीमद्राज-राजेश्वरसिंह-निदेशेन्द्रनीलावलम्बि-मौलि-तदीय-चरण-चारण-चक्रवर्ती-कुन्दावदात-कीर्त्ति-समर-वीर-पारावार-गम्भीर-विद्या-विद्योतितान्तस्करण-श्रीगोविन्द-पदाब्ज-रोलम्ब-वाहिनी-पति-श्रीमदनुज-

জ-বোলম্ব-বাহিনী-পতি-শ্ৰীমদস্মজত্বৰা-বৃহৎফুকনাত্মজ-শ্ৰীমত্তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎ-ফুকন-তনুজ-শ্ৰীমদ্দশৰথাভিধেয়-সেনাধ্যক্ষো বশিষ্ঠাশ্ৰমগিৰ্য্যুপৰি প্ৰাসাদমচীকৰত্তৰ্ক-নাগ-ৰসেন্দু-শাকে । ১৬৮৬ ॥

৭৩ ১৬৮৬

বৰপেটা জায়াৰ সংসঙ্গী সত্ৰৰ তামৰ ফলি

স্বস্তি শ্ৰী-জিত-কন্দৰ্প-দৰ্পোঽনল্প-গুণালয়ঃ। শ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহাখ্যঃ স্বৰ্গ-নাৰায়ণো নৃপঃ ॥ নৰপতি-কুল-মৌলি-ভ্ৰাজমানাঙ্ঘ্ৰি পীঠঃ। সুৰ-তৰু-বৰ-বন্ধুঃ শক্ৰ-গোত্ৰাৰ্ণবেন্দুঃ। শশধৰ-হীৰ-ক্ষীৰ-হিণ্ডীৰ-কীৰ্ত্তিৰ্নিজ-ভুজ-যুগ-তেজো-নিৰ্জ্জিতাৰাতি-বৰ্গঃ। অমুনা কৃতিনা তাম্ৰপত্ৰিকেয়মদীয়ত দ্বিজায় কামৰূপস্য তদ্বিপ্ৰ-ভয়-হাৰিণী ॥

কামৰূপ প্ৰদেশৰ বৰুয়া ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰী ও পাটোৱাৰী ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰীয়া ও গয়ৰহ সকলো সাৱধানে জানিব বৰনগৰ পৰগণাৰ বৰহাটা গ্ৰামত ৰোপিত জমি ৰা ১ বিহি ফৰিঙ্গতি ৩০ পুৰা বৰপেটাৰ মহেন্দ্ৰ ব্ৰাহ্মণক ৺ৰ ৰূপাৱে পুণ্যে ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি দিয়া এই মাটীৰ আৰু বৰপেটাৰ উলহপুৰত ফৰিঙ্গটি ১৮০ পুৰা ব্ৰাহ্মণৰ পুতেক বিশাৰদক ৰৰজনা ককাই ৺দেৱে পুণ্যে ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি দিয়া আৰু খাতা পৰগণাৰ ঝাঞাৰ গ্ৰামৰ ধৰ্ম্মোত্তৰ মাটি ১৬ ঘৰ ভকতে সহিতে দামোদৰি সংসঙ্গি সত্ৰৰ ৰাম মিশ্ৰ মেধি মৰিলত ভাতিজাক বিশাৰদক আপুনি মেধি পাতি দিয়াবো এই তামৰ ফলি কৰি দিলে। ভকতৰ গিৰি জাই কলিতা অভয় ১ ঘৰ, কালা কানু ১ ঘৰ, পেলন ১ ঘৰ, কথাউৰা ১ ঘৰ, ভোলা ১ ঘৰ, বাতুলা ১ ঘৰ, কেৰ্কেৰীয়া

दुवरा-बृहत्फुकनात्मज-श्रीमत्तरुण-दुवरा-बृहत्-फुकन-तनुज-श्रीमद्दशरथाभिधेय-सेनाध्यक्षो वशिष्ठाश्रमगिर्य्युपरि प्रासादमचीकरत्तर्क-नाग-रसेन्दु-शाके । १६८६ ॥

73. Copperplate Inscription of the Jāyār-sattra, Barpetā 1686 Śaka

स्वस्ति श्री-जित-कन्दर्प-दर्पोऽनल्प-गुणालयः । श्रीराजेश्वरसिंहाख्यः स्वर्गनारायणो नृपः ॥ नरपति-कुल-मौलि-भ्राजमानाङ्घ्रि पीठः । सुर-तरु-वर-बन्धुः शक्र-गोत्रार्णवेन्दुः । शशधर-हीर-क्षीर-हिमडीर-कीर्त्तिर्निज-भुज-युग-तेजो-निर्जितारातिवर्गः । अमुना कृतिना ताम्रपत्रिकेयमदीयत द्विजाय कामरूपस्य तद्विप्र-भय-हारिणी ॥

১ ঘৰ, কানমুজা ১ ঘৰ, জুঙ্গ ১ ঘৰ, ধৰ্ম্মা ১ ঘৰ, শুমলু ১ ঘৰ, হৰিনন্দা ১ ঘৰ, চালডাঙ্গা ১ ঘৰ, কোচ নদিয়া ২ ঘৰ, মেধিয়ে পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে উপভোগ কৰি শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন ধৰ্ম্মত থাকি ৺সকলক আশীৰ্ব্বাদ কৰি থাকিব। ইয়াৰ কৰ কাটল বেঠ বেগাৰ পদ পঞ্চক জলকৰ জৰক্ষাৰ চোৰ চিনালা ধুমুচি মাড়েৰা দণ্ড বন্ধ হাট ঘাট চকী ফাট দাগ খুত ৰাজদণ্ডাৰ্হ ব্যতিৰেক সৰ্ব্ব বাব্ পৰিত্যাগ হৈল। ইহাতে যদি অন্যথা কৰে দণ্ডাৰ্হ হবেক। ইতি। ১৬৮৬ শক মাস জৈষ্ঠ।

এতদৰ্থ-ৱিজ্ঞাপকমাচামাক্ষৰেণাপৰপৃষ্ঠে।

৭৪ ১৬৮৬

দক্ষিণপাটৰ বাসুদেৱ-মঠৰ তামৰ ফলি

ক

স্বস্তি শ্ৰীব্ৰহ্মেন্দ্ৰাদি-সুৰাসুৰ-ৱন্দিত-পাদ-পঙ্কজ-শ্ৰীবাসুদেৱ-দেৱতায়ৈ।

শ্ৰীশ্ৰীমন্নিজ-ভুজ-প্ৰচণ্ড-প্ৰতাপ-নিৰ্জ্জিত-প্ৰত্যৰ্থি-পৃথ্বীপতি-সাৰ্থক-হৰ-গৌৰী-পদাম্বুজ-মকৰন্দ-তুণ্ডিলাৱিৰত-ৱিভূ-ৱিতৰণ-গুণীকৃত-কৃত-কল্প-দ্ৰুম-সৌমাৰ-পীঠ-পুৰন্দৰ-শ্ৰীমদ্ৰাজেশ্বৰসিংহ-প্ৰাপ্তানুজ্ঞক-শ্ৰীশ্ৰীকীৰ্ত্তিচন্দ্ৰাভিধেয়-বড়বড়ুৱা-কৃতানু-কূলক-শ্ৰীমদ্ৰাজমন্ত্ৰ্যাত্মজ-চটায়ালী-গ্ৰাম-সমুদ্ভৱ-শ্ৰীকৃষ্ণ-ভক্তি-পৰায়ণ-শূলপুৰাধিকাৰী-শ্ৰীমদনন্তাখ্য-মহামন্ত্ৰিণা পাষাণেষ্টকাদিনা ৱিনিৰ্ম্মায় মঠোঽয়-মুদসৃষ্ট আসীত (?) তৰ্ক-ৱসু-ৰসেন্দু-শাকে ১৬৮৬॥

74. Copperplate Inscription of the Vāsudeva-maṭh, Dakhinpāṭ-sattra, 1686 Śaka

क. स्वस्ति श्रीब्रह्मेन्द्रादि-सुरासुर-वन्दित-पाद-पङ्कज-श्रीवासुदेव-देवताये। श्रीश्रीमन्निज-भुज-प्रचण्ड-प्रताप-निर्जित-प्रत्यर्थि-पृथ्वीपति-सार्थक-हर-गौरी-पदाम्बुज-मकरन्द-तुण्डिकाविरत-विभू-वितरण-गुणीकृत-कल्प-द्रुम-सौमार-पीठ-पुरन्दर-श्रीमद्राजेश्वरसिंह-प्राप्तानुज्ञक-श्रीकीर्त्ति-चन्द्राभिधेय-बडबडुवा-कृतानुकूलक-श्रीमद्राजमन्त्र्यात्मज-चटायाली-ग्राम-समुद्भव-श्रीकृष्ण-भक्ति-परायण-शूलपुराधिकारी-श्रीमदनन्ताख्य-महामन्त्रिणा पाषाणेष्टकादिना विनिर्म्माय मठोऽयमुदसृष्ट आसीत (?) तर्क-वसु-रसेन्दु-शाके। १६८६ ॥

খ

শ্ৰীৰামঃ

৺স্বস্তি শ্ৰীৱিবুধ-শিৰোৰত্ন-দাম-ধাম-ৱিচিত্ৰিত-হৰ-গৌৰী-পদাম্বুজ-সমৰ্চ্চন-ৱিমোচিত-ভৱ-বন্ধ-খেদ-কঠিন-দোৰ্দ্দণ্ড-প্ৰতাপ-প্ৰতপ্তাখিল-প্ৰত্যৰ্থি-ক্ষ্মাপতি-নিৱহ-ৱাহ-হিত-ৱিতৰণ-তুলিত-কল্প-দ্ৰুম-গম্ভীৰোত্তুঙ্গ-ৱিশ্ব-ৱিৰাজিত-স্নিগ্ধ-কীৰ্ত্তি-মণ্ডল-সৌমাৰ-পীঠ-পুৰন্দৰ-ৰাজাধিৰাজ-ৱিদ্বদ্বৃন্দ-পৰায়ণ-শ্ৰীশ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহ-নিদেশতঃ (···?)মধুকৰ-মন্ত্ৰি-স্বাৰ্থ(?)-গণণীয়-শ্ৰীশ্ৰীমদ্ৰাজমন্ত্ৰ্যাত্মজ-চটায়ালী-গ্ৰাম-সমুদ্ভৱ-শ্ৰীকৃষ্ণ-ভক্তি-পৰায়ণ-শ্ৰীমদনন্তাখ্য-শূলপুৰাধিকাৰী-শ্ৰীশ্ৰীনৃসিংহ-ৱাসুদেৱস্য পাষাণেষ্টক-ৱিনিৰ্ম্মিত-মঠমিমমকৰিষ্যত তৰ্ক-ৱসু-ৰসেন্দু-শাকে। ১৬৬৮ ॥

৭৫ ১৬৮৭

বজালী পৰগণাৰ প্ৰাণপতি ব্ৰাহ্মণৰ ভূমিৰ তামৰ ফলি

স্বস্তি শ্ৰীজিত-কন্দৰ্প-দৰ্পোঽনল্প-গুণালয়ঃ।
শ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহঃ শ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণো নৃপঃ।
ক্ষিতি-পতি-কুল-মৌলি-ভ্ৰাজমানাঙ্ঘ্ৰি পীঠঃ।
সুৰ-তৰু-ৱৰ-বন্ধুঃ শক্ৰ-গোত্ৰাৰ্ণৱেন্দুঃ।

ख. ॐ स्वस्ति श्रीविबुध-शिरोरत्न-दाम-धाम-विचित्रित-हर-गौरी-पदाम्बुज-समर्च्चन-विमोचित-भव-बन्ध-खेद-कठिन-दोर्दण्ड-प्रताप-प्रतप्ताखिल-प्रत्यर्थि-क्ष्मापति-निवह-वाह-हित-वितरण-तुलित-कल्प-द्रुम-गम्भीरोत्तुङ्ग-विश्व-विराजित-स्निग्ध-कीर्त्ति-मण्डल-सौमार-पीठ-पुरन्दर-राजाधि-राज-विद्वद्वृन्द-परायण-श्रीश्रीराजेश्वरसिंह-निदेशतः (···?)मधुकर-मन्त्रि-स्वार्थ(?)-गण-नीय-श्रीमद्राजमन्त्र्यात्मज-चटायाली-ग्राम-समुद्भव-श्रीकृष्ण-भक्ति-परायण-श्रीमदनन्ताख्य-शूल पुराधिकारी श्रीश्रीनृसिंहवासुदेवस्य पाषाणेष्टक-विनिर्म्मित-मठमिममकरिष्यत तर्क-वसु-रसेन्दु-शाके । १६६८ ॥

75. Copperplate Inscription of Land Grant to Prāṇpati Brāhman, Bajālī-parganā, 1687 Śaka

स्वस्ति श्रीजितकन्दर्पदर्पोऽनल्प-गुणालयः ।
श्रीराजेश्वरसिंहः श्रीस्वर्गनारायणो नृपः ।
क्षिति-पति-कुल-मौलि-भ्राजमानाङ्घ्रि पीठः ।
सुरतरुवर-बन्धुः शक्रगोत्रार्णवेन्दुः ।

শশধৰ-হৰ-হীৰ-ক্ষীৰ-হিণ্ডীৰ-কীৰ্ত্তিঃ।
নিজ-ভুজ-যুগ-তেজোনিৰ্জ্জিতাৰাতি-ৱৰ্গঃ।
অয়ং পুণ্যমনা শুৰি(?)গ্ৰামাধিকাৰৰক্ষিণীং।
দ্বিজায় কামৰূপস্থ সমদাৎ পত্ৰিকামিমাং।

কামৰূপ দেশৰ বৰুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰী ও পটোৱাৰী তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া ও গয়ৰহ সকলেও সাবধানে জানিব ৺দেৱ পুণ্যাৰ্থে পূৰ্ব্বে চাজাহা পাম্বাই পঞ্জা কৈ দিয়া জলফাট বাহিৰ খাটা তালুক সমেত বজালী পৰঙ্গনাৰ চৌধাৰী পটোৱাৰি বিষয় সৰিস গ্ৰামৰ প্ৰাণপতি ব্ৰাহ্মণক দিলে আকে ব্ৰাহ্মণে পেৰাত ৰাজহ কাটল ভৰি পুত্ৰপৌত্ৰাদি অনুক্ৰমে বিষয়ৰ বাবৰ মান মাঁটি লিক্‌সৌ দ্বন্দ বন্ধ উপভোগ কৰি ৰাজহ কাৰবাৰ চলায় ৺ৰ কুশল চিন্তি থাকিব আৰু ব্ৰহ্মোত্তৰ জমি মাটিত বাজে সৰিস চকলা দুই গ্ৰামৰ দৰোবস্ত মাটি আৰু জমি সমেত মহখলি গ্ৰামৰ পেটুৱা কুমাৰ হৰিয়া ভাই অলিয়া ভতিজা কিনা বেতা ১ গিৰি ১ পাইক বিষ্ণুদাস বৰা সনা বেতা ১॥০ কায়মা মুখী ১।০ ৰামেশ্বৰ মুখী জয়নন্দা ভাই ১॥০ কিঃ সৰিহ গ্ৰামৰ ঘনচামা কোঃ গোপাল ৰঘু ভাই ১৷৽ মুকুণ্ডা কোঃ বেঙ্গা ভাই ১॥০ কানু কৈঃ ১।০ হৰমোহন কঃ ১।০ পাহৰি গুঃ ১।০ সা দিয়া গুঃ ১।০ সা দিয়া গুঃ ১।০ বটাবাৰি গ্ৰামৰ লখা গুঃ মনুগদি ভতিজা ১॥ মুঠত ১১ গিৰি ৫৷৽ এই মাটি মানুহ ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি দিলে আকৌ ব্ৰাহ্মণে পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে উপভোগ কৰি ৺ক আশীৰ্ব্বাদ কৰি পৰ থাকিব এই মাটি মানুহৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ ধুমুচি মাৰেচা চোৰ চিনলা জলকৰ জৰক্ষাৰ চকি ফাট হাট ঘাট দণ্ড বন্ধ দান খুত ৰাজদণ্ড বেতিৰেক ও গয়ৰহ সৰ্ব্ববাব পৰিত্যাগ হ'ল ইহাত কোনোজনে অন্যথা কৰে ৰাজদণ্ডাৰ্হ হৈবেক ইতি। শক ১৬৮৭ তাং ২০ বৈশাখ।

শশধর-হর-হীর-ক্ষীর-হিণ্ডীর-কীর্ত্তিঃ।
নিজ-ভুজ-যুগ-তেজোনির্জ্জিতারাতি-বর্গঃ।
অয়ং পুণ্যমনা শুরি(?)গ্রামাধিকাররক্ষিণীং।
দ্বিজায় কামরূপস্থ সমদাৎ পত্রিকামিমাং।

৭৬ ১৬৮৭

বজালী পৰগণাৰ মহাজনৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি

স্বস্তি শ্রীজিত-কন্দর্প-দর্পোঽনল্প-গুণালয়ঃ। শ্রীৰাজেশ্বৰসিংহঃ শ্রীস্বর্গ-নাৰায়ণো নৃপঃ॥ ক্ষিতি-পতি-কুল-মৌলি-ভ্রাজমানাঙ্ঘ্রি-পীঠঃ। সুৰ-তৰু-ৱৰ-বন্ধুঃ শক্র-গোত্রার্ণৱেন্দুঃ। শশধৰ-হৰ-হীৰ-ক্ষীৰ-হিণ্ডীৰ-কীৰ্ত্তির্নিজ-ভুজ-যুগ-তেজো-নিৰ্জ্জিতাৰাতি-ৱৰ্গঃ॥ অয়ং পুণ্যমনাঃ সম্যক্ সমদাত্তাম্রপত্রিকাং। বিপ্রায় কামৰূপস্য তদেতদ্বৃত্তিৰক্ষিণীং॥

কামৰূপ দেসৰ বড়ুয়া ৰৰকায়স্থ ও চৌধাৰি ও পটোয়াৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া ও গয়ৰহ সকলো সাৱধানে জানিব বজালি পৰঙ্গনাৰ পুবপাৰ তালুকৰ সাঠিসামুকা গ্রামত হাবি মাটি ২০ পুৰা পকাভালুকি গ্রামত বাড়ি ১খন বাওঁতলি মাটি ৮ পুৰা ছুনিৰকাতে বালিহলাই গ্রামত দলনি মাটি ৪০ পুৰা পচিমপাৰ তালুকৰ হাবি মাটি তিনি গুনি দৰে ২০ পুৰা নামৰড়ভাগ পৰঙ্গনাৰ দিঘলি তালুকৰ জমি মাটি ৬০ পুৰা পকা বৰি ৫ পুৰা ৰৰনগৰ পৰঙ্গনাৰ সিতলপুৰ গ্রামৰ জমিমাটি পকা ২০ পুৰা বাৰিমাটি ৫ পুৰা মুঠত ১৭৮ পুৰা বজালি পৰঙ্গনাৰ ব্রাহ্মণ সৰিহ গ্রামৰ গুবিন্দা ।পোৱা এড়া গ্রামৰ সৰ্ব্বা ।পোয়া জালিখাতা গ্রামৰ চন্দ্রা। গুনৰি গ্রামৰ লখি। গুপিতাই সাদেৰি গ্রাং ৰুপাই গনক। গুণৰি গ্রাং মনথিৰা কং। দয়ালা কোং। পাতা গ্রাং ভদ্রা কং। ৰৰৰামাখাতা গ্রামৰ বিৰু কং। জালিখাতা গ্রাং বেথাৰাম কং। মহখলি গ্রাং জগজিৱন কুমাৰ। পাৰাহকুচি গ্রাং চতুৰা কাং। কুৰুয়াবাহা গ্রাং আঘনা কোং। বাতাকৰি গ্রাং দয়া তুং। পেটুয়া তুং। সৰুখেত্রি পৰঙ্গনাৰ উপাকন্দপাৰ তালুকৰ বিকা ধোবা। গেড়া কৈং। ৰৰপেটা পৰঙ্গনাৰ খজিা গ্রাং গোপি কং। বাউসি পৰঙ্গনাৰ সনকাহা গ্রাং নিমাতা দৰ্জ্জি তুং। নামৰৰভাগ পৰঙ্গনাৰ সুৰাদি গ্রাং কমলা তুং। মুঠত ৫।

---

76. Copperplate Inscription of Land Grant to Kaviratna Bhāgavatī Mahājan, Bajālī parganā, 1687 Śaka

स्वस्ति श्रीजित-कन्दर्प-दर्पोऽनल्प-गुणालयः। श्रीराजेश्वरसिंहः श्रीस्वर्गनारायणो नृपः॥ क्षिति-पति-कुल-मौलि-भ्राजमानाङ्घ्रि-पीठः। सुर-तरु-वर-बन्धुः शक्र-गोत्रार्णवेन्दुः। शशधर-हर-हीर-क्षीर-हिण्डीर-कीर्त्तिर्निज-भुज-युग-तेजो-निर्जितारातिवर्गः॥ अयं पुण्यमनाः सम्यक् समदात्ताम्रपत्रिकां। विप्राय कामरूपस्य तदेतद्वृत्तिरक्षिणीं॥

৺পুণ্যাৰ্থে কবিৰত্ন ভাগবতিক মহাজন পাতি এই ভূমি মনুস্য দিয়া গল মূৰ্ত্তি ৺৺ স্থাপন কৰি শ্ৰবণ কীৰ্ত্তনাদি ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তাই ৺ক আসিৰ্ব্বাদ কৰি পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে ভোগ কৰি থাকিব ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমচি মাৰেচা জলকৰ যবক্ষাৰ হাট ঘাট চৌকি ফাট দান খুত দণ্ড বন্ধ সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইহাত কোনোজনে বিৰোধ আচৰিলে ৰাজদণ্ডাৰ্হ হৈবেক ইতি সক ১৬৮৭ তাৰিক্ষ ৩ বৈসাখ।

৭৭ ১৬৮৭

পাতিদৰঙ্গ পৰগণাৰ চণ্ডী-পাঠকৰ ভূমিৰ তাম্ৰ ফলি

শ্ৰীৰাম

স্বস্তি সম্বৰ্ত্ত-মাৰ্ত্তণ্ড-বিজিত্বৰ-প্ৰতত-প্ৰতাপানল-প্ৰধ্বস্ত-সমস্তাৰাতি-জাতি-তিমিৰ-শক্ৰ-বংশাৱতংস-স্বৰ্গনাৰায়ণ-শ্ৰীশ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহ-নৃপ-চৰণ-সেৱি-গোৱিন্দ-পদ-নিজ-কিঙ্কৰ-নীতি-ৰত্নাকৰ-শ্ৰীমত্তৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনাত্মজ-দুৱৰা-ফুকনেন-দত্ত-ব্ৰহ্মোত্তৰ-প্ৰমাণ-তাম্ৰ-পত্ৰিকেয়ম্॥

কামৰূপ দেশৰ বৰুৱা বৰকায়স্থ চৌধাৰী পাটোৱাৰী ও তালুকদাৰ ঠাকুৰীয়া আনোসকলে সাৱহিতে জানিব পাতিদৰঙ্গ পৰগণাৰ সুতাৰ গ্ৰামৰ লাল জমি ১০ পুটক বাৰি মাটি ৩॥ সুদ্ৰমন ননৰা গ্ৰামৰ ৪ পুৰা বৰনগৰ পৰগণাৰ ককয়া গ্ৰামৰ লাল ১২ পুৰা বাৰী ২ পুৰা পুব বজালি পৰগণাৰ পিপেলিবাৰী গ্ৰামৰ ৬ পুৰা বাৰী ২ পুৰা ৺৺চণ্ডীপাঠক কবিৰত্ন চক্ৰবৰ্ত্তী শৰ্ম্মাক ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি ৺৺পুণ্যাৰ্থে দিয়া গৈল। ইহাতে কোনোজনে অন্যথা নাচৰিবেক। ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনালা ধুমুচি মাৰেসা জলকৰ জবক্ষাৰ দণ্ড বন্ধ দান খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল। ইতি শক ১৬৮৭ ২১ ফাগুন।

---

77. Copperplate Inscription of Land Grant to Kaviratna Chakravartī, *Chaṇḍi*-pāṭhaka, Pātidaraṅg, 1617 Śaka

स्वस्ति सम्वर्त्त-मार्त्तण्ड-विजित्वर-प्रतत-प्रतापानल-प्रध्वस्त-समस्ताराति-जाति-तिमिर-शक्र-वंशावतंस-स्वर्गनारायण-श्रीश्रीराजेश्वरसिंह-नृप-चरण-सेवि-गोविन्द-पद-निज-किङ्कर-नीति-रत्नाकर-श्रीमत्तरुण-दुवरा-बृहत्फुकनात्मज-दुवरा-फुकनेन-दत्त-ब्रह्मोत्तर-प्रमाण-ताम्र-पत्रिकेयम् ॥

৭৮ ১৬৮৯

বিল্বেশ্বৰ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীস্বস্তি শ্ৰীৰাজ-হৰ-চৰণাচৰ-হৰ-ৰিপু-প্ৰমাণ-পুণ্য-শ্ৰীশ্ৰীলক্ষ্মীসিংহ-নামধেয়-ৰাজাধিৰাজ-চৰণ-চাৰণ-প্ৰধান-শ্ৰীশ্ৰীবিল্বেশ্বৰেশ্বৰ-প্ৰৱৰ-দেৱ-নন্দন-পদ্ম-মধু-মত্ত-মধুব্ৰতায়মান-শ্ৰীশ্ৰীমল্লাহন-ৱংশোদ্ভৱ-বৃহৎফুক্কনেন-গ্ৰহ-নিধি-ৰস-চন্দ্ৰ-গণিত-শাকে ভৱ-বিল্বেশ্বৰ-জীৰ্ণ-মঠোদ্ধাৰ-ৱি···ভূখণ্ড-গ্ৰহষ্টনম্।···ৱৈশাখ শ্ৰীশ্ৰীলক্ষ্মীসিংহ-ভূপতি-মহাবিশ্ব। শ্ৰীশ্ৰীমল্লাহন-ৱংশোদ্ভৱ-সৰ্ব্বাগ্ৰ···॥··· শুনা প্ৰৱাদ। শ্ৰীশ্ৰীলক্ষ্মীসিংহেন উদ্ধাৰিতঃ···ঐশ্চয়বহিঃ জীৰ্ণমঠঃ সুসংস্কৃত মহাত্মনা শ্ৰীশ্ৰীলক্ষ্মীসিংহেন ৰাজসোত্তম-কৰ্ম্মণা। (??)

৭৯ ১৬২২

নামবৰভাগ পৰগণাৰ ক্ষুদ্ৰ মাখিবাহা গ্ৰামৰ মঠৰ তামৰ ফলি

ওঁ স্বস্তি শ্ৰীযুত-কামাখ্যা-পদ-পদ্ম-মধুব্ৰতঃ। শ্ৰীল-লক্ষ্মীসিংহ-ভূপালঃ পুৰন্দৰ-কুলোদ্ভৱঃ॥ ৰিপু-নৃপ-কুল-মস্ত-শ্ৰেণি-ৱিন্যস্ত-দ্যুমণি-সম-মণি-শ্ৰী-স্মেৰ-পাদাৰৱিন্দঃ। হিমকৰ-কৰ-কীৰ্ত্তিঃ কাম-সঙ্কাশ-মূৰ্ত্তিঃ সু-নয়-নিচয়-উৎস-সমো দত্তি-কল্প-দ্ৰুম-কল্পঃ॥ সমদদাৎ পত্ৰিকাং শ্ৰীকামৰূপ-নিৱাসিনে অসৌ ধৰ্মৰতো ভূপস্তদেস্তুতিৰক্ষিণীং॥

---

78. Rock Inscription of the Bilveśvara Temple, Belsar, 1689 Śaka

श्रीश्रीस्वस्ति श्रीराज हर-चरणाचर-हर-रिपु-प्रमाण-पुण्य-श्रीश्रीलक्ष्मीसिंह-नामधेय-राजाधिराज-चरण-चारण-प्रधान-श्रीश्रीविल्वेश्वरेश्वर-प्रवर-देव-नन्दन-पद्म-मधु-मत्त-मधुव्रतायमान-श्रीश्रीमल्लाहन-वंशोद्भव-वृहत्फुक्कनेन-ग्रह-निधि-रस-चन्द्र-गणित-शाके भव-विल्वेश्वर-जीर्ण-मठोद्धार-वि···-भूखण्ड-ग्रहष्टनम्। ···वैशाख श्रीश्रीलक्ष्मीसिंह-भूपति-महाविश्व। श्रीश्रीमल्लाहन-वंशोद्भव-सर्व्वाग्र···॥··· शुना प्रवाद। श्रीश्रीलक्ष्मीसिंहेन उद्धारितः···ऐश्वर्यवहिः जीर्णमठः सुसंस्कृत महात्मना श्रीश्रीलक्ष्मीसिंहेन राजसोत्तम-कर्म्मणा। (??)

79. Rock Inscription of the Maṭh at Kṣhudra-Mākhibāhā Village, Nāmbarbhāg-parganā, 1622 Śaka

ॐ स्वस्ति श्रीयुत-कामाख्या-पद-पद्म-मधुव्रतः। श्रील-लक्ष्मीसिंह-भूपालः पुरन्दर-कुलोद्भवः॥ रिपु-नृप-कुल-मस्त-श्रेणि-विन्यस्त-द्युमणि-सम-मणि-श्री-स्मेर-पादारविन्दः। हिमकर-कर-कीर्त्तिः काम-सङ्काश-मूर्त्तिः सु-नय-निचय-उत्स-समो दत्ति-कल्प-द्रुम-कल्पः॥ समददात् पत्रिकां श्रीकामरूप-निवासिने असौ धर्मरतो भूपस्तदेमूतिरक्षिणीं॥

কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা ৰৰকায়স্থ ও চৌধাৰী ও পটোয়াৰী ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া আনোসকল সাৱধানে জানিব নামৰৰভাগ পৰগণাৰ ক্ষুদ্ৰ মাখি-বাহা গ্ৰামৰ পেএক ভকত ৯ ন ঘৰ দহকাওনিয়া গাঞত পিয়ালৰ উবাৰ জঙ্গলা মাটি কপিত ১০ পুৰা ফৰিঙ্গতি তৃগুণিকৈ ১০ পুৰা বাওতলি তৃগুণিকৈ ১০ পুৰা বাৰি বৰি ৮ পুৰা দিপিতাড় জমি মাটী ২০ পুৰা বাৰি বৰি ১০ পুৰা আৰু মথুৰাপুৰত হাবি দলানি তৃগুণকৈ ৪০ পুৰা পূৰ্ব্বে ৰামধন গোসাইৰ ধৰ্ম্মত্তৰৰ সিমা দক্ষিণে টঙ্গিলৈ পচিমে খাগৰাবাৰিয়া মেধিৰ ধৰ্ম্মত্তৰৰ সিমা উত্তৰে মথুৰাপুৰৰ গোবটা ভঞৰা গ্ৰামত জথৰ উবাৰ দলনি মাটী তৃগুণিকৈ ১০ পুৰা পূৰ্ব্বে শিমলু গাছ দক্ষিণে দেৱৰিয়াৰ গৃহ পশ্চিমে পাইকৰ গৃহ উত্তৰে ৰাজআলি ক্ষুদ্ৰ মাখিবাহা গ্ৰামত পিয়লৰ উবাৰ হাবি দলনি মাটী তৃগুণিকৈ তিনি দফে ৪০ পুৰা পূৰ্ব্বে মহতাব জান দক্ষিণে মৰা নৈ পচিমে খাতাব স্বহ উত্তৰেও খাতাব স্বহ॥ ভকত কপিল দেউ পং। কৃষ্ণ দেউক॥ বনমালি কাচুয়াক॥ ৰামৰায় বৰিহনাকৈ॥ ছুলু বাকো। আত্মৰাম বেজ॥ অনন্ত গোবিন্দা ছং॥ চেন্দেৰা ছং॥ ৰহা হাবি। মটা হাৰি। গৰিয়া তুৰা। এই মানুহ মাটী ৺৺ৰ পুণ্যাৰ্থে ভোগনাৰায়ণ চৌধাৰীক তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিয়া গেল এই মাটী মানুহৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ জলকৰ যৰখাৰ চোৰ চিনলা ধুমচি মাৰেচা হাট ঘাট চকি ফাট দণ্ড বন্ধ দান খুত ৺৺ৰ পুণ্যাৰ্থে সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল মঠ ঘৰ বান্ধি তেল বস্তি জলাই ৺৺ৰ কুশল চিন্তি পুত্ৰ-পৌত্ৰাদিক্ৰমে পৰম সুখে ভোগ্য কৰি থাকিবেক ইহাত অন্য কুনো যদি অন্যথা কৰে দণ্ডাৰ্হ হৈবেক ইতি সক ১৬৯২ মাস আশ্বিন॥

৮০ ১৬৯৪

পাটবাউসী সত্ৰৰ তামৰ ফলি

স্বস্তি শ্ৰীৰুদ্ৰপাদাম্বুজ-ভজন-ভৰোদ্ভৃঙ্গোৰঞ্জীৱভৃঙ্গো(?) যো গোত্ৰে বৃত্ৰ-শত্ৰোঃ সমজনি ৰজনী-নায়ক-শ্বেতকীৰ্ত্তিঃ গাম্ভীৰ্য্যৌদাৰ্য্য-ধৈৰ্য্যাদিম-বিবিধ-গুণ-

---

80. Copperplate Inscription of the Pāṭbāusī-sattra, 1694 Śaka

स्वस्ति श्रीरुद्रपादाम्बुज-भजन-भरोद्भृङ्गोरञ्जीवभृङ्गो(?) यो गोत्रे वृत्रशत्रोः समजनि रजनी-नायक-श्वेतकीर्त्तिः। गाम्भीर्य्यौदार्य्य-धैर्य्यादिम-विविध-गुण-ग्राम-विश्राम-धाम श्रीलक्ष्मी-

গ্ৰাম-বিশ্ৰাম-ধাম শ্ৰীলক্ষ্মীসিংহ-ভূপো বিপুল-নিজ-মহশ্ছন্ন-মাৰ্ত্তণ্ড-কাণ্ডঃ ॥ ৰিপু-নৃপ-কুল-মস্ত-শ্ৰেণি-বিন্যস্ত-শস্ত-দ্যুমণি-সম-মণি-শ্ৰী-স্মেৰ-পাদাৰবিন্দঃ। অতনু-সুতনু-ৰম্যাপাঙ্গ-কন্দৰ্প-দৰ্পঃ সুনয়-নিচয়-তল্পঃ কল্পবৃক্ষস্য কল্পঃ ॥

এতৎ স পাট্বাউসি-নামধেয়-সত্ৰাধিকাৰায় পৰায় পুংসাং
শ্ৰীৰামদেৱায় মহাজনায় তাম্ৰীয়পত্ৰং সমদাদমুষ্মৈ ॥

এতৎ বিৱৰণং কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰি ও পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া ও গইৰহ সকলোৱে সাৱধানে জানিব বাউসি পৰগণাৰ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ থানৰ পাটবাউসি সত্ৰৰ অধিকাৰি নৰোৱাৰ শ্ৰীৰামদেৱ মহাজনক ৺ৰে পুণ্যাৰ্থে ধৰ্ম্মোত্তৰিয়া ভূমি ভকতৰ এই তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিলে

থানৰ ভেটি মাটিৰ হদ পূবে দলাজানৰ পূব পাৰ দখিনে ধনুখনা বিলৰ দক্ষিণ পাৰ পচিমে কাকতিগতাৰ জান উত্তৰে ৰঙ্গিয়াৰ জান এই চাৰি হদৰ ভিতৰত ভিটি মাটি ৪০ পুৰা জমি পকা ৬ পুৰা।

ভকতৰ লিখা ব্ৰাহ্মণ ৰামৰাম গুৰুৰ বংশ বিদ্যানিবাসৰ পুত্ৰ নাতি বিদ্যাৰত্ন ভাগৱতি ১ ভতিজা ৰামনাথ ১ বাহকা ভাই বাসুদেৱ বিদ্যালঙ্কাৰ চক্ৰৱৰ্ত্তিৰ পুত্ৰ বিদ্যাভূষণ ১ বিদ্যানিধি ১ অনন্তৰামৰ নাতি কিনা ১ ৰঙ্গনাথ ভাই কা° ২। দেৱনাথ কা° ১। ভতিজা ভোলানাথ ১। ৰাম কা° ১। ভতিজা মেঘনাৰান ১। পদোপানি কা° ১। ভতিজা নৰহৰি ১। চণ্ডি কা° ১। ভতিজা আত্মাৰাম ১ সৰ্ব্বেশ্বৰ কা° ১। ভতিজা ৰামচৰণ ১। হৈৰামৰ পু° বাতুলা কা° ১। সনা কায়স্থৰ পুতেক বানেশ্বৰ কামে ২। সোনাৰাই কা° ১। ভতিজা পাগলা ১। তিতা দেৱৰাজ ১। বিকা কা° ১। ভতিজা ভোগে ১। কলিতা বিনন্দৰ পু° জইনাৰান ১। ভাই কেঠা ১। বানাৰ পুতেক মেঘা ১। জোঁয়াএক ৰতনা ১। দয়াৰাম চিৰঞ্জিউ ২। সৈদাস বনিয়াৰ বংশ অভিৰাম ১। সনা ১। দয়াৰাম ১। কলিয়া ১। জইৰাম ভতিজা হৈধন ২। টনিয়া কুমাৰ ১।

सिंह-भूपो विपुल-निज-महश्छन्न-मार्त्तण्ड-काण्डः ॥ रिपु-नृप-कुल-मस्त-श्रेणि-विन्यस्त-शस्त-द्युमणि-सम-मणि-श्री-स्मेर-पादारविन्दः । अतनु-सुतनु-रम्यापाङ्ग-कन्दर्प-दर्पः सुनय-निचय-तल्पः कल्पवृक्षस्य कल्पः ॥

एतत् स पाट्बाउसि-नामधेय-सत्राधिकाराय पराय पुंसां ।
श्रीरामदेवाय महाजनाय ताम्रीयपत्रं समदादमुष्मै ॥

ভতিজা কাহিৰাম ১। মেদা বৈশ্য ১। কাহা নট ১। ভাই হৈনাৰান ১। বিজই কোচ ১। দয়াময় কোচ ১। কমলাকান্ত পাঠকৰ নাতি হাতি বেজ চিন্তামণি ভতিজা ৰংদা ২। জযমনি ৰাম পানি ১ ভাই ৰমনন্দ কুমাৰ॥ কলিয়া বেহেনিয়া ১ চাউ ১। কেচোৱা ১। জিউৰাম পৰই কা° ২। ভৰথ দয়াৰাম ১। সন্তোস ১। ৰঙ্গা ১। ৰমানন্দ চমাৰ ১। কৃষ্ণৰাম ধোবা ১। জগি বিহুৱাৰ পুতেক পৈপুনিধি ১। ভতিজা গঙ্গাৰাম ১। ৰামবল্লভৰ পুতেক হৰিজই ১। ভাই নেদো ১। টাবৈ অমু ২। বেদাৰ পুতেক ৰাম ১। ভতিজা কলিয়া ১। ভোট ৰামপতি ১। ভতিজা মধু ১। জয় ৰামহৰি ২। বনোৱাৰ পু° কেতৰা ১। ভতিজা বলোৰাম ১। মঙ্গলাৰ নাতি নিভই ১। ভাই ৰামপাণি ১। জইধন ভাই বনপাল ২। পূৰ্ন্না ভতিজা ৰূপৰাম ২। ৰামচৰণৰ পুতেক কিৰ্ত্তনদাস ১। জইদাস ১। ঘেনা ভতিজা ভৰথ ২। মতিয়া পৃথুয়া ২। সুদাম ১। কেহো হিৰাৰ নাতি সুনন্দ ভাই বটিয়া ২। জদু হিৰা ভা° বাহক ২। নাউ চণ্ডালৰ পুতেক চিৰাম বিৰো ২॥ কেধোৰ পুতেক পৰ্ব্বানন্দ ১। ভাই নন্দা উৰ্ম্না ১। ৰামপানি ভাতুপৰিয়া ১।৯৬।১৩

এই ভক্তসকলে সহিতে এই ভূমিক ভোগ কৰি মহাজনে পুত্ৰ পৌত্ৰাদি-ক্ৰমে শ্ৰবণ কীৰ্ত্তন কৰি ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তাই ৺ক আশীৰ্ব্বাদ কৰি থাকিব। ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ জলকৰ যৰক্ষাৰ চোৰ চিনালা ধুমুসি মাড়েৰা দণ্ড বন্ধ চকি হাট ঘাট ফাট দান খুঁত ৰাজদণ্ড ব্যতিৰেক সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইহাত কোনো অন্যথা নকৰিব। শক ১৬৯৪। মাঘ মাস

এতন্নিৰ্ব্বন্ধ-ৰক্ষণাৰ্থমসৌ ভূপো ভাৱি-ভূপালানযাচত, ভূপা ভৱদ্ভিঃ পৰিপালনীয়ো ময়া কৃতো ধৰ্ম্মনিৰ্ব্বন্ধ এষঃ। ধৰ্ম্মো হি লোকে ঋদ্ধ্যেকহেতুঃ সংৰক্ষিতো ৰক্ষতি ৰক্ষিতাৰং॥

एतन्निर्ब्बन्ध-रक्षणार्थमसौ भूपो भावि-भूपालानयाचत भूपा भवद्भिः परिपालनीयो मया कृतो धर्म्मनिर्ब्बन्ध एषः। धर्म्मो हि लोके ऋद्ध्येकहेतुः संरक्षितो रक्षति रक्षितारं॥

৮১ ১৬৯৫

নামবৰভাগ পৰগণাৰ পানীগাঁও তালুকৰ সন্ধেলী গ্ৰামৰ নামঘৰৰ ফলি

স্বস্তি শ্ৰীশ্ৰীহৰ-গৌৰী-পদাৰ্চ্চন-ৰিপু-গণ-সহায়ন-শুদ্ধৰ্থ(?)-প্ৰবৰ্ত্তক-ৰাজাধি-ৰাজ-শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-লক্ষ্মীসিংহ-নৃপতেৰ্পদাম্বুজ-মধুকৰ-বৰ-ধীৰ-গম্ভীৰ-বিবিধ-গুণান্বিত-দিহিংগ-তীৰোপবাসি-ডেকা-বৰবৰুৱাত্মজ-শ্ৰীযুত-বৃহৎ-ফুকন-সংজ্ঞকেন দত্ত-নানকাৰ-প্ৰমাণ-পত্ৰিকেয়ম্।

কামৰূপ দেশৰ বৰুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধুৰী ও পাট্টোৱাৰী ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰীয়া আন সকলে সাৱধানে জানিব নামবৰভাগ পৰগনাৰ পানীগাঁও তালুকৰ সন্ধেলী গ্ৰামৰ অৰা জমি মাটি ১৫ পুৰা বাতলি চলিত দৰে ৫ পুৰা ৰবি মাটি ৫ পুৰা মুঠতে ২৫ পুৰা মাটি ৺৺পুণ্যাৰ্থে জয়নাৰায়ণ কাকতীৰ ধৰ্ম্মৰ তলে নানকাৰ কৰি দিয়া গল। নামঘৰ বান্ধি তেল বন্তি জ্বলাই শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন কৰি ৺৺স্বগন (?) চিন্তি পুত্ৰ পৌত্ৰাদিক্ৰমে ভোগ কৰি থাকিব। এ মাটিৰ কৰ কাটল ব্যথ ব্যগৰ পদ পঞ্চক চোৰ চিনলা ধুমুচি মাৰেচা হাট ঘাট দান খুট সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হল। ইতি শক ১৬৯৫ তাৰিখ ২২ আশ্বিন।

৮২ ১৬৯৯

বেঙেনাআটি সত্ৰৰ ভূমিদান আৰু পাইকৰ নিবন্ধনৰ তামৰ ফলি

স্বস্তি ব্ৰহ্মাদি-দেৱাশ্ৰিত-মুকুট-মণি-শ্ৰেণি-ৰোলম্ব-বিম্ব-ভ্ৰাজৎ-পাদাৰবিন্দাঃ কলি-কলুষ-মুষোঽসাৰ-সংসাৰ-সাৰাঃ। বেঙ্গাটী-নাম-সত্ৰে সতত-হৰি-ৰৱে

---

81. Copperplate Inscription of the Sandhelī Village Nāmghar, Pānīgāon-tāluq, Nāmbarbhāg-parganā, 1695 Śaka

स्वस्ति श्रीश्रीहर-गौरी-पदार्च्चन-रिपु-गण-सहायन-शुद्धर्थ(?)-प्रवर्त्तक-राजाधिराज-श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-लक्ष्मीसिंह-नृपतेर्पदाम्बुज-मधुकर-वर-धीर-गम्भीर-विविध-गुणान्वित-दिहिंग-तीरोपवासि-डेका-बरबरुवात्मज-श्रीयुत-बृहद्-फुकन-संज्ञकेन दत्त-नानकार-प्रमाण-पत्रिकेयम्।

82. Land and Servitor Grant Inscription of the Bengenā-āṭi-sattra, 1699 Śaka

स्वस्ति ब्रह्मादि-देवाश्रित-मुकुट-मणि-श्रेणि-रोलम्ब-बिम्ब-भ्राजत्पादारविन्दाः कलि-कलुष-मुषोऽसार-संसार-साराः। बेङ्गाटी-नाम-सत्रे सतत-हरि-रवे संश्रिपयया: प्रवर्त्तुं पन्मा-

সন্নিষণ্নাঃ প্ৰবক্তুং যন্মাহাত্ম্যং প্ৰশস্তা ন ভৱতি ভৱিতা নাভৱন্ন ত্ৰয়ী চ(?) শ্ৰীবাসুদেৱ-গোবিন্দ-বৈকুণ্ঠনাথ-নামভিঃ। বিভিন্ন-মূৰ্ত্তয়ো ভান্তি ত্ৰয়ো দেৱাঃ সনাতনাঃ। তৎপাদাম্বুজ-মধুব্ৰতোঽমলমতিঃ সন্নীতি-ৰত্নাকৰোঽমন্দানন্দ-গৃহং প্ৰতাপ-তপনঃ কল্প-দ্ৰুম-কল্পঃ সুধীঃ। দিঙ্নাৰী-কুচ-শাতকুম্ভ-কলশে ব্যাসক্ত-মুক্তাৱলী-হাৰ-ব্যাজমতী বিভাতি বিততা যৎকীৰ্ত্তিমালামলা। দেৱেভ্যস্তেভ্য এতান্ ধৰণি-নৰ-চয়ান্ শ্ৰেয়সেঽদাজ্জনন্যাস্তাম্ৰীয়ং পত্ৰমেতন্নৱ-বিৱৰ-ৰস-ক্ষোণি-শাকে ন্যকাৰ্ষীৎ। শ্ৰীলক্ষ্মীসিংহনামা নৃপ-কুল-তিলকঃ কাম-সঙ্কাশ-কায়ো মত্তাৰাতীভকুম্ভ-স্থল-দলন-ৰতিৰ্গোত্ৰভিদ্গোত্ৰ-জাতঃ।

এতদ্বিৱৰণং ১৬৯৯ শকত বেঙেনাআটী সত্ৰৰ এই তিনিজনা দেৱতাক প্ৰতি ৰাজমাঞ্চঁদেৱৰ পুণ্যাৰ্থে ৺ৰে ভূমি সমেত এই মনুষ্যসকলক উৎসৰ্গি দেৱোত্তৰ কৰি দিলে আৰু এই তাম্ৰপত্ৰো কৰিলে।

৺ৰ আজ্ঞা বৰবৰুৱাত কৈ ঢেকিয়াল ফুকনে মজিন্দাৰে কাকত কটোৱা মানুহ ৰায়ডভিয়া ফুকনৰ ভাগৰ সিঙিয়া খাতৰ বেঙেনাআটীত ভোগ বন্ধা ব্ৰাহ্মণ মন, ভা° সত।

জয়ানন্দৰ পুতেক
জীউৰাম।
সিঙিয়াত মলিয়া—/১
নিভাই ভা° জগন্নাথ॥
পৰিচাৰক অনি পু° মনু।
ৰামৰ পু° ফেদেলা।
নাচনিপাৰত /১
কমাৰ কলিতা—ৰামহৰি।
পু° সতৰাম।

দামোদৰ।
ভা° জগতি।
জয়হৰি।
ভা° সনাতন।
পৰবতিয়া ভণ্ডাৰি—/২
বৰুৱাৰ ভাগৰ কলা
সিধি খাতৰ ঘিলা
পুখুৰিত চালল কৰা
কলিতা—নমল।

हात्म्यं प्रशस्ता न भवति भविता नाभवन्न त्रयी च(?) श्रीवासुदेव-गोविन्द-वैकुण्ठनाथ-नामभिः। विभिन्न-मूर्त्तयो भान्ति त्रयो देवाः सनातनाः। तत्पादाम्बुज-मधुव्रतोऽमलमतिः सन्नीति-रत्नाकरोऽमन्दानन्द-गृहं प्रताप-तपनः कल्प-द्रुम-कल्पः सुधीः। दिङ्नारी-कुच-शातकुम्भ-कलशे व्यासक्त-मुक्तावली-हार-व्याजमती विभाति वितता यत्कीर्त्तिमालामला। देवेभ्यस्तेभ्य एतान् धरणि-नर-चयान श्रेयसेऽदाज्जनन्यास्ताम्रीयं पत्रमेतन्नव-विवर-रस-क्षोणि-शाके न्यकार्षीत्। श्रीलक्ष्मीसिंहनामा नृप-कुल-तिलकः काम-सङ्काश-कायो मत्तारातीभकुम्भ-स्थल-दलन-रतिर्गोत्रभिद्गोत्र-जातः।

ভাং জিউনাম
বিকাই।
কেবাই
ধেমুধৰিয়া হাজাৰৰ /১
সলালগিৰি সয়কৰ মাটি ৬॥ পুৰা
সোনাৰি পুখুৰিত খাতোয়াল
কলিতা—ভিৰি।
ভং—মধুৰাম।
কলিয়া।
কেমু।
ভাং—কলিয়া।
ভং—সৰ্ব্বা।
বাৰিচোৰা কলিতা—/২
ৰামজয়।
ভাং কৃষ্ণাই।
ৰামহৰি।
ঘুৰিয়া হাজাৰৰ—/১
নগয়া সয়কৰ
কাকত চালতমু নালত
দিয়া—নদাই।
পুং—বিকাই।
ৰতিৰাম।
চেকেৰাতলিয়া—/১
হাজাৰৰ চৰাইৰ সয়কৰ
কমলাবাৰিত- কেওঁট জুবাই।
ভাং—চৰণ।
কলিৰাম।
চুচন্দ—পুং ফেদেলা।
ধেমুধৰিয়া—/৩।০
হাজাৰৰ সলালগিৰি

সয়কৰ—জামুক ধনি কোঁচ
কেকেক।
ভাং কেমেজু।
গেৰেলা।
ঘুৰিয়াল সয়কৰ—/১
ওপৰ চাপৰিত
হৰিমই।
ভাং সিমুৰাম।
ৰাইডঙিয়া ফুকনৰ ভাগৰ মাঘনোৰা খাতৰ তিতাই
ৰৰাৰ কুৰিৰ চিৰা খোৱাত কলিতা ভেৰন।
ভাং—কাতিৰাম।
পৰাম॥
খেল নাইকিয়া আঁহতৰ গুৰিত ডোম
তিতাই।
ভাং—কঁহাই।
বেবেজিয়া ৰাঙচালিত
চুটিয়া মিৰি ৰৰা
ভাং জুৰাই।
গেৰেলা
ভাং ককিলা
গেন্ধেলা। ৰাঙচলিয়াৰ মাটি ১৭ পুঃ
কেৰকেটু।
পুং ৰাতিয়া
ডোমগিৰি ভাং খোৰা॥
কেৰকেটু মাঘু॥
কেকেকণ ধেকিয়াল হাজাৰৰ
ছুনিয়া সয়কৰ দিচৈত মুদৈ
কলিতা কিনাই ভাং সুধন। /৬॥০

ভাং সকমন মধুৰাম ॥
কাথ বৰুৱাৰ ভাগৰ /১।০
হৰিনাথ মৰলৰ কুৰীৰ
ৰজাই হাটত তাতি কেওঁট
অভি পুং বিকিন ॥
নাতিং মালভোগ লস্মৃতি
নিঁৰাইৰ পুং নাথ মমথ ॥
খঙ্গিয়া ফুকনৰ—/১।০
ভাগৰ গজপুৰত মাটি
কুমাৰ সৰুধন। ৫ পুৰা
ভং সনাতন ॥
আচন্দ।
বড়ুৱাৰ ভাগৰ—/১
সাগৰখনা খাতৰ মাটি
টুনিৰ কোখত ৪ পুৰা
বিকাই
ভাং বিজয় বিস্বৰাম
বিথাই—মন্মথ—/২॥
সাগৰৰ পুতেক বড়ুৱাৰ ভাগৰ মৰিচা খাতৰ
ঢেকেৰিমুৰাত গৰু গুৱাল কেওঁট ৰামচৰণৰ
পুং বলো
দিখৌ মুখিহা হাহচোৱা হাজাৰৰ বেলই-খাৰঁ সয়কৰ
আউনীহাটীত কলিতা কিনাই
পুং উত্তম—ধনজই—/১
নাওবৈচা মৰা হাজাৰৰ সয়কৰ চমাৰ কেওঁট যদু।
ভাং—ৰামহৰি পৰাণহৰি—/১
চৰাচোৱা ভাটিয়াপাৰত কহাৰ কলিতা
ফটাৰ পুং মুকুৰা বিৰো
পয়াৰ পুং টকৰু।
কলিমন—/১।
খেল নাইকীয়া ধুপিয়া মাটি
কলিতা—জুৰণ ।৪ পুৰা
ভাং পুৰণ থিৰাই ॥/১
ছুটিয়া কাৰি আথিৰ সয়কৰ মলূৱালত মাহ যোগনীয়া
কং ৰামনাথ হৰিনাথ ॥
প্ৰাণনাথ জিউনাথ ॥ /১।
বেচামৰিয়া হাজাৰৰ বেঙ্গেনাআটিত ডোম আবেথা।
ভাং বদতি পুং ৰঙমন ॥
ভূত পুং কমলা ॥
আলাগি ভং আলন ॥
পৃথু ভাং মঙ্গলা ॥
নন্দ কলিয়ামুৱা
ভাং সৰুকলি /৫
তামোল পান ধনি চন্দাই।
ভাং ভালৰাম ॥
পুহা ভাং বগৰা ॥
সাক চেলেঙ ॥
খৰিভাৰি—/২
আওৰা ভাং বিহুয়া ॥
কিনাৰাম।
চতনৰ পুং বিঙ্গিয়া।
মাচ জোগনিয়া /১।০
কনাই ভাং গুপি।
ৰগা।

কলিৰাম ধনাই॥
ভাং শাওনা /২
খুৰা কচাৰি দিচৈত গুৰ জোগনিয়া
কচাৰি বিৰমন।
ভং দেখন।
পুং চেঙ্গেলি।
হজুৰা হাবি খনা যোৰা গেন্ধেলা
ভাং কেবেঙ কিনাই মাটি ৪ পুৰা
ভাং গেবেলা পেলন॥ /১॥০
সত্ৰৰে ভকত বৰবড়ুৱাই ধৰ্ম্মাৰ্থে
শিকাই দিয়া গৰমুৰত
কলিতা কৃষ্ণাইৰ—মাটি ৪ পুং
আৰে পালি বেবেজিয়া
ৰাঙচালিত চুটিয়া মণি।
ভাং চিৰাম।
কৃষ্ণাই
মলুক—নৰাম চৰণ।
ভাং ন গোজৰ ৰামনাথ।
মলুক ভাং আচন্দ॥
চেঙেলি ভাং গেবেলা
কোঁচ আচন্দ।
ভাং গেবেলা নবগা পালিৰ মাটি
২০ পুং

পুং ধিৰাই ন আহোম
মিলন—মুঠত—৪০/৪
দেৱলিয়াৰ মাটি মাজালিত
বেঙনাটিত—১২৬

কমলা বাড়ীত—	৭
মহাই ঘাটত—	১০
ওপৰ চাপৰিত—	৭
টুনি কোখত—	১০
চিৰাখোৱাত—	৬
ঢেকেৰিমুৰত—	৪
আউনীআটীত—	৪
মলুৱালত—	১০
আহতগুৰিত—	৬
উত্তৰে সিঙ্গিয়াত—	৬
নাচনিপাৰত—	১০
কলাসিধিত—	৬
সোনাৰি পুখুৰিত—	১০
মজালিত—	৩০

ভোগৰ বাৰিৰ বাবে মাহতলি
কুহিয়াৰ তলিৰ বাবে
মাটি ১২০ পুৰা

দিচৈৰ পুবে মনপুৰ নেওঁগৰ সিমা পচিমে হাঁতি দলনিৰ কোখৰ ঘুৰিয়া হোলা উত্তৰে হাঁতি দলনি দক্ষিণে হাবিৰ কোখৰ আলাই ডুবিৰ জান। এই চাৰি সিমাৰ ভিতৰত ৰোৱাতি ৩০ পুৰা।

এই সত্ৰৰ অধিকাৰিক্ৰমে মহাজনসকলে পুত্ৰ-পৌত্ৰাদিক্ৰমে এই মনুষ্যসকলক সেই কাৰ্য্যত নিয়োজন কৰি ৬৬৬ দেৱতাৰ পূজা সেৱা প্ৰবৰ্ত্তাই শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন ধৰ্ম্মত থাকি ৬ক আশীৰ্ব্বাদ কৰি থাকিব আত কোনোজনে অন্যথা নকৰিব অত্ৰাৰ্থে পত্ৰং

অসৌ মহীন্দ্রঃ সময়াচতেদং কৃতজ্ঞান্ ভাৱিনৰেন্দ্ৰবৰ্গান্ ।
সুৰক্ষণীয়ঃ কৃতিভিৰ্ভৱদ্ভিৰ্ময়া কৃতো ধৰ্ম্ম-নিবন্ধ এষঃ ॥

বিখ্যাতোজ্জ্বল-সন্দিকৈ-কুল-গুৰুঃ পুণ্যাভিলাষী সদা ৱাচ্যো বৰ্ব্বড়ুৱা-বৰস্-সচিৱ-শ্ৰেষ্ঠো গৰিষ্ঠো গুণৈঃ । ধীৰঃ শ্ৰীশিৱৰাম-দাস ইতি ভূম্যৰ্থ-ৰাজ-সাদন-ব্যাপাৰে ৱিনিযোজিতঃ সমভৱদ্ভূমীশ্বৰেণাত্মনা ।

এতদৰ্থকমাসামাক্ষৰমেতদপৰপৃষ্ঠে ।

৮৩ ১৭০২

বনভাগ আদি পৰগণাৰ আনোৱাৰ ফকিৰৰ ফলি

শ্ৰীৰামশৰণং

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-শ্ৰীলক্ষ্মীসিংহ-নৰেশ্বৰাণাং ।

স্বস্তি শ্ৰীযুত-কামাখ্যা-পদ-পদ্ম-মধুব্ৰতঃ শ্ৰীলক্ষ্মীসিংহো ভূপালঃ পুৰন্দৰ-কুলোদ্ভৱঃ স্বয়ং প্ৰাদাদিদং পত্ৰং কামৰূপ-নিৱাসিনঃ আনোৱাৰস্য দাসস্য প্ৰীতস্তুতিৱাক্য-ভাৱনৈঃ ।

কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰী ও পাটোৱাৰী ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰীয়া ও গয়ৰহ সকলো সাৱধানে জানিব । গুৱাহটীয়া ফাৰ্চ্ছী পঢ়া আনোৱাৰ হাজী ফকিৰ বিদেশৰপৰা আহিলত স্বৰ্গদেৱে কথা-মাত হৈ সন্তোষ পাই এই পত্ৰ কৰি দিলে । বনভাগ পৰগণাৰ আগে ৰমজানে ফকিৰৰ

असौ महीन्द्रः समयाचतेदं कृतज्ञान् भाविनरेन्द्रवर्गान् ।
सुरक्षणीयः कृतिभिर्भवद्भिर्मया कृतो धर्म्म-निबन्ध एषः ॥

विख्यातोज्ज्वल-सन्दिकै-कुल-गुरुः पुण्याभिलाषी सदा वाच्यो बर्व्वरुवा-बरस्-सचिव-श्रेष्ठो गरिष्ठो गुणैः । धीरः श्रीशिवराम-दास इति भूम्यर्थ-राज-सादन-व्यापारे विनियोजितः समभवद्भूमीश्वरेणात्मना ।

एतदर्थकमासामाक्षरमेतदपर-पृष्ठे ।

83. Inscription of Land Grant to Anwar Faqir in Banbhāg-parganā, etc., 1702 Śaka

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-श्रीलक्ष्मीसिंह-नरेश्वराणां ।

स्वस्ति श्रीयुत-कामाख्या-पद-पद्म-मधुव्रतः श्रीलक्ष्मीसिंहो भूपालः पुरन्दर-कुलोद्भवः स्वयं प्रादादिदं पत्रं कामरूप-निवासिनः आनोवारस्य दासस्य प्रीतस्तुतिवाक्य-भावनैः ।

সিন্দুৰীঘোপাত লাল মাটী ১০ পুৰা, তাৰে সীমা দক্ষিণে খাবৈ পূবে বিহুৰাৰ বাৰীৰ হদ পছিমে মঞ্জুৰৰ ভূঞিঞ উত্তৰে নিজৰ। আৰু বাৰী ৩ পুৰা চিলাত লাল মাটী ३ৄ৪ পুৰা আৰে হদ দক্ষিণে পৰ্ব্বত পূবে পুখুৰী পশ্চিমে হাতখোলাৰ আহত উত্তৰে ৰাজবাট। আৰু কোঞৰভাগ পৰগণাৰ পূব পাৰৰ ৰবিঅৰা গাৱঁৰ জুলিকোবোৰা ফকিৰৰ ফৰিঙ্গা। টাচেকচান্দ। পোৰা। বালা। এই এক ঘৰ চেলা। গেন্ধা। মম্মিল। কেৰা এই ১ ঘৰ। চাউ। কানু বগা। এই ১ ঘৰ। মিঠন আজলু। চামন এই ১ ঘৰ। আৰু বাউসী পৰগণাৰ চাহ মদাৰ বৰ মকাম ১ বড়নগৰ পৰগণাৰ চাহ ফকিৰৰ মকাম ১ ক্ষেত্রি পৰগণাৰ পাঁচ পীৰৰ মকাম ১ হাজোৰ বৰ মকাম ৪ ভাগৰ ১ ভাগ আকে ফাৰ্চ্ছি পঢ়া আনোৱাৰ হাজী ফকিৰে পুত্রপৌত্রাদিক্রমে ভোগ কৰি ৺দেৱৰ কুশল চিন্তি থাকিব। আৰু এই মোকাম কেইখনৰ পুৰুষানুক্রমে অধিকাৰী হৈ ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তাই থাকিব। ইয়াৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ জলকৰ জৰক্ষৰ চোৰ চিনলা ধুমছি মাৰেষা চকি হাট ঘাট বাট দণ্ড বন্ধ দান খুত ৰাজদণ্ড ব্যতিৰেক সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ পাইব। ইয়াত কোনো-জনে অন্যথা নকৰিব। ইতি শক ১৭০২ আশ্বিন তাৰিখ ১০।

৮৪

গৌৰীবল্লভ দ'লৰ তামৰ ফলি

শম্ভোৰম্ভোজ-দম্ভাপহাৰি-চৰণয়োৰ্ভৃঙ্গ-বিভ্ৰাজমানো।
গীৰ্ব্বাণো বিশ্ব-পৰ্ব্বাৰ্চ্চা-ৰমণ-মনা গোত্ৰভিদ্গোত্ৰ-জন্মা॥
শ্ৰীলক্ষ্মীসিংহ-নামা ভুজ-ভুজগ-লসৎ-শৌৰ্য্য-হালাহলাগ্নি-।
জ্বালা-জালাভিভীতাহিত-নৃপ-তৰুণী-নেত্ৰ-নীৰাৰ্দ্ৰ-পাদঃ॥

---

84. Copperplate Inscription of the Gaurivallabha Tenmple, Rangpur (Sibsagar), ?

शम्भोरम्भोज-दम्भापहारि-चरणयोर्भृङ्ग-विभ्राजमानो ।
गीर्व्वाणो विश्व-पर्व्वार्च्चा-रमण-मना गोत्रभिद्गोत्र-जन्मा ॥
श्रीलक्ष्मीसिंह-नामा भुज-भुजग-लसत्-शौर्य्य-हालाहलाग्नि- ।
ज्वाला-जालाभिभीताहित-नृप-तरुणी-नेत्र-नीरार्द्र-पादः ॥

সন্নীতি-ব্ৰজ-বল্লী-ৱাৰ-জলমুকল্প-দ্ৰুম-কল্পোঽৰ্থিনাং ।
মত্তাৰাতি-মহেভ-কুম্ভ-দলনে শোকেক্ষ-কণ্ঠীৰৱঃ (?) ॥
ক্ষুব্ধ-ক্ষীৰ-সমুদ্ৰ-নীৰ-নিকৰ-প্ৰোল্লাসিভিৰ্ভূতলং ।
যস্যাশোভি যশোভিৰা জলনিধেঃ ক্ষ্মা-মণ্ডলাখণ্ডলঃ ॥
শ্ৰীগঙ্গাৱল্লভে ক্ষিতি-মখভুক্-পুঙ্গৱে ন্যস্য পৃথ্বীং ।
ভৰ্ত্তুঃ ক্ষেমায় ৰঙ্গাদ্যপুৰপুৰ্য্যভিতঃ স্থাপিতায়েশ্বৰায় ॥
শ্ৰীগৌৰীৱল্লভায় ক্ষিতিজ-মনুজমদাৎ ভূপতিঃ সৰ্ব্বমেতৎ ।
তৎসেৱায়ৈ প্ৰযত্নাদিদমপি সুকৃতিঃ তাম্ৰপত্ৰং ন্যকাৰ্ষীৎ ॥

* * *

অসৌ মহীন্দ্ৰঃ সময়াচতেদং কৃতাঞ্জলিৰ্ভাৱি-নৰেন্দ্ৰ-ৱৰ্গান্ ।
ময়া প্ৰদত্তা দ্বিজবৃত্তিৰেষা পাল্যা ভৱদ্ভিঃ কৃতিভিঃ কৃতজ্ঞৈঃ ॥

৮৫ ১৭০৬

ওপৰ-বৰভাগ, পছিমপাৰ আৰু দেহৰ পৰগণাৰ তামৰ ফলি

স্বস্তি হৰি-হৰ-চৰণোৎফুল্ল-তামৰস-নিঃসৃত-মকৰন্দ-সানন্দ-মধুব্ৰতাজন্ম-মহাদান-সন্তান-সতত-ৱিতৰণ-ৱিচাৰিতামৰ-দ্ৰুমামৰ-ৰাজ-ৱংশাৱতংস-শ্ৰীমদ্-

---

सन्नीति-व्रजवल्ली-वार-जलमुकल्प-द्रुम-कल्पोऽर्थिनां ।
मत्तारानि-महेभ-कुम्भ-दलने शोकेक्ष-कण्ठीरवः(?) ॥
क्षुब्ध-क्षीर-समुद्र-नीर-निकर-प्रोल्लासिभिर्भूतलं ।
यस्याशोभि यशोभिरा जलनिधेः क्ष्मा-मण्डलाखण्डलः ॥
श्रीगङ्गावल्लभे क्षिति-मखभुक्-पुङ्गवे न्यस्य पृथ्वीं ।
भर्त्तुः क्षेमाय रंगाद्यपुरपुर्य्यभितः स्थापितायेश्वराय ॥
श्रीगौरीवल्लभाय क्षितिज-मनुजमदात् भूपतिः सर्व्वमेतत् ।
तत्सेवायै प्रयत्नादिदमपि सुकृतिः ताम्रपत्रं न्यकार्षीत् ॥

* * *

असौ महीन्द्रः समयाचतेदं कृताञ्जलिर्भावि-नरेन्द्र-वर्गान् ।
मया प्रदत्ता द्विजवृत्तिरेषा पाल्या भवद्भिः कृतिभिः कृतज्ञैः ॥

85. Copperplate Inscription of Opar-barbhāg, etc, -parganās, 1706 Śaka

स्वस्ति हरि-हर-चरणोत्फुल्ल-तामरस-निःसृत-मकरन्द-सानन्द-मधुव्रताजन्म-महादान-सन्तान-सतत-वितरण-विचारितामर-द्रुमामर-राज-वंशावतंस-श्रीमद्गौरीनाथसिंह-महाराजा-

গৌৰীনাথসিংহ-মহাৰাজাধিৰাজস্যাদেশমুত্তমাঙ্গে নিধায় বৈৰী-বৰ্গ-বিদাৰণ-প্ৰকটী-কৃত-মৃগেন্দ্ৰ-বিক্ৰমাশেষ-দিগঙ্গনা-কৰ্ণপূৰীকৃত-দ্বিতীয়-পাণ্ডুৰ-যশো-ধাম-ধাৰা-ন্বয়োদধি-ৰজনীকৰ-মন্ত্ৰিবৰ-শ্ৰীসেনাপতি-বৃহৎফুকনেন প্ৰদত্ত-জীৰ্ণোদ্ধাৰ-প্ৰমাণ-পত্ৰিকেয়ং ॥

৺৭ কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰী ও পটোৱাৰী ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰীয়া আনোসকলে সাৱধানে জানিব পূৰ্ব্বে ককাইদেৱে ৺৺ ঠাইত পুণ্যাৰ্থে দিয়া ৰামকামুক মাটী ওপৰবড়ভাগ পৰগণাৰ ভাঙ্গৰিকুচি গ্ৰামত নীল মাটী ৪ পুৰা বাড়ী ৪ পুৰা পচিমপাৰ পৰগণাৰ সানৈ গ্ৰামত নীল মাটি ৪ পুৰা বাড়ী ২ পুৰা উত্তৰকুচি গ্ৰামৰ হাতীমাৰী দলত দলনি মাটী ছুনিৰ দৰে দহ পুৰা বাৰী মাটী ৩ পুৰা দেহৰ পৰগণাৰ সানৈকুছিত শুক্ৰেশ্বৰীয়া পতা ছুনিৰ দৰে ৬ পুৰা মুঠৰ মাটী ৩০ পুৰা পত্ৰ মোহৰ কৰি দিছিল। সেই পত্ৰ জীৰ্ণ হৈল কাৰণ এখন আমিও তদনুৰূপ তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিয়া গল। ৺দেৱৰ কুশল চিন্তি পুত্ৰ-পৌত্ৰাদিক্ৰমে পৰম সুখে ভোগ কৰিবেক। এই মাটীৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চিনালা ধুমুসী মাৰেসা জলকৰ যৰক্ষাৰ চকী হাট ঘাট দান খুত ৰাজদণ্ড ব্যতিৰেক সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল। ইহাতে কোনজনে অন্যথা নকৰিবেক। ইতি শক ১৭০৬ তাৰিক্ষ ১৯ আষাড় ॥

৮৬ ১৭০৭

দক্ষিণপাটৰ গোসাঁইৰ ভূমিদান আৰু পাইকৰ নিবন্ধনৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীগোসাঞিদেৱ।

স্বস্তি হৰ-বিৰিঞ্চি-পুৰন্দৰ-বন্দিত-শ্ৰীকৃষ্ণ-চৰণ-চাৰণ-সেৱক-দেৱৰাজ-বংশাৱতংস-ৰাজাধিৰাজ-শ্ৰীশ্ৰীগৌৰীনাথসিংহ-ভূপালস্তদীয়-প্ৰেমাধান-মন্ত্ৰিৱৰ-শ্ৰীযুত-সন্দিকৈ-বৃহৎফুকনেন দত্ত-ব্ৰহ্মোত্তৰ-প্ৰমাণ-তাম্ৰ-পত্ৰিকেয়ং !

धिराजस्यादेशमुत्तमाङ्गे निधाय वैरी-वर्ग-विदारण-प्रकटी-कृत-मृगेन्द्र-विक्रमाशेष-दिगङ्गना-कर्ण-पूरीकृत-द्वितीय-पाण्डुर-यशो-धाम-धारान्वयोदधि-रजनीकर-मन्त्रिवर-श्रीसेनापति-बृहत्फुकनेन प्रदत्त-जीर्णोद्धार-प्रमाण-पत्रिकेयं ॥

86. Inscription of Land and Servitor Grant to the Dakhinpāt Gosāi, 1707 Śaka

स्वस्ति हर-विरिञ्चि-पुरन्दर-वन्दित-श्रीकृष्ण-चरण-चारण-सेवक-देवराज-वंशावतंस-राजाधिराज-श्रीश्रीगौरीनाथसिंह-भूपालस्तदीय-प्रेमाधान-मन्त्रिवर-श्रीयुत-सन्दिकै-बृहत्फुकनेन दत्त-ब्रह्मोत्तर-प्रमाण-ताम्र-पत्रिकेयं ।

দৰং দেশৰ ৰাজা ৰাজপুত্ৰ ও হুৱাৰদাৰ ও হাজৰিকা ও শইকিয়া ও বড়া বৰুৱা আনো সকলে সাৱধানে জানিব। ৺দেৱৰ আজ্ঞায়ে দক্ষিণপাটৰ গোসাঞি-দেৱক সোণাৰি খেলৰ সত্ৰ দিছে, এখন আমিও আজ্ঞানুসাৰে ৺ৰৰ পুণ্যে মেধি পদ্মনাভ ব্ৰাহ্মণ ১ ঘৰ ভকত জটীয়া ব্ৰাহ্মণ ১ ঘৰ লক্ষ্মী গণক ১ ঘৰ মদনা গণক ১ ঘৰ বগা কলিতা ১ ঘৰ মঞ্জুৰ ১ পদো কং ১ কানাই কং ১ দিনমণি পা কং ১ ৰামচৰণ কেং ১ ৰঙ্গামুনা কেং ১ মাধৰাই কেং ১ কুৱান কা জুং ১ খৰ্কৰা জুং ১ ভদৰা জুং ১ হাউদা জুং ১ তৰাচন্দ জুং ১ কেন্দু কোচ ১ চানা কেং ১ গবৈমৰিয়া জুং ১ কেবৈ কোচ ১ কেয় জুং ১ পোৰা হিৰা ১ কিনা হিৰা ১ মুঠত ২৬ ঘৰ গ্ৰামৰ হদ পূবে পদোৰ পুখুৰীৰ পূব পাৰ পশ্চিমে বৰনদী উত্তৰে খড়া আলী বড়িগাবৰ সিমা দক্ষিণেও বৰনদী এহি চতুৰ্হদ্দে মাইল (?) প্ৰমাণে মাটি সমেত তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিয়া গল শ্ৰবণ কীৰ্ত্তন কৰি ৺দেৱক আশীৰ্ব্বাদ কৰি দক্ষিণপাটৰ গোসাঞিক কৰ ভাৰ দি থাকিব ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমাশি মাৰেৰা দান খুত চকি ফাট হাট ঘাট জলকৰ জৰক্কাৰ সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ কৰি দিয়া হল। ইহাত কোনোজনে অন্যথা নাচৰিবেক। ইতি শক তাং ১৭০৭ ১৫ মাঘ॥

৮৭ ১৭০৯

বজালী, নামবৰভাগ, বৰনগৰ আদি পৰগণাৰ হৰিদেৱী পন্থৰ মেধিৰ ভূমিদান আৰু পাইকৰ নিবন্ধনৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীৰাম। শ্ৰীগৌৰীনাথসিংহ।

স্বস্তি শ্ৰীশ-পদাম্ভোজ-মকৰন্দ-মধুব্ৰতঃ। শ্ৰীগৌৰীনাথসিংহঃ শ্ৰীস্বৰ্গ-নাৰায়ণো নৃপঃ। ৰতি-ৰমণ-সম-শ্ৰীৰ্নিৰ্জ্জিতাৰাতি-জাতিৰ্হিমকৰ-হৰ-হীৰ-স্ফাৰ-বিস্তাৰ-কীৰ্ত্তিঃ। নৃপ-নিকৰ-শিৰোঽলঙ্কাৰ-ভূতাঙ্ঘ্ৰি-যুগ্মোঽমৰ-তৰু-বৰ-বন্ধুঃ শক্ৰ-বংশাৱতংসঃ। অয়ং পুণ্যমনাস্তাম্ৰ-পত্ৰিকাং সমদাদিমাং। দ্বিজাভ্যাং কামৰূপিভ্যাং তদেতদ্বৃত্তি-ৰক্ষিণীং॥

---

87. Inscription of Land and Servitor Grant to the Medhi of the Haridevī Sect in Bajālī, etc., -parganās, 1709 Śaka

स्वस्ति श्रीश-पदाम्भोज-मकरन्द-मधुव्रतः। श्रीगौरीनाथसिंहः श्रीस्वर्गनारायणो नृपः। रति-रमण-सम-श्रीर्निर्जितारति- जातिर्हिमकर-हर-हीर-स्फार-विस्तार-कीर्त्तिः। नृप-निकर-शिरोऽलङ्कार-भूताङ्घ्रि-युग्मोऽमर-तरु-वर-बन्धुः शक्र-वंशावतंसः। अयं पुण्यमनास्ताम्र-पत्रिकां समदादिमां। द्विजाभ्यां कामरूपिभ्यां तदेतद्वृत्ति-रक्षिणीं॥

কামৰূপ দেশৰ বড়ুয়া বৰকায়স্থ ও চৌধাৰি পটৌয়াৰি ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া ও গয়ৰহ সকলো সাৱধানে জানিব বজালি পৰগণাৰ সৰিস গ্ৰামৰ বিদ্যাবিনোদ কবিৰত্ন দুই ব্ৰাহ্মণক পূৰ্ব্বে ৺ ভূমী মনুষ্য কিচো দি হৰিদেৱী পন্থত মেধি পাতিচে এতিয়া সেই দুই ব্ৰাহ্মণকে ভূমী মনুষ্য কিচো দি উভয়ৰে তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিয়া গৈল ভূমী মনুষ্য বজাই বজালি পৰগণাৰ ধৰ্ম্মতলা গ্ৰামত ৰোপিত মাটী ৫ পুড়া সৰিসভা লুকি গ্ৰামত জমী ৭ পুড়া বাৰি ১ দেয়াহ্মাপাৰা গ্ৰামত জমী ১২ পুড়া বাৰি ১ সাঠি-সামুকা গ্ৰামত হাবি মাটী ৪০ পুড়া তিনি গুণিৰ দৰে বাহিৰ খাতা তালুকৰ সেহৰ গ্ৰামত হাবি দলানি মাটী ২০ পুড়া তিনি গুণিৰ দৰে নামবৰভাগ পৰগণাৰ পদ্মখনা গ্ৰামত বৰি মাটী ৪০ পুড়া জমী মাটী দোঘৰিয়া গ্ৰামত ৫ পুড়া ভাড়ৰা গ্ৰামত ২০ পুড়া নকুচি গ্ৰামত ২০ পুড়া বৰনগৰ পৰগণাৰ সীতলপুৰ গ্ৰামত জমী ৩০ পুড়া বাৰি ৪ পুড়া মুঠত মাটী ২০৩ পুড়া দয়াল কোং ১ গিৰি। এইখানি পূৰ্ব্ব ৰাজদত্ত পদ্মখনা গ্ৰামত জমী ১৬ পুড়া বজালি পৰগণাৰ নানকাৰ গুনৰি গ্ৰামৰ এতিয়া দিয়া কৰি ১১ পুড়া মুঠত মাটী ১৮৬ পুড়া জালিখাতা গ্ৰামৰ মনথীৰ কৈং ১ গিৰি। বজালি পৰগণাৰ বজালি পৰগণাৰ ভোলাই গণক ১ গিৰি। চন্দা ব্ৰাহ্মণ ১ গিৰি। পোয়া বগুৰিবাৰি পৰগণাৰ বালি জলাই গ্ৰামৰ আভিয়া কং ১ গিৰি। জালিখাতা খুদ্ৰখাতাবাৰি গ্ৰামৰ তাৰাচান্দ কোং ১ গিৰি। হাবি দলনি মাটী ২০ পুং গ্ৰামৰ বেথাৰাম কং ১ গিৰি সৰুক্ষেত্ৰি পৰগণাৰ গোবিন্দ ব্ৰাং ১ গিৰি। বাউসি পৰগণাৰ তিনি গুণিৰ দৰে বাৰি ১ পাৰাহকুচিৰ মহিচাধন কাং ১ গিৰি॥ তপা গ্ৰামৰ গেড়া কৈং ভাই এড়া গ্ৰামৰ সৰ্ব্বা ব্ৰাং ১ গিৰি। গণক গাঞঁ গ্ৰামৰ বৰঘোপাৰ বাবৰ নৈ পোতা বৰবামাখাতা গ্ৰামৰ মনাই ১ গিৰি। বিকা ধোবা ১ গিৰি গুণৰী গ্ৰামৰ মগনিয়া ফকিৰ হাবি দলানি পূৰ্ব্বে মৰা কালছি বিৰু কং ১ গিৰি। দেহৰ পৰগণাৰ বিশ্বেশ্বৰ তালুকৰ ভোলানাথ ব্ৰাং ভাই লখি নিমাতাতুৰ ১ গিৰি। [পো]য়া পশ্চিমে মৰা নৈ উত্তৰে পাঠশালা গ্ৰামৰ পৃথুয়া কং কেৰা ভীৰ্ধা ভাই ১ গিৰি ৮ গোপী ১ গিৰি নামবৰভাগ পৰগণাৰ শিমলু দক্ষিণে কটহ বাহ বিকা কং ভাই জয়ধন কেং বৰপেটা পৰগণাৰ খৰ্গি গ্ৰামৰ বেজকুছি গ্ৰামৰ সুবাদি গ্ৰামৰ এই চতুৰ্হদাৱচিহ্ন (?) মাটী ১০০ পুং সৰু আপা সৰুয়া ১ গিৰি ১৷০ গপি কং ১ গিৰি। বিদেশৰ আহা চান্দৰাই কং ১ গিৰি কমলা ভুৰা ১ গিৰি। দেহৰ পৰগণাৰ নিচিন্ত বাউৰি পৰগণাৰ

সুবন্ধৰ গ্ৰামৰ দয়া ভুবা ১ গিৰি টেপু ও বিক বুঁছ গুণৰি গ্ৰামৰ মুঠত গিৰি ১০ পাইক ৩ পুৰ গ্ৰামৰ জমী ৪০ পুড়া বৃহস্পতি কং ভতিজা অসাৰ ১ গিৰি॥ ভাই ১ গিৰি ৮ মুঠত ১৩ গিৰি ৬ পাইক ব্ৰাহ্মণে মঠঘৰ বান্ধি শ্ৰবণ কীৰ্ত্তন কৰি ৺ আশীৰ্ব্বাদ কৰি পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে ভুমি মনুষ্যত উপভোগ কৰি থাকিবেক ইহ মাটী মনুষ্যৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমুচি মাৰেষা জলকৰ জবক্ষাৰ চকি ফাট দান খুত হাট ঘাট দণ্ড বৰ্দ্ধ ৰাজদণ্ডাৰ্হ ব্যতিৰেক সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইহাত বিৰোধ আচৰিলে দণ্ডাৰ্হ হৈবেক ইতি সক ১৭০৯ তাং ১১ মাঘ॥

৮৮ ১৭১০

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ অখণ্ড-প্ৰদীপৰ হৈ দেৱালয়ৰ জমিৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ শ্ৰীগৌৰীনাথসিংহ নৰেশ্বৰে ৺৭ শ্ৰীশ্ৰীহয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ অখণ্ড প্ৰদীপ জলাবৰ কাৰণে ৭২৭ পুৰা দেৱালয়ৰ জমি শ্ৰীকৃষ্ণদাহ আঠপৰীয়া ও শ্ৰীমোলান ভৰালকাকতিক তাম্ৰফলি কৰি দিয়ে। এই মাটীৰ ৰূপ শ্ৰীকৃষ্ণদাহ আঠপৰীয়া শ্ৰীমলান ভৰালকাকতি পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে সাধি থাকিব। ইতি। শক ১৭১০ ৯ কাৰ্ত্তিক।

৮৯ ১৭১০

জয়ন্তীয়াপুৰৰ কালিকা-মঠৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীজয়ন্তীপুৰ - পুৰন্দৰ - বড়গুশাঞি - নৰপতেঃ শ্ৰীমহাদেব্যা লিখিতং শ্ৰীলীলাপুৰি-সন্ন্যাসিনো মঠস্থ-শ্ৰীশ্ৰীকালিকা-দেব্যাঃ সেৱাদি-চলন-নিমিত্তং

---

88. Copperplate Inscription of Land Grant towards Akhaṇḍa-pradīpa, Hayagrīva-Mādhava Temple, Hajo, 1710 Śaka

89. Copperplate Inscription of the Kālikā Temple, Jayantiyāpur, 1710 Śaka

श्रीश्रीजयन्तीपुर-पुरन्दर-बड़गुशाञि - नरपतेः श्रीमहादेव्या लिखितं श्रीलीलापुरि-संन्यासिनो मठस्थ-श्रीश्रीकालिका-देव्याः सेवादि-चलन-निमित्तं श्रीगौरीकुमारी-श्रीगुणाकुमारी-

শ্ৰীগৌৰীকুমাৰী-শ্ৰীগুনাকুমাৰী-শ্ৰীজয়ন্তীকুমাৰীণামনুমত্যা শ্ৰীশ্ৰীবিজয়নাৰায়ণ-ৰাজ্ঞোঽনুমত্যা চ শ্ৰীকালিকাদেৱী-পৰম-প্ৰীতয়ে গোবিন্দপুৰ-গ্ৰামজন-সহিত-দ্বা-বিংশতি-হল-পৰিমিতা ভূমিঃ স্বত্ব-পৰিত্যাগেন ময়া শ্ৰীকালিকা-দেব্যৈ দত্তা। এতৎ-দানজন্যং যোঽপহৰণকৰ্ত্তা স চণ্ডালো ভৱতি এতদৰ্থে লিখিতং তাম্ৰপত্ৰমিতি শূন্য-চন্দ্ৰাব্ধ্যৰ্কে শকাব্দে গুৰুগে বিধৌ লিখিতং তাম্ৰপত্ৰঞ্চ চাপাৰ্কে স্তু(?) ময়া ধ্ৰুবং লিপিৰ্থং(?) হল-চতুষ্টয়-পৰিমিতা-ভূমিং(?) দাতব্যং এতন্মধ্যে ন-আ-বনখলায়াং হলদ্বয়ং

দলইকান্দি গ্ৰাম-পূৰ্ব্বে চ তৎপশ্চাৎ গোবিন্দপুৰ-গ্ৰামাৎ গো-চৰ-জলাশয়ঃ তৎপশ্চাৎ মঠ-মন্দিৰং ব্ৰাহ্মণ-তৈলকাৰয়োঃ।

কালিকাদেব্যা সেৱান্দংস(?) হলদ্বয়ং দাতব্যং॥

তৎপশ্চাৎ দেৱীপুৰস্থ ন-আবনখলায়াং হলদ্বয়পৰিমিতা ভূমিঃ শ্ৰীবিষ্ণু-প্ৰীতয়ে শ্ৰীবিষ্ণবে সমৰ্পিতা।

श्रीजयन्तीकुमारीणामनुमत्या श्रीश्रीविजयनारायण-राज्ञोऽनुमत्या च श्रीकालिकादेवी-परम-प्रीतये गोविन्दपुर-ग्रामजन-सहित-द्वाविंशति-हल-परिमिता भूमिः स्वत्व-परित्यागेन मया श्रीकालिकादेव्यै दत्ता। एतत्-दानजन्यं योऽपहरणकर्त्ता स चण्डालो भवति एतदर्थे लिखितं ताम्रपत्रमिति शून्य-चन्द्राब्ध्यर्के शकाब्दे गुरुगे विधौ लिखितं ताम्रपत्रञ्च चापार्के स्तु(?)मया ध्रुवं लिपिथं(?) हल-चतुष्टय-परिमिता-भूमि(?) दातव्यं एतन्मध्ये न-आ-वनखलायां हलद्वयं

दलइकान्दि ग्राम-पूर्व्वे च तत्पश्चात् गोविन्दपुर-ग्रामात् गो-चर-जलाशय तत्पश्चात मठ-मन्दिरं ब्राह्मण-तैलकारयोः

कालिकादेव्या सेवान्दंस(?) हलद्वयं दातव्यं॥

तत्पश्चात् देवीपुरस्थ न-आवनखलायां हलद्वयपरिमिता भूमिः श्रीविष्णु-प्रीतये श्रीविष्णवे समर्पिता।

৯০ ১৭১১

আউনীআটি সত্ৰৰ গোৱিন্দ ঠাকুৰৰ অখণ্ড-প্ৰদীপৰ হৈ কছাৰীমহল, পূবপাৰ, সকক্ষেত্ৰি পৰগনাত ভূমিদান আৰু পাইকৰ নিবন্ধনৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীগোবিন্দ

শ্ৰীশ্ৰীযদু-কুল-কমল-প্ৰকাশৈক-ভাস্কৰ-ভূ-ভাৰাৱতাৰান্তক-গোপী-জন-ৱল্লভ-পৰম-কাৰুণিক-শ্ৰীগোৱিন্দ-পদাৰৱিন্দ-ভক্তি-ৰসিক-শ্ৰীশ্ৰীগৌৰীনাথসিংহ-মহাৰাজাধিৰাজেন্দ্ৰেণ ৰুদ্ৰাদ্ৰি-যামিনীপতৌ শাকে শ্ৰীগোৱিন্দস্য গেহেঽখণ্ড-ঘৃত-প্ৰদীপোপকৰণ-ঘৃতাদি-দানায় দত্ত-সভূমিক-মনুষ্য-নিৰ্দ্ধাৰক-তাম্ৰপত্ৰিকেয়ম্।

কামৰূপ দেশৰ বৰুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰি ও পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰীয়া আনো সকলে সাৱধানে জানিব আউনীআটীৰ ঈশ্বৰ ঠাইত কছাৰি-মহল পূবপাৰ সকখেত্ৰি এই তিনি পৰগণাৰ পাইক ৬টা এক পোৱা ৺দেৱোত্তৰ অখণ্ডপ্ৰদীপৰ তলে পেৰাৰ ধনৰ বাব দি জনে জমি আদি এই পাইকৰ লেখা

পূবপাৰ পৰগণাৰ।

বড়গাৱৰ।	কলা কাছুয়া ক ॥	কৈল্যাণ পেটুৱা কছাৰি॥ পোঃ
কৃষ্ণৰায় ঠাকুৰিয়াক	১টা পটি কলীতা॥	মাধৰায় দৰিযা কচা॥
মনিয়া খাটনীয়াৰক	১ গুনা মাটি গ্ৰামৰ	চন্দনা কচাৰি।
মুক্তাপুৰ গাৱৰ	পাঃ গয়া ঠাকুৰীয়া॥	বহতৰাই গণ্ডো কচা॥
মাধ খাটনীয়াৰক	পোঃ কচাৰীমহল পৰগনাৰ সক খেতৃৰ পুৰ্ণাগ্ৰামৰ	
দনা কলিতা॥	বড়গাৱৰ নাৰাণ কচাৰি॥	নিমাই কলিতা।

মুঠ ৩। পাইক ৺গো অখণ্ড প্ৰদীপৰ ঘৃত শোধাই পৰম সুখে পুত্ৰ পৌত্ৰাদিক্ৰমে থাকিব। ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক জয়স্কাৰ হাট ঘাট চৌকি

---

90. Copperplate Inscription of Land Grant in Kachārīmahal, etc., -parganās, towards Akhanda-pradīpa to Govinda-ṭhākur, Āunīāṭi-sattra, 1711 Śaka

श्रीश्रीयदु-कुल-कमल-प्रकाशैक-भास्कर-भू-भारावतारान्तक-गोपी-जन-वल्लभ-परम-कारुणिक-श्रीगोविन्द-पदारविन्द-भक्ति-रसिक-श्रीश्रीगौरीनाथसिंह-महाराजाधिराजेन्द्रेण रुद्राद्रि-यामिनीपतौ शाके श्रीगोविन्दस्य गेहेऽखण्ड-घृत-प्रदीपोपकरण-घृतादि-दानाय दत्त-सभूमिक-मनुष्य-निर्द्धारक-ताम्रपत्रिकेयम्।

ফাট দান খুত দণ্ড বন্ধ ৰাজদণ্ড বেতিৰেক সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল্য ইহাত কোনোজনে বিৰোধ নাচৰিব যদি আচৰে দণ্ডাৰ্হ হৈবেক প্ৰদীপৰ ঘৃত গাৱত তুলি বেথাৰাম গোৰা এই দুয়ো শোধাবহি। ইতি শক ১৭১১ তাৰিখ ১ ফাগুন।

৯১ ১৭-

নীলাচলৰ ভুৱনেশ্বৰী মন্দিৰৰ ভুমি-দানৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীভুবনেশ্বৰী গোসাঁনীৰ

শ্ৰীৰাম—

স্বস্তি শ্ৰীশ-পদাম্ভোজ-মকৰন্দ-মধুব্ৰতঃ। শ্ৰীগৌৰীনাথসিংহঃ শ্ৰীস্বৰ্গ-নাৰায়ণো নৃপঃ। ৰতি-ৰমণ-সম-শ্ৰীৰ্নিৰ্জ্জিতাৰাতি-জাতিৰ্হিমকৰ-হাৰ-হীৰ-স্ফাৰ-বিস্তাৰ-কীৰ্ত্তিঃ। নৃপ-নিকৰ-শিৰোঽলঙ্কাৰ-ধৃতাঙ্ঘ্ৰি-যুগ্মোঽমৰ-তৰু-বৰ-বন্ধুঃ শক্ৰ-বংশাৱতংসঃ॥ অয়ং পুণ্যমনা(স্)তাম্ৰপত্ৰিকাং সমদাদিমাং। দ্বিজায় কাম-পীঠেঽস্মিন্ তদেতদ্বৃত্তি-ৰক্ষিণীং॥

কামৰূপ দেশৰ বড়ুয়া ৰৰকায়স্থ ও চৌধাৰী পটোয়াৰি ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া ও গয়ৰহ সকলে সাৱধানে জানিব ৺ৰৰদেউৰি ৰমাপতি ব্ৰাহ্মণক শ্ৰীশ্ৰী৺দেৱে ভিতৰুৱাল ফুকনৰ ৰৰোৎসৰ্গ্গত উৎসৰ্গ্গ কৰাই পূৰপাৰ পৰগণাৰ জানিমূৰ গ্ৰামৰ তুৰাৰ ৰোপিত জমী ২০ পুড়া ৰৰি ৫ পুড়া ইহাৰ হদ পূৰ্ব্বে জান পশ্চিমে দেউৰিয়া পাইকৰ সীমা উত্তৰে দেউৰিয়া···দক্ষিণে দুৰ্গাবৰ ব্ৰাহ্মণৰ সীমা এই চতুৰ্হদে ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি দিয়া গল। ৺পুত্ৰ পৌত্ৰাদিক্ৰমে আশীৰ্ব্বাদ কৰি উপভোগ কৰি থাকিবেক ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ [চোৰ চিনলা ধুমুচি] মাৰেৰা জলকৰ জৰক্ষাৰ হাট ঘাট ফাট দান খুৎ ৰাজদণ্ডাৰ্হ ব্যতিৰেক স[ৰ্ব্ব বাব প]ৰিত্যাগ হৈল ইহাত যদি কোনোজনে বিৰোধ কৰে দণ্ডাৰ্হ হইবেক ইতি শক ১৭···

---

91. Copperplate Inscription of Land Grant to the Bhuvaneśvarī Temple, Nīlāchala, 17.. Śaka

स्वस्ति श्रीश-पदाम्भोज-मकरन्द-मधुव्रतः। श्रीगौरीनाथसिंहः श्रीस्वर्गनारायणो नृपः। रति-रमण-सम-श्रीर्निर्जितारातिजातिर्हिमकर-हार-हीर-स्फार-विस्तार-कीर्त्तिः। नृप-निकर-शिरोऽलङ्कार-धृताङ्घ्रि-युग्मोऽमर-तरु-वर-बन्धुः शक्रवंशावतंसः॥ अयं पुण्यमनास्ताम्रपत्रिकां समदादिमां। द्विजाय कामपीठेऽस्मिन् तदेतद्वृत्ति-रक्षिणीं॥

৯২ ১৭১৭

বালি-সত্ৰৰ কাঁহৰ ঘণ্টাৰ লেখা

শ্ৰীৰামঃ

নৰোৱাখ্যস্য সত্ৰস্য শ্ৰীমৎকীৰ্ত্তনগেহকং।
শৰীৰাৰোগ্য-কামেন তস্মৈ চায়ুষ বৃদ্ধয়ে॥
শ্ৰীমহীধৰনাম্না বৈ দত্তং বুঢ়াগোহায়িনা।
ৰম্যং ৰাদ্যং বৃহৎকাংস্যং শাকে সপ্ত-ভূ-মৈত্ৰকে॥
আশ্বিন্যাং পৌৰ্ণমাস্যাঞ্চ ৰাসৰে দ্বিজৰাজকে।
মানন্ত্বশীত্যধিকঞ্চ চতুঃশতঞ্চ তোলকম্॥

৯৩ ১৭২১

ছত্ৰাচলৰ দেৱী-আলয়ৰ শিলৰ ফলি

৺৭ স্বস্তি শ্ৰীৰাজ-ৰাজি-ৱিৰাজিত-ৰাজসিংহ-শীৰ্ষোল্লাসিত-মুকুট-স্পৃষ্ট-পদ-দ্বন্দ্ব-দেৱৰাজ-কুল-কমল-প্ৰোল্লাসৈকাহস্কৰ-সৌমাৰেশ্বৰ-শ্ৰীকমলেশ্বৰসিংহ-নৰপতি-তিলক-সমাদেশিত-সন্ধিকেয়-ৱংশ-সিন্ধু-ৱিধূপম-শ্ৰীপ্ৰতাপৱল্লভ-বৃহৎফুকনেন শ্ৰীমঙ্গল-চণ্ডিকা-মঠ-নিৰ্ম্মাণমকাৰি ৱিধু-নেত্ৰ-তুৰঙ্গম-ভূমি-শাকে।

---

92. Inscription on the Bāli-sattra's Bell-metal Gong, 1717 Śaka

नरोवाख्यस्य सत्रस्य श्रीमत्कीर्त्तनगेहकं ।
शरीरारोग्य-कामेन तस्मै चायुष वृद्धये ॥
श्रीमहीधरनाम्ना वै दत्तं बुढागोहायिना ।
रम्यं वाद्यं बृहत्कांस्यं शाके सप्त-भू-मैत्रके ॥
आश्विन्यां पौर्णमास्याञ्च वासरे द्विजराजके ।
मानन्त्वशीत्यधिकञ्च चतुःशतञ्च तोलकम् ॥

93. Rock Inscription of the Chatrāchala Devī Temple, Gauhati, 1721 Śaka

७१ स्वस्ति श्रीराज-राजि-विराजित-राजसिंह-शीर्षोल्लासित मुकुट-स्पृष्ट-पद-द्वन्द्व-देवराज-कुल-कमल-प्रोल्लासैकाहस्कर-सौमारेश्वर-श्रीकमलेश्वरसिंह-नरपति-तिलक-समादेशित-सन्धिकेय-वंश-सिन्धु-विधूपम-श्रीप्रतापवल्लभ-बृहत्फुकनेन श्रीमङ्गल-चण्डिका-मठ-निर्म्माणमकारि विधु-

শ্ৰীসন্ধিকেয়-কুল-কমল-দিৱাকৰেণ মন্ত্ৰিণা প্ৰতাপ-পদ-পূৰ্ব্বক-বল্লভেন। ছত্ৰাচলে সুবিমলে নিলয়োঽম্বিকায়াঃ। শাকে শশাঙ্ক-ভুজ-মৈত্ৰক-মিতে কৃতোঽয়ম্॥ প্ৰতাপবল্লভাখ্য-শ্ৰীবৃহৎফুকনস্যাদেশ-পত্ৰ-প্ৰাপ্তেনাকৰোৎ ভব্যং মঠং মঙ্গল-চণ্ডিকায়াঃ॥ ১৭২১॥

৯৪ ১৭২১

ছত্ৰাচলৰ বিষ্ণু আৰু শিৱ-মন্দিৰৰ শিলৰ কলি

৬৭ স্বস্তি শ্ৰীপ্ৰচণ্ড-দোৰ্দ্দণ্ড-প্ৰকাণ্ড-প্ৰখণ্ডিতাখণ্ডলোপমাৰি-বৰ্গ-বিক্ৰম-হৰ-হিণ্ডীৰ-হীৰক-হিমকৰ-নিকৰ-ধৌত-কীৰ্ত্তি-ধৱলীকৃত-দিঙ্মণ্ডল-সৌমাৰেশ্বৰ-শ্ৰীকমলেশ্বৰসিংহ-নৰেন্দ্ৰাদেশিত-সন্ধিকেয়-কুল-কমল-প্ৰদ্যোতকৈক-প্ৰভাকৰ-শ্ৰীপ্ৰতাপবল্লভ-বৃহৎফুকনেন শ্ৰীকেশৱ-শিৱ-মন্দিৰে অকাৰিষাতাং ভূ-ভুজ-মুনি-নিশাকৰ-শাকে। সন্ধিকেয়-কুলাম্বুধৌ শশধৰো ধ্যেয়ো ধৰিত্ৰীধৰঃ শ্ৰীগোবিন্দ-পদাৰবিন্দ-মধুপো যঃ শ্ৰীবৃহৎফুকনঃ তেনেমৌ কৃতিনা কৃতৌ সুমতিনা শ্ৰীকৃষ্ণ-ৰুদ্ৰালয়ৌ শাকে ভূ-ভুজ-মৈত্ৰকেঽৱনিপতেৰাদেশতঃ সাদৰম্॥ প্ৰতাপবল্লভ-শ্ৰীবৃহৎফুকন-মন্ত্ৰিণা নিৰ্ম্মিতৌ কমলা-দুৰ্গা-কান্তয়োৰ্বিমলালয়ৌ॥ ১৭২১॥

नेत्र-तुरङ्गम-भूमि-शाके। श्रीसन्धिकेय-कुल-कमल-दिवाकरेण मन्त्रिणा प्रताप-पद-पूर्व्वक-वल्लभेन। छत्राचले सुविमले निलयोऽम्बिकायाः। शाके शशाङ्क-भुज-मैत्रक-मिते कृतोऽयम्॥ प्रतापवल्लभाख्य-श्रीबृहत्फुक्कनस्यादेश-पत्र-प्राप्तेनाकरोत् भव्यं मठं मङ्गलचण्डिकायाः॥१७२१॥

94. Rock Inscription of the Chatrāchala Vishṇu and Śiva Temples, Gauhati, 1721 Śaka

७१ स्वस्ति श्रीप्रचण्ड-दोर्द्दण्ड-प्रकाण्ड-प्रखण्डिताखण्डलोपमारि-वर्ग-विक्रम-हर-हिण्डीर-हीरक-हिमकर-निकर-धौत-कीर्त्ति-धवलीकृत-दिङ्मण्डल-सौमारेश्वर-श्रीकमलेश्वरसिंह-नरेन्द्रादेशित-सन्धिकेय-कुल-कमल-प्रद्योतकैक-प्रभाकर-श्रीप्रतापवल्लभ-बृहत्फुक्कनेन श्रीकेशव-शिव-मन्दिरे अकारिषातां भू-भुज-मुनि-निशाकर-शाके। सन्धिकेय-कुलाम्बुधौ शशधरो ध्येयो धरित्रीधरः श्रीगोविन्द-पदारविन्द-मधुपो यः श्रीबृहत्फुक्कनः तेनेमौ कृतिना कृतौ सुमतिना श्रीकृष्ण-रुद्रालयौ शाके भू-भुज-मैत्रकेऽवनिपतेरादेशतः सादरम्॥ प्रतापवल्लभ-श्रीबृहत्फुक्कन-मन्त्रिणा निर्म्मितौ कमला-दुर्गा-कान्तयोर्विमलालयौ॥ १७२१॥

৯৫ ১৭২১

শলগুৰীয়া মহন্তৰ মনুষ্য-ক্ৰয়ৰ পত্ৰ

১৭২১ পুষৰ ৪দিন থকাত কূজবাৰে। শ্ৰীশ্ৰীকমলেশ্বৰসিংহ মহাৰাজাৰ ৰাজ্যত মনুষ্যৰ ক্ৰয়-বিক্ৰয় কৰে; সলগুৰিয়া সাধু আতা কিনে; লেৰেলু সইকিয়া সিদ্ধি ৰৰা ইহতে সমনিতে কুৰি গয়াই বেছে মোহনক ৰূপ ছটকা॥ অতাৰ্থে সাখি টঙ্গচু ডেকা কলাই ১ ধুনিয়া টেকেলা ১ বৰফলিয়া পিথু ১ টোপ ১ দুপৰিয়া সইকিয়া বহুদাস ১ চৰাছোৱা জীউৰাম ১ চৰাৰ দলই চাবৰ ২ নাথ ১ আৰু অনেকো আছিল অথ আঙ্গুলি কতপা॥ | | কতপা | |

সভাৱৰি তাম্বোল পান ৰামৰথ কাকতিৰ তামোল পান গামোছাখন॥ ০॥

৯৬ ১৭২২

হাজোৰ দ্বিতীয়-মাধৱৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-শ্ৰীকমলেশ্বৰসিংহ-নৰেশ্বৰাণাম্।

০0০

প্ৰত্যশ্ৰৌষীদ্ধৰিত্ৰীং দ্বিজগণ-ৱিদুষে ভূপ-ভূমাঞ্চিত-শ্ৰীঃ
শ্ৰীগৌৰীনাথসিংহঃ সকল-ৱসুমতি-কীৰ্ত্তিত-শ্ৰীৰ্ন্নৰেন্দ্ৰঃ।
প্ৰায়াশীৎ(?) কৃষ্ণনামামৃতমমলং স নিপীয়াত্ম-ৱক্ত্ৰেণ স্বাৰ্দ্ধীং
পূৰ্ব্বগেহং পুনৰপি নিতৰাং শক্ৰ-ৱংশাৱতাৰঃ
যোঽভূৎ শ্ৰীকমলেশ্বৰাদি-পদতঃ সিংহো নৃসিংহেশ্বৰঃ

---

95. Document of the Purchase of Slaves by the Mahanta of the Śalaguri-sattra, 1721 Śaka

96. Copperplate Inscription of Land Grant to Dvitīya-Mādhava, Hājo, 1722 Śaka

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-श्रीकमलेश्वरसिंह-नरेश्वराणाम् ।
प्रत्यश्रौषीद्धरित्रीं द्विजगण-विदुषे भूप-भूमाञ्चित-श्रीः
श्रीगौरीनाथसिंहः सकल-वसुमति-कीर्त्तित-श्रीर्न्नरेन्द्रः ।
प्रायाशीत(?) कृष्णनामामृतममलं स निपीयात्म-वक्त्रेण स्वार्द्धीं
पूर्व्वगेहं पुनरपि नितरां शक्र-वंशावतारः
योऽभूत् श्रीकमलेश्वरादि-पदतः सिंहो नृसिंहेश्वरः

দুৰ্গা-দুৰ্গ-পদাৰবিন্দ-বিগলন্মাধ্বীক-প্ৰাচ্ছথ্যালি(?)-
পূৰ্ণানন্দ-সুমন্ত্ৰিণা সুকৃতিনা বিজ্ঞাপিতা সাধবঃ
দত্তং ভূপতয়ে মহেন্দ্ৰজসুৰে(?) তস্মৈ পৰং ধৰ্ম্মদা
ৰাজ্ঞা তেনৈৱ নন্দিতঃ শ্ৰীমৎপ্ৰতাপবল্লভঃ
সন্ধিকৈ-কুলজো মন্ত্ৰী প্ৰাদদাৎ ভূমিকাং চ তাং
তদ্ৰক্ষণায় তাম্ৰীয়াং সাক্ষৰাং পত্ৰিকামিমাং ॥
নানা-গোত্ৰজ-বিপ্ৰেভ্যোঽদদাৎ ভুজ-দ্বি-মৈত্ৰকে ॥ ১৭২২ ॥

৯৭ ১৭২২

ব্ৰহ্মচাৰী সত্ৰৰ তামৰ ফলি

৺৭ স্বস্তীশ বিষ্ণু-চৰণাম্বুজ-লুব্ধ-ভৃঙ্গঃ সুত্ৰাম-গোত্ৰ-কুমুদাবলি-পূৰ্ণ চন্দ্ৰঃ। শ্ৰীমন্মহীন্দ্ৰ-কমলেশ্বৰসিংহ-নৃপো বিশ্ৰানন-ব্ৰজ-বিনিন্দিত-কল্পবৃক্ষঃ। নৃপ-নিকৰ-কিৰীটোদ্দীপ্ত-সদ্ৰত্ন-দাম-দ্যুতি-বিসৰ-বিৰাজদ্ৰক্ত-পাদাম্বুজাগ্ৰঃ। হৰ-হিমকৰ-কীৰ্ত্তিঃ কাম-সৌন্দৰ্য্য-মূৰ্ত্তিঃ সুনয়-চয়-মনীষী দত্তি-ভূদেৱ-তোষী। লক্ষ্মীসিংহ-নৃপ-প্ৰ[দ]ত্তাং শ্যমুয়া-কাৰি-নামকান[্]। নৰান্ ভূমীশ্চ কৃত্বেদং পত্ৰং কৃতী সংস্থিতায় নৱগ্ৰামে বিশ্বম্ভৰ-দ্বিজন্মনে। অয়ং ধৰ্ম্মৰতঃ প্ৰাদাত[্] কৃতিনে ব্ৰহ্মচাৰিণে॥ এতদ্বিৱৰণং

दुर्गा-दुर्ग-पदारविन्द-विगलन्माध्वीक-प्राच्छ्यान्यलि(?)-
पूर्णानन्द-सुमन्त्रिणा सुकृतिना विज्ञापिता साधवः
दत्तं भूपतये महेन्द्रजसुरे(?) तस्मै परं धर्म्मदा
राज्ञा तेनैव नन्दितः श्रीमत्प्रतापवल्लभः
सन्धिकै-कुलजो मन्त्री प्राददात् भूमिकां च तां
तद्रक्षणाय ताम्रीयां साक्षरां पत्रिकामिमां ॥
नाना गोत्रज-विप्रेभ्योऽददात् भुज-द्वि-मैत्रके ॥ १७२२ ॥

97, Copperplate Inscription of Land and Servitor Grant to the Brahmachari-sattra, Nowgong, 1722 Śaka

ॐ१ स्वस्तीश विष्णु-चरणाम्बुज-लुब्ध-भृङ्गः सुत्राम-गोत्र-कुमुदावलि-पूर्णचन्द्रः। श्रीमन्महीन्द्र-कमलेश्वरसिंह-नृपो विश्रानन-व्रज-विनिन्दित-कल्पवृक्षः। नृप-निकर-किरीटोद्दीप्त-सद्रत्न-दाम-द्युति-विसर-विराजद्रक्त-पादाम्बुजाग्रः। हर-हिमकर-कीर्त्तिः काम-सौन्दर्य-मूर्त्तिः सुनय-चय-मनीषी दत्ति-भूदेव-तोषी। लक्ष्मीसिंह-नृप-प्र[द]त्तान् श्यमुया-कारि-नामकान्। नरान् भूमीश्च कृत्वेदं पत्रं कृती संस्थिताय नवग्रामे विश्वम्भर-द्विजन्मने। अयं धर्म्मरतः प्रादात् कृतिने ब्रह्मचारिणे।

পূৰ্ব্বে নগঞা ব্ৰহ্মচাৰি বিশ্বম্ভৰ বাপুএ লক্ষ্মীসিংহ ৺ত জনালত মোৰ পিতামহ চতমিয়া বাসুদেৱ বাপুক চেউনিত পতাত তেওঁৰে ভকত ৬০ নগঞা কাৰি কৰিলে। পাছে লক্ষ্মীসিংহ ৺ৰে ভকতক কাৰি কৰা যেন বুজি সন্দিকৈৰ .আদাবৰিয়া শিৱৰাম বড়বড়ুয়াত কলিতা ফুকনক সেই ভকত ৬০ কুৰিৰ মুৰে নগঞা কাৰিকে কাকত কাটি সত্ৰৰ ভকত কৈ দিব দিলত নগঞাৰ আঠ সয়েকৰ ঘৰোয়াহিকৈ দিলে পাইক ৮টা খাতোয়ালৰ ১টা খঙ্গিয়া ডাগৰ তেলিয়া ১টা এই লগতে সাতসৈয়াৰ মাটিওঁ কিছু দিলে আকে শ্ৰীবিশ্বম্ভৰ বাপুক তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিবলৈ কুঞেগঞা শ্ৰীৰাজমন্ত্ৰি পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰিয়াত কলত বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰিয়াই শ্ৰীশ্ৰী৺ত জনাই শ্ৰীশ্ৰী৺ৰ আজ্ঞাৰে নগঞাৰ ধনবৰ দোলাকাখৰিয়া বড়াক নগাঞলৈকে পঠাই নগঞা তেলিয়া খাতোয়াল সকলোকে চপাই সোধীলত সেই খেলুয়া সকলেই এই মাটি মানুহ পূৰ্ব্বে লক্ষ্মীসিংহ ৺ৰে দিয়া বুলি কাকত লেখাই কলত আকে শ্ৰীবুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰিয়াই ধনবৰ বড়াৰ মুখে বুজি শ্ৰীশ্ৰী৺লৈ জনালত শ্ৰীশ্ৰী৺ৰে বিশ্বম্ভৰ ব্ৰহ্মচাৰি বাপুক ধৰ্ম্মাৰ্থে এই মাটি মানুহক তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিলে মানুহৰ নাও কঢ়া নগঞা কাৰি। টামোনৰ সৰ॥ হাতিৰ সৰ। লুবৈৰ সৰ গাৰি। বড়াৰ কুৰিৰ নিৰ্ম্মলৰ সৰ। জইহৰি ববাৰ কু°। ব্ৰাঁহমোন কঁলাখোঁৱা। কুৰিৰ বড়িয়া মনিৰ নট নিধিৰাম। গাৰি কুৰিৰ। চিকাৰ পুতেক। ৰামচৰণ। পু° মঞ্জুৰ জয়নাথ॥ খাতোয়ালৰ। কুমাৰ বিকাইৰ পুতেক॥ বঞ্জই বিকা॥ ভা° গঙ্গাৰামৰ পুতেক। চিবিনাথ জম্নি॥ কেওঁট ভকত ধুলিৰ লৱন সুথিল॥ ভা° খিমোল। ভৰতৰাম মণ্ডৰাম॥ মনহৰি। পুতেক ৰামজয়। পটিয়াৰ সৰ। সুতাৰৰ সৰ। বাগদিয়াৰ সৰ। হুইবৰৰ সৰ তামোল ভা° সঞ্জই। ভেছুৰি বড়াৰ কু° সঞ্জইৰ কুৰিৰ। ফেদেলা বড়াৰ কু° বড়িয়া কু° ব্ৰাঁহমোন বিজয়। কেওঁট চতুৰা। চামৰ পু° তিন্তাকলি। ব্ৰাঁহমোণ গোৰাই পু° চিদাইৰ পু° ধৰমা। খিৰাই। নট কালিৰাম। সুকুমল। দয়াৰাম। ভা° মনহৰি। ৭॥ চিদাই পুতেক পৰাই। কোমলৰ পু° ফেদৌ। নমল। তেলিয়াৰ কনাই। মম্মন্ধ। ৯॥ পূৰ্ব্বে সাতসৈয়াৰ ভিতৰত দিয়া হাবি মাটিকে ভাঙ্গি এতিয়া চহনি কৰিলে তাৰে সিমা পূবে তেলিয়া পশ্চিমেও তেলিয়া উত্তৰে পানিগঞা দক্ষিণে প্ৰসাদখোৱা এই চাৰি সীমাৰ ভিতৰতে দিৰ্ঘে ৬২০ বেও প্ৰস্থে ৮০ আতে হয় মাটি ১২৪ পু° এই দিৰ্ঘে প্ৰস্থে টাৰৰ বাহিৰে চাৰি সীমাৰ ভিতৰত আতে বাড়ি মাটি দীৰ্ঘে ৮০

বেও প্ৰস্থে ৮০ বেও আতে মাটি হই ১৬ পুৰা আকে শ্ৰীবিশ্বম্ভৰ ব্ৰহ্মচাৰি বাপুএ পুত্ৰ-পৌত্ৰাদিক্ৰমে ভোগ কৰি শ্ৰবন কীৰ্ত্তন প্ৰবৰ্ত্তি প্ৰবৰ্ত্তাই শ্ৰীশ্ৰী৺ক আসিৰ্ব্বাদ কৰি থাকিব ইহাতে কোনোজনে অন্যথা নকৰিব ইতি সক ১৭২২

অসৌ মহীন্দ্ৰঃ সমযাচতেদং কৃতাঞ্জলিৰ্ভাৱিনৰেন্দ্ৰবৰ্গান্।
ময়া প্ৰদত্তা দ্বিজবৃত্তিৰেষা পাল্যা ভৱদ্ভিঃ কৃতিভিঃ কৃতজ্ঞৈঃ ॥

৯৮ ১৭২৪

জয়ন্তীয়াপুৰৰ কালিকা-মঠৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীদুৰ্গা

শ্ৰীশ্ৰীকালিকাদেৱী

এতদনু চতুৰ্ব্বিংশত্যধিক-সপ্তদশ-মিত-শকাব্দে ৰড়গোশায়ি-সিংহ-নৰপতেঃ পত্ন্যা শ্ৰীশ্ৰীকাশায়ি-সংজ্ঞক-মহাদেৱ্যা ন-আবন-সম্বন্ধি-পূৰ্ব্বদৌদে(?)সাৰ্দ্ধহলদ্বয়েন ত্ৰিংশৎ-কেদাৰ-পৰিমিতা ভূমিঃ ৺প্ৰীতয়ে দত্তা ইতি আষাঢ়স্য পঞ্চৱিংশতৌ। ৬ তিমুলি

৯৯ ১৭২৫

জয়ন্তীয়াপুৰৰ কালিকা-মঠৰ তামৰ ফলি

তৎপশ্চাৎ পঞ্চৱিংশত্যধিক-সপ্তদশ-শত-শকাব্দে ৰড়গোসায়ি-সিংহ-নৃপতেঃ পত্ন্যা শ্ৰীমতী কাশাসতিদেৱ্যা দলৈকান্দি-সম্বন্ধি-হল-দ্বয়-পৰিমিতেন চতুৰ্ব্বিংশতি-কেদাৰ-ভূমিৰ্ব্বসু-হস্ত-প্ৰমাণ-মানদণ্ডেন শ্ৰীমৎ-ৰাধা-কৃষ্ণ-প্ৰীতয়ে

অসৌ মহীন্দ্রঃ সমযাচতেদং কৃতাঞ্জলির্ভাবিনরেন্দ্রবর্গান্।
মযা প্রদত্তা দ্বিজবৃত্তিরেষা পাল্যা ভবদ্ভিঃ কৃতিভিঃ কৃতজ্ঞৈঃ ॥

98. Copperplate Inscription of the Kālikā Temple, Jayantīyapur, 1724 Śaka

এতদনু চতুর্বিংশত্যধিক-সপ্তদশমিত-শকাব্দে-বড়গোশাযি-সিংহনরপতেঃ পত্ন্যা শ্রীশ্রী-কাশাযি-সংজ্ঞক-মহাদেব্যা ন-আবন-সম্বন্ধি-পূর্বদৌদে(?)সার্দ্ধহলদ্বয়েন ত্রিংশৎ-কেদার-পরিমিতা ভূমিঃ ৺প্রীতয়ে দত্তা ইতি আষাঢ়স্য পঞ্চবিংশতৌ।

99. Copperplate Inscription of the Kālika Temple, Jayantīyāpur 1725 Śaka

তৎপশ্চাৎ পঞ্চবিংশত্যধিক-সপ্তদশ-শত-শকাব্দে বড়গোসাযি-সিংহনৃপতেঃ পত্ন্যা শ্রীমতী কাশাসতিদেব্যা দলৈকান্দি-সম্বন্ধি-হল-দ্বয়পরিমিতেন চতুর্বিংশতি-কেদার-ভূমি-

শ্ৰীমৎকালিকামঠস্থোজানিননগৰস্থ-মঞ্চয়োৰ্দ্দোলযাত্ৰাৰ্থং তাভ্যাং দত্তা। মাৰ্গস্য ত্ৰয়োদশদিৱসীয়া লিপিৰিতি

সমেত সপ্তহল-পৰিমিতমিদন্তুমিতি(?)।

১০০ ১৭২৭

বৰদোৱা সত্ৰৰ বিৱাদৰ সিদ্ধান্তৰ তামৰ ফলি

ঁ স্বস্তি শ্ৰীবিষ্ণু-চৰণাম্বুজ-লুব্ধ-ভৃঙ্গঃ সুত্ৰাম্-গোত্ৰ-কুমুদাৱলি-পূৰ্ণচন্দ্ৰঃ শ্ৰীমন্মহীন্দ্ৰ-কমলেশ্বৰসিংহো ভূপো বিশ্ৰাণন-ব্ৰজ-ৱিনিন্দিত-কল্পবৃক্ষঃ। নৃপ-নিকৰ-কিৰীটোদ্দীপ্ত-সদ্ৰত্ন-দাম-দ্যুতি-ৱিসৰ-ৱিৰাজদ্ৰক্ত-পদাম্বুজাগ্ৰঃ। চাৰু-হিমকৰ-কীৰ্ত্তিঃ কাম-সৌন্দৰ্য্য-মূৰ্ত্তিঃ সুনয়-চয়-মনীষী দত্তি-ভূদেৱ-তোষী ॥

শ্ৰীমৎশঙ্কৰদেৱস্য বটদ্ৰৱাভিধ-ধামতঃ।
স্থানতঃ কলহোদ্ভূতে ভূম্যানামনিকেতনে(?) ॥
শ্ৰীমৎশলগুৰীয়াখ্য-নৰোআ-নামধেয়য়োঃ।
মহতোৰ্ভক্তৱৰ্গে(?) চ ৱিৱিচ্যাভ্যাসালোকতঃ ॥
প্ৰাচীন-ভূপ-ৰাদ্ধান্তং সপ্ৰমাণকং বিবুধ্বাচ(?)।
পৰাজয়ে নৰোয়াখ্য-মহতো ভূমি-ৱল্লভঃ ॥

र्द्धहस्त-प्रमाण-मानदण्डेन श्रीमत्-राधा-कृष्ण-प्रीतये श्रीमत्कालिकामठस्थोजानिननगरस्थ-मञ्चयोर्दोल यात्रार्थं ताभ्यां दत्ता। मार्गस्य त्रयोदशदिवसीया लिपिरिति

समेत सप्तहल-परिमितामिदन्तुमिति (?)

100 Copperplate Inscription recording Settlement of a Dispute over the Bardowā-Sattra, 1727 Śaka

ॐ स्वस्ति श्री-विष्णु-चरणाम्बुज-लुब्ध-भृङ्गः सुत्राम-गोत्र-कुमुदावलि-पूर्णचन्द्रः श्रीमन्-महीन्द्र-कमलेश्वरसिंहो भूपो विश्राणन-व्रज-विनिन्दित-कल्पवृक्षः। नृप-निकर-किरीटोद्दीप्त-सद्रत्न-दाम-द्युति-विसर-विराजद्रक्त-पदाम्बुजाग्रः। चारु-हिमकर-कीर्त्तिः काम-सौन्दर्य्य-मूर्त्तिः सुनय-चय-मनीषी दत्ति-भूदेव-तोषी ॥

श्रीमच्छङ्करदेवस्य बटद्रवाभिध-धामतः।
स्थानतः कलहोद्भूते भूम्यानामनिकेतने(?) ॥
श्रीमच्छलगुरीयाख्य-नरोआ-नामधेययोः।
महतोर्भक्त-वर्गे(?) च विविच्याभ्यासालोकतः ॥
प्राचीन-भूप-राद्धान्तं सप्रमाणकं विबुध्वाच(?)।
पराजये नरोयाख्य-महतो भूमि-वल्लभः ॥

শ্ৰীমৎশলগুৰীয়াখ্য-শ্ৰীৰামচৰণে কৃতী।
কুৰ্ব্বন্ শুদ্ধ-সিদ্ধান্তং তাম্ৰপত্ৰমদাদিদং ॥

এতদ্বিবৰণং শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ বটদ্ৰৱা স্থানৰ নামঘৰৰ মৃত্তিকাবেপৰা সলগুৰীয়া শ্ৰীৰামচৰণ আতাৰে নৰোআৰ শ্ৰীৰামদেৱ আতাৰে বিবাদ জন্মিলত ৺দেৱে কুঐঙ্গগঞা ৰাজমন্ত্ৰি শ্ৰীপূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াকে সন্দিকৈৰ শ্ৰীভদ্ৰকান্ত বড়বড়ুৱাকে সুধিব দিলত দুয়োজন ২ দুয়ো মহন্তক সাক্ষাত কৰি সুধি × স্থানৰ ঠাইলৈকো লস্বো দোলাখৰিয়া বৰুৱাকে চাউডাঙ্গৰ বিহু সইকিয়াকে বড়বড়ুৱাৰ টেকেলাবড়া চকৰধৰা হেমোদৰকে পঠাই স্থানৰ সমিপৰ মহন্ত ভকত চহৰিয়া দুয়ো ভাগৰ কেৱলিয়া আশ্ৰমি ভকত এইসকলকো একত্ৰ কৰি দুয়োজনা আতাক আগত থৈ সোধাত সেইসকলেও পূৰ্ব্বীয় ৰাজাসকলৰ সিদ্ধান্তানুসৰি স্থানৰ মাটিৰ সিমা দেখাই পদসিলা মাটি দুয়ো ভাগ সমে পাই বুলি কলত নৰোআ আতা গাত বলেৰে সজা নামঘৰটো সলগুৰীয়া আতাৰ ভাগৰ খুটাৰ ভিতৰত মাটি পৰিলত সোধত নৰোআ আতা ঘাটিলত সলগুৰীয়া আতা জিকিলত ৺বে ডাঙ্গৰিয়া বড়ুৱা সৈতে পূৰ্ব্ব সিমনাৰ দৰে মাটি ভাগ কৰি নামঘৰ দুয়োজনাৰ ভাগৰ মাটিত সাজি লবলৈ আজ্ঞা কৰি স্থানৰ মাটিখানিকো দুভাগ কৰি পদসিলাকো দুয়ো ভাগে ৰাখি খুটা মৰাই দি ৺বে ধৰ্ম্মাৰ্থে শ্ৰীসলগুৰীয়া ৰামচৰণ আতাক স্থানৰ × ভাগৰ × মাটি ভকতখানিয়ে সৈতে তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিলে দুয়ো ভাগৰ মাটিৰ সিমা পূৰ্ব্বে কঠাল পশ্চিমে পুলি সিমলু উত্তৰে কেলিকদম্ব দক্ষিণে কঠাল দুয়ো ভাগে মাটিৰ জোখ ৭ হুতিয়া টাৰেৰে দীৰ্ঘে ১৯ বেং প্ৰস্থে ৯ দা আতে মাটি ১৶৴১৸ ৸ পুং আৰে সলগুৰিয়া আতাৰ দক্ষিণ ভাগে মাটি ৶৴১০ ৸ ৸৵ নৰোআ আতাৰ ভাগে উত্তৰ ফালে ৶৴১০৸ ৸৵

শ্ৰীসলগুৰিয়া আতাৰ ভাগৰ স্থানৰ ভকত কেৱলিয়া ব্ৰাহ্মণ ৰামৰাম গুৰুৰ নাতি। জটিয়া বাসুদেৱ কানুৰাম কমলনয়ন ব্ৰহ্মচাৰি দেউৰি সুধন দেউৰি জহু য়ালধৰা পূৰ্ণা দেউৰি সৰ্ব্বজই ৰামজয় কন্দলি মিচিৰ কাংসি বিকো বিৰভদ্ৰ মধুকৰ

শ্ৰীমৎশলগুৰীয়াখ্য-শ্ৰীৰামচৰণো কৃতী।
কুৰ্ব্বন্ শুদ্ধ-সিদ্ধান্তং তাম্ৰপত্ৰমদাদিদং ॥

কলিতাৰ কালিৰাম খোৰাৰ ভকতচৰ্ণ গঙ্গাৰাম ৰামচৰ্ণ নামলগোৱা নাৰায়ণ ববাগি তপসি বনমালি ৰামচৰণ পেটাল জগন্নাথ সুকুমল কমললোচন বিকাৰাম গোবিন্দাই

কেয়োটৰ আহুকাল নৰহৰি জই মধুৰাম

কোচৰ গোপাল ববাগি আশ্ৰমিৰ লক্ষ্মণৰ পুং ব্ৰাহ্মণ খাটনিয়াৰ জম্মি ফটিকৰ পুং হোকা পুৰোহিত দুৰ্গা

কলিতাৰ সটানন্দ পাঠেকৰ পুত্ৰ কেৰ্কেটু মঞ্জয় ওজা ধঞ্জয় গায়ন বনমালি গায়দৰাৰ পুং গোপিনাথ সূত্ৰধাৰ সভায় বায়ন ত্ৰাহি ওজা অভইৰ পুং কান্দুৰা হৈদাহৰ পুং ৰামনাথি জইনাথি কমললোচনৰ পুং কমলা বায়ন সুগ্ৰীবৰ পুং অঙ্গদ নাৰায়ণৰ পুং নিৰণ চীৰাম ঘোঙ্গেনাৰ পুং লোচন খোনা কলিতাৰ পুং ৰামজুৰ সক কলিতাৰ পুং সুকুমল বায়ন জইৰাম গায়নৰ পুং জইকৃষ্ণ লক্ষিকৃষ্ণ হৰিজইৰ পুং জই গদাধৰ পুং গোবিন্দ বহুআ নমল দেৱাই করুণা গায়নৰ পুং দায়ামই কেশ জগন্নাথ মাধ গায়নৰ পুং মণীৰাম নিজমৰ পুং শ্ৰীহৰি হাটিমতা পেপাৰোআৰ পুং বিজই অম্বৰিসৰ পুত্ৰ ভোগাই

কেওট ভূষণ বায়নৰ পুং মধু বহুৰাম পৰ্স্বৰাম কমললোচনৰ পুং বিৰোচন ভেবেলা ৰামচৰণৰ পুং গেবেলা দিঘলাৰ পুং অনাদৰ কলিয়াৰ পুং ৰামজই

কোচৰ মনহৰি হাটিমতাৰ পুং অকৰা খাটনিয়াৰ হলৌ নাৰায়ণৰ পুং ভোগাই সভাইৰ পুং লুটুকি পুখুৰীপৰিয়াৰ পুং বিকো মোহনৰ পুং সিদ্ধিৰাম মধুৰ পুং ভকতচৰণ হৰিচৰণ চিৰামৰ পুং কেকাই

জুগিৰ হৰিজয়ৰ পুং জই।

মূৰ্ত্তি গোসাইৰ বমুআ নৰহৰিৰ পুং পৰাণজই চিৰহৰি আতাৰ খাটনিয়াৰ ঐচ্যুত কৃষ্ণৰাম পদশিলাৰ বমুৱা

ডোমৰ মধুৰ পুতেক মঞ্জয় পেলন পুতেক টকৰ সতাইৰ পুতেক বিকা তমু বিকাইৰ পুতেক আচন্দা আলিচাৰৰ পুতেক ভোকোন্দিৰ পুতেক পানিমতিৰ ফেদেলাৰ পুতেক মমু

এই ভকতসকল সমৰ্শ্নিতে শ্ৰবণ কীৰ্ত্তন ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তি প্ৰবৰ্ত্তাই শ্ৰীশ্ৰী৺৺ক আশিৰ্ব্বাদ কৰি পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে ভোগ কৰি থাকিব ইহাত কোনোজনে অন্যথা নকৰিব। ইতি শক ১৭২১

অসৌ মহীন্দ্ৰঃ সময়াচতেদং কৃতাঞ্জলিৰ্ভাবিনৰেন্দ্ৰবৰ্গান্ ।
বৃত্তিৰ্ব্বিভিন্না মহতে ময়ৈষা পাল্যা ভৱদ্ভিঃ কৃতিভিঃ কৃতজ্ঞৈঃ ॥
এতদৰ্থকমাসামাক্ষৰমপৰপৃষ্ঠে ॥ ১।১।১।১।১ ॥

১০১ ১৭৩৮

বাউসী পৰগণাৰ বন্দবস্তিৰ তামৰ ফলি

স্বস্তীন্দ্ৰবংশোৎপন্ন-পূৰ্ণচন্দ্ৰঃ শ্ৰীকান্ত-পাদাম্বুজ-মত্ত-ভৃঙ্গ-ৱিদূৰ-ভূমিন্দ্ৰয়ৰক্ত-বল্যাঃ (?) শ্ৰীচন্দ্ৰকান্তাদিক-সিংহ-ভূপঃ নৃপ-নিকৰ-কিৰীটোদ্দীপ্ত-সদ্ৰত্ন-দাম-ভ্ৰমৰ-কুল(?)-ৱিৰাজদ্ৰক্ত-পাদাৰবিন্দঃ স্বৰ-তৰুবৰ-লক্ষ্মী-স্পৰ্দ্ধি-ৱিশ্ৰাণনাক্লিপ্ত-হিম-কিৰণ-কীৰ্ত্তিঃ কামজিৎ-কায়কান্তিঃ ॥

এতদ্বিৱৰণ কামৰূপ দেশৰ বড়ুয়া ও ৰৰকায়স্থ ও চৌধাৰি ও পটোআৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া ও গইৰহ সকলো সাৱধানে জানিব বাউসি পৰগণাৰ অভিৰাম চৌধাৰীএ শ্ৰীবুঢ়াগোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াক দ্বাৰ কৰি শ্ৰীশ্ৰী৺দেৱলৈ জনালে বন্দীৰ পূৰ্ব্বপুৰুষ বঙ্গালৰ দিনৰপৰা বাউসি পৰগণাৰ চৌধাৰি আছিল, মাজতে কিছু কাল বংশৰো আন ঘৰৰ গোটাদিয়েক চৌধাৰি হৈছিল কিন্তু বন্দীৰ অনেকপুৰুষীয়া বৃত্তি এই ৰূপে পূৰ্ব্বৰ ফাৰ্চ্চিৰ মহজৰ দেখাই জনোৱাত শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গদেৱে বুজি অনেকপুৰুষীয়া বৃত্তি হেন জানি অভিৰামক চৌধাৰী পটোআৰি দুয়ো বিষয় পাতি তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিবলৈ আজ্ঞা কৰিলে পূৰ্ব্বে এই পৰগণাৰ পেড়াৰ ধন চত্ৰ [ছয় ?] মাহত ৬৫০ টকা বৎসৰত ১৩০০ তেৰ শ আকে স্থলাধিকাৰৰ নিকটত সোধাই পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে পৰম সুখে ভোগ কৰি থাকিব যদি কোনো কালত আন পৰগণাৰ জমাৰ কমি-বেছি হয় এই পৰগণাৰ জমাৰ কমি-বেছি কৰিব নাপায়।

असौ महीन्द्रः समयाचतेदं कृताञ्जलिर्भाविनरेन्द्रवर्गान् ।
वृत्तिर्विभिन्ना महते मयैषा पाल्या भवद्भिः कृतिभिः कृतज्ञैः ॥
एतदर्थकमासामाक्षरमपरपृष्ठे ॥

101. Copperplate Inscription recording Settlement of Land in Bāusī-parganā, 1738 Śaka

स्वस्तीन्द्रवंशोत्पन्न-पूर्णचन्द्रः श्रीकान्त-पादाम्बुज-मत्त-भृङ्ग-विदूर-भूमिन्द्रयरक्तवल्याः(?) श्रीचन्द्रकान्तादिक-सिंह-भूपः नृप-निकर-किरीटोद्दीप्त-सद्रत्न-दाम-भ्रमर-कुल(?)-विराजद्रक्त-पादारविन्दः स्वर-तरुवर-लक्ष्मी-स्पर्द्धि-विश्राणनाक्लिप्त-हिम-किरण-कीर्त्तिः कामजित्कायकान्तिः ॥

অসৌ মহীন্দ্ৰঃ কৃতাঞ্জলিৰ্ভাৱিনৰেন্দ্ৰ-ৱৰ্গান্ [প্ৰাৰ্থয়তে] ময়া প্ৰদত্তা নৱবৃত্তিৰেষা পাল্যা ভৱদ্ভিঃ কৃতিভিঃ কৃতজ্ঞৈঃ ॥ ইতি শক ১৭৩৮ তাং ৭ বৈশাখ।

১০২ ১৭৪৩

বৰবংশৰ পৰগণাৰ আলিপুৰ তালুকৰ নিজ আলিপুৰ গ্ৰামৰ আৰু বাইহাটা তালুকৰ লেখা

শ্ৰীৰামঃ

শ্ৰীশ্ৰীগোপাল মূৰ্ত্তি

৺স্বস্তীন্দ্ৰ-চন্দ্ৰাদি-দিবিষদ্বৃন্দ-ৱন্দিত-পাদ-পদ্ম-শ্ৰীগোবিন্দ-পদ-দ্বন্দ্বাৰবিন্দ-বিগলন্মাধ্বীক-স্বাদানন্দিত-মনো-মৈলিন্দ-মঘৱৎকুলামল-কমল-বিক্ৰান্ত-প্ৰচণ্ড-মাৰ্ত্তণ্ড-শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-শ্ৰীচন্দ্ৰকান্তসিংহ-নৰেন্দ্ৰঃ তৎপদ-সেৱক-লাম্মাখৰু-ৱংশজ-মহামাত্য-প্ৰৱৰ-শ্ৰীবৃহৎফুকনেন দত্তা ধৰ্ম্মোত্তৰ-প্ৰমাণ-পত্ৰিকেয়ং।

এতদ্বিবৰণং কামৰূপ দেষৰ বড়ুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰি ও পাটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া সকলো সাৱধানে স্তুনিব বড়বঙ্গষৰ পৰগণাৰ আলীপুৰ তালুকৰ নিজ আলীপুৰ গ্ৰামৰ জোখাৰ উবাৰ মাটী ১০ দহ পুড়া বড়ি ২ দুপুড়া উবাৰ বিল মদন কামদেৱৰ ঘাটৰপৰা সীয়লাৰ বড়িলৈ মদন কুটি এচোৱা বড়বঙ্গষৰ পৰগণাৰ বাইহাতা তালুকৰ নিজ বাইহাতা গ্ৰামৰ জোখাৰ উবাৰ মাটী ১০ দহ পুৰা বড়ি ২ দুপুৰা স্বতন্ত্ৰ তালুকৰ আলকুচি গ্ৰামৰ উবাৰ বিল ভেৰভেৰি ডোবা ১এটা ৺ৰ পুণ্যাৰ্থে ৺তলে ভগৌ চৌধাৰিক ধৰ্ম্মত্তৰ কৰি দিয়া গল—আত বাজে নানকাৰকৈ খি(?) মালবৈ

অসৌ মহীন্দ্রঃ কৃতাঞ্জলির্ভাবিনরেন্দ্র-বর্গান্ [প্রার্থয়তে] ময়া প্রদত্তা নববৃত্তিরেষা পাল্যা ভবদ্ভিঃ কৃতিভিঃ কৃতজ্ঞৈঃ ॥

102. Document of Barbangshar, etc, parganās, 1748 Śaka

৺স্বস্তীন্দ্র-চন্দ্রাদি-দিবিষদ্বৃন্দ-বন্দিত-পাদ-পদ্ম-শ্রীগোবিন্দ-পদ-দ্বন্দ্বারবিন্দ-বিগলন্মাধ্বীক-স্বাদানন্দিত-মনো-মৈলিন্দ-মঘবৎকুলামল-কমল-বিক্রান্ত-প্রচণ্ড-মার্তণ্ড-শ্রীশ্রী-স্বর্গনারায়ণদেব-শ্রীচন্দ্রকান্তসিংহ-নরেন্দ্রঃ তৎপদ-সেবক-লাম্মাখরু-বংশজ-মহামাত্য-প্রবর-শ্রীবৃহৎফুকনেন দত্তা ধর্ম্মোত্তর-প্রমাণ-পত্রিকেয়ং।

ববৰংশুৰ. পৰগণাৰ্ আলিপুৰ তালুকৰ গ্ৰামৰ বাইহাটা তালুকৰ লেখা চন্দ্ৰ
তালুকৰ সাতগাঞৰ জোখাৰ উৰাৰ হাবি দলনি মাটি ৪৮ ·হুকুবি আঠ পুং ৺৺ৰ আগত নিত্যে নৈবিদ্য দি বন্তি জলাই ৺ক আশীৰ্ব্বাদ কৈ [থাকিব পুত্ৰ]পৌত্ৰাদিক্ৰমে পৰম সুখে উপভোগ কৰি থাকিব ইহ মাটী বিলত কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমুচি মাৰেচা জলকৰ জৰক্কাৰ চকি ফাট হাট থাট দান খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল কোনোজনে অন্যথা নাচৰিব ইতি শক ১৭৪৩ তাৰিক্ষ ১০—

২

শ্ৰীৰাম

শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীগোপাল বাসুদেব সিব৩

৺৭ ১৭৪৩ সকত আঘনৰ ২৮ দিন জায়াত থীং মদাৰতলাৰ চৰাত পঞ্চ সভাসদ বিদ্যমানে শ্ৰীবিষ্ণুচৰণ চৌধাৰিৰ স্থানে লেখিতং ববৰঙ্গৰ পৰগনাৰ তালুক বায়হতাৰ মৌং নীজ বায়হাতাৰ ঠাকুৰীয়া টেড়িয়া ৰায়ত মমু কান্দুৰা সাড়া টেৰিয়া এইইঁতক মুক্ত কৰি সমস্ত গঞা কৈছে বোলে তোমাৰ নামঘৰত থাপিত মুৰ্ত্তিৰ ৺৺ ভোগ নৈবিদ্য পুজা অৰ্চ্চা চলাই শ্ৰীশ্ৰী৺৺দেৱ আসিৰ্ব্বাদ কড়ি কুসল চিন্তি থাকিবড় নিমিত্যে আমাৰ নীজ গাঞৰ পুৰ্ব্বৰ পাতনী জোখৰ উৰাৰ জলাতন ভয়াই ডোবা সহিতে মাটি ১০ পুৰা সয়কা টৌলৰ বড়ি পুৰা···কে তোমাক ধৰ্ম্মত্তৰ কৰি দি · তোমাৰ পুত্ৰ-:পৌত্ৰাদিক্ৰমে ৺৺ কুশল চিন্তি পৰম সুখে ভোগ কৰি থাকিবা ভয়াই ডোবাৰ মাটিৰ হদ পুৰ্ব্বে টেৰিয়া পাইকৰ সিমা পচিমে ভৰলিৰ ঘৰ বাড়ি কান্ধাই সিমা উত্তৰে পাইৰ মাটিএ সিমা দক্ষিণে পাইকৰ সিমা বড়িৰ সিমা পুৰে আলিৰ বাট পচিমে বসিষ্ঠিয়া দেৱৰিয়াৰ জমিৰ সিমা উত্তৰে বসিষ্ঠিয়াৰ কিনা মাটিৰ নিৰূমৰ বাড়িৰ কন্ধাই সিমা দক্ষিণে সৰুবঙ্গৰৰ ব্ৰহ্মত্তৰিয়া জমিৰ সিমা ইহ মাটিৰ কৰ কটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনাল ধুমুচি মাৰেচা···দান খুত মাগন খৰছ ইত্যাদি পলা পচা ৰাজদণ্ড বিতিৰেকে সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হল আৰু আমাৰ চৌধাৰি পটোয়াৰি তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া কোনেএ এই মাটিৰ ওপৰত ৺৺ দিয়া পত্ৰৰ দৰে আমোল দস্তুৰ চলাৰ নাপাই এই নিবন্ধে ভোজ ভাত খাই বাটা পিন্ধি আত্মামনুমানে ধৰ্ম্মত্তৰ পত্ৰ লেখি দিয়া গল। ইচাদ

১০৩ ১৭৪৩

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ হৰি-কীৰ্তনাৰ্থে দেহৰ পৰগণাৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীৰামঃ

শ্ৰীশ্ৰীহয়গ্ৰীৱমাধৱ

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গদেৱ-শ্ৰীশ্ৰীচন্দ্ৰকান্তসিংহ-তদ্বগ্নত(?)-শ্ৰীশ্ৰীপদ্মাৱতীদেৱীনাং(মোহৰ)

শ্ৰীমাধৱাঙ্ঘ্ৰি-যুগ-পদ্ম-পৰায়ণ-শ্ৰীশ্ৰীচন্দ্ৰকান্ত-নৃপতি-নৃপ-চক্ৰৱৰ্ত্তী-কুন্দেন্দু-পাৰদ-সহোদৰ-কান্ত-কীৰ্ত্তি-তেজো-ৱিনিৰ্জ্জিত-হুতাশ-প্ৰচণ্ড-মূৰ্ত্তিঃ স্বস্তি শ্ৰীমৎ-সংৰম্ভোত্তাভিনিশ্চিত(?) নিৰ্ব্বন্ধং সুনিভিন্ন-ৱক্ষ-স্থল-স্বামিং(?) সংমুখ-ৱৈৰী-ৱনিতা-জন-তৃগম্বু-নিৰ্জ্ঝৰ-নৃত্য-(?)যশোৰাজহংস সামদমৰেশ্বৰং স্বাৱতংস(?) শ্ৰীমচ্চন্দ্ৰকান্ত-নৰেশ্বৰ-নিৰ্দেশিতঃ শ্ৰীমদ্ লাম্মাথক-কুল-কুমুদ-নিশাকৰ-শ্ৰীমদ্‌বৃহৎ-ফুক্কন-শ্ৰীবেথাৰামস্য তাম্বূলীফুক্কনস্য নৃপ-তন্মহিষী-কুমাৰাণাং মঙ্গলাৰ্থং প্ৰাক্‌প্ৰবৃত্ত-সত্ৰোৎসৱ-স্থানীয়-হৰি-কীৰ্ত্তনোৎসৱাৰ্থং শ্ৰীমৎহয়গ্ৰীৱমাধৱায় প্ৰতিসম্বৎসৰং দধিগ্ৰামীয়-মৃত্তিকাকৰং সমিতিধোপ্যানি(?) প্ৰাদাদিতি। শাকে হুতাশ-যুগ-সপ্ত-শশাঙ্কসংখ্যে।

এতদ্বিৱৰণং কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰী ও পাটোয়াৰী তালুকদাৰ ও ঠাকুৰীয়া ও গইৰহ সাৱধানে শুনিবি দেহৰ পৰগণাৰ দধি তালুকৰ শ্ৰীশ্ৰীগৌৰীনাথসিংহ ৵৵দেৱে দিয়া অখণ্ড প্ৰদিপত বাব লৈ বাঢ়ি থকা পেৰা ডগা দেৱলিয়াৰ জমা মাটীৰ চই মহিনা সোধাব লগা নিজ দধিৰ ১১ ৰূপ খুদ্ৰ দধিৰ মালি ন সিকা সহিতে ৯ বড়গাঁৱৰ মালি ন সিকা সহিতে ৩৷৵ পোতনি ভুবিবাল সহিতে ১৷ গেড়ুয়াৰ মালি ন সিকা সহিতে ৬৷ অভয়পুৰীয়া ৫৸ আসচুৱা

---

103. Copperplate Inscription of Dehar-parganā of Land Grant towards Hari-kīrtana in the Hayagrīva-Mādhava Temple, 1743 Śaka

श्रीश्रीहयग्रीव माधव

श्रीश्रीस्वर्गदेव श्रीश्रीचन्द्रकान्तसिंह-नरेन्द्र-तद्गत(?)-श्रीश्रीपद्मावती-देवीनां

श्रीमाधवाङ्घ्रि-युग-पद्म-परायण-श्रीश्रीचन्द्रकान्त-नृपति-नृप-चक्रवर्ती-कुन्देन्दु-पारद-सहोदर-कान्त-कीर्त्ति-तेजो-विनिर्जित-हुताश-प्रचण्ड-मूर्त्तिः स्वस्ति श्रीमत्-संरम्भोत्ताभिनिश्चित(?) निर्व्वन्धं सुनिभिन्न-वक्ष-स्थल-स्वामि(?) संमुख-वैरी-वनिता-जन-तृगम्बु-निर्ज्झर-नृत्य(?)-यशोराजहंस-सामदमरेश्वर-स्वावतंस(?) श्रीमच्चन्द्रकान्त-नरेश्वर-निर्देशितः श्रीमद् लाम्माथक-कुल-कुमुद-निशाकर-श्रीमद्बृहत्-फुक्कन-श्रीबेथारामस्य ताम्बूलीफुक्कनस्य नृप-तन्महिषी-कुमाराणां मङ्गलार्थं प्राक्प्रवृत्त-सत्स्रोत्सव-स्थानीय-हरिकीर्त्तनोत्सवार्थं श्रीमद्धयग्रीवमाधवाय प्रतिसम्वत्सरं दधिग्रामीय-मृत्तिकाकरं समितिधोप्यानि(?) प्रादादिति । शाके हुताश-युग-सप्त-शशाङ्कसंख्ये ॥

বিল কুঢ় সহিতে ৩৲ মুঠতে ৪০৶ দুকুৰি তিনি অনা ৰূপ ৺৺দেৱৰ পৰ্ব্বতীয়া কুঁৱৰী গোহাঞিদেৱৰ কুশলাৰ্থে ৺৺৺ ঠাইত মাঘ মাহত দশমি তিথিত পূৰ্ব্বে দ্বাদশ যাত্ৰা আছিল সেয়ে লোপ পালত সম্প্ৰতি নবিনকৈ বৎসৰি সভাযাত্ৰা কৰিবৰ নিমিত্তে দিয়া গল এই ৰূপখনি সন্তোদাশ চৌধুৰীৰ পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে আধি ৺৺৺ৰ ভণ্ডাৰত শোধাব ভণ্ডাৰি দেৱালয়ৰ পাচোটা সজাতি খলা কাকতি এই সকলেৰে চৌধাৰীয়ে সভাত ব্যৱস্থা কৰি খৰচ কৰিব আনো পূৰ্ব্বত যাব যি বৃত্তি মূৰে দিয়ে সে নিবন্ধে সভাতো দিব। দলৈ মেল চলোৱা ৰাজখোৱা মেতেৰি মেনা এইহঁতে কাৰবাৰ কৰি বৎসৰি কৰাব। সভাৰ মণিকূট ৰভা চালি সকলো খেলৰ দোয়ালৰ মানুহে কৰিব। এই পাইকেৰ জমাৰ খনি বৎসৰি চমুৱাকৈ সোধাব মাৰেচা ২ টকা ৰূপ সভাত বৎসৰি ভাঙ্গিব ইহা জমা মাটিৰ পদ পঞ্চক বেথ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমুচি মাৰেচা জলকৰ জবঙ্কাৰ হাট ঘাট চৌকি ফাট দান খুত ৰাজদণ্ড ব্যতিৰেকে সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল। ইহাত কোনোজনে অন্যথা নাচৰিবেক। আচৰিলে ধৰ্ম্মত ভ্ৰষ্ট হৈবেক। ইতি সন ১৭৪৩ সাল তাৰিখ ১৩ চৈত্ৰ।

১০৪ ১৭৪৪

আইভেটি ন সত্ৰৰ হৈ খাতা পৰগণাৰ খানা তালুকৰ কাকত

শ্ৰীশ্ৰীচন্দ্ৰকান্তসিংহ-নৃপেন্দ্ৰ-তদ্বৰ্গ (?)

শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীমাজিঞজনা আতাৰ পুত্ৰ শ্ৰীসসদ্ধৰ

শ্ৰীশ্ৰীচন্দ্ৰকান্তসিংহ

স্বস্তি চন্দ্ৰাদি-দিৱিষদ্বৃন্দ-ৱন্দিত-পাদ-পদ্ম-শ্ৰীগোৱিন্দ-পদ-দ্বন্দ্বাৰৱিন্দ-ৱিগলন্মাধ্বীক-স্বাদানন্দিত-মনো-মৈলিন্দ-মঘৱৎকুলামল-কমল-ৱিকাস-প্ৰচণ্ড-মাৰ্ত্তণ্ড-শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-শ্ৰীচন্দ্ৰকান্তসিংহ-নৰেশ্বৰেণ দত্তা ধৰ্ম্মোত্তৰ-প্ৰমাণ-পত্ৰিকেয়ং।

---

104. Dharmottora Grant Document of Land Grant to the Āibheṭi Na-Sattra, in the Khātā-parganā, 1744 Śaka

स्वस्ति चन्द्रादि-त्रिदिवद्वृन्द-वन्दित-पाद-पद्म-श्रीगोविन्द-पद-द्वन्द्वारविन्द-विगल-न्माध्वीक-स्वादानन्दित-मनो-मैलिन्द-मघवत्कुलामल-कमल-विकास-प्रचण्ड-मार्त्तण्ड-श्रीश्री-स्वर्गनारायणदेव-श्रीचन्द्रकान्तसिंह-नरेश्वरेण दत्ता धर्म्मोत्तर-प्रमाण-पत्रिकेयं।

৺এতদ্বিবৰণং কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰী ও পাটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰীয়া ও গেইৰহে সাৱধানে সুনিবি খাতা পৰগণাৰ খানা তালুকৰ ন মাটি ডোবোলা ভিঠা এই দুই গ্ৰামৰ মাটিৰ হদ পূবে গড়ুৰ বাট পশ্চিমে মহবান্ধা পুখুৰী দক্ষিণে কেন্দুগুৰি উত্তৰে সিঙ্গৰা নৈ এই চতুৰ হদৰ ভিতৰত পাইকৰ ডোবাৰ ভোটেখোআ মাটি ২৪০ বাড়ে কুৰি পুড়া ৺৺ৰ পুণ্যাৰ্থে সলগুডিআৰ ৺৺৺দেৱৰ ধৰ্ম্মত্তৰ পত্ৰ কৰি দিয়া গল ৺৺৺দেৱৰ পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে ৺৺দেৱক আসিৰ্ব্বাদ কৰি পৰম সুখে ভৈগ্য কৰি থাকিব ইহা মাটিৰ পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমুচি মাৰেচা জলকৰ হাট ঘাট চৌকি ফাট দান খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইতি সন ১৭৪৪ শকৰ তাৰিখ ১৫ বৈসাগ।

১০৫ ১৭৬৯

সুন্দৰীদিয়া সত্ৰৰ পিতলৰ দুৱাৰৰ ফলি

৭ স্বস্তি ৺শ্ৰীশ্ৰীমাধৱদেৱৰ স্থান সুন্দৰীৰ। কীৰ্ত্তনঘৰৰ পিতলৰ দ্বাৰ শ্ৰীভক্তচৰণ আতৈ। শ্ৰীলয়ন কাহাৰৰ······নিৰ্ম্মাণ কৰাই শক ১৭৬৯ শকত ১৭ মা······তিথিত দিলেন।

---

105. Inscription on the Brass Door of the Sundarīdiyā-sattra, 1769 Śaka

পৰিশিষ্ট ক

১০৬ ১৩১৪

সধয়াপুৰীশ্বৰ সত্যনাৰায়ণৰ-প্ৰত্যক্ষনাৰায়ণৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি

প্ৰথম পৃষ্ঠা

১ নমো গণপতয়ে ॥ বন্দে * * * * *

২ * হে * দিতি-সুত-নিবহং * * * বাসুদেবং ॥ ঈশানং সন্নতানামভিমত-

৩ * * * * * তুহিন-গিৰি-সুতাং স্বৰ্বন্দ্যামম্বা-

৪ * * যস্যা প্ৰসাদ-ৰসনে সৰস- * দৈত্যেয়-দৰ্প-দলনে * * ধাৰণন্তীংতামিন্দু- *

৫ প্ৰণমামি ভক্ত্যা শক্ত্যাতুলান্ত্ৰিপুৰ-বৈৰি-মনোহৰাঙ্গীম্। * * তনয়া-

৬ * * অভূমন্দি-নৃপো মহান্ ধৰাৰণ্য-মদোন্মত্তো বিপক্ষ কৰি-কেশৰী। নো বা খে

৭ নো বা ভুৱি ভূপ একো লহিত্য যথা * * পুণ্যকৰ্ম্মা। প্ৰখ্যাত-কীৰ্ত্তি-ম্ৰিয়তাৰি-দৰ্প আসীৎ * *

Appendix A

106. Dhenukhanā Copperplate Inscription of Satyanārāyaṇa-Pratyakṣanārāyaṇa, 1314 Śaka

Side 1

१ नमो गणपतये ॥ वन्दे * * * * *

२ * हे * दिति-सुत-निवहं * * * वासुदेवं ॥ ईशानं सन्नतानामभिमत-

३ * * * * * तुहिन-गिरि-सुतां स्वर्वन्द्यामम्बा-

४ * * यस्या प्रसाद-रसने सरस- * दैत्येय-दर्प-दलने * * धारयन्तीं तामिन्दु- *

५ * * प्रणमामि भक्त्या शक्त्यातुलान्त्रिपुर-वैरि-मनोहराङ्गीम्। * * तनया-

६ * * अभूसन्धि-नृपो महान् धरारयण-मदोन्मत्तो विपक्ष-करि-केशरी। नो वा खे

७ नो वा भुवि भूप एको लहित्य यथा * * पुण्यकर्म्मा। प्रख्यात-कीर्त्तिर्म्रियतारि-दर्प आसीत् * *

৮ * সধয়া-পুরীশঃ। নন্দিসরা * য উপায়-নিতস্য রসোদোধার্য্য-দণ্ড-প্রতিপক্ষ-দক্ষঃ

৯ প্রসূয়তে যস্য জগতি জনৌঘে দেব-দ্বিজার্চ্চন-পরো নীতি-সুশীলঃ। তস্যাৎ*

১০ * * দৈত্যনামাত্তমামামতিঃ। স্বকে বেশ্মনি দৈবকী সততং সৎকর্ম-সম্পাদিনী তস্যা গর্ভসমু-

১১ দ্ভবো সুর-রিপু-বংশাংশ-ভূতো ধরা-ভারোদ্ধার-করো জিতারি-নিবহঃ শ্রীসত্য-

১২ নারায়ণঃ। স চাভবদ্ ভূপতিরুগ্রবীর্য্যঃ শ্রীসত্যনারায়ণ-তুল্য এষঃ স * সংন-

১৩ দ্ধ-সুরেশ-কীর্ত্তি-প্রদীপ-ভূপাল-তমো-দিনেশঃ কাশ্যপান্বয়-সম্ভূত আসীৎ সংক-

১৪ র্ষণো দ্বিজঃ। ততোঽভবন্মহাবিদ্বানুমাপতিঃ প্রতিষ্ঠিতঃ। তৎসূনুরভবদ্ধীমান্ বসুধা-

১৫ পতিঃ পূজিতঃ। অক্ষুণ্ণ-পুণ্যবান্ বিপ্রঃ খ্যাতো নারায়ণো দ্বিজঃ। শত-ষট্-পু-

১৬ টি-সমিত-ভুবনমুমতোঽধিকং দদৌ ভূপতিস্ তস্মৈ নারায়ণ-দ্বিজাত্মনে॥ ম-

১৭ ন্বন্তরায়ামেষ্য ধবলিচ-তীরতঃ বৃত্তিকার-জনৈঃ সার্দ্ধং শাসনং স্বর্গ-

১৮ [সি]দ্ধয়ে। বেদে চন্দ্রে চ বিতিহোত্রে সরূপকে নাম সর্ব্বজ্ঞঃ

১৯ * নিশ্লোকাম্নিরন্বিতঃ। নৃপাদেশাৎ দদৌ তেন লুণ্ঠমিমারীতি নামতঃ।

---

८ सधया-पुरीशः। नन्दिसरा * य उपाय-नितस्य रसोदोधार्य्यं-दण्ड-प्रतिपक्ष-दक्षः

६ प्रसूयते यस्य जगति जनौघे देव-द्विजार्च्चन-परो नीति-सुशीलः। तस्यात् *

१० * * दैत्यनामात्तमामामतिः। स्वके वेश्मनि दैवकी सततं सत्कर्म-सम्पादिनी तस्या गर्भसमु-

११ द्भवो सुर-रिपु-वंशांश-भूतो धरा-भारोद्धार-करो जितारि-निवहः श्रीसत्य-

१२ नारायणः। स चाभवद् भूपतिरुग्रवीर्य्यः श्रीसत्यनारायण-तुल्य एषः स * संन-

१३ द्ध-सुरेश-कीर्त्ति-प्रदीप-भूपाल-तमो-दिनेशः काश्यपान्वय-सम्भूत आसीत् संक-

१४ र्षणो द्विजः। ततोऽभवन्महाविद्वानुमापतिः प्रतिष्ठितः। तत्सूनुरभवद्धीमान् वसुधा-

१५ पतिः पूजितः। अक्षुण्ण-पुण्यवान् विप्रः ख्यातो नारायणो द्विजः। शत-षट्-पु-

१६ टि-समित-भुवनमुमतोऽधिकं ददौ भूपतिस् तस्मै नारायण-द्विजात्मने॥ म-

१७ न्वन्तरायामेष्य धवलिच-तीरतः वृत्तिकार-जनैः सार्द्धं शासनं स्वर्ग-

१८ [सि]द्धये। वेदे चन्द्रे च वितिहोत्रे सरूपके नाम सर्व्वज्ञः

१९ * निश्लोकाम्निरन्वितः। नृपादेशात् ददौ तेन लुण्ठमिमारीति नामतः।

২০ * * * * [দ্বি-]কুণ্ডাবল-নৌ-স্থলীম্॥ পূৰ্ব্বে সৰটঃ সেতুৰ্দক্ষি-

২১। [ণে] * * * তুৰধশঃ [দ]ণ্ডিকাবাৰস্তথোত্তৰে। কাশ্য-

দ্বিতীয় পৃষ্ঠা

২২ * * * * * । মহেশ্বৰো মাধৱশ্চৈৱ এ- * *

২৩ * * * * * সং॥ ত্ৰিলোচন-মহাদেৱ-কাত্যায়ণ [া] ইতি শ্ৰু-

২৪ তাঃ। * * * * চৈৱ এতে হাৰিতকা দ্বিজাঃ। গৌতমো ৱাসুদেৱশ্চ নাৰা-

২৫ য়ণ ইতি শ্ৰুতাঃ॥ গৌৰাত্ৰশ্চ মহাদেৱো ৱাৎস্যশ্চ গদাধৰঃ। কাশ্যপো

২৬ বলভদ্ৰ ত্ৰিলোচন ইতি শ্ৰুতাঃ। * -শ্চ শাণ্ডিল্যস্ তাৰাপতিৰিতি

২৭ দ্বিজৌ * * -শ্চ মৌদগল্যো ভৰদ্বাজো গদাধৰঃ। দৈ- * * সকথা-

২৮ শ্চৈৱ তাৰাপতিশ্চ গ্ৰামণীঃ। জগতি খ্যাতঃ কটকিখাতৈলজট-

২৯ কঃ॥ মদ্দত্ত-শাসনমিদং পৰিপালয় যো ভূমিপতের্নৃপতের্মমাপি ত-

৩০ স্মৈ প্ৰত্যহ-ঘটি-ত্ৰয়ো গঠিত-সম্পুট-পাণিৰাসে ভাষেতি ৰাজপুৰুষো ই-

৩১ ত্থং প্ৰয়োৰ্ত্তিঃ॥ ৪১৩১॥ গোটাপৰা ইতি খ্যাতা গ্ৰামাগ্ৰণী সহাম্বু-

৩২ না পৰিৱৰ্ত্তা দদৌ ভূমি-ৰ্দ্বি-কুণ্ডাবল-নৌ-স্থলীম্॥ ৰাজাদেশাৎ দদৌ তে-

---

२० * * * * [द्वि-]कुण्डावल-नौ-स्थलीम् ॥ पूर्व्वे सरटः सेतुर्दक्षि-

२१ [णे] * * * तुरधशः [द]ण्डिकावारस्तथोत्तरे। काश्य-

Side 2

२२ * * * * * । महेश्वरो माधवश्चैव ए- * *

२३ * * * * * सं॥ त्रिलोचन-महादेव-कात्यायन[ा] इति श्रु-

२४ ताः। * * * * चैव एते हारितका द्विजाः। गौतमो वासुदेवश्च नारा-

२५ यण इति श्रुताः॥ गौरात्रश्च महादेवो वात्स्यश्च गदाधरः। काश्यपो

२६ बलभद्रश्च त्रिलोचन इति श्रुताः। * -श्च शाण्डिल्यस् तारापतिरिति

२७ द्विजौ * * -श्च मौद्गल्यो भरद्वाजो गदाधरः। दै * * सकथा-

२८ श्चैव तारापतिश्च ग्रामणीः। * जगति ख्यातः कटकिखातैलजट-

२९ कः॥ मद्दत्त-शासनमिदं परिपालय यो भूमिपतेर्नृपतेर्ममापि त-

३० स्मै प्रत्यह-घटि-त्रयो गठित-सम्पुट-पाणिरासे भाषेति राजपुरुषो इ-

३१ त्थं प्रयोर्त्तिः॥ ४१३१॥ गोटापरा इति ख्याता ग्रामाग्रणी सहाम्बु-

३२ ना परिवर्त्ता ददौ भूमि-द्वि-कुण्डावल-नौ-स्थलीम्॥ राजादेशात् ददौ ते-

৩৩ ন ব্ৰ্যাঘ্ৰমাৰীতি নামতঃ। শত-ষট্-পুটি-মিতৈৰ্ভূমিং প্ৰত্যক্ষনাৰায়ণো
৩৪ নৃপঃ॥ পূৰ্ব্বে গলগুা-সেতুৰ্ৱহ্হাল-তৰ্কদক্ষিণে প্ৰতীচ্যাং কুস্মুমো
৩৫ গেৰুৰ্বটবৃক্ষঃ তথোত্তৰে॥ * * * * *
৩৬ চভঙ্কোষু বিশন্থাখ্যে শত-দ্বয়-পুটি-মিতং ৱিপ্ৰানাং ভাৰ্গৱাত্মজং দদৌ না-
৩৭ * য় * যশঃ।

১০৭ ১৩২৩

স্বধয়াপুৰীশ্বৰ লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি

প্ৰথম পৃষ্ঠা

১ [গ]ণেশং কাৰ্য্য-সিদ্ধ্যৰ্থং দেৱাসুৰ-নমস্কৃতং। পাৰ্ব্বতী-হৃদয়া-
২ [ন]ন্দং চাত্মজং প্ৰণমাম্যহং॥ আসীত্ত্বাশু ভৱো ৱীৰো
৩ জিত-ৱীৰ-ৱৰাৰ্চ্চিতঃ। নিৰ্ভয়ঃ স্বধয়াপুৰ্য্যাং নন্দীশ্বৰো
৪ ইতি শ্ৰুতঃ॥ তস্য পুত্ৰোঽভৱদ্ৰাজা সত্যনাৰায়ণো ম-
৫ হান্। নিৰ্জ্জিতাশেষ-ভূপালো ভীত্যা ভূপতি-ৱন্দিতঃ॥
৬ তজ্জো ভূভুজাং শ্ৰেষ্ঠো লক্ষ্মীনাৰায়ণো নৃপঃ। যেনৈ-

---

३३ न व्याघ्रमारीति नामतः । शत-षट्-पुटि-मितैर्भूमिं प्रत्यक्षनारायणो
३४ नृपः ॥ पूर्व्वे गलगाडा-सेतुर्व्वह्नाल-तर्द्दक्षिणे प्रतीच्यां कुसुमो
३५ गेरुर्व्वटवृक्षः तथोत्तरे ॥ * * * * *
३६ चभङ्कोषु विशन्याख्ये शत-द्वय-पुटि-मितं विप्रानां भार्गवात्मजं ददौ ना-
३७ * य * यशः ।

107. Ghilāmarā Copperplate Inscription of Lakṣhmīnārāyaṇa, 1323 Śaka

Side 1

१ [ग]णेशं कार्य्य-सिद्धयर्थं देवासुर-नमस्कृतं । पार्व्वती-हृदया-
२ [न]न्दं चात्मजं प्रणमाम्यहं ॥ आसीत्त्वाशु-भवो वीरो
३ जित-वीर-वरार्च्चितः । निर्भयः स्वधयापुर्य्यां नन्दीश्वरो
४ इति श्रुतः । । तस्य पुत्रोऽभवद्राजा सत्यनारायणो म-
५ हान् । निर्ज्जिताशेष-भूपालो भीत्या भूपति-वन्दितः ॥
६ तज्ज्ञो भूभुजां श्रेष्ठो लक्ष्मीनारायणो नृपः । येनै-

৭ কেন জিতাঃ সৰ্ব্বে ৰাজানশ্চ ৱশীকৃতাঃ॥ আসীৎ শাণ্ডিল্য-
৮ ৱংশীয়ঃ সৎকৰ্ম্মাপাস্ত-কিল্বিষঃ। ধীমান্ কমলনাভাখ্যঃ সত্যৱা-
৯ দী জিতেন্দ্ৰিয়ঃ॥ তস্যাত্মজো হৰিৰ্নাম্না ৱাসুদেৱাৰ্চ্চনে ৰতঃ।
১০ তৎসূনু-ৰৱিদেৱাখ্যঃ সোঽপি লোক-পুৰস্কৃতঃ॥ এতস্মৈ শাসন[ং] প্ৰা-
১১ দাল্লক্ষ্মীনাৰায়ণো নৃপঃ। উৎসৃজ্য ৱিষুৱে পুণ্যে ৰৱিদেৱ-দ্বিজন্ম-
১২ নে ৱখনা-গ্ৰাম-সহিতং শত-দ্বয়-পুটি-মিতং। স্বৰ্ণদী পূৰ্ব্বতঃ সীমৌ
১৩ যাম্যাং পোকামৰী শ্ৰুতা। অশ্বত্থঃ পশ্চিমে চৈৱ চম্পাৱতী
১৪ [ত]থোত্তৰে। শাকে ৰামে ভুজে ৱহ্নৌ দ্বিজৰাজ-যুতে তথা
১৫ * দোনকঃ পকা-নাম্না সীমা-নিৰ্ণয়-কাৰকঃ॥ দ্বিজ উপনস-
১৬ * ষ্ঠো ৱসিষ্ঠো ৰৱিদেৱকঃ। শাণ্ডিল্য-গোত্ৰজৌ ৱিপ্ৰৌ ভূদেৱ
১৭ * মালিনৌ। ভৰদ্বাজাৎ কামদেৱো মৌদগল্যাদ্বাসুদেৱক[:]। তাৰা

দ্বিতীয় পৃষ্ঠা

১৮ পতিৰ্গৌতমজো ভৱদেৱ-হুতাশনৌ॥ পশুপ-
১৯ তিঃ কামদেৱোঽপৰঃ কালক-লিপিকঃ। শাণ্ডি-
২০ ল্য-গোত্ৰজাশ্চৈতে উপাসদ্বাসুদেৱকাঃ॥

---

७ केन जिताः सर्व्वे राजानश्च वशीकृताः ॥ आसीत् शाण्डिल्य-
८ वंशीयः सत्कर्म्मापास्त-किल्बिषः । धीमान् कमलनाभाख्यः सत्यवा-
९ दी जितेन्द्रियः ॥ तस्यात्मजो हरिर्नाम्ना वासुदेवार्च्चने रतः ।
१० तत्सूनु-रविदेवाख्यः सोऽपि लोक-पुरस्कृतः ॥ एतस्मै शासन[ं] प्रा-
११ दाल्लक्ष्मीनारायणो नृपः । उत्सृज्य विषुवे पुण्ये रविदेव-द्विजन्म-
१२ ने बखना-ग्राम-सहितं शत-द्वय-पुटि-मितं । स्वर्णदी पूर्व्वतः सीमौ
१३ याम्यां पोकामरी श्रुता । अश्वत्थः पश्चिमे चैव चम्पावती
१४ [त]थोत्तरे । शाके रामे भुजे वह्नौ द्विजराज-युते तथा
१५ * दोनकः पका-नाम्ना सीमा-निर्णय-कारकः ॥ द्विज उपनस-
१६ * ष्ठो वसिष्ठो रविदेवकः । शाण्डिल्य-गोत्रजौ विप्रौ भूदेव-
१७ * मालिनौ । भरद्वाजात् कामदेवो मौद्गल्याद्वासुदेवक[:] । तारा-

Side 2

१८ पतिर्गौतमजो भवदेव-हुताशनौ ॥ पशुप-
१९ तिः कामदेवोऽपरः कालक-लिपिकः । शाण्डि-
२० ल्य-गोत्रजाश्चैते उपासद्वासुदेवकाः ॥

১০৮

কামৰূপেশ্বৰ মাধৱদেৱৰ নীলাচল তাম্ৰশাসন

ক. সমুখৰ ঢাকনিঃ ভিতৰ ফাল

১ ন ॥ নং ॥ ধৰ্ম্মাধিকৃতেনানুমতং। পেটককায় অস্য মতং ॥ আয়প্ৰবিষ্টকস্য মতং [॥]

২ স্বস্তি ॥ মহাৰাজাধিৰাজ-পৰমেশ্বৰ-পৰমভট্টাৰক-পৰ-

৩ মমাহেশ্বৰ-শ্ৰীমৎকামাখ্যাচৰণ-পুত্ৰ-প্ৰতিপক্ষ-ৰাজ-ভুজ-

৪ ঙ্গ-বৈনতেয়-নিঃশঙ্কসিংহ-কামৰূপেশ্বৰ-শ্ৰীমদ্দেৱপাদাঃ

৫ পাণ্ডৱী-মণ্ডল-প্ৰতিবদ্ধ-ডলুআ-গ্ৰাম-নিৱাসিনো জনপ-

৬ দান্ যথাপ্ৰধানং সমাদিশন্তি [॥] মতমস্তু ভৱতাং [ঃ] শ্ৰীভূমি-কৰণ-সং* কা*শ্ৰীঅন-

৭ ন্ত-দাশাট্ট-পত্ৰী-প্ৰমা* শ্ৰীমৎকামেশ্বৰ-চৰণানাং মঠপতি-শ্ৰীতিৰোচনস্য শ্ৰী-

৮ মৎ-কামেশ্বৰ-সন্নিধৌ শ্ৰীমদ্ভিঃ সমুৎসক্ত-শত-পুটক-পৰিমিতা ভূমিঃ [॥] অৱ-

৯ ল্লিক-শ্ৰীলাধৱ-শৰ্ম্ম-পোত-আয়নিবন্ধিক-শ্ৰীসুজায়িকয়োঃ শ্ৰীমদাদেশাৎ

---

108. Nīlāchala Copperplate Inscription of Mādhava-deva, King of Kāmarūpa, The asterisks here indicate abbreviations.

Front Cover, Inside

१ न ॥ न ॥ धर्म्माधिकृतेनानुमतं । पेटककाय अस्य मतं ॥ आयप्रविष्टकस्य मतं [॥]

२ स्वस्ति ॥ महाराजाधिराज-परमेश्वर-परमभट्टारक-पर-

३ ममाहेश्वर-श्रीमत्कामाख्याचरण-पुत्र-प्रतिपक्ष-राज-भुज-

४ ङ्ग-वैनतेय-निःशङ्कसिंह-कामरूपेश्वर-श्रीमद्देवपादाः

५ पाण्डवी-मण्डल-प्रतिबद्ध-डलुआ-ग्राम-निवासिनो जनप-

६ दान् यथाप्रधानं समादिशन्ति [॥] मतमस्तु भवतां [:] श्रीभूमि-करण-सं*का* श्रीअन-

७ न्त-दाशाट्ट-पत्री-प्रमा* श्रीमत्कामेश्वर-चरणानां मठपति-श्रीतिरोचनस्य श्री-

८ मत्-कामेश्वर-सन्निधौ श्रीमद्भिः समुत्सक्त-शत-पुटक-परिमिता भूमिः [॥] अव-

९ ल्लिक-श्रीलाधव-शर्म्म-पोत-आयनिबन्धिक-श्रीसुजायिककयोः श्रीमदादेशात्

১০ শ্ৰীমহাদেৱাগাৰাদাগত-পত্ৰী-প্ৰমা* ত্যক্তাংশে জ্যৈষ্ঠাষ্টমে নি*-প্ৰমা*দেয়-ভূ*

১১ পু*১০০ [॥] অতঃ পাণ্ডৱী-মণ্ডলে মণ্ডল-কা*-গাঙ্গএৰ-;তোচ্ছে-প্ৰমা* ৱেঞ্চি-আৱল-জ-

১২ য়-ডঙ্গী-পাঠা-পৰমা-ডিকাভির্জ্জলাঘাত-বোধেনান্যত্ৰে ভূমিমাদায় পৰিহৃ-

১৩ ত-সং*ডলুৱা-গ্ৰাম-সম্ভোগ্যে নি*-প্ৰমা* একঞশিতি-শত-ভূমেঃ কৃত-সীমা [॥] পূৰ্ব্বে ৱা-

১৪ ঙ্গাল-পদাতীনাং ভূ-সীমা [॥] দক্ষিণে পাকোল-কোঞ্চী-গ্ৰামোত্তৰ-শুষ্ক-দিমোয়ি-নদী[ঃ]

১৫ তৎপশ্চিম-গোপ্ৰচাৰ[ঃ ॥] পশ্চিমে ৱাটী-লেঃ*পশ্চিম-সপ্ত-চিৰ-ভূমিমাদায় সীমা-

খ. মাজৰ ফলিঃ প্ৰথম ফাল

১৬ দিশি শুষ্ক-দিমোয়ি-নদী-জোলস্য দক্ষিণ-কাখড়ি[ঃ] সীমা [॥] এতন্মধ্যাত্তথা ভূ-

১৭ মি-পূৰ্ব্বাংশে[২]ৰ্দ্ধ-ৱৰ্দ্ধিত-ডলুৱা-নাম-কোঞ্চ্যাং কৰ্ণধাৰ-সুতস্য ৱাটী[ঃ] ১ পা-

১৮ ত্ৰ-সুত-ডষোস-ৱাটী[ঃ] ১ সুজো-সং*ৱাটী[ঃ] ১ তৱাড়িআনো-সং* ৱাটী[ঃ] ১ ভা-

---

१० श्रीमहादेवागारादागत-पत्री-प्रमा* त्यक्तांशे ज्यैष्ठाष्टमे नि*-प्रमा* देय-भू*

११ पु* १०० [॥] अतः पाण्डवी-मण्डले मण्डल-का*-गाङ्गएव-तोच्छे-प्रमा*वेञ्चि-आवल-ज-

१२ य-डङ्गी-पाठा-परमा-डिकाभिर्ज्जलाघात-बोधेनान्यत्रे भूमिमादाय परिहृ-

१३ त-सं* डलुवा-ग्राम-सम्भोग्ये नि*-प्रमा* एकजशिति-शत-भूमेः कृत-सीमा [॥] पूर्व्वे वा-

१४ ङ्गाल-पदातीनां भू-सीमा [॥] दक्षिणे पाक्षोल-कोञ्ची-ग्रामोत्तर-शुष्क-दिमोयि-नदी[ः

१५ तत्पश्चिम-गोप्रचार[ः ॥] पश्चिमे वाटी-लेः* पश्चिम-सप्त-चिर-भूमिमादाय सीमा-

Inner Plate Side 1

१६ दिशि शुष्क-दिमोयि-नदी-जोलस्य दक्षिण-काखड़ि[ः] सीमा [॥] एतन्मध्यात्तथा भू-

१७ मि-पूर्व्वांशे[ऽ]र्द्ध-वर्द्धित-डलुवा-नाम-कोञ्च्यां कर्णधार-सुतस्य वाटी[ः] १ पा-

१८ त्र-सुत-डषोस-वाटी[ः] १ सुजो-सं* वाटी[ः] १ तवाड़िआनो-सं* वाटी[ः] १ भा-

১৯ ট-সুত-সং*বাটী [ঃ] ১ নৌপলি-সং*বাটী [ঃ] ১ দেবু-সং*বাটী [ঃ] ১ মদেশবগড-

২০ সং বাটী[ঃ] ১ বডদা-সং*বাটী [ঃ] ১ ঘডায়ানী-সং*বাটী [ঃ] ১ কালচক্রপা-

২১ ণি-সং*বাটী[ঃ] ১ বনা-সং*বাটী[ঃ] ১ পিচ্ছলী-সুত-সং*বাটী[ঃ] ১ বিমল-সং*

২২ বাটী[ঃ] ১ ত্রাভীম-সং*বাটী[ঃ] ১ [॥] এবং [বাট্যঃ] ১৫ [॥] তথা মুণ্ডা-[বাট্যঃ] ৫ [॥] দ্বা*

২৩ [বাট্যঃ] ২০ [॥] বাস্তু-ভূ* পু*৮ [॥] তথাতো বৃ*ল*গু*বৃ*৩২ প্র*বৃ* গং*১০স*হি*

২৪ অনেন ভূ*পু* ২ [॥] দ্বা* ভূ*পু* ১০ [॥] তথা গ্রাম-পূর্ব্ব-সংলগ্ন-পুরাতন-ডলুআ-

২৫ গ্রামে অন্য-ভুক্তক-স্থাপিত-সং* পোখরী-বাড়ী-সং*বাটী[ঃ] ১ লাথ-সং*

২৬ বাটী[ঃ] ১ কাপাবাঘ-সং*বাটী[ঃ] ১ বংকালো-সং*বাটীঃ ১ গৌরচক্রপাণি-

২৭ সং*বাটী[ঃ] ১ অপর-ভবাড়ি-সং*বাটী[ঃ] ১ এবং [বাট্যঃ] ৬ [॥] তথা মুণ্ডা-[বাট্যঃ] ৮ [॥]

২৮ দ্বা* [বাট্যঃ] ১৪ [॥] বাস্তু-ভূ*পু* ৮ [॥] তথা কাষ্ঠ-পত্রাদি-বহির্ল্ল* গু*বৃ*৮০ প্র*-বৃ*

---

१९ ट-छुत-सं*वाटी[:] १ नौपळि-सं*वाटी[:] १ देवु-सं*वाटी[:] १ मदेशवगड-

२०/ सं*वाटी[:] १ वडदा-सं*वाटी[:] १ घडायानी-सं*वाटी[:] १ काळचक्रपा-

२१ णि-सं*वाटी[:] १ वना-सं*वाटी[:] १ पिच्छळी-छुत-सं*वाटी[:] १ विमळ-सं*

२२ वाटी[:] १ त्राभीम-सं*वाटी[:] १ [॥] एवं [वाट्यः] १५ [॥] तथा मुण्डा-[वाट्यः] ५ [॥] द्वा*

२३ [वाट्यः] २० [॥] वास्तु-भू* पु*८ [॥] तथातो वृ*ळ*गु*वृ*३२ प्र*वृ* गं* १०स* हि*

२४ अनेन भू*पु* २ [॥] द्वा*भू*पु*१० [॥] तथा ग्राम-पूर्व्व-संलग्न-पुरातन-डलुआ-

२५ ग्रामे अन्य-भुक्तक-स्थापित-सं* पोखरी-वाड़ी-सं*वाटी[:] १ लाख-सं*

२६ वाटी[:] १ कापावाघ-सं*वाटी[:] १ वंकाळो-सं*वाटीः १ गौरचक्रपाणि-

२७ सं*वाटी[:] १ अपर-भवाड़ि-सं*वाटी[:] १ एवं [वाट्यः] ६ [॥] तथा मुण्डा-[वाट्यः] ८ [॥]

२८ द्वा* [वाट्यः] १४ [॥] वास्तु-भू*पु* ८ [॥] तथा काष्ठ-पत्रादि-वहिर्ल्ल*गु* वृ*८० प्र*वृ*

গ. মাজৰ ফলি : দ্বিতীয় ফাল

২৯ গং*স*হি*২॥০ [॥] অনেন ভূ*পু* ৫ [॥] দ্বা*ভূ*পু*১৩ [॥] তথা গ্ৰাম-পূৰ্ব্ব-ক্ষেত্ৰাংশে তি-

৩০ থা*-সমং ভূ*পু* ২৮ [॥] এবং ভূ*পু*৪১ [॥] তদ্‌গ্ৰামে কোষ্ঠ-সমাস্থিত-সাং*শি-থা*হি*৩ [॥]

৩১ অনেন ভূ*পু*৬ ॥ দ্ব*ভূ*পু*৪৭ [॥] এতৎস্থাপিতত্বাম্ৰবং তথা অৰ্দ্ধ-বৰ্দ্ধিত-ডলু-

৩২ আ-কোঞ্চ্যাঃ পশ্চিম-ক্ষেত্ৰে কিঞ্চিত্তি-থা*সমং দত্ত-শা*-ভূ*৯০০ [॥] আভিৰ্ভূ*

৩৩ পু*৩৬ [॥] তথা দক্ষিণাংশে[ঽ]ৰ্দ্ধ-বৰ্দ্ধিত-গোপ্ৰচাৰ-ভূ*১০০০ [॥] আভিৰ্ভূ*পু*৪০ [॥] তথা ঢ-

৩৪ ক্ষিত-সূত্ৰধাৰাণাং ভুক্তক-প্ৰচ্ছন্নেনাস্থিত-ভেতা-গ্ৰাম-প্ৰতিবদ্ধ-চহ-তল-

৩৫ ক্ষেত্ৰে পূৰ্ব্বে শুখ-দিমোয়ি-নদ্যাঃ পশ্চিম-কাখড়ি[:,] দক্ষিণে অটৌডাকণ্টি-

৩৬ শালা-সং*-চ্ছত্ৰ-ৱাড়ী [:,] সূত্ৰ-পাত্ৰ-সুজো-মহাএৱ-গৱিতকাদীনাং নি-* প্ৰমা* দি-

৩৭ মোয়ি-নদ্যাঃ চ্ছাউণ-দিমোয়ি-জোলী-ক্ষেত্ৰে[ঽ]ষ্ট-পুটক-ভূ[মিঃ,] কতুৱ-দি-

---

Inner Plate, Side 2

२९ गं*स*हि*२॥० [॥] अनेन भू*पु* ५ [॥] द्वा*भू*पु*१३ [॥] तथा ग्राम-पूर्व्व-क्षेत्रांशे ति-

३० था* समं भू*पु* २८ [॥] एवं भू*पु*४१ [॥] तद्ग्रामे कोष्ठ-समास्थित-सां*शि-था*हि*३ [॥]

३१ अनेन भू*पु*६ ॥ द्व*भू*पु*४७ [॥] एतत्स्थापितत्वाम्रवं तथा अर्द्ध-वर्द्धित-डलु-

३२ आ-कोञ्च्याः पश्चिम-क्षेत्रे किञ्चित्ति-था*-समं दत्त-शा*-भू*९०० [॥] आभिर्भू*

३३ पु*३६ [॥] तथा दक्षिणांशे[ऽ]र्द्ध-वर्द्धित-गोप्रचार-भू*१००० [॥] आभिर्भू*पु*४० [॥] तथा ढ-

३४ क्षित-सूत्रधाराणां भुक्तक-प्रच्छन्नेनास्थित-भेता-ग्राम-प्रतिबद्ध-चह-तल-

३५ क्षेत्रे पूर्व्वे शुख-दिमोयि-नद्याः पश्चिम-काखड़ि[:,] दक्षिणे अटौडाकण्टि-

३६ शाला-सं*-च्छत्र-वाड़ी[:,] सूत्र-पात्र-सुजो-महाएव-गवितकादीनां नि*-प्रमा* दि-

३७ मोयि-नद्याः च्छाउण-दिमोयि-जोली-क्षेत्रे[ऽ]ष्ट-पुटक-भू[मिः,] कतुव-दि-

৩৮ মোয়ি-জোলস্য দিক্পাটকাবস্থিত-চহ-বৃক্ষ-পশ্চিমে বাট্টালি-দিশি গোপ্রচা-
৩৯ ব[:] এতন্মধ্যাৎ কিঞ্চিত্তি-থা*-সমং শা*-ভূমি[:] ৩৫০ [॥]আভির্ভূ*
পু*১৪ [॥] এবং ডলুআ-
৪০ গ্রামে চহ-তল-ক্ষেত্রে বাস্তু-সমং দত্ত-শা*-ভূ*পু*৬০ [॥] তথা চঙ্কিত-
সূত্রধারাণাং
৪১ ভুক্তকেনাস্থিত-ত্থধর-কোঞ্চী-ক্ষেত্রস্য দক্ষিণাংশে পূর্ব্বে বাংসাবার[:,] দক্ষি-
৪২ ণে খডিআ-গ্রামস্য দিগাবার[:] পশ্চিমে দিমোয়ি-জোলস্য পশ্চিম-
সীমা-দি-

ঘ. পিঠির ঢাকনি: ভিতর কাল

৪৩ শি শ্রীদশাবতার-চরণানাং ভুক্তক-পং* শ্রীসর্ম্মণশ্চাস-ভূমে-
৪৪ র্দ্দক্ষিণ-চাসালি[:] সীমা [,] এতদবধৌ পং*-দেবদত্ত-সুতস্য চাস-দত্ত-
সা*-ভূ*
৪৫ ৫০০ [॥] আভির্ভূ*পু*২০ [॥] চ্ছয়নার-মণ্ডলে ক্ষণ্ণাম্নুপতি-জগো-
ভুক্তকেনাস্থিতার্দ্ধ-পঞ্চ-
৪৬ শিকাশ্রমীয়-মাঝী-ব্রা*সাধয়িকাদিভিঃ শ্রীদিমোয়ি-নদ্যা কৃত-জলাঘাত-

---

३८ मोयि-जोलस्य दिक्पाटकावस्थित-चह-वृक्ष-पश्चिमे वाट्टालि-दिशि गोप्रचा-
३९ र[:,] एतन्मध्यात् किञ्चित्ति-था*-समं शा*-भूमि[:] ३५० [॥] आभिर्भू*
पु*१४ [॥] एवं डलुआ-
४० ग्रामे चह-तल-क्षेत्रे वास्तु-समं दत्त-शा*-भू*पु*६० [॥] तथा चङ्कित-सूत्रधाराणां
४१ भुक्तकेनास्थित-त्थधर-कोञ्ची-क्षेत्रस्य दक्षिणांशे पूर्व्वे वांसावार[:,] दक्षि-
४२ णे खडिआ-ग्रामस्य दिगावार[:] पश्चिमे दिमोयि-जोलस्य पश्चिम-सीमा-दि

Back Cover, Inside

४३ शि श्रीदशावतार-चरणानां भुक्तक-पं* श्रीसर्म्मणश्चास-भूमे-
४४ र्द्दक्षिण-चासालि[:] सीमा [,] एतदवधौ पं*-देवदत्त-सुतस्य चास-दत्त-सा*-भू*
४५ ५०० [॥] आभिर्भू*पु*२० [॥] च्छयनार-मण्डले क्षण्णाम्नुपति-जगो-भुक्तकेना-
स्थितार्द्ध-पञ्च-
४६ शिकाश्रमीय-माझी-ब्रा*साधयिकादिभिः श्रीदिमोयि-नद्या कृत-जलाघात-

৪৭ বোধেন পৰিহৃত-সং*-কচুমোয়িআ-গ্ৰাম-পূৰ্ব্বান্তৰিত-মদিৰথলা-ক্ষেত্ৰাংশে নি*-

৪৮ প্ৰমা*ভূ*পু*১২ [॥] অতো[ঽ]ৰ্দ্ধ-ভতবট-দত্ত-শা*-ভূ*পু*২ [॥] তথা অজগৰা-ক্ষেত্ৰাংশে নি*-প্ৰমা*

৪৯ দত্ত-শা*ভূ*পু*১২ [॥] দ্বাভ্যাং পঞ্চশিকা-পদাতীনাং পৰিহৃত-সং* দত্ত-ভূ*পু*১৪ [॥] তথা

৫০ হাডম-নাম্না ৱন-অৰ্দ্ধ-ভগ্ন-ভূ-খণ্ডে পূৰ্ব্বে নলজোডা সীমা [,] দক্ষিণে গোপ্ৰচাৰ[:,]

৫১ পশ্চিমে গোপ্ৰচাৰ-দিগ্‌ভাগে গোপ্ৰচাৰ[:,] এতদ্দক্ষিণ-ৱক্ৰেণ চাসালি-সীমা-

৫২ ৱধৌ সাং*হি*৩ [॥] অনেন ভূ*পু*৫ [॥] এৱন্দেয়-শুদ্ধ্যা ভূ*-পুটক-শতৈকস্য পত্ৰীমিমাং

৫৩ শ্ৰীমৎ-কামেশ্বৰ-চৰণানাং মহামঠাধিপতি-শ্ৰীৱিৰোচনস্য শ্ৰীমন্মাধৱদে-

৫৪ ৱপাদাঃ দত্তৱন্তস্তদেতস্মিন্নৱনতীভূয় যথাদীয়মানং দদানাঃ [॥] সুখ-

৫৫ স্বসত চসাত তি*যত্ৰ সাং*ভূ*পু*১০০ ॥ সং*২৫ অ[া]শ্বিন-দিনে ৩ ॥-০ঃ০-॥

---

४७ बोधेन परिहृत-सं*-कचुमोयिआ-ग्राम-पूर्व्वान्तरित-मदिरथला-क्षेत्रांशे नि*-

४८ प्रमा*भू*पु१२ [॥] अतो[ऽ]र्द्ध-भतवट-दत्त-शा*-भू*पु*२ [॥] तथा अजगवा-क्षेत्रांशे नि*प्रमा*

४९ दत्त-शा*भू*पु*१२ [॥] द्वाभ्यां पञ्चशिका-पदातीनां परिहृत-सं* दत्त-भू*पु*१४ [॥] तथा

५० हाडम-नाम्ना वन-अर्द्ध-भग्न-भू-खण्डे पूर्व्वे नलजोडा सीमा [,] दक्षिणे गोप्रचार[:,]

५१ पश्चिमे गोप्रचार-दिग्भागे गोप्रचार[:,] एतद्दक्षिण-वक्रेण चासालि-सीमा-

५२ वधौ सां*हि*३ [॥] अनेन भू*पु*५ [॥] एवन्देय-शुद्ध्या भू*-पुटक-शतैकस्य पत्रीमिमां

५३ श्रीमत्-कामेश्वर-चरणानां महामठाधिपति-श्रीविरोचनस्य श्रीमन्माधवदे-

५४ वपादाः दत्तवन्तस्तदेतस्मिन्नवनतीभूय यथादीयमानं ददानाः [॥] सुख-

५५ स्वसत चसात ति*यत्र सां*भू*पु*१०० ॥ सं*२५ अ[ा]श्विन-दिने ३ ॥-०:०-॥

১০৯ ১৬২২

ৰুদ্ৰসিংহৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি

[জয়সাগৰৰ সদাশিৱ-মন্দিৰ]

শ্ৰীৰুদ্ৰসিংহ-নৃপতির্দ্বিজৰাজ-কল্পঃ
স্বৰ্ণাদি-দান-সুধয়া হৃতমৰ্থি-চিত্তম্।
কাশাভ-কীৰ্ত্তি-কিৰণৈৰ্ধৱলীকৃতাশঃ
প্ৰাদাদ্দ্বিজান্ সুৱিদুষো গিৰিশায় দেৱঃ ॥

স্বস্তি সদাশিৱ-দেৱতায়ৈ

শ্ৰীৰুদ্ৰসিংহ-মহাৰাজো মূৰ্ত্তিং প্ৰতিষ্ঠাপ্য মন্দিৰ-সহিতমুৎসৃজ্যাকল্পান্তমক্ষি-ভুজ-ৰস-চন্দ্ৰ-শাকে ১৬২২

বিদ্যানিধিক মুখ্য কৰি সুৰথ দশৰথ জগন্নাথ এই ব্ৰাহ্মণ ঘৰক ব্ৰহ্মাদিকৰ্ম্মত দিলো৷

আৰে ব্ৰহ্মকৰ্ম্মত স্থিতত কৰি যে অধিক থাকে পাচলৈ বা এইসকলৰ সন্ততিয়ে ন্যূনাধিক হয় সমস্তে ৪ জনে একো পাইকৰ দৰে যথাযোগ্যে ব্ৰহ্মকৰ্ম্ম মুখ্য কৰি নীলকণ্ঠ পাঠচন্দ্ৰ চামৰধাৰণ কৰ্ম্মত থাকি সদাশিৱ সেৱা কৰিব

এতদৰ্থং শ্ৰীৰুদ্ৰসিংহনৃপতিঃ কৃতাঞ্জলিৰ্ভূত্বা ভৱিষ্যদ্ভূপান্ প্ৰাৰ্থয়তে স্ম হে ভূপা যূয়ং ধৰ্ম্মপথোল্লঙ্ঘনং মা কুৰুত [।] শাস্ত্ৰীয়া-যুক্তিমনুসৃত্যাপ্যেতন্ন কৰ্ত্তব্যং [।] যত্ৰ শাস্ত্ৰং তত্ৰ ধৰ্ম্মঃ যত্ৰ হি ধৰ্ম্মঃ তত্ৰ হৰিঃ যস্তু হৰিঃ স এৱ ৰাজা [।]

---

109. Land Grant Copperplate Inscription of Rudrasiṁha (Jaysāgar Sadāśiva Temple), 1622 Śaka

श्रीरुद्रसिंह-नृपतिर्द्विजराज-कल्पः स्वर्णादि-दान-सुधया हृतमर्थि-चित्तम् ।

काशाभ-कीर्त्ति-किरणैर्धवलीकृताशः प्रादाद्द्विजान् सुविदुषो गिरिशाय देवः ॥

स्वस्ति सदाशिव-देवतायै

श्रीरुद्रसिंह-महाराजो मूर्त्तिं प्रतिष्ठाप्य मन्दिर-सहितमुत्सृज्याकल्पान्तमक्षि-भुज-रस-चन्द्र-शाके १६२२

एतदर्थं श्रीरुद्रसिंहनृपतिः कृताञ्जलिर्भूत्वा भविष्यद्भूपान् प्रार्थयते स्म हे भूपा यूयं धर्म्मपथोल्लङ्घनं मा कुरुत [।] शास्त्रीया-युक्तिमनुसृत्याप्येतन्न कर्त्तव्यं [।] यत्र शास्त्रं तत्र धर्म्मः यत्र हि धर्म्मः तत्र हरिः यस्तु हरिः स एव राजा [।] अतो राज्ञा वेद-

অতো ৰাজ্ঞা বেদলঙ্ঘনমনুচিতমিতি [।] অতস্তানন্তত্র কৰ্ম্মণি যে ভূপা নিযোজিষ্যন্তি [,] তেষাং কৰম্বাগ্ৰহীষ্যন্তি [;] তে পাতকিনো ভবিষ্যন্তীতি [॥]

বিদ্যানিধিক মেটেকাত ভূমি উৎসর্গ্ গি দিছে ১০ পুৰা

১১০ ১৬২২

কদ্ৰসিংহৰ ভূমি-দানৰ তামৰ ফলি

[জয়সাগৰৰ কেশৱ-ৰাই মন্দিৰ]

মধু-ৰিপু-পদ-ভক্ত্যা ধৌত-নিঃশেষ-পাপো
হিম-গিৰি-নিভ-কীৰ্ত্তিঃ শ্ৰীযুতো কদ্ৰসিংহঃ।
নৃপ-মুকুট-কিৰীটাঘৃষ্ট-পাদাৰবিন্দো
দিতি-সুত-ৰিপু-ৰেশ্মাকাৰয়ন্তক্তিভাৱাৎ ॥

স্বস্তি কেশৱৰাই-নামধেয়-ৱিষ্ণু-দেৱতায়ৈ

শ্ৰীকদ্ৰসিংহ-মহাৰাজো মূৰ্ত্তিং প্ৰতিষ্ঠাপ্য মন্দিৰ-সহিতমুৎসৃজ্যাকল্পান্তমক্ষি-ভুজ-ৰস-চন্দ্ৰ-শাকে ১৬২২

মুকুন্দক মুক্ষ কবি কৃপাল কৃষ্ণগতি ৰামসৰস্বতী পণ্ডৰাম জইৰাম জগন্নাথ পদ্মমিশ্ৰ গোবিন্দমিশ্ৰ এই ব্ৰাহ্মণ ঘৰত ব্ৰহ্মাদি কৰ্ম্মত দিলো। আৰে ব্ৰহ্মকৰ্ম্মত স্থিতত কৰি জে অধিক থাকে পাছলৈ এইসকলৰ সন্ততিয়ে ন্যূনাধিক হয় সমস্তে চাৰিজনে একো পাইকৰ দৰে জথাজোগ্যে ব্ৰহ্মকৰ্ম্ম মুক্ষ্য কৰি গীতাপাঠ চত্ৰ ছামৰধাৰণ কৰ্ম্মত থাকি ঈশ্বৰ সেৱা কৰিব।

ङ्घनमनुचितमिति [।] अतस्तानन्यत्र कर्म्मणि ये भूपा नियोजिष्यन्ति [,] तेषां करम्बाग्रहीष्यन्ति [,] ते पातकिनो भविष्यन्तीति [॥]

110. Land Grant Copperplate Inscription of Rudrasiṁha (Jaysāgar Keśhava-rāi Vishṇu Temple), 1622 Śaka

मधु-रिपु-पद-भक्त्या धौत-निःशेष-पापो हिम-गिरि-निभ-कीर्त्तिः श्रीयुतो रुद्रसिंहः।

नृप-मुकुट-किरीटाघृष्ट-पादारविन्दो दिति-सुत-रिपु-वेश्माकारयद्भक्तिभावात् ॥

स्वस्ति केशवराइ-नामधेय-विष्णु-देवतायै

श्रीरुद्रसिंह-महाराजो मूर्त्तिं प्रतिष्ठाप्य मन्दिर-सहितमुत्सृज्याकल्पान्तमक्षि-भुज-रस-चन्द्र-शाके '१६२२

এতদর্থং শ্রীরুদ্রসিংহ-নৃপতিঃ কৃতাঞ্জলির্ভূত্বা ভবিষ্যদ্ভূপান্ প্রার্থয়তে স্ম [ঃ] হে ভূপা যূয়ং ধর্ম্মপথোল্লঙ্ঘনং মা কুরুত [।] শাস্ত্রীয়া-যুক্তিমনুসৃত্যাপ্যেতন্ন কর্ত্তব্যং [।] যত্র শাস্ত্রং তত্র ধর্ম্মঃ, যত্র হি ধর্ম্মঃ তত্র হরিঃ, যস্তু হরিঃ স এব রাজা [।] অতো রাজ্ঞা বেদ-লঙ্ঘনমনুচিতমিতি [।] অতস্তানন্যত্র কর্ম্মণি [যে ভূপা নিযোজিষ্যন্তি] তেষাং করন্বাগ্রহীষ্যন্তি [,] তে পাতকিনো ভবিষ্যন্তীতি [।]

অপরন্নত (?) মুকুন্দ-নামধেয়-ব্রাহ্মণায় মেতেকা-গ্রামে পঞ্চদশ-সংখ্যা-পুটক-ভূমিকা [উৎ]সৃজ্য দত্তা [।] অস্যার্থো অশমাক্ষরে। ইতি।

এতদর্থং শ্রীরুদ্রসিংহ-নৃপতিঃ কৃতাঞ্জলির্ভূত্বা भविष्यद्भूपान् प्रार्थयते स्म [ः] हे भूपा यूयं धर्म्मपथोल्लङ्घनं मा कुरुत [।] शास्त्रीया-युक्तिमनसृत्याप्येतन्न कर्त्तव्यं [।] यत्र शास्त्रं तत्र धर्म्मः, यत्र हि धर्म्मः तत्र हरिः, यस्तु हरिः स एव राजा [।] अतो राज्ञा वेद-लङ्घनमनुचितमिति [।] अतस्तानन्यत्र कर्म्मणि [ये भूपा नियोजिष्यन्ति] तेषां करन्वाग्रहीष्यन्ति [,] ते पातकिनो भविष्यन्तीति [।]

अपरन्नत (?) मुकुन्द-नामधेय-ब्राह्मणाय मेतेका-ग्रामे पञ्चदश-संख्या-पुटक-भूमिका [उत्]सृज्य दत्ता [।] अस्यार्थो अशमाक्षरे। इति।

পৰিশিষ্ট খ ঃ বৰতোপৰ গাৰ লেখা

১১১

[১৫৮০] জয়ধ্বজসিংহ

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গদেৱ-জয়ধ্বজসিংহ-মহাৰাজেন জবনং···ইদম্ যন্ত্ৰম্ প্ৰাপ্তম্ শাকে···৮০।

১১২

[১৫৮৯] চক্ৰধ্বজসিংহ

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-মহাৰাজাধিৰাজ-চক্ৰধ্বজসিংহেন জয়লব্ধন্তু সংগ্ৰামে যৱন-ক্ষয়ে পুনঃপ্ৰাপ্তমস্ত্ৰমিদম্ ভূপযশোঽৰিহননম্ ধ্ৰুৱম্ শাকে ১৫৮৯।

১১৩

[১৫৯০] চক্ৰধ্বজসিংহ

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-মহাৰাজাধিৰাজ-চক্ৰধ্বজসিংহেন জয়লব্ধন্তু সংগ্ৰামে জবনক্ষয়ে পুনঃপ্ৰাপ্তমস্ত্ৰমিদম্ ভূপযশোঽৰিহননম্ ধ্ৰুৱম্ শাকে ১৫৯০।

APPENDIX B : INSCRIPTIONS ON CANNONS

111. 1580 Śaka : Jayadhvajasiṁha

श्रीश्रीस्वर्गदेव-जयध्वजसिंह-महाराजेन जवनं···इदम् यंत्रम् प्राप्तम् शाके ···८०।

112. 1589 Śaka : Chakradhvajasiṁha

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-महाराजाधिराज-चक्रध्वजसिंहेन जयलब्धन्तु संग्रामे यवन-क्षये पुनःप्राप्तमस्त्रमिदम् भूपयशोऽरिहननम् ध्रुवम् शाके १५८९।

113. 1590 Śaka : Chakradhvajasiṁha

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-महाराजाधिराज-चक्रध्वजसिंहेन जयलब्धन्तु संग्रामे जवनक्षये पुनःप्राप्तमस्त्रमिदम् भूपयशोऽरिहननम् ध्रुवम् शाके १५९०।

১১৪

[১৫৯৩] উদয়াদিত্যসিংহ

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-সৌমাৰেশ্বৰ-উদয়াদিত্যসিংহস্য শাকে ১৫৯৩ ।

১১৫

[১৫৯৪] উদয়াদিত্যসিংহ

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-সৌমাৰেশ্বৰ-উদয়াদিত্যসিংহস্য শাকে ১৫৯৪ ।

শ্ৰীনিত্যানন্দ চোলাধৰা বৰুৱায়ে গাইব চমুৱা কচুদলৈ মুৰলী চিদাম পুনা মথুৰা ৰামধন কৃষ্ণাই এয়িমত ওঝা ।

১১৬

[১৫৯৯] চুডৈফা

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ - সৌমাৰেশ্বৰ - পৰ্ব্বতনগৰোদ্ভৱ - মহাৰাজাধিৰাজেন কৃতং শাকে ১৫৯৯ ।

১১৭

[1][১৬০৪] গদাধৰসিংহ

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-সৌমাৰেশ্বৰ-গদাধৰসিংহেন যৱনং জিত্বা গুৱাকহট্টামিদং যন্ত্ৰং প্ৰাপ্তম্ শাকে ১৬০৪ ।

---

114. 1593 Śāka : Udayādityasiṁha

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-सौमारेश्वर-उदयादित्यसिंहस्य शाके १५९३ ।

115. 1594 Śāka : Udayādityasiṁha

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-सौमारेश्वर-उदयादित्यसिंहस्य शाके १५९४ ।

116. 1599 Śāka : Sudaiphā

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-सौमारेश्वर-पर्व्वतनगरोद्भव-महाराजाधिराजेन कृतं शाके १५९९ ।

117. 1604 Śāka : Gadādharasiṁha[1]

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-सौमारेश्वर-गदाधरसिंहेन यवनं जित्वा गुवाकहट्टामिदं यन्त्रं प्राप्तम् शाके १६०४ ।

১১৮

[2][১৬০৪] গদাধৰসিংহ

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-সৌমাৰেশ্বৰ-গদাধৰসিংহেন জবনং জিত্বা গুৱাকহট্ট্যামিদমস্ত্ৰম্ প্ৰাপ্তম্ শাকে ১৬০৪ ।

১১৯

[3][১৬০৪] গদাধৰসিংহ

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গ............১৬০৪ ।

১২০

[4][১৬০৪] গদাধৰসিংহ

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গ............১৬০৪ ।

১২১

[১৬১৬] গদাধৰসিংহ

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-গদাধৰসিংহ-মহাৰাজাধিৰাজ-চৰণামল-কমল-সেৱক-শ্ৰীযুত-গৰগঞা-সন্দিকৈ-বৰফুকনেন নিৰ্ম্মিতম্ শাকে ১৬১৬ ।

---

118. 1604 Śaka : Gadādharasiṁha[2]

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-सौमारेश्वर-गदाधरसिंहेन जवनं जित्वा गुवाकहट्यामिदमस्त्रम् प्राप्तम् शाके १६०४ ।

119. 1604 Śaka : Gadādharasiṁha[3]

श्रीश्रीस्वर्ग.........१६०४ ।

120. 1604 Śaka : Gadādharasiṁha[4]

श्रीश्रीस्वर्ग.........१६०४ ।

121. 1616 Śaka : Gadādharasiṁha

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-गदाधरसिंह-महाराजाधिराज-चरणामल-कमल-सेवक-श्रीयुत-गरगञा-सन्दिकै-बरफुकनेन निर्म्मितम् शाके १६१६ ।

১২২

[১৬১৮] গদাধৰসিংহ

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-গদাধৰসিংহ-মহাৰাজাধিৰাজ-চৰণামল-কমল-সেৱক-শ্ৰীযুত-গৰগঞা-সন্দিকৈ-বৰফুকনেন নিৰ্ম্মিতম্ ১৬১৮।

১২৩

[১৬৩৪] ৰুদ্ৰসিংহ

শ্ৰীশ্ৰীহ[ৰ]-গৌ[ৰী]-পদ-দ্ব[ন্দ্বা]ৰৱিন্দ-মকৰন্দানন্দ-মধুকৰোদাৰ-গুণ-[নিকৰ-]মন্দিৰ-শ্ৰীশ্ৰীমৎ-স্বৰ্গৰ্গনাৰায়ণদেৱ-ৰুদ্ৰসিংহেন নিৰ্ম্মিতং শাকে ১৬৩৪ হাজ[ৰি]কিয়া * * কন্দলী ওঝাএ * * তু॥

১২৪

[১৬৩২] পৰীক্ষিতনাৰায়ণ

শ্ৰীশ্ৰীপৰীক্ষিতনাৰায়ণ-কাৰিতমিদং ২ শক ১৬৩২

১২৫

[১৬৫১] ৰৰৰজা প্ৰমথেশ্বৰী

স্বস্তি শ্ৰীশ্ৰীহৰ-গৌৰী-পদ-পাথোজ-ভৃঙ্গায়/য়মান-মানস-ৱিমল-কীৰ্ত্তি-চন্দ্ৰিকা-প্ৰক/াশমান-মণ্ডল-নয়ম (?)···চ্ছুৰিত-মুক্তা//ৱলী-ৱিৰাজিত-মদন-ৰতি-

---

122. 1618 Śaka : Gadādharasiṁha

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-गदाधरसिंह-महाराजाधिराज-चरणामल-कमल-सेवक-श्रीयुत-गरगजा-सन्दिकै-बरफुकनेन निर्म्मितम् १६१८।

123. 1634 Śaka : Rudrasiṁha

श्रीश्रीह[र]-गौ[री]-पद-द्व[न्द्वा]रविन्द-मकरन्दानन्द-मधुकरोदार-गुण-[निकर-]मन्दिर-श्रीश्रीमत्-स्वर्गनारायणदेव-रुद्रसिंहेन निर्म्मितं शाके १६३४।

124. 1632 Śaka : Parīkshitanārāyaṇa

श्रीश्रीपरीक्षितनारायण-कारितमिदं २ शक १६३२।

125. 1651 Śaka : Queen 'Pramatheśvarī

स्वस्ति श्रीश्रीहर-गौरी-पद-पाथोज-भृङ्गाय/यमान-मानस-विमल-कीर्त्ति-चन्द्रिका-प्रक/ाशमान-मण्डल-नयम(?)···च्छुरित-मुक्ता//वली-विराजित-मदन-रति-लज्जाकि-... /न्दर-

সদৃশাতি-সু/ন্দৰ-কলেৱৰ-শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণ-শিৱ-/সিংহ-নৰেন্দ্ৰ-মহিষী-শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীস্ব-ৰ্গনা//ৰায়ণী-প্ৰসিদ্ধ-বৃহদ্ৰাষ্ট্ৰ-প্ৰমথেশ্বৰী-নি/ৰ্ম্মিতং শস্ত্ৰমিদং ধৰণী-বাণ-নৰেশ-/ শাকে ১৬৫১ নাৱলীয়ে গঢ়োৱা।

১২৬

[১৬৬১] শিৱসিংহ

শ্ৰীশ্ৰীহৰ-গৌৰী-পদ-দ্বন্দ্বাৰবিন্দ-মকৰন্দানন্দ-মধুকৰো গুণ-মন্দৰ-মান (?) শ্ৰীশ্ৰীমৎস্বৰ্গ/নাৰায়ণদেৱ-শিৱসিংহেন নিৰ্ম্মিতং শাকে ১৬৬১ গজপুড়িয়া গড়িয়া কণ্ঠ গঢ়ায়।

कलेवर-श्रीश्रीस्वर्गनारायण-शिव-/सिंह-नरेन्द्र-महिषी-श्रीश्रीश्रीस्वर्गना//रायणी-प्रसिद्ध-बृहद्राष्ट्र-प्रमथेश्वरी-नि/र्म्मितं शस्त्रमिदं धरणी-बाण-नरेश-/शाके १६५१ ।

126. 1661 Śaka : Śivasiṁha

श्रीश्रीहर-गौरी-पद-द्वन्द्वारविन्द-मकरन्दानन्द-मधुकरो गुण-मन्दर-मान (?) श्रीश्रीमत्-स्वर्ग/नारायणदेव-शिवसिंहेन निर्म्मितं शाके १६६१ ।

পৰিশিষ্ট গ

১২৭ ১৫৮৩

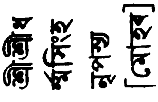
ৰাণী ৰাজ্যৰ আল্লিবাৰী সত্ৰৰ ধৰ্ম্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

[প্ৰথম পিঠি]

শ্ৰীৰাম

শ্ৰীশ্ৰীধৰ্ম্মত্তৰ

৺৭ শ্ৰীশ্ৰীনৰসিংহ-নাম-নৃৰ্প্যতেঃ পুৰ্ণ্যৰ্থেঃ/পুৰ্ব্বভূজাং মলিনাং গনাৰাৰ্দ্ধি-তাতাম্ৰি/জুগলং ৰানিদি-ৰাৰ্য্যস্বৰে এসা তাম্ৰফলি/বিচিত্ৰ-কুশলিনত্যাৰিণি সাধুসা ৰাজা।

পুমুস্থ ইহাত্ বাজে নী উপৰদেনি/ৰ
বাতাবাৰি গাঞুঁৰ ২ ৰূপৰ ম/াটি
নৈব্দৰ্ৰ অৰ্থে নানাকাৰ দিলু

৺৭ শ্ৰীশ্ৰীধৰ্ম্মসীংহে কুলব্দঁ তৰুণাদিতেন ধৰ্ম্ম/ৰ্ত্তৰ ওঁ সিৰকহল্য ওঁ বোড়ুয়া ও ঠাকুৰিয়া/ওঁ গাঞা সমস্ত জানিবা আৰ্ল্লিবাৰী গাওঁৰ জঙ্গল মাটি পুবে কপাহঠেৰিয়া পছিমে/খৰা আহত উৰ্ত্তৰে কায়স্থপাৰাৰ পুচ্ছকৰ্ণ্নি/ৰ দোক্ষিণ পাৰ দোখ্যিনে কানিখহনি এই চো/তুৰ হদৰ মাটি ঢোঁল কোবাই এই মাটী শ্ৰীশ্ৰী/৺৺চৈত্যন্য পন্থৰ শ্ৰীশ্ৰীনিৰ্ত্তানন্দ গোস্বাইক/ওঁ শ্ৰীশ্ৰীচিন্তামণি গোস্বাইক মহজৰ পত্ৰ কৰি ধৰ্ম্মৰ্ত্তৰ দিলোঁ। পুত্ৰপৌত্ৰাদি অনুক্ৰমে ভোগ কৰি/শ্ৰৱণ কিৰ্ত্তন কৰি ভক্ত সহীত আশিৰ্ব্বাদ কৰী আন/ন্দে থাক এই মাটীত যিজনে বিৰোদ্ধ আচাৰিবো/সিজন ধৰ্ম্মত অন্তৰ হৈবেক ইহ মাটিৰ কৰ কটল/পদ পঞ্চক বৈঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমুৰ্স্চি মাৰে/সা জখৰ জলকৰ হাট ঘাট সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ ইতি সক ১৫৮৩ সকত তাৰীক্ষ ১৪ বৈশাগ।

---

127. Copperplate Inscription of Dharmottara for the Āllibāṛī-sattra in the Rani Principality, 1583 Śaka

৯ শ্ৰীশ্ৰী-নৰসিহ-নাম-নৃৰ্প্যতেঃ পুণ্যৰ্থৈঃ। পুৰ্ব্বভুজাং মলিনাং গনাৰাৰ্দ্ধিতাতাম্ৰি-/জুগলং ৰানিদি-ৰাৰ্য্যস্বৰে এসা তাম্ৰফলি। বিচিত্ৰ-কুশলিনত্যাৰিণি সাধুসা ৰাজা।

সংশ্ৰঙ্গি ভকতৰ লেখা

[দ্বিতীয় পিঠি]

শ্ৰীকৃষ্ণৰাম ভাগতি দৈৱজ্ঞ—	১
শ্ৰীভকা দৈৱজ্ঞ শৰ্ম্মা—	১
শ্ৰীদেউৰি মগলা—	১
শ্ৰীবিষ্ণুদাহ ডুম—	১
শ্ৰীমল্লুৰাই চাৰাল—	১
	৫

১২৮ ১৬৩৯

বংশৰ পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীকামাক্ষা গোসানিৰ

৬৭ স্বস্তি প্ৰচণ্ড-দোৰ্দ্দণ্ড-ধৃত-কোদণ্ড-গলন্মাৰ্গণ-গণ-/গত-গৰ্ব্বাৰাতি-ৰাজন্য-চয়-চূড়ামণি-মৰীচি-ৰাজি-নীৰা/জিত-পাদ-পীঠাভিৰাম-মলয়জামল-যশো-মণ্ডিতাশে/ষ-দিঙ্মণ্ডল-শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-মহাৰাজ-শিৱ-/সিংহাদেশমাসাদ্য তৎ-পুণ্যাৰ্থন্তদীয়-চৰণ-যুগলাম্ভো/জ-ভৃঙ্গায়িত/-শ্ৰীযুতানুজ-তুৱৰা-বৃহৎফুকনেন দত্ত-ব্ৰহ্মো/ত্তৰ-ৰচিত-তাম্ৰ-পট্টক-পত্ৰমিদং।

কামৰূপ দেশৰ বডুৱা বডকায়স্থ ও চৌধাৰি পটো/ৱাৰি ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া কাৰকুণ (?) আনোসকলে জা/নিব বঙ্গেশ্বৰ পৰগণাৰ গোটানগৰ গ্ৰামৰ দত্ত ভূমিৰ/মৰ্য্যাদা পূৰ্ব্বে বাডিৰ দক্ষিণ কোনাত গোগলি ভূমি/ৰ মুডত জৰি গচ দক্ষিণে পৰ্ব্বত পশ্চিমে মটিয়া পৰ্ব্ব/ত উত্তৰে দল নীলাচলিয়াৰ সিমা এহি * * */ৰোপিত ভূমি ৩০ পুৰা বাড়ি* পুৰা৺/পূজক ব্ৰাহ্মণ শ্ৰীবিদ্যাবাগীস

---

128. Copperplate Inscription of Brahmottara Grant in the Bangshar-parganā, 1639 Śaka

६७ स्वस्ति प्रचण्ड-दोर्दण्ड-धृत-कोदण्ड-गलन्मार्गणा-गण-/गत-गर्व्वाराति-राजन्य-चय-चूडामणि-मरीचि-राजि-नीरा/जित-पाद-पीठाभिराम-मलयजामल-यशो-मण्डिताशे/ष-दिङ्मण्डल-श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-महाराज-शिव-/सिंहादेशमासाद्य तत्पुण्यार्थन्तदीय-चरण-युगलाम्भो/ज-भृङ्गायित/-श्रीयुतानुज-दुवरा-बृहत्फुकनेन दत्त-ब्रह्मो/त्तर-रचित-ताम्र-पट्टक-पत्रमिदं।

চক্ৰবৰ্ত্তিক দিয়া গল প/ৰম শুখে ভোগ্য কৰোক ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চ/ক জলকৰ জবক্ষাৰ চোৰ চিনালা ধুমুসি মাড়েসা বে/ঠ বেগাৰ দণ্ড দান খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল এনয়/ ধৰ্ম্ম সেওক উলজ্ঘা কৰিবাক নাপায় শ্ৰীহৰিঃৰ ক/* * * খুটা পুতি দিছে ইতি সক ১৬৩৯ তাৰিখ ১২/* * সাৰ্দ্ধ-সপ্ত-হস্ত-প্ৰমাণ ডণ্ড ॥

১২৯ ১৬৪৬

গৰৈমাৰি সত্ৰৰ তামৰ ফলি

স্বস্তি প্ৰোত্তুঙ্গ-মঙ্গলালয়-সকলাচলপাল-মৌলি-/মালা-লোলিত-পদ-পঙ্কজ-তেজো-নিৰ্জ্জিত-সূৰ্য্য-শুভ্ৰাং/শু-যশো-ৰাশি-ৰাসৱ-ৰংশাৱতংস-স্বেষ্ট-দেৱ-/সেৱনোৎসৱ-শ্ৰীশ্ৰীশিৱসিংহ-নৃপেন্দ্ৰাংঘ্ৰি-ৱন্দনা/নন্দ-মন্দিৰ-শ্ৰীমদনুজ-তুৱৰা-বৃহৎফুকণেন দত্তেয়ং তাম্ৰপট্টিকা।

কামৰুপ দেশৰ বড়ুৱা বড়কায়স্থ ও চৌধাৰি ও প/টোৱাৰি ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া আনোসক/লে সাবধানে জানিব ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণে চামু/ডিয়া পৰগনান্তৰ্গত গৰৈমাৰি সত্ৰৰ পূৰ্ব্বৰ ধৰ্ম্মো/ত্তৰ পত্ৰিকা জি আছিল সি গৃহদাহত দগ্ধ হৈলা/কাৰণ এখন ৺পুণ্যে শ্ৰীৰামদেৱ মেধিক জীৰ্ন্নো/দ্ধাৰপূৰ্ব্বক প্ৰমাণপট্ট দিয়া গেল পূবে উত্তৰ ঢাপ/ৰপৰা পুখুৰিৰ ঢাপলৈ দখিণে পুখুৰিৰ ঢাপৰ/পৰা কদম্বলৈ পশ্চিমে কদম্বৰপৰা সত্ৰঙ্গাৰ দখি/ন ঢাপলৈ এহি চতুস্‌সিমাৰ মধ্যে সাৰ্দ্ধ-সপ্ত-হস্ত-/প্ৰমাণ ডণ্ডে প্ৰমিত ৪৪০ পুৰাৰ মৃত্তিকাত নিবা/স উপভোগ কৰিয়া শ্ৰৱন কীৰ্ত্তনাদি ভাগৱত/ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তায় পুত্ৰ-পৌত্ৰাদি-সন্ততিক্ৰমে পৰম/সুখে বহিবেক অতএৱ ইহাৰ কৰ কাটল বেঠ/বেগাৰ চোৰ চিনালা ধুমুসি মাড়েসা জল/কৰ জৰক্ষাৰ দণ্ড বন্ধ পদ পঞ্চকাদি সৰ্ব্ব/বাব পৰিত্যাগ হৈল কোনোজনে অন্যথা/আচৰিবাক নাপাই ইতি/শক ১৬৪৬ মাস জেষ্ট তা° ২৪।

---

129. Copperplete Inscription of the Garaimāri-sattra, 1646 Śaka

স্বস্তি প্ৰোত্তুঙ্গ-মঙ্গলালয়-সকলাচল-পাল-মৌলি-/মালা-লোলিত-পদ-পঙ্কজ-তেজো-নিৰ্জিত-সূৰ্য্য-শুভ্ৰাং/শু-যশো-ৰাশি-বাসৱ-বংশাৱতংস-স্বেষ্ট-দেৱ-/সেৱনোৎসৱ-শ্ৰীশ্ৰীশিৱসিংহ-নৃপেন্দ্ৰাংঘ্ৰি-ৱন্দনা/নন্দ-মন্দিৰ-শ্ৰীমদনুজ-তুৱৰা-বৃহৎফুকনেন দত্তেয়ং তাম্ৰপট্টিকা।

১৩০ ১৬৪৮

যৌতুক-ৰূপে দত্ত ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

[প্ৰথম পিঠি]

শ্ৰীৰামঃ

৺৭ স্বস্তি শ্ৰীসকল-মঙ্গল-শৌৰ্য্য-ধৈৰ্য্যো/দাৰ্য্যাদি-গুণালিঙ্গিত-কলেৱৰান-ৱৰত-/ৱিৱিধ-ৱিত্ত-ৱিতৰণ-সন্তোষিত-ভূদেৱ-নি/কৰ-হৰ-গৌৰী-পদাৰৱিন্দ-মকৰন্দ-ম/ধুৱ্ৰতায়মানানুপম-তৰুণী- শ্ৰীশ্ৰীফুল্লে/শ্বৰী-প্ৰাণেশ্বৰ-ৱৰ-পুৰন্দৰ-ৱংশীয়-শ্ৰী/শ্ৰী-শিৱসিংহ-মহী-মহেন্দ্ৰঃ পণ্ডিত-কেশ/ৰিণে সপত্নীকায়াচাৰ্য্য-পঞ্চানন-পুত্ৰা/য় শ্ৰীৱিদ্যা-ভট্ট-ভূদেৱ-ৱৰায় যৌতকত্বেন/ৱৃত্তিময়ীং ভূমিং সম্প্ৰদত্তে স্ম—/

পূবে মঁহমৰা জান পশ্চিমে দেউ/ৰি মাটি উত্তৰে খলিহৈ মাটি/দক্ষিণে দেউৰি মাটি এই চৌহদ্দ/কৰি বাকৰি মাটি ২ পুড়া সমে/ত ৰোপিত মাটি ৮ পুড়া বিদ্যা/ভট্ট ব্ৰাহ্মণক ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি/পুত্ৰ-নাতি-ক্ৰমে উপভোগ কৰিবলৈ

[দ্বিতীয় পিঠি]

দিয়া গল ১৬৪৮ শকত বৈশাগ/ৰ ৪ দিন জায়োতে ইয়া[ক] কেৱে/ অন্যথা কৰিব নাপাই/

এষোঞ্জলি(?)ৰ্ভাৱি-নৃপ-ৱৰ্গা ময়া কৃতা/ ব্ৰাহ্মণ-ৱৃত্তি-হেতোঃ। ইয়ং হি ভূমিৰ্দ্বিজ-/ৱৃত্তি-ৰূপা দত্তা ভৱদ্ভিঃ পৰিপালনীয়া।

---

130. Copperplate Inscription of Brahmottara received as Dowry, 1648 Śaka

ॐ१ स्वस्ति श्रीसकल-मङ्गल-शौर्य-धैर्यौ/दार्य्यादि-गुणालिङ्गित-कलेवरानवरत-/विविध-वित्त-वितरण-सन्तोषित-भूदेव-नि/कर-हर-गौरी-पदारविन्द-मकरन्द-म/धुव्रतायमानानुपम-तरुणी-श्रीश्रीफुल्ले/श्वरी-प्राणेश्वर-वर-पुरन्दर-वंशीय-श्री/श्रीशिवसिंह-मही-महेन्द्रः पण्डित-केश-/रिणे सपत्नीकायाचार्य्य-पञ्चानन-पुत्रा/य श्रीविद्या-भट्ट-भूदेव-वराय यौतकत्वेन/वृत्तिमयीं भूमिं सम्प्रदत्ते स्म—/

एषोऽञ्जलि(?)र्भावि-नृप-वर्गा मया कृता/ ब्राह्मण-वृत्ति-हेतोः। इयं हि भूमिर्द्विज-/वृत्तिरूपा दत्ता भवद्भिः परिपालनीया।

১৩১ ১৬৬০

মদনমোহন পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

দত্তা শ্ৰীশিৱসিংহ-নাম-নৃপতে[ঃ] পুণ্যা/ৰ্থমুৰ্ব্বীভুজাং মৌলীনাং গণ-লাঞ্ছিতাং/ত্ৰি-যুগল-স্বৰ্গাধিৰাজস্য ৱৈ এষা/ তাম্ৰফলী ৱিচিত্ৰ-কুশলিন্যুত্তাৰি/ণী সাধ্বসাৎ মন্ত্ৰি-শ্ৰীতুৱৰা-কুলা/ব্জ-তৰুণাদিত্যেন ব্ৰহ্মত্তৰা

কামৰূপ দেসৰ বড়ুৱা বড়কায়স্থ/ও চৌধাৰি পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ঠা/কুৰীয়া আনোসকলে সাৱধানে জা/নিব মদনমোহনৰ সোনেসৰ গাঞ/ৰ কৃষ্ণানন্দ থানেশ্বৰ দুই ব্ৰাহ্মণৰ/ব্ৰহ্মত্তৰত বাব পৰা ১০ দহ পুড়া মা/টি বড়ি বাড়ি ৫ পুড়া মুঠত ১৭ পুৰা আ/চে এখন আমিও তাম্ৰফলি কৰি দিয়া/ গঁল ইহাৰ কৰ কাটিল পদ পঞ্চক হা/ট ঘাট ও গয়ৰহ সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যা/গ হৈল ইতি সক ১৬৬০ তা° ২৮ কাৰ্ত্তিক।

১৩২ ১৬৬৮

নামবৰভাগ পৰগণাৰ গীতা-পাঠকৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

দত্তা শ্ৰীশিৱসিংহ-নাম-নৃপতেঃ পুণ্যাৰ্থ/মুৰ্ব্বীভুজাং মৌলীনাং গণ-লাঞ্ছিতাংঘ্ৰি-যুগ/ল-স্বৰ্গাধিৰাজস্য ৱৈ এষা তাম্ৰফলী/ৱিচিত্ৰ-কুশলিন্যুত্তাৰিণী সাধ্বসাৎ মন্ত্ৰি-/শ্ৰীতুৱৰা-কুলাব্জ-তৰুণাদিত্যেন বিপ্ৰোত্তৰা

৺৭ কামৰূপ দেসৰ বড়ুৱা ও বড়কায়স্থ ও চৌ/ধাৰি পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ঠাকু/ৰিয়া আনোসকলে সাৱধানে জানিবেক না/মবড়ভাগ পৰগনাৰ

---

131. Copperplate Inscription of Brahmottara in the Madanmohan-parganā, 1660 Śaka

दत्ता श्रीशिवसिंह-नाम-नृपते[ः] पुण्या/र्थमुर्व्वी/भुजां मौलीनां गण-लाञ्छितां/त्रि-युगल-स्वर्गाधिराजस्य वै एषा/ ताम्रफली विचित्र-कुशलिन्युत्तारि/णी साध्वसात् मन्त्रि-श्रीतुवरा-कुला/ब्ज-तरुणादित्येन ब्रह्मत्तरा

132. Copperplate Inscription of Brahmottara given to a *Gītā-paṭhaka* in the Nāmbarbhāg-parganā, 1668 Śaka

दत्ता श्रीशिवसिंह-नाम-नृपतेः पुण्यार्थं/मुर्व्वीभुजां मौलीनां गण-लाञ्छितांघ्रि-युगं/ल-स्वर्गाधिराजस्य वै एषा ताम्रफली/ विचित्र-कुशलिन्युत्तारिणी साध्वसात् मन्त्रि-/श्रीतुवरा-कुलाब्ज-तरुणादित्येन विप्रोत्तरा

বাঁঠৰ গ্ৰামৰ স্বমিল্লি/ক ৰোপিত জমি ৫ পাঞ্চ পুৰা কঠিয়াতলি/২ পুড়া আৰে হদ পূবে মন্নদি দখিনে সঁড়া/পশ্চিমে উঞ্চিঁ ভিঠা উত্তৰে কদম্ব আৰু না/ঙ্গল-মুখত বাওতলি দুই গুনিয়া দৰে পক্কা/১০ দহ পুড়া বাড়ি মাটি ৬ চয় পুড়া ৬/৬পু/ণ্যে ৬গীতাপাঠক সৰ্ব্বেশ্বৰ ব্ৰাহ্মণক/ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি দিয়া গেল ইহাৰ কৰ কা/টল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনা/লা ধুমুসি মাড়েসা জলকৰ জৰক্ষাৰ চকি/হাট ঘাট দান খুত ডণ্ড বন্ধ ৰাজদণ্ড ব্যো/তিৰেক সৰ্ব্ব· ৰাব পৰিত্যাগ হৈল ইতি/সক ১৬৬৩ তাৰিখ ১১ আগ্ৰায়ন

১৩৩ ১৬৬৩

বংশৰ আদি পৰগণাৰ সৎসঙ্গী ভকতৰ ধৰ্ম্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰী/শিৱসিংহ/নৃপস্য [মোহৰ]

শ্ৰীৰাম

দত্তা শ্ৰীশিৱসিংহ-নাম-নৃপতেঃ পুণ্যাৰ্থমুৰ্ব্বীভুজাং/মৌলীনাং গণনাঙ্কিতাংঘ্ৰি-যুগল-স্বৰ্গাধিৰাজস্য বৈ ।/এষা তাম্ৰফলী বিচিত্ৰ-কুশলিন্যুত্তাৰিণী সাধ্বসাৎ/মন্ত্ৰি-শ্ৰীতুৱৰা-কুলাব্জ-তৰুণাদিত্যেন ধৰ্ম্মোত্তৰা ॥

৬৭ কামৰূপ দেসৰ বড়ুৱা ও বড়কায়স্থ ও চৌধাৰি ও পটো/ৱাৰি ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া আনোসকলে সাবধানে/জানিবেক বঙ্গেশ্বৰ পৰগনাৰ সৎসঙ্গি ভকত ৩৭ ঘৰ/চকজোগনিয়া পাইক ২ ঘৰ মাচ জোগনিয়া পাইক ৪ ঘ/ৰ আৰু নিজ বঙ্গেশ্বৰ গ্ৰামৰ ঘৰ ভিঠিমাটি পক্কা ৪ পুড়া/আৰু গন্ধমৌ নিজ বঙ্গেশ্বৰ এই দুই গ্ৰামৰ ঘৰ ভিঠি আৰে/হদ পুৰ্ব্বে গন্ধমৌৰ সিমা পশ্চিমে বড আলি উত্তৰে ৰাজ/আলি দখিণে হদ কোঞঁৰাৰ দখিন পাৰ এই চতুৰ্হদৰ ভিতৰ মাটি পক্কা ৮ পুড়া আৰু এই গ্ৰামৰ পিয়লত বাব পৰা/ৰোপিত জমি

133. Copperplate Inscription of Dharmottara for Satsaṅgī Bhaktas in Bangshar-parganā, etc, 1663 Śaka

श्रीश्री/शिवसिंह/नृपस्य

दत्ता श्रीशिवसिंह-नाम-नृपतेः पुण्यार्थमुर्व्वीभुजां/ मौलीनां गणनाङ्कितांघ्रि-युगल-स्वर्गाधिराजस्य वै ।/एषा ताम्रफली विचित्र-कुशलिन्युत्तारिणी साध्वसात्/ मन्त्रि-श्रीतुवरा-कुलाब्ज-तरुणादित्येन धर्म्मोत्तरा ॥

১০ পুড়া ফড়িঙ্গতি পক্কা ১ বিহি আক ব/নভাগ পৰগণাৰ আনন্দপুৰ গ্ৰামৰ অজ জঙ্গলা জমি/ৰ হদ পুৰ্ব্বে *না নদি পচিমে ৰাজবাট উত্তৰে কচাৰিৰ জো/লা দখিনে কামাৰৰ সিমা এই চতুৰ্হদৰ ভিতৰ মাটি আক কো/ঞঁৰভাগ পৰগণাৰ বানএড়া গ্ৰামৰ জঙ্গলা পক্কা ২ বিহি জ/মি এইসকলক ৺৺পুণ্যে ৺তলে শ্ৰীৰঘুদেৱ মে/ধিক ধৰ্ম্মোত্তৰ প্ৰমাণ তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিয়া গেল শ্ৰৱন/কিৰ্ত্তনাদি ধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তাই ৺৺আসিৰ্ব্বাদ কৰি ভোগ ক/ৰিবেক ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ দান/খুত চোৰ চিনালা ধুমুসি মাডেসা জলকৰ জৰক্ষাৰ ডণ্ড/বন্ধ চকি ফাট হাট সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইতি সক ১৬৬৩ কাৰ্ত্তি

১৩৪ ১৬৬৩

কোঁৱৰভাগ-পূবপাৰ পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰ-ধৰ্ম্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

[প্ৰথম পিঠি]

দত্তা শ্ৰীশিৱসিংহ-নাম-নৃপতেঃ পুণ্যাৰ্থ/মুৰ্ব্বীভুজাং মৌলীনাং-গণলাঞ্ছি-তাংঘ্ৰি/যুগল-স্বৰ্গাধিৰাজস্য বৈ এষা তাম্ৰ/ফলী ৱিচিত্ৰ-কুশলিন্যুত্তাৰিণী সাধ্বসা/ত্ মন্ত্ৰি-শ্ৰীতুৱৰা-কুলাব্জ-তৰুণাদিত্যেন/ ব্ৰহ্মোত্তৰা/

কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা বডকায়স্থ ও চৌধাৰি/পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া আনো/সকলে সাবধানে জানিব কোঞঁৰভাগ পুব/পাৰ পৰগনাৰ তুহৰা গাঞঁৰ অজ জঙ্গলা জমি/পক্কা ১৪ চৈদ্ধ পুড়া বাড়ি মাটি ৮ পুড়া আৰে/ হদ পুৰ্ব্বে হাজৰাৰ বাহ দখিনে বিলৰ পাৰ পচি/মে আলিৰ খাঔ উত্তৰে জান এহি চতুৰ্হদৰ ভিত/ৰ মাটি আক হাহড়া গাঞঁৰ ৰোপিত জমি ১২ পু/ড়া ৺৺পুণ্যে ৺দেউৰি লখিঁপতি ব্ৰাহ্মণক ব্ৰহ্মো/ত্তৰ কৰি দিয়া গেল আক লেচাকোনা গ্ৰামৰ/সংচঙ্গি ভকত ৬ ঘৰ ৰোপিত জমি ৮ পুড়া ভক/তৰ বাড়ি বড়ি সহিতে ৺৺পুন্যে ধৰ্ম্মৰ তলে/ধৰ্ম্মেশ্বৰ মেধিক ধৰ্ম্মোত্তৰ কৰি দিয়া গেল ইহা/ৰ কঁৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চি/নালা ধুমুসি মাডেশা চকি

---

134 Copperplate Inscription of Brahmottara and Dharmottara in Kōwarbhāg and Pūbpār-parganās, 1663 Śaka

दत्ता श्रीशिवसिंह-नाम-नृपतेः पुण्यार्थ/मुर्व्वीभुजां मौलीनां-गणलाञ्छितांघ्रि-/युगल-स्वर्गाधिराजस्य वै एषा ताम्र/फली विचित्र-कुशलिन्युत्तारिणी साध्वसा/त् मन्त्रि-श्रीतुवरा-कुलाब्ज-तरुणादित्येन/ब्रह्मोत्तरा/

হাট ঘাট দান খুত/ডণ্ড বন্ধ ৰাজডণ্ড ব্যৈতিৰেক সৰ্ব্ব বাব প/ৰিত্যাগ হৈল ইতি সক ১৬৬৩ তাৰিখ ৮ ফাগু[ন]

[দ্বিতীয় পিঠি]

গীৰি জাই ভকত

বিনন্দ কেহো ৰাই—১

সোনাতনিয়া——১

গুবিন্দা——১

অনিত্যা——১

মধুকুছিয়া——

চপা গোপাল গু——

জুৰা——২

৬

১৩৫ ১৬৬৪

বজালী পৰগণাৰ বিসিকুছি গাঁৱৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীমৎ-শ্ৰীশিৱসিংহ-নাম-নৃপতেঃ পুণ্যা/ৰ্থমুৰ্ব্বীভুজাং মৌলীনাং গণ-লাঞ্ছিতাং/ত্ৰি-যুগল-স্বৰ্গাধিৰাজস্য বৈ এষা/তাম্ৰফলী বিচিত্ৰ-কুশলিন্যুত্তাৰি/ণী সাধ্বসাৎ মন্ত্ৰি-শ্ৰীদুৱৰা-কুলা/ব্জ-তৰুণাদিত্যেন ব্ৰহ্মোত্তৰা ॥/

কামৰূপ দেসৰ বড়ুৱা বডকায়স্থ ও চৌ/ধাৰি পটোৱাৰি আনো সকলে সাবধা/নে জানিবেক বজালি পৰগণাৰ বিসি/কুচি গ্ৰামৰ বাওতলি ছপুড়া বোৱাতি ৬/জমি ১৮ পুড়া বডি ৫ পুড়া ৺পুন্যে/৺সিব দেউৰি ৰত্নেস্বৰ ব্ৰাহ্মণক/ ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি দিয়া গেল পুত্ৰ পৌ/ত্ৰাদিক্ৰমে পৰম সুখে ভোগ কৰি/বেক ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক/বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনালা ধুমুসি মা/ডেসা ডণ্ড বন্ধ চকি হাট ঘাট দান খু/ত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইতি/সক ১৬৬৪ তাং ১২ জেঠ

135. Copperplate Inscription of Brahmottara in the Bisikuchi Village in the Bajāli-parganā, 1664 Śaka

श्रीमत् श्रीशिवसिंह-नाम-नृपतेः पुण्या/र्थमुर्व्वीभुजां मौलीनां गण-लाञ्छिता/त्रि-युगल-स्वर्गाधिराजस्य वै एषा/ताम्रफली विचित्र-कुशलिन्युत्तारि/णी साध्वसात् मन्त्रि-श्रीदुवरा-कुला/ब्ज-तरुणादित्येन ब्रह्मोत्तरा ॥/

১৩৬ ১৬৬৫

বজালী পৰগণাৰ বিচনকুছি গাঁৱৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

দত্তা শ্ৰীশিৱসিংহ-নাম-ভূপতেঃ পুণ্যাৰ্থ/মুৰ্ব্বীভুজাং মৌলীনাং গণ-লাঞ্ছিতাংঘ্ৰি-যুগল-স্বৰ্গাধিৰাজস্য বৈ এষা তাম্ৰফলী বিচি/ত্ৰ-কুশলিন্যুত্তাৰিণী সাধ্বসাৎ মন্ত্ৰি-শ্ৰীতুৱৰা-কুলাব্জ-তৰুণাদিত্যেন ব্ৰহ্মোত্তৰা—

৺৭ কামৰূপ দেসৰ বডুৱা বডকায়স্থ ও চৌধাৰি/ ও পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া আনো/সকলে সাবধানে জানিবেক বজালি পৰগণা/ৰ বিচনকুচি গ্ৰামৰ উবাৰ মাটি হাচিলা জঙ্গ/লা ১২ পুড়া কঠিয়াতলি ৪ পুড়া খুদ্ৰভাণ্ডা/গ্ৰামৰ বাড়ি ৪ পুড়া ৺পুন্যে ৺ৰ সিব/দেবৰি হৰিমিশ্ৰ ব্ৰাহ্মনক ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি/দিয়া গেল পুত্ৰ-পৌত্ৰাদি-ক্ৰমে পৰম সুখে/ ভোগ কৰিবেক ইহাৰ কৰ কাটল পদ প/ঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনালা ধুমুলি মাডে/দা ডণ্ড বন্ধ চকি হাট ঘাট দান খুত জলকৰ/ জবক্ষাৰ ও গয়ৰহ সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ/হৈল ইতি সক ১৬৬৫ তাং ২২ মাঘ—

১৩৭ ১৬৭৬

দীপ্তেশ্বৰ মন্দিৰৰ দেৱোত্তৰৰ তামৰ ফলি

[প্ৰথম পিঠি]

স্বস্তি শ্ৰীশ্ৰীদীপ্তেশ্বৰ-পদ-পৰায়ণাৰি-ৱৰ্গ-বিজিত্বৰ-পাণ্ডুৰ-প্ৰ/তাপস্য কৰা-ক্ৰান্ত-মহোগ্ৰ-মহীন্দ্ৰ-শ্ৰিয়ঃ শ্ৰীশ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহস্য ত/ন্মন্ত্ৰি-প্ৰধান-স্ফুৰন্মকৰন্দ-মুখেন শ্ৰীমত্তৰুণ-তুৱৰা-বৃহৎফুকণেন/ দগ্ধোদ্ধাৰ-দত্ত-দেৱোত্তৰ-প্ৰমাণ-তাম্ৰ-পত্ৰিকেয়ং গুহানন-মু/নি-ৰসেন্দু-শাকে

---

136. Copperplate Inscription of Brahmottara in the Bichankuchi Village in the Bajāli-parganā, 1665 Śaka

दत्ता श्रीशिवसिंह-नाम-भूपतेः पुण्यार्थ/मुर्व्वीभुजां मौलीनां गण-लाञ्छितांघ्रि-युगल-/स्वर्गाधिराजस्य वै एषा ताम्रफली विचि/त्र-कुशलिन्युत्तारिणी साध्वसात् मन्त्रि-श्रीतुवरा-/कुलाब्ज-तरुणादित्येन ब्रह्मोत्तरा—

137. Copperplate Inscription of Devottara for the Dipteswar Temple, 1676 Śaka

स्वस्ति श्रीश्रीदीप्तेश्वर-पद-परायणारि-वर्ग-विजित्वर-पाण्डुर-प्र/तापस्य कराक्रान्त-महोग्र-महीन्द्र-श्रियः श्रीश्रीराजेश्वर-सिंहस्य त/न्मन्त्रि-प्रधान-स्फुरन्मकरन्द-मुखेन श्रीमत्तरुण-तुवरा-बृहत्फुकणेन/दग्धोद्धार-दत्त-देवोत्तर-प्रमाण-ताम्र-पत्रिकेयं गुहानन-मु/नि-रसेन्दु शाके ।

ব্ৰাহ্মণ	
বড়দেউৰি	৪
নীলকণ্ঠ পাঠক	৪
সুপকৰ	৩
তিথীকৰ	১
	১১
শূদ্ৰ সেৱাইত	১২
মালি আঠপৰিয়া	১
ভণ্ডাৰি কাথ	॥
ভণ্ডাৰি চাউলকৰা	১
ঘৰমচা নামগোৱা	১
ঢুলিয়া দগড়িয়া	২
খলা সৰা গৰখিয়া	১
	৮॥
লীকচৌ	
বড়ফু৵ভ	১
দলৈ	৸
জগদানন্দ মজুন্দা	।
মুদিয়াৰ	।
	২।
থাকিল গো৵ধনি	১।
আৰে বৎসৰি	৬ টকা
ৰ দৰে ৰূপ	৭॥
পচিমপাৰ পৰগনাৰ	
দিপ্ত গ্ৰামৰ জমি	৬পু
মানধাপাৰ গ্ৰাম	৪..
আৰে ধন ২৪ ৰূপ	

ৰঙ্গালিকুচি গ্ৰামৰ	
পতনিবাড়ি ১ টা ২ পু	
দিপ্ত গ্ৰামৰ বিল ১ খা	
কোঁঞৰভাগ পুবপাৰ	
পচিম্পাৰ পৰগণাৰ	
বড়দেউৰি	
আচাৰ্য্য চূড়ামণি	১
কনাপৰ তু	১
কংসাৰি	ঃ
হৰিহৰ	১
নীলকণ্ঠ পাঠক	
ধনপতি	১
সৰস্বতী	১
সিৰদত্তৰ ঘ্ৰ জোগো	১
শূপকৰ	
ৰমাপতি	১
ৰাম	১
সুক দে	১
	১০
তিথিকৰ	
বিদ্যাবল্লভ	১
	১১
পুবপাৰ পৰগনাৰ	
পাইক	
পাঠপাড়া গাঞৰ	
চান্দৰায় ক°	৸
ৰামৰায় ক°	।

কৈলানকুচিৰ	
আসামদি তুং	॥
মৌকুচিৰ	
লখনা সা°	।
খোৰা কং	।
সুতাৰকুচিৰ	
দেৱক তুং	৸
গঠিয়া তুং	৸
খড়া তুং	॥
কনা তুং	।
পানিতামাৰ	
ছুখ্ৰ্ ক°	।
তুলামাটিৰ	
কলিয়া কো°	॥
টুনিয়া কো°	॥
লেচাকোনাৰ	
ৰামচন্দ্ৰ ক°	।
কাযমা কো°	।
হাবৰিকুড়াৰ	
জাদবা কং	॥
হাহড়াৰ	
ৰঙ্গাচৰণ কং	॥
কেন্দুকোনাৰ	
কহা সালৈ	।
জয়পুৰৰ	
কিনা কে°	।
আঝৰাৰ	

[দ্বিতীয় পিঠি]

হুৰ্য্য কো°	
পচিম্পাৰ পৰগনাৰ	
বোৰোকজুলিৰ——	
থাপা কাথ	॥
মটিআনিৰ——	
বঙ্গৰা কং	।
দহৰাৰ	
সাতুলা তু°	॥
বড়িগোগৰ——	
গঙ্গাৰাম কৈং	॥
কুমাৰপাতাৰ——	
ঘঞ্চাম ঠং	॥
ডিঙ্গৰাৰ	
টেটিআ কং	॥
গৰকাৰ	
নাৰাণ কং	॥
মহখলিৰ——	
সুন্দৰা কং	৮
কৰকুচিৰ——	
ৰাম কং	।
বড়খলাৰ—	
কালিচৰণ কৈং	।
দুধলঙ্গৰ	
ৰামানাথ ক°	॥
বনিয়াকুচিৰ	
বহুধন ভ° কাথ	॥
মুট্টত	১২৮
আৰে ভকত	২
কচাৰিমোহলৰ	
ডলুযাৰ চানা কং	।

নিত্য নৈবেদ্যত ভগন
চাউল ৪ কঠা কড়ি
মাহ ১ কং ৻৪ গ°
আদা ১ তোং
লোন ৪ তো ৻
বস্তিৰ তেল ৪ তো ৻
তামোল ২গ
পান ৮ পা ৻
ধুপ ৪টা
৻৪৮

মাহিলি কড়ি ।৶২॥
বৎসৰি কপ ২৻১৫
নিত্য ভোগত
চাউল ১ কঠা
মাহ ২ পু
গাখিৰ ২ ভা
গুড় ১ তো
তামোল ৪টা
পান ২ পাত
ধুপ ২টা
মাহিলি কড়ি ৻১৫
বৎসৰি কপ ১৵১°
শিৱ চতুৰ্দ্দসীত
শংক্ৰান্তিত নিত্যৰ দুন

এই সেবাইত
ব্ৰাহ্মণ পাইকে
চহি ভোগ কৰিবৰ
নিমিত্তে সাৰ্দ্ধ সপ্ত
হস্ত ডণ্ড প্ৰমাণে
পচিম্পাৰ পৰগ
নাৰ চিকনিবাড়ি
গ্ৰামৰ জমী উবাৰ
অজজঙ্গলা ৪৯০ পু
ড়া মাটি ৺পুন্যে
দিয়া গৈল সেৱা পূ
জা কৰি পৰমসুখে
খাব
এই মাটিৰ দৰ
দলৈৰ ২৬ পু°
দেউৰিৰ ২৪ কৈ
পাঠকৰ ২০ কৈ
সুপকৰৰ ২০ কৈ
গনকৰ ১২ পু
পাইকটত ২০ কৈ
ব্ৰাঁমুন বালিকুচি গা
ওঁ কৃষ্ণনন্দনৰ পতি
ঘাৰ ।

ভিমেজানা গাওঁ
সতোদাহনখে গোৱালঙ্ক ॥

ইহাৰ কৰ কাটল পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনালা/ধুমুসি মাড়েসা জখাৰ জলকৰ চকি হাট ঘাট/দান খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইতি শক ১৬৭৬।

১৩৭ক

চান্দকুছীয়া বৰুৱা সূৰ্য্যমল্ল-ৰত্নমল্লৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-শ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহ-নৃপস্য [মোহৰ]

৺৭ স্বস্তি শ্ৰীজিত-কন্দৰ্প-দৰ্পোঽনল্পগুণালয়ঃ। শ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহঃ শ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণো নৃপঃ॥ ক্ষিতি-পতি-কুল-মৌলি-/ভ্ৰাজমানাঙ্ঘ্ৰি-পীঠঃ। সুৰ-তৰু-ৱৰ-বন্ধুঃ শক্ৰ-গোত্ৰাৰ্ণৱেন্দুঃ॥ শশধৰ-হীৰ-ক্ষীৰ-হিণ্ডীৰ-কীৰ্ত্তিৰ্নিজ-ভুজ-যুগ-তেজো-/নিৰ্জ্জিতাৰাতি-ৱংশঃ॥ অয়ং স্বদ-ভূভূন্ তাম্ৰস্য পত্ৰিকামিমাং প্ৰাদাৎ। সূৰ্য্যমল্লায় ৰত্নমল্লায় দাসায় কামৰূপিণে॥

কামৰূপ দেসৰ বড়ুয়া ও বড়কায়স্থ ও চৌধাৰি ও পটোয়াৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া ও/গয়ৰহ সকলো সাৱধানে জানিব ৺দেৱে সূৰ্য্যমল্লক ৰত্নমল্লক দিয়া মাটী মানুহৰ॥/এই তাম্ৰফলি কৰি দিলে মাটী বনভাগ পৰগনাৰ কাচিমপুৰ গ্ৰামৰ পাইক ৰউবাৰ এক॥/ডবল হাবি মাটীৰ হুদ পূৰ্ব্বে বুড়াদিয়া নৈ দক্ষিণে সীলাখুটা পাৰতি বিলৰ দক্ষিণ পাৰ॥/পশ্চিমে মৰনৈ কেন্দুকুচি গাওঁৰ সিমা উত্তৰে খৰা আলিৰ সিমলি গচ এই চতুহদৰ মধ্যত/দৰবস্ত চাটেবাৰী গ্ৰামৰ পূৰ্ব্বে সনামতিৰ আলি দক্ষিণে জলাৰি পুখুৰি পশ্চিমে/ চেঙ্গ নৈ উত্তৰে গোসাঞিকমলৰ আলি এই চতুৰহদৰ মধ্যত দৰবস্ত গ্ৰাম। আৰু নাম/বড়ভাগ পৰগণাৰ সুৰাদি তালুকৰ উবাৰ গ্ৰামত পাইকক পাতি উবাকে দিয়া বকুয়া গ্ৰামৰ/ জমি বড়ি দৰবস্ত॥ মানুহ খাতা পৰগণাৰ খানা তালুকৰ ভতুয়া খানা গ্ৰামৰ বাইলঙ্গ ধোবা ১ ঘৰ/৮ পোৱা চিৰিয়া বলাই ভাই এই তালুকৰ ৰয়া গ্ৰামৰ দিলাল ভু° ১ ঘৰ/১ পোৱা আড়াঙ্গমৌ তালুকৰ/আলিয়া কলিয়া ভু° ১ ঘৰ॥ পোৱা চৰেয়া গ্ৰামৰ হৰি বলাই চ° ১ ঘৰ ১ পোৱা পটে চতলু ভাই টেটুয়া ১ পোৱা/নাতি লেহুয়া চ° ১ ঘৰ॥ পোৱা গোপাল ভাই সোন্ধা তালুকৰ দিঘলি গ্ৰামৰ মেঘা কুমাৰ

---

337 A. Copperplate Inscription of Sūryamalla and Ratnamalla Baruas of Chandkuchi, 1677 Śaka

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-श्रीराजेश्वरसिंह-नृपस्य

৺१ स्वस्ति श्रीजित-कन्दर्प-दर्पोऽनल्पगुणालयः। श्रीराजेश्वरसिंहः श्रीस्वर्गनारायणो नृपः॥ क्षिति-पति-कुल-मौलि/भ्राजमानाङ्घ्रि-पीठः। सुर-तरु-वर-बन्धुः शक्र-गोत्रार्णवेन्दुः। शशधर-हीर-क्षीर-हिण्डीर-कीर्त्तिर्निज-भुज-युग-तेजो-/निर्जितारातिवंशः॥ अयं स्वद-भूभुन् ताम्रस्य पत्रिकामिमां प्रादात्। सूर्य्यमल्लाय रत्नमल्लाय दासाय कामरूपिणे॥

১ ঘৰ জয়া জগতা হৰিয়া/ ভাই বনভাগ পৰগনাৰ নী° বনভাগৰ জটীয়া ক° ১ ঘৰ ১ পোৱা বিনন্দা চানা ধনিয়া ভাই বগৰিবাড়ি পৰগনাৰ/ৰৌমাৰি গ্ৰামৰ ৰঘুয়া কো° ১ ঘৰ। পোৱা মেঘা কো° ১ ঘৰ। পোৱা ভকুয়াকটা/গ্ৰামৰ দিনমনি কো° ১ ঘৰ। পোৱা বাড়ন্তিমোহল তালুক সত্ৰাপাৰা গ্ৰামৰ ভালুকা পদ্দ কো° ১ ঘৰ। পোৱা কোকঝৰা গ্ৰামৰ সূৰ্য্যা/ ৰুপধন সুকমল ক° ১ ঘৰ ॥ পোৱা মুঠত মানুহ ১৩ ঘৰ। ৬৮ পোৱা আকে সূৰ্য্যমল্লে ৰত্নমল্লে পুত্ৰ-পৌত্ৰাদিক্ৰমে উপভোগ কৰি থাকি/ব ইহাৰ কৰ্ কটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ জলকৰ জবক্ষা[ৰ] ধুমুচি মাড়েচা দান খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইহাত অন্যথা নাকৰিব সক ১৬৭৭

১৩৮ ১৬৮১

পূবপাৰ আদি পৰগণাৰ ভূমি-দান আৰু পাইকৰ নিবন্ধনৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীমাহে/শ্বৰী-পদ-পৰায়/ণ-শ্ৰীৰাজেশ্বৰ/সিংহ-নৃপস্য (মোহৰ)

৮৭ স্বস্তি শ্ৰীযুত-কামাখ্যা-পাদাম্ভোজ-মধুব্ৰতঃ। শ্ৰীৰাজেশ্বৰসিংহঃ শ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণো নৃপঃ ॥ নৰপতি-কুল-মৌ/লি-ভ্ৰাজমানাঙ্ঘ্ৰি পীঠঃ সুৰ-তৰু-ৱৰ-বন্ধুঃ শক্ৰ-গোত্ৰাৰ্ণৱেন্দুঃ। শশধৰ-হৰ-হীৰ-ক্ষীৰ-হিণ্ডীৰ-কীৰ্ত্তিৰ্নিজ-ভু/জ-যুগ-তেজো-নিৰ্জ্জিতাৰাতিৱৰ্গঃ ॥ অয়ং ধৰ্ম্মৰতঃ প্ৰাদাৎ কামৰূপ-নিৱাসিনে। তাম্ৰপত্ৰং দ্বি/জায় দ[ত্ত]ন্তদেতদ্বৃত্তি-ৰক্ষকং ॥

কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰি ও পটোৱা/ৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া ও গয়ৰহ সকলো সাৱধানে জানিব শ্ৰীশ্ৰী৮ৰ বৰ্দেউবি জ/দুনাথ ব্ৰাহ্মণৰ মাটি মানুহৰ ৮ৱে এই তামৰ ফলি কৰি দিলে মাটি পুব-পাৰ/ পৰগণাৰ বেঙ্গেনাবাড়ি গাঞৰ ৰোৱাতি ৪০পুৰা দলনি ১৬ বাড়ি মাটি

138. Copperplate Inscription of Land and Servitor Grant in Pūbpār, etc., parganās, 1681 Śaka

श्रीश्रीमाहे/श्वरी-पद-पराय/ण-श्रीराजेश्वर/सिंह-नृपस्य

८७१ स्वस्ति श्रीयुत-कामाख्या-पादाम्भोज-मधुव्रतः। श्रीराजेश्वरसिंहः श्रीस्वर्ग-नारायणो नृपः ॥ नरपति-कुल-मौ/लि-भ्राजमानाङ्घ्रि पीठः सुर-तरु-वर-बन्धुः शक्र-गोत्रार्णवेन्दुः। शशधर-हर-हीर-क्षीर-हिण्डीर-कीर्त्तिर्निज-भु/ज-युग-तेजो-निर्ज्जितारातिवर्गः ॥ अयं धर्म्मरतः प्रादात् कामरूप-निवासिने। ताम्रपत्रं द्वि/जाय द[त्त]न्तदेतद्वृत्ति-रक्षकं ॥

১৬ বড়বঙ্গে/সৰ পৰগণাৰ মনিহাৰি গাঞঁৰ ফৰিঙ্গতি পকা ১০ সরু বঙ্গেসৰ পৰগণাৰ সে/ঙ্গেৰা গাঞঁৰ ফৰিঙ্গতি পকা ১০ আরু পাইক মানুহ বৰ বঙ্গেসৰ পৰগনাৰ নিজ বঙ্গেশৰ গাঞঁৰ/ লখনা ক°॥ পোৱা ১ ঘৰ সরু বঙ্গেশৰ পৰগনাৰ ভডুৱাকটা গাঞঁৰ সাগৰা কো°। পো° ১ঘ° বাঘা/ কো°। পো° ১ঘ° বাংসিয়া ক°॥ পো° ১ঘ° হাৰদিয়া গাঞঁৰ উত্তম ক°। পো° ১ঘ° চামুৰিয়া পৰগনাৰ/ জুগিপৰা গাঞঁৰ হৰিচৰ্ম্মা কৈ° ১টা ১ঘ° সিমলিবাৰি গাঞঁৰ আনন্দা কো°। পো ১ঘ° চয়নিয়া/পৰগণাৰ বামুনিজাৰ গাঞঁৰ পেনাই ক°। পো° ১ঘ° জিয়াকুড় গাঞঁৰ ভৰথা কৈ°। পো ১ ঘ°/মনিঅৰি গাঞঁৰ গুজৰা গ°॥ পো° ১ ঘ° বাঢ়ন্তিমহল পৰগনাৰ পৰান কৈ°। পো° ১ঘ° ভাগি কৈ°। পো° ১ঘ° মুঠত/১৮ পোৱা ১২ ঘৰ আকে ব্রাহ্মণে পুত্র-পৌত্রাদি-ক্রমে উপভোগ কৰি ৺ৰ কুশল চিন্তি থাকিব ইহাৰ/ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ জলকৰ জবক্ষাৰ চোৰ চিনালা ধুমুচি মাড়েৰা দণ্ড বন্ধ দান খুত/ সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হল ইহাত কোনোজনে অন্যথা নাকৰিব ইতি শক ১৬৮১ মাস আষাঢ়॥

১৩৯ ১৬৮৫

নামবৰভাগ পৰগণাৰ নানকাৰৰ তামৰ ফলি

শ্রীশ্রীস্বৰ্গ/নাৰায়ণ/দেৱ শ্রীৰাজে/শ্বৰসিংহ-/নৃপাণাং (মোহৰ)

শ্রীৰাম—

স্বস্তি শ্রীসুৰৰাজ-সন্ততি-লসৎ-ক্ষীৰোদধৌ চন্দ্রমাঃ শ্রীৰাজেশ্বৰসিংহ-/নাম-নৃপতিঃ কাৰুণ্য-ৰত্নাকৰঃ শৌৰ্য্যে সূৰ্য্যো ৱিৱেক-ধৈৰ্য্য-ৱসতিঃ/ সৌমাৰপীঠেশ্বৰঃ নীতি-প্রাপ্ত-সমস্ত-ভূতি-ৱিভৱঃ সঙ্কল্প-কল্প-/দ্রুমঃ অসৌ ধৰ্ম্মৰতঃ সাক্ষাৎ সমদাৎ তাম্রপত্রিকাং শূদ্রস্য কামপীঠেঽস্মিন্ সম্যগ্‌বৃত্তি-প্রদীপনীং॥

---

139. Copperplate Inscription of Nānkār in the Nāmbarbhāg-pargana, 1685 Śaka

श्रीश्रीस्वर्ग/नारायण/देव श्रीराजे/श्वरसिंह-/नृपाणां

स्वस्ति श्रीसुरराज-सन्तति-लसत्-क्षीरोदधौ चन्द्रमाः श्रीराजेश्वरसिंह-/नाम-नृपतिः कारुण्य-रत्नाकरः शौर्य्ये सूर्य्यो विवेक-धैर्य्य-वसतिः/ सौमारपीठेश्वरः नीति-प्राप्त-समस्त-भूति-विभवः सङ्कल्प-कल्प-/द्रुमः असौ धर्म्मरतः साक्षात् समदात् ताम्रपत्रिकां शूद्रस्य काम-पीठेऽस्मिन् सम्यग्वृत्ति-प्रदीपनीं॥

কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা ওঁ বড়কায়স্থ ওঁ চৌধাৰি ওঁ পটোওাঁৰি ওঁ/তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া আনোসকলে সাৱধানে জানিব/নামবড়ভাগ পৰগনাৰ সুৰাদি তালুকৰ কাৰি গ্ৰামৰ হাবি/মাটিৰ হদ পুবে ৰাজআলি পশ্চিমে বুড়াদিআ নদি উত্তৰে বড়/খৰা দক্ষিণে বড়পুখুৰিৰ দখিন পাৰ এহি চতুৰ হদৰ মধ্যে/ ৮০ চাৰি কুৰি পুৰা মাটি ৺ৰদেৱে জগতানন্দ মজুন্দাৰক নানকাৰ/কৰি দিলে পুত্ৰ-পৌত্ৰাদি-ক্ৰমে পৰম সুখে ভোগ কৰি ৺ৰ কুশল চিন্তি/ থাকিব ইহ মাটিৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনালা/ ধুমুসি মাৰেশা জলকৰ জবক্ষাৰ চৌকি হাট ঘাট ফাট দান খুত/সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইতি সক ১৬৮৫ তাৰিক্ষ ১০ বৈসাগ ॥

১৪০ ১৬৯৬

বিশ্বনাথ গোসাঁইৰ ঠাকুৰ-নিয়োগৰ আৰু ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-শ্ৰীলক্ষ্মীসিংহ নৃপাণাং (মোহৰ)

৺৭ স্বস্তি শ্ৰীজিত-কন্দৰ্প-দৰ্পোঽনল্প-গুণালয়ঃ। শ্ৰীলক্ষ্মীসিংহাখ্যঃ স্বৰ্গ-নাৰায়ণনৃপঃ। অসৌ নৰপতিঃ শ্ৰীমন্-দুৰ্গাৰামা/য় ধীমতে। ৱিপ্ৰায় সমদাত্তাম্ৰ-পট্টিকাং বৃত্তিৰক্ষিণীং ॥

শ্ৰীশ্ৰীবিশ্বনাথৰ ৺ঠাইত ভূতচতুৰ্দ্দশীত পূজা বঢ়াই সভাতৃক দু/ৰ্গাৰাম ব্ৰাহ্মণক লিক[়]চৌ দুটা দি ঠাকুৰ পাতিলে আৰু ৰাজমাঞ ৺দেৱৰ কৰ্ম্মত উৎসৰ্গি মাটি কাঠকটিয়া পথা/ৰত ১৮পু° পানিভণ্ডাৰ পথাৰত ৪পু° মানুহ ব্ৰাহ্মণ মনহৰি মনহৰি কলিয়া ॥ পো° কলিতা সুথিল। পো° ভা° কেৰে/উ। পো° কেওট মথন। পো° চুটিয়া ৰামহৰি। পো° বৰিয়া কেকেৰু। পো°/ ঘিনাই। পো° মুঠত মাটি ২২পু°। মানুহ ২॥ পো° শ্ৰীশ্ৰী৺দেৱে এই মাটি মানুহ দুৰ্গাৰাম ব্ৰাহ্মণক ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিলে ব্ৰাহ্মণে পুত্ৰ-/পৌত্ৰাদিক্ৰমে উপভোগ কৰি ৺দেৱক আশীৰ্ব্বাদ কৰি থাকিব ইতি শক ১৬৯৬ মাস জৈষ্ঠ।

---

140. Copperplate Inscription of the Appointment of Priests and Brahmottara of God Viśvanāntha, 1696 Śaka

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-श्रीलक्ष्मीसिंह-नृपाणां

७१ स्वस्ति श्रीजित-कन्दर्प-दर्पोऽनल्प-गुणालयः। श्रीलक्ष्मीसिंहाख्यः स्वर्गनारायण-नृपः। असौ नरपतिः श्रीमन्-दुर्गारामा/य धीमते। विप्राय समदात्ताम्रपट्टिकां वृत्तिरक्षिणीं ॥

১৪১ ১৭০১

পশ্চিমপাৰ, খাতা আদি পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

[প্ৰথম পিঠি]

৺৭ শ্ৰীযুত-কামাখ্যা-পাদ-পদ্ম-মধুব্ৰতঃ, শ্ৰীলক্ষ্মীসিংহ-ভূপালঃ পুৰন্দৰ-কুলোদ্ভৱঃ ॥ ৰিপু-নৃপ-কুল-মস্ত-শ্ৰেণি-ৰিন্যস্ত-শস্ত-/দ্যুমণি-সম-মণি-শ্ৰীস্মেৰ-পাদাৰৱিন্দঃ। হিমকৰ-কৰ-কীৰ্ত্তিঃ কাম-সঙ্কাশ মূৰ্ত্তিঃ স্তনয়-নিচয়-তল্পো দত্তি-কল্পদ্ৰুম-কল্পঃ [॥]/অসৌ ধৰ্ম্মৰতঃ সম্যাগদদাত্তাম্ৰপট্টিকাং। দ্বিজায় কামৰূপেঽস্মিন্ তদেতদ্বৃত্তিৰক্ষিণীং ॥

কামৰূপ দেশৰ ব/ডুবা বড়কায়স্থ ও চৌধাৰি ও পটোবাৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া ও গাইৰহ সকলো সাবধানে জানিব পশ্চিম/পাৰ পৰগনাৰ কনেহা সুৰিমৌ গ্ৰামৰ উবাৰ ৰোবাতি মাটি—৩০ পু° বৰী—৬ পু° মদনমোহন প/ৰগনাৰ পুৰাজ তৰপুৰ ডিমু গ্ৰামৰ নদীপোতা জমি—৪০ পু° বৰী—১০ পু° খাতা পৰগনাৰ/চতাবৰ গ্ৰামৰ জমাৰ উবাৰ ৰোবাতি মাটি—২০ পু° বৰী—৮ পু° দেহৰ পৰগনাৰ নামখলা তালুকৰ/ভোমোলাহাটি গ্ৰামৰ উবাৰ ৰোবাতি মাটি—৪০ পু° বৰী—১০ পু° কচাৰিমোহল পৰগনাৰ দেহিযান তালু/কৰ কন্নি গ্ৰামৰ জমাৰ উবাৰ ৰোবাতি মাটি—৮০ পু° বৰি বাৰি দৰোবস্ত আৰে হদ পূৰ্ব্বে চকচকি জান/

[দ্বিতীয় পিঠি]

পশ্চিমে লখিতৰা নদী উত্তৰেও লখিতৰা নদী দক্ষিণে দেউলকুচিৰ জান আৰু পশ্চিমপাৰ তালুকৰ বগৰিকোঠা/ গ্ৰামৰ বৰি মাটি—২০ পু° বিহস্বৰ ভতিজা—ডোমোনা তুৰা ৮ পো° ৰাতুলা ভাই—বেজিয়া তু°। পো°/উবাৰ মানুহ—ৰাতুলা তুৰা—। পো° পূৰ্ন্না বামুনা ভাই চযাঙ্গুলিয়া তু°। পো° হাউয়া তু°—। পো°/বগা তুৰা—। পো° মলুক তুৰা—। পো° ভগিয়া

141. Copperplate Inscription of Brahmottara in Paschimpār, etc., parganās, 1701 Śaka

৺৭ শ্ৰীযুত-কামাখ্যা-পাদ-পদ্ম-মধুব্ৰতঃ। শ্ৰীলক্ষ্মীসিংহ-ভূপালঃ পুৰন্দৰ-কুলোদ্ভৱঃ ॥ ৰিপু-নৃপ-কুল-মস্ত-শ্ৰেণি-বিন্যস্ত-শস্ত-/দ্যুমণি-সম-মণি-শ্ৰীস্মেৰ-পাদাৰৱিন্দঃ। হিমকৰ-কৰ-কীৰ্ত্তিঃ কাম-সঙ্কাশ-মূৰ্ত্তিঃ স্তনয়-নিচয়-তল্পো দত্তি-কল্পদ্ৰুম-কল্প [॥]/ অসৌ ধৰ্ম্মৰতঃ সম্যগাদদাত্তাম্ৰপট্টিকাং। দ্বিজায় কামৰূপেঽস্মিন্ তদেতদ্বৃত্তিৰক্ষিণীং ॥

তুৰা—॥ পো° চানা ক°—। পো° অম্বৰিষা কু°। পো°/ভকুয়া ভাই—পিৰিকা ক°—। পো° বেঙ্গা ভাই—মাজি তু°—। পো° মুঠত্ মাটি ২৬৩/মনমিলা তুৰা । পো° ভোগা ক°—। পো° ভোলা ক°—। পো° ভেদা তুৰা—। পো° মানুহ—৪৮/এই মাটি মানুহ দোপোকৰ শ্ৰীচন্দ্ৰমোহন ব্ৰাহ্মণক ৺দেবৰ পুন্যাৰ্থে তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিয়া গল ব্ৰাহ্মণে/পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে উপ—ভোগ কৰি ৺দেবক আশীৰ্ব্বাদ কৰি থাকিবেক ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চ/ক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনালা ধুমুষি মাডেযা জলকৰ জৰক্ষাৰ দণ্ড বন্ধ দান খুত হাট ঘাট চৌকি ফাট/ৰাজদণ্ড ব্যতিৰেক সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইহাত কোনো-জনে অন্যথা আচৰিলে ৰাজদণ্ডাৰ্হ হৈবেক ইতি শক ১৭০১ তা ২০ জৈষ্ঠ

১৪২ ১৭০৪

কামাখ্যা দেৱীৰ লক্ষ বলিৰ ফলি

ভূপাল-শ্ৰেণি-মৌলি-প্ৰকৰ-মধুকৰাকীৰ্ণ্ণ-পাদাৰৱিন্দঃ
কামাখ্যা-পাদ-পদ্মাৰ্চ্চন-জনিত-মহোদ্দীপ্ত-শুদ্ধান্ত/ৰাত্মা ।
শ্ৰীগৌৰীনাথসিংহো নৃপ-কুল-তিলকো দান-কল্পদ্ৰু-কল্পো
ৱিখ্যাতাখণ্ডলীয়ান্বয়-নলিন-কুলো/দ্দাম-ধামাৰ্ক্ক-তুল্যঃ ॥
কোদণ্ডোৰ্জ্জিত-বাহু-দণ্ড-দলন-প্ৰত্যৰ্থি-শুষ্কেন্ধন-
জ্বালা-জাল-কৰাল-কাল-কৱলোঽপূৰ্ব্বঃ/প্ৰতাপানলঃ ।
তদ্ধূমাকুল-বৈৰি-বৃন্দ-ললনা-লোলাশ্ৰু-ধাৰা-হৱি-
ৰ্দ্ৰব্যাপাদিত-হেতি-কোটি-ৱিলসন্নাস্তে তদীয়ঃ স/দা ॥

---

142. Copperplate Inscription recording 1 Lakh of Blood Sacrifices to Goddess Kāmākhyā, 1704 Śaka

भूपाल-श्रेणि-मौलि-प्रकर-मधुकराकीर्ण्ण-पादारविन्दः
कामाख्या-पाद-पद्मार्च्चन-जनित-महोद्दीप्त-शुद्धान्त/रात्मा ।
श्रीगौरीनाथसिंहो नृप-कुल-तिलको दान-कल्पद्रु-कल्पो
विख्याताखण्डलीयान्वय-नलिन-कुलो/द्दाम-धामार्क्कतुल्यः ॥
कोदण्डोर्ज्जित-बाहु-दण्ड-दलन-प्रत्यर्थि-शुष्केन्धन-
ज्वाला-जाल-कराल-काल-कवलोऽपूर्व्वः/प्रतापानलः ।
तद्धूमाकुल-वैरि-वृन्द-ललना-लोलाश्रु-धारा-हवि-
र्द्रव्यापादित-हेति-कोटि-विलसन्नास्ते तदीयः स/दा ॥

দোৰ্দ্দণ্ড-প্ৰবল-প্ৰতাপ-নিকৰ-প্ৰোদ্দীপ্ত-দাৱানলো
দগ্ধানেক-ৱিপক্ষ-কক্ষ-নিচয়ঃ সংগ্ৰাম-ভীতিপ্ৰদঃ ।/
যন্নাম-শ্ৰৱণাৎ সহস্ৰনয়নঃ প্ৰাপ্নোতি শঙ্কাং জগ-
ত্যাশ্চৰ্য্যঃ পৰ এষ এৱ মহতাং ৱাচ্যঃ কিমন্যো গুণঃ ॥
যঃ পিত্ৰা/ ৰাজ্য-ভাৰোদ্বহন-নিপুণতাং ৱীক্ষ্য ৰাজ্যে নিযুক্তঃ
সাম্ৰাজ্যে নীতি-শাস্ত্ৰামল-গহন-মতিৰ্ল্লোক-ৰক্ষা-প্ৰৱীণঃ ।/
লক্ষ্মীসিংহাখ্য-ভূপাত্মজ-গুণ-নিকৰ-গ্ৰাম-ৱিশ্ৰাম-ধামা
ধীৰস্তাদৃঙ্‌নৰেন্দ্ৰো নিখিল-গুণ-নিধিৰ্ন্নাস্তি নাসীন্ন ভাৱী ॥/
এতস্যৈৱ প্ৰতাপ-ৱহ্নি-নিচয়ে স্বাত্মাভিমানোৎসুকা-
শ্চণ্ডা দ্বিড়্নিৱহা যদা শলভতাং প্ৰাপ্তা দ্বিষৎকৰ্ম্মণা ।
অঙ্গী/কৃত্য তদা স লক্ষক-বলিং দাতুং সুধীৰাগ্ৰণীঃ
কামাখ্যা-প্ৰমদোৎকটায় হৃদয়ং প্ৰাধাদ্দ্বিষাং নাশনে ॥
শ্লাঘ্যং ল/ক্ষ-বলিং শুভায় মহতে শ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণঃ
শক্তঃ সাধয়িতুং প্ৰতিশ্ৰুতমিদং কো মন্ত্ৰিণাং মে ভৱেৎ ।

दोर्द्दण्ड-प्रबल-प्रताप-निकर-प्रोद्दीप्त-दावानलो
दग्धानेक-विपक्ष-कक्ष-निचयः संग्राम-भीतिप्रदः ।/
यन्नाम-श्रवणात् सहस्रनयनः प्राप्नोति शङ्कां जग-
त्याश्चर्य्यः पर एष एव महतां वाच्यः किमन्यो गुणः ॥
यः पित्रा/राज्य-भारोद्वहन-निपुणतां वीक्ष्य राज्ये नियुक्तः
साम्राज्ये नीति-शास्त्रामल-गहन-मतिर्ल्लोक-रक्षा-प्रवीणः ।/
लक्ष्मीसिंहाख्य-भूपात्मज-गुण-निकर-ग्राम-विश्राम-धामा
धीरस्तादृङ्-नरेन्द्रो निखिल-गुण-निधिर्न्नास्ति नासीन्न भावी ॥/
एतस्यैव प्रताप-वह्नि-निचये स्वात्माभिमानोत्सुका-
श्चण्डा द्विड्निवहा यदा शलभतां प्राप्ता द्विषत्कर्म्मणा ।
अङ्गी/कृत्य तदा स लक्षक-बलिं दातुं सुधीराग्रणीः
कामाख्या-प्रमदोत्कटाय हृदयं प्राधाद्द्विषां नाशने ॥
श्लाघ्यं ल/क्ष-बलिं शुभाय महते श्रीस्वर्गनारायणः
शक्तः साधयितुं प्रतिश्रुतमिदं को मन्त्रिणां मे भवेत् ।

ইত্যালোচ্য/মুহুৰ্ম্মুহু[ঃ] স্বগুৰুণামাত্যেন চৈৱাদিশ-
দ্দ্বাৰা-ৱংশ-সমুদ্ভৱং সুৱিভৱং শ্ৰীমদ্বৃহৎফুকনং ॥
গাম্ভীৰ্য্যোদাৰ্য্য-ধৈৰ্য্যৈৰ্জিত-জলধিৰয়ং পালিতাশেষ-লোকো
.ভেদাদ্যৈৰ্ব্বেদ-সংখ্যৈৰতিশয়-বলিভিস্তৈৰুপায়ৈৰখণ্ডৈঃ ।
শৌৰ্য্যে/ সংগ্ৰাম-যজ্ঞেঽৰ্জ্জুন ইৱ ৰিপুজিৎ কীৰ্ত্তিতাতুল্যকীৰ্ত্তি-
ৰ্ন্নৰ্দৃক্ সংদৃশ্যমানো নৃপৱৰ-সচিৱো নৈৱ পূৰ্ব্বং ন পশ্চাৎ ॥/
প্ৰখ্যাতে দুৱৰা-কুলে ক্ষিতিতলে জাতো মহাধাৰ্ম্মিকঃ
শ্ৰীমান্ শ্ৰীৱড়ফুকনো হৰপুৰো-নাথাভিধানঃ কৃতী ।/
প্ৰাগ্জ্যোতিঃপুৰমেত্য ছাগ-মহিষৈঃ পাৰাৱতাদ্যৈৰ্ব্বলিং
দেৱ্যা লক্ষ-মিতং ৱিৱিচ্য হিতম্মদ্ৰাজ্ঞো নৃপাঙ্গীকৃতং ॥/
লোকানুগ্ৰহ-তৎপৰামল-মতিৰ্ন্নেতা প্ৰজানাং সদা
কামাখ্যাং সততং নিধায় হৃদয়ে নিত্যাং সুৰৈঃ সেৱিতাং ।
বৰ্ণ্ণাকা/শ-মুনি-ক্ষপাকৰ-মিতে শাকে শুভাহে মুদা
প্ৰাৰভ্যানুদিনং স লক্ষ-বলিং প্ৰাদাপয়ৎ ফুকনঃ ॥ শক ১৭০৪ ॥

इत्यालोच्य/ मुहुर्म्मुहु[ः] स्वगुल्यामात्येन चैवादिश-
द्वारा-वंश-समुद्भवं सुविभवं श्रीमद्बृहत्फुकनं ॥
गाम्भीर्य्यौदार्य्य-धैर्य्यैर्जित-जलधिरयं पालिताशेष-लोको
भेदाद्यैर्व्वेद-संख्यैरतिशय-बलिभिस्तैरुपायैरखण्डैः ।
शौर्य्ये/ संग्राम-यज्ञेऽर्ज्जुन इव रिपुजित् कीर्त्तितातुल्य-कीर्त्ति-
र्न्नैर्दक् संदृश्यमानो नृपवर-सचिवो नैव पूर्व्वं न पश्चात् ॥/
प्रख्याते दुवरा-कुले क्षितितले जातो महाधार्म्मिकः
श्रीमान् श्रीबडफुकनो हरपुरो-नाथाभिधानः कृती ।/
प्राग्ज्योतिःपुरमेत्य छाग-महिषैः पारावताद्यैर्बलिं
देव्या लक्ष-मितं विविच्य हितम्मद्राज्ञो नृपाङ्गीकृतं ॥/
लोकानुग्रह-तत्परामल-मतिर्न्नेता प्रजानां सदा
कामाख्यां सततं निधाय हृदये नित्यं सुरैः सेवितां ।
वर्ण्णाका/श-मुनि-क्षपाकर-मिते शाके शुभाहे मुदा
प्रारभ्यानुदिनं स लक्ष-बलिं प्रादापयत् फुकनः ॥ शक १७०४

১৪৩ ১৭০৫

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱ আৰু কেদাৰৰ চোঁৱৰ আৰু পিকদান ধৰোঁতাৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীমাধৱ গোসাঁই শ্ৰীশ্ৰীকেদাৰ গোসাই

স্বস্তি শ্ৰীহৰি-হৰ-চৰণোৎফুল্ল-তামৰস-নিসৃ্ত-মকৰন্দ নিকৰ-ৰসানন্দ-মধু-ব্ৰতায়মান-মহাদান-সন্তান-সতত-ৱিতৰণ-ৱিডম্বিতামৰ-/দ্ৰুমামৰৰাজ-ৱংশাৱতংস-শ্ৰীমদ্গৌৰীনাথসিংহ-ৰাজাধিৰাজ-নিদেশমুত্তমাঙ্গে নিধায় ৱৈৰি-ৱাৰণ-ৱিদাৰণ-প্ৰকটীকৃত-মৃগেন্দ্ৰ-ৱিক্ৰ/মাশেষ-দিগঙ্গনা-কৰ্ণপুৰীকৃত-হিণ্ডীৰ-পাণ্ডুৰ-যশোধাম-দ্বাৰান্বয়োদধি-ৰজনীকৰ-মন্ত্ৰিৱৰ-শ্ৰীসেনাপতি-বৃহৎফুকনেন শ্ৰীমদ্ধ/য়াস্য-মাধৱ-শ্ৰীকেদাৰেশ্বৰ-চামৰধাৰ-পতদ্গ্ৰহ-ধাৰিভ্যো দত্তায়াঃ ভূমেঃ তাম্ৰপত্ৰিকেয়ং।

৺৭ শ্ৰীযুত ছুৱৰা সেনাপতি বড়ফুকনে ৺৺ৰ ঠাইত উৎসৰ্গা কৰি ৰূপৰ পীকদান ১টা আতে পকা ৰূপ ৮০ টকা/ আতে লগোৱা সোন ৬ টকা ৰূপৰ মুঠিৰে সুক্ল চামৰ ১টা আতে লগোৱা পকা ৰূপ ৬ টকা ৺৺ৰ ঠাইত ৰূপৰ/মুঠিৰে সুক্ল চামৰ ১টা আতে ৰূপ ৬ টকা আকে নিতে সেৱাত ধৰিবৰ নিমিত্তে সেই দেৱালয়ৰ উবাৰ চেঙ্গা পাইক/ ৩টা বঢ়াই গোট পাইকত ১৬ পুৰাৰ দৰে ৪৮ পু° বৎসৰি ১৮ পৰ্ব্বত মা৺৺ত পায়শৰ ভোগ লগাবৰ নিমিত্তে/ মাং ৯ পুৰা মুঠত উবাৰ বোৱাতি মাটি ৫৭ পুৰা বড়ি ১২ পুড়া বড়ুৱা বড়কাথ চৌধাৰিএ লিখি দিয়া—/

কামৰূপ দেশৰ বড়কায়স্থ ও চৌধাৰি ও পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া আনোসকলে সাৱধানে জানিব/ নামবৰভাগ বৰগণাৰ পটোৱাৰিৰ তালুকৰ খুত্ৰ বাঁহঝানি গ্ৰামৰ জোখাৰ উবাৰ বিল পোতা মাটি আৰে হদ/ পুবে বনভগিয়াৰ সিমা পশ্চিমে ডৰিকাঝানি নদি উত্তৰে জাগৰাৰ মেখিৰ

---

143. Copperplate Inscription of Land Grant to Bearers of Yak's Tails and Spittoons at Hayagrīva-Mādhava and Kedāra Temples, 1705 Śaka

स्वस्ति श्रीहरि-हर-चरणोत्फुल्ल-तामरस-निस्सृत-मकरन्द-निकर-रसानन्द-मधुव्रतायमान-महादान-सन्तान-सतत-वितरण-विडम्बितामर-/द्रुमामरराज-वंशावतंस-श्रीमद्गौरीनाथसिंह-राजाधिराज-निदेशमुत्तमाङ्गे निधाय वैरि-वारण-विदारण-प्रकटीकृत-मृगेन्द्र-विक्र/माशेष-दिगङ्गना-कर्णपूरीकृत-हिण्डीर-पाण्डुर-यशोधाम-द्वारान्वयोदधि-रजनीकर-मन्त्रिवर-श्रीसेनापति-बृहत्फुकनेन श्रीमद्ध/यास्य-माधव-श्रीकेदारेश्वर-चामरधार-पतद्ग्रह-धारिभ्यो दत्तायाः भूमेः ताम्रपत्रिकेयं/

কহিমলা গচ দক্ষিণে চাৰু পটো/ৰাৰিৰ সিমা তুলা আলি আৰে ভিতৰত ৰোৱাতি মাটি ৫৭ পুৰা বড়ি কঠিয়াতলি ১২ পুড়া মুঠত মাটি ৬৯ তিনি কুৰি পু°/শ্ৰীসেনাপতি ৺পুণ্যে শ্ৰীশ্ৰীমাধ৺৺মহাপ্ৰোভুৰ ঠাইত বৎসৰি ১৮ পৰ্ব্বত পৰমান্ন লগাবৰ নিমিত্তে মাটি ৯ পু°/দিনে সেবাত চামৰ পিকদান ধৰা বাবে ৪৮ পুড়া বড়ী ১২ পুড়া সেই ৩ পাইকক দিয়া গল সেবা খাটি পৰমান্ন লগাই পুত্ৰ/পৌত্ৰাদিক্ৰমে পৰম স্থখে ভোগ্য কৰিবেক ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনালা ধুমুসি মাড়েশ্চা জল/কৰ জবক্কাৰ চকি হাট দান খুত দণ্ড বন্ধ ৰাজদণ্ড ব্যতিৰেক সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইতি শক ১৭০৫ তাং ৯ আশ্বিন

মাধ৺৺চামৰধৰা——	গী° পাই
মেনাব তৰফৰ——	১ আত্মাৰাম
জিউৰাম কং—১	উত্তম মালভো
পিকদান ধৰা——	গ ভা°
মেতেৰিৰ তৰফৰ	১ লেতেৰা ভাং
বিনন্দ মালি ১	মখমল পুং

কেদা৺৺চামৰধৰা	গী°
মেনাব থৰৰ	১ ৰাখৰ মধু
ত্ৰামৰ্দ্ধজ বৈ°—১	সনাতন পোং
মুঠত—৩	৩
এই ৩ পাইকে	

দলৈৰ হাতত পায়সৰ বাবে
সোধাব একো পৰ্ব্বত—

চাউল ২ কঠা	ধুপ ॥ টা
গাখিৰ ৮ ভাড়া	স্থপকাৰৰ
ঘীউ ১ টকা	দক্ষিণা
গুড় ৪ টকা	কড়ি ৵ পো°

পৰ্ব্বৰ লিখা—
সংক্রান্তি ১২
জন্মাষ্টমি ১
সয়ন একাদ ১
উৎথায়ণ ১
পাৰ্শ্বপৰিবৰ্ত্ত ১

ফাগুজাত্ৰা ১
মদনচতুৰ্দ্দশি ১
মুঠত ১৮ পৰ্ব্বত
এইদৰে দলৈএ পায়শ
বন্ধাই লগাব——

১৪৪ ১৭০৪

হয়গ্ৰীৱ-মাধৱ দেৱালয়ৰ ভঁৰালৰ অৰ্থে নাও, মুদৈ, ধনৰ নিবন্ধনৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীৰাম

শ্ৰীশ্ৰীহয়গ্ৰীৱ মাধৱ গোসাইৰ
ভোগ নৈবেদ্যাদি চলিবৰ নিমিত্তে

শ্ৰীশ্ৰীযুত গৌৰীনাথসিংহ—
মহাৰাজা ৺ৰ আজ্ঞা—

শ্ৰীযুত ছুৱৰা সেনাপতি বড়ফুকনে
চাব মোহৰ কৰি দিচে

৺৭ বড়ছুৱৰিয়া বেতকুচিয়া সুনাল সোনাপুৰিয়া/ ছুৱৰিয়া ভূঞা কাকতি নাকনেঙ্গিয়া ও গয়ৰহ/ সকলো সাবধানে জানিব শ্ৰীশ্ৰী৺৺ৰ অদানি/নাও ২

144. Copperplate Inscription endowing Boats, Boatmen and Money on the Hayagrīva-Mādhava Temple, 1704 Śaka

খান মুদৈ ২টা পাইক ১০ টাএ সকলো/ ঠাইত গোসাইৰ ভণ্ডাৰৰ ৪* ৰূপ বেহা কৰি/ আৰ বাব দেৱালয়ত সোধাব এই নাও মানুহ ৰূপৰ/ দান হাচিল লব নাপাই জদি কোনোজনে লৈতে/ ধৰে দণ্ডাৰ্হ হৈবেক ইতি শক ১৭০৫ তা° ২৩ পৌষ

১৪৫ ১৭০৮

পশ্চিমপাৰ পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

[প্ৰথম পিঠি]

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনা/ৰায়ণদেৱ-শ্ৰীগৌ/ৰীনাথ সিংহ/নৃপাণাং (মোহৰ)

৺৭ স্বস্তি শ্ৰীযুত-কামাখ্যা-পাদ-পদ্ম-মধুব্ৰতঃ। শ্ৰীগৌৰীনাথসিংহ-ভূপালঃ পুৰন্দৰ-কুলোদ্ভৱঃ॥ ৰিপু-নৃপ-কুল-মস্ত-শ্ৰেণি-ৱি/ন্যস্ত-শস্ত-দ্যুমণি-সম-মণি-শ্ৰীস্মেৰ-পাদাৰৱিন্দঃ। হিমকৰ-কৰ-কীৰ্ত্তিঃ কাম-সঙ্কাশ-মূৰ্ত্তিঃ স্নুনয়-নিচয়-তল্পো দত্তি-কল্প/দ্ৰু-কল্পঃ॥ অসৌ ধৰ্ম্মৰতঃ সম্যগদদাত্তাম্ৰপট্টিকাং। দ্বিজেভ্যো কামৰূপেঽস্মিন্ তদেতদ্বৃত্তি-ৰক্ষিণীং॥

কামৰূপ দে/শৰ বড়ুৱা ও বডকায়স্থ ও চৌধাৰি ও পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া ও গাইৰহ আনোসকলো সাবধানে জানি/ব পশ্চিমপাৰ পৰগণাৰ ওকঞা—এই চাৰি গ্ৰামৰ ছুনিৰকাতে ১২০ পু° উবাৰ মানুহ—/ বাৰঙ্গহাটি সয়কৰ ও বেৰোকজুলি জমাৰ উবাৰ ৰৰী—৩০ পু° ৰামজ তুৰা। পো/ ও বাৰঙ্গহাটি—ও পনেপাৰা হাবি মাটি দলনী—৩০ পু° চাওনা ভাই—/ থেপা তুৰা—। পো° টুনি তুৰা—। পো° আদাৰ ভাই গেন্ধেলা তুৰা—। পো° ধনে তুৰা—। পো° ৰঙ্গে চ°—। পো°

---

145. Copperplate Inscription of Brahmottara in the Paschimpār-parganā, 1708 Śaka

श्रीश्रीस्वर्गना/रायणदेवश्रीगौ/रीनाथसिंह/नृपाणां

৺৭ स्वस्ति श्रीयुत-कामाख्या-पाद-पद्म-मधुव्रतः। श्रीगौरीनाथसिंह-भूपालः पुरन्दर-कुलोद्भवः॥ रिपु-नृप-कुल-मस्त-श्रेणि-वि/न्यस्त-शस्त-द्यु मणि-सम-मणि-श्रीस्मेर-पादारविन्दः। हिमकर-कर-कीर्त्तिः काम-सङ्काश-मूर्त्तिः सुनय-निचय-तल्पो दत्ति-कल्प/द्रु-कल्पः॥ असौ धर्म्मरतः सम्यगददात्ताम्रपट्टिकां। द्विजेभ्यो कामरूपेऽस्मिन् तदेतद्वृत्ति-रक्षिणीं॥

[দ্বিতীয় পিঠি]

বনপাল ভুৰা— । পো° এই মাটি মানুহ ৺দেৱৰ পুন্যে দোপোকৰ হৰিশ্চন্দ্ৰ কুঞ্জমোহন/ আত মাটি ১৮০ পু° সূৰ্য্যমোহন এই তিনি ব্ৰাহ্মণক তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিয়া গল ব্ৰাহ্মণসকলে/ মানুহ—১৮ পো° পুত্ৰ-পৌত্ৰাদি-ক্ৰমে উপভোগ কৰি ৺দেৱক আশীৰ্ব্বাদ কৰি থাকিবে/ক ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনালা ধুমুসি মাড়েৱা/ জলকৰ জবক্ষাৰ চৌকি ঘাট ফাট দান খুত দণ্ড বন্ধ ৰাজদণ্ড ব্যতিৰেক সৰ্ব্ব বাব পৰি/ত্যাগ হৈল ইহাত কোনোজনে অন্যথা আচৰিলে ৰাজদণ্ডাৰ্হ হৈবেক ১৭০৮ তা ১১ জৈং

১৪৬ ১৭১০

বেলতলাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীস্ব/ৰ্গনাৰায়ণদে/ৱ শ্ৰীগৌৰীনাথ/সিংহ নৰেশ্বৰা/ণাং [মোহৰ]

শ্ৰীৰাম—

৺৭ স্বস্তি শ্ৰীকামাখ্যা-পদ-পদ্ম-মধুব্ৰতঃ শ্ৰীগৌৰীনাথ-ভূপালঃ পুৰন্দৰ-কুলোদ্ভৱঃ/ৰিপু-নৃপ-কুল-মস্ত-শ্ৰেণি-ৱিন্যস্ত-শস্ত-চ্ছামণি-সম -মণি-শ্ৰীস্মেৰ-পাদাৰ-ৱিন্দঃ হিমকৰ-কৰ-কীৰ্ত্তিঃ কাম-সঙ্কাশ-মূৰ্ত্তিঃ সুনয়-নিচয়-তল্পঃ শাতি[?]-কল্পদ্ৰু-কল্পঃ ।

৺৭ বেলতলা দেসৰ ৰাজা ও ৰাজপুত্ৰ ও চহৰিয়া ও মজিন্দাৰ ও হাজৰিকিয়া ও ঠাকুৰিয়া ও লস্কৰ আনো দাতিয়লিয়া ৰজাপোৱালিহতে সাবধা/নে জানিব সক সজাইৰ বেতকুচি গ্ৰামৰ ৰোপিত মাটি ১৬ পুৰা বাৰি ৪ পুৰা/বৰি ৬ পুৰা ৺৺দেৱৰ পুন্যাৰ্থে প্ৰানবল্লভ ব্ৰাহ্মনক ব্ৰহ্মত্তৰ ক/ৰি দিচিল সেই পত্ৰ জিৰ্ণ্ন হল জানি জিন্যোধাৰ তাম্ৰপত্ৰ কৰি ভাএক/ সুক কটকিক দিয়া গল ৺৺দেবক আসিৰ্ব্বাদ কৰি পুত্ৰ-পৌত্ৰাদি-ক্ৰমে ভো/গ কৰি থাকিব ইহ

146. Copperplate Inscription of Brahmottara in the Beltalā Principality, 1711 Śaka

श्रीश्रीस्व/र्गनारायणदे/व-श्रीगौरीनाथ/सिंह-नरेश्वराणां

७१ स्वस्ति श्रीकामाख्या-पद-पद्म-मधुव्रतः श्रीगौरीनाथ-भूपालः पुरन्दर-कुलोद्भवः/ रिपु-नृप-कुल-मस्त-श्रेणि-विन्यस्त-शस्त-चू मणि-सम-मणि - श्रीस्मेर - पादारविन्दः हिमकर-/कर-कीर्त्तिः काम-सङ्काश-मूर्त्तिः सुनय-निचय-तल्पः शान्ति[?]-कल्पद्रु-कल्पः ।

মাটিৰ হদ পুবে জান পচিমে লস্কৰৰ সিমা দখিনে জান উত্তৰে ভেবে/লু ব্ৰাহ্মনৰ সিমা এই চতুৰ্হদৰ ভিতৰত ৰোপিত মাটি ১০ পুৰা আৰু পূবে লস্কৰৰ সিমা প/চিমে পাইকৰ সিমা দখিনে জান উত্তৰে জান এই চতুৰ্হদৰ ভিতৰত ৬ পুৰা বাৰি বৰীৰ হ/দ পুবে বডবৰি পচিমে জান উত্তৰে জান দখিনে মিকিৰৰ মাটিৰ সিমা এই চতুৰ্হদৰ/ভিতৰত ১০ পুৰা ইহ মাটিৰ পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমুচি মাৰেচা সৰ্ব্ব/বাব পৰিত্যাগ হল ই* কোনোজনে অন্যথা নাচৰিব আচৰিলে ধৰ্ম্মত ভ্ৰষ্ট হৈবেক ইতি শক/১৭১১ তাৰিক্ষ আসাৰ ৩ দিন গতে

দণ্ড প্ৰমাণ ৭/৪ সাত হাত এক বিগত চাৰি আঙ্গুল

১৪৭ ১৭১৪

পূবথৰিয়াৰ নিৰাময় বৰাৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গ/নাৰায়ণদেৱ-শ্ৰীগৌ/ৰীনাথসিংহ-নৰে/শ্বৰাণাং [মোহৰ]

শ্ৰীৰাম

৺৭ স্বস্তি শ্ৰীশ-পদাম্ভোজ-মকৰন্দ-মধুব্ৰতঃ শ্ৰীগৌৰীনাথসিংহঃ শ্ৰীস্বৰ্গ-নাৰায়ণো নৃপঃ ৰতি-ৰমণ-সম-/নিৰ্জ্জিতাৰাতি-জাতি-হিমকৰ-হৰ-হীৰ-স্ফাৰ-ৱিস্তাৰ-কীৰ্ত্তিঃ নৃপ-নিকৰ-শিৰোঽলঙ্কাৰ-ভূতাঙ্ঘ্ৰি-যুগ্মোঽমৰ-/তৰু-ৱৰ-বন্ধুঃ শক্ৰ-ৱংশা-ৱতংসঃ অয়ং ভূপতি-পঞ্চাস্যঃ সমদাত্তাম্ৰপত্ৰিকাং/

দৰঙ্গ দেসৰ ৰাজা ওঁ ৰাজপুত্ৰ ওঁ চহৰিয়া ওঁ হাজৰিকিয়া ওঁ সয়কিয়া বড়া/ আনোসকলে সাবধানে জানিব খৰঙ্গি হাজাৰৰ ওপৰ পুবথৰিয়া সৰ/ নিৰাময় বড়াক পুৰ্ব্বে দৰঙ্গি মহতনাৰান ৰাজা চমুআৰ হাবি দলনি মাটি এডুখঁ/ৰি দিয়া বুলি চোলাধৰা ফুকনক দ্বাৰ কৰি ৺৺দেৰৰলৈ জনোৱাত বড়বড়ুৱা বড়ফুকন/ বিদ্যমানে ওঁপৰ নাওসালিৰ পড়চৌড়াত চোলাধৰা ফুকনে তাম্ৰপত্ৰ

---

147. Copperplate Inscription of Nirāmaya Barā of Pūbthariyā, 1714 Śaka

श्रीश्रीस्वर्ग/नारायणदेव-श्रीगौ/रीनाथसिंह-नरे/श्वराणां

७७ स्वस्ति श्रीश-पदाम्भोज-मकरन्द-मधुव्रतः श्रीगौरीनाथसिंहः श्रीस्वर्गनारायणो नृपः रति-रमण-सम-/निर्जितारातिजाति-हिमकर-हर-हीर-स्फार-विस्तार-कीर्त्तिः नृप-निकर-शिरोऽलङ्कार-भूताङ्घ्रि-युग्मोऽमर-/तरु-वर-बन्धुः शक्र-वंशावतंसः अयं भूपति-पञ्चास्यः समदात्ताम्रपत्रिकां/

কৰি দিবলৈ আজ্ঞা/সুনাই দিলে ইহ মাটীৰ হদ পুবে কুঞ্চৰি আলি পশ্চিমে বড়নদী উত্তৰে ছুৰছুৰিয়া নৈ দখিনে ডোম/ৰ বান্ধ এহি চতুৰহৰ্দাৰ চিনে তাম্রপত্র কৰি দিয়া গঁল পুত্রপৌত্রাদিক্রমে পৰম সুখে ভোগ্য কৰি/থাকিব ইহ মাটীৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমুচি মাৰেচা চৌকি হাট ঘাট দান/খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইতি সক ১৭১৪ তাৰিক্ষ ১০ মাঘ

১৪৮ ১৭১৮

গুৱাহাটীত কটকী-নিয়োগৰ তামৰ ফলি

শ্রীশ্রীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-শ্রীগৌৰীনাথসিংহ-নৰেশ্বৰাণাং [মোহৰ]

৺৭ স্বস্তি শ্রীশ-পদাম্ভোজ-মকৰন্দ-মধুব্রতঃ। শ্রীগৌৰীনাথসিংহ শ্রীস্বৰ্গ-নাৰায়ণো নৃপঃ ৰতি-ৰমণ-সম-শ্রীর্নির্জ্জি/তাৰাতি-জাতির্হিমকৰ-হৰ-হীৰ-স্ফাৰ-ৱিস্তাৰ-কীৰ্ত্তিঃ। নৃপ-নিকৰ-শিৰোঽলঙ্কাৰ-ভূতাঙ্ঘ্রি-যুগোঽমৰ-তৰু-ৱৰ-বন্ধুঃ/শক্র-ৱংশাৱতংসঃ॥ অয়ং ভূপতি-পঞ্চাস্যঃ সমদাত্তাম্রপত্রিকাং। বলৰামাদি-মৰ্ত্যেভ্যো ৱাৰ্ত্তাৱহ-নিযোজিকাং [॥]/

১৭১৪ শকৰ শ্রাৱণৰ ৩১ দিন জোৱাত নাওঁসালৰ বাহৰৰ ৰবচৰাত ৺৺দেৱৰ আজ্ঞা/ বড়বড়ুৱা বড়ফুকন বিদ্যমানে চোলাধৰা ফুকনে কৈচে পানিদিহিঙ্গিয়া ডাগিৰ ৰাজখোৱা/ হাজৰিকিয়া সইকিয়া নেওগ বড়া ও গাইৰহ সকলোএ সাৱধানে জানিব কপলিয়াল হাজাৰৰ/ গড়োৱাল সয়কৰ কেওটৰ কুড়িৰ বলৰামক কাৰ্য্যত আপাহ পাই কাৰিৰ খেলৰ কাকত কাটি/ বংশৰ ২ ছুটা গোট পাইক লগত দি স্বপুত্র ভাত্রি সহিতে আৰু পাচ পোয়াৰ কাকত কাটি বলৰামক/গুৱাহাটিত বড়কটকি পাতি দিয়া গল আৰু বেলতলাৰ ভোগৰ গ্রামৰ ৰোপিত মাটি ১৬ পু/ৰা বড়ি ২ পুৰা একুণে ১৮ পুৰা মাটি কটকি বাবে দিলে এই কাকত কটা পাইকৰ পোৱা জাই বলৰাম। পোৱা/পুত্র

---

148. Copperplate Inscription of the Appointment of Kaṭakis (messengers) at Gauhati, 1718 Śaka

श्रीश्रीस्वर्गनारायणदेव-श्रीगौरीनाथसिंह-नरेश्वराणां

ॐ७१ स्वस्ति श्रीश-पदाम्भोज-मकरन्द-मधुव्रतः । श्रीगौरीनाथसिंहः श्रीस्वर्गनारायणो नृपः रति-रमण-सम-श्रीर्निर्जि/ताराति-आर्तिर्हिमकर-हर-स्फार-विस्तार-कीर्त्तिः । नृप-निकर-शिरोऽलङ्कार-भूताङ्घ्रि-युगोऽमर-तरुवर-बन्धुः/शक्र-वंशावतंसः ॥ अयं भूपति-पञ्चास्यः समदात्ताम्रपत्रिका । बलरामादि-मर्त्येभ्यो वार्त्तावह-नियोजिका [॥]/

দুখনাথ। ভাই নাৰায়ণ। ভাº নিৰণ। ভাº চিৰণ। এই পাচ পোৱা কটকি আত বাঝে বংশৰ/ফাগুনা। মনমথ। চিধৰ। ভাº নিৰণ। বামৰ কুড়িৰ মেৰণা। মধু। /২ এই দুই পাইক/লগত অনুবৰ্ত্তি থাকিব মুঠত পাইক তিনিটা দোপোৱা বলৰামে কটকি খাটি [পুত্ৰ-] পৌত্ৰাদিক্ৰমে এই পাইক/মাটি উপভোগ কৰি থাকিব ইহাত কোনোজনে অন্যথা নাচৰিবেক এতদৰ্থে তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিয়া গৈল ইতি

আসামাক্ষৰমপৰপৃষ্ঠেঽস্তি

১৪৯ ১৭১৪

গোৱিন্দৰ সেৱাৰ তেল-ঘিউ শোধোৱাৰ গুৱাহাটীৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীৰাম—/

শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীগোবিন্দ—/

শ্ৰীশ্ৰীগৌৰীনাথ—/

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গ/নাৰায়ণ-দেৱ-শ্ৰীগৌৰীনাথসিং/হ-নৰেশ্বৰাণাং [মোহৰ]

ॐ৭ স্বস্তি শ্ৰীমদমৰ-ধৱোমাধৱ-ৱন্দিত-পদ-দ্বন্দ্বাৰবিন্দ-শ্ৰীশ্ৰীগোৱিন্দাঙ্ঘ্ৰি-দ্বন্দ্বামন্দ-স্যন্দমান-মকৰন্দ-/সন্দোহ-মধুব্ৰতায়মান-শক্ৰ-ৱংশাৱতংস-স্বৰ্গনাৰায়ণ-শ্ৰীশ্ৰীগৌৰীনাথসিংহ-নৰেন্দ্ৰো ব্যাদাদ্গোৱিন্দ-/দেৱায়াৱিৰুদ্ধ-মনুষ্যান্ তদ্ৰক্ষণায় ৱিস্তীৰ্ণেয়ং সাক্ষৰা তাম্ৰপট্টিকা ৱেদেন্দু-হয়-শশধৰ-শকে/

শ্ৰীবৰবৰুৱা শ্ৰীবৰফুকন/

শ্ৰীতামুলি ফুকন/

কামৰূপ দেসৰ বৰুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰি ও পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ ঠাকুৰিয়া আনো/সকলে সাৱধানে জানিব গুৱাহাট্টৰ ওপৰ নাওসালি বাহৰত ৺৺দেৱৰ বৰচৌৰাত ৺৺/সভা বিদ্যমানে ৺হৰিমই ভণ্ডাৰি দুঞো

---

149. Copperplate Inscription of Suppliers of Oil and Butter at the Worship of Lord Govinda (Gauhati), 1714 Śaka

श्रीश्रीस्वर्गं/नारायण-देव-/श्रीगौरीनाथसिं/ह-नरेश्वराणां

ॐ१ स्वस्ति श्रीमदमर-धवोमाधव-वन्दित-पद-द्वन्द्वारविन्द-श्रीश्रीगोविन्दाङ्घ्रि-द्वन्द्वा-मन्दस्यन्दमान-मकरन्द-/सन्दोह-मधुव्रतायमान-शक्र-वंशावतंस-स्वर्ग-नारायण-श्रीश्रीगौरीनाथ-सिंह-नरेन्द्रो व्यादाद्गोविन्द-/देवायाविरुद्ध-मनुष्यान् तद्रक्षणाय विस्तीर्णेयं साक्षरा ताम्रपट्टिका वेदेन्दु-हय-शशधर-शाके ।

৺৺দেৱৰ আজ্ঞা কৈ দিলে ৰামচা পৰগনা/ৰ উবাৰ পাইক দুই পাইক দুই পোৱা ২॥ বড়ফুকনৰ থঙ্গা সোধোৱা গুচাই এই পাইক/ ৺৺দেৱৰ পুন্যা র্থ ৺৺৺ৰ সেৱাত তেল ঘিউ সোধোৱাকৈ দিলে পোৱা জাই/কচৰি কছা। ডোমোনা। ধনপতি। ভৰলু। হাৰি।/অগৰ। ডোমোনা। প্ৰাণনাথ। ধনগিৰি। পতাল তু।/ইহাৰ পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমুচি মাৰেসা জলকৰ জব-/ক্ষাৰ হাট ঘাট ফাট দান ক্ষুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈলা ইহাত কোনো জ/নে অন্যথা নাচৰিব আচৰিলে ধৰ্ম্মত ভ্ৰষ্ট হৈবেক ইতি সক ১৭১৪ তাং ১৪ আশ্বিন/

ভাৱিনো মন্ত্ৰিণো ভূপা/ ৰচিতো ৱোঽঞ্জলিৰ্ম্ময়া যুষ্মাভিঃ পালনীয়োঽয়ং ধৰ্ম্মো ধৰ্ম্মাৰ্থকাৰকঃ

১৫০ ১৭২৭

প্ৰতাপবল্লভ বৰফুকনৰ বৰজনা গৃহিণীয়ে হয়গ্ৰীৱ-মাধৱলৈ দিয়া পাইকৰ তামৰ ফলি

[প্ৰথম পিঠি]

শ্ৰীশ্ৰীস্ব/ৰ্গনাৰায়ণ/কমলেশ্বৰ/সিংহনৃপামাত্য/ৱৰ-শ্ৰীপ্ৰতাপ/ৱল্লভ-বৃহ/ত্-ফুক/নস্য [মোহৰ] সন্দিকৈ

শ্ৰীৰাম

শ্ৰীশ্ৰীহয়গ্ৰীৱমাধৱ মহাপ্ৰভুৰ——

স্বস্তি শ্ৰীলোকপূজ্যঃ শ্ৰীকমলেশ্বৰ-ভূপতিঃ। সুৰ-দ্ৰু-কল্প-কীৰ্ত্তি-শ্ৰীঃ শক্ৰ-ৱং/শ-সমুদ্ভৱঃ তন্মন্ত্ৰী শ্ৰীপ্ৰতাপাদিৱল্লভো লোকৱল্লভঃ তৎপত্নী-প্ৰৱৰা শ্ৰীযুত-/সয়নী-নাম-সত্তমা প্ৰাদাৎ শ্ৰীমাধৱায় মনুজাংশ্চ ভুৱস্তথা। প্ৰদীপ-জ্বলনা-/য়াথ ৰজতাশীতিতোলকং··· ··· তদ্ৰক্ষণায় তাম্ৰী/য়াং পত্ৰীমক্ষৰ-সম্ভৱাং শাকে সপ্ত-ভুজাশ্বেন্দৌ মাঘে মাসে সিতে দিনে

---

150. Copperplate Inscription of Endowment of Servitors to the Hayagrīva-Mādhava Temple made by Pratāpavallabha Barphukan's Wife, 1727 Śaka

श्रीश्रीस्व/र्गनारायण/कमलेश्वर/सिंहनृपामात्य/वरश्रीप्रताप/वल्लभ-बृहत्फुक/नस्य

स्वस्ति श्रीलोकपूज्यः श्रीकमलेश्वर-भूपतिः। सुर-द्रु-कल्प-कीर्त्ति-श्रीः शक्र-वं/श-समुद्भवः तन्मन्त्री श्रीप्रतापादिवल्लभो लोकवल्लभः तत्पत्नी-प्रवरा श्रीयुत-/सयनी-नाम-सत्तमा प्रादात् श्रीमाधवाय मनुजांश्च भुवस्तथा। प्रदीप-ज्वलना/याथ रजताशीतितोलकं··· ··· तद्रक्ष-णाय ताम्रीयां पत्रीमक्षर-सम्भवां शाके सप्त-भुजाश्वेन्दौ माघे मासे सिते दिने

৮৭ কামৰূপ দেসৰ বৰুৱা ওঁ বৰকায়স্থ ওঁ চৌধাৰি ওঁ পটোৱাৰি ওঁ তালুক/দাৰ ঠাকুৰিয়া সকলোৱে সাৱধানে জানিব শ্ৰীযুত প্ৰতাপবল্লভ বড়-ফুকনদেৱৰ/ বৰজনা গৃহিনিএ গৌৰীচন্দ্ৰ বুঝৰবৰুয়াৰ ঘৰৰ মানুহ ১ ঘৰ ৰূপ/১৪০ সাত কুৰি দিং ক্ৰয়ন কৰিলে দামোদৰ কং। ভাই নৰোত্তম। জইধন।/ভতিজা ৰামদাস। কলা। অমৃতা। ৰাখৰ। এই মনুস্য পতি-পত্নীৰ কু-/সলাৰ্থে ৺৺ ঠাইত প্ৰত্যেক দিবসে দস দণ্ডৱত কৰি অখণ্ড প্ৰদিপ জলাই/মাঙ্গিলী পঞ্চ পৰ্ব্বত সয়ন পৰীবৰ্ত্তন উৎথায়ন এই ইকাদসিতো/নৈবেদ্য দি থাকিবৰ নিমিত্তে উৎসৰ্গি দিয়া গল ইহ মনুস্যে প্ৰবৰ্ত্তনাৰ্থে ওঁ/পৰ বৰভাগ পৰগণাৰ ডলাদি তাং সনিয়াদি গ্ৰামৰ পাইকৰ উবাৰ/ ফৰিঙ্গতি মাটী তিনি গুনিৰ দৰে ১৬ পুৰা আৰু নৈবেদ্যাৰ্থে কালাগ তাং/কলহিদনত উবাৰ ৰোপিত মাটী ৬ পুৰা নখড়ি গ্ৰামত নীজ বাৰি ঘ/ৰত থাকি ইহ মনুস্যে প্ৰতি দিবসে ৺৺ ঠাইত দস দণ্ডৱত প্ৰদিপ জলাই/নৈবেদ্য দি পুত্ৰ-পৌত্ৰাদিক্ৰমে পৰম সুখে থাকিব এই মনুস্যৰ হস্তত না/ৰানি ৰূপ ৮০ চাৰি কুৰি দিয়া গল আৰে ব্যাজত অখণ্ড প্ৰদিপ জলা/ই থাকিব আৰু শিহাকানি দিবৰ নিমিত্তে ৰূপ ২ টকা ইহ ভূমি/ মনুৎস্যৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা/ধুমুচি মাৰেসা জলকৰ জৰক্ষাৰ চকি হাট ঘাট ফাট/দান খুত সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইতি শক ১৭২৭ তাং ১১/মাঘ

নৈবেদ্য এখনত		আদা ২ টকা		এইদৰে	নৈবেদ্যৰ
ভাল চাউল ২ কঠা		লোন ১		সয়নাদি	থাল
মাহ	১	ঘৃত	১	তিনি একা	পিতলৰ ২ খন
মুগ	॥	কলা ৪টা		দসিতো	চাৰি সেৰ
তামোল	১ গণ্ডা	আন উপ		দিব	দৰে ৮ সেৰ
পান	১ গুচি	কৰণ জি পাই			

[দ্বিতীয় পিঠি]

নিতে দিব———

ভোগৰ খোলা—	১
প্ৰসাদৰ মলা—	১
পীঠা—	২টা

ফুলৰ মালা—	১ ধাৰ
হাজোত ঘৰৰ ভেটি	
মাটি—	১ পু°
ডোমৰ খৰি—	২ খনি

১৫১ ১৭২৭

মৰাণ-ভগনত হেৰোৱা ব্ৰহ্মোত্তৰৰ পুনৰুদ্ধাৰৰ তামৰ ফলি

স্ব শ্ৰীশ্ৰীবিষ্ণু-চৰণাম্বুজ-লুব্ধ-ভৃঙ্গঃ সুত্ৰাম-গো···কমলেশ্বৰসিংহ-ভূপাল···/ কল্পবৃক্ষঃ। নৃপ-নিকৰ-কিৰীটোদ্দীপ্ত-সদ্র···মুজাগ্রঃ। হৰ-হিমক···/মূৰ্ত্তিঃ সুনয়-চয়-মনীষী দত্তি-ভূদেৱ-তোষী ॥···দত্বোপকৰণৈ···/মহিষীং বৎসসংযুক্তাং ধেনুঞ্চ ধৰ্ম্ম-বৃদ্ধয়ে ॥ প্ৰা · তাম্ৰপত্ৰং তয়োঃ (?) কৃত্বা ভূমি···/যাযুতো যুচ্ছদ (?) দ্বিজস্য বৃত্তিৰক্ষকঃ। এত···পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঞিদে···/ৰন গৃহ মাটি মানুহ মহ গৰু শ্ৰীথানো···তাম্ৰপত্ৰ এখনি কৰাই···/শ্ৰীশ্ৰী৺ৰলৈ জনালত শ্ৰীশ্ৰী৺ৰে ···ত্ৰ কৰাই দিলে···/ভাগ মৰান ভগনত ভাগি গৈ কচাৰিত সোমাই থকাৰ ···/গম পোৱা মানুহ শ্ৰীশ্ৰী৺ৰলৈ প্ৰাৰ্থনা কৰি খুজিলে হাতত থকা···কুলা/ ভ ··নেৰা ভৰ/ৰাম। মেৰেলা···। তিৰতা ফাগুনা ১ জা···নধগ।···লস··· তি হুলিয়া গাঞৰ পাদ*/পথাৰত ৪ পু আৰ হদ্দ পূৰ্ব্বে ৰামি···পকা··· ।··· উত্তৰে নকাৰিৰ সিমা/দক্ষিণে ভোলা বড়ুৱাৰ সিমা আৰু কাৰৈমাৰি পথাৰত··· পুবে বঙ্গালৰ সিমা পশ্চি/মে গুপী দোলাকাখৰিয়া বড়াৰ সিমা উত্তৰে ছুটিয়া-গঞাৰ···ৰা বড়াৰ সিমা আৰু ন কাৰিব/ভাগৰ কাৰি কিনাৰাম··· দিয়া বাৰি মাটি ৮ পু° আকে শ্ৰীথানোল···ভোগ কৰি আসিৰ্ব্বাদ কৰি/ থাকিব ইহাত কোনোজনে অন্যথা নকৰিব ইতি সক ১৭২৭···মহী··· বৰ্গান্। ময়া প্ৰদত্তা দ্বিজ-বৃত্তি/ৰেযা পাল্যা ভৱদ্ভিঃ কৃতিভিঃ কৃতজ্ঞৈঃ ॥ এতদৰ্থকমাশাক্ষৰে······

---

151. Copperplate Inscription rehabilitating Brahmottara Charter lost during Māyāmarīyā Insurrection, 1727 Śaka

स्व श्रीश्रीविष्णु-चरणाम्बुज-लुब्ध-भृङ्गः सुत्राम-गो····· कमलेश्वरसिंह-भूपाल···/ कल्पवृक्षः। नृप-निकर-किरीटोद्दीप्त-सद्र····· म्बुजाग्रः। हर-हिमक······/मूर्त्तिः सुनय-चय-मनीषी दत्ति-भूदेव-तोषी ॥····· दत्वोपकरणै···/महिषीं वत्ससंयुक्तां धेनुश्च धर्म्म-वृद्धये ॥ प्रा······ताम्रपत्रं तयोः (?) कृत्वा भूमि···/यायुतो युच्छद (?) द्विजस्य वृत्तिरक्षकः। एत······

১৫২ ১৭৩৮

পহুমৰীয়া সৰুজনা গোসাঁইৰ পাইকৰ তামৰ ফলি

[প্ৰথম পিঠি]

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গ/নাৰায়ণদেৱ/শ্ৰীচন্দ্ৰকান্তসিংহ/নৰেশ্বৰাণাং [মোহৰ]

৺স্বস্তীন্দ্ৰৱংশোৎপল-পূৰ্ন্ন চন্দ্ৰঃ শ্ৰীকান্ত-পাদাম্বুজ-মত্ত-ভৃঙ্গঃ। বিদূৰ-ভূমিৰ্ন্নয়-ৰত্ন-ৱল্ল্যাঃ শ্ৰীচন্দ্ৰকান্তাদিক-সিংহ-ভূপঃ॥ ক্ষিতি প/টল-শীৰ্ষোত্তংগ-সংলীন-ৰত্ন-ভ্ৰমৰ-কুল-ৱিৰাজদ্ৰক্ত-পাদাৰৱিন্দঃ। সুৰ-তৰুৱৰ-লক্ষ্মী-স্পৰ্দ্ধি-ৱিশ্ৰাণনালিস্তুহিন-কিৰণ-কীৰ্ত্তিঃ কামজি/ৎ-কায়কান্তিঃ॥ দৰঙ্গ-নাম-দেশস্থ ষট্‌সহস্ৰান্তৰাত্মগান্। মনুজান্ ষণ্মহীপালোঽদাদয়ং পুণ্য-বৃদ্ধয়ে/ পশুমাৰাখ্য-গ্ৰামস্থ/সুৱংশাম্বুজ-ভানৱে/ সৰুজনেতি পূৰ্ব্বস্থ-গোসাঁঈতি-শ্ৰুতায় ৱৈ দ্বিজোত্তমায় গৌৰীশ-পদাব্জ-ভক্তি শালিনে॥

এতদ্বিৱৰণং দৰঙ্গ দেশৰ/ৰাজা ওঁ চহৰিয়া ওঁ বড়ুৱা ওঁ হাজৰকিয়া ওঁ সইকিয়া ওঁ বড়া ওঁ গায়ৰহ সকলেও সাবধানে জানিব শ্ৰীশ্ৰীপহুমৰিয়া সৰুজনা ৺৺দেৱে/শ্ৰীশ্ৰী৺দেৱলৈ শ্ৰীযুত ৰাজমন্ত্ৰি পূৰ্ন্নানন্দ বুঢ়াগোহাঞিঁ দেৱৰ দ্বাৰাই জনালত্ শ্ৰীশ্ৰী৺দেৱে দৰঙ্গি চয়ো হাজাৰৰ ভিং ৬টা গোট/পাইক খৰি পাত আনিবড় নিমিত্তে শ্ৰীশ্ৰী৺দেৱক পুণ্যাৰ্থ তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিলে॥

এই মানুহৰ নাম গোহাঞি
হাজাৰৰ সৰ্ব্বাই চুবুৰিয়া
সয়েকৰ কনা লহকৰৰ ঘৰৰ
চিৰাম দতুৰা দুই ভাই কং ॥
তাৰে ভতিজাক ডকৰা ভাল॥ দুভাই
১

---

152. Copperplate Inscription of Servitors for the Pahumarīyā Sarujanā-Gosāi, 1738 Śaka

श्रीश्रीस्वर्गं/नारायणदेव/श्रीचन्द्रकान्तसिंह/नरेश्वराणां

ॐस्वस्तीन्द्रवंशोत्पल-पूर्णचन्द्रः श्रीकान्त-पादाम्बुज-मत्त-भृङ्गः। विदूर-भूमिर्नय-रत्न-वल्ल्याः श्रीचन्द्रकान्तादिक-सिंह-भूपः॥ क्षिति-प/टल-शीर्षोत्तुंग-सलीन-रत्न-भ्रमर-कुल-विराजद्रक्त-पादारविन्दः। सुर-तरुवर-लक्ष्मी-स्पर्द्धि-विश्राणनालिस्तुहिन-किरण-कीर्त्तिः कामजि/त्-कायकान्तिः॥ दरङ्ग-नाम-देशस्य षट्सहस्रान्तरात्मगान्। षण्महीपालोऽदादयंपुण्यवृद्धये। पशुमाराख्य-ग्रामस्य/सुवंशाम्बुज-भानवे। सरुजनेति पूर्व्वस्थ-गोसाँईति-श्रुताय वै द्विजोत्तमाय गौरीश-पदाब्ज-भक्ति-शालिने॥

কাথৰ হাজাৰৰ বড়া বৰিয়া
সয়েকৰ হাথি বড়াৰ ঘৰৰ
তনুৰ পুতেক কঁলা থুপু কা° ॥ দুই ভাই
পেৰৰ ঘৰৰ সুৰথ কেৰ্কেটু ॥ দুভাই
১

কলিতা হাজাৰৰ—
দিপলালি সয়েকৰ—
খিৰো কমাৰৰ ঘৰৰ কৈ°
খিৰো— — ——————— ।
পানিমল ভা° লাহন—॥
ভতিজাক পুক কা——।
১

খটৰ হাজাৰৰ—
ভুকুতা বৰিয়া সয়েকৰ—
সোনাপুৰ গ্ৰামৰ—
দয়াল ভু° ঘৰৰ দয়াল ।
ভা° কলিয়া গেনা প্ৰাণ্নাথ ৮
১

মহিমা হাজাৰৰ—
ৰইনাকুচিয়া সয়েকৰ—
জিতমল বড়াৰ কুৰিৰ—
বকচাৰ ঘৰৰ মনপতি দানো তু° ॥ দুভাই
আৰু কলিতা হাজাৰৰ—
চপেৰালি সয়েকৰ—
হালোৱাৰ ঘৰৰ——
সোনাৰাই হঁনৰু কলিতা ॥ দুভাই
১

আঠিয়াবড়িয়া হাজাৰৰ—	
থেকেৰাবৰিয়া সয়কৰ—	
আলাৰ ঘৰৰ—	
ৰঙ্গমনি জেঠো কে°	॥
ৰণু মখমল কোচ	॥
মুঠে	৬
পাইকৰ গামাটি	৫/ এক পাইকৰ ছুনি

[দ্বিতীয় পিঠি]

শ্ৰীশ্ৰী৺৺দেৱে পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে ভোগ কৰি শ্ৰীশ্ৰী৺দেৱক আসিৰ্ব্বাদ কৰি/থাকিব ইহ্লাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনালা ধুমুচি/মাৰেচা জলকৰ জৰক্ষাৰ চকি হাট ঘাট ফাট দান খুত ৰাজদণ্ড/ ব্যতিৰেক সৰ্ব্ব পৰিত্যাগ হৈল ইহাত কোনোজনে অন্যথা/ নাচৰিব ইতি শক ॥ ১৭৩৮ ॥ —॥

অসৌ মহীন্দ্ৰঃ সময়াচতেদং কৃতাঞ্জলিৰ্ভাৱিনৰেন্দ্ৰবৰ্গান্ ।/ময়া প্ৰদত্তা দ্বিজবৃত্তিৰেষা পাল্যা ভৱদ্ভিঃ কৃতিভিঃ কৃতজ্ঞৈঃ ॥

১৫৩ ১৭৪২

আউনাআটিৰ গোৱিন্দ ঠাকুৰৰ অখণ্ড-প্ৰদীপৰ অৰ্থে পাইক দিয়া তামৰ ফলি

[প্ৰথম পিঠি]

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনা/ৰায়ণদেৱ-শ্ৰীচন্দ্ৰ/কান্তসিংহ-নৰেশ্ব/ৰাণাং [মোহৰ]

৺৭ গোবিন্দ শ্ৰীশ্ৰীচন্দ্ৰকান্তসিংহ

স্বস্তীন্দ্ৰ-ৱংশোৎপল-পূৰ্ণ্ন চন্দ্ৰঃ। শ্ৰীকান্ত-পাদাম্বুজ-মত্ত-ভৃঙ্গঃ। ৱিদূৰ-ভূমিৰ্ন্নয়-ৰত্ন-ৱল্ল্যাঃ শ্ৰীচন্দ্ৰকান্তাদিক-সিংহ-ভূপঃ॥ নৃপ-নিকৰ-কিৰীটোদ্দীপ্ত-

---

असौ महीन्द्रः समयाचतेदं कृताञ्जलिर्भाविनरेन्द्रवर्गान् ।/मया प्रदत्ता द्विजवृत्तिरेषा पाल्या भवद्भिः कृतिभिः कृतज्ञैः ॥

153. Copperplate Inscription of Devottara towards Akhaṇḍa-pradipas of the Govinda Icon, Āunīāṭi-sattra, 1742 Śaka

श्रीश्रीस्वर्गना/रायणदेव-श्रीचन्द्र/कान्तसिंह-नरेश्व/राणां

स्वस्तीन्द्र-वंशोत्पल-पूर्णचन्द्रः । श्रीकान्त-पदाम्बुज-मत्त-भृङ्गः । विदूर-भूमिर्न्नय-रत्न-वल्ल्याः श्रीचन्द्रकान्तादिक-सिंह-भूपः ॥ नृप-निकर-किरीटोद्दीप्त-रत्न-/दाम-भ्रमर-कुल-

সদ্ৰত্ন-দাম-ভ্ৰমৰ-কুল-ৱিৰাজদ্ৰক্ত-পাদাৰৱিন্দঃ। স্মৰ-তৰু-ৱৰ-লক্ষ্মী-স্পৰ্দ্ধি-ৱিভ্ৰাণ-নালিস্তুহিন-কিৰণ-কীৰ্ত্তিঃ কামজিৎ-কায়কান্তিঃ॥ শ্ৰীমদ্গোৱিন্দ-দে/ৱস্য পুৰোঽখণ্ড-প্ৰদীপকৌ। দাতুমক্ষয়-পুণ্যাৰ্থমাত্মনো ঘৃত-তৈলয়োঃ॥ কামৰূপীয়-মনুজাধৰেন্দ্ৰঃ ষষ্টি-সংখ্যকান্। প্ৰাদাদসৌ সদা/স্থাতুং নিৰ্ম্মায় তাম্ৰপত্ৰকং॥

এতদ্বিৱৰণং॥ কামৰূপ দেশৰ বৰুৱা ও বৰকায়স্থ ও চৌধাৰি ও পটোৱাৰি ও তালুক/দাৰ ও ঠাকুৰিয়া ও গয়ৰহ সকলোএ সাৱধানে জানিব পৰগনাৰ ভিতৰৰ তিনি কুৰি পোৱা পাইকৰ জমি জমা সৈতে ৺ৰ/পুণ্যাৰ্থে আউনিআটিৰ শ্ৰীশ্ৰী৺৺ৰ অগ্ৰত ঘৃত তৈলৰ অখণ্ড প্ৰদীপ ছুগচ জলাবৰ নিমিত্তে তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিলে/

আৰে পাইকৰ নাম কড়া

পুবপাৰ পৰগনাৰ—		স° দিয়াকপাৰ—	
নি° শয়েকৰ মেউনেচাকোনা		মৌ দিগুনপাৰগাঞঁ	
কলিতা ছুলভা—	।	কলিতা কেদাৰা—	। ভোলা বেটা
হাৰনাৰান—	।		
মৌ মৈহাটি গাঞঁৰ—		ভ° চানা—	।
দলে কলিতা—	।	কৰ্থৰায় বেটা—	।
ভা° হৰিপ্ৰসাদ—	।	স° নেছাৰ—	।
ভা° জগজিৱন—	।	মৌ আনওাৰ—	
ভা° হৰিধন—	।	ক° ভোচন—	।
ভ° মাপা—	।	অভিয়া—	।
তৰাচন্দ—	।		
ভ° ভৰ্থা—	।	মৌ মৈকুচিৰ—	।
মৌ গুঞাগাঞঁ কৈবৰ্ত্ত—		ক° বিকা—	।
* * *—	।	কৃষ্ণ—	।
			৪॥•
ভা° বিষ্ণু—	।		

विराजद्रक्त-पादारविन्दः। स्मर-तरु-वर-लक्ष्मी-स्पर्द्धि-विभायमानाकिस्तुहिन-किरण-कीर्त्तिः कामजित्-कायकान्तिः॥ श्रीमद्गोविन्द-दे/वस्य पुरोऽखण्ड-प्रदीपकौ। दातुमक्षय-पुण्यार्थ-मात्मनो घृत-तैलयोः॥ कामरूपीय-मनुजाधरेन्द्रः षष्टि-संख्यकान्। प्रादादसौ सदा/स्थातुं निर्म्माय ताम्रपत्रकं॥

পাতিদৰঙ্গ পৰগনাৰ
মো বেজাৰা আনওা গাঞ
ভক্ত সোলে— ।
ভা° সফুৰাই— ।
কোচ পদ্মো— ।
ছুলভা— ।
মৌ খড়িকটা গাঞঁ
ক° বিহাম— ।
ভা° গোপাল— ।
কলা— ।
পাতানপুৰ গাঞঁৰ
তু° জহোনা ।
২

ঘিনাইৰ— ॥
কিনাৰাম— ।
কলাসিধিয়া শৰ—
বিক কিনাই— ॥
কচাৰি শৰ—
জইৰ— ॥
বেথাৰাম— ।
১৬

দৰঙ্গি ৰজাৰ ভাগৰ
কাকতিগচিয়া ১ ঘৰ ১ চক
নন্দো বডকাৰ ১ ঘৰ ১ চক
সাৎ শৰ ভিতৰৰ
আঠিয়াবড়িয়া হাজাৰৰ
হিন্দুঘোপলি শৰ—
জইমলৰ——— ॥

আঠিয়াবড়িয়া শৰ—
সক— ।
কলিতা হাজাৰৰ—
চপৰলি শৰ—
মানিক মোহনৰ— ৶
খট হাজাৰৰ—
বানইকুচি শৰ—
ভেবেলাৰ— ॥

ঘৰ সাজি থকা কচাৰি
কাণ্ডিৰ চেঙ্গাৰ—
ছুই——কুড়ি———
তেলিয়া আৰেসিংয়া
গাঞোঁ— ২ খন
বঙ্গালহাট বেহা কড়া
নাওঁ— ২ খন
নকৈ দিয়া—
আঠিয়াবড়িয়া হাজাৰৰ
পানৌৰয়া শৰ
সোনাপুড়িয়া কু—
দামোদৰৰ— ॥
থেকেৰাবড়িয়া শৰ—
লেৱা দোভগু— ॥
গধিৰ চিকন— ॥
কাথ হাজাৰৰ—
বড়াবৰিয়া শৰ—
বড় কু—
মেটাৰ— ৶
দখিনচুপুৰি কু—
জপৰজান— ।
২॥

নাহৰবড়িয়া শৰ—
মৰাপললবিয়াৰ ১॥ মাটি
শকৰা ডোভাত— ১২ পুৰা
[মহিমা] হাজাৰৰ—
ডলাগঞা শৰ—
তামৰুগঞা কু—
॥ টা পাইকৰ মাটি
তামৰুগাঞো পথাৰত ৪পুৰা

গোহাঞি হাজাৰৰ—
গাৰিগঞা শৰ—
১॥টা পাইকৰ মাটি
পিপিৰাকুচি পথাৰত ১২ পুৰা
মাজুলি চাপৰি ধনসিৰিয়া নৈৰ
মুখৰ পডা নৈৰ মুখলৈ
চাপৰি———— ১টা

ইহাৰ ধুমুচি মাৰেচা পদ পঞ্চক জন্তৰ যবক্ষাৰ হাট ঘাট ফাট ৰাজডণ্ড ব্যতিৰেক সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ॥/

অসৌ মহীন্দ্ৰঃ সমযাচতেদং কৃতাঞ্জলির্ভাৱি-নৰেন্দ্ৰৱৰ্গান্। ময়া প্ৰদত্তা নৰবৃত্তিৰেষা পাল্যা ভৱদ্ভিঃ কৃতিভিঃ কৃতজ্ঞৈঃ ॥ ইতি শক ১৭৪২

১৫৪ ১৭৪২

বতাকুছীয়া দুৱৰীয়া-নিয়োগৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰা/য়ণদেৱশ্ৰীচন্দ্ৰকান্ত/সিংহনৰেশ্বৰাণাং [মোহৰ]
চন্দ্ৰকান্তসিংহ

৺স্বৰ্স্তীন্দ্ৰ-ৱংশোৎপল-পূৰ্ণ্ণচন্দ্ৰঃ শ্ৰীকান্ত-পাদাম্বুজ-মত্ত-ভৃঙ্গঃ। ৱিদুৰ-ভূমিৰ্ন্নয়-ৰত্ন-ৱল্ল্যাঃ শ্ৰীচন্দ্ৰকান্তাদিক-সিংহ-ভূপঃ। নৃপ-নিকৰ-কিৰীটোদ্দী/প্ত-সদ্ৰত্ন-দাম-ভ্ৰমৰ-কুল-ৱিৰাজদ্ৰক্ত-পাদাৰৱিন্দঃ। সুৰ-তৰু-ৱৰ-লক্ষ্মী-স্পৰ্দ্ধি-ৱিশ্ৰাণনা-লিপ্তহিন-কিৰণ-কীৰ্ত্তিঃ কামজিৎকায়কান্তি ॥/দৰঙ্গ-ৰাজ-তাম্ৰীয়-পত্ৰাভ্যন্তৰ-

---

असौ महीन्द्रः समयाचतेदं कृताञ्जलिर्भावि-नरेन्द्र-वर्गान्। मया प्रदत्ता नरवृत्तिरेषा पाल्या भवद्भिः कृतिभिः कृतज्ञैः ॥

154. Copperplate Inscription recording the Appointment of Out-post-keepers at Batākuchi, 1742 Śaka

ॐस्वस्तीन्द्र-वंशोत्पल-पूर्णचन्द्रः श्रीकान्त-पादाम्बुज-मत्त-भृङ्गः। विदुर-भूमिर्न्नय-रत्न-वल्ल्याः श्रीचन्द्रकान्तादिक-सिंह-भूपः। नृप-निकर-किरीटोद्दी/प्त-सद्रत्न-दाम-भ्रमर-कुल-विराजद्रक्त-पादारविन्दः। सुर-तरु-वर-लक्ष्मी-स्पर्द्धि-विश्राणनालिप्तहिन-किरण-कीर्त्तिः कामजित्-

ৱৰ্ত্তিনং। ভটুঙ্গ-দাশ-নামানং পুৰুষানুক্ৰমেণ চ॥ কৃত্বা বতাকুচি-নাম-দ্বাৰীয়াধি-পতিং নৃপঃ। প্ৰাদাদয়ং চিৰং স্থাতুং নিৰ্ম্মা/য় তাম্ৰ-পত্ৰকং॥

এতদ্বিৱৰণং॥ দৰঙ্গ দেশৰ ৰাজা ও ৰাজপুত্ৰ ও চহৰিয়া ও হাজৰিকিয়া ও শইকিয়া ও বড়া ও গয়ৰহ সকলো সাৱধানে জানিব/আঠিয়াবৰিয়া হাজাৰৰ হিন্দুঘোপলি শৰ পকাৰাঙ্গিৰ ঘৰৰ ভটুঙ্গ বগৰিবহা॥ নিৰণ॥/১টা পাইক দৰঙ্গিৰ ভগা ৰজা প্ৰেমনাৰায়ণৰ তাম্ৰ/পত্ৰৰ ভিতৰত আচিল আকে শ্ৰীশ্ৰী৺৺দেৱে আপাহ পাই চমুৱা কড়ি বতাকুচি দুৱাৰত ভটুঙ্গক দুৱৰিয়া পাতি পুত্ৰ-পৌত্ৰাদিক্ৰমে উপভোগ/কৰিবলৈ দিলে পূৰ্ব্বে ৺দেৱে নিবন্ধ কড়ি দিয়া বতাকুচি দুৱাৰত থাকিব লগা পাইকৰ নাম কঢ়া

শলাল বঁড়হাজাৰৰ—	
ৰাইডঙ্গিয়া শৰ—	
লম্বো—	।
নন্দৰাম—	।
কিনাৰাম—	।
পুহাই—	।
তনু মনু—	॥
অজাৰ সৰ—	
দিনাই বেচা—	৸
মঞ্জুৰ—	।
নাউৰ শৰ—	
সমাই যাদুৰাম—	৸
সোনবৰ সাধিৰাম—	॥
বাগৰদিয়া শৰ—	
পশু—	॥
মাজু হাজাৰৰ—	
জালুকবেড়িয়া শৰ—	
বসদাম গকুল—	॥
সৰু—	।

গঙ্গাচিলিৰ শৰ—	
দেৱাই—	।
কিনাৰামৰ—	১।
মহৰ শৰ—	
জাবৰৰ—	॥
জিউৰ—	।
সৰুমাজুৰ শৰ—	
জইনাথ ভোলানাথ—	॥
উলাহলা—	।
ঢেকিয়াল হাজাৰৰ—	
ঢেকিয়াল শৰ—	
পানিমল কুশৰাম—	॥
লিকনাই—	।
কাচমৰিয়া শৰ—	
ঘিণলগাৰ—	॥
আপচু মাধৰাৰ	॥
দিচিয়ালৰ শৰ—	

कायकान्तिः ॥/दरङ्ग-राज-राजीय-पद्माभ्यन्तर-वर्त्तिनं । भटुङ्ग-दाश-नामानं पुरुषानुक्रमेण च ॥
कृत्वा बताकुचि-नाम-द्वारीयाधिपतिं नृपः । प्रादादयं चिरं स्थातुं निर्म्मा/य ताम्रपत्रकं ॥

ফেদেলা জোপাখোৱা—॥
কচাৰি হাজাৰৰ—
বামনৰ শৰ—
বজালি পৰগনাৰ—
তা° পচিমপাৰ—
মৌ বড়বামাখাতা—
ক° ছুলবা— ।
ভা° মনেই— ।
জগেই— ।
ভ° মনিয়া— ।

বেটা কমলা— ।
নাতি ৰামদাহ ।
ক হৰিষা ৰঙ্গা— ॥
২

তা বাহিৰখাতা
মৌ বাহজোন গাঞঁ
তা[মাধা]
কো ভেলেই ॥
কচাৰিমহলৰ—
তা° হচঙ্গ—
মৌ জাৰআনাগা—
ক° সোনা— ।
পৰহাদ— ।
ছুৰ্য্যন— ॥
চিৰি— ।
গুপি— ।
হৰিনাথ— ।
ৰামনাথ— ।
হইৰাম— ।
তা° দেহান—
মৌ টাড়িয়ানা গাঞঁ
ক ছুলবা— ॥ হড়িনাথ
দাতোদৰ

খুদ্ৰমহৰি—
জমা মাটি ৪ পুৰা—
তিতাকুড়ি গাঞ
ক° ছুৰ্য্যধন— ।
নগাঞেঁৰ—
ক° সোণাৰায় নাথা ॥
তা° মাকুন্দি মৌজে
কুডিগাঞো—
ক কৃষ্ণৰায়— ॥
ভ ছুৰ্য্য— ।
মৌ মনিয়াডি—
তু বাটি— ।
তা° পচিমপাৰ—
মৌ পলহাগাঞঁ—
ক মেকুযা সম্পদ ॥
৪॥

বড়বংসৰ পৰগণাৰ—
তালুক মনিয়াৰি—
সৰাইঘাট [গা]ঞ—

ৰামি জুগি— ।
মানিক জুগি— ।
পৰহাদ জুগি— ।
জজ্ঞ জুগি— ।
কংসৰাই জুগি— ।
পুবপাৰ পৰগনাৰ
দিগুনপাৰ গাঞঁৰ
ক° ৰামা— ।
কেদাৰা— ৮ চামা ভ° ১
১১৫৮ ভোলা কংসৰাই

[দ্বিতীয় পিঠি]

নকৈ দিয়া

পুবপাৰ পৰগনাৰ

সালৈকুলিয়া

অন্তিমা— ।

ইহাৰ পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনালা ধুমুচি মাৰেচা জলকৰ যবক্ষাৰ চৌকি হাট ঘাট/ৰাজদণ্ড ব্যতিৰেক ইত্যাদি সৰ্ব্ব বাব পৰিত্যাগ হৈল ইতি শক ১৭৪২ তা° ২০ মাঘ।

অসৌ মহীন্দ্ৰঃ সমযাচতেদং কৃতাঞ্জলিৰ্ভাৱি-নৰেন্দ্ৰ-ৱৰ্গান্/ ময়া প্ৰদত্তা সুৰবৃত্তিৰেষা পাল্যা ভৱদ্ভিঃ কৃতিভিঃ কৃতজ্ঞৈঃ [॥]

১৫৫ ১৭৪৩

পছিমপাৰ পৰগণাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰৰ তামৰ ফলি

শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীবিশ্বনাথ শ্ৰীৰামঃ গৌৰিনাথসিংহঃ।

শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনা/ৰায়ণদেৱ-শ্ৰীচ/ন্দ্ৰকান্তসিংহ-ন/ৰেশ্বৰাণাং [মোহৰ]

ও৭ স্বস্তীন্দ্ৰৱংশোত্তম-পূৰ্ন্নচন্দ্ৰঃ শ্ৰীকান্ত-পাদাম্বুজ-মত্ত-ভৃঙ্গঃ বিদূৰ-ভূমিৰ্ন্নয়-বত্ন-ৱল্ল্যাঃ শ্ৰীচন্দ্ৰকান্তাদিক-সিংহ-নৃপঃ ক্ষিতিপ-/পটল-শীৰ্ষোত্তুঙ্গ-সংলীন-ৰত্নঃ ভ্ৰমৰ-কুল-ৱিৰাজদ্ৰক্ত-পাদাৰৱিন্দঃ সুৰ-তৰু-ৱৰ-লক্ষ্মী-স্পৰ্দ্ধি-ৱিশ্ৰাননালিস্তুহিন-কিৰণ-কীৰ্ত্তিঃ/ কাম-জিৎ-কায়-কান্তিঃ নীতি-ব্ৰততি-পৰ্জ্জন্যো বিপক্ষ-ৰাত্ৰ-ভাস্কৰঃ

असौ महीन्द्रः समयाचतेदं कृताञ्जलिर्भावि-नरेन्द्र-वर्गान्। मया प्रदत्ता सुरवृत्ति-रेषा पाल्या भवद्भिः कृतिभिः कृतज्ञैः [॥]

155.* Copperplate Inscription of Brahmottara in the Pachimpār-pargana, 1743 Śaka

श्रीश्रीस्वर्गना/रायणदेव-श्रीच/न्द्रकान्तसिंह-न/रेश्वराणां

ওঁ। स्वस्तीन्द्रवंशोत्तम-पूर्णचन्द्रः श्रीकान्त-पादाम्बुज-मत्त-भृङ्गः विदूर-भूमिर्नय-रत्न-वल्ल्याः श्रीचन्द्रकान्तादिक-सिंह-नृपः क्षितिप-पटल-शीर्षोत्तुङ्ग-संलीन-रत्नः भ्रमर-कुल-विराजद्रक्त-पादारविन्दः सुर-तरु-वर-लक्ष्मी-स्पर्द्धि-विश्राणनालिस्तुहिन-किरण-कीर्त्तिः काम-जित्-काय-कान्तिः नीति-व्रतति-पर्ज्जन्यो विपक्ष-रात्र-भास्करः वंशोत्तमोऽसावित्र-भक्तिमताम्बरः

শক্র-ৱংশোত্তমোত্তংসাৱিষ্ট-ভক্তিমতাস্বৰঃ শ্ৰীদামোদৰ-প্ৰীত্যৰ্থ/মৰ্থিসাৰ্থ-সুৰক্ৰমঃ শ্ৰীগৌৰীনাথ-সিংহাখ্যো নৃপঃ প্ৰাদান্মহীমিমাং তৰ্কৱাগীশ-ৱিপ্ৰায় গুৰুভক্তায় ধীমতে/যুগাখ্যায়াং ত্ৰয়োদশ্যাং তীৰে ব্ৰহ্মসুতস্য চ ব্ৰহ্মোত্তৰ-প্ৰমা-পত্ৰাজ্জীৰ্ণোদ্ধাৰ্যা তৎ পুনঃ ৱিৱিচ্য সজ্জনৈঃ/অস্যৈঃ (?) ধৰ্ম্মশীলো জিতেন্দ্ৰিয়ঃ শ্ৰীচন্দ্ৰকান্তসিংহোঽয়ং প্ৰাদাত্তাম্ৰীয়পত্ৰিকাং ॥ ঐশাক্ষি-ব্ৰহ্মমুখ-মৈত্ৰ-সাকে

কামৰূপ দেসৰ বড়ুৱা বড়কায়স্থ চৌধাৰি ও পটোআৰি ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰিয়া আনোসকলে সাবহিতে/ জানিব পচিম্পাৰ পৰগণাৰ পচলি গ্ৰামৰ জোখাৰ বাজ অজ জংঘলা আদি কিছু পুৰ্ব্বে ৺দেৱে ভাদ্ৰৰ জুগাদ্যাত/ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ তিৰত ৺৺ৰ তৰ্কবাগিস ভট্টাচাৰ্য্যক ১৭১১ শকত মোহৰ পত্ৰ কৰি দিচিল সেই পত্ৰ জিৰ্ন্ন হল কাৰণে/সম্প্ৰতি তৃদনুসাৰে পূৰ্ব্বদত্ত ব্ৰহ্মোত্তৰ ভূমি ৰক্ষাৰ নিমিত্তে জিৰ্ন্নোদ্ধাৰ তাম্ৰপত্ৰ কৰি দিয়া গল ইহ ভূমিৰ হদ/ পূবে লাইধনাৰ বাৰিৰ কোনে পটোআৰিৰ সিমা পচ্চিমে বাৰি জান উত্তৰে খাতোআনৰ সিমা দখিনে মৰা নোনা নদী এই চতুৰহদৰ/ভিতৰত দুই স পুৰা মাটি তৰ্কবাগিসৰ পুত্ৰপৌত্ৰাদিক্ৰমে ভোগ্য কৰি ৺দেৱক আসিৰ্ব্বাদকৈ থাকিব ইহ ভূমিৰ কৰ কাটল পদ/পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ চিনলা ধুমুসি মাৰেচা জলকৰ জৰক্ষাৰ হাট ঘাট চৌকি ফাট দান খুত ৰাজদণ্ড বেতিৰেক সৰ্ব্ব বাব পৰি/ত্যাগ ইহাত কোনোজনে অন্যথা আচৰিলে দণ্ডাৰ্হ হৈবেক ইতি শক ১৭৪৩ তাৰিক্ষ ১১ বৈসাখ

১৫৬ 17··

ভূমি-ক্রয়-বিক্রয়ৰ শিলৰ ফলি

শ্ৰীস্বৰ্গমহাৰাজা··· ··· ···গোহাএঃ লৰি গোহাএ ডুজনাএ বিকে। তামুলি গোহাএ কিনে।···ই চাৰি পুৰা ··/···। ধন সোল টকা। টেটা গোহাই ···ক। ৰাইডঙিয়া ৰাজখৱাঃ নিৰ্ম্মলঃ গেন্ধেলা তিনি সাকি। দৈয়ঙ্গিয়া

শ্ৰীদামোদৰ-প্ৰীত্যৰ্থমৰ্থিসাৰ্থ-সুৰদ্ৰুমঃ শ্ৰীগৌৰীনাথ-সিংহাখ্যো নৃপঃ প্ৰাদান্মহীমিমাং তৰ্কবাগীশ-বিপ্ৰায় গুৰুভক্তায় ধীমতে যুগাখ্যায়াং ত্ৰয়োদশ্যাং তীৰে ব্ৰহ্মসুতস্য চ ব্ৰহ্মোত্তৰ-প্ৰমা-পত্ৰাজীৰ্ণাদুদ্ধাৰ্য্য তৎপুনঃ বিবিচ্য সজ্জনৈঃ/অন্যৈঃ (?) ধৰ্ম্মশীলো জিতেন্দ্ৰিয়ঃ শ্ৰীচন্দ্ৰকান্ত-সিংহোঽয়ং প্ৰাদাত্তাম্ৰীয়পত্ৰিকাং ॥ ঐশাক্ষি-ব্ৰহ্মমুখ-মৈত্ৰ-সাকে।

156. Stone Inscription recording Sales and Purchases of Land, 17···Śaka

বচা কৃষ্ণ। আইকুৱৰিৰ ··বড়াৰ ভতিজা/···পুতেক : বাদি। চিড়িঙ্গ ফুকনৰ মানুহ সোনপানি কৰা জমা মাঝি। মঠাডভিয়া হিলছদাৰি লেচাম : আথিৰ : তিনি স্যাকি। সন্ধিকৈই খাত লুডৰ পেলন ।/ঝঘৰা বড়বড়ুৱাৰ পিঠি সইকিয়াৰ মানুহ ভগি। সলালৰ চাৰি হাজৰিকিয়াৰ মানুহ : হৰিচৰণ। আনন্দ। তামোলবৰিয়া মেতেৰি সইকিয়াৰ মানুহ কিনাই/ ঝুডিয়া টকুৱা সইকিয়াৰ মানুহ প্ৰহ্লাদ : হাত্তি চেটিয়া : ফংফাই : সলালৰ ৩ হাজাৰৰ পৰান হৰি বড়া। অজ্জুন বড়া : হাজাৰি : সোটাৰ পুতেক সৰ্ব্বানন্দ : কুকয়াৰ/হিয়া ৰামধন। কলিয়াবৰিয়া অৰ্জ্জুন। গজপুৰিয়া বৰাগি : কাপৰ দোজোৰ। লোন এসেৰ তেল এখুৰ্খ : হাহ দুটা : তামোল চাৰি থোকা পান চাৰিটা ৰূপ দুটা। সভাউডি এমহা/ভাগৱত আচাৰ্য্য কাকতি। ভূইৰ-পৰা যদি পাচে লেঙ্গেডা লাগে। ধন কমলা গোহাইৰ দুই ভাএকে : লখি গোহাইএ দিব ॥)০(॥K শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গমহাৰাজাৰ ৰাজ্যত ভূ/মি ক্ৰয় বিক্ৰয় কৰে॥ ওকনিমৰাত ভূমি। শ্ৰীযুত মাছুৰি[য়া]ল ছঙা জনা বড়-গোহাইৰ পুত্ৰ বড়জনা গোহাই কিনে K ধন বাবে দিয়া ভূঞিঘাটে পোৱা : মেচাঘৰিয়া বেঙ্গধন/গোহাএ বিকে। অত্ৰাৰ্থে সাখি : পৰ্ব্বতিয়া কমলাপতি বড়া : ঝালুকবৰিয়া বিজয় ডেকা : নেঘেৰিয়াল বাসুদেৱ বড়া : খালোনিয়া লয়ন বড়া : তাৰে পাইক লয়ন : আভুৰা : থোলাই : বড়হটিয়া পে/লন সোনাৰি : লেতাই : ৰজাৰ নাপিত ব[ৰ]দা : দায়ামেয়েৰে দুই : সলালৰ অৰ্জ্জুন ঘেমা বৰা : জহিকৰ পুতেক নিৰঞ্জন কাকতি বামুনিমুৱা : তামোল পান : কড়ি এমহা : কাপৰ লোন/হাহ : চাউল তৈল : পৰ্ব্বতিয়া কুৱৰিৰ মানুহ সলগুড়িয়া দৰ্জি মনাই॥)০(॥ শ্ৰীস্বৰ্গমহাৰাজাৰ ৰাজ্যত ভূমি ক্ৰয় বিক্ৰয় কৰে। টেটা গোহাএ চন্‌খাম গোহাএ দু/জনায়ে মাটি বিকে॥ পেলন বড়গোহা[ই]ৰ পুত্ৰ তামুলি গোহাএ কিনে॥ ৰূপ চটকা॥ [নদী] কাখৰত মাটি আদপোৱা মক (?) এপুৰা/হাতি চেতিয়া : ফংফাই। ৰাজৰাৱৰ বুৰাই কুন্দাৰ : সলা/লৰ পঠাৰৰ···ৰি বড়া : তামোলবৰিয়া তামুলি পাণ্ড··· ···গজপুৰিয়া বৰাগি : নেকৰ পুতেক হামিদ। ১৭/··· ···লোন এসেৰ : তেল এখুৰ্খ : হাহ এটা : তামোল দোঁপোন।··· ···/··· ···ান॥)০(॥

অসমীয়া পাঠৰপৰা গৃহীত

শব্দ-পঞ্জী

সংকেত : আৰ°—আৰবী। তু°—তুৰ্কী। ফা°—ফাৰ্চী। স°—সংস্কৃত। হিং°—হিন্দী

ফলি অনুসৰি সংখ্যা দিয়া হৈছে।

অজ জঙ্গলা, অজ জংঘলা জমি ১৩৩, ১৩৪, ১৩৭, ১৫৫—একপ্ৰকাৰ জমি

অথিতী ৬৮—অতিথি

অদানি ১৪৪—দান (কৰ) দিব নলগীয়া ; কৰ-ৰহিত

অৰা জমি ৮১—একপ্ৰকাৰ জমি

আঠপৰীয়া ৬৪, ৮৮—দিনৰ আঠো প্ৰহৰ অৰ্থাৎ ২৪ ঘণ্টা যি পৰ দিয়ে ; প্ৰহৰী

আদানি ২৪—দান (কৰ) দিব নলগীয়া ; কৰ-ৰহিত

আপাহ ১৪৮, ১৫৪—উপকাৰ ; অনুগ্ৰহ

আমোল দস্তুৰ ১০২—ৰাজকীয় শাসন ; শাসন-ব্যৱহাৰ

ইঠজ ৪৪— ?

ইহ ৬৮—এই

উবাৰ ২৪, ৬২, ১০২, ১৩৬, ১৩৭—দখল নোহোৱা ; পাইকক দিয়াৰ পিছৰ বাকী থকা (মাটি)

উবাৰ ১৪, ২৪, ১৪৩, ১৪৯—খেলৰ বাহিৰ (মানুহ, পাইক)

একুণে ১৪৮—মুঠতে

এখুঋ ১৫৬=এখুৰি। এবাটি

ও গয়ৰহ, গয়ৰহ, গাইৰহ, গেইৰহ ৩১, ৩৭, ১০৪—ইত্যাদি ; আনসকল [আৰ° ৱগইৰহ]

ওবাৰ ৬৮—'উবাৰ' চাওক।

কতপা ৯৫—চাব ; আঙুলিৰ চাব [আৰ° কতবঃ=লেখা]

কৰ ১৬, ১৭, ১৮—মাটি খোৱা বাবে ৰজাক দিব লগীয়া ধন বা বস্তু

কৰ-ভাৰ ৮৬—শুল্ক-ঘৰ অৰ্থাৎ সত্ৰত দিব লগীয়া কৰ-বৰঙণি

কৰহ ৪৩, ৪৩—কৰাঁ [অনুজ্ঞা, ব্ৰজবুলি ৰূপ]

কলতা ১৮=কলিতা

কাকট ৪৫=কাকত ; কাগজ [ফা° কাঘজ, কাগদ]

কাটল ১৬, ১৭, ১৮—পাইকে মাটি খোৱা বাবে ৰজা-ঘৰত দিব লগীয়া খাটনিৰ সলনি ভৰিব লগীয়া ধন

কাৰি ১৪৮=কঁাড়ী, পাইক; আহোম ৰাজ্যৰ সাধাৰণ তৰপৰ প্ৰজা

ক্ৰয়ন ১৫০—ক্ৰয়

খলা কাকতি ১০৩—বিশেষ অঞ্চলৰ ভাৰ-প্ৰাপ্ত কাকতী

খাঔ ১৩৪=খাৱৈ। খাল

খুত, খুঁত, খুট ১৬, ১৭, ১৮, ২৪, ৬২, ৮০, ৮১—মাটিৰ বাহিৰে আন বস্তুৰ বাবে কৰ

খেলুয়া ৯৭=খেলুৱা। খেলৰ ভিতৰত থকা

গামাটি ৬৪—শাৰীৰিক ৰাজস্বৰ (গা-ধন) মূৰে যি মাটি পাইকক দিয়া যায়

গিৰি ৩১, ৪৫, ৫২—জন; ঘৰ

গোসাই ৭—গোহাঁই; আহোম ৰজা আৰু ডাঙৰীয়া বংশৰ উপাধি [স° গোস্বামী]

ঘৰবন্দি ৩০—ব্যক্তিগত দাস

ঘাট ৪১, ৪৩, ৪৫—পাৰ-ঘাটৰ বাবে দিব লগা কৰ

ঘামেশা—ছোৱালী বিয়া দিলে ৰজা-ঘৰত দিব লগীয়া কৰ

চকি, চকী, চৌকি ২৪, ৪১, ৪৩, ৬২, ৭৩, ৭৬, ৮৫, ৯০—চকিৰ (outpost) বাবে দিব লগা কৰ

চতুৰহদ, চতুৰ্হদ, চতুৰ্হদ্দা, চতুহদ ৫২, ৬২, ৯১, ১০৪, ১২৯, ১৩৯—চাৰি সীমা

চতুস্সিমা ১২৯—চাৰিসীমা

চমুআ ১৪৭—চমুৱা; কঁাড়ী বা পাইকৰ ওপৰৰ আৰু বিষয়াৰ তলৰ খাপৰ লোক। 'The chamuās were holders of offices, or were employed as gold-smiths and artisans, and were ordinarily exempted from manual service. They were also called Apāikān Chamuās' (ডক্টৰ ভূঞা).

চিনলা, চিনালা ১৬, ১৭, ১৮, ২৪, ৭৫—ব্যভিচাৰ-দোষৰ শাস্তি

চুকনী ৬৪—খন্দুৱা [তু° √চুকা—পৰিশোধ কৰ্]

চেলা ৮৩—শিষ্য [হি°]

চোৰ ১৬, ১৭, ১৮—সৰু-সুৰা চুৰিৰ শাস্তি

চোলাধৰা ফুকন ১৪৭—ৰাজকীয় পৰিচ্ছদৰ ভঁৰালৰ, লগতে বাণিজ্য আৰু বহিঃপৰিক্ৰমাৰ ভাৰ-প্ৰাপ্ত বিষয়া

দোয়াল ১০৩=দোৱাল। গোট পাইকৰ ভিতৰৰ দ্বিতীয় পোৱা অৰ্থাৎ দ্বিতীয় মানুহটো।

ধৰ্ম্মত্তৰ, ধৰ্ম্মোত্তৰ ৭৯, ১০২, ১০৪=ধৰ্মত্ৰ। ধৰ্মোদ্দেশ্যক দান

ধুমচি, ধুমছি, ধুমসিঁ, ধুমসী, ধুমাশি, ধুমুচি, ধুমুছি, ধুমুসী ১৬, ১৭, ১৮, ২৪, ৩১, ৩৯, ৪১, ৪৩, ৪৫, ৮৩, ৮৪, ৮৬—নিৰ্বংশ মানুহৰ সম্পত্তি ৰজাই পোৱা বাব

ধুলিআ ৩৮=ঢুলীয়া। ঢোল ৰজাবৰ বাব থকা পাইক

নাওসাল, নাওসালি ১৪৭, ১৪৮, ১৪৯—ৰজাঘৰীয়া নাও আদি কৰা আৰু ৰখা ঠাই; royal dockyard

নানকাৰ ৩৯, ৮১, ৮৭, ১০২, ১৩৯—কৰ-ৰহিত ভূমি [ফা°]; 'শূদ্ৰোদ্দেশ্যক দান' (হলিৰাম ঢেকিয়াল ফুকন)

নাৰানি ১৫০=নাৰায়ণী। কোচবেহাৰ ৰাজ্যৰ (মুদ্ৰা)

নীল ৮৫—জমিৰ প্ৰকাৰ-ভেদ

নৈবিদ্ধ ১০২=নৈবেদ্য

পঞ্চক ১৬, ১৭, ১৮—একপ্ৰকাৰ কৰ; বৰঙণি; পঁচা

পঞ্জা ৭৫—হাতৰ তলুৱাৰ চাব [ফা° পঞ্জহ্]

পদ ১৬, ১৭, ১৮—পাইকে বিষয় পালে ৰজা-ঘৰক দিব লগীয়া ধন

পদসিলা ১০০=পদশিলা। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ বা আন বৈষ্ণৱ গুৰুৰ পদ-চিহ্ন থকা শিল

পৰগনা, পৰঙ্গনা ১৬, ১৭, ২৪—দেশৰ খণ্ড-বিশেষ [ফা° পৰগনহ, স° প্ৰগণঃ]

পাতনী জোখ ১০২—প্ৰাথমিক জৰিপ

পাস্বা ৭৫—মোগল সম্ৰাট [ফা° বাদ্‌শাহ]

পীৰ ৮৩—মুছলমান সাধু [ফা°]

পিট ৬২—পিটনি

পেড়া, পেৰা ৭৫, ৯০, ১০১, ১০৩—মাটি-মানুহ আদিৰ লেখ থকা কাকত ৰখা পেৰা

পোৱা ১৪৮—চাৰিটীয়া গোট পাইকৰ চাৰিভাগৰ এভাগ অৰ্থাৎ এটা মানুহ

পৌন যোজত ১৭—পুনৰ্নিয়োগ

ফকিৰ ৮৩—মুছলমান সাধু [ফা°]

ফৰিঙ্গতি ৩৯, ৭৩, ১৩৮—জমিৰ প্ৰকাৰ-ভেদ ; বাম খেতিৰ উপযোগী মাটি। 'আউস ধান্য' (হলিৰাম ঢেকিয়াল ফুকন)

ফাট, ফুট (?) ৪৩, ৪৫, ৭৩, ৭৫—নাৱে বা বামে বেপাৰী একত্ৰ হোৱা ঠাইৰ বাবে দিব লগা কৰ

বঙ্গাল ১১, ১০১, ১৫১—বঙ্গ আৰু তাৰ ভাটীৰ লোক ; মুছলমান ; মোগল

বড়ি ৩১—ওখ আৰু হাবি-বন হৈ থকা মাটি

বন্ধ ৩১, ৩৯, ৪৫—জগৰৰ নিমিত্তে বন্ধা

বিতিৰেক ৬৮, ১০২ = ব্যতিৰেক। বাজে ; বাদ দি

বিহি ৭৩, ১৩৩—মাটিৰ পৰিমাণ-বিশেষ

বুপাৱে ৭৩ = বোপায়ে। পিতৃয়ে

বেগাৰ, ব্যগৰ ১৬, ১৭, ১৮, ৮১—ৰজাৰ প্ৰয়োজনমতে কাম কৰি দিয়া বাব

বেঠ, বেথ, ব্যথ ১৬, ১৭, ১৮, ৪৫, ৮১—ৰজাঘৰীয়া হাতী, ম'হ আদি জন্তুবোৰ ধৰা বাব

বেতিৰেক ৭৫, ৯০ = ব্যতিৰেকে। বাজে ; বাদ দি

ব্যাজ ১৫০—সুদ [হিং°]

ব্ৰহ্মত্তৰ, ব্ৰহ্মোত্তৰ ২৪, ১৩১ = ব্ৰহ্মত্ৰ। ব্ৰাহ্মণক দিয়া দান (জমি)

ভিটি, ভিঠি ৮০, ১৩৩—ভেটি। ভেটি-মাটি

মকাম, মোকাম ৮৩—থান ; পৱিত্ৰ স্থান [আৰ°]

মচুৱা ১৮ = মছুৱা। মাছৰপৰা জীৱিকা উলিওৱা লোক

মৰগ ৬৪—বস্তুৰ দাম চৰা অৱস্থা [স° মহাৰ্ঘ্য]

মৰাণ-ভগন ১৫১—মায়ামৰীয়া বিদ্ৰোহত দেশ ভগা অৱস্থা

মহজৰ ১০১—লেখা ; নথি ; record [আৰ°]

মহিনা ১০৩—এমাহৰ বাব

মাড়েষা, মাড়েসা, মাৰেচা, মাৰেছা, মাৰেষা, মাৰেসা ১৬, ১৭, ১৮, ২৪, ৩১, ৩৯, ৪১, ৪৩, ৪৫, ৫২, ৬৩, ৬৮. ৮৩—বিয়াৰ হোমৰ মাটিৰ বাবে দিব লগা কৰ

মানমাটি ৫৬—উচ্চ পদৰ বা মাননীয় লোকক সন্মান কৰি দান কৰা মাটি

মিল্লিক ৪১—?

মুদিআৰ ৩৮—পূজাৰ দ্ৰব্য কিনি আনি মন্দিৰত যোগোৱা লোক ; মুদি ; মুদৈ

মৃত্তিকা ৩০, ৫২—(ইয়াত) জমি ; মাটি

GLOSSARY

gleaned from the text in Sanskrit

Abbreviations : Ar.—Arabic ; As.– Assamese ; *K.P.—Kālikā-purāṇa ;* N.—numeral ; O.As.--Old Assamese ; Pers.—Persian ; O.R.--Original reading
Figures below refer to the inscriptions

akṣi 109, 110—N. 2 ; two
akhaṇḍa-pradīpa 90, 153—a lamp installed in a shrine and meant to be burning without a break
agni 15—N. 3 ; three
acalāpāla 129 = acalapāla . a chief ruling over a hill tract, called Parvatīyā Rajā in Assamese
adri 13, 60, 61, 90—N. 7 ; seven
anavarata 130—[As.] without a break
antaskaraṇa 10– antaḥkaraṇa ; the heart
abja 47—N. 1 ; one
abdhi 20, 23, 25—N. 4 ; four
abhyāsālokataḥ 100—after consideration of previous usages or precedents
amara-druma, amara-mahīruha 30, 46, 85—the Kalpa tree ; the divine tree of wishes
ambara 19, 36—N. 0 ; zero
arka 98—N. 1 ; one
arthādi-pramāṇa-patrikā 70—a certificate endowing financial and like grants
ardha-bhagna, ardha-varddhita 108- semi-developed ; semi-arable (land)
aryyaman 8—the sun
alipāda 59—N. 6 ; six
avadāta 5, 72—spotless ; beautiful
avanideva-vṛtti 30—brahmatra ; endowment made to a brāhman
avanī 55—N. 1 ; one
aviruddha 149--free ; not encumbered with State duties, etc. ; not attached to any khel (guild)
aśamākṣara 110—Āhom writing ; the Āhom language
aśva 150—N. 7 ; seven
astoka 46—not little ; great
ahaskara 52, 93—the sun
ākalpāntam 109, 110—to last till the end of the world
ākāśa 67, 142—N. 0 ; zero
ākhaṇḍalīyānvaya 142—the race sprung from Indra ; the line of Āhom kings
āyanibandhika 108—an assessor of revenue
āyapraviṣṭaka 108—a registrar of revenue

āśāmākṣara 151—Āhom writing ; the Āhom language
āsāmākṣara 100—Āhom writing ; the Āhom language
āstaraṇa 10 (O.R. antaskaraṇa = antaḥkaraṇa)—the bed ; the repose
indindira 30—a large bee
indu 6, 25, 26, 34-36, 46, 48, 49, 51, 53, 57, 58, 60, 61, 64, 67, 69, 71, 72, 74, 137, 150—N. 1 ; one
ilā 21—N. 1 ; one
īśa 1—N. 11 ; eleven
īśvara 84—Śiva
uttāriṇī 42, 44, 131-34—transporting ; rescuing
upala 3—stone
urvvībhuj 42, 44, 131-36—king
ṛtu 6, 29, 30, 32—N. 6 ; six
ṛṣi 50—N. 7 ; seven
ekañaśiti 108—[Prakritism for Skt.] ekaviṁśati ; twenty-one
ekatāna 6—closely devoted
edhita 50—grown ; enlarged
kadamba 47—a cluster ; a group
kara 54—N. 2 ; two
karambita 47, 49—mixed
karṇāyamāna 48, 54—rendered into a Karṇa ; like Karṇa in the matter of sacrifice or bounty
kalā 21—N. 64 ; sixty-four
kalita 12, 35, 51—held ; seized
kākhaḍi 108—[As.] side ; bank of river
kāmārūpa-saumāreśvara 67—a title of an Āhom king, the lord of Kāmarūpa (now the western part of Assam) and Saumāra (the Ahom kingdom in the early part ; now, Eastern Assam)
kāmākhyā-pramadotkaṭāya 142—towards the furious pleasure of Goddess Kāmākhyā
kāmeśvara 108—a form of Śiva
kāri 97 [As.] kā̃ḍī ; the lowest rank of population in the Āhom kingdom, also called pāik (Skt. padātika), liable to physical service to the State
kāru 5—an artisan
kuṇḍāvala 106—a measure of area on water
kupyākupya 12—base metal (kupya) and non-base metal (akupya) ; rich and poor gifts
kuliśa 34—the pointed end
kulottaṁsa 6—the best in the family
kuśalinī 131-36—auspicious ; virtue-giving
kedāra 98, 99—a land measure ; cf. keyār, a land measure in Cachar and Sylhet
raukṣeyaka 46—a sword
kṣapākara 142—N. 1 ; one
kṣamā 12—N. 1 ; one

kṣiti 69—N. 1 ; one
kṣitija 84—the produce of land
kṣitimakhabhuk 84—a brāhman
kṣoṇi 32—N. 1 ; one
kṣmā 12—N. 1 ; one
kṣmāpāla 35—a king
gagana 26, 34, 35, 37—N. 0 ; zero
garagāyā-sandikai 122—one of the family of Sandikais (Handiqui, q. v.) of Gaḍgão
giri 65—N. 7 ; seven
gīrvāṇa 14, 84—a god
gīrvāṇa-druma 47—the Kalpa tree ; the divine tree of wishes
gīṣpati 65—Bṛhaspati, the preceptor of the gods
guṇa 34, 47—N. 6 ; six (?)
guruge vidhau 89—the moon having moved to the sign of Bṛhaspati or Jupiter
guror dina 15—Thursday
guvākahaṭṭī 117, 118—Guvāhāṭī ; Gauhati
gūhānana 137—N. 6 ; six
go-cara 89—grazing land
gotra 55—N. 7 ; seven
gotrabhid-gotra 82, 84—the race sprung from Indra ; the line of Āhom kings
go-pracāra 108—grazing land
graha 14, 33, 78—N. 9 ; nine
ghaṭi 106—an hour
caṭāyālī-grāma-samudbhava śūlapurādhikārin śrīmad-ananta mahāmantrin 94—Ananta, the Prime Minister of the Āhom State, who was born in the village of Caṭāi-āli is the lord of Śūlapura, probably to be identified with Numali Bargohāin brother and successor of Caṭāi-alīyā Dalbandhā Bargohāin Rājamantrin
candra 10, 13, 14, 30, 33, 78, 89, 106, 109, 110—N. 1 ; one
casāta 108—[Prakritism for] karṣata ; Do cultivate.
cāmīkara 16—gold
cāsa-datta-sā-bhū 108—karṣaṇa-datta-śāli-bhūmi ; land for the cultivation of śāli rice
cāsāli 108—[Prakritism] embankment across a rice-field
cira 108—[Prakritism] a strip of land ; cf. As. ciṭā
javanā 111, 117, 118—Yavana ; a Musalmān ; the Mughal
jīrṇoddhāra-pramāṇa-patra 52, 85—an inscription vouching an older document which has worn out
juṣṭa 20—furnished with ; fortified with
jola, jolī 108—a long canal
ṭakā 66—a tola ; a tolā ; a weight of 12 māṣas
tamisra 46—darkness
taraṇi 2, 50—the sun

tarka 12, 23, 36, 37, 50, 72, 74—N. 6 ; six
tāmarasa 85, 143—a red lotus ; gold ; copper
tāmraphalī 42, 131-36—a copperplate
ti-thā 108—a variety of land
tithi 5—N. 15 ; fifteen
tindu-mūlāgra-grāma 25—the Kenduguri village in the present-day Betbāri Mauza on the Dicāng, Sibsagar Sub-divition (Skt. tindu—As. kendu ; Skt. mūla—As. guri)
tundila 4, 14, 29, 34—filled or laden with
turaga 1, 51—N. 7 ; seven
turaṅga 58—N. 7 ; seven
turaṅgama 93—N. 7 ; seven
turuṣka 1—originally, a Turk ; here, a Musalmān
tuhina-kiraṇa 152-55—the moon
tolaka 92, 150—a tola ; a tolā ; a weight of 12 māṣas
trinayana 56—N. 1 ; one
trinayana-nayana 23—N. 3 ; three
dagdhoddhāra-datta-devottara-pramāṇa-tāmra-patrikā 137—a copperplate inscription reclaiming the devatra given through an earlier document since destroyed by fire
datti 97, 100, 145, 151—gift ; endowment
datti-kalpa-dru-kalpa 145, 146—one comparable to the Kalpa tree (the divine tree of wishes) because of munificence
datti-bhūdeva-tōṣī 97, 100, 151—one who has pleased the brāhmans with gifts
dantāvala 67—N. 8 ; eight
darabāra-mandira 34—the darbār (Pers.) hall ; mantra-bhavana (35) ; sabhā-mandira (58)
dig-dantāvala 33—one of the 8 elephants believed to be guarding the 8 directions
diti-suta-ripu-veśma 110—a temple of Viṣṇu, the enemy of the Daityas
diviṣad 102, 104—a god
Dihiṅgīya Barbaruās
dihiṅga-tīropavāsi-dekā-barabaruvā 81—Ḍekā Barbaruā of the family of
dihiṅgīya-vaṁśodbhava śrīmat bṛhatphukkana 32—the Barphukan of the family of Dihiṅgīyā Barphukans
duvarā 16, 17, 18, 20, 35, 142—an upper class of Āhoms, comprising seven families. There was one Duvarā family, from which a Barbaruā could be recruited. There were one Duvarā family and one Taruṇ-Duvarā family, from which Barphukans could be appointed.
deva-vṛtti 68—devatra ; an endowment made in the name of a god ; rent-free land given to a temple
devottara 40, 137 = devatra ; an endowment made in the name of a god ; rent-free land given to a temple
dṛk-payaḥ-pāta 20—the flow of tears from the eyes

dṛśad 26—stone
dordaṇḍa 12, 27, 49—a staff-like arm
daula 23—a temple meant for the swinging ceremony of a deity
dyumaṇi 80, 145—the sun
dvārānvayodadhi-rajanīkara-mantri-vara-śrī-senāpati-bṛhatphukkana 143—(Haranāth) Senāpati Barphukan, a Minister of State, being an illustrious scion of the Duvarā family of Barphukans
dvārā-vaṁśa 142—the Duvarā family of Barphukans
dvārīyādhipati 154—Duvarīyā (As); the chief keeper of a door or outpost
dvijarāja 107—N. 1; one
dvijarājaka-vāsara 92—Monday
dvija-vṛtti 84, 97—brahmatra; a gift made to a brāhman
dviṇṇivaha 142—the multitude of enemies
dhanus 27, 28, 29—a measure of length equal to four hastas
dharaṇi 82—land
dharaṇī 59, 125—N. 1; one
dharmma-nibandha 80, 82—dharmatra; a gift made in the name of religion, generally to a non-brāhman
dharmmasy vṛtti 62—dharmatra; a gift made in the name of religion, generally to a non-brāhman
dharmmādhikṛta 108—an officer in charge of justice
dharmmottara 18, 45, 52, 102, 104, 133=dharmatra; a gift made in the name of religion, generally to a non-brāhman
dhavali-ca-tīra 106—the bank of the river Dhavali (mod. Dhal?)
dhāmādhipa 58—the sun
naga 8—N. 7; seven
nara-vṛtti 101, 153—a gift made to a common man or non-brāhman
nareśa 120—N. 16; sixteen
navagrahākhya-upṣkariṇī 61—the tank known as Navagraha; the tank at present known as Silpukhuri in Eastern Gauhati
navagrāma 97—(As.) Nagão; Nowgong
nāga 3, 8, 72—N. 8; eight
nānakāra 39, 81—(Pers.) nānkār; rent-free land grant
nikāma 58—plentiful; abundant
niketa 20—house; temple
nidhi 78—N. 8; eight (?)
nirājita 16—illuminated; decorated. Should it not be nīrājita as in 128?
nirdama 26—indomitable; invincible
niśākara 29, 94—N. 1; one
nīrājita 128—illuminated; lustrated
nīla-śaila 3—the Nīlācala, on which the temple of Kāmākhyā is situated
netra 55, 93—N. 2; two
nau-sthalī 106—a place for mooring boats
nyakkṛta 47—humbled; surpassed
pakṣa 15, 56—N. 2; two
pañcaśāyaka 69—Kāmadeva; the Indian Cupid

paripāṇḍura 34—excessively yellowish-white
paśumārākhyā-grāma 152—the Pahumarā village
pāṇḍura 27, 137—yellowish-white ; pale white
pātra-pravara 25—Bar-pātra Gohāi, one of the 3 Cabinet Ministers of the Āhom State
pāthoja 125—a lotus
pāthodhi 30—a sea
pādūptrima 35—dripping from the shoes
pānīḍihiṅgīyā-śrī-bṛhatphukkana 27, 29—the Barphukan of the Pānīdihiṅgīyā family of Barphukans
puṭaka 15, 64, 108, 110—a measure of land
puṭi 106, 107—a measure of land
pṛthvī 84—land
peṭakakāya 108—an officer in charge of revenue records
pokhaḍī-vāḍī•108 = Skt. *puskarī-vāṭī ; homestead land with tanks
pota 108—son ; issue
prakara 4—collection ; multitude
prajñā-avajñāta 46—humbled by dint of intellect or wisdom
pratibaddha 108—bound to ; attached to
pratolī 28—a broad way ; an approach
pratyarthin 27—an enemy ; a rival
pradyotaka—illuminating ; irradiating
pradhana 49—spoil of war
-*pramā* 108, 155—(abbreviation for) pramāṇena ; as evidenced by ; evidenced by
prāñci 28 = [O. As.] Skt. prācīra ; a well
prārambha 10—multitude (?)
prāvāra 35—a cloak ; a mantle
phalgūtsava-daula 54, 55, 56—a daula (q. v.) for the Holi festival
buḍhāgohāyi 92—the Burāgohāin ; one of the three Cabinet Ministers of the Āhom State. 'The Burāgohain was regarded, as a matter of convention, the seniormost member of the Cabinet' (S. K. Bhuyan).
bṛhatphukkana 12, 16, 17, 18—the Barphukan, the Āhom Viceroy at Kaliyābar, and, later, Gauhati. He was 'entrusted with civil and military administration of the area from Kaliābar to Mānāhā' (S. K. Bhuyan).
bṛhatrāṭṭa 120 = Bar-Rajā (chief king), title assumed by Phuleśvarī or Pramathesvarī, the First Queen (Barkūwarī) of King Śivasiṁha, when she ascended the throne as the king's chatra-bhaṅga-yoga (a prediction that he should be dethroned) was declared by brāhman priests and astrologers
bṛhat-sainyapa 22—the Barphukan, the commander of the Āhom army at Gauhati
brahman 54—N. 1 ; one
brahmattara 131—brahmatra ; a gift of land made to a brāhman

brahmottara 17, 41, 43, 77, 86, 128, 133, 135, 136, 155 – brahmatra ; a gift of land made to a brāhman
brāhmaṇa-vṛtti 10, 130—brahmatra ; a gift of land made to a brāhman
bhaṭapati 20—the Barphukan, the commander of the Āhom army at Gauhati
bhuktaka 108—possession ; land possessed
bhuja 93, 94, 96, 109, 110, 150—N. 2 ; two
bhujādaṇḍa 8 = bhujadaṇḍa (the change being for the sake of metre); staff-like arm
bhū 13, 14, 92, 94—N. 1 ; one
bhūtabhartṛ 20—Śiva
bhūdeva 97, 100—a brāhman
bhūpa 20—N. 16 ; sixteen
bhūmi 93—N. 1 ; one
bhūmyartha-rāja-sādana-vyāpāra 82 the over-all charge of land, revenue and royal quarters
bhūmyānām aniketane 100—there being no distinctive marks of partition on the land (niketa—a mark, sign)
bhṛṅgāyamāna 49, 125—rendered into a black-bee ; like a black-bee
bhedādya-veda-saṁkhya upāya 142—the four means of success against an enemy, namely, sāma, dāna, bheda and daṇḍa
maghavat-kula, maghavad-vaṁśa 21, 102, 104—the race sprung from Indra ; the line of Āhom kings
maṇi-giri 65—the Maṇikuṭa, on which the temple of Hayagrīva-Mādhava is situated
madana-giri 67—the Madana hillock in Hājo, where the Kedāra-Śiva temple is situated
madhumāsa 1—the month of Caitra
madhuvratāyamāna 130—rendered into a bee ; like a bee
marutvat-kula 31, 37, 52—the race sprung from Indra ; the line of Āhom kings
mahāeva 108 = [Prakritism] Mahādeva
mahāsena 34—Kārtikeya
mahita 49, 65—honoured ; worshipped
mahī 155—landed property
mahī 32—N. 1 ; one
mājhī 108—a boatman
mādhvīka 96, 102, 104—a spirituous liquor ; wine
mārgaṇa 5— N. 5 ; five
mita 66—weight
mihira 60—the sun
muṇḍā-vāṭī 108—barren homestead land
muni 54, 56, 57, 64, 94, 137, 142—N. 7 ; seven
muni 3—N. 9 ; nine
mṛttikā—land ; area of land
mṛttikā-kara 103—land revenue

maitraka 92-94, 96—N. 17 ; seventeen
mailinda 102, 104—a bee
yāminī-pati 90—N. 1 ; one
yuga 27, 103—4 ; four
yuga 40—N. 6 ; six (?), or 2 ; two (? so that rasa-yuga = double 6 = 66)
yugādyā 155—the anniversary of the first day (tithi) of a yuga or of the world
yugma 1—N. 2 ; two
yautakatva 130—the right of dowry
randhra 10—N. 9 ; nine
rasa 12-14, 19, 20, 26, 27, 30, 33, 35-37, 40, 46, 48-51, 53-58, 60, 61, 64, 65, 67, 71, 72, 74, 78, 82, 109, 110, 137—N. 6 ; six
rāidaṅgiyā phukkana 36—the Phukan (the highest officer) in charge of the mel or estate granted to the Barkūwarī, i.e., Chief Queen or of the Rāidaṅgīya-kūwarī (?), i.e. the Third Queen of a reigning Āhom monarch
rājata, rājatī 21, 66—made of silver
rāddhānta 100—established truth ; doctrine
rāma 57, 107—N. 3 ; three
rudra—N. 11 ; eleven
rūpaka 106—N. 1 ; one
roka 46—a hole ; a point of hurt
rolamba 20, 64, 72,—a bee
lakṣma 48—a characteristic
lahitya 106—Lauhitya ; the Brahmaputra
lānmākharu-vaṁśaja-mahāmātya-pravara-śrī-bṛhatphukkana 102—the Barphukan (Bethārām Tāmūlī-Phukan), of the family of Lānmākharu Barphukans
vajra 10—N. 8 ; eight
vanīyaka 28—beggar
vandāru 22—praising ; respectful
varunālaya 28—the ocean
varṇṇa 142—N. 4 ; four
vasu 69, 71, 74—N. 8 ; eight
vahni 107—N. 3 ; three
vākpati 46, 47, 59—Bṛhaspati, the preceptor of the gods
vāṅgāla 108—a person from Vaṅga or further west of it ; a Musalmān
vātī 15, 108 - Skt. vāṭī, vāṭikā ; the site for a house
vāṭṭāli 108 = Skt. vartma + āli ; a road ; of. As. āli-bāṭ
vāṇa 5, 10, 25, 27, 29, 30, 33, 61, 126—N. 5 ; five
vāra 32—N. 7 ; seven
vārtāvaha 148—a messenger ; an Āhom State employee called Kaṭakī
vāsava-vaṁśāvataṁsa 71—an illustrius scion of the race sprung from Indra ; an Āhom monarch
vāstu, vāstu-bhū 108—vāstu-bhūmi ; homestead land
vicārita 85—surpassed (?)

vijitvara 137—victorious ; conqueror
vidyotita 4, 72—illuminated
vidhu 92, 93—N. 1 ; one
vidhu 64—N. 7 ; seven (?)
viprottara 132—brahmatra ; a gift of land made to a brāhman
vimoka 46—removal ; termination
vidūra-bhūmir naya-ratna-vallyāḥ 101, 152, 153, 154, 155—cat's-eye-gem-producing land, which produces creeper-like gems of politics ; a great expert in statecraft
viyat 5—N. 0 ; zero
viśikha 28—5 ; five
viśrāṇana 50, 97, 101—gift ; donation ; giving away
viṣuva 107—the equinox
viṣphāra—expanding ; expansion
vistīrṇā 149—given away ; extended by way of gift
vītihotra 106—N. 3 ; three
vṛttikāra 106—an artisan
vṛttimayī bhūmi 130—land in the form of grant
vṛtra-śatru 80—Indra
vṛndāraka 12—a chief
veda 19, 28, 59, 60, 106—N. 4 ; four
vedāṅga 28—N. 6 ; six
vairi-vāraṇa-dāraṇa / vidāraṇa-pañcānana / mṛgendra 34, 58, 60, 65, 143—one who is to the enemy a veritable lion tearing into shreds an elephant
vyādāt 149—gave away
vyoman 6, 26—0 ; zero
śakra-vaṁśa 47, 87—the race sprung from Indra ; the line of Āhom kings
śalabhatāṁ prāptāḥ 142—have become like moths (to the pratāpavahni, fire of valour, of the king)
śaśī 21, 65—N. 1 ; one
śaśabhṛt 23—N. 1 ; one
śaśāṅka 19, 29, 37, 40, 93, 103—N. 1 ; one
śaśī 21, 65—1 ; one
śātakumbha 26, 82—gold
śā-bhū, śā-bhūmi, sā-bhū 108—śāli-bhūmi ; land for cultivation of śāli rice
śāsana 106—royal charter ; land grant made through a charter
śikharin 27—a mountain
śi-thā 108—a class of land (?)
śukha 108 = Skt. śuṣka = Prakrit sukkha ; dry ; dried up
śuddhyā 108—all told ; in the total ; cf. Bengali sab śuddha (all told)
śubhrāṁśu 15—N. 1 ; one
śokelka-kalvīrava 84—strong like a lion (?)
śyamuyā 97 = As. çamuwā ; a class of Āhom subjects above the common

people, called kāḍī or pāik, who are liable to render physical service to the State, and below the rank of officers, viṣayā

śrī-gaḍagañā-sandikai-bṛhatphukkana 12—the Barphukan of the Sandikai (Handiqui) family of Gaḍgāo

śrī-dihiṅga-deśādhyakṣa-bṛhatphukkana 26—the Barphukan of the Dihiṅgīyā family

śrīparṇa 49, 62—a lotus

śrī-bṛhatphukkana 10—the Barphukan, the Āhom viceroy and commander-in-chief posted at Gauhati

śrī-bhūmi-karaṇa-saṁ-kā 108—the Kāyastha attached to the office of land revenue

śrīmat-taruna-duvarā-bṛhatphukkana 33, 46, 77—a Barphukan of the Taruṇ Duvarā family

śrīmad-anuja-duvarā-bṛhatphukkana 16, 17, 18—Vijaya or Sarujanā (As.=Skt. anuja), the Barphukan of the (Taruṇ) Duvarā family

śrīmad-amara-dhavomādhava-vandita 149—one adored by the sovereign of gods and the husband of Umā, that is, Indra and Śiva

śrīmad-dihiṅgiyā-vaḍa-vaḍuvā 15—the Barbaruā of the family of Dihiṅgīyā Barbaruās. Barbaruā was 'the Āhom officer who was the head of the executive wielding control over all judicial, revenue and even military functions' (S. K. Bhuyan)

śrīmal-lāhana-vaṁśodbhava 78—(the Barphukan,) born in the family of Lāhan Barbaruās

śrī-śukla-pūrvva-dhvaja 3—Śukladhvaja, alias Cilārāy, the brother of, and Commander-in-chief under, the Koc king Malladeva *alias* Naranārāyana of Koc-Behār

śrī-śrīmat-svarga-deva 29—an epithet of Āhom kings, considered to have been descendants of Indra

śrī-śrīmat-svarga-nārāyaṇa-deva 13, 14—an epithet of Āhom kings, considered to have been descendants of Indra

śrī-śrī-vīryya-pālaja 24—Indra (?)

śrī-śrī-svarga-nārāyaṇa-deva 7—an epithet of Āhom kings, considered to have been descendants of Indra

śrī-senāpati-bṛhatphukkana 85—Senāpatī (Haranāth Bhitaruwāl Phukan), the Barphukan at Gauhati

śrī-svarga-nārāyaṇa 75, 76—an epithet of Āhom kings, considered to have been descendants of Indra

ṣatpadāyamāna 46—rendered into a bee; like a bee

ṣanmukha 46—Kārtikeya

saṁlīna 152, 153—attached; merged

sattra 92—a residential institution of neo-Vaiṣṇava pontiffs and monks, which has a series of prayer-services, daily and occasional

sattrotsava 103—prayer-services current in sattras

sa(sva)dhayā-purīśa 106, 107—the king of Sa(Sva)dhayā-purī, not so far satisfactorily identified, but probably situated in North-Eastern Assam

santāna 4, 29, 34—spread ; extending
sandikai 82, 122—(anglicised to Handiqui) one of the original seven aristocratic families of Āhoms
sandoha 4, 35—a heap ; mass
sandhikeya 93, 94—Sandikai (q. v.)
sandhikai 96—Sāndikai (q.v.)
sanniṣaṇṇa 82—collected ; seated (?)
samvarta 48, 77—the periodical destruction of the world ; one of the seven clouds rising at the dissolution of the world
sādhvasa 42, 44, 131-36 = sa + dhvasa (dhvaṁsa) ; consternation ; fright
sārtha 4, 20—a collection ; multitude
sindhu 53—N. 7 ; seven
sīmā-nirṇaya-kāraka 107—an officer who demarcates boundaries of land holdings
sutrāma-gotra 61, 64, 97, 100—the race sprung from Indra ; the line of Āhom kings
sudhāṁśu 50—N. 1 ; one
sunaya-caya-manīṣī 97, 100—one learned in different State policies
sura-druma 155—the Kalpa tree ; the divine tree of wishes
sura-śākhin 31, 37—the Kalpa tree ; the divine tree of wishes
senā 58—N. 4 ; four
senādhyakṣa 72—the Commander-in-chief (of the Āhom army)
saumāra-pīṭha 31, 37, 50—one of the four pīṭhas or tantric sacred regions first described in the *Yoginī-tantra* (late 16th cent.), where the Āhoms are called Saumāras ; the Āhom kingdom
saumāreśvara 13, 14, 25, 34—the king of Saumāra ; the Āhom king
sphāra 31, 37—expanse ; expansion
smara-hara 19, 20, 49, 60—an epithet of Śiva
smera 145, 146—smiling
svara 6—N. 7 ; seven
svarga-deva 34—an epithet of Āhom kings, considered to have been descendants of Indra
svarga-nareśa 58—an epithet of Āhom kings, considered to have been descendants of Indra
svarga-nṛpa 61—an epithet of Āhom kings, considered to have been descendants of Indra
svarga-bhūpālaka 61—an epithet of Āhom kings, considered to have been descendants of Indra
svarga-rāja 47—an epithet of Āhom kings, considered to have been descendants of Indra
svargāvataraṇa-samaya-gṛhīta, svargāvatāra-samaya-dhṛta 34, 35—beginning from the time of the descent of the Āhom monarchs from Heavens
svargāvatārāvadhi, svargāvarohāvadhi 22, 46—since the time of descent of Āhom monarchs from Heavens ; from the beginning of Āhom history

svargeśa-vaṁśāvataṁsa, svargeśa-vaṁśodbhava 55, 69—sprung from the race of Indra; born in a family of Āhom monarchs
svarnadī 107—a river, generally identified with the Subansiri
svāda 69—N. 6; six
svādvī 96—vine; grape
haya 59, 65—N. 7; seven
hayāsura 56—a demon in the shape of a horse, said to have been killed by Viṣṇu in his Hayagrīva form (*K. P.*)
hayāsura-ripu 5—Viṣṇu, who assumed the Hayagrīva-Mādhava form after killing the demon, Haya (*K. P.*)
harāsya 29—N. 5; five
hala 89, 98, 99—a measure of land
hiṇḍira, hiṇḍīra 12, 27, 28, 68, 70, 73—'cuttle-fish bone (supposed to be the congealed foam of the sea, samudra-phena), Sāhitya-darpaṇa' (Monier-Williams)
hima-kiraṇa 101—the moon
hima-jyoti 8—N. 1; one
hutāśa 103—N. 3; three
heti 142—a weapon

সংশোধন-সংযোজন

সংশোধন : ভূমিকা

পৃষ্ঠাত	শাৰীত	এইটো অশুদ্ধ	এইটোহে শুদ্ধ
৫	১৪	'পুটক'	আৰু হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ প্ৰদীপ-নৈবেদ্যৰ কলিত (৬৪) 'পুটক'
১৩	২৩	গৃহানৱ (?)	গৃহানন
১৭	২২	১৮৪৮	১৮৪৪
১৮	১	১৫০৬, ১৫৮৪	১৫০৭, ১৬৮৫
১৮	৫	ধৰণীনাথ	ধৰণীকান্ত
১৯	৯	-হিণ্ডিৰ-	-হিণ্ডীৰ-
১৯	১২	-প্ৰতোল্যা	অতো
২০	১	'ভূম্পতেঃ'	'ভূমীপতেঃ'
২০	৬	৮৩	৮.৩
২২	১৪	নাই।	নাই। বা 'বিশেশ্বৰ' শব্দটো 'বিষেশ্বৰ' হ'বনেকি ?
২৩	২৪	রুদ্রসিংহ	রুদ্রসিংহ (১৬৯৬-১৭১৪)
২৪	৮	বহীত 'ভূন্দিল'ৰ ঠাই 'ভূণ্ডিল' আৰু	বহীত
২৫	১৩	ভূৱৰাৰ পুত্ৰ অনুজ ('ভেকা')	ভূৱৰা ওৰফে অনুজ (সকজনা)
২৫	২৩	'ভেকা'	বিজয়ৰ আন নাম সকজনা। 'সকজনা'
২৫	২৩	ভেকা	সকজনা ওৰফে বিজয়
২৫	২৮	কিন্তু এইবোৰ	এই
২৬	১০	বুজাইছে।	বুজাইছে। কলি ৬৪, আৰু তাৰ টোকা (পিঠি ৫২) চাওক।
২৬	২৫	(ভেকা)	বা সকজনা (বিজয়)
২৭	৩	(ভেকা)	বা সকজনা (বিজয়)
২৭	৯	(ভেকা)	বা সকজনা (বিজয়

পৃষ্ঠাত	শাৰীত	এইটো অশুদ্ধ	এইটোহে শুদ্ধ
২৯	২১	'ৱেশ্মৈতন্নয়নাব্ধি'ৰ ঠাইত	'ৱেশ্মৈতদ্দয়নাব্ধি'ৰ ঠাইত
২৯	২৪	(ডেকা)	বা সকজনা (বিজয়)
৩০	১৫	ফল্গুৎসৱ	ফল্গুৎসৱ
৩১	১	গদাধৰসিংহ আৰু বুঢ়াজনা ৰজাই (?)	গদাধৰসিংহ বুঢ়াজনা ৰজাই
৩১	১৯-২২	একবচনত। আনফালে ১৬৪৩ · ···টোকা চাওক। একবচনত।	
৩৫		ফলি ১৬-ৰ	এইখন ফলি ৩২-ৰ পিছত দিয়া হ'লে ভাল আছিল। ফলি ১৬ আৰু ৬৪-ৰ
৩৭	২৩	সিচৰতি	সিঁচৰতি
৩৮	৫	শিৱসিংহ।	শিৱসিংহ। পাত্ৰ—(ডেকাজনা) তৰুণ দুৱৰা বৰফুকন।
৩৮	১৯	দুখন	তিনিখন
৩৮	২২	অনুৰূপ	অনুৰূপ। 'কিৰীটৈৰ্নিষেৱ্যমান'-ৰ ঠাইত 'কিৰীটৈঃ সেৱ্যমান-' পাঠ গ্ৰহণীয়।
৪৩	১৮	শ্পদলক্ষমৰক্ষণবি	শ্পদলক্ষ্মৰক্ষণবি
৪৫	১	ডকা	ডেকা
৫৭	শিৰোনামা	তামৰ	শিলৰ
৬৪	১৬	১৭২০	১৭০২
৭৫	২৭	অনুমতি	অনুমতি লৈ
৯৩	১,১১	ডেকা	সকজনা বা বিজয়

সংশোধন : ফলিৰ পাঠ

১	৩	ত্ৰবলি-	ত্ৰবলি-
৪	১৩	স্বৰ	স্বৰ-
৫	১০	-ভূমিপতেঃ	ভূমীপতেঃ
৬	৫	শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰয়ণদেৱ	শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ
৬	৫	ঔৰৰ	ও বৰ-
৬	৮	-ৱিদ্যোতিতভাস্তৰণ-	-ৱিদ্যোতিতভাস্বৰণ-
৮	৭	হৰি (?)	ইতি
১৪	১	-ৰোলস্ব-	-ৰোলম্ব-

পৃষ্ঠাত	শাৰীত	এইটো অশুদ্ধ	এইটোহে শুদ্ধ
১৮	৬	-কল-ধৌত-	-কলধৌত-ধৌত-
১৮	৯	-বৃহৎফুক্কন°	-বৃহৎফুক্কনঃ
১৮	১০	কমলেশ্বৰস্যাদেশাদিষ্টক-	কমলেশ্বৰস্য নৃপদিষ্টক-
২০	৫	পঞ্চবিশত্যধিক-	পঞ্চবিংশত্যধিক-
২১	২১	১৬৬৩ শকত	১৬৫৩ শকত
২৩	১৫	-সম্ভূতস্তমিদং	-সম্ভূতস্তস্তেদং
২৩	১৭	সত্ৰ	সচঙ্গি সত্ৰ
২৫	৩	-পদাম্বুজ-	-তৎপদাম্বুজ-
২৫	৯	-জাল-	-জালা-জাল-
২৫	১২	-মহেন্দ্ৰানাং-	-মহী-মহেন্দ্ৰানাং-
২৬	৭	-কিৰীটৈৰ্নিষেব্যমানো	-কিৰীটৈঃ সেব্যমানো
২৯	৫-৬	বৰদেউৰী— ১ ————	বৰদেউৰী—১ ———— ৩
		শূদ্ৰ পাইক—৪৫৩	শূদ্ৰ পাইক—৪৫ (সংযোজন চাওক)
৩১	১০	১৬৩১	১৬৬১
৩১	১২-১৩	বিচিত্ৰ-কুশলিন্বিণ্যা-ত্তাৰিণী(?) সাধ্বসাং(?)	বিচিত্ৰ-কুশলিন্যুত্তাৰিণী সাধ্বসাৎ
৩২	৬	ললে	লাল
৩২	১৪	বিচিত্ৰ-কুশলিনা তাৰিণী(?) সম্বেম্বতে(?)	বিচিত্ৰ-কুশলিন্যুত্তাৰিণী সাধ্বসাৎ
৩২	১৫	কুলজকণাদিত্যেন নাজগেৰয়া (?)	-কুলাজ-তৰুণাদিত্যেন নানকাৰদা
৩২	শিৰোনামা	মাড়ে গাঁৱৰ	মাড়ে আৰু কোকৰিয়া গাঁৱৰ
৩৩	৩	পুৰা	৮০ পুৰা
৩৩	৭	শ্ৰীযুক্ত-কণ-	শ্ৰীযুত-তৰুণ- [শ্ৰীমত্তৰুণ-]
৩৩	১২	ৰাৰ	বাৰ
৩৪	১	৮শ্ৰী	,৮৭
৩৪	৪	ধেনু-বিতৰণ-	-বিতৰণ-
৩৪	১১	দিগঙ্গণাগণ-	দিগঙ্গনা-গণ-
৩৬	১৩	-শ্ৰীযুতত্তৰুণ-	-শ্ৰীযুত-তৰুণ-

পৃষ্ঠাত	শাৰীত	এইটো অশুদ্ধ	এইটোহে শুদ্ধ
৪০	৬	স্বস্তি	শ্ৰীৰাম—/৵৭
৪০	৬	-ৰাগাদি-	-ৰাদিত-
৪১	১	ওঁ	৵৭
৪২	৮	দীনৌচ্ছ- (?)	দীনৌঘ-
৪২	১২	-কাৰেণ, -ধৰণ্যো	-ধাৰেণ, -ধৰণৌ
৪৩	৭	স্বস্তি	৵৭ স্বস্তি
৪৩	৮	সুখগাথগুল-	ভূখণ্ডাখণ্ডল-
৪৩	৯	গোত্ৰানন্দ-	গোত্ৰামন্দ-
৪৪	১	-সেৱী-	-সেৱি-
৪৪	১০	ভুলিৰ	ভুনিৰ
৪৫	৬	গ্ৰাম ও	গ্ৰামত
৪৬	২	বৃহৎফুকন-সুত্ৰ-মাত্ৰায়াং-সজায়াসুত-দ্বয়-প্ৰয়সে	বৃহৎফুকনস্তৎপিতৃ-মাত্ৰাত্ম-স্বজায়া-সুতদ্বয়-শ্ৰেয়সে
৪৬	৩	-বহিত সধুপ-দীপ-শতকং	-বহিত[-ভূমি-সমেতং] সধূপ-দীপষট্‌কং
৪৬	৪	তন্ডুল-বধ-তাণ্ডুলাভিঃ (?)প্ৰতি-সংক্ৰান্তীয়-নৈবেদ্য-শতকঞ্চ	তণ্ডুল-লৱণ-তাম্বুলাদিভিঃ প্ৰতি-সংক্ৰান্তীয়-নৈবেদ্য-ষট্‌কঞ্চ
৪৬	৯	বৰফুকনক	বৰফুকনে দিয়া
৪৬	১৩	কবি	বাৰি
৪৬	২১	১৬খন	৬খন
৪৭	১৭	-প্ৰকাৰকাত (?)-	-প্ৰজাৱজ্জাত-
৪৮	২	-বৃহৎফুকন-	-বৃহৎফুকনস্
৪৯	৪	-নিজসিজে-	-নিৱাসিনে
৫০	২	ৰূপেণাল্লিত-	ৰূপেণাম্লিত-
৫১	শিৰোনামা	দত্ত ভুমিৰ	দত্ত অৰ্থাদিৰ
৫১	৭-৮	দত্তামিমৰ্থাদি-	দত্তাৰ্থাদি-
৫৩	১	-ৱাহিনী-	-ৱৰ-ৱাহিনী-
৫৪	৫	দাগ	দান
৫৫	৬	-মন্ত্ৰি-স্বাৰ্থ (?)-গণণীয়-	-মন্ত্ৰি-সাৰ্থ-[অগ্ৰ-]-গণণীয়-শ্ৰীমৎ-কীৰ্তিচন্দ্ৰ-বড়বড় ৱাম্বয়াম্বুকূলক - মন্ত্ৰি - গণ - [অগ্ৰ-] গণণীয়-

পৃষ্ঠাত	শাৰীত	এইটো অশুদ্ধ	এইটোহে শুদ্ধ
৫৫	৮	১৬৬৮	১৬৮৬
৫৬	১৬	সা দিয়া শুঃ ১।০ সা	সা
৬০	১৫	ভুবা	ভুবা
৬৫	৫ (২য় স্তম্ভ)	ঘুবিয়াল সয়কব—/১	ঘুবিয়াল সয়কব—/১ মহাই ঘাটত তেলিয়া—কেওঁট কলিয়া। ভা°—মহু। হৰিবোল। কলিতা সয়কব—/১
৭০	২	শোকেন্দ্ৰ-কৰীবৰঃ (?)	সোৎকণ্ঠ-কণ্ঠীৰবঃ
৮১	১২	-প্ৰ[দ]ত্তাং	-প্ৰ[দ]ত্তান্
৮৪	৪	১৭২৭	১৭২১
৮৭	৪	-বংশোৎপন্ন-	-বংশোৎপল-
৮৭	৪-৫	-ভূমিন্দ্ৰয়বক্তবল্যা (?)	-ভূমিৰ্ম্ময়-বস্ত্ৰ-বল্ল্যাঃ
৮৭	৫	-কুল (?)-	-কুল-
৮৭	৫-৬	-লিপ্ত-হিম-	-লিপ্তহিন-
৯০	শিৰোনামা	ভূমি-দানব	ভূমি-কবব
৯১	১৮	-দিব্রিবন্দ-	-দিব্রিবৃন্দ-
৯৪	৬	-বংশাংশ-	-বংশাংস-
৯৪	১৩	পতিঃ পূজিতঃ	পতি-পূজিতঃ
৯৪	১৬	বিতিহোত্ৰে সৰূপকে নাম	ৰীতিহোত্ৰে সৰূপকে * * * নাম
৯৭	১৫	উপাসৰাসুদেৱকাঃ	উপনসাৰাসুদেৱকঃ
১০০	৯	হি*	হি * ১
১০১	১	গং*	গং * ১০
১০২	১০	শ্ৰীসৰ্ম্মণশ্চাস-	শ্ৰীসাগৰ-সৰ্ম্মণশ্চাস-
১১৩	১৬	কাবকুণ (?)	কাবকুন
১২৩	শিৰোনামা	[শক অনুল্লিখিত]	১৬৭৭
১২৫	শিৰোনাম [ফলি-সংখ্যা]	১৩৫	১৩৯
১৪১	৭	-তোষী	-তোষী
১৪১	১৭	কাৰিব	কাৰিব

সংযোজন : ভূমিকা

পৃ° ৩১

বুঢ়াজন ৰজা।—চুলিকফা ল'ৰাৰজাৰ পিছত ৰজা হোৱা চুপাতফা গদাধৰসিংহকে বুঢ়া-ৰজা বোলা হয়। হলিৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে লেখিছে (পৃ: ৩৭) : 'পরে চামগুরিয়া লরাগোহাঞিকে রাজা করিল।……তাঁহাক টঙ্গালি চেপি অর্থাৎ পটরজ্জু দ্বারা গলদেশ বদ্ধ করিয়া নিঃশেষ করণান্তর তুঙ্গখুঙ্গিয়া বুঢ়া রাজাকে রাজা করিলেকে।'

পৃ° ৬০, ফলি ৭৫ :

প্ৰাণপতি ব্ৰাহ্মণ :

অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ৰ ডক্টৰ ৰবীন্দ্ৰ দেৱ চৌধুৰীৰপৰা কাশীবল্লভ দেৱ চৌধুৰীৰ নিৰ্দেশক্ৰমে ৰঘুনাথ দ্বিজে লেখা প্ৰাণপতি ব্ৰাহ্মণৰ উপৰি পুৰুষ "ধৱল গুৰুৰ বংশাৱলী" এখনি পোৱা হৈছিল। এই বংশাৱলীমতে পূৰ্বতে ধৰ্মপাল ৰজাই কামৰূপলৈ কনৌজ-দেশৰপৰা ব্ৰাহ্মণ আনি পাতিছিল। ধৰ্মপালৰ বংশৰ উচ্ছেদ হোৱাত বাৰভূঞাৰ অত্যাচাৰত বহুত ব্ৰাহ্মণ মৰিল, বহুত দেশান্তৰলৈ গ'ল। কনৌজৰ গঙ্গাধৰ নামে এজন বিপ্ৰ-পুত্ৰ সাতজন সন্ন্যাসীৰ লগত তেওঁলোকৰ সেৱা কৰি কামৰূপৰ মুগুৰিয়া গাঁও পায়হি। তাতে সন্ন্যাসীয়ে গঙ্গাধৰৰ বিয়া পাতি দিয়ে। গঙ্গাধৰৰ পুৰুষোত্তম নামে পুত্ৰ হোৱাত তেওঁ সন্ন্যাসীৰ লগত সন্ন্যাসী হয়, ধৱল গুৰু নাম পায় আৰু গৃহ এৰে। পুৰুষোত্তমে গৰু চাৰি ফুৰোঁতে পূৰ্বমুখে অভিযান কৰি অহা নৰনাৰায়ণ-চিলাৰায়ৰ চকুত পৰে। তেওঁলোকে ল'ৰাটি কিছু দিন নি লগত ৰাখে আৰু পিছত চৌকা-পানীশাল (পাঠশালা) গাঁওখন প্ৰৱৰ্তনৰ বাবে তেওঁক দিয়ে। পুৰুষোত্তম ওচৰৰ মুগুৰিয়াতে বৈ পিছত দুনাই নৰনাৰায়ণৰ লগত ৰয়গৈ। এইবাৰ ৰজাই চিলাৰায়ৰে আলচি সৰিহ চাকলাৰ (গাঁও) অধিকাৰী কৰি চৌকা-পানীশালাই সৈতে ব্ৰহ্মত্ৰ দি পুৰুষোত্তমক চৌধাৰী পাতে। সৰিহৰ পূৰ্বদিশে কালিন্দী, পছিমত ভদ্ৰা নৈ, বিছাম্নালা, উত্তৰে গোৱিন্দপুৰ, দক্ষিণে সৰিহ গাঁও। পুৰুষোত্তমৰ তিনি পুত্ৰ—পীতাম্বৰ, দুখনাথ, শ্ৰীনিৱাস। ১৪৬৪ (বেদ-ঋতু-মনু) শকত পুৰুষোত্তমৰ জন্ম আৰু ১৫৪১ (দেহ-বেদ-বাণ-চন্দ্ৰ) শকত ৪২ বছৰ চৌধাৰী-বিষয়-ভোগৰ পিছত মৃত্যু। তেওঁৰ পিছত পীতাম্বৰ চৌধাৰী, শ্ৰীনিৱাস পাটোৱাৰী, দুখনাথ বৰুৱা হ'ল। ১৫৪৬ শকত পীতাম্বৰৰ মৃত্যুত তেওঁৰ ৰৰপুত্ৰ বিশ্বনাথ পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ আজ্ঞাত চৌধাৰী হ'ল। সেই সময়তে কামৰূপত মোগল শাসন আৰু পৰগণাবন্দি প্ৰৱৰ্তিল আৰু মকৰম খান কামৰূপৰ শাসক হ'ল। বিশ্বনাথৰ পুত্ৰ কন্দৰ্পেশ্বৰক বজালী পৰগণাৰ চৌধাৰী কৰি ফাৰ্চী সনদ দিয়া হ'ল। এইবাৰ আকৌ গদাধৰসিংহই মোগলক খেদাই কামৰূপ অধিকাৰ কৰিলে। কন্দৰ্পৰ গাত বিষ-বস্ত্ৰ দি মৰা হ'ল। বিশ্বনাথৰ দ্বিতীয় পুত্ৰ ৰামদেৱৰ পুতেক সৰ্বেশ্বৰ চৌধাৰী হ'ল। তেওঁৰ পিছত 'তেওঁৰ পুতেক ৰঘুনাথ, তেওঁৰ পিছত তেওঁৰ বিমাতৃ-পুত্ৰ জয়বল্লভৰ প্ৰথম পুত্ৰ প্ৰাণপতি বজালীৰ চৌধাৰী হৈ প্ৰমত্তসিংহৰ বল্লভ হৈ উঠিল আৰু ৰাজেশ্বৰসিংহ, লক্ষ্মীসিংহৰ আমোললৈকে ষাঠি বছৰমান প্ৰবল প্ৰতাপেৰে বজালী পৰগণা শাসন কৰি ১৭০২ শকত (পক্ষ-শূন্য-মৈত্ৰ) প্ৰাগ্‌জ্যোতিষত মৃত্যু বৰণ কৰে।

সংযোজন ঃ ফলিৰ পাঠ

পৃ° ১৭

২৪শ ফলিৰ (সিদ্ধেশ্বৰ দেৱালয়) তপছিল অংশৰ বহুতোখিনি অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত নাছিল। কামৰূপৰ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰ মহাফেজখানাৰ মহজৰ বহীত (১৩৭) এই অংশটো পাঁচটা স্তম্ভত দিয়া আছে এইদৰে।—

গ্ৰামৰ হদ
পুবে মাটী পৰ্ব্বত টোয়াৰ শত্ৰ
পশ্চীমে দিঘীৰ পশ্চীম পাৰ
উত্তৰে বঙ্গেশ্বৰৰ সীমা দক্ষীণে
লোহীত আৰে ভিতৰত দোল
জাত্ৰাত লগাব দিঘী বিলৰ ১ৰূপ
বড়বিলাৰ ১

২

দেওড়ি ব্ৰাৰ্ম্মন

ৰামজিবন	।
কৰ্ণপুৰ	।
গুবিন্দ	।
কাশীনাথ	।
বিদ্যাবিনোদ	।
সন্তানন্দ	।
পাঠক	
লক্ষীপতি	।
গোপাল	।
ভবনাথ	।
	২।

আশামী	গীৰি	পোৱা
চান্দবয়ান জু°	১	১॥
ৰামহৰি জু°	১	১৸
ৰামভদ্ৰ জু°	১	২
নাওথবা জু	১	।
কনাই জু	১	।
দয়ালু জু	১	।
দুমৰু জু	১	।
গুবিন্দ কৈ°	১	॥
তাতি—		
আধিয়া কৈ°	১	৩
গোবা জু	১	২।০
সৰু বঙ্গেস্বৰৰ		

দেখা যায় কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ বহীত সেৱাইত তালিকাৰ বহুত অংশ বাদ পৰি গৈছে। কামৰূপ উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়ৰ মহজৰ বহীত (২৪৭) এই তালিকা যথেষ্ট সুদীৰ্ঘ। তলত তাক দিয়া হ'ল।

সেবাইত ব্ৰাহ্মণ	
বড়দেউৰি—	২
নিলকণ্ট পাঠক—	১
	৩

শুদ্ৰ পাইক—	৪৫
আটপৰিয়া—	২
চামৰধৰা—	২
চত্ৰধৰা—	১
ডগুধৰা—	২
ত্ৰিশুলধৰা—	১
ঢুলিয়াদগৰিয়া—	২
কালিয়া—	১
দবাদাৰিঘৰমচা—	১
পালি—	৬
চতুৰ্কীৰ্ত্তনিয়া—	৩৮
ডুবৰিখলাসাৰা—	১
গোৰখিয়া—	১
বাৰীচোৱাখৰিয়া—	১
ভাণ্ডাৰকাহেত—	১
ভণ্ডাৰি—	১
মুদিয়াৰ—	১
মলিয়াসাৰা—	৩
ওঝা—	১
চাউলকৰা—	
পানীআনা—	১
	৩২৮

লিকচৌ	
বড়ফু°—	২।
ভট্টাচাৰ্য্যৰ—	২।
শেৱাচলৰাৰ	১
দলইৰ—	১
সক মজুমদাৰৰ—	॥
	৬।

থাকীল ৬	
আৰ ধন ৫ টকিৰ দৰে	
বচ্চৰি—	৩০৮০
সোৰনচাহ গ্ৰামৰ—	
ফৰিঙ্গতি জমি ৩ বি°	
৶১০ দৰে বচ্চৰি	৯।৶
বিলৰ ৰূপ—	১
পৰ্ব্বতৰ ৰূ—	৫
	৪৫।৶

নিত্য নৈবেদ্যত ভগন	
চাউল ৪ চটাক	৮ গ
মাহ ডা° ॥ পো°	১।
লোন ১ তোলা	১
আদা ১ তোলা	।
তামোল ৫ টা	১।
পান ১ গু	১।
বাত্তিৰ তেল ॥ পো°	১৫
ঘিউ ১ তো	১॥•
ধুপ ৫ টা	।
	/৯৮

মাহিনা কৰি	২৮১২॥
বৎস্বৰি ক°	৩৩/১০
মো কৰা	১৬॥১৫

নিত্য ভোগত কৰি——

চাউল	৭ কঠা	১৪গ°
মুগ	১ ক	৫
ঘিউ	৪ তো	৬
লোন	৫ চো	৫
পান	৪ পা	।
তামোল	২ টা	॥
ঝালুক	১ চো	১॥
চক	২ টা	৪
		/১৬।

মাহিনা কৰি	৩।৶৭॥
বচৰি কৰি	৪০৮১০
মো কৰা	২০।৶৫

পুৰিত ভগন কৰি——

চাউল	১ এটা	২ গ°
গাখিৰ	১ ভৰা	২॥
ঘিউ	২	৩
গুৰ	২	৩
		১০॥

মাহিনা ক—	৮১৫
বচ্ছৰি ক—	১০।/
মো কৰা—	৫৶১০

পঞ্চমহাপৰ্ব্বত

চাউল	৪	৮ গ°
মাহ	১ক	২॥
মুগ	১ক	৫
লোন	২ তোলা	২
তামো	৪ টা	১
পান	১ গু	১।
ধুপ	৫টা	।
আদা	১ তো°	।
গাখিৰ	১ ভা°	২॥
গুৰ	১ তো	।
		/৩

এইদৰে কাতিৰ বিহু
মাঘৰ বিহু বৈশাখী
বিহু অসোকষ্টমি
সিবৰাত্ৰি————
ভগন কৰি————

বচ্ছৰি——	।/১৫
মো কৰা——	৶১৭॥

চাৰি একাদশিত———
ভগন কৰি

চাউল	৪ কঠা	৮ গ°
মাহ ডা°	১ কঠা	২॥
মুগ	১ ক	৫
ঘিউ	১ তো	১॥
ধুপ	৫ টা	।
আদা	১ চো	।
গাখিৰ	১ ভা°	২॥
গুড়	১ চো	।
তামোল	৪ টা	১
পান	১ গু°	১।
		/২॥

বচ্চৰিত————		।১০
মো কৰা		৶৫

সবত কালী পূজাৰ

ভগনত কৰি————

চাউল	৪০ সেৰ	॥
মাঁছা	৩ সেৰ	১৫
মুগ	২ সে	/
তেল	১ পো	/১০
ঘিউ	২ সে	৸০
গুৰ	২ সে°	৶০
আদা	/। পো°	২॥
তামোল	।/	।/
পান	২ বি°	৶১০
ঝালুক	৪ চো	৮
লোণ	॥ তো	৶
জবা	১০ টা	/
ধুপ	১ বি°	১
চকহাৰি	১৪ টা	/
ব্রাহ্মর্নৰ দখিনা		১ কা°
মো কৰা		১॥৶১৬।

দৌলজাত্রাত

ভগন কৰি————

চাউল	৪০ শেৰ	॥
মাহা	৩ শেৰ	১৫
মুগ	২ শেৰ	/
তেল	১ শেৰ	/১০
ঘিউ	২ শেৰ	৸০
লোন	॥	৶
গুৰ	২	৶
আদা	/২	২॥
ঝালুক	৪ তোলা	৮
গাখিৰ	২ ভা°	৫
তামোল	।/	।/
পান	১ বি°	/৫
চকহাৰি	১৪	/
ব্রাহ্মর্নক দখিনা		১ কা°
মো কৰা		১॥/১২৸

মুঠত খৰচ————

বৎস্বৰি

নিত্য নৈবেদ্যৰ	১৬॥১৫
নিত্য ভোগত	২০।৶৫
নিত্য পুৰিত	৪॥
পঞ্চপর্ব্বত	৶৭॥
চাৰি একাদসিত	৶৬
মহাপূজাত	১॥৶১৩
ভুঈর্বাস্তিৰ	/১১॥
দৌলজাত্রাত	১॥৶১৩।
সতকিনা	৶১৸
মুঠত	৪৫।৶

হাতিমুড়া পর্ব্বতৰ পুবে দৌলৰ কাখৰ পচিমে দলনি উত্তৰে বড় নিজৰা দখিনে কনাই বৰলী বাওা বিল এহী চতুৰহদে জমা ৫ ৰূপ দেউৰি ব্রাহ্মর্ণ সব অদানিয়াৰ হদৰ ভিতৰত পর্ব্বতৰ বাড়ি ভেটীৰ খুত উৰাৰ তাৰ এক লৰ নাপাই— সিলটোকো কৈ° ৫ পাইক—

পৃ° ৩০

৪০শ ফলিৰ (উমানন্দ) বিৱৰণ 'বাহী'ত (১৫-৩) দিয়া হোৱা নাছিল। কামৰূপ উপাযুক্তৰ মহাফেজখানাৰ মহজৰ বহীত সংস্কৃত অংশ 'ইতি ১৬৬১ শক' বুলি শেষ কৰি তলৰ তালিকা সন্নিবিষ্ট হৈছে।—

ব্ৰাহ্মন বড়দেউৰি	৫	ঢুলীয়া	২
ভাগবতি	১	দগবিয়া	১
নিলকণ্ট পাঠক	২	কালিয়া	১
মহিমন পাঠক	২	দবাদাৰি	১
ৰুদ্ৰ পাঠক	২	সিঙ্গাদাৰি	১
পাৰ্থীৱ সিবপূজাৰি	১	ওজাপালি	৮
সুপকাৰক	২	গায়নবায়ন	১২
দৈবজ্ঞ	১	লস্কৰ	১
	১৬	ভোগৰ আলধৰা	১
		ভণ্ডাৰকাথ	১
সুদ্ৰ সেবাইত	১২৯৸	মুদিয়াৰ	১
আটপৰিয়া	৪	ভণ্ডাৰি	২
বটা ধৰা	১	মলিয়া	৪
ছত্ৰোধৰা	১	গাখিৰঅনা	২
চামৰধৰা	২	কহাৰ	॥০
ডগুধৰা	৪	ধোবা	।০
তৃশুলধৰা	১	ডাৰমৰা	১
ঢোপধৰা	১	দৰ্য্যি	।
গোথৰিয়া (?)	১	খৰিভাৰি	২
পদপাঠক	১	চোতালসাৰা	১
ধুপবটা	১	কুমাৰ	২
লাকবান্ধা	১	তেলীয়া	৩॥
ছুলীয়া	২	সৰা	১
ছুৰৰি	২	দিহদাৰ	১
পানিতোলা	১	ঠাকুৰিয়া	৭

খাতোয়াল	১৩
গৰখীয়া	১
বাৰিচোৱা	৩
ধানভৰালি	১
ধানবানা	২
হাথিমাহুত	১
সনিয়া	১
ঘাহি	৫
	১০৫॥

লিকচৌ

বড়ফুকনেৰ	১৩
দলইৰ	৫
মজুন্দাৰৰ	১॥
সেৱাচলয়াৰ	২
লষ্কৰৰ	১।
ভৰালকাথৰ	১॥
মুদিয়াৰৰ	॥
	২৪॥

উৎপন্ন

জমিৰ কাটল	১৬১॥	
নিজ পাইক গ্ৰামকাত গীৰি		
প° বড়ভাগ——		
মৌজে সোনাপুৰ	৬৶	৫ সচ°
মৌজে বাইপাটৰ	৬॥	
মৌজে যানাবাৰ	২।	৯ সচ°
ধনুকাৰ	৩৶	
ওৰগোবাল	২॥	

পৰং খেত্ৰী——		
মৌ° হাতিযানা	৮॥	৮ স°
কলাকুচিৰ	১৩।	৯ ফ°
মৌ° ধোবাটাৰি	৮	
প° বঙ্গেস্বৰ——		
মৌ° ভালাঙ্গিৰ	১৮	১৪
মৌ° সাংসাৰি	১৭৶	
পৰং কোমাৰভাগ——		
মৌ° পানিতামাসিক	১৬	৮ স°
মৌ° বোৰকাৰবা°	২০।	৫
মৌ° চন্দ্ৰপুৰ	২।	
	১২৫৶	

এই ১৩ গ্ৰাম দৰবস্তে জনে জমি পচৰিয়া গ্ৰামৰ ১৩ টকা জমা বামেগাঞৰ পাইক ৪॥ এই ভকতে ভাঙ্গ কা নিৰমালি দিব——
খাত——২ খান

শ্ৰীশ্ৰী৺উমামন্দ গোসাঞীৰ ঠাইত

সক ১৭১৫ সকৰ মাঘৰ ৬ দিন জোয়াতে বৃহস্পতিবাৰে ৺৺ৰ দেবৰ আজ্ঞা খাৰঘৰিয়া ফুকনে কৈ দিচেহি ৺ৰ বড়জনা আইকুৱৰি ৺ৰ কৰ্ম্মত উচৰ্গ কৰি দিয়া হৈচে ঢেকিয়াল ফুকনৰ ভাগৰ মোচাসিকৰ কুৰিৰ বাপু গধেয়াক দৰ্য্যি বাবে দিলে পুত্ৰ পৌত্ৰাদিকৰ্ম্মে ৺৺সেবা খাটী দৰ্য্যি যন কৰি থাকিব ইহাত কোনজনে বিৰধ আচৰিব নাপাই

পৃ° ১৯

গুৱাহাটী নগৰৰ পশ্চিম দ্বাৰৰ শিলৰ ফলি, ১৬৫৪ শক

বৰ্তমান সংকলনত এইখন ২৮-শ লিপি। ভূমিকাৰ ৩২-৩৩ পিঠি আৰু Introduction-অৰ ১৫৩ পিঠি চাওক। এই ফলিৰ স্পষ্ট পাঠ মূলত '-হাৱ-' (-হৰ-), '-হিঙীৰ-' (-হিঙিৰ-), 'প্ৰাগ্‌জ্যোতিস্পুৰ-' (প্ৰাগ্‌জ্যোতিঃপুৰ-), আৰু 'অতো' (প্ৰতোল্যা)। 'অতো'ৰ স্থানত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী আৰু সোণাৰাম চৌধুৰীৰ সংশোধন 'প্ৰতোল্যা' (বা 'পতোল্যা') আৱশ্যকীয় যেন নালাগে। '-দ্বাৰ-মৃদ্-' -অৰ ঠাইত '-দ্বাৰং মৃদ্-' বা '-দ্বাৰম্‌ৃদ্-' হ'লেহে ভাল।

মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ ৰূপৰ মুদ্ৰা, ১৪৭৭ শক

ষোড়শ শতিকাৰ মাজভাগৰ শঙ্কৰদেৱ-নৰনাৰায়ণৰ কালৰ অসমীয়া লিপিৰ নিদৰ্শন-ৰূপে আৰু ১৪৮৭ শকৰ কামাখ্যা মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি (এই সংকলনত ৩-সংখ্যক) লগত তুলনীয় বস্তু হিচাপে চাৰিটা নাৰায়ণী ৰূপৰ চিত্ৰ (চিত্ৰ-ফলক ৩ক) সন্নিৱেশ কৰা হ'ল। তাৰ পাঠ একাদিক্ৰমে :

	সমুখ	পিঠি-মুখ
১	শ্ৰীশ্ৰী মল্লৰনাৰা য়ণভূপাল স্য শাকে ১৪৭৭	শ্ৰীশ্ৰী শিৱচৰণ কমলমধু কৰস্য
২	শ্ৰীশ্ৰী মল্লৰনাৰা য়ণভূপাল স্য শাকে ১৪..	শ্ৰীশ্ৰী শিৱচৰণ কমলমধু কৰস্য
৩	শ্ৰীশ্ৰী মল্লৰনাৰা য়ণস্য শাকে ১৪৭৭	শ্ৰীশ্ৰী শিৱচৰণ কমলমধু কৰস্য
৪	শ্ৰীশ্ৰী মল্লৰণাৰা য়ণস্য শাকে ১৪৭৭	শ্ৰীশ্ৰী শিৱচৰণ কমলমধু কৰস্য

তলৰ ফলি দুখনি দীৰ্ঘেশ্বৰী-মন্দিৰৰ বৰদেউৰীৰ বংশৰ শ্ৰীৰথীন্দ্ৰচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যৰপৰা পোৱা হৈছিল।—

দীৰ্ঘেশ্বৰী মন্দিৰৰ তাম্ৰৰ ফলি, ১৬৬১ শক

স্বস্তি সমৰ-সীম-নিস্সীম-পৰাক্ৰম-শ্ৰীশ্ৰীদীৰ্ঘেশ্বৰি-পদাব্জ-মধুকৰ-ৰাজাধি/ৰাজ-শ্ৰীশ্ৰীশিৱসিংহ-নৃপাজ্ঞামুত্তমাঙ্গে নিধায় তৎপ্ৰেমাধান-বিধান-প্ৰধান-/সেন্যাপতি-শ্ৰীতৰুণ-দুৱৰা-বৃহৎফুকনেন ৺পুণ্যাৰ্থ°[1] ৺প্ৰত্যহঃপু/জাৰ্থং শশধৰ-ৰস[2]-তৰ্ক-হৰিণাঙ্ক-শাকে দেৱোত্তৰ-নিবন্ধ-তাম্ৰ-পত্ৰিকেয়ং

ব্ৰাহ্মন—		দগবিয়া—	১	থাকিল—		৭।
বৰদেউৰি—	২	কালিয়া—	১	আৰে বৎসৰি তক পৰ দৰে ধন		৩৫॥
সুপকাৰ—	১	খৰিভাৰি—	১	ভোগনৈবেদ্য ওগ ব্যবহৃত ভগন দ্ৰব্য		
চণ্ডিপাঠক—	১	ঢুৱৰি—	১		থান	দৰ
	৪	ধানবনা—	১	চাউল—	১১॥ সে ০	খাত
সুদ্ৰ সেৱাইত—	৫০।	খাতোৱাল বাড়িচো—	৪	মাহ—	১	২॥
আৰে আঠপৰিয়া—	২	গৰখিয়া—	১	ঘিউ—	৯ তো	৪॥
চামৰ ধৰা—	১	মাচজোগনি—	॥	লোন—	৮	৩
চত্ৰধৰা—	১	সাড়া—	১	তেল—	৸	৭॥
ডণ্ডধৰা—	২	ঠাকুৰিয়া—	১	তামোল—	৪ গ	২
ভণ্ডাৰি—	৮	খলাসৰা দবাদাৰি—	১	পান—	২॥ গু	১।
ভণ্ডাৰকাথ—	১	লিকচৌ—		আদা—	২ তো	।
ভোগৰ আলধৰা—	১	বড়ফুকন—	৫	গাখিৰ—	২ ভা	২॥
পানিতোলা—	১	দলৈৰ—	১॥	গুড়—	।	১।
ঠাইমচা দবাদৰি—	১	দেৱালৰ কাকতী—	১	ধুপ—	১২ টা	।
মলিয়া—	১	সেৱাচলোৱা—	১	ঝালুক—	১ তো	১।
ওঝাপালি—	৩	বড়দেউৰিৰ—	১	চক—	৩ টা	১॥
ঢুলিয়া—	১		৪৩			/৮

মূল পাঠ : ১ পুন্যাৰ্থ° ২ ৰব-

1. Copperplate Inscription of the Dīrgheśvarī Temple, 1661 Śaka

स्वस्ति समर-सीम-निस्सीम-पराक्रम-श्रीश्रीदीर्घेश्वरि-पदाब्ज-मधुकर-राजाधि/राज-श्रीश्रीशिवसिंह-नृपाज्ञामुत्तमाङ्गे निधाय तत्प्रेमाधान-विधान-/सेनापति-श्रीतरुण-दुवरा-बृहत्फुकनेन ৺पुण्यार्थं°[1] ৺प्रत्यहः प/जार्थं शशधर-रस[2]-तर्क-हरिणाङ्क-शाके देवोत्तर-निबन्ध-ताम्र-पत्रिकेयं

বৎসৰি ৰূপ—	৩১॥	মুঠত ভগন	৩৩৷৶	মাগুাকটাত	
মাঘৰ বিসু বৈসাখৰ বি		থাকিল ৰূ—	২৷	খাতৰ মাটি—	২৪
সু কাৰ্ত্তিকৰ বিসু সিৱ		পৰ্ব্বতৰ খুত—	২১	বাড়ি—	৮
চতুৰ্দ্দসিত দুৰ্গাষ্টি					
মি নবান্ন এই পৰ্ব্বসক			২৩৷	দঁলৰ কোখত	
লত ভগন ৰূপ—	॥			হাবি মাটি—	১৮
দৌলজাত্ৰাত ভগন—	৷৶	চন্দৰা গাঞঁত			৮২
গন্ধচন্দন কিনা—	১	খাতৰ মাটি—	২৪ পু		
	১৮৶	বাড়ি—	৮	দিঘড়ি বিল—	১ খা

দীৰ্ঘেশ্বৰী মন্দিৰৰ তামৰ ফলি, ১৬৭৯ শক।

৺৭ স্বস্তি সমস্ত-সামন্ত-মুকুট-বিৰাজিত-পাদ-পদ্ম-শক্ৰ-ৰংশাৱতংস-শ্ৰীশ্ৰী-ৰাজেশ্বৰসিংহ-/নৃপাজ্ঞামুত্তমাঙ্গে নিধায় তৎসেৱক-দুৱৰা-কুল-কুমুদ-প্ৰকাশৈক-ৰজনিকৰ-/শ্ৰীযুত-দুৱৰা বৃহৎফুকনেন প্ৰত্যহঃপুণ্য-বিতানায় ৺শ্ৰীপ্ৰদত্তা ভূমি-মনুষ্যাদী/নাং[১] প্ৰমাণ-তাম্ৰ-পট্টিকেয়ং। গ্ৰহ-মুনি-ৰসেন্দু-শাকে।

কামৰূপ দেসৰ ৩ বড়ুযা ও বড়কায়স্থ ও চৌধাৰি ও পটোৱাৰি ও তালুকদাৰ/ ও ঠাকুৰিয়া আনোসকলে সাবধানে জানিব বড়বঙ্গেসৰ সকবঙ্গেসৰ বনভাগ/পচিম্পাৰ এই চাৰি পৰগনাৰ চন্দৰা গ্ৰামৰ পাইক ১৯৸ আৰে গামাটি গোট/পাইকত ৮ পুৰাৰ দৰে ১৫৮ পুৰা আৰে হুদ পুবে দীৰ্ঘেশ্বৰি পৰ্ব্বত পচিমে/নটুৱানচা পৰ্ব্বত বৰ ককালচিগা উত্তৰে গনেশ গোসাঞি দক্ষিণে বনভগিযা ধাসমা···/আলি আৰু আলিপুৰ গাঞঁত মাটি ৪ পুৰা সাত-গাঞৰ পাইক ১৯॥ আৰে গামাটি/নিজে গাঞঁত ১৫৬ পুৰা ডডৰা গাঞঁৰ পাইক ৸ আৰে গামাটি চন্দৰ গাঞঁত ৬ পু/বামুনি গাঞঁৰ পাইক ৫॥ আৰে গামাটি ৬৬ পুৰা তেলেৰা নকুচি বতাকুচি গা/ঞঁৰ পাইক ৬৷ আৰে গামাটি

মূল পাঠ: ১ মহুষ্যাদিনাং

2. Copperplate Inscription of the Dīrgheśvarī Temple, 1679 Śaka

৺१ स्वस्ति समस्त-सामन्त-मुकुट-विराजित-पाद-पद्म-शक्र-वंशावतंस-श्रीश्रीराजेश्वर-सिंह-/नृपाज्ञामुत्तमाङ्गे निधाय तत्सेवक-दुवरा-कुल-कुमुद-प्रकाशैक-रजनिकर-/श्रीयुत-दुवरा-बृहत्फुकनेन प्रत्यहःपुण्य-वितानाय ৺प्रदत्ता भूमि-मनुष्यादी/नां[१] प्रमाण-ताम्र-पट्टिकेयं। ग्रह-मुनि-रसेन्दु-शाके

বামুনি গাঞত ১৮ পুৰা নকুচিত ৮ পুৰা দোপৰ গা/ঞৰ পাইক ১॥ আৰে গামাটি বতাকুচি গাঞত ১২ পুৰা আত বাঝে জোখাৰ উবাৰ/দলনিত মান-মাটি চন্দবা গাঞঁত দলৈৰ ৬ পু° বামুনি গাঞঁত ঠাকুৰিয়াৰ ২ পু° মুঠত/ পাইক ৫৩॥টা গামাটি ৪২৬ পুৰা মানমাটি ১৮ পুৰা ৰাখি জমা মাটি গুচাই/ পাইকৰ স্বকিয় বাঁড়ি সহিতে ৺পুণ্যে গো৺৺নীৰ ঠাইত মাহে পঞ্চপৰ্ব্বত পঠা ৫টা/ বৎসৰি ৬০টা পঠা লগাই পৰম সুখে থাকিব ইহাৰ কৰ কাটল পদ পঞ্চক বেঠ বেগাৰ চোৰ/চিনালা ধুমুসি মাডেসা জলকৰ জবক্ষাৰ চকি হাট ঘাট দান খুত ৰাজদণ্ড ব্যতিৰেক সৰ্ব্ববাব/ পৰিত্যাগ হৈল ইহাক কোনোজনে অন্যথা নাচৰিবেক ইতি শক ১৬৭৯ তাৰিখ ২০ বৈশাখ ?

মৰঙিৰ দেৱীঘৰৰ তামৰ ফলি, ১৭০৫ শক

মোৰ পুৰণি স্নাতকোত্তৰ আৰু গৱেষণাৰ ছাত্ৰ ডক্টৰ মোহিনীকুমাৰ শইকীয়াই মৰঙিৰ শ্ৰীকেশৱ শৰ্মাৰপৰা পোৱা ফলিৰ এটা পেঞ্চিলৰ চাব অধ্যাপক সোনাৰাম বৰুৱাৰ হতুৱাই তোলাই আমালৈ পঠাইছিল। তাৰপৰা তলত পাঠ দিয়া হ'ল।—

৺৭শ্ৰীশ্ৰীহৰি-গুৰু-চৰণ-শৰণ-শশধৰ-হৰ-হীৰ-ক্ষীৰোদ-নীৰ-কৈলাসোদৰ[1]-সোদৰ-কীৰ্ত্তি-/কলাপ-নীৰ-নিধি-ধীৰ-নিজ-ভুজ-বলাৱহেলিত-ভীমাদি-বীৰ-শৰণ-গত-নৰপতি-কুল-/কিৰীট-হীৰ-নীৰ-জীমূত[2]-পদ-তল - খল-জন - নিগ্ৰহ - যম-সমঃ শ্ৰীশ্ৰীগৌৰীনাথসিংহ-নামা/নৃপতি-ললামো জয়তিতৰাম্॥ অনেন ৰাজ্ঞা ভগৱত্যা দশভুজায়াঃ শ্ৰীদুৰ্গাদে-/ৱ্যাঃ সাহ্নিক-পূজন-কৰ্ম্মাঙ্গ-ভূত-হোম-কৰ্ম্মণি ব্ৰহ্মত্বেন শ্ৰীমধুৰাম-নামা ব্ৰাহ্ম-/ণো বাণ-বিয়ন্মুনি-চন্দ্ৰ-শাকে[3] তস্মৈ[4] দীয়তে[5] স্ম অস্য ব্ৰাহ্মণস্য পুত্ৰ-পৌত্ৰাদেশ্চৈ-/তৎ-কৰ্ম্ম-কৰ্তৃত্বাক্ষতাৰ্থং[6] অয়ং ৰাজা ভাৱিনো ভূপান্ প্ৰাৰ্থয়তে[7] স্ম হে হে ভূপা ভা-/ৱিনো ধৰ্ম্মচাৰা এতদ্ যাচে নম্ৰ-বদ্ধাঞ্জলিৰ্ব্বঃ।

---

3. Copperplpte Inscripiion of the Devīghar, Marangi, 1705 Śaka.

॥७१श्रीश्रीहरि-गुरु-चरण-शरण-शशधर-हर-हीर-क्षीरोद-नीर-कैलासोदर[1]-सोदर-कीर्त्ति-/कलाप-नीर-निधि-धीर-निज-भुज-बलावहेलित-भीमादि-वीर-शरण-गत-नरपति-कुल-/किरीट-हीर-नीर-जीमूत[2]-पद-तल-खल-जन-निग्रह-यम-समः श्रीश्रीगौरीनाथसिंह-नामा/नृपति-ललामो जयतितराम् ॥ अनेन राज्ञा भगवत्या दशभुजायाः श्रीदुर्गादे-/व्याः साह्निक-पूजन-कर्म्माङ्ग-भूत-होम-कर्म्मणि ब्रह्मत्वेन श्रीमधुराम-नामा ब्राह्म-/णो बाण-वियन्मुनि-चन्द्र-शाके[3] तस्मै[4] दीयते[5] स्म अस्य ब्राह्मणस्य पुत्र-पौत्रादेश्चै-/तत्-कर्म्म-कर्तृत्वाक्षतार्थं[6] अयं राजा भाविनो भूपान् प्रार्थयते[7] स्म हे हे भूपा भा-/विनो धर्म्मचारा एतद् याचे नम्र-

যো[২]য়ং ধৰ্ম্মঃ স্থাপিতো লোক-/পূজ্যো নোল্লংঘ্যো [২] যং জাত-ধীবৈ-ৰ্ভৱন্তিঃ। কিঞ্চাস্ত ব্ৰাহ্মণস্যেনাং বৃত্তিং ৰক্ষত/ভূভুজঃ। মা গ্ৰহীষ্ট কৰাংশ্চাপি ভো পুত্ৰ-পৌত্ৰাদিকস্য[৮] চ। মমৈতাং[৯] প্ৰাৰ্থ-/নাং জ্ঞাত্বা যে কুৰ্ব্বন্ত্যন্যথাপি[১০] চ। ভৱিষ্যন্তি নৃপাস্তে তু পাপিনো ধৰ্ম্মঘাতকাঃ/১৭০৫ শকত দেৱীঘৰৰ দশভুজা গোসানিৰ ব্ৰহ্মাত্ত-কৰ্ম্মৰ ঠাকুৰক উৎসৰ্গি দিয়া মাটি কালু-/গ্ৰামত ৪ পুৰা মৰঙিৰ মুবল টুপত ৮ পুৰা ইয়ত্তী ভুমীকৎস্হজ্যানেন[১১] ৰাজ্ঞা মধুৰাম-জয়ৰাম-আনাদৰ-/ব্ৰাহ্মণেভ্যঃ দত্তা॥ এতৰ্থকমাসামাক্ষৰমপৰ-পৃষ্ঠে—॥

ফলিত ১ 'কৈল্যাসোদৰ-', ২ (মৃ ॰ষ্ট সুবুজি।), ৩ (ইয়াতে 'নিযুক্তঃ' বা তেনে কিবা এটা হ'লে ভাল হলহেঁতেন নে কি!), ৪ 'তৈস্য', ৫ 'দিয়তে', ৬ 'তৃ'-('ত্ত'টো 'তৃ' যেনকৈহে লেখা।), ৭ পাৰ্থয়তে, ৮ 'কৈস্য'('কস্য'টো 'কৈস্য'হে আছে), ৯ মমৈতং, ১০ -ন্ত্যন্যথাপি, ১১ য্যা-। হাইফেন, 'ৰ'ৰ চিন আৰু হসন্তৰ চিন ইয়াত লগাই দিয়া হৈছে।

यद्वाञक्लिर्व्वः। यो[ऽ]यं धर्म्मः स्थापितो लोक-/पूज्यो नोल्लंघ्यो [ऽ] यं जात-धीरै-र्भवद्भिः। किञ्चास्य ब्राह्मणस्यैनां वृत्तिं रक्षत/भूभुजः। मा ग्रहीष्ट करांश्चापि भो पुत्र-पौत्रादिकस्य[८] च। ममैतां[९] प्रार्थ-/नां ज्ञात्वा ये कुर्व्वन्त्यन्यथापि[१०] च। भविष्यन्ति नृपास्ते तु पापिनो धर्म्मघातकाः/हृयत्तीभूमीस्त्वत्युज्यानेन[११] राज्ञा मधुराम-जयराम-आनादर-/ब्राह्मणेभ्यः दत्ता॥ एतर्थकमासामाक्षरमपर-पृष्ठे—॥

The original read 1 कैल्यासोदर-, 4 तस्यै, 5 दियते, 6 -तृ-, 7 पार्थयते, 8 -कैस्य, 9 ममैतं, 10 -न्त्यन्यथापि, 11 -य्या-. The मृ 2 ष्टीमूल is unclear. At 3 a word like नियुक्त is needed.

Addendum et Corrigendum

to the Introduction, Footnotes to the Text, and Glossary

Readers are requested to insert the additions and corrections in the body of the book. Some of these additions and corrections have already been suggested in the Introduction.

INTRODUCTION

P.136, line 20 : Read 'Bhadrakānta' for 'Bhadrachandra'.

P.142, caption 4 : Read *1499 Śaka/1577 A.D.* for *1419 Śaka/1497 A.D.*

P.143, caption 5 : Read *1505 Śaka/1583 A.D.* for *1605 Śaka/1683 A.D.*

P.149, caption 18 : Read *a Dāmodarīyā Sattra at Pāṭbāusī* for *the Paṭbausī-sattra.*

P.152, l.9 : *A*dd. : 'That Gadādhara was called 'Buḍhā-rajā' is borne out by Haliram Dhekiyal Phukan (p. 37).

P.157, caption 41 : Read *1661 Śaka/1739 A.D.* for *1611 Śaka/1739 A.D.*

P.172, caption 79 : Read *1692 Śaka* for *1662 Śaka.*

P.176, caption 87 : Read *1787 A.D.* for *1737 A.D,*

P.208, caption 140: Read *1774 A.D.* for *1714 A.D.*

P.209, caption 144 : Read *1705 Śaka/1785 A.D.* for *1704 Śaka/1782 A.D.*

FOOTNOTES TO THE TEXT

P.1, l.6 : Read तरणि- for ब्रलि- .

P.4, l.9 : Read -कुलोत्तंसे for -कुलोरंसे .

P.5, l.9 : Read -भूमीपतेः for -भूमिपतेः .

P.6, l.5 : Read -विद्योतितान्तस्करण- for -विद्योतितास्तरण- .

P.8, l.8 : Read इति for इवि(?) .

P.11, l.2*: Read 'and Bāusī-parganās' for 'Bāusī-Parganā'.

P.12, l.1 : Read 'Dharmottara' for 'Brahmottara'.

P.14, l.14 : Better read -थके for थाके for the sake of metre, even though the third line do not conform to it (Śārdūlavikrīḍita).

P.15, l.13 : Read चेरमैतजयनाक्षिव- for चेरमैतद्वयनाक्षिव- ,

P.18, ll.6-7 : Read -कल-धौत-धौत- for -कल-धौत- .

P.18, l.10 : Read कमलेश्वरस्य ह्यविदक- for कमलेश्वरस्यादेवाविदक- .

P.19, 1.10 : Read -द्वार- for -दर- and -हिण्डीर- for -हिण्डिर .

P.19, 112 : Read अतो for प्रतोक्या .

P.25, 1.2 : Read -सत्पद्माम्बुज- for -पद्माम्बुज-

P.25, 1.9 : Read -ज्वाला-जाल- for -जाल- .

P.26, 1.9 : Read किरीटैः सेव्यमानो for किरीटैर्निषेव्यमाणो .

P.31, 1.8 : For विचित्र-कुशलिकिण्डुत्तारिणी साध्वसा, which we found very doubtful, we can now very well read विचित्र-कुशलिन्युत्तारिणी साध्वसात् .

P.32, 1.9 : For विचित्र-कुशलिना तारिणी यद्रेसते, which we found unsatisfactory, we can now possibly read विचित्र-कुशलिन्युत्तारिणी साध्वसात् .

P.32, 1.10 : For -कुलजातकणाविस्येन नाजगेरवा we may perhaps read -कुलाब्ज-तरुणाविस्येन नामकारवा ॥

P.34, 1.3 : For ॐ श्री read ৺৭ .

P.34, 1.5 : Read -वितरण- for -धेनु-वितरण- .

P.34, 1.13 : Read -दिगङ्गना- for -दिगङ्गणा- .

P.36, 1.13 : Read -श्रीयुत-तरुण- for -श्रीयुतस्तरुण- .

P.40 1.10 : At the top read श्रीराम, and then ৺৭ at the beginning of the first line.

P.40, 1.11 : Read -वादित- for -रागादि- .

P.41, 1.3 : For ॐ read ৺৭ .

P.42, 1.9 : Read दीनौघ- for दीनौघ-(?) .

P.42, 1.13 : Read द्वारेण for -कारेण and -धरणौ for -धरण्यौ .

P.43,11.10-13 : Read ৺৭ स्वस्ति for स्वस्ति, -भूखण्डाखण्डल- for -मुखण्डाखण्डल and -गोत्रासम्द- for -गोत्रानम्द- .

P.45, 1.1 : Read 'Saktāpārā' for 'Śaktipara'.

P.46. 11.25 : All the five lines should be emended to read : दुवरा-वृहत्कुलनलस्थित-माजात्म-स्वजाया-छत-हय-ओपसे वाटिका-सहित-अष्टावधा-धिक-विंशति-हय-पुष्क-मित - भूकर - रहित - [भूमि - समेतं], सधूप-दीप-चट्कं सतैलसाधारं, तण्डुल-लवण-ताम्बूलादिभिः प्रतिसंक्रान्तीय-नैवेद्य-चट्कस्य प्रादात् मुनि-विधु-रसेन्दु-शाके ॥

P.47, 1.6 : Read -प्रज्ञापञ्जात- for -प्रज्ञापञ्जात-(?).

P.48, l.2 : Read -बृहत्कुक्कनस्- for -बृहत्कुक्कन- .

P.49, l.5 : Read -निवासिने for -निजसिजे(?)?.

P.50, l.3 : Read ७/१ at the beginning of the plate.

P.50, l.4 : Read स्वंगाथ- for स्वगाथ- .

P.51, l.1 : Read 'Grant of Money, etc.' for 'Land Grant'.

P.51, l.10 : Read 'Siddheśvara' for 'Sidheśvara'.

P.52, l.14 : Read -वर-वाहिनी- for -वाहिनी- .

P.55, ll.4-5 : Read -मन्त्रि-सार्थ-[अग्र-]गणनीय-श्रीमत्कीर्त्तिचन्द्र-बडबड्वाह्रयानुकूलक-मन्त्रि-गण-[अग्र-]गणनीय- for -मन्त्रि-स्वार्थ(?)-गणनीय- .

P.55, l.7 : Read '१६८६' for '१६६८'.

P.58, l.2 : Read '1687' for '1681'.

P.59, ll.9-10: Read 'Copperplate' for 'Rock', and '1692' for '1622'.

P.64, l.5 : Read -चयान् for -चयान .

P.70, l.2 : Read सोत्कण्ठ-कण्ठीरवः for घोकेल्क-कल्वीरवः(?) .

P.78, ll.10,12 : Read -मुकुट- for मुकुट-, and -निर्म्माणमकारि for -निर्म्माणककारि .

P.84, l.5 : Read '1721' for '1727'.

P.87, ll.6-8 : Read -वंशोत्पल- for -वंशोत्पन्न-, -भूमिर्न्नय-रत्न-वसुधाः for भूमिन्ध-परक्वल्याः(?), -कुल- for -कुल(?)-, and -क्लिस्नुहिन- for -क्लिस्प-हिम- .

P.88, l.3 : Read 'Documents' for 'Document', and 'Barbanghar-parganā' for 'Barbangshar, etc., parganās'.

P,90, l.1 : Read 'Land Revenue' for 'Land'.

P.94, ll.5,9,12 : Read -वंशांस- for वंशांश-, -पति-पुजितः for पतिः पुजितः, वीतिहोत्रे सरूपके * * * नाम for वितिहोत्रे सरूपके नाम .

P.97, l.15 : Read ढपनसाह्राछदेवकः for ढपासह्राछदेवकाः .

P.100, l.7 : Read हि*१ for हि* .

P. 101, l.1 : Read गं*१० for गं* .

P.102, l.8 : Read श्रीसागरसर्म्मणश्चास- for श्रीसर्म्मणश्चास- .

P.107, l.1 : Read 'CANNON' for 'CANNONS'.

P.112 : At the top of the foot-note read 'APPENDIX C'.

P118, l.1 : Read 'and' for 'aud' .

P.123. l,1 : Read '137A' for '337A'.

P.133. 1,2 : Read '1705' for '1704',

P.137. 1.2 : Read '1714' for '1718'.

P.144. 1.3 : Read 'Devottara and Pāiks' for 'Devottara'.

P.161. 1.28 : Read '74' for '94'.

P.163. 1.29 : Read *-Puṣkarinī* for *-upṣkarinī*.

P.164. 1.18 : Read '46, 65' for '46'.

P.167. 1.44 : Read '*śotkaṇṭha-kaṇṭhīrava* 70—the passionate or roaring lion (?)' for '*śokelka-kaṭvīrava* 84—strong like a lion'

P.168. 1.12 : Read '58' for '77,' and add to 1.13 : 'Invariably, however, this term is used as the name of Dekājanā Duvarā Barphukan, *alias* Gadādhara, of the Taruṇ-Duvarā family.'

P.168. 1.29 : Read *śrī-śrī-vīryya(dharma)-pūlaja* for *śrī-śrī-vīryya-pūlaja*.

TEXT p. 19 INTRO., p. 153 : Rock inscription of the Western Gateway of the Gauhati City : The original reads -हार- for -हर-, -हिण्डोर- for -हिण्डिर-, प्राग्ज्योतिष्पुर- for प्राग्ज्योति:पुर- and अतो for प्रतोल्या (which emendation of Chaudhuri and Goswami does not seem to be called for in view of the clear and meaningfull text).

PLATE 4. : King Naranārāyana's Silver Coin : The facsimile of four silver coins (rupee ?) is given here as specimens of mid-16th century Assamese script, comparable to Naranārāyana and Śukladhvaja's rock inscriptions of the Kāmākhya temple on the Nilāchala, Gauhati, of 1487 Śaka/1565 A.D. The text of the coins is given below in order of their placing :

	Front	Obverse
1	श्रीश्री	श्रीश्री
	मल्लनारा	शिवचरण
	यणभूपाल	कमलमधु
	स्य शाके	करस्य
	१४७७	

	Front	Obverse
2	श्रीश्री	श्रीश्री
	मल्लरनारा	शिवचरण
	यणभूपाक	कमलमधु
	स्य शाके	करस्य
	१४··	
3	श्रीश्री	श्रीश्री
	मल्लरणारा	शिवचरण
	यनस्य शाके	कमलमधु
	१४७७	करस्य
4	श्रीश्री	श्रीश्री
	मल्लरणारा	शिवचरण
	यणस्य शाके	कमलमधु
	१४७७	करस्य

ভূমিকা আৰু শাসন আদিৰ অসমীয়া মূল-পাঠৰ

নিৰ্ঘণ্ট

ভূমিকাৰ ১১৩-১৬ পিঠিত চৰকাৰ কামৰূপ আৰু চৰকাৰ দক্ষিণ কূলৰ পৰগণা, তালুক আৰু মৌজা অৰ্থাৎ গাঁৱৰ নামৰ এখনি নিৰ্ঘণ্ট দিয়া হৈছে। ইয়াত সেই নামবোৰ দিয়া নহ'ল।

[ভ.=ভূমিকা ; ম.=মূল পাঠ]

INDEX

TO THE INTRODUCTION AND THE SANSKRIT IN THE FOOTNOTES TO THE TEXT

ABBREVIATIONS : I.=Introduction ; T.=text ; g.=god, goddess ; l.=language, k.=king ; q=queen ; r.=river ; s.=script ; t.=temple

SELECT BIBLIOGRAPHY

Ahmed, Khan Chowdhuri Amanatullah, *Kochbihārer Itihās* (কোচবিহারের ইতিহাস), part I, Cooch Behar, 1936

Barua, Kanaklal, *Studies in the Early History of Assam*, ed. Maheswar Neog, Gauhati-Jorhat, 1973

Bhattacharyya Vidyavinod, Padmanath, *Kāmarūpa-śāsanāvalī* (কামরূপ-শাসনাবলী), Rangpur, 1338 B.S.

Bhuyau, Suryya Kumar, '*Mahārāj Rājeśvarasimha Svargadeva*' (মহাৰাজ ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ), pub. serially in the *Bāhī*, Vol. XV. now to be pub. in book form

——, ed., *Kāmarūpar Buranjī* (কামৰূপৰ বুৰঞ্জী), Gauhati, 1930

——, tr., *Tungkhungia Buranjī*, O.U.P., London, 1933

——. compiled, *Burañjīmūlak Prabandhāvalīr Tālikā* (বুৰঞ্জীমূলক প্ৰবন্ধাৱলীৰ তালিকা), Gauhati, 1955

Datta-Baruah, *Prāchīn Kāmarūpīya Kāyastha Samājar Itivṛitta* (প্ৰাচীন কামৰূপীয় কায়স্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত), Nalbari, 1941

Gait, Edward A., *A History of Assam*, ed. 2, Calcutta, 1926

——, *Report on the Progress of Historical Research in Assam*, Shillong, 1897

Goswami, Hemchandra, *Hemchandra Goswāmī Rachanāvalī*, (হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী ৰচনাৱলী), ed. B.Sarma, Jorhat, 1893 Śaka

Sarma, Dharanikanta, *Kāmākhyā-tīrtha* (কামাখ্যা তীৰ্থ)

Sircar, D.C., *Indian Epigraphy*, Delhi-Varanasi-Patna, 1965

——, *Indian Epigraphical Glossary*, Delhi-Varanasi-Patna, 1966

Tāmūlī-Phukan, Kasinath, *Assam Buranji* (আসাম বুৰঞ্জি পুথি), Calcutta, 1909

JOURNALS, PERIODICALS, ETC.

Ālochanī (আলোচনী), monthly, ed. Radhanath Changkakati, Dibrugarh

Asam Sāhitya Sabha Patrikā (অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা), quarterly, ed. Chandradhar Barua, and others, Jorhat

Āwāhan (আৱাহন), monthly, ed. Dinanath Sarma, Calcutta

Bāhī (বাঁহী), monthly, ed, Lakshminath Bezbaroa, Calcutta-Gauhati

Bardaichilā (বৰদৈচিলা), annual, Banti Sahitya Mandir, Teok

Chetanā (চেতনা), bi-monthly, ed. Ambikagiri Raychaudhuri, Gauhati

Jayantī (জয়ন্তী). fortnightly, ed. Raghunath Chaudhari, Gauhati.

Journal oj the Assam Research Society. ed. Kanaklal Barua, Gauhati

Journal of Ancient Indian History, ed. D. C. Sircar. Calcutta

Journal of the University of Gauhati, Arts, ed. Maheswar Neog, Gauhati

Milan (মিলন), quarterly, ed. Dimbeswar Neog, Gauhati

Surabhi (সুৰভি), bi-monthly, ed. Raghunath Chaudhari, Gauhati

The Work of Kamrup Anusandhan Samiti, Gauhati, 1920

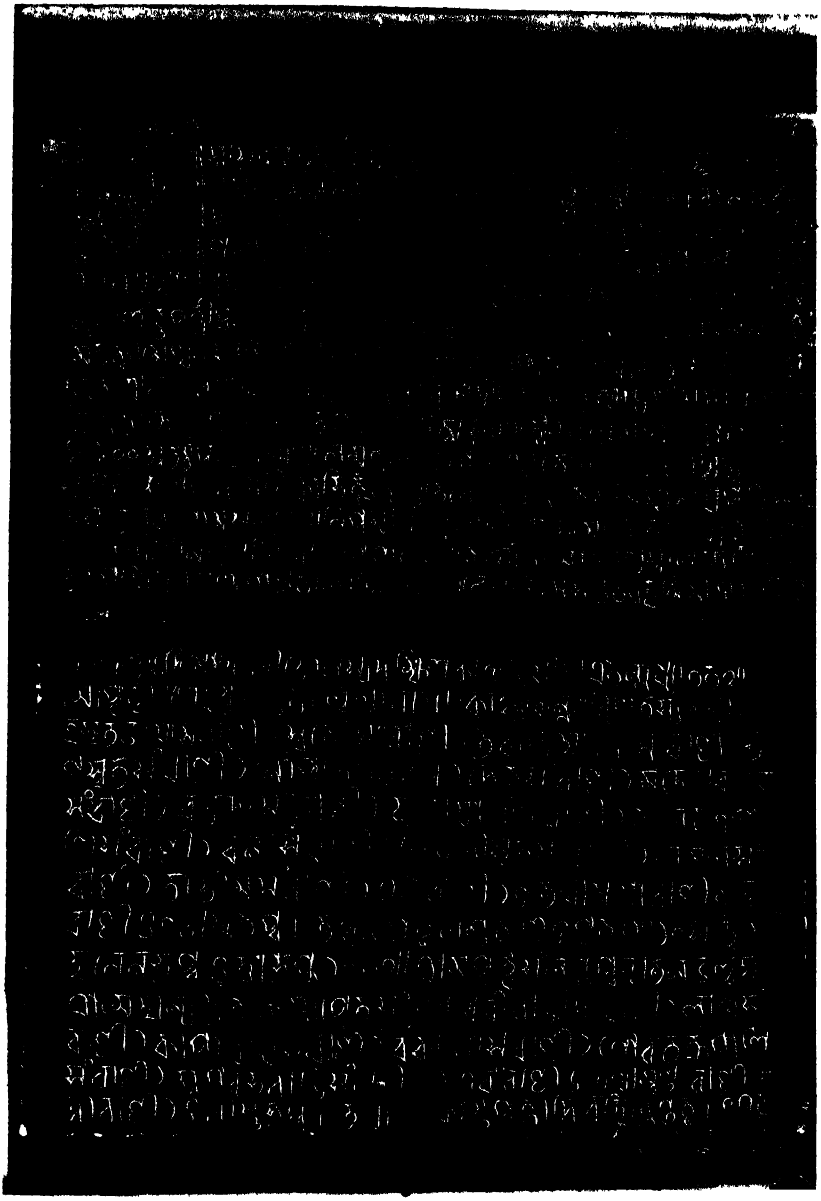
Ushā (ঊষা), monthly, ed. Padmanath Gohaiu Barua, Tezpur

Vaṅgīya Sāhitya Parishad Patrikā (বঙ্গীয় সাহিত্য পৰিষৎ পত্ৰিকা), Calcutta

MANUSCRIPT COMPILATIONS

Mahzar Book (মহজৰ বহী), Mahāfezkhānā. Office of the Deputy Commissioner, Kamrup District, Gauhati

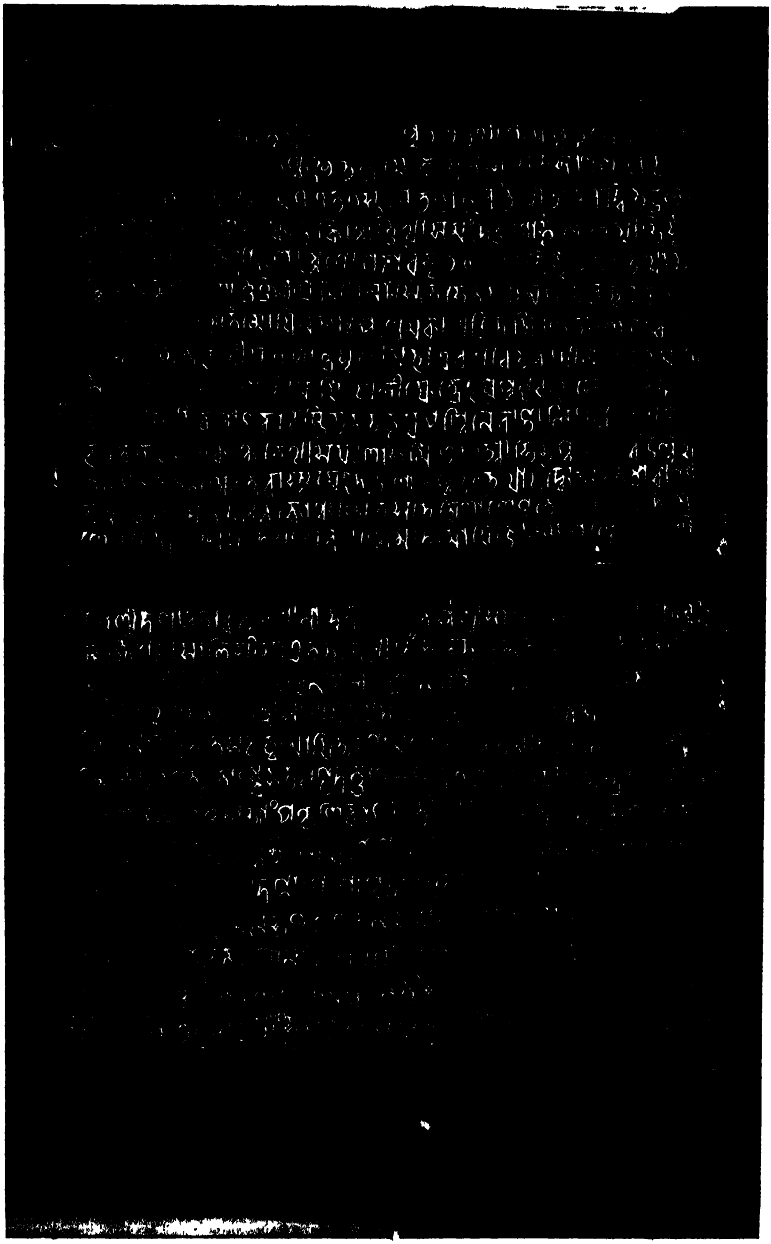
Texts of Copper-plate Inscriptions, Rock Inscriptions. Perū-kākats, etc. Kāmarūpa Anusandhān Samiti, Gauhati

108 Nilāchala Copperplates of King Mādhava-deva, Plates 1, 2a

১০৮ কামৰূপেশ্বৰ মাধৱ-দেৱৰ নীলাচল তাম্ৰশাসন, ফলি ১ ২ক

১

108 Nīlāchala Copperplates of King Mādhava-deva, Plates 2b, 3
১০৮ কামৰূপেশ্বৰ মাধৱ-দেৱৰ নীলাচল তাম্ৰশাসন, ফলি ২খ, ৩

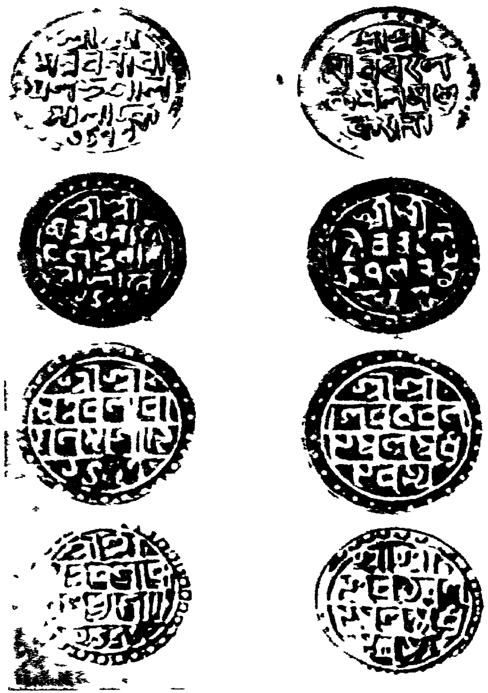
1 Kanai barasi-bowa Rock Inscription 1205 A.D.

১ কানাই-বৰশী-বোৱা শিলা-লিপি ১১২৭ শক

3 Rock Inscription of Nilāchala Kamakhyā 1565 A.D.

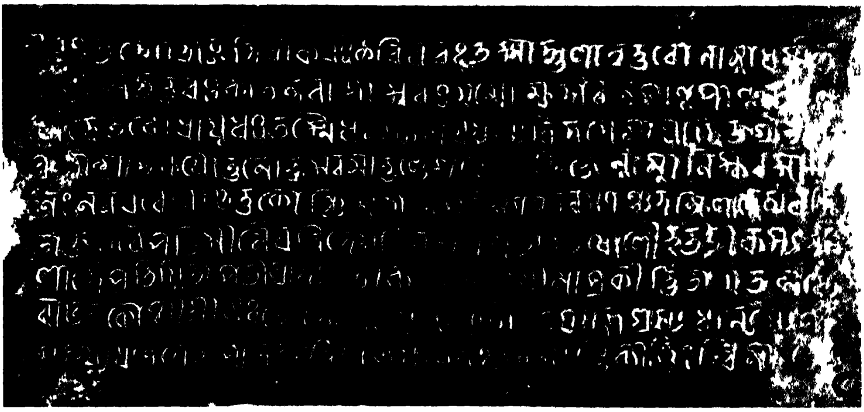
৩ নীলাচলৰ কামাখ্যা মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি ১৪৮৭ শক

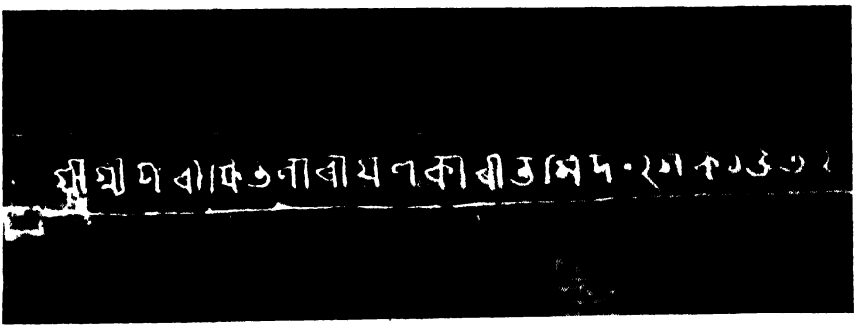
ς · · ɲ 101 King Naranarāyana's Silver Coins
সংযোজন ১০ ১৮৩ নৰনাৰায়ণৰ ৰূপৰ মুদ্ৰা

10 Lachit Nāmjāni Barphukan's Victory Pillar 1667
১০ লাচিত নামজানি বৰফুকনৰ জয়স্তম্ভ ১৫৮৯ শক

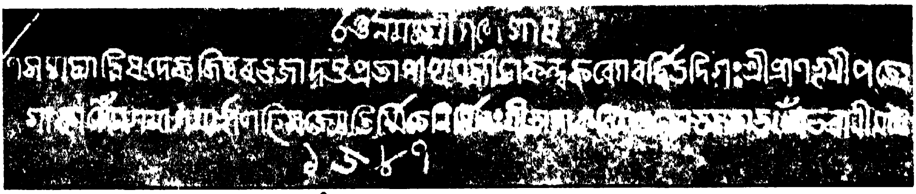
INTRO p. 140 Rauttakoñchi Copperplate Inscription, 1339
পৃ০ ১৪০ ৰজা পুৰুষোত্তম-দাসৰ ৰাউত্তকোঞ্চি তামৰ ফলি, ১২৬১ শক

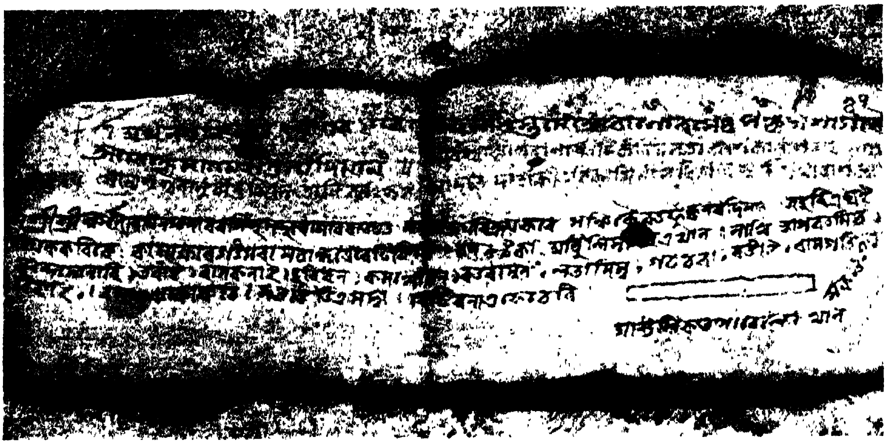
125 Parīksitanārāyana's Cannon Inscription 1710
১২৫ ৰজা পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ হিলৈৰ লেখা, ১৬৩২ শক

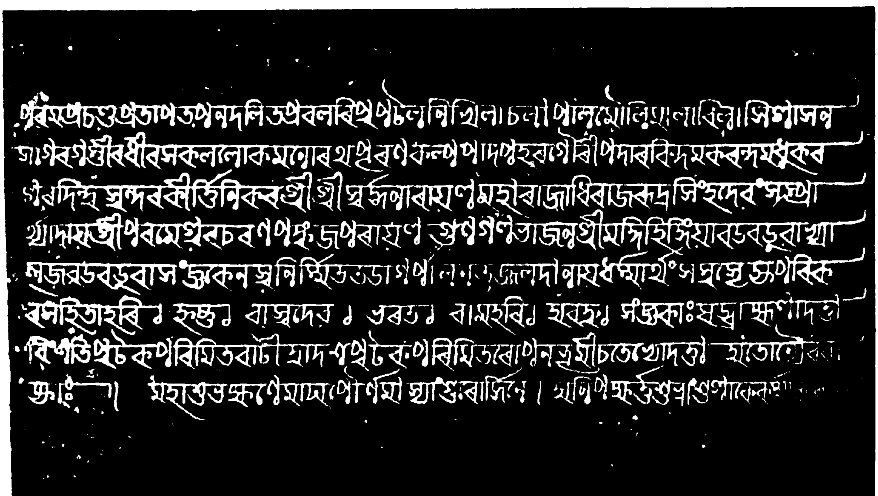
TEXT p. 109 Gadādharasiṁha's Inscription on Mughal Cannon, 1682
পৃ০ ১০৯ মোগলৰ বৰতোপত গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ লেখা, ১৬০৪ শক

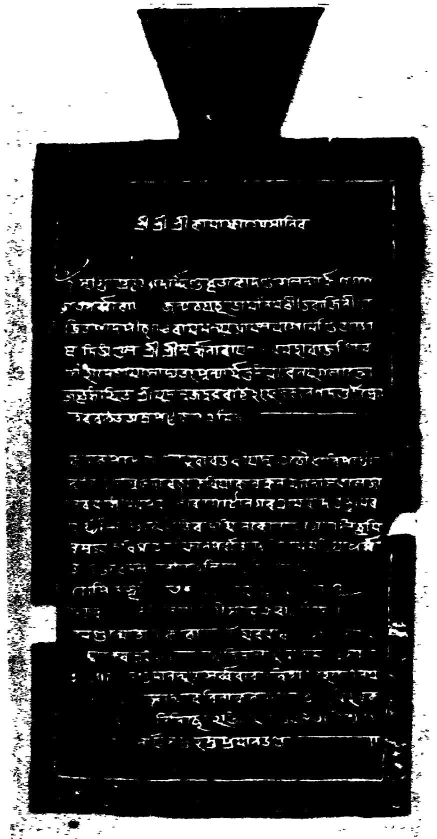
৮ Kāmatāpur Kāmateśvarī Temple Rock Inscription, 1665
৮ কামতাপুৰৰ কামতেশ্বৰী মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি, ১৫৮৭ শক

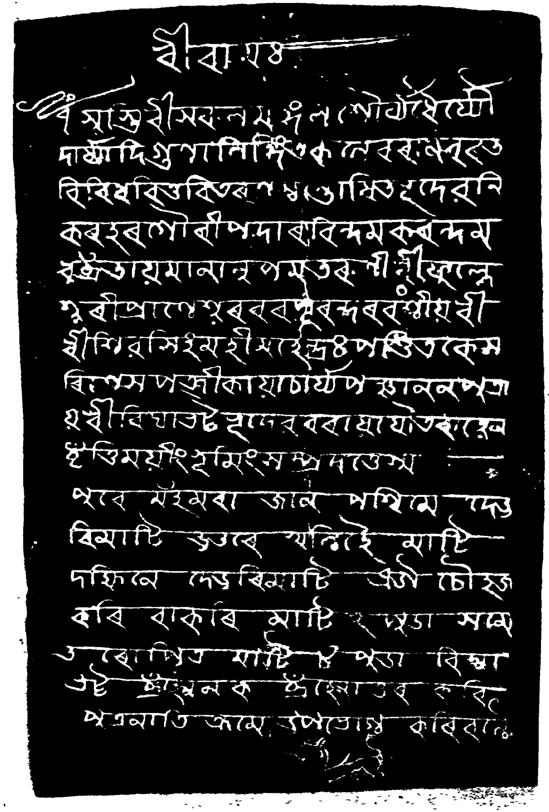
INTRO. p. 95 Deed of Purchase of a Woman on Agar Bark Folio, 1685
ভূমিকা, পৃঃ ৭২ মনুষ্য-ক্রয়-বিক্রয়ৰ পত্র, সাঁচিপাত, ১৬০৭ শক

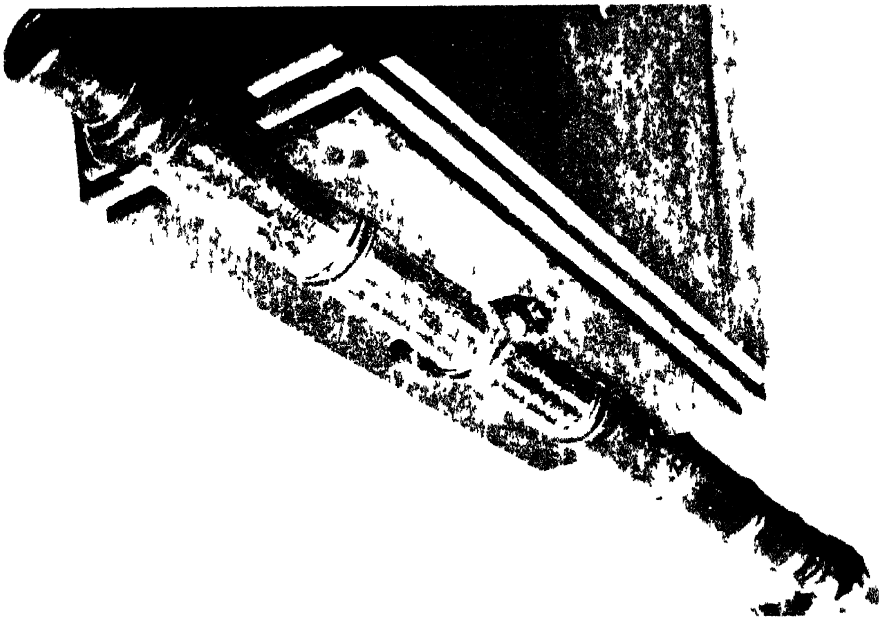
15 Rudrasiṁha's Lepetkaṭā Copperplate Inscription, 1701
১৫ ৰুদ্রসিংহৰ লেপেটকটাৰ তামৰ ফলি, ১৬২৩ শক

128 Bangśhar-parganā Brahmatra Copperplate. 1717
১২৮ বংশৰ পৰগনাৰ ব্ৰহ্মত্ৰৰ তামৰ ফলি. ১৬৩৯ শক

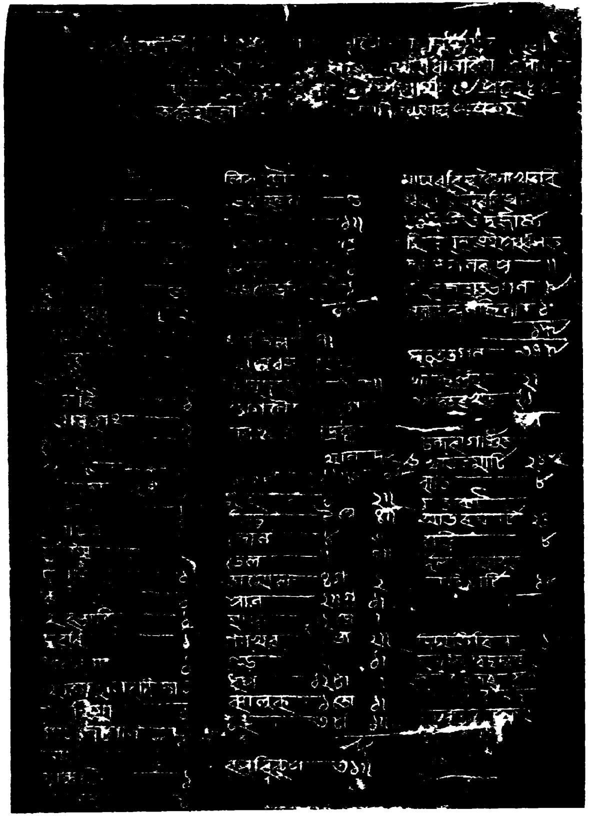
130 Brahmatra as Dowry Copperplate Inscription. 1726
১৩০ যৌতুক-স্বৰূপ ব্ৰহ্মত্ৰৰ তামৰ ফলি. ১৬৪৮ শক

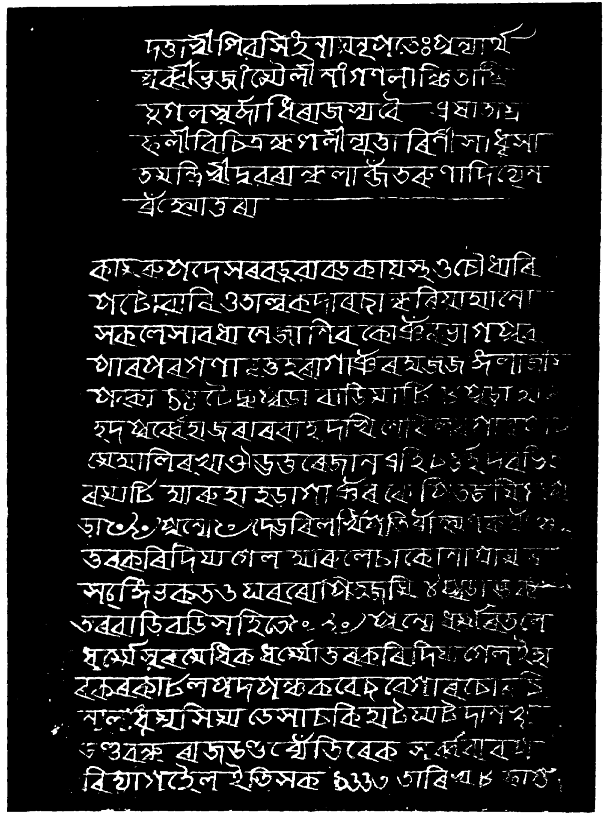
125 Queen Pramathesvari's Bell-metal Cannon 1739
১২৫ বৰৰজা প্ৰমথেশ্বৰীৰ বাহৰ বৰতোপ ১৬৫২ শক

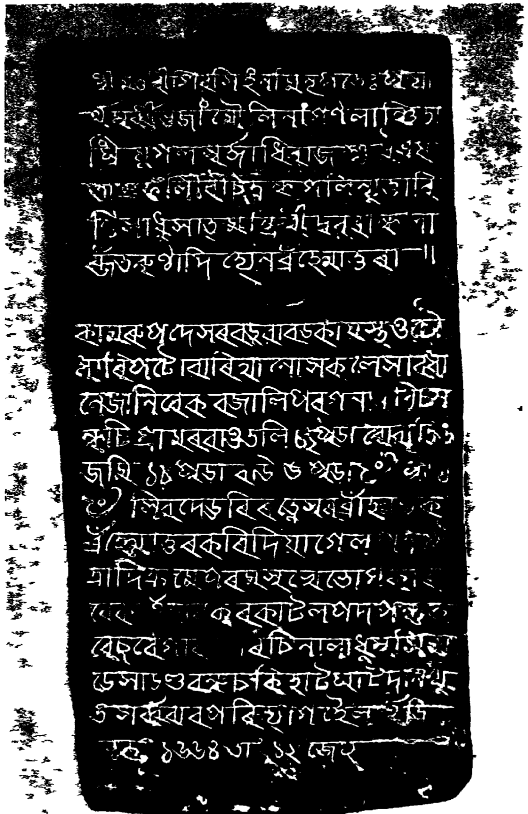
34 Rock Inscription of Barphukan's Durbār's Vijaya-dvāra 1738
৩৪ বৰফুকনৰ দৰবাৰৰ দক্ষিণৰ বিজয-দ্বাৰৰ শিলৰ ফলি, ১৬৬০ শক

SAMYOJANA p. 183 Dīrgheśvarī Temple Copperplate 1739
সংযোজন পৃ° ১৮৩ দীৰ্ঘেশ্বৰী-মন্দিৰৰ তামৰ ফলি ১৬৬১ শক

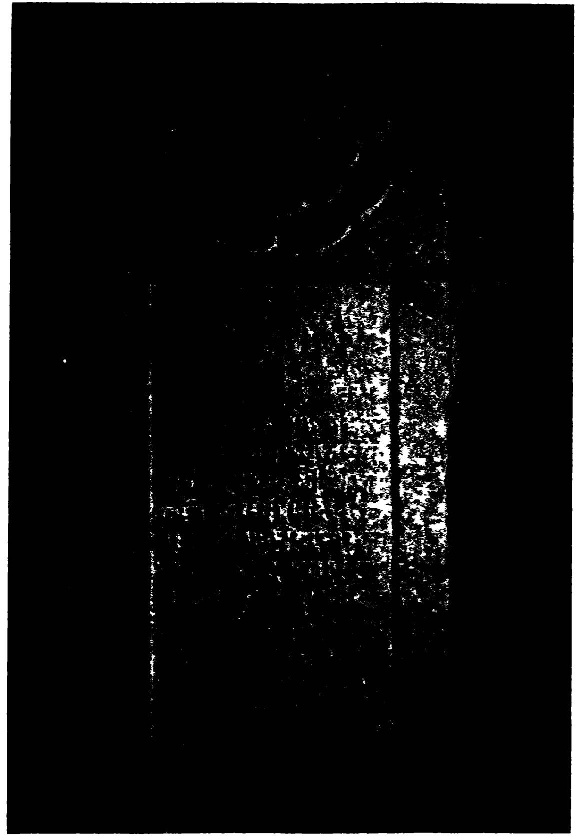

134 Kōwarbhāg-Pubpār Brahmatra cum Dharmatra Copperplate 1741
১৩৪ কোঁৱৰভাগ-পুবপাৰৰ ব্ৰহ্মত্ৰ-ধৰ্মত্ৰৰ তামৰ ফলি ১৬৬৩ শক

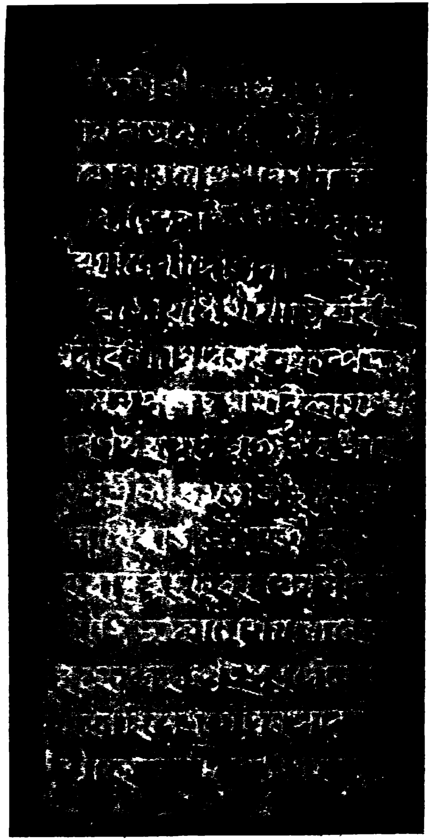
135 Bajāli pargana Bisikuchi Copperplate 1742

বজালী পৰগনাৰ বিসকুছিৰ তামৰ ফলি ১৬৬৪ শক

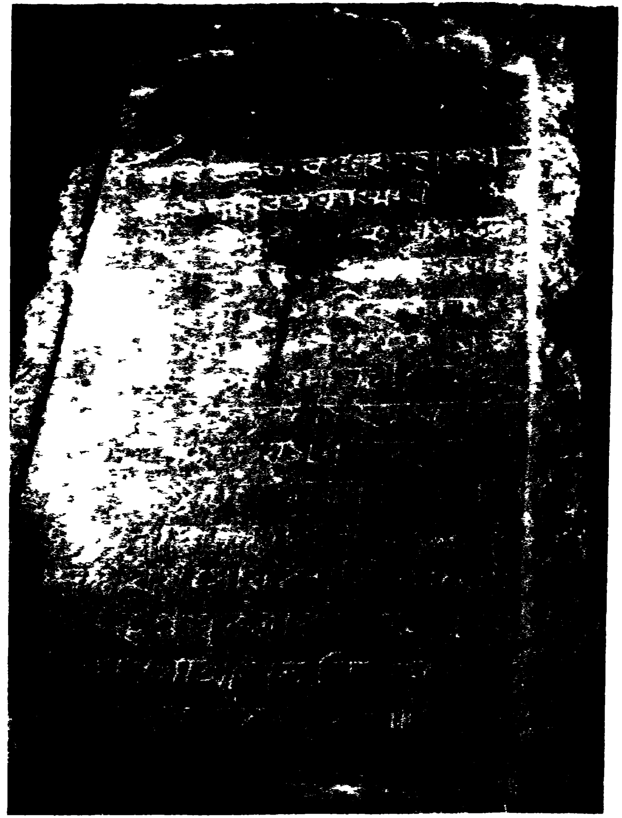

54 Kurma Janardana Phalgutsava Rock Inscription 1750

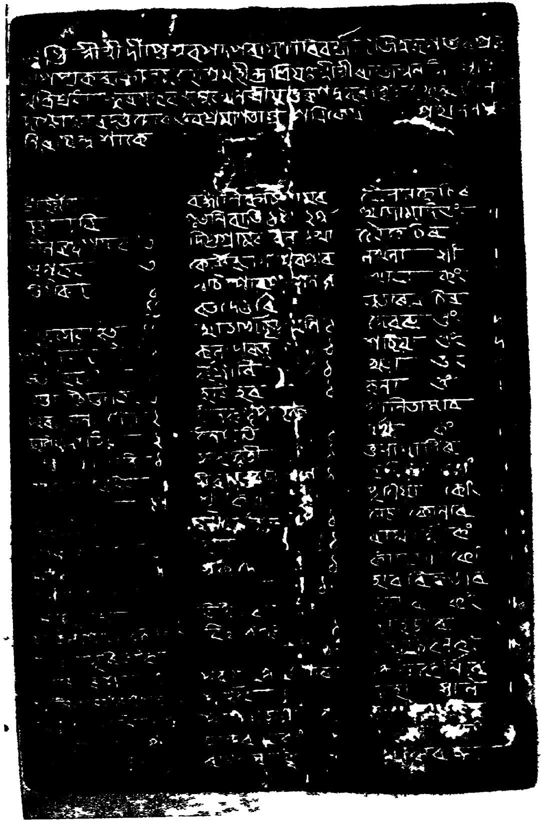
৫৪ কৰ্ম জনাৰ্দন ফগুৎসৱ মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি ১৬৭২

55 Nīlāchala Phalgūtsava Rock Inscription. 1750
৫৫ নীলাচল ফল্গুৎসব মন্দিৰৰ শিলৰ ফলি ১৬৭২ শক

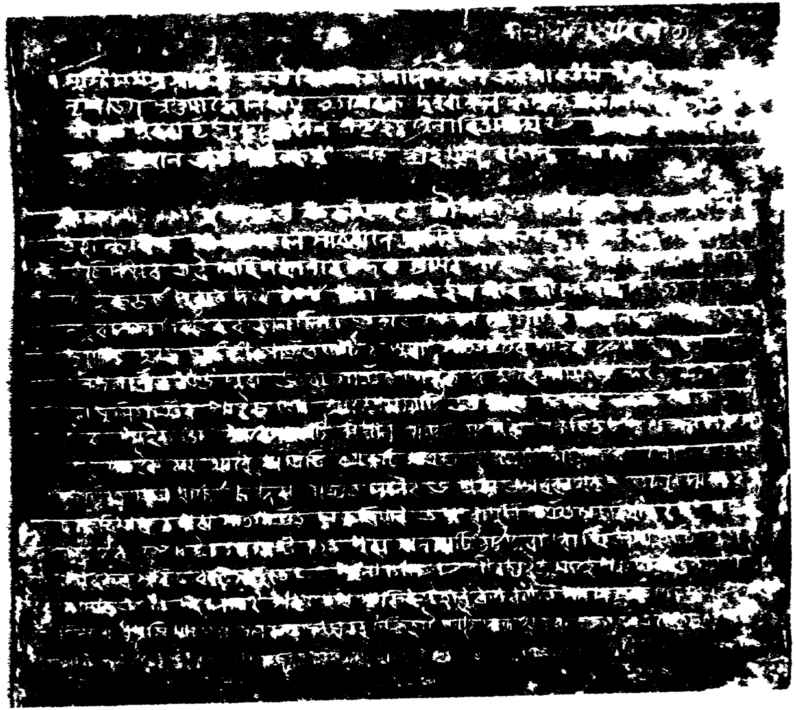

61 Navagraha puskarini Rock Inscription 1753
৬১ শিলপুখুৰীৰ শিলৰ ফলি ১৬৭৫ শক

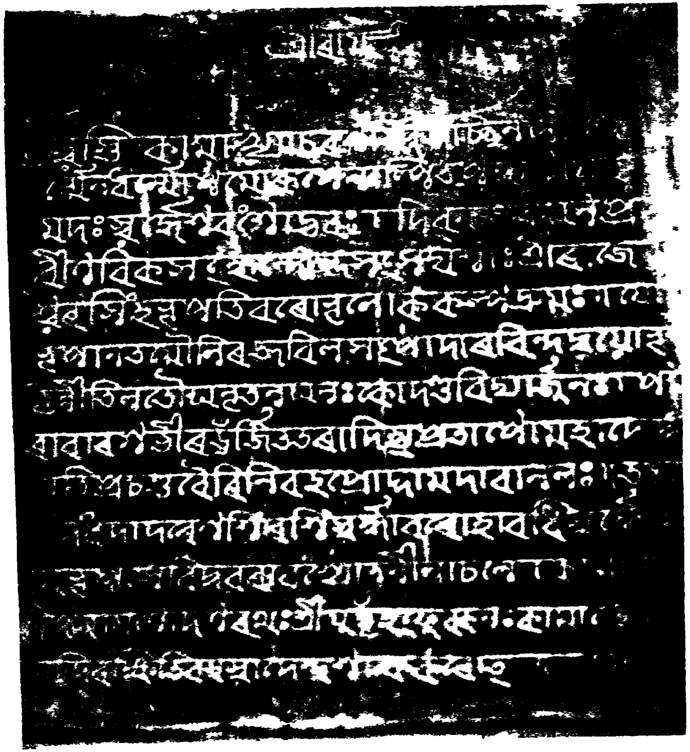
137 Diptesvara Temple Copperplate 1754

১৩৭ দীপ্তেশ্বর মন্দিরের তাম্রফলক ১৬৭৬ শক

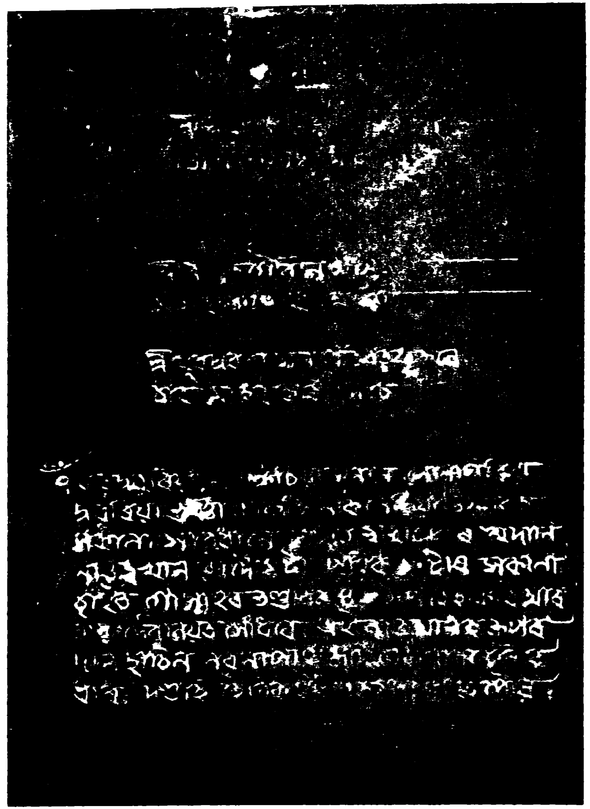

SAMYOJANA p 185 Dirghesvari Temple Copperplate 1757

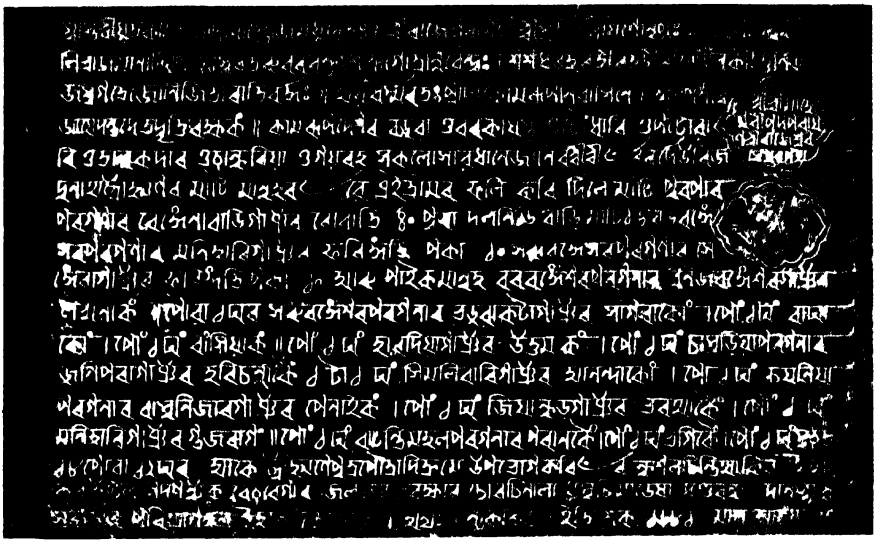
সংযোজন পৃ০ ১৮৫ দীর্ঘেশ্বরী মন্দিরের তাম্রফলক ১৬৭৯ শক

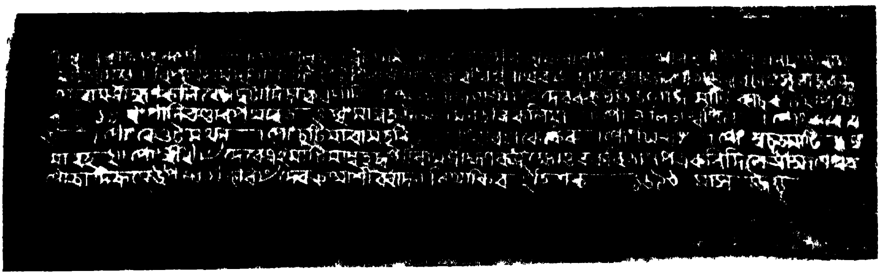
69 Nīlāchala Kāmākhyā Utsava mandira Rock Inscription 1759
৬৯ নীলাচল কামাখ্যা ৰংঘৰৰ গাব শিলৰ ফলি ১৬৮১ শক

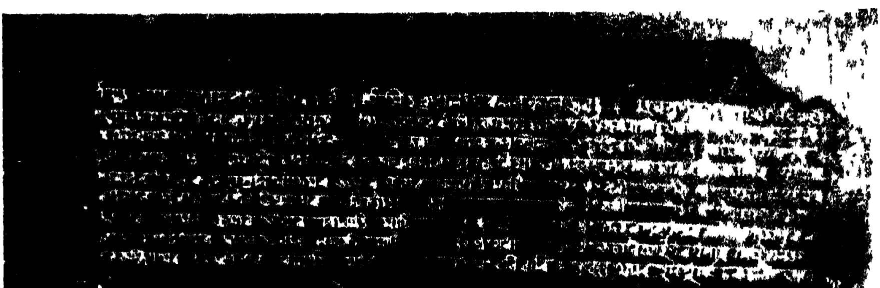
144 Copperplate of Tax free Boats and Boatmen 1783
১৪৪ অদানী নাও আৰু নাৱৰীৰ তামৰ ফলি ১৭০৫ শক

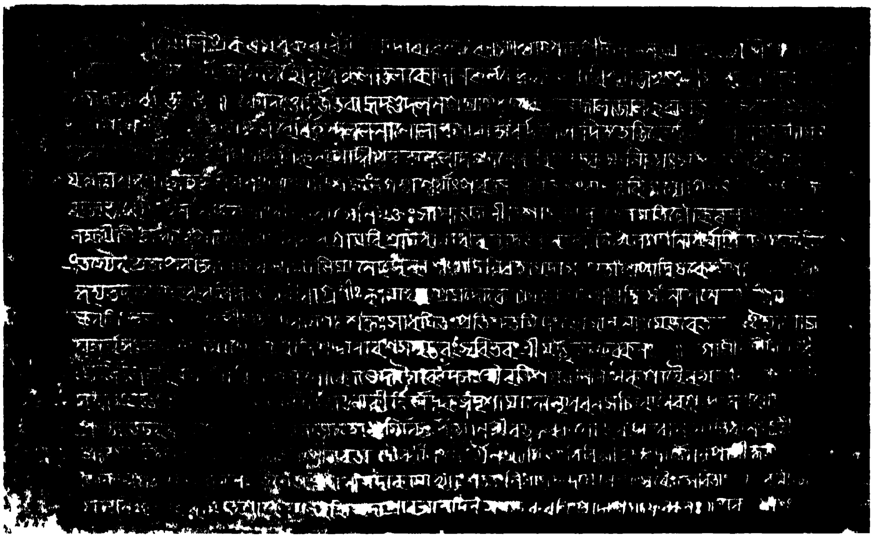
138 Pūbpār, etc.-parganā Devatra Copperplate, 1759
১৩৮ পূবপাৰ আদি পৰগনাৰ দেবত্ৰৰ তামৰ ফলি ১৬৮১ শক

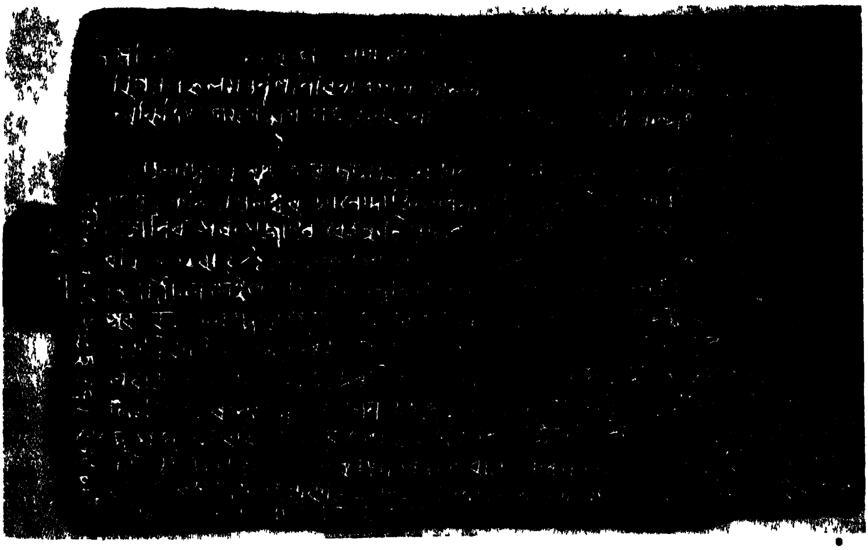
140 Visvanatha Temple Copperplate, 1774
১৪০ বিশ্বনাথৰ থানৰ তামৰ ফলি ১৬৯৬ শক

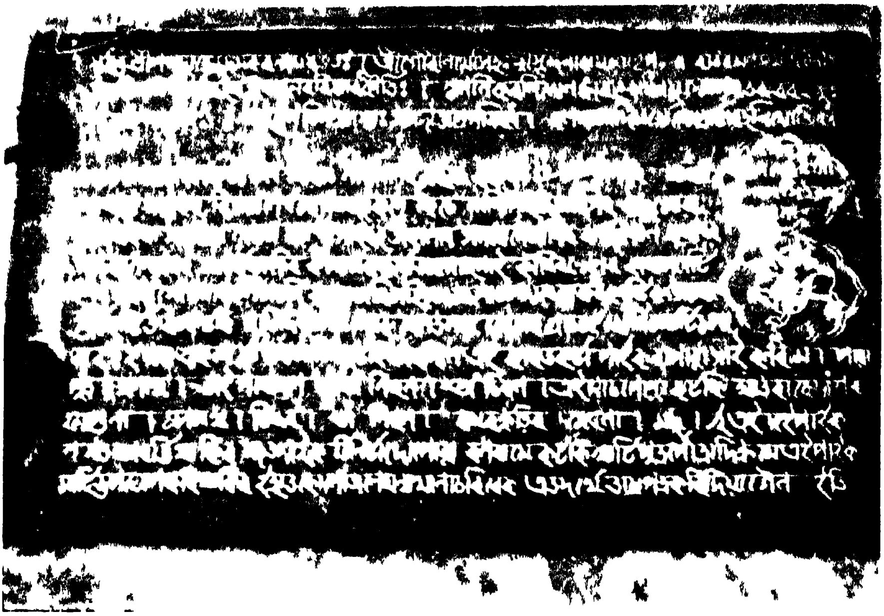
141 Paschimpār etc -parganās' Brahmatra Copperplate, 1779
১৪১ পশ্চিমপাৰ আদি পৰগনাৰ ব্ৰহ্মত্ৰৰ তামৰ ফলি ১৭০১ শক

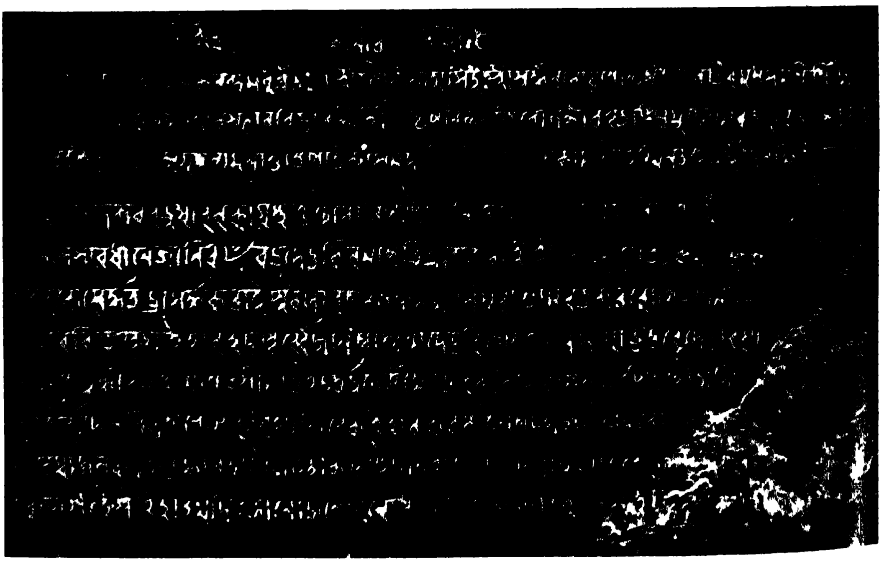
142 Blood-sacrifices to Kamākhya Copperplate 1782
১৪২ কামাখ্যা দেৱীৰ লক্ষ বলিৰ তামৰ ফলি ১৭০৪ শক

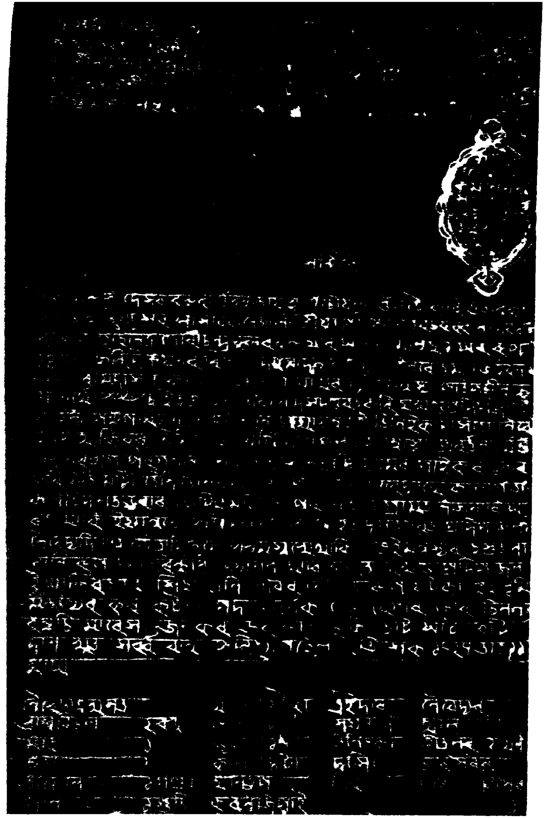
146 Beltalā Brahmatra Copperplate, 1788
১৪৬ বেলতলা-দেশৰ ব্ৰহ্মত্ৰৰ তামৰ ফলি ১৭১০ শক

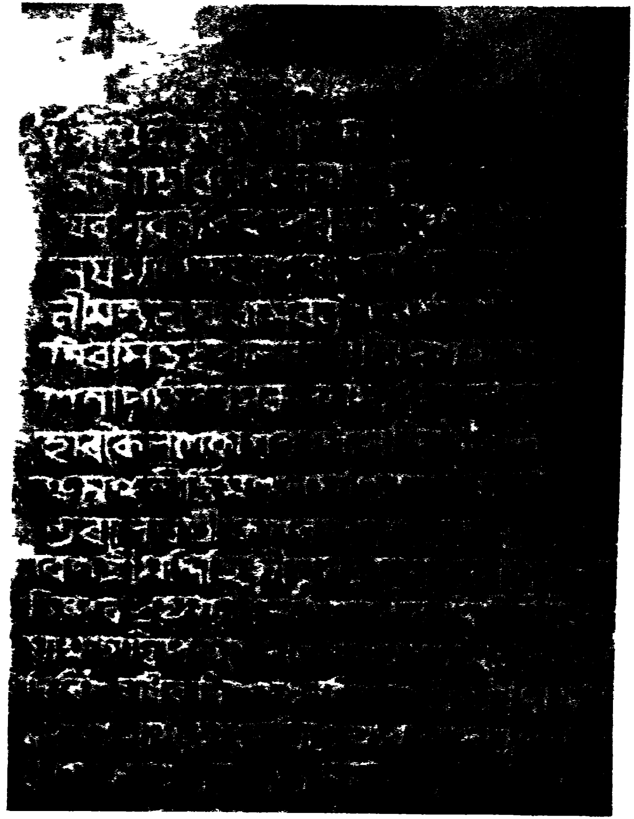
148 Appointment of Messengers Copperplate 1792
১৪৮ কটকী নিযোগৰ তামৰ ফলি ১৭১৪ শক

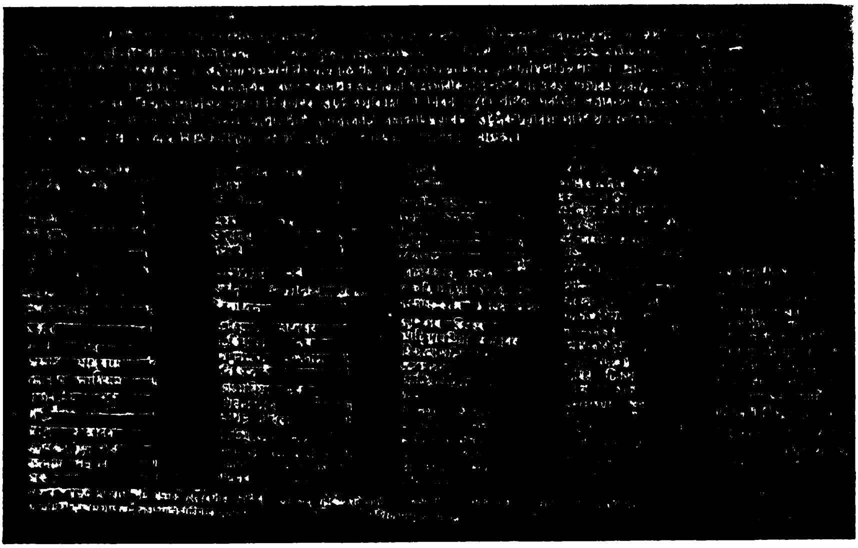
91 Bhuvanesvarī Temple Copperplate Inscription 17
৯১ ভুবনেশ্বৰী-মন্দিৰৰ তামৰ ফলি, ১৭ শক

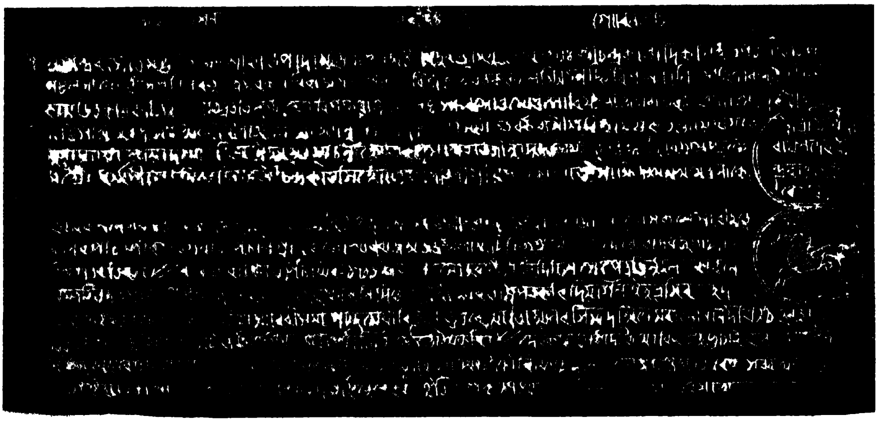
150 Copperplate of Purchase of Paiks for Hayagrīva-Madh1va 1805
১৫০ পাইকক্ৰয় আৰু হয়গ্ৰীৱ-মাধৱলৈ দানৰ তামৰ ফলি, ১৭২৭ শক

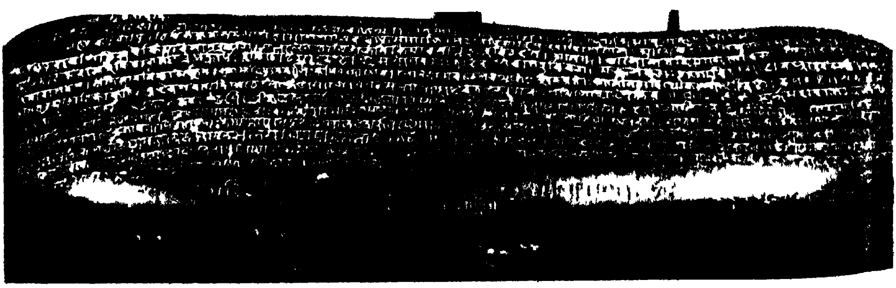
28 Rock Inscription of Gauhati City's Western Gateway 1732
২৮ গুৱাহাটী নগৰৰ দুৱাৰগড়ৰ পশ্চিম দুৱাৰৰ শিলৰ ফলি, ১৬৫৪ শক

154 Batakuchi Outpost-keepers Copperplate 1820
১৫৪ বতাকুছীয়া দ্‌বৰীয়া-নিযোগৰ তামৰ ফলি ১৭৪২ শক

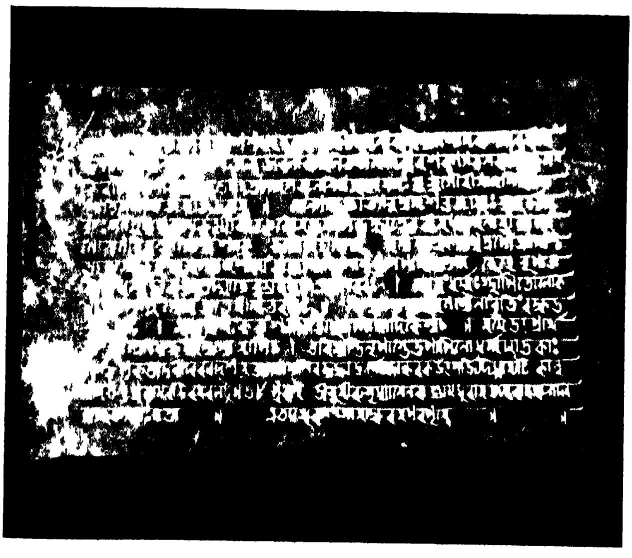
155 Paschimpāṛ-pargana Brahmatra Copperplate 1821
১৫৫ পশ্চিমপাৰ-পৰগনাৰ ব্ৰহ্মত্ৰৰ তামৰ ফলি ১৭৪৩ শক

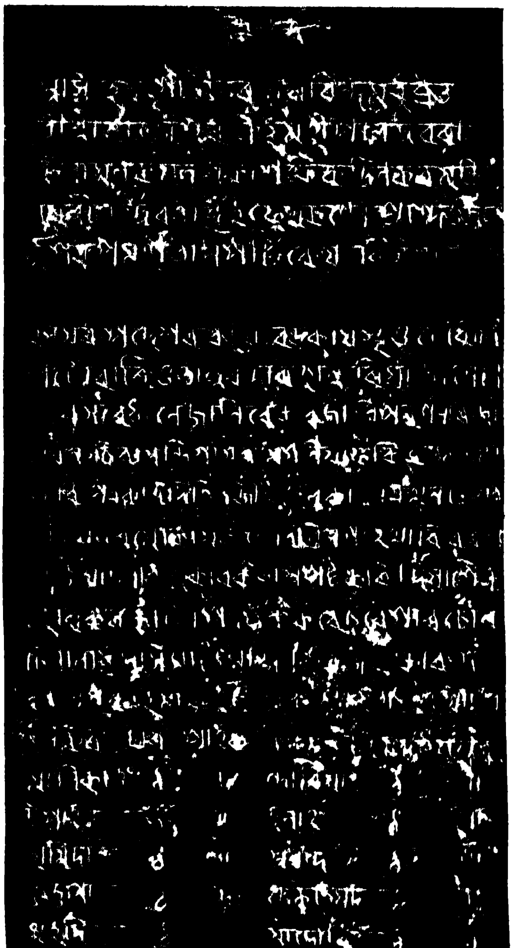
156 Sale-and-purchase of Land Stone Inscription
১৫৬ ভূমি-ক্ৰয়-বিক্ৰয়ৰ শিলালিপি

115 Udayadityasimha's Cannon Inscription 1672
১১৫ উদযাদিত্যসিংহ স্বৰ্গদেবৰ বৰতোপৰ গাৰ লেখা ১৫৯৪ শক

SAMYOJANA p 186 Marangi Devi Temple Copperplate Inscription 1783
সংযোজন পৃ০ ১৮৬ মৰাঙিৰ দেৱীঘৰৰ তামৰ ফলি, ১৭০৫ শক

BHUMIKA p 117 Copperplate Inscription of the Bibi-muqām. 1760

ভূমিকা পৃ০ ১১৭ বিবি মোকামৰ তামৰ ফলি ১৬৮২ শক